

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ — ΤΟΜΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΑΣΩΝ

ΔΑΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Από του ΙΕ αιώνου μέχρι του 1971
συγγραφήσα επί τη 150ετηρίδι
της Εθνικής Παλιγγενεσίας

Υπό ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου

ΑΡ. 25

ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ
ΔΑΣΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1973

ΚΛΑΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ — ΤΟΜΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΑΣΩΝ

**ΔΑΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Ἐκ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι τοῦ 1971
συγγραφεῖσα ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι
τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας.

Ἐκ τοῦ ΠΑΝΟΥ ΤΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου

ΑΡ. 25

ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ
ΔΑΣΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1 9 7 3

Ἡ παρούσα Δασική Ἱστορία, συγγραφείσα ὑπὸ τοῦ κ. Πάνου Γρίσπου, Δασολόγου καὶ Ἱστορικοῦ, ἐπ' εὐκαιρία συμπληρώσεως 150 ἐτῶν ἀπὸ τῆς Ἐθνικῆς Παιλιγενεσίας τῆς Ἑλλάδος, καλύπτει ἓν μέγα κενὸν τῆς δασικῆς ἱστορικῆς βιβλιογραφίας τῆς χώρας.

Ἐλάχισται εἶναι αἱ κατὰ τὸ παρελθὸν δημοσιευθεῖσαι σχετικαὶ μελέται καὶ περιωρισμέναι εἰς περιεχόμενον καὶ ἑκτασιν, τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ὡς περιέχουσαι δεοντολογικὰς κρίσεις καὶ σχόλια τῶν συγγραφέων των, ἐκφεύγουσιν τὸ ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν ἔννοιαν ἱστορικοῦ ἔργου. Ἐν ταυτῷ ἢ πρὸ μακροῦ ἐξάντλησις τῶν κυκλοφορησάντων ἀντιτύπων τῶν συγγραφῶν αὐτῶν, κατέλιπεν ἓν μέγα κενὸν διὰ τὴν μελέτην τῶν δασοῖστορικῶν ἀξιών, θέτον φραγμοὺς εἰς τὴν δυνατότητα χρησιμοποίησεως τῆς ἐπισωρευθείσης γνώσεως τοῦ παρελθόντος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀδιάλειπτον διαδοχὴν καὶ ἀξιολόγησιν τῶν δασικῶν γεγονότων.

Ἡ Γενικὴ Διεύθυνσις Δασῶν, διαγνώσασα τὴν μεγίστην ἀνάγκην καλύψεως αὐτοῦ τοῦ κενοῦ, προέβη εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἀνά χειρὰς βιβλίου, τὸ ὁποῖον πληροφορεῖ τὸν ἀναγνώστην ἐπὶ τῆς δασικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, διὰ περίοδον ἡμισεαίας περίπου χιλιετηρίδος, ἥτοι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 15ου αἰῶνος μέχρι τοῦ ἔτους 1971, ὥστε νὰ δύνатаι οὗτος νὰ ἀντλήσῃ γνώσεις ἀπὸ τὰ πεπραγμένα τοῦ παρελθόντος, ἐκτιμήσῃ τὰς πραγματοποιηθεῖσας νεωτέρας ἐξελίξεις καὶ προβληματισθῇ ἐπὶ τῶν μελλοντικῶν πρακτέων διὰ τὴν ἄνοδον τῆς Ἐθνικῆς μας Δασοπονίας.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΔΑΣΩΝ
Δ. ΔΑΛΑΚΙΟΥΡΙΔΗΣ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ
 ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΟΛΙΓΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΔΑΣΟΛΟΓΟΥΣ
 ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ ΑΙΩΝΟΣ,
 ΤΟΥΣ ΜΟΧΘΗΣΑΝΤΑΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΑΣΟΥΣ,
 ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΣ, ΧΩΡΙΣ ΚΡΑΤΙΚΗΝ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΙΝ,
 ΧΩΡΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΙΝ
 ΚΑΙ ΑΠΕΛΘΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΙΚΡΙΑΝ ΟΤΙ ΕΙΡΓΑΣΘΗΣΑΝ
 ΕΠΙ ΜΑΤΑΙΩΙ, ΑΛΛΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΠΙΔΑ ΟΤΙ ΘΑ ΕΛΘΗ
 ΗΜΕΡΑ, ΝΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΘΗ Η ΘΥΣΙΑ ΤΩΝ.
 Η ΗΜΕΡΑ ΑΥΤΗ ΕΒΡΑΔΥΝΕ, ΙΣΩΣ ΕΒΡΑΔΥΝΕ ΠΟΛΥ,
 ΑΛΛΑ ΗΛΘΕ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ	Σελίς
	Ἀφιέρωμα	8
	Παροράματα	12
	Περιεχόμενα	9-11
	Πρόλογος	13-15
	Εἰσαγωγή	17-29
Κεφάλαιον Α'	Συνέπειαι τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως. (Ἐθνολογικὴ ἐνοποίηση τῶν ὑποδουλωθέντων λαῶν. σ. 30. Τάσις φυγῆς τῶν ἀπειλουμένων ἀπὸ τὴν ὑποδοῦ- λωσιν, σ. 31. Νέα κριτήρια εἰς τὴν ἀξιολόγησιν τῶν δια- φόρων περιοχῶν, σ. 31. Συνέπειαι τῆς ἐποικιστικῆς ἀ- νακατατάξεως, σ. 32. Ἐπέκτασις τῶν θερινῶν λιβα- δίων. Ἀροτριαῖαι καλλιέργειαι, σ. 34. Πρώτη ἐμφά- νισις ἀστικῶν στοιχείων, σ. 36).	30-37
Κεφάλαιον Β'	Τὰ δάση καὶ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ εἰς τὰ ὄρεινά (Ἀττικὴ, Ἄν. Στερεά, Εὐβοία, σ. 38-49. Κεντρ. Στε- ρεά, Εὐρυτανία. Ἀσπροπόταμον σ. 50-53. Δυτ. Στε- ρεά, Αἰτωλοακαρνανία, σ. 53-55. Πελοπόννησος, σ. 56-61. Νησιωτικὴ Ἑλλάς σ. 62-74. Αἱ δύο μεγάλαι νῆσοι τοῦ Νοτίου Αἰγαίου, Ρόδος καὶ Κρήτη, σ. 75-80. Θεσσαλία, σ. 81-89. Ἡπειρος, σ. 90-99. Μακεδονία σ. 100-117. Θράκη, σ. 118-122).	38-122
Κεφάλαιον Γ'	Διοίκησις καὶ διαχείρισις δασῶν (Διοίκησις καὶ δασικαὶ Ἀρχαί, σ. 123-126. Δασ. ἀδι- κήματα, σ. 126-129. Διαχείρισις δασῶν, σ. 129-148).	123-148
Κεφάλαιον Δ'	Παραγωγή καὶ βιοτεχνία. Κατεργασία καὶ μετα- φοραὶ (Τεχνικὸν ξύλον, σ. 149-150. Καύσιμον ξύλον· ἀνθρα- κοποιία, σ. 150-152. Φορολογικὸν σύστημα, σ. 153- 155. Μεταποιητικαὶ βιοτεχνίαι, σ. 155-158. Μετα- φορικαὶ ἐγκαταστάσεις, σ. 158-164. Τὰ μηχανικὰ μέσα τοῦ ρητινοκαλλιεργητοῦ σ. 165-167. Τὸ ὑδροπρίονον, σ. 168-172).	149-172
Κεφάλαιον Ε'	Τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ 10' αἰῶνος (Τὰ προγινωστικὰ τῶν ξένων ἐπισκεπτῶν, σ. 173-178. Τὰ δάση καὶ τὸ οἰκονομικὸν ὑπόβαθρον τῆς ἐπαναστά- σεως, σ. 178-182. Ὁ οἰκονομικὸς πόλεμος, δένδρο- τομίαι, πυρπολήσεις δασῶν, σ. 183-187).	173-187

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

- Κεφάλαιον Α'** **Τὰ δάση ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Ἐπιστήμης** σ. 189-190
Ἀπὸ τῆς ἀπελευθέρωσης μέχρι τοῦ 1843 191-211
 (Τὰ πρῶτα μέτρα ὑπὲρ τῶν δασῶν, σ. 193. Ὁργάνω-
 σεις Δασικῆς Ὑπηρεσίας, σ. 196-202. Ἄλλα θεμελιώδη
 νομοθετήματα, σ. 203-207. Αἱ Ὁδηγίαι τοῦ 1836, σ.
 207-209. Τὸ τέλος τοῦ βαυαρικοῦ συστήματος, σ.
 210-211).
- Κεφάλαιον Β'** **Ἡ βαυαρικὴ ὀργάνωσις ἄνευ τῶν Βαυαρῶν** 212-226
 (Ἀπογραφαὶ καὶ ἀπολογισμὸς σ. 212-218. Τὰ ἀπο-
 γραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Στρόνγκ. Τὸ ποσοστὸν δασώ-
 σεως κατὰ Κοντὸν σ. 219-222. Διοικητικὴ ἐξέλιξις·
 οἱ πρῶτοι Ἕλληνες δασολόγοι, σ. 223-225. Ἡ ἐκ-
 θρόνισις τοῦ Ὁθωνοῦ Μεσοβασιλεία. Γεώργιος Α',
 σ. 226).
- Κεφάλαιον Γ'** **Νέα ἐκ τῶν ἐνόνητων ὀργάνωσις.** 227-245
 (Διοίχησις διὰ τῆς Χωρ/κῆς καὶ Οἰκ. Ἐφόρων, σ.
 227-229. Προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Ν.
 Ἄρτης, σ. 229-231. Ἡ ἐξέλιξις ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ
 ν. ΧΙΓ/1877, σ. 231-233. Ἡ Ὑπηρεσία στρέφεται
 πρὸς τεχνικὰς ἐργασίας. Ἀναδασώσεις, σ. 233-236.
 Ὁ νόμος ΒΡΕΒ, σ. 237-239. Ἡ σύστασις τῆς Φιλο-
 δασικῆς Ἐνώσεως Ἀθηνῶν, σ. 239-241. Ἡ Δασο-
 κομικὴ Σχολὴ Βυτινῆς, σ. 242-243. Ἡ ἐξέλιξις τῆς
 δασικῆς δημοσιονομίας κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν 1878-
 1899, σ. 244-245).
- Κεφάλαιον Δ'** **Παράλληλος ἐξέλιξις ἐν Τουρκίᾳ.** 246-254
 (Ἐπιβολὴ ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους,
 σ. 246-247. Ἡ Τουρκία ἀνακαλύπτει τὴν ἀξίαν τῶν
 δασῶν σ. 248-249. Μία σημαντικὴ δήλωσις διὰ τὰ ἰδιω-
 τικὰ δάση, σ. 249-251. Ὁ κανονισμὸς (νόμος) περὶ
 δασῶν τοῦ 1869, σ. 251-253. Τὸ σχολεῖον τῆς Δασο-
 νομίας καὶ ἡ δασολογικὴ Σχολὴ σ. 253-254).
- Κεφάλαιον Ε'** **Ἀνὸρθωσις. Ἐξέλιξις τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας** 255-295
 (Δασικὴ Διοίχησις, σ. 255-256. Οἱ ἐξ ὑπότροφοι δασο-
 λόγοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, σ. 256-261. Περίοδος 1910-
 1921, σ. 261-264. Ἡ Ἰδρυσις ἐν Ἑλλάδι Ἄν. Δασο-
 λογικῆς Σχολῆς, σ. 264-267. Ὁ ἐθνικὸς διχασμὸς.
 Ἰδρυσις Ὑπουργείου Γεωργίας, σ. 268-269. Ἡ διὰ
 πυρὸς καταστροφὴ τοῦ βασιλ. δάσους Τατόι, σ. 269-
 271. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς καψάλας, σ. 271-275. Ὁ
 Κοκκίνης εἰς τὴν Διεύθυνσιν δασῶν, σ. 275-280. Ἡ
 περίοδος 1921-1930, σ. 280-283. Ὑποπερίοδος 1923-
 1929. Προσάρτησις Δυτ. Θράκης Π. Μαρκόπουλος,
 σ. 284-289. Ἡ περίοδος 1931-1940 Κων. Δαμιανός,
 σ. 289-292. Ἄν. Χριστοδουλόπουλος, σ. 292-295)

- Κεφάλαιον ΣΤ'** **Νέα δασικὴ πολιτικὴ.** 296-308
 (Πέτρος Κόντος 1937-1940, σ. 296-300. Περίοδος
 1941-1956. Πόλεμος. Κατοχὴ. Ἀπελευθέρωσις. Ἀ-
 νώμαλοι χρόνοι. Χριστοδουλόπουλος, σ.300-306. Πε-
 ρίοδος 1957-1964, σ. 306-307. Περίοδος 1965-1970,
 σ. 307-308).
- Κεφάλαιον Ζ'** **Ἡ δασικὴ παιδεία ἐν Ἑλλάδι.** 309-322
 (Ἡ μέση παιδεία, σ. 309. Δασοκομικὴ Σχολὴ Βυτινῆς,
 σ. 310. Δασοκομικὴ Σχολὴ Ἀγυιάς. ἄλλαι σχολαί·
 μετεκπαίδευσις δασικοῦ προσωπικοῦ, σ. 321. Μέση
 δασικὴ σχολὴ Ἀγυιάς, σ. 312-313. Ἡ ἀνωτέρα δασικὴ
 παιδεία, σ. 314-316. Αἱ δασικαὶ ἐρευναι, σ. 316-317.
 Κατωτέρα στοιχειώδης δασικὴ παιδεία· σ. 317-318
 Κοινὴ στοιχειώδης δασικὴ παιδεία. σ. 318. Κοινὴ δα-
 σικὴ ἐκπαίδευσις, σ. 319. Δασικὸς περιοδικὸς τύπος·
 σ. 319-322).
- Κεφάλαιον Η'** **Φυτοκομικὰ καὶ δομ. ἔργα εἰς τὰς ὄρειν. λεκάνας.** 323-348
 (Ἀναδασώσεις, σ. 323-329. Ἡ ἑορτὴ τοῦ πρασίνου, σ.
 329-330. Ἡ φιλοδασικὴ προπαγάνδα, σ. 330-334. Ἡ
 τεχνικὴ τῶν ἀναδασώσεων· σ. 334-337. Διευθῆτησις
 χειμάρρων· σ. 337-343. Ἐξέλιξις τῆς Ὑπηρεσίας χει-
 μάρρων, σ. 343-345. Ἐκτασις καὶ δαπάναι τῶν ἀντι-
 χειμαρρικών ἔργων· σ. 345-347. Τὸ πρόβλημα τῆς δι-
 ευθετήσεως χειμάρρων ἐν ἔτει 1971, σ. 341-348).
- Κεφάλαιον Θ'** **Ἡ ἐξέλιξις τῆς διαχειριστικῆς τῶν δασῶν.** 349-365
 (Ἡ κατὰ χώραν καὶ χρόνον τάξις ἐν τῶν δάσει· σ. 349-
 351. Παράλληλος ἐξέλιξις εἰς τὰς χώρας τῆς Ὁθωμαν.
 Αὐτοκρατορίας· σ. 351-353. Ἡ ἐξέλιξις τῆς διαχειρί-
 σεως δασῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα· σ. 353-365. Πίνακες ὑ-
 λοτομίας, Προγράμματα ἐκμεταλλεύσεως προσωρινῶν
 ἐκθέσεις· σ. 357-358. Προσωρινὰ σχέδια διαχειρίσεως·
 σ. 359-360. Ἀναγωγικὴ διαχείρισις· σ. 360-362. Ἐκ-
 μετάλλευσις δασῶν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ κράτους· σ.
 363-365).
- Ἐπίλογος** 366-369
- Χρησιμοποιηθεῖσα βιβλιογραφία** 369-384

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Παρακαλείται ὁ ἀναγνώστης ὅπως ἐπιφέρει εἰς τὸ κείμενον τὰ σημειούμενα ἐνταῦθα κυριώτερα τῶν παροραμάτων.

Σελίς	Σειρά		Ἄντι	Γράφε
	ἐκ τῶν ἄνω	ἐκ τῶν κάτω		
17		9η	παρὰ τοῦτο	παρὰ τοῦτον
34	34η		πατριάν	πατριάν
36		17η	Συρακῶ	Συράκω
36		3η	πρὸ τῶν λέξεων εἰσαγωγή μηχανῶν	πρόσθεσον: δὲν ἐπετρέπετο
42	Νὰ τεθῆ λεζάντα:		Ἡ Μονὴ Καισαριανῆς ἐν ἔτει 1745	
47		2α	ὀθωμανικόν	ὀθωνικόν
50		19η	Τρίγγια	Τριγγία
57		5η	Μέγας Μπόντιος	Μέγας Μποντιάς
98	Λεζάντα. Μετὰ τῆ λ.		Μονοδέντρι πρόσθεσον «κειμένου»	
130		1η	τσαμτσοκίσι	τσαμτσακίσι
136	Νὰ συμπληρωθῆ τὸ ὑπόμνημα τοῦ χάρτου διὰ τῶν ἀντιστοιχῶν σημείων.			
145	ὑποσημείωσις 5		τοπωνυμικὴ τῆς νήσου	τοπωνυμικὴ περιγραφὴ τῆς νήσου
152	Λεζάντα εἰκόνας		δάσος Γουπάκι	δάσος Ρουπάκι
206		15η	ἐργασίας	ὑπηρεσίας
207	11η		μεταφορᾶς	ἐξαγωγῆς
208	ὑποσημ. 1 σειρὰ 3		κεφ. 6 § 4	κεφ. 4 σ. 154
227	1η		Ὁ νόμος XII	Ὁ νόμος XII
229	1η		ὑλοτομηθὲν	ὑλοτομητέον
258		15η	240	241
265	7η		ἐπανελαμβάνετο κατωτέρω ὅπου ἐγένετο λόγος διὰ τὴν συμ-	τοῦ Παν. Ἀθη- νῶν καὶ ἐνὸς πτυχιούχου τοῦ τμήματος
265	35η		μετὰ	μεστὴ
272	6η		130 τρ. μέτρα	130 χιλ. τρ. μ.
291		13η	χωρίσουν	χωρέσουν
318	19η		κοινὴ καὶ στοιχειώδης	κοινὴ στοιχει- ώδης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἀνὰ χεῖρας δασοϊστορικὴ πραγματεία ἐξεπονήθη ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἑκατοπεντηκονταετηρίδος τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, τὸν ὁποῖον, ὡς γνωστόν, ἐπρογραμματίσεν ἡ Ἐθνικὴ Κυβέρνησις. Συνεπεία τῆς ἀποφάσεως ταύτης τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας (Γενικὴ Διεύθυνσις Δασῶν, Ὑπηρεσία Δασικῶν Ἐφαρμογῶν καὶ Ἐκπαιδεύσεως) ἐξέδωκε τὸ ὑπ' ἀριθ. 24468/351 ἀπὸ 14 Μαρτίου 1971 ἔγγραφόν του «περὶ συντάξεως μελετῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 150ετηρίδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» ἐν τῷ ὁποίῳ γνωστοποιεῖ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν ὅπως τοῦτο μετάσχη εἰς τὸν ἑορτασμόν διὰ τῆς ἐκδόσεως δύο εἰδικῶν πανηγυρικῶν τευχῶν.

«Διὰ τῶν ἐκδόσεων τούτων, λέγει ἡ ἀπόφασις, ἀποβλέπομεν εἰς τὴν παρουσίαν καὶ τὴν προβολὴν τῆς συμμετοχῆς τῶν δασῶν καὶ τῆς δασοπονίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐξελίξιν ταύτης κατὰ τὸ διάστημα τῆς 150ετηρίδος μέχρι σήμερον καὶ πάντως ἐντὸς τοῦ ἐθνικοϊστορικοῦ χώρου».

Ὅπως ἐμφαίνεται εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα πρόκειται περὶ συντάξεως δύο μελετῶν καὶ ἐκδοσιν δύο τευχῶν. Ἡ παροῦσα μελέτη εἶναι ἡ ἑτέρα τῶν δύο τούτων ἐκδόσεων⁽¹⁾. Ἡ ἑκτασις αὐτῆς ἀφῆθη εἰς τὴν εἰσήγησιν τοῦ ὑποψηφίου συγγραφέως τῆς, ἡμεῖς δὲ ἐδηλώσαμεν εἰς τὴν προκηρύσσουσαν Ὑπηρεσίαν ὅτι ἡ ἑκτασις τῆς μελέτης μας θὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἀνευ ματαίας πολυλογίας νὰ διεξέρχεται ἀνέτως τὸ θέμα τῆς. Προϋπελογίσσαμεν δὲ τὴν ἑκτασιν βάσει τῆς βιβλιογραφίας τὴν ὁποίαν διαθέτομεν εἰς 15 τυπογραφικὰ φύλλα, ἤτοι περὶ τὰς 240 σελίδας συμπεριλαμβανομένων σχεδίων, χαρτῶν καὶ εἰκόνων⁽²⁾.

Ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία ὑπεσχέθη τὴν συνδρομὴν αὐτῆς πρὸς τὸν συγγραφέα διὰ τὴν λήψιν στοιχείων ἐκ τῶν ἐντῶ Ἀρχείῳ αὐτῆς φακέλλων τῶν δασῶν, καθὼς καὶ ἐκ τοῦ φωτογραφικοῦ καὶ χαρτογραφικοῦ τῆς ἀρχείου. Ἐκ τῆς λεπτομερείας αὐτῆς ὁ ἀναγνώστης ἀντιλαμβάνεται πόσον σοβαρὰ καὶ ὑπεύθυνος ἐργασία συνετελέσθη διὰ νὰ συγκεντρωθῆ τὸ ὄλικόν τῆς παρούσης πραγματείας. Ἐπὶ πλέον ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μας τὰς παρ' αὐτῆ βιβλιοθήκας διὰ τῶν ὁποίων ἐνισχύσαμεν τὴν ἢν κατέχομεν ἀτομικῶς βιβλιογραφίαν.

(1) Δευτέρα ἐκδοτικῆς φύσεως ἐπίσης ἐκδήλωσις δὲν ἐπραγματοποιήθη.

(2) Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης τελικῶς ἡ ἑκδοσις ἀνήλθεν εἰς 24 τυπογραφικὰ φύλλα, λόγω τῆς φύσεως καὶ τοῦ πλήθους τοῦ δασοϊστορικοῦ ὄλικου.

Δυστυχώς ή ελληνική δασική βιβλιογραφία, ενώ είναι πλουσιωτάτη εις πάσης φύσεως επιστημονικοτεχνικάς συγγραφάς, είναι πενιχροτάτη εις δασοϊστορικάς τοιαύτας. Μόνον δύο δασοϊστορικά συγγραφαί υπάρχουν παρ' ήμιν. Η μία είναι ή «Δασική Έλληνική Ιστορία» του Π. Κοντού (Αθήναι 1929) πραγματευομένη τὸ δασοϊστορικὸν θέμα ἀπὸ τῶν Μινωϊκῶν χρόνων μέχρι τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ Κ' αἰῶνος. Η ἄλλη τοῦ καθηγητοῦ τῆς Δασολογίας Ἄν. Οἰκονομοπούλου ἐπιγραφομένη «Ἡ Δασική ἐξέλιξις ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλάδι» (σελ. 80) εἰς δύο ἐκδόσεις Θεσ/νίκης 1942 καὶ Ἀθῆναι 1966. Ἡ πρώτη ἐκ τούτων παρὰ τὸν ὄγκον τῆς, πραγματεύεται ἀνεπαρκῶς τὸ δασοϊστορικὸν θέμα. Ἡ δευτέρα εἶναι συνοπτικὴ μονογραφία ἐπισκοποῦσα τὴν ἀσκηθεῖσαν δασοδιαχειριστικὴν πολιτικὴν, κυρίως ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας μέχρι τοῦ 1940. Εἰς ταύτην δὲν παρατίθενται ἱστορικὰ γεγονότα καὶ ὅπως λέγει ὁ συγγραφεὺς «μάτην θὰ ἀναζητήσῃ ὁ ἀναγνώστης» ταῦτα, ἐπειδὴ ἐν τῇ πραγματείᾳ ἐξετάζονται μόνον «τὰ φαινόμενα ὅσα προάγουσι τὴν ἰδέαν τοῦ δασοπονικοῦ συστήματος». Εἰς τὰς δύο ταύτας συγγραφάς ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ βιβλίον τῶν δασολόγων Κ. Δαμιανοῦ καὶ Ν. Λάζου «Ἡ δασικὴ ἐξέλιξις κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς Παλιγγενεσίας 1830-1930», ἐκδοθὲν ἐπὶ τῇ ἐδκαίρῳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 100ετίας τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας.

Τὸ βιβλίον ὅμως τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπλὴν συλλογὴν καὶ ἀπαριθμησὴν στοιχείων διοικητικῆς καὶ νομοθετικῆς φύσεως, ἀνευ ἀναλύσεως καὶ συνθέσεως τοῦ ὅλικοῦ του καὶ φυσικὰ ἀνευ κρίσεων καὶ συμπερασμάτων. Αὗται εἶναι αἱ μόναι δασοϊστορικαὶ συγγραφαὶ εἰς τὴν νεωτέραν δασικὴν βιβλιογραφίαν. Ὁ καθηγητὴς Ἄν. Οἰκονομοπούλου ἀναφέρει ὅτι «ἱστορήματα καὶ ἄρθρα περὶ τῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπικαίρων δασοπονικῶν ζητημάτων, μετὰ δεοντολογικῶν μάλιστα κρίσεων, δὲν σπανίζουν εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Πράγματι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, δύναται τις νὰ συναντήσῃ πραγματείας τινὰς μὲ δασοϊστορικὸν περιεχόμενον, τοπικοῦ ἢ εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τοιαῦται εἶναι: Ἐδλογίου Κουρίλα Λαυριάτου πάλαι ποτὲ Μητροπολίτου Κορυνησῶς καὶ μέχρι τοῦ 1945 καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἡ μονογραφία «Δασονομία καὶ Γεωπονία πάλαι τε καὶ νῦν κλπ.» (Ἀθήναι 1935) εἰς τὴν ὁποίαν ἱστοροῦνται τὰ κατὰ τὰ δάση καὶ τὴν διαχείρισιν αὐτῶν, ἐν τῇ Ἱερῶν Χερσονήσῳ τοῦ Ἀθῶ. — Ν. Ἐλευθεριάδου, Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, μονογραφία ἐπιγραφομένη «Γαῖαι καὶ δάση Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἀθῶ.» Ἰκαναὶ σελίδες ἀφιερῶνται εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ ποτὲ Διευθυντοῦ Δασῶν, Πέτρου Μαρκοπούλου, ἐπιγραφομένου «Δασικὴ Διοίκησις» (Ἀθήναι 1929), διδάξαντος ἐπὶ ἐν ἔτος εἰς τὴν Ἀνωτ. Δασολ. Σχολὴν Ἀθηνῶν.

Ἰκανὰ ἐπίσης δύναται τις νὰ ἀνεύρῃ εἰς συγγράμματα μὴ Δασικῶν, ὅπως εἰς τοῦ καθ. τοῦ Παν/μίου Θεσ/νίκης Ἀπ. Βακαλοπούλου τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ» ἐν τόμῳ Β' Θεσ/νίκης 1964, καθὼς καὶ εἰς διαφόρους τοπικάς Ἱστορίας, οἷον τοῦ Ἐπαμ. Σταματιάδου «Ἱστορία τῆς νήσου Σάμου» (Ἀθήναι 1882), τοῦ Ἰωάννου Μελά «Ἱστορία τῆς Νήσου Ἰκαρίας» ἰδίᾳ ἐν τ. Β' (Ἀθήναι 1958), ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὰ «Ἑλληνικά» τοῦ Ἰακώβου Ρ. Ραγκαβῆ ἀνευρίσκονται ἐνδιαφέρουσαι τὴν δασικὴν Ἱστορίαν πληροφορίαι (1854) καὶ εἰς ἄλλα πολλά. Ἄρθρα τινὰ ἐπίσης δασοϊστορικὰ ἔχουν εἶδει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀπὸ τῶν σελίδων τῶν κατὰ τὴν περίοδον 1925-1937 ἐκδιδομένων Δασικῶν Περιοδικῶν, ὡς καὶ τῶν μετὰ τὴν κατοχὴν καὶ τὴν ἀνώμαλον περίοδον ἐκδοθέντων⁽¹⁾.

(1) Περὶ τούτων βλ. τὴν εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, βιβλιογραφίαν.

Ἐξ ὅλων τούτων τῶν πηγῶν ἐσταχυολογήσαμεν τὸ ὄλικόν μας, πλὴν αἱ σοβαρώτεραι τῶν πηγῶν μας ὑπῆρξαν αἱ δασικαὶ Νομοθεσίαι μετὰ τῶν εἰσηγητικῶν ἐκθέσεων καὶ ἐρμηνευτικῶν ἐγκυκλίων κλπ. ἀπὸ τῆς Ὀθωνικῆς περιόδου καὶ ἐντεῦθεν, παραλλήλως δὲ καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ νομοθεσία ἦτοι ὁ νόμος περὶ γαιῶν τοῦ ὁποίου τελευταῖος ἐκσυγχρονισμὸς ἀναφέρεται τὸ Διάταγμα τῆς 7ης Ραμαζάν 1274, ὁ δασικὸς νόμος τοῦ 1869 καὶ οἱ Ὀθωμανικοὶ Κώδικες ὑπάρχοντες ἐδτυχῶς εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Νομικοῦ Τμήματος τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, καθὼς καὶ αἱ γνωμοδοτήσεις τοῦ Διοικ. Δικαστηρίου τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, οἱ ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας φάκελλοι ἰδιοκτησίας καὶ διαχειρίσεως δασῶν, οἱ ὁποιοὶ περικλείουν σημαντικώτατον ἱστορικὸν ὄλικόν, οὐχὶ δὲ μόνον δασικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τέλος ὀλίγιστα τινὰ εἰδικὰ πονήματα τὰ ὁποῖα σημειοῦμεν εἰς τὴν «Χρησιμοποιηθεῖσαν βιβλιογραφίαν».

Θεωρῶ χρέος μου, νὰ ὑπογραμμίσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ παροῦσα πραγματεία θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ καταρτισθῇ ἀνευ τῆς συμπαράστασεως τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, ἡ ὁποία συμπαράστασις προσδίδει αὐτομάτως εἰς αὐτὴν κύρος καὶ ἐπιστημότητα, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀφαιρῇ τι ἀπὸ τὴν προσωπικὴν μας ἐδθύνην δι' ὅσα ἐν αὐτῇ περιέχονται. Εἰδικῶς θεωρῶ ὑποχρέωσίν μου νὰ ἐδχαριστήσω ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς τὸν Γενικὸν Δ/ντὴν Δασῶν,⁽¹⁾ τὸν Δ/ντὴν τῆς Ὑπηρεσίας Δασικῶν Ἐφαρμογῶν καὶ Ἐκπαίδεψεως καὶ τὰ μέλη τῆς κριτικῆς Ἐπιτροπῆς κ.κ. Ἀγαμέμνονα Κατσάνον, Ἐδᾶγγελον Τζιλίνην καὶ Ἀριστοτέλην Βόκαν. Ὀφείλω ἀκόμη, νὰ ἀπευθύνω τὰς ἐδχαριστίας μου εἰς τὸν κ. Ἀπόστολον Μίχον, ὁ ὁποῖος πρῶτος νιοθέτησε τὴν πρότασιν καὶ εἰσηγήθη ἀρμοδίως τὴν ἐκδοσὴν τῆς «Δασικῆς Ἱστορίας» εἰς ἐνδειξὴν τιμῆς εἰς τὴν ἑκατοπεντηκονταετηρίδα τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, καὶ τὸν κ. Ἀθαν. Ζέτον, Δασονόμον ὁ ὁποῖος παρέσχε τὴν βοήθειαν του κατὰ τὴν ἐκδοσὴν αὐτῆς ὡς καὶ πάντας τοὺς ὑπαλλήλους ἐκείνους τῆς κεντρικῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, τῶν ὁποίων ἡ συνεργασία ὑπῆρξε δι' ἐμὲ πολύτιμος καὶ τοὺς ὁποίους λυποῦμαι διότι δὲν δύναμαι νὰ μνημονεύσω ἐνταῦθα ὀνομασί.

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

(1) Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος ἔργου, διετέλεσαν διδασκαλῶς Γενικοὶ Διευθυνταὶ δασῶν οἱ κ. κ. Π. Μαργαρόπουλος, Στ. Μπούσιος καὶ Ἡλ. Βέλιος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Χωρίς την γνώσιν του παρελθόντος
δέν είναι δυνατόν νά μετρήσωμεν
τάς δυνάμεις του παρόντος, ούτε
νά άτενίσωμεν πρὸς τὸ μέλλον.

Διονύσιος Κόκκινος
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

1. Τις ἡ ἀνάγκη μελέτης καὶ γνώσεως τῆς ἐκτάσεως, καταστάσεως, μορφῆς, συνθέσεως καὶ λοιπῶν στοιχείων τῶν δασῶν καὶ τῆς δασοπονίας, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

Ἡ ἀνάγκη τῆς μελέτης καὶ γνώσεως τῶν ἐν τῷ παρόντι τίτλῳ στοιχείων εἶναι χρήσιμος καὶ ἐπιτακτικὴ διὰ δύο κυρίως λόγους. Πρῶτον διὰ λόγους καθαυτὸ ἱστορικούς. Διότι ἡ ἐξέλιξις τῆς δασικῆς καταστάσεως τῆς χώρας καὶ τῆς δασοπονίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 1Ε' ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως, εἶναι ἓνα τμῆμα τῆς Ἑλληνικῆς δασικῆς ἱστορίας, τῆς ὁποίας πλήρης καὶ διεξοδική συγγραφὴ δέν ἔχει μέχρι σήμερον ἐπιχειρηθῆ καὶ δέν εἶναι δυνατόν νά ἐπιχειρηθῆ σοβαρῶς ἀνευ τῆς προϋπάρξεως δασοϊστορικῶν μονογραφιῶν κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα καὶ κατὰ περιορισμένα χρονικὰ ὄρια, αἱ ὁποῖαι μονογραφίαι θά ποιήσουν εὐθείας τὰς τρίτους εἰς τὴν συγγραφὴν μιᾶς ὀλοκληρωμένης δασικῆς ἱστορίας. (*) Βεβαίως τοῦτο δέν εἶναι ὁ κύριος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν μονογραφιῶν ἀλλὰ παρὰ τοῦτο ὑπάρχει καὶ ἡ συμβολὴ τῶν εἰς τὴν ἀποτελέσειν τοῦ ἱστοριογραφικοῦ ἔργου. Τοιαύτας μονογραφίας δυστυχῶς δέν διαθέτομεν ἐπὶ τοῦ δασικοῦ θέματος, ἐντεῦθεν δέ ἡ ἔλλειψις μιᾶς γενικῆς δασικῆς ἱστορίας τῆς χώρας, ἡ ὁποία εἶναι χρήσιμος καὶ διὰ τὴν δασικὴν καὶ διὰ τὴν καθολικὴν αὐτογνωσίαν μας.

Ἐπειτα διὰ λόγους οὐσιαστικούς. Διότι ἡ ἐξέλιξις τῆς δασικῆς καταστάσεως καὶ τῆς δασοπονίας τῆς χώρας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας εἶναι αὕτη αὕτη ἡ ἱστορία τῆς δασικῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ δεῦτερον ἡμῶν τῆς 11 μ.Χ. χιλιετηρίδος.

(*) Τοῦτο ὑποδεικνύει ὁ Κοινὸς εἰς τὸν πρόλογον τῆς «Δασικῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας» του.

Πρόκειται δηλαδή περί της μελέτης και γνωριμίας μας με ένα φυσικόν πλούτον του ελληνικού εδάφους, άσχετως πρὸς τὸ ἐφήμερον γεγονός του ποῖος εἶναι ὁ κυρίαρχος τοῦ εδάφους αὐτοῦ καὶ ποῖα ἡ ὄνομασία του κατὰ περίστασιν κυρίαρχου. Τούτου τοῦ ἀγαθοῦ ἡ τύχη μᾶς ἐνδιαφέρει ὄχι ἀπλῶς ἀπὸ ἱστορικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Διότι ἐν τελευταία ἀναλύσει ἡ μέριμνα διὰ τὸ δάσος εἶναι μέριμνα ὑπὲρ τοῦ εδάφους τῆς χώρας ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὑπάρχομεν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ περιωρισμένης δασικῆς ἢ δασοπονικῆς ἀπόψεως μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ γνωρίσωμεν τὴν μορφήν, κατάστασιν, ἐξέλιξιν καὶ λοιπὰ στοιχεῖα τοῦ ἐλληνικοῦ δάσους, διότι τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὑπάρχουν ἀσχετως καὶ ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν θούλησιν τοῦ κυρίαρχου, ἡ ἀλλαγὴ των προσκόπτει σοβαρῶς εἰς τὴν ἀντίστασιν τὴν ὁποῖαν τὰ ἴδια προβάλλουν ὡς ζῶντες ὀργανισμοί, διατηροῦνται δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀναλλοίωτα ἐπὶ μακρόν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελοῦν αὐτὰ ταῦτα στοιχεῖα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἱστορίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐλληνικὴ ἐπικράτεια διεμορφώθη κατ' ἑκτασιν καὶ ὅρια εἰς διάστημα μιᾶς πλήρους ἑκατονταετίας (1821—1922) καὶ ἡ τουρκοκρατία δὲν λήγει μετὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ νέου ἐλληνικοῦ βασιλείου, τὸ ὁποῖον προήλθεν ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος τοῦ Εἰκοσιένα ἀλλὰ συνεχίζεται διὰ μὲν τὴν Θεσσαλίαν μέχρι τοῦ 1881, διὰ τὴν Ἡπειρον, Μακεδονίαν, Νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ Κρήτην μέχρι τοῦ 1913 καὶ διὰ τὴν Θράκην μέχρι τοῦ 1922, αἱ συνέπειαι τῆς ὀθωμανικῆς δασικῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως συνεχίζονται διὰ τὰ δασικῶς σημαντικώτερα διαμερίσματα τῆς ἐπικρατείας ὄχι μόνον μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῆς. Διότι ἡ τουρκικὴ κληρονομία δὲν δύναται νὰ ἀποβληθῇ ἀπὸ τὴν ἐπομένην τῆς ἀπελευθερώσεως εἰμὴ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως διοικητικοῦ καθεστώτος, φορολογικοῦ καὶ τινῶν ἄλλων ἐπουσιωδῶν ἀπὸ δασικῆς πλευρᾶς ἀπόψεων. Ἀπὸ τῆς κυρίας ὁμως καὶ οὐσιώδους ἀπόψεως τῆς διαχειριστικῆς αὐτῶν καταστάσεως ἢ μεταβολῆς ἢ ἀκολουθοῦσα τὴν ἐθνικὴν τοιαύτην δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἐν βραχεί χρόνῳ διαστήματι.

Μὲ ἄλλους λόγους ἡ ὑπόστασις τοῦ ἐλληνικοῦ δάσους καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ σχέσεις αὐτοῦ αἱ προσδιορίζουσαι τὴν δασοπονίαν, τούτεστι τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ δάσος, παραμένουν ἐνιαῖα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας ἡμιχιλιετηρίδος καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐρευνηθοῦν καὶ περιγραφοῦν εἰμὴ ἐνιαῖως. Τούτου ἕνεκα ἀγόμεθα εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ διαπραγματευθῶμεν τὸ θέμα μας τουλάχιστον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς τουρκοκρατίας.

2. Ἡ ἔννοια «ἐλληνικὸν δάσος».

Συνεπῶς, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἐλληνικὸν δάσος λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν δασῶν, ἀσχετως βοτανικοῦ εἴδους, διαχειριστικῆς μορφῆς, συνθηκῶν ἰδιοκτησίας κλπ. τὸ περιλαμβανόμενον ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς ἐλληνικῆς Ἐπικρατείας. Τὸν χώρον τοῦτον ἀντιδιαστέλλομεν πρὸς τὸν ἐλλαδικὸν χώρον, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει ἐπὶ πλέον χώρας κειμένας ἔξω τῶν ὁρίων τῆς ἐλληνικῆς ἐπικρατείας καὶ διὰ τὰ δάση τοῦ ὁποῖου οὐδεμίαν μνεῖαν ποιούμεθα ἐνταῦθα.

Εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας Πίνακας ἐμφαίνονται τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς ἐλληνικῆς Ἐπικρατείας μετὰ τὰ οἰκεία χρονικὰ στοιχεῖα διάρκειας ἐλευθέρου βίου (Πίναξ I) καὶ συγκριτικῶς διάρκειας καὶ παραμονῆς ὑπὸ τουρκοκρατίαν καὶ ἐλεύθερον βίον. (Πίναξ II).

Π Ι Ν Α Ξ Ι

Χρονικὴ Περίοδος	Κτηθείσα περιοχή	Ἐκτασὶς εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς συνολικὸς
1830—1864	Ἰθωνικὴ Ἑλλάς	47.516	750.000
1864—1880	Ἰόνιοι νῆσοι καὶ Κύθηρα	50.211	1.458.000
1881—1896	Θεσσαλία — Ν. Ἄρτης	63.606	2.000.000
1897—1912	Μετὰ διαρρῦθμισιν συνόρων	63.211	»
1912—1918	Μακεδονία, Ἡπειρος, Νῆσοι Αἰγαίου Κρήτη	121.136	5.500.000
1918—1922	Θράκη (Δυτικὴ)	129.281	6.200.000
1948	Δωδεκάνησος	131.944	7.600.000
1961	Ἀπογραφή πληθυσμοῦ		8.388.000

Στοιχεῖα τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας. Ἐπετηρὶς 1966

Π Ι Ν Α Ξ Ι Ι

Περιοχὴ (1)	Διάρκεια			Σύνολον (3+4)
	Ἀπὸ (2)	Ἔως Τουρκία (3)	Ἐλευθ. βίου (4)	
Ἰθων. Ἑλλάς πλὴν Εὐβοίας Κυκλ.	1458—1830	372	140	512
Εὐβοία	1470—1830	360	140	500
Θεσσαλία — Ν. Ἄρτης	1430—1880	450	90	540
Μακεδονία — Ἡπειρος	1430—1912	482	58	540
Δυτικὴ Θράκη	1353—1920	567	50	617
Κυκλάδες	1537—1830	293	140	433
Νῆσοι Βορείου Αἰγαίου	1458—1912	454	58	512
Μυτιλήνη	1468—1912	450	58	508
Χίος	1566—1912	346	58	404
Σάμος — Ἰκαρία	1521—1912	391	58	449
Δωδεκάνησος	1522—1912	390		
	1912—1948		22	411
Κρήτη	1645—1912	267	58	325
Ἰόνιοι Νῆσοι	1864		106	106

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω Πίνακος καταφαίνεται ὅτι α) ὁ συνολικὸς χρόνος ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τὴν ἐνότητα τῶν δασοϊστορικῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν καλύπτει ἡμισεῖαν χιλιετηρίδα καὶ πλέον μετὰ ἀρχαιότεραν χρονολογίαν τὸ ἔτος 1430. Καὶ β) ὅτι τὰ δασώδη διαμερίσματα τῆς χώρας διετέλεσαν ὑπὸ τουρκοκρατίαν κατὰ τὰ 4/5 τοῦ ἀνωτέρω χρονικοῦ διαστήματος καὶ κατὰ τὸ 1/5 ὑπὸ καθεστῶς ἐλευθέρου βίου.

Ἐάν δὲ δεχθῶμεν ὅτι τὰ ὑψηλὰ σπερμοφυτὰ δάση (κωνοφόρα, δρυς, ὄξυά) διεχειρίσθησαν μετὰ περιτρόπους χρόνους 120 ἐτῶν, ἔχομεν τρεῖς τουλάχιστον περιτρόπους χρόνους ὑπὸ τουρκικὴν διαχείρισιν καὶ ἕνα

ὕπο καθεστῶς ἐλευθέρου βίου.

Μία τόσο σοβαρὰ χρονικὴ ὑπερίσχυσις τῆς ὑπο τουρκοκρατίαν διαχειρίσεως εἶναι φυσικὸν νὰ ἔχη ἀφήσει σοβαρὰ χαρακτηριστικὰ διαχειρίσεως εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι εὐλόγος ἡ ἐκμηδένισις τῆς ἐπιδράσεως μιᾶς νέας διαχειριστικῆς ἀγωγῆς ἐπὶ τῶν δασῶν ἐν γένει καὶ οὕτως ἐξηγεῖται διὰ ποῖον λόγον ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀσκηθείσης ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν καθ' ἕκαστα διαμερισμάτων ἐπὶ τῆς δασοπονίας ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε σκιώδης. Καὶ ὅτι ἀκόμη κακῶς ἀποδίδεται ἡ ἀποτυχία τῆς δασικῆς μας πολιτικῆς εἰς ἐπιβίωσιν τῶν μέτρων καὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Ὄθωνος, εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν δασικὴν πολιτικὴν ὀφείλομεν τὴν μόνην θετικὴν μέριμναν, ἡ ὁποία ἐλήφθη ὑπὲρ τῶν δασῶν κατὰ τὸν ἸΘ' αἰῶνα. Ἐπὶ τούτου λεπτομερῶς θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὰ ἐπόμενα.

Πρὶν ὅμως εἰσελθόμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ κυρίως δασοιστορικοῦ θέματος, ὀφείλομεν νὰ δώσωμεν μίαν φυτογεωγραφικὴν συνοπτικὴν εἰκόνα τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, περιλαμβάνουσαν τὴν ἕκτασιν τῶν δασῶν κατὰ διαχειριστικὰς μορφὰς καὶ γεωγραφικὰ διαμερίσματα, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ παρούσα πραγματεία δὲν ἀπευθύνεται μόνον εἰς εἰδικοὺς δασοτέχνους ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ εὐρύτερον κοινόν.

3. Δασογεωγραφία τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας. Προέλευσις τῆς δασικῆς βλαστήσεως.

Ἡ θλάσθησις τῶν χωρῶν τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου, ἦτοι τῶν χωρῶν πρὸς βορρᾶν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων, ὅσον καὶ τῶν πρὸς τὸ Αἰγαῖον χωρῶν τῆς Μ. Ἀσίας (1) κατὰ γένει ἀπὸ τὴν Τριτογενῆ ἐποχὴν καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε «ἡ χλωρίς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Δυτ. Μ. Ἀσίας νὰ συνδέεται ἀρρήκτως μετὰ τὴν χλωρίδα τῆς Τριτογενοῦς καὶ τουλάχιστον ἐν μέρει, νὰ ἀποτελῇ προϊόν ἐξελίξεως ταύτης». (2) Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ πολλὰ στοιχεῖα μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ παλαιοβοτανικὰ ἀπολιθώματα, τὰ ὁποία ἀνέσκαψεν ὁ Unger εἰς τὴν Κύμην τῆς Εὐβοίας (3) ἀπὸ τὸν μέγαν ἀριθμὸν ἀρχαϊκῶν εἰδῶν τὰ ὁποία περιλαμβάνει ἡ ἑλληνικὴ χλωρίς, ἀπὸ τὸν μέγαν ἀριθμὸν ἐνδημικῶν εἰδῶν κατὰ περιοχὰς, δεδομένου ὅτι ὁ ἐνδημισμὸς ὀφείλεται οὐ μόνον εἰς τὸν πλοῦτον τῆς χλωρίδος καὶ τῆς γεωγραφικῆς ἀπομονώσεως τῶν διαφόρων εἰδῶν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἡλικίαν τῆς χλωρίδος. Εἶναι παραδεδομένον ὅτι μεταξὺ τοῦ ἐνδημισμού καὶ τῆς γεωλογικῆς ἡλικίας τῶν ἐνδημικῶν εἰδῶν ὑφίσταται στενὴ σχέση. Ἐξ ἄλλου ὅσον ὀλιγομέλεστερα εἰς ἀριθμὸν εἰδῶν εἶναι τὰ ἐνδημικὰ βοτανικὰ γένη, τόσο ὁ ἐνδημισμὸς εἶναι παλαιότερος, ὅσον δὲ πολυειδῆ εἶναι τὰ γένη τόσο ὁ ἐνδημισμὸς εἶναι μικρότερος γεωλογικῆς ἡλικίας. Τοῦτο ἀποτελεῖ σοβαρὸν κριτήριον διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν μιᾶς χλωρίδος ὡς παλαιᾶς ἢ νέας.

(1) Ἀλ. Σίνου καθ. Ε.Μ.Π. «Ἡ γεωγραφικὴ ἐνότης τοῦ ἑλληνικοῦ Μεσογειακοῦ χώρου» Ἀθήναι 1945.

(2) Δρος Κωνσταντ. Ζερλένη γεωπόνου «Συμβολὴ εἰς τὴν φυτογεωγραφίαν τῶν Κυκλάδων» Ἀθήναι 1952.

(3) Fr. Unger «Fossile Flora von Kumi auf der Insel Euboea» Wien 1883 καὶ A. Gaudry «Plantes fossiles de l'île Eubée» Paris 1860.

Ἐξ ὅλων τῶν χαρακτήρων, τοὺς ὁποίους ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας, προκύπτει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ χλωρίς καταγομένη ἀπὸ τὴν τριτογενῆ ἐποχὴν εἶναι ὀπωσδήποτε παλαιότατη.

Βεβαίως ἡ χλωρίς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τοὺς τετραδικοὺς χρόνους ἐπλουτίσθη ὑπὸ νέων εἰδῶν τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων μετηνάστευσαν ἀπὸ τὰς βορείους περιοχὰς πρὸς νότον. Οὕτως ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν παρ' ἡμῖν εἶδη ἐκ τῆς Μέσης Εὐρώπης, ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Καυκάσου καὶ ἐκ τῆς Νοτίου Σιθηνίας, διότι αἱ χώραι τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, πλὴν τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὄρεων, εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν πάγων. Ἐν τούτοις ἡ γειννίασις τῶν πάγων διατηροῦσε τὸ κλίμα τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου ὑγρότερον καὶ ψυχρότερον. Ὑπάρχουν δὲ ἐνδείξεις πείθουσαι ὅτι ἡ θλάσθησις εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην κατὰ τὰς παλαιότερας ἐκείνας ἐποχὰς ἦτο πυκνὴ καὶ δασώδης μετὰ ἐπικρατοῦντα τὰ ξυλώδη φυτὰ, ἐνῶ ἡ διάπλασις τῶν θάμνων καὶ φρυγάνων ἦτο ἀγνωστος ἢ μεγάλως περιορισμένη.

Παρελθούσης τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων τὸ κλίμα ἐτράπη πρὸς τὸ ξηρότερον, μετανάστευσις δὲ πλείστων στοιχείων τῆς χλωρίδος ἔλαβε χώραν πρὸς τὰς βορειότερας περιοχὰς καὶ τὰς χώρας τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Πολλὰ ἐκ τῶν στοιχείων τούτων προὔπηρχον εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, ὥστε νὰ μὴ πρόκειται εἰμὴ περὶ ἐπανόδου εἰς τὴν γενέτειραν. Διὰ τῆς μεταναστεύσεως ὅμως δὲν ἐξηγεῖται τὸ φαινόμενον τῆς ἐξαφανίσεως πολυαριθμῶν ὑγροφίλων φυτικῶν εἰδῶν τῆς τριτογενοῦς. Τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγηθῇ τὸ μὲν διὰ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν ἕνεκα ἀδυναμίας προσαρμογῆς πρὸς τὰς νέας συνθήκας, τὸ δὲ ἐκ τῆς διασπάσεως αὐτῶν εἰς μικρότερας συστηματικὰς μονάδας ἐπιδεκτικώτερας προσαρμογῆς.

Μεταξὺ τῶν εἰδῶν τὰ ὁποῖα μετανάστευσαντα ἐκ τῆς παραμεσογείου περιοχῆς ἐμφανίζονται σήμερον ὡς νέα εἶδη σημειοῦμεν τὰ ἐπόμενα.

Μεσογ. εἶδος τῆς τριτ. χλωρίδος

Σημερινὸν εἶδος τῆς κεντ. Εὐρώπης

Ὄξυά. *Fagus orientalis*.

Fagus sylvatica.

Ἑλάτη. *Abies cephalonica*.

Abies alba.

Πεύκη. *Pinus nigra (Palasiana)*.

Pinus austriaca.

Γαῦρος. *Carpinus orientalis*.

Carpinus betulus.

Ὡσαύτως ἐκτεταμέναι διαπλάσεις σκληροφύλλου δρυὸς (Πρίνου, Ἀριάς) κατέλαβον προφανῶς βαθμιαίως τὴν θέσιν παλαιῶν δασῶν φυλλοβόλου δρυὸς, τὰ ὁποῖα εὐδοκίμοῦντα εἰς αὐτὰς ὅταν ἀκόμη τὸ κλίμα ἦτο ὑγρότερον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρηθοῦν ὅταν αὐτὸ κατέστη ξηρότερον. Ἡ προσαρμογὴ τῶν δασικῶν εἰδῶν πρὸς τὴν ξηροφίλιαν εἶναι καταφανὴς εἰς ὅλην τὴν ἕκτασιν τοῦ ἑλληνομικρασιατικοῦ χώρου. Οὕτως αἱ φυλλοβόλοι δρυὸς ἐξετοπίσθησαν ἀπὸ τὴν Νότ. Ἑλλάδα, τὰ δὲ σημερινὰ δάση ἀπὸ Βαλανιδιάν, Πλατύφυλλον δρυὸν κλπ. δέον νὰ θεωροῦνται ὡς ὑπολείμματα δασῶν ἀπὸ φυλλοβόλους δρυὸς (Θεσσαλικά Ἀγραφα, Πίνδος, Β. Εὐβοία, Χαλκιδική, Ἄθως, Τρώας, Λυδία). Εἰς τὴν Πελοπόννησον, Κυκλάδας, Ἀττικὴν κλπ. ἔχει συμπληρωθῆ ἢ φάσις ἐξαφανίσεως τοῦ δάσους τῶν φυλλοβόλων δρυῶν καὶ αἱ διαπλά-

σεις τῶν σκληροφύλλων θάμνων καὶ τῶν θερμοβίων παραμεσογείων κωνοφόρων (χαλέπιος καὶ τραχεῖα πεύκη κλπ.) γεινιάζουσι ἀμέσως πρὸς τὴν διάπλασιν τῶν ψυχροβίων κωνοφόρων (Ἐλάτη, Μαύρη Πεύκη), ὡς τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν εἰς τὴν Πάρνηθα, τὰ Γεράνεια καὶ ἄλλαχοῦ. Οὕτω δύναται νὰ ἐξηγηθῆ καὶ ὁ παρουσιαζόμενος σήμερον ἀνώμαλος καὶ ἀσυνεχῆς σχηματισμὸς τῶν κλιματικῶν ζωνῶν τῆς θλαστήσεως κατὰ τὸν ὁποῖον βλέπομεν δάση ὄξυας νὰ παράκεινται δασῶν ἐλάτης ἐν τῇ αὐτῇ κλιματεδαφικῇ ὑψομετρικῇ ζώνῃ, ἀμφοτέρωθεν δὲ νὰ ὑπέρκεινται ἀμέσως δασῶν φυλλοβόλου δρυός, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἄνατολ. Μιτσικελίου εἰς τὸ ὄροπέδιον τοῦ Δυτ. Ζαγορίου ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἄλλαχοῦ.

4. Κλιματικαὶ ζῶναι τῆς θλαστήσεως.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν τῆς δασικῆς θλαστήσεως καὶ τὴν διατάραξιν τῆς ἀρχικῆς διαδοχῆς τῶν ζωνῶν τῆς θλαστήσεως αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν τυπικὴν των μορφήν ἔχουν ὡς ἔπεται ἐκ τῶν χαμηλοτέρων ὑψομέτρων καὶ τῶν θερμότερων περιοχῶν πρὸς τὰ μεγαλύτερα ὑψόμετρα καὶ τὰς ψυχροτέρας περιοχάς.

Ἡ ζώνη τῶν σκληροφύλλων πλατυφύλλων θάμνων καὶ φρυγάνων μετὰ τῆς χαλεπίου καὶ τραχεῖας πεύκης, κουκουναριάς καὶ κυπαρίσσου. Ἐξαπλοῦται ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἀνερχομένη μέχρι ὕψους 700—800 μ. ἐνίοτε καὶ 1000 καὶ πλέον μέτρων, ἀναλόγως τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους.

Ἡ ζώνη τῶν δρυμῶν με κύρια ἀντιπροσωπευτικὰ εἶδη τὴν φυλλοβόλον δρῦν (περὶ τὰ δέκα εἶδη) καὶ τὴν καστανιάν. Ἐξαπλοῦται ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης μέχρι ὕψους 600 περίπου μ.

Ἡ ζώνη τῶν ψυχροβίων παραμεσογείων κωνοφόρων με κύρια δασοβοτανικὰ εἶδη τὴν Ἐλάτην καὶ τὴν ὄρεινὴν Πεύκην (4—5 εἶδη) ἐξαπλουμένην ἐπὶ τῶν ὄρεων ἀπὸ ὕψους 700—800 μ. μέχρι 1500—1700 μ.

Ἡ ζώνη τῆς Ὄξυας, ἐξαπλουμένη ἀπὸ ὑψομέτρου 700 περίπου μέχρι τῶν ὀρίων τῆς δενδρώδους θλαστήσεως.

Ἐπὲρ τῶν ζωνῶν τούτων τῆς θλαστήσεως ὡς πέμπτη ζώνη ἀκολουθεῖ ἡ ἀλπικὴ ἢ ὀρθότερον ἢ ὑπαλπικὴ λεγομένη ζώνη ἐξικνουμένη μέχρι τῶν ὑψηλοτάτων κορυφῶν τῶν ὄρεων, καταλαμβανομένη κατὰ τοὺς ψυχροὺς μῆνας ὑπὸ διαρκοὺς χιόνος, κατὰ δὲ τοὺς θερμοὺς ἀναδίδουσα ἐτήσια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θαμνώδη ἢ ποώδη φυτὰ, κτηνοτροφικῶς ἐκμεταλλεύμενα. Ἐκ τῶν δενδρώδους μορφῆς εἰδῶν ἀπαντῶσιν εἰς τὴν ζώνην ταύτην δύο εἶδη ἀρκεύθου (ἢ δυσσοσμητάτη καὶ ἡ ὑψικάρηνος) γνωστὰ κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα μαλόκεδρος, ἀλλὰ καὶ ταῦτα πρὸς τὰ χαμηλότερα σημεῖα τῆς ζώνης.

Τὰ ἐδάφη τῆς ζώνης αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται ὡς θερινὰ λιθάδια ὑπὸ τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας.

5. Ἡ ἐξέλιξις καὶ τὸ μέλλον τῆς δασικῆς θλαστήσεως.

Ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω ἡ χλωρίς τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καθὼς καὶ ἐκεῖνὴ τῆς Δυτ. Μ. Ἀσίας κατάγεται ἀπὸ τὴν τριτογενῆ χλωρίδα καὶ εἶναι κατὰ μέγα μέρος προῖον τῆς ἐξελίξεως ταύτης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων πολλὰ εἶδη μετηνάστευσαν πρὸς Νότον ἐκ τῆς Μέσης Εὐρώπης καὶ τῆς τροπικῆς καὶ ὑποτροπικῆς Ἀσίας.

Ἐκ τῶν ξενικῶν τούτων εἰδῶν τὰ περισσότερα ἐξελιχθήσαν περαιτέρω καὶ ἀπώλεσαν τὸν ξενικὸν χαρακτήρα των. Τοιαῦτα εἶναι ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Κληματίτις, ἡ κάππαρις, ὁ ἰβίσκος, τὸ πήγανον, ἡ ξυλοκερατιά, ἡ ἀνάγυρις, ἡ θρυωνία, ἡ ἐλαία, ἡ λύγος, ἡ δάφνη, ἡ κόμαρος, τὸ πυξάρι, ὁ στύραξ, ἡ μυρτιά, ἡ ροδῆ, ἡ ὄσυρις, ὁ σμίλαξ, ἡ ἐφέδρα, ὁ κισσός, ἡ ἀμπελος κ.ἄ.

Τὰ εἶδη κάθε χλωρίδος διακρίνονται εἰς θετικῶς ἐξελισσόμενα, ἀρνητικῶς ἐξελισσόμενα καὶ βιολογικῶς σταθερά.

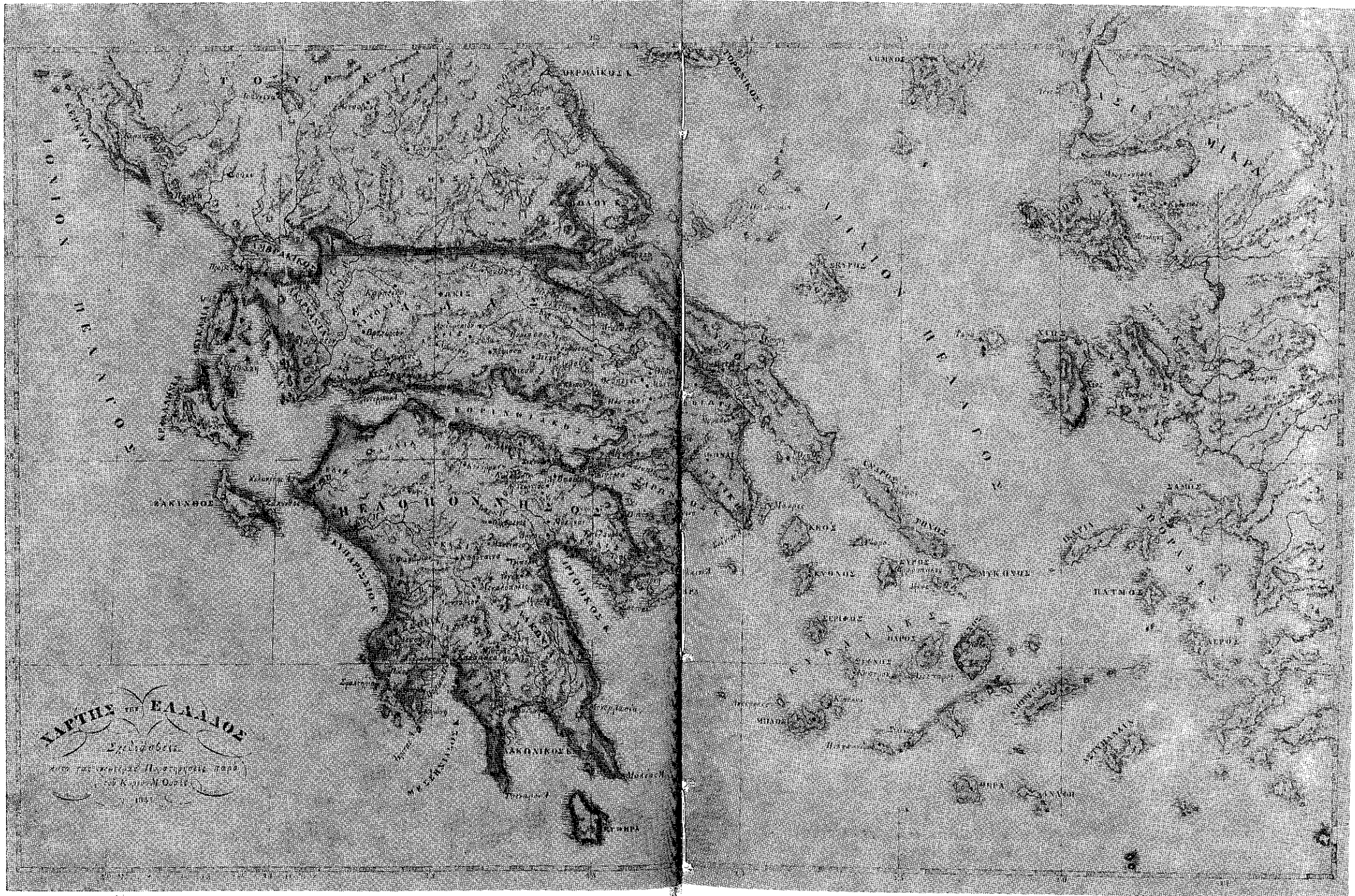
Τὰ πρῶτα, διατηροῦντα μεγάλην ζωτικότητα, δεικνύουν προσαρμοστικότητα πρὸς τὰς νέας ἐκάστοτε συνθήκας, δημιουργοῦν νέας ποικιλίας, αἱ ὁποῖαι τελικῶς ἐξελίσσονται εἰς νέα εἶδη, ἀποκτοῦν οὕτως εὐρείαν ἐξάπλωσιν καὶ περιορίζοντα τὰς οἰκολογικὰς των ἀπαιτήσεις, πολλὰ τούτων ἀποβαίνουν κοσμοπολιτικά.

Τὰ δεύτερα, λόγω τῶν μεγάλων οἰκολογικῶν των ἀπαιτήσεων, ἔχουν περιορισμένην ἐξάπλωσιν, πᾶσα δὲ μεταβολὴ τῶν συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος ὁδηγεῖ εἰς τὴν βαθμιαίαν ἐξαφάνισίν των. Ὅθεν ταῦτα περιορίζονται εἰς τὴν προσπάθειαν διατηρήσεως τῆς γεωγραφικῆς των ἐξάπλωσεως. Οὕτω πολλὰ ἀρχαῖα εἶδη παρουσιάζουν στενὰ ὄρια ἐξάπλωσεως μὴ ἐκτεινόμενα πέραν τῶν ὀρίων αὐτῶν. Προφανῶς ταῦτα διέρχονται τὴν φάσιν τῆς ἀρνητικῆς των ἐξελίξεως ἕνεκα ἐσωτερικῆς βιολογικῆς ἐξαντλήσεως τείνοντα πρὸς ὀλοσχερῆ ἐξαφάνισιν. Τεκτονικαὶ ἢ κλιματολογικαὶ μεταβολαὶ εὐρείας ἐκτάσεως εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιταχύνουν τὴν φάσιν ταύτην. Τοιαῦτα εἶδη εἶναι ἐπὶ παραδείγματι, ἡ Μυρτιά, ἡ Δάφνη, τὸ Πυξάρι, ἡ φοινικικὴ Ἄρκευθος (φίδα ἢ θένιο), ὁ Βάτος ὁ πετερόφυλλος κ.ἄ.

Βιολογικῶς σταθερὰ ἀρχαῖα εἶδη εἶναι α) ἐκ τῶν δενδρωδῶν μορφῶν, ὁ Πλάτανος, ἡ Ἐλαία, ἡ Καστανιά, ἡ Καρυδιά, ἡ Πεύκη ἢ πίτυς, ἡ Πεύκη ἢ ὄρεινὴ, ὁ Σφένδαμνος, ἡ Ἄλνος κ.ἄ. β) ἐκ τῶν δενδρυλίων, θάμνων καὶ φρυγάνων, ἡ Ξυλοκερατιά, ἡ Κελτίς, ἡ μέσπιλος, ἡ Ζίζυφος, ὁ Σχίνος, ἡ Τερέβινθος, ἡ Ἄμπελος, ὁ Στύραξ, ὁ Ἀρβούτος, ἡ Λύγος, ὁ Ροῦς, ἡ Πικροδάφνη, ὁ Σμίλαξ, ἡ Ἀνάγυρις, τὸ Αἰγόκλημα κ.ἄ.

Ἡ ἐλληνικὴ χλωρίς περιλαμβάνει, συνεπῶς, ἰκανὸν ἀριθμὸν εἰδῶν ἀρνητικῶς ἐξελισσομένων, ὁ μέγας ὅμως ὄγκος τῶν φυτικῶν εἰδῶν ἔχει ἀρχαιοτάτας ρίζας εἰς τὴν χώραν καὶ εἶναι βιολογικῶς σταθερός. Ἡ ἐλληνικὴ γῆ δὲν διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ ἀπογυμνωθῆ τῆς θλαστήσεως συνεπεία ἐσωτερικῆς ἐξαντλήσεως, οὔτε συνεπεία ἐπιδράσεως εὐρείας ἐκτάσεως φυσικῶν αἰτίων. Ὅχι ἦττον ἐπὶ τὴν μορφήν τῆς θλαστήσεως δὲν ἀσκοῦν ἐπίδρασιν μόνον βιολογικοὶ παράγοντες ἢ φυσικὰ αἰτία, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος δύναται νὰ προκαλέσῃ μεταβολὴν τῆς μορφῆς τῆς θλαστήσεως ἀπὸ δασώδους εἰς θαμνώδη ἢ φρυγανώδη καὶ τέλος νὰ τὴν ἐξαφανίσῃ ὀλοσχερῶς. Ἐπιδρᾷ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς θλαστήσεως κατὰ δύο τρόπους, ἥτοι ἀμεσον καὶ ἔμμεσον. Ἀμέσως ἐπιδρᾷ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ὑλοτομίας, ἐκχερσώσεως, πυρκαϊῆς καὶ διὰ τῆς βοσκῆσεως τῶν ὑλοτομηθέντων δασῶν ὑπὸ κτηνοτροφικῶν ζῶων. Ἐμμέσως δὲ διὰ τῆς διευκολύνσεως τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ζώνην τῶν δασῶν ἀνθρωποφίλων εἰδῶν καθὼς καὶ τῶν συνοδευόντων τὰς καλλιεργείας ζιζανίων.

Κρίνοντες οὐχὶ με γεωλογικῆς ἡλικίας μέτρα ἀλλὰ με ἀνθρώπινα δυνάμεθα νὰ ἐφησυχάζωμεν διὰ τὸ μέλλον τῆς θλαστήσεως τῆς ἑλλη-



ΧΑΡΤΗΣ τῆς ΕΛΛΑΔΟΣ
Συλλογισμένη
ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἱστορῶν καὶ
ἀπὸ τῆς Κ. Μ. Ν. Ο. 1831

νικής γής. Έν τούτοις δέν πρέπει νά υποτιμώμεν τόν έξ άνθρωπο-γενών επιδράσεων προερχόμενον κίνδυνον, ό όποίος επικρέματα όχι μόνον επί τής χλωρίδος τής χώρας, αλλά και επί τής πανίδος και άκόμη επί τοϋ φυσικού τοπίου καθόλου. Πόσον ό κίνδυνος αυτός είναι μέγας καταφαίνεται και από την εις παγκόσμιον κλίμακα έκδηλωθείσαν άνησυχίαν διά τό μέλλον τών φυσικών μορφών ένεκα τοϋ όποίου και τό έτος 1970 έκηρύχθη έτος προστασίας τής φύσεως από τών δυσμενών διά την ύπαρξιν αυτής ανθρώπινων επιδράσεων.

6. Τό ελληνικόν δάσος έν συγκρίσει πρός τά δάση τών Βαλκανίων, τής Εύρώπης και τής Ύφηλιου.

Κατά γενικήν δασικήν στατιστικήν, γενομένην κατά τά έτη 1969 — 70, ή έκτασις τών δασών και ή έξάπλωσις αυτών ανά τάς διαφόρους ήπειρους ένεφανίζετο ώς κάτωθι:

	έκατ. έκτάρια
Εύρωπαϊκή ήπειρος	138
Άσιατική ήπειρος	500
Βόρειος Άμερική	713
Κεντρική και Νότιος Άμερική	830
Άφρική	700
Αύστραλία	207
Σύνολον δασών Ύφηλιου	3.088

(Annuaire des produits forestiers. Ρώμη 1971).

Άπό άπόψεως πυκνότητος, ό μεγαλύτερος βαθμός παρατηρείται εις τά δάση τής Β. και Ν. Άμερικής και εις εκείνα τής Σοβ. Ένώσεως. Άπό άπόψεως συνθηκών ιδιοκτησίας γενικώς παρατηρείται ότι τά 75 τοίς 100 περίπου άνήκουν εις τό Δημόσιον και μόλις 25 τοίς 100 είναι μη δημόσια. Τό ποσοστόν τοϋτο έν Ελλάδαδι είναι 65 και 35 αντίστοίχως. Εις την Δυτ. Εύρώπην τά δημόσια δάση είναι μόλις τά 0,34 τοϋ συνόλου, εις δέ την Άνατολ. τά 94 τοίς 100.

Εις την Βαλκανικήν τά δάση κατά τό 1969 έμφανίζονται ώς κάτωθι:

Χώρα	έκτασις	χιλ. έκτάρια	Ποσοστόν δασώσεως
Βουλγαρία	3.169	χιλ. έκτάρια	30,0%
Γιουγκοσλαβία	8.688	»	35,0%
Ρουμανία	6.204	»	27,0%
Άλβανία	1.282	»	46,1%

Κατά τόν αυτόν χρόνον ή έκτασις τών δασών και τό ποσοστόν δασώσεως εις τάς κυριώτερας χώρας τής Δυτ. Εύρώπης έμφανίζεται εις τόν έπόμενον πίνακα.

Χώρα	έκτασις δασών εις έκτάρια	ποσοστόν
Ένωμένον Βασίλειον	1.645.000	0,07
Βέλγιον	588.000	0,19
Γαλλία	11.000.000	0,198
Γερμανία	9.616.000	0,24
Αύστρία	3.352.000	0,40
Έλβετία	983.000	0,23
Ίσπανία	14.935.000	0,30
Ίταλία	6.029.000	0,207
Νορβηγία	8.520.000	0,27
Πολωνία	7.540.000	0,248
Πορτογαλία	3.095.000	0,38
Ρωσία (εύρωπαϊκή)	738.117.000	0,333
Σουηδία	21.948.000	0,52
Τσεχοσλοβακία	4.124.000	0,33
Φινλανδία	21.157.000	0,73

Άπό άπόψεως δασοβοτανικοϋ είδους, ή έκτασις τών πλατυφύλλων δασών είναι διπλασία τής έκτάσεως τών κωνοφόρων.

Τά κωνοφόρα δάση επικρατοϋν εις την θόρειον εύκρατον ζώνην, ένώ τά πλατύφυλλα εις τάς νοτίους θερμότερας κλιματικές ζώνας.

Αί πτωχότεραι εις δάση ζώναι έν Εύρώπη είναι αί νότιοι χερσόνησοι τής ήπειρου (Ίθερική, Ίταλική, Βαλκανική), κείμεναι μεσημβρινώτερον τής κατ' έξοχήν δασικής ζώνης τής Μέσης Εύρώπης.

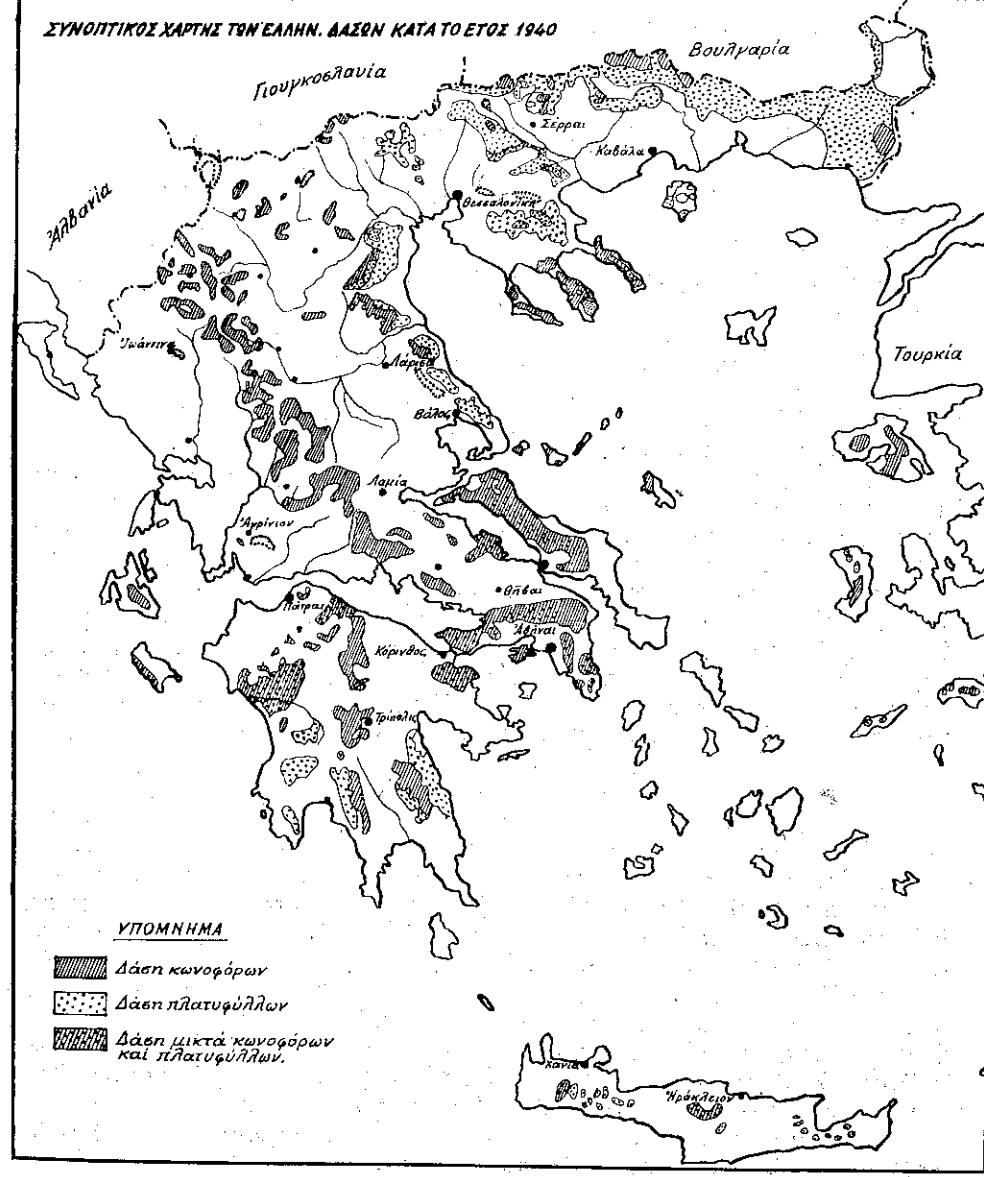
Εις την Ελλάδα σημειοϋνται δύο θερμοόρια, ήτοι νοτιώτατα όρια γεωγραφικής έξαπλώσεως δασοβοτανικών ειδών. Έκ τούτων τό έν είναι τό θερμοόριον τής Όξυάς, κείμενον επί τής Όθρουοις κατά τά όρια τών έπαρχιών Φθιώτιδος, Εύρυτανίας και Ναυπακτίας. Τό έτερον είναι τό θερμοόριον τών ψυχροβίων παραμεσογείων κωνοφόρων (Έλάτης και Μαύρης ή Λαρικήου Πεύκης) κείμενον επί τών ύψηλοτέρων δασικών ζωνών τών όρέων τής Νοτίου Πελοποννήσου.

**ΠΙΝΑΞ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ
ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (στρ.)**
Κατά δασοπνικά είδη και γεωγραφικά διαμερίσματα

Διαμέρισμα	Έλατη και Έρυθρελάτη	Όρειναί πεύκαι	Παραλ. πεύκαι κυπρίσσοι	Φυλλοβόλοι δρυς	Όξινα	Καστανιά	Στηνίδα και διάφ. πλάγα	Ήπειθαλή πλατυφύλλα	Σύνολον
Στ. Έλλάς και Εύβοια	1.828.500	35.000	1.820.500	850.500	9.000	14.000	31.000	1.480.000	6.068.000
Πελοπόννησος	726.500	248.000	1.079.000	125.000	—	6.000	15.000	636.000	2.836.000
Ίόνιοι Νήσοι	16.000	—	30.000	2.500	—	—	4.000	150.000	202.500
Ήπειρος	176.000	337.000	18.000	510.000	187.000	1.000	105.000	733.500	2.067.500
Θεσσαλία	449.000	95.000	92.500	1.000.000	343.000	38.000	58.000	609.000	2.684.000
Μακεδονία	79.000	730.000	699.000	3.091.000	1.422.000	165.000	410.000	893.000	7.489.000
Θράκη	23.000	60.000	83.000	1.874.000	230.000	500	163.000	90.000	2.523.000
Νήσοι Αιγαίου Κρήτη	—	24.000	880.000	23.000	—	4.000	—	100.000	1.031.000
ΣΥΝΟΛΟΝ	3.298.000	1.529.000	4.857.000	7.475.000	2.191.000	228.000	786.000	4.776.000	25.141.000

Συνολική έκταση χώρας 132.000.000 στρ. Ποσοστόν δασοκαλύψεως $\frac{25.141.000}{132.000.000} = 0,19$

Στοιχεία παρεχόμενα υπό της Γενικής Διευθύνσεως δασών. Τμήμα Α2 διά τὸ ἔτος 1964.



ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ 1400 — 1922

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'
ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

1. Ἐθνολογικὴ ἐνοποίηση τῶν ὑποδουλωθέντων λαῶν. Οἱ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτηθέντες λαοὶ οἱ διαθιόντες εἰς τὰς χώρας τῆς πάλαι ὀνομαζομένης Ἑλλάδος ἢ τοῦ καταλυθέντος βυζαντινοῦ κράτους, οἱ πρεσβεύοντες τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀποτελοῦσαν τοῦ λοιποῦ μίαν ἐθνότητα, ὑπὸ τὴν ἑπωνυμίαν **χριστιανοί**, ἄνευ διακρίσεως εἰς Ἑλληνας, Ἀλβανούς, Σλαύους, Βουλγάρους καὶ ὅτι ἄλλο. Διάκρισις μόνον ἐγένετο πρὸς τοὺς λατινοχριστιανούς, ἀνεγνωρίζετο δὲ καὶ ὡς ἰδιαίτερα ἐθνότης ἡ φυλὴ τῶν Ἑβραίων. Ἡ μεγάλη ὄμως μᾶζα τοῦ πληθυσμοῦ ἦτο χριστιανικὴ μὲ ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἀρχηγὸν τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀλλ' ὅπως συμβαίνει πάντοτε, προκειμένου περὶ μικτῶν πληθυσμῶν, μία ἐκ τῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν φυλετικὴν ὁμάδα, ὑψοῦται ὑπὲρ τὰς ἄλλας, ἕνεκα λόγων πολιτιστικῶν καὶ ἡγεῖται τῆς ὁμάδος. Τοῦτο συνέβη μὲ τὸν ἐβραϊκὸν λαὸν τοῦ ὁποῖου ἡγήθη ἡ ἰουδαϊκὴ φυλὴ μεταξὺ τῶν δώδεκα αἱ ὁποῖαι ἀπετελοῦσαν τὴν ὁμογένειαν. Ἐν προκειμένῳ, μεταξὺ τῶν διαφόρων ὑποδούλων ἐθνοτήτων, ἡγετικὴ ἐθνότης ἀνεδείχθη ἡ ἑλληνικὴ, τῆς ὁποίας ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ, οἱ ἀγῶνες τῆς πρὸς ἀπελευθέρωσιν, αἱ πολιτιστικαὶ καὶ μορφωτικαὶ τῆς προσπάθειαι, περιέλαβον τὸ σύνολον τοῦ ὑποδούλου χριστιανικοῦ λαοῦ, καὶ διεξήχθησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τὴν ἑλληνικὴν. Οὕτω, λέγει ὁ Ν. Π. Ἐλευθεριάδης, «χάρις εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες, οἱ διατελοῦντες πρότερον διηρημένοι πολιτικῶς ὑπὸ ξένους κυριάρχους καὶ κινδυνεύοντες νὰ ἀπολέσωσι τὴν ἰδίαν ἐθνικότητα καὶ ἠνώθησαν πολιτικῶς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν σουλτάνων καὶ συνάμα κατὰ τὴν ἀναγκαίαν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων, καὶ ὡς ἐκ θαύματος, ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς συμπάσης τῆς Ὀρθοδοξίας...» (1) Ἔτσι ἡ ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ Εἰκοσιένα ἀπέβη ἐθνικὴ ἐπανάστασις ὅλων τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἀπὸ Μολδοβλαχίας μέχρι Κρήτης, μὲ ἐνεργὸν ἀνάμειξιν εἰς αὐτὴν ὅλων τῶν ἐθνοτήτων. Βεβαίως τὸ κήρυγμα τοῦ Ρήγα Φεραίου ὅπως εἰς αὐτὴν προσέλθουν καὶ οἱ Τούρκοι, συνεργαζόμενοι εἰς τὴν ἀποτίναξιν τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας, ἦτο κήρυγμα πέραν τῶν ἀίτημάτων τῆς ἱστορικῆς ὥρας, ἀλλ' ἐν τούτοις ὄχι ἐντελῶς ἀνεδαφικόν, ὅπως βλέπομεν ἀπὸ τὴν συμφωνίαν Κολοκοτρῶνη — Ἀλῆ Φαρμάκη ἐν Ζακύνθῳ. (2)

Κατὰ φυσικὴν δὲ συνέπειαν τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἠκολούθησεν ἡ ἴδρυσιν διαδοχικῶς τῶν ἀνεξαρτήτων βασιλείων τῶν Σέρβων, τῶν Βουλγάρων, τῶν Ρουμάνων, τῶν Ἀλβανῶν.

(1) Ν. Π. Ἐλευθεριάδης «Γαῖαι καὶ δάση ἱ. Μονῶν Ἁγ. Ὁρους» Ἀθήναι 1939 σ. 34.

(2) Θ. Κολοκοτρῶνη «Διήγησις συμβάντων κλπ.», Ἀθήναι (ἀχρον.) σ. 62.

2. Τάσις φυγῆς τῶν ἀπειλουμένων ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴν ὑποδούλωσιν λαῶν. Συνεχιζομένης τῆς κατακτήσεως, ἡ ὁποία, μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεπληρώθη εἰς διάστημα δυόμισυ καὶ πλέον αἰῶνων (1453 — 1715) οἱ πληθυσμοὶ τῆς Βαλκανικῆς κατέστησαν ἀνάστατοι καὶ ἔλαβον χώραν φυγῆς πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Ἄλλοι ἔφευγον πρὸς τὸ ἐξωτερικόν καὶ ἄλλοι πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Ἄλλοι διωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἄλλοι ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῶν φόβου.

Αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ὁ Κατακτητὴς διέταξε μεγάλας μετακινήσεις πληθυσμῶν, κυρίως ἐκ τῆς ὑπαίθρου πρὸς τὰς μεγάλας πόλεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐρημωθῆ, διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ των. Βεβαίως ἡ φυγὴ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει πολὺ πρὸ τῆς πτώσεως τῆς πρωτεύουσας καὶ εἶχε τρεῖς κατευθύνσεις. Πρῶτον πρὸς τὰς ἐλευθέρους ἢ ὑπὸ Φραγκοκρατίαν ἑλληνικὰς χώρας. Δεύτερον πρὸς τὰς χώρας τοῦ ἐξωτερικοῦ (Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Αὐστρίαν, Ρωσίαν, Καύκασον καὶ Γεωργίαν). Καὶ τρίτον πρὸς τὰ ὄρεινά καὶ ἀπόκεντρα μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπου δὲν εἶχε καταστῆ εἰσέτι αἰσθητὸς ὁ ἐκ τῶν κατακτητῶν κίνδυνος.

«Γιὰ πρώτη φορά, λέγει ὁ ἱστορικὸς τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ καθ. Βακαλόπουλος, στὴ μακροαίωνα ἑλληνικὴ ἱστορία παρατηρεῖται παντοῦ μιά τόσο ζωηρὴ τάσις φυγῆς πρὸς ἀσφαλέστερα μέρη καὶ μιά μετατόπισιν τῶν πληθυσμῶν σὲ τόσο σημαντικὴ ἔκτασις». (1)

Θὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὴν τὴν φυγὴν καὶ μετατόπισιν τῶν πληθυσμῶν μόνον μέσα εἰς τὰ ὄρια τῶν χωρῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, διότι ἐξέρχεται τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς παρούσης μελέτης ἡ παρακολούθησις τῆς φυγῆς πρὸς τὰς χώρας τοῦ ἐξωτερικοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Βαλκανικῆς πέραν τῶν ὀρίων τῆς Ἑλλάδος.

3. Νέα κριτήρια εἰς τὴν ἀξιολόγησιν τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς χώρας. Ἡ κατάκτησις ὑπὸ τῶν Τούρκων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν αὐτομάτως ἐδημιούργησεν εἰς τοὺς κατακτωμένους νέα κριτήρια διὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ χώρου. Τώρα εἰς τὴν ἀξιολόγησιν τοῦ χώρου θαρύνουν νέοι παράγοντες, κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἐπόμενοι:

Πρῶτον, ἡ προσωπικὴ ἀσφάλεια τοῦ φυγάδος, ἡ περιφρούρησις τῆς ζωῆς τοῦ ἰδίου καὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν ὀπωσδήποτε ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένων προσώπων.

Ἔπειτα, ἡ κατοχὴ ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἡ διατήρησις εἰς τὴν κατοχὴν του τῶν μέσων τῆς (γεωργικῆς) παραγωγῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτερον εἶναι τὸ ἔδαφος, μάλιστα ἐν ὄψει τῶν νέων ἀρχῶν ἀστικοῦ Δικαίου, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων μέσων ἐξηρτάτο ἡ παραγωγή προϊόντων ἀμέσου χρήσεως, δοθείσης τῆς νέας μορφῆς οἰκονομίας (κλειστῆ οἰκονομία).

Καὶ τέλος, ἡ δυνατότης τῆς ἀποκλειστικῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἀποκτηθέντων προϊόντων, ἄνευ κινδύνου αὐθαιρέτου ἀφαιρέσεως αὐτῶν ὑπὸ τρίτου.

Αὐτὰ ἦσαν τὰ κύρια κριτήρια, τὰ ὁποῖα ἐβάρυναν ἐπὶ τὴν ἀξιολόγησιν τοῦ χώρου ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, διὰ τὸ

(1) «Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ» τ. Β' σ. 62 Θεσ/νικὴ 1964.

τιμήμα εκείνο του πληθυσμού, το οποίο ενζήτησε την σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς εἰς ἀσφαλέστερα μέρη ἢ μετατροπῆς τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα διέμενον, εἰς ἀσφαλῆ ἦτοι δι' ἐνισχύσεως τῆς ἀσφαλείας των κατὰ πάντα τρόπον (Βάλτος, Ξηρόμερον, Ἰκαρία). Τὰ ἀσφαλέστερα αὐτὰ μέρη εὐρίσκοντο κατὰ κανόνα ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα ἦσαν καὶ δασώδη καὶ ἐντὸς αὐτῶν, τὸ πλῆθος τῶν φυγάδων ἦτο ἠναγκασμένον νὰ ἐκχερσώσῃ δασικὰ ἐδάφη καὶ νὰ τὰ καλλιεργήσῃ. Ὡστε ἐκ τῆς τοιαύτης μετατοπίσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐπήρχοντο συνέπειαι εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς δασικῆς θλαστήσεως, μεταβολαὶ εἰς τὴν διαχειριστικὴν μορφήν τῶν δασῶν καὶ ἄλλαι.

Ἀνάλογοι ἐπίσης συνέπειαι ἐπήρχοντο εἰς τὰς ἐγκαταλειπομένας περιοχάς, ἀλλ' ἀντιθέτου μορφῆς, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐδαφοπονίαν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν δημογραφικὸν παράγοντα.

Ἄλλ' ἐκ τοῦ γενικοῦ τούτου σχήματος, τῆς φυγῆς τοῦ πληθυσμοῦ ἐνώπιον τοῦ κατακτητοῦ, δὲν προέκυψε μία καὶ μόνη λύσις. Περισσότεραι τῆς μίας λύσεις ἐδόθησαν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς σωτηρίας (ἐκλογὴ ἀπομεμονωμένων καὶ ἀπροσίτων περιοχῶν, ἐξαφάνισις οἰκισμῶν, ὄργανωσις ἐνόπλου ἀντιστάσεως κ.ἄ.) ἐξαρτώμεναι ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ τόπου, ἀπὸ τὰς ἱκανότητάς τῶν φυγάδων καὶ τὴν δυνατότητα προσαρμογῆς των καὶ ἄλλους παράγοντας. Τὰς διαφόρους αὐτὰς περιπτώσεις θὰ ἐπισκοπήσωμεν, κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα, ἐξετάζοντες εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον τὴν σχέσιν τῶν δασῶν πρὸς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, ὡς αὕτη διεμορφώθη εἰς τὰ ὄρεινά.

4. Γενικαὶ συνέπειαι τῆς ἐποικιστικῆς ἀνακατατάξεως. Ἀλλὰ πρὶν ἰδῶμεν τὰς κατὰ τόπους ἰδιομορφίας ἐκάστου νέου ἐποικιστικοῦ σταθμοῦ πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα ἰσχύουν εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις, ὄχι μόνον διὰ νὰ μὴ τὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ἐκάστοτε, ἀλλὰ καὶ διότι ταῦτα σχηματίζουν μίαν νέαν αὐτοτελῆ μορφήν γεωργικῆς, κτηνοτροφικῆς καὶ δασικῆς σχέσεως, ἢ ὁποῖα καταλαμβάνει γενικωτέραν ἐξάπλωσιν ἐν τῇ Βαλκανικῇ καὶ τῇ Μ. Ἀσίᾳ, ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς τουρκοκρατίας.

Τὸ πρῶτον καὶ κύριον γενικὸν γνώρισμα πού ἔχομεν εἶναι ὅτι ἡ φυγὴ διευθύνεται ἐκ τῶν παραλίων πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐκ τῶν πεδιάδων πρὸς τὰ ὄρη, ἐκ τῶν χαμηλῶν πρὸς τὰ ὑψηλὰ μέρη.

Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης κινήσεως εἶναι ὅτι ἀποφεύγονται οἱ δρόμοι κινήσεως τῶν στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων καὶ εἰς περιπτώσιν ἐκστρατειῶν ὀλοκλήρων στρατῶν, διότι μία τοιαύτη διακίνησις εἶναι πραγματικὴ συμφορὰ διὰ τοὺς εἰρηνικοὺς κατοίκους τῶν πόλεων καὶ χωρίων πού εὐρίσκονται κατὰ μῆκος τῆς διαδρομῆς. Διότι κατὰ τὸν στρατιωτικὸν νόμον, οἱ κάτοικοι τῶν οἰκισμῶν διαβάσεως ἢ διανυκτερεύσεως τῶν στρατευμάτων φέρουν ὄλα τὰ θάρη διατροφῆς, ἐφοδιασμοῦ καὶ στεγάσεως, προσέτι δέ, διατελοῦν ἔκθετοι εἰς παντὸς εἶδους αὐθαιρεσιῶν, διαρπαγῶν, ἀτιμώσεων καὶ αἰχμαλωσιῶν, ὡς ἐάν ἡ διάθασις γίνεται διὰ μέσου ἐχθρικῆς χώρας. Ἐνώπιον τῆς συμφορᾶς τὴν ὁποίαν ἀντεπροσώπευε μία διάθασις στρατοῦ ἐκ τινος χώρας, οἱ κάτοικοι ἐπροτιμοῦσαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ πάντα εἰς τὴν διαρπαγὴν καὶ νὰ καταφύγουν εἰς τὰ ὄρη διὰ νὰ περισώσουν τουλάχιστον τὴν ἰδίαν αὐτῶν ζωὴν καὶ τὴν ἀπαγωγὴν νέων καὶ νεανίδων εἰς τὰ χαρέμια καὶ τοὺς ὀντάδες τῶν ἀξιωματοῦχων τοῦ στρατοῦ. Ἦτο προνομιούχος ἢ θέσις πόλεως τινος ἐάν

δὲν ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ροδρομίου, ὅπως αἱ Ἀθηναί. Ὅσακις ὁμοῦς ὑπῆρχεν ὑποψία ὅτι διερχόμενος στρατός, παρεκκλίνων ἀπὸ τῆς πορείας του δυνατόν νὰ διέλθῃ διὰ τῶν Ἀθηνῶν, οἱ κάτοικοι ἐγκαταλείποντες τὴν πόλιν ἔφευγον εἰς Σαλαμίνα.

— Μακρὰν, λοιπόν, τῶν τουρκοδρομιῶν, ἦτο τὸ σύνθημα τῶν φυγάδων. Ἡ φυγὴ γίνεται συνήθως κατὰ μικράς ομάδας, ἀποτελουμένας ἀπὸ συγγενικά πρόσωπα ἢ ὁμοχωρίους. Οἱ φυγάδες μεταφέρουν ἐπὶ τῶν ὤμων των ἐλάχιστα πράγματα ἐκ τῶν συνηθεστέρων, τὰ ὁποῖα ὁμοῦς τώρα χαρακτηρίζονται ὡς πολυτιμώτατα. Ὀλίγα ροῦχα καὶ κλινοσκέπασματα, ἀπαραίτητά τινα στοιχειώδη ἐργαλεῖα ὡς ἀξίνες καὶ πελέκεις, ὠθοῦν πρὸ αὐτῶν κάποιο μικροκοπαδάκι γίδια καὶ, ἂν ὑπάρχῃ, κανένα βασταγούρι. Ἐνίοτε φέρουν μεθ' ἑαυτῶν καὶ σπόρους διὰ τὴν πρώτην σπορὰν εἰς ἀγρούς, τοὺς ὁποίους δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀποκτήσει.

Ἡ πρώτη ἐγκατάστασις εἶναι πολὺ προσωρινὴ καὶ ἀμφίβολη. Τὰ ὀλίγα τρόφιμα πού ἔφερον μαζί των ταχέως ἐξαντλοῦνται καὶ μέχρις ὅτου ἀποκτήσουν τροφοδοτικὴν αὐτοδυναμίαν ἀντιμετωπίζουν δραματικὴν κατάστασιν. Τρέφονται με δρυοβαλάνους καὶ φηγοβαλάνους ἀπὸ τὸν Πόντον ἔχομεν τὴν πληροφορίαν ὅτι εἰς ἀνάλογον περιπτώσιν ἐτρέφοντο με φλοιοὺς πετελάς, τοὺς ὁποίους πρῶτον ἔφρυγον, ἔπειτα τοὺς ἤλεθον καὶ ἐκ τοῦ ξυλαλεύρου τούτου παρεσκεύαζον ἄρτον.

Ἐπὶ πλέον εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ ἀποκρύπτουν τὴν παρουσίαν των, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἐντόπιον χριστιανὸν φυλάγονται. Ἀπὸ τὴν αὐτὴν περιοχὴν, τὸν Πόντον, ἔχομεν καὶ τὴν πληροφορίαν ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Σάντας «ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν ἐξήρχοντο ἐκ τῆς χώρας εἰμὴ εἰς σπανίας περιπτώσεις καὶ μετὰ μεγάλης προφυλάξεως ἐκ φόβου μὴ ἀνακαλυφθῇ τὸ καταφύγιον αὐτῶν. (...) ἐπέρασε καιρὸς καὶ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον δὲν ἤξευρον, διότι ὄλα ἦτανε δάση καὶ αὐτεῖν ὄλοι ἦσαν φυγάδες ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ φόβον τῶν ἀλλοθρήσκων ἐχθρῶν...».

Αὐτὰ συνέβαιναν εἰς τὸν Πόντον, τὰ ἴδια καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὴν ἐποχὴν πού ὁ Κολοκοτρώνης ὀνομάζει «πρῶτο τούρκικο» δηλ. περὶ τὸ 1533. Ὁ προπάππος τοῦ Τριαντάφυλλος Τσεργίνης, ἦλθε καὶ ἐτρέψασε εἰς τὸ Ἀρκουδόρεμμα, εἰς ἕνα τόπον ὅπου ὑπῆρχε βαθύ, ἄγριον ἀπάτητον δάσος ἀπὸ ἔλατα εἰς τὰ δυτικὰ τοῦ Μαινάλου. «Ἦταν, διηγεῖται, ἡ τρομάρα καὶ ἡ συνοχὴ τοῦ κόσμου τὴν τὴν, πού δὲν θγαίνανε οἱ ἄνθρωποι διόλου. Ἀπὸ τὸ Ἀρκουδόρεμμα ὡς τὸ Λιμποβίσι, ἕνα χωριουδάκι, δὲν ἦταν (ἀπόστασις) πάνω ἀπὸ τέταρτο τῆς ὄρας. Καὶ ὁμοῦς οἱ Τσεργίνηδες κάμανε τρία ὀλόκληρα χρόνια νὰ γνωριστοῦνε με τοὺς Λιμποβιτσιώτες». Καὶ ἄλλοῦ γράφει ὁ Κολοκοτρώνης: «...εὐρίσκοντο ἄνθρωποι ὅπου δὲν ἐγνώριζαν ἄλλο χωριὸ μακρὰ μίαν ὄραν ἀπὸ τὸ ἐδικό τους...».

Ἡ ἱστορία ἔχει ὀμιλήσει πολὺ διὰ τὸ «κρυφὸ σχολεῖο», δὲν ἔχει ὁμοῦς διόλου ὀμιλήσει διὰ τὴν κρυφὴν κοινωνικὴν ζωὴν μέσα εἰς τὰ σπήλαια, εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν ὀρέων, εἰς τὰ πυκνὰ δάση καὶ ὑπὸ τὴν γῆν, μέσα εἰς ὅπας ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐσύρετο ὡς ἐρπετὸν διὰ νὰ εἰσέλθῃ ἀπὸ μίαν εἰσοδὸν καλυπτομένην ἀπὸ τὸ φύλλωμα κάποιου θάμνου. Παραστατικῶς οἱ Ἰκάριοι, πού ἔζησαν αὐτὴν τὴν ζωὴν, ἔλεγον: «δ σα φυλάει ἡ πουργαριά, δὲν φυλάει ἡ Παναγιά».

5. Ἐπέκτασις τῶν θερινῶν λιθαδίων. Ἀροτριάϊαι καλλιέργειαι. Δεύτερον γενικὸν γνώρισμα τῆς δημιουργηθείσης ἐκ τοῦ νέου ἐποικισμοῦ καταστάσεως εἶναι ἡ δημιουργία ἰδιομόρφου ἀγροτικῆς οἰκονομίας.

Βάσις αὐτῆς εἶναι θεβαίως ἡ γεωργικὴ παραγωγή, οἱ ἄγροὶ ὅμως προέρχονται ἐξ ἐκχερσώσεως δασοσκεπῶν ἐκτάσεων ἢτοι εἶναι ῥόγγια. Τὸ χωράφι - ρόγγι εἶναι προϊόν τῆς ἀνάγκης ἀποκτήσεως ἀμέσως ἀγρῶν, τῆς ἐλλείψεως μηχανικῶν μέσων ὑλοτομίας καὶ ἐκχερσώσεως, τῆς ἐλλείψεως μέσων καλλιέργειας, ἢτοι ἀροτριῶντων ζῶων, ἰσχυρῶν ἀρότρων κλπ., καὶ τέλος τῆς πτωχείας τῶν ὄρεινῶν ἐδαφῶν. Ἡ μικρὰ ἀποδοτικότης τῶν ἐδαφῶν αὐτῶν, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν ταχέως ἐξαντλουμένην φυτογῆν, ἐπέβαλον ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν καλλιέργειαν μικρᾶς θρεπτικότητος δημητριακῶν ὡς εἶναι ἡ σίκαλις καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἄγρου - ρόγγι δι' ἑτέρου μετὰ ὀλιγοχρόνιον καλλιέργειαν. Ἔχομεν δηλ. τὴν ἀντικατάστασιν τῆς ποιότητος διὰ τῆς ποσότητος, μὲ τελικὸν ἀποτέλεσμα τὴν ἐπέκτασιν τῶν ρογγίων εἰς ἀπεράντους, ἀγόνους καὶ γυμνάς ἐκτάσεις, δεδομένου ὅτι ἡ ἐγκατάστασις ἐπὶ τῶν ἐγκαταλειπομένων ρογγίων (παλιόρογγα) τῆς πτέριδος παρεκώλυε τὴν φυσικὴν ἀναδάσωσιν. Ἔτσι τὸ ρόγγι ἀποβαίνει ἕνας ἀπὸ τοὺς σοβαρωτέρους καταστροφεῖς τοῦ δάσους μὲ συνεπείας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὄραται καὶ αἰσθηταὶ μέχρι σήμερον.

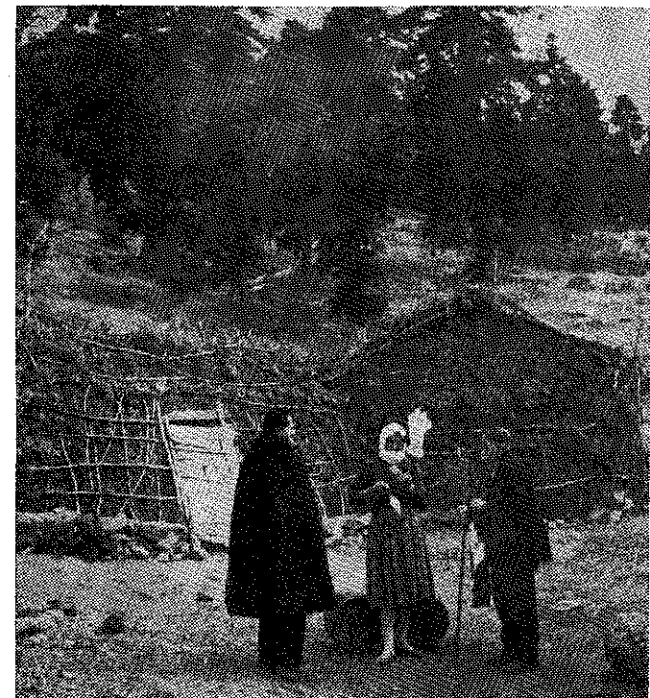
Ὅλαι αὐταὶ αἱ γυμναὶ ἐκτάσεις, αἱ ἐξαπλούμεναι ἐπὶ τῆς ὕψλης ζώνης τῶν ὄρεων, ἀπὸ τοῦ ὑπαλπικοῦ ὄριου μέχρι τοῦ ὄριου τοῦ δάσους καὶ ἔτι χαμηλότερον τοῦ ὄριου τούτου, ὑπῆρξαν ποτὲ δασοσκεπεῖς, ἄλλ' ἀπαξ ἐξαφανισθέντος τοῦ δάσους καὶ κωλυθείσης τῆς ἐπανιδρύσεως αὐτοῦ ἔλαβεν χώραν ὑποχώρησις τοῦ ψυχροορίου εἰς χαμηλότερα ὑψόμετρα. Ἔτσι τὸ ψυχροόριον ἐσταθεροποιήθη χαμηλότερον καὶ αἱ ὑπαλπικαὶ ἐκτάσεις ἠδὲξήθησαν σταθερῶς. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐκτάσεις αὐταὶ ἐχρησίμευσαν ὡς θερινὰ λιθαδία, αἱ ἐπὶ τῶν ὕψηλῶν σταθμῶν ἀροτριάϊαι καλλιέργειαι κατέληξε νὰ προικοδοτήσουν τὴν νομαδικὴν κτηνοτροφίαν μὲ ἐκτεταμένον ἐδαφικὸν κεφάλαιον καὶ νὰ τὴν καταστήσουν σπουδαῖον παράγοντα τῆς ἐδαφικῆς οἰκονομίας.

Ἡ κτηνοτροφία εἰς τὴν χώραν μας ἐμφανίζεται ὠργανωμένη ὑπὸ τρεῖς κυρίως μορφάς. Τὴν (σλαυικὴν) πατριάιν (ζάντρουγγαν), τὸν κισλάν καὶ τὸ τσελιγγάτον. Αἱ δύο πρώται μορφαὶ δὲν εἶναι καθαρῶς κτηνοτροφικαὶ μορφαί, ἀλλὰ γεωργοκτηνοτροφικαί. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἐμφανισθεῖσα μὲ τὴν σλαυικὴν ἐποίκησιν, ὑπεχώρησε μετ' αὐτῆς, περιοριζομένη σήμερον εἰς τὴν βορειοδυτικωτάτην γωνίαν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν νομὸν Φλωρίνης ἐντεῦθεν τῶν Πρεσπῶν, ὁ δὲ δεύτερος ἐπιχωριάζει ἀποκλειστικῶς ἐν Θράκη, ἐπὶ τῆς Ροδόπης, παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς καὶ τοῖς Πομάκοις.

Ὡστε τὸ τσελιγγάτον ἀπομένει ἡ κυρία καὶ σοβαρωτέρα ὀργανωσις τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας τὸ ὅποιον, ὅπως εἶπομεν ἄνωτέρω, ἐνισχυθὲν μὲ ἐκτεταμένα ὄρεινὰ θερινὰ λιθαδία, κατέστη ὡς ἐδαφικὴ μορφή οἰκονομίας ἰδιαιτέρως ἀξιόλογον.

Τὸ τσελιγγάτον εἶναι εἶδος ὑποτυπώδους συνεταιρισμοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἕνα μέλος ἔχει τὰς περισσότερας μερίδας καὶ ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῶν λοιπῶν δίκην ἀνωλύμου ἐταιρίας. Ὁ συνεταιρὸς οὗτος εἶναι ὁ τσελιγγας (ἢ ἀρχιτσελιγγας)· τὰ ἄλλα μέλη εἶναι οἱ σμίκτες (ἢ τσελιγγάδες). Σκοπὸς τοῦ συνεταιρισμοῦ εἶναι ἡ μίσθωσις καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐκμε-

Ποιμενικὴ ἐγκατάστασις εἰς τὰ θερινὰ λιθαδία. Τὸ τσελιγγάτον ἐνισχυθὲν μὲ ἐκτεταμένα ὄρεινὰ λιθαδία, κατέστη ἐδαφοπονικὴ μορφή ἰδιαιτέρως ἀξιόλογος.



τάλλευσιν λιθαδίου καὶ ἡ ἀπὸ κοινοῦ τυροκόμησις. Ληξιάσης τῆς τυροκομῆσεως ἐπακολουθεῖ ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ λογισμοῦ καὶ ὁ συνεταιρισμὸς διαλύεται, διότι τὰ κοπάδια ἐτοιμάζονται νὰ κατέλθουν εἰς τὰ χειμερινὰ βοσκοκλίβαδα ὅπου δὲν χωρεῖ συνεταιρισμὸς. Τοῦτο δὲ λόγῳ τῶν διαφορετικῶν συνθηκῶν λιθαδοπονικῶν σχέσεων, ποῦ ἐπικρατοῦν εἰς τὰ χειμαδιά.

Ἐκεῖ, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἐδέσποζε τὸ τσιφλίκι. Τὸ χειμερινὸν λιθαδί ἦτο τμήμα τοῦ τσιφλικίου καὶ ὁ κτηνοτρόφος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν αὐτῷ ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ τσιφλικιόχου. Ἔτσι μετὰ τὸ τσιφλικιόχου καὶ τσελιγγα ἀνεπτύχθησαν δεσμοὶ συνεργασίας οἱ ὁποῖοι κατέληξαν εἰς πλήρη ἐξάρτησιν τῶν μὲν ἀπὸ τοὺς δέ. Ὁ τσιφλικιόχος, ὑπολογίζων ἐπὶ τῆς ἐκ τῆς μισθώσεως τοῦ δικαιώματος τῆς βοσκῆς προσόδου, διέθετε μέρος τοῦ ἐδάφους πρὸς βοσκὴν, μὴ ἐπιτρέπων τὴν γεωργικὴν καλλιέργειαν εἰς αὐτό. Τὸ τμήμα τοῦτο ἐλέγετο καὶ λέγεται μέχρι σήμερον πλάτη ἢ ντάμκα. Καθ' ὃ μέτρον ἡ ὑπαρξις τοῦ τσελιγγάτου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν τσιφλικίου. Ἡ τύχη τοῦ τσιφλικίου ἐνδιαφέρει μεγάλως τὸ τσελιγγάτον, διότι εἰς τὸ τσιφλίκι ἢ πλάτη ἢ ντάμκα εἶναι σταθερωτέρα καὶ φιλικωτέρα, παρὰ εἰς χεῖρας ἐλευθέρων χωρικῶν ὑπὸ τὴν διαχείρισιν κοινοτικοῦ συνεταιρισμοῦ. Τὸ τσελιγγάτον παλαιότερον εὕρισκετο εἰς ἀγαθὰς σχέσεις μὲ τὸ τσιφλίκι, ὥστε ἡ ἀπαλλοτριώσις τῶν τσιφλικίων νὰ σημαίνῃ ἐναρξιν διαλύσεως τοῦ τσελιγγάτου. Εἶναι δὲ ἐπίσης γνωστὸν ὅτι καὶ ὁ ἀναδασμὸς τῆς γεωργικῆς ἰδιοκτησίας ἀποτελεῖ τραῦμα διὰ τὴν νομαδικὴν κτηνοτροφίαν, ἡ ὁποία ἐν παντὶ ἀντιτίθεται εἰς πάντα νεωτερισμὸν ἐν

τῆ γεωργία. Γίνεται ἔτσι ἀντιληπτόν ὅτι αἱ ἀγαθαὶ σχέσεις μεταξύ τσιφλικίου καὶ τσελιγγάτου ἐδραιώθησαν ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς φυγῆς τῶν πεδινῶν ἀγροτῶν πρὸς τὰ ὄρεινά, ἐξ οὗ γεγονότος ἐξησθένησεν ἡ εἰς γεωργικούς ἐργάτας (δουλοπαροίκους) δύναμις τῶν τσιφλικίων. Ἔτσι τμήμα τῶν γεωργικῶν ἐδαφῶν τῶν τσιφλικίων παρέμεινε χέρσον, διότι οἱ ἀπομείναντες ἀγρόται δὲν ἐπαρκοῦσαν εἰς τὴν ἑκτατικὴν καλλιέργειαν πρὸς τὴν ὁποῖαν εἶναι τὸ τσιφλίκι προσανατολισμένον καὶ πρὸς τὴν μονοκαλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Οἱ τσιφλικοῦχοι εὗρον τότε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτιμήσουν τὴν ἀξίαν τῆς συνεργασίας μετὰ τσελιγγᾶτα καὶ τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα αὕτη παρέχει. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ τσιφλικίουχου μετετοπίσθη ἐν μέρει πρὸς τὴν κτηνοτροφικὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν πεδινὰς περιοχὰς ὅπως ἡ Θεσσαλία, ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία (πεδιάς Καμπανίας) καὶ αἱ πεδιάδες τῆς Θράκης νὰ εἶναι περισσότερο κτηνοτροφικοῦ παρά γεωργικοῦ χαρακτήρος.

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ἀπώτεραι συνέπειαι τῶν ἐκτεταμένων ἐκχερσώσεων εἰς τὰς ὑψηλὰς ζώνας τῶν ὄρεων, αἱ ὁποῖαι γενόμεναι πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀμέσων ἀναγκῶν τῶν φυγάδων εἰς γεωργικά καὶ κτηνοτροφικά προϊόντα, προητοίμασαν τὸ ἔδαφος διὰ μίαν εὐρυτάτην καὶ σημαντικωτάτην μεταβολὴν, ἡ ὁποῖα ἔμελλε νὰ παίξῃ σοβαρὸν ρόλον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐδαφογονίας.

6. Πρώτη ἐμφάνισις ἀστικῶν στοιχείων. Φυλετικὸς χαρακτήρ τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως. Τέλος, τρίτον γενικὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις ἐλευθέρων κοινοτήτων ἐπὶ τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν, μακρὰν ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ κατακτητοῦ, ἡ δημιουργία σχέσεων ἐμπορικῶν καὶ κοινωνικῶν μετὰ κέντρα καὶ ἀγορὰς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου καὶ ἡ ἀπόκτησις ποίᾳς τινος εὐημερίας, ἴδια κατὰ τὸν αἰῶνα 1650-1750, συνοδευομένη ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ὤθησαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν μιᾶς μεσαίας ἀστικῆς τάξεως, ἡ ὁποῖα υἰοθέτησε συνθήματα κοινωνικῆς προόδου ἐντελῶς ἀντίθετα πρὸς τὴν κρατοῦσαν κοινωνικοοικονομικὴν τάξιν.

Ἡ πρώτη ἐκείνη μικροαστικὴ τάξις ὅπως τὴν βλέπομεν νὰ ἀναπτύσσεται εἰς τὸ Πήλιον, τὰ Ἄμπελάκια, τὸν Τίρναβον, τὴν Νάουσαν, τὸ Μέτσοβον, τὴν Συράκω, τοὺς Καλαρρύτας, τὸ Ζαγόρι, τὰς κοινότητας τῆς Πελοποννήσου, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου κλπ. καὶ νὰ ἐπιδεικνύεται μετὰ ἀνόητον πολυτέλειαν, ἀντλεῖ τὴν δύναμίν της ὄχι ἀπὸ τὴν γεωργίαν, μὲ δὲλον ὅτι δὲν λείπουν οἱ Ἕλληνες τσιφλικοῦχοι ἀλλὰ ἀπὸ τὴν βιοτεχνίαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Οἱ Τούρκοι δὲν ἔβλεπαν μετὰ κακὸν ὄμμα τοὺς ραγιάδες νὰ πλουτίζουν ἀποκτῶντες εἴτε ἀγροτικὴν περιουσίαν εἴτε χρηματικὴν. Ὑπῆρχαν δὲ πολλοὶ χριστιανοὶ τσιφλικοῦχοι καὶ ἄλλοι γνωστοὶ ὡς θαθύπλουτοι. Οὐδόλως ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς ὑποδούλους, χριστιανούς ἢ ἔβραίους, ἡ κατοχὴ ρευστοῦ χρήματος εἰς οἰανδήποτε ποσότητα, οὐδεὶς δὲ ἔλεγχος ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν κατεχομένου χρήματος. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποῖον δὲν ἐπετρέπετο ἦτο ἡ μεταβολὴ τοῦ χρήματος ἀπὸ θησαυροῦ εἰς κεφάλαιον, ἦτοι ἡ ἐνσωμάτωσις του εἰς τὴν βιοτεχνίαν καὶ ἡ μετατροπὴ τῆς τελευταίας εἰς βιομηχανίαν. Πρὸς τοῦτο δὲν ἐχορηγεῖτο ἀδεία ἐπεκτάσεως τῶν κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων, ἡ εἰσαγωγὴ μηχανῶν, πρώτων ὕλων, καθὼς καὶ ἡ μεταβολὴ σχέσεων ἐργασίας μεταξὺ ἐργοδότη καὶ μισθωτοῦ. Οἱ μισθωτοὶ καὶ οἱ τεχνίται ἐν γένει ἦσαν ἐγγεγραμμένοι εἰς

«ἰσνάφια» (συντεχνίας) καὶ εἰς οὐδένα ἐπετρέπετο νὰ ἐργασθῆ ἐκτὸς τῆς ὁργανώσεώς του.

Οὕτως ἡ Τουρκία ἦτο καὶ παρέμεινε χώρα ἀγροτικὴ, τιμαριωτικὴ, μεριμνώσα ὅπως ἀποκρούεται πᾶς νεωτερισμός, τοσοῦτον μάλλον καθ' ὅσον τὰ κεφαλαιουχικὰ ἀγαθὰ, ἡ τεχνικὴ μόρφωσις καὶ ἡ πείρα τῶν τεχνικοοικονομικῶν αὐτῶν ἐπιχειρήσεων εὐρίσκετο εἰς χεῖρας τῆς τάξεως τῶν ὑποδούλων λαῶν καὶ συνεπῶς τὸ ὄφελος ἐκ τῆς «προόδου» θὰ παρέμενε ὑπὲρ τῶν ραγιάδων. Ἔτσι, οἱ ραγιάδες δι' οἰκονομικῶν, ἦτοι εἰρηρικῶν μέσων, θὰ ὑπεσκέλιζον τὴν κυρίαρχον μουσουλμανικὴν τάξιν καὶ μίαν ἡμέραν οἱ μὲν ραγιάδες θὰ εὐρίσκοντο εἰς θέσιν ἀφεντικῶν, οἱ δὲ μουσουλμᾶνοι ἀπὸ ἀφεντικά θὰ εὐρίσκοντο εἰς θέσιν ὑπηρετῶν.

Ἐντεῦθεν οἱ Τούρκοι ἀντέδρων εἰς πᾶσαν ἀπόπειραν νεωτερισμοῦ, ἔχοντες ὡς σύνθημα κοινωνικῆς ἐπωδοῦ «ἔτσι τὰ θρήκαμε, ἔτσι θὰ τ' ἀφήσουμε». Ἀντιθέτως οἱ ραγιάδες, ἔμποροι, καραβοκυραῖοι, ἐπιχειρηματίαι, ἐν γένει πλοῦσιοι, ἀκόμη καὶ μεγαλογεωκτῆμονες καὶ ἀνώτεροι κληρικοί, διετήρουν τὴν ἐπαναστατικότητά των, ἔτοιμοι νὰ μετάσχουν εἰς κάθε ἐπαναστατικὸν κίνημα, διότι ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι μετὰ τοὺς Τούρκους οὐδεμία συνεννόησις ἦτο δυνατὴ. Ὁ ἀγὼν δὲν ἦτο ἀπλῶς, ἐθνικὸς. Ἦτο καὶ κοινωνικὸς.

Καὶ ὑπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ μετὰ τὴν αὐτὴν πίστιν ὁ ἀγὼν συνεχίσθη μέχρι τέλους, μέχρι πλήρους ἐκμηδενίσεως τοῦ ἀντιπάλου. Διότι τὰ κοινωνικὰ καθεστῶτα καταλύονται ἀλλὰ δὲν μεταμορφοῦνται. Ἔτσι ἡ γιγαντιαία πάλη, ἡ μεταξὺ δύο ἐθνοτήτων, μεταξὺ δύο κόσμων, μεταξὺ δύο κοινωνικοοικονομικῶν συστημάτων, συνεχίσθη μέχρι τοῦ 1922 καὶ ἔληξε μετὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν πτώσιν τῆς ἀναχρονιστικῆς ὀθωμανικῆς φεουδαλικῆς κοινωνίας.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνιῶν ἢ τῶν πολιτισμῶν, μίαν κίνησιν ἀρξάμενη πρὸς ἐπίτευσιν ὀρισμένων σκοπῶν, εἶναι δυνατόν νὰ ἀπολήσῃ εἰς πάντη διάφορα ἢ καὶ ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Τοῦτο συνέβη μετὰ τὴν τύχην τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ πάλη ἡ ὁποῖα ἀνελήφθη ὑπὸ μόνων τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τῶν ὑποδούλων χριστιανικῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς ἐν ἔτει 1821, ἔληξεν ἐν ἔτει 1922, ἀφοῦ προηγουμένως, ἀπὸ τὸ 1919 μετεφέρθη εἰς Μ. Ἀσίαν. Συνέπειά τῆς μεταφορᾶς ταύτης ὑπῆρξεν ἡ κατάλυσις τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἀνακήρυξις τῆς Δημοκρατίας, γενομένη διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου 1920 διακηρύξεως τῆς τουρκικῆς ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Σεβαστείας, διὰ τῆς ὁποίας κατηργήθησαν τὸ τε σουλτανᾶτον καὶ ἡ χαλιφεία. Ἄλλ' ἢ οὕτω δημιουργηθεῖσα δημοκρατία, ὅπως λέγει ὁ Καρολίδης, ἦτο δημοκρατία ριζοσπαστικὴ, (1) διότι οἱ νέοι θεσμοὶ ἐχώρησαν εἰς θάθος καὶ ἔθιξαν τὴν κοινωνικὴν δομὴν, τὴν οἰκονομικὴν θεμελίωσιν τῆς κοινωνίας, αὐτὴν τὴν θρησκείαν, προσέτι δὲ, τὴν παιδείαν, τὴν γλῶσσαν, τὴν γραφὴν, τὸν οἰκογενειακὸν βίον. Τὸ σημαντικώτερον δὲ, ἐξ ὧν, τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, ἡ ὁποῖα ἀπὸ «ὀθωμανικῆς» μετέστη εἰς «τουρκικὴν».

Ὡστε, ἡ προσπάθεια τῶν Ὀθωμανῶν, νὰ ἐξουθενώσουν τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ νὰ ἐξισλαμίσουν τὰς χώρας αὐτάς, ἀπέφερον ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἦτοι τὴν ἐκδίωξιν ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν τῆς Βαλκανικῆς τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Τουρκίας, συντελεσθείσης διὰ χειρῶν αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν Τούρκων.

(1) Παύλου Καρολίδου «Ἱστορία τοῦ ἑλλ. ἐθνους ἀπὸ τοῦ 1881 μέχρι τοῦ 1930», σ. 308, Ἀθήναι (Ἐλευθερουδάκης).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Μεταξύ όλων τῶν ὀργανικῶν ὄντων εἰς τὴν Φύσιν μόνον τὸ δάσος ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὴν παρθένον του μορφήν.

Τὰ δάση καὶ ἡ κοινωνικὴ Ζωὴ εἰς τὰ ὄρεινά.

“ Ἄς ἴδωμεν νῦν ἐκ τοῦ πλησίον καὶ κατὰ τόπους, τὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς εἰς τὰ ὄρεινά καὶ τὰς ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῶν δασῶν ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν δημογραφικῶν στοιχείων, τόσον εἰς τὸν ὄρεινόν χῶρον, ὅσον καὶ εἰς τὸν πεδινόν.

1. Ἀττικὴ. Ἀνατολικὴ Στερεὰ καὶ Εὐβοία. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔχομεν ἀδιατάρακτον εἰρηνικὴν ζωὴν ἐπὶ 230 χρόνια, μέχρι τῶν Μοροζινιακῶν.

Ἡ εἰρήνη αὕτη, μὲ τὸ λεκανοπέδιον καὶ τὰς Ἀθήνας διατελούσας ὑπὸ προνομιακῶν καθεστῶς, τὸ ὁποῖον, ἂν δὲν ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῶν Ἀθηνῶν εἰς μεγαλόπολιν καὶ τὸν Πειραιᾶ εἰς ἀξιόλογον ἐμπορικὸν λιμένα, πάντως ἐξησφάλισε μίαν ἀνεκτὴν κοινωνικὴν ζωὴν εἰς τοὺς κατοίκους, κατέστησε τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας ὀλιγώτερον ἐπαχθῆ καὶ ἐπέτρεψε τὴν δημοκρατικὴν διακυβέρνησιν τῆς πόλεως διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, οὐδεμιᾶς ἐπιτρεπομένης ἀναμίξεως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν εἰς τὰ ἐσωτερικά τῆς χριστιανικῆς κοινότητος.

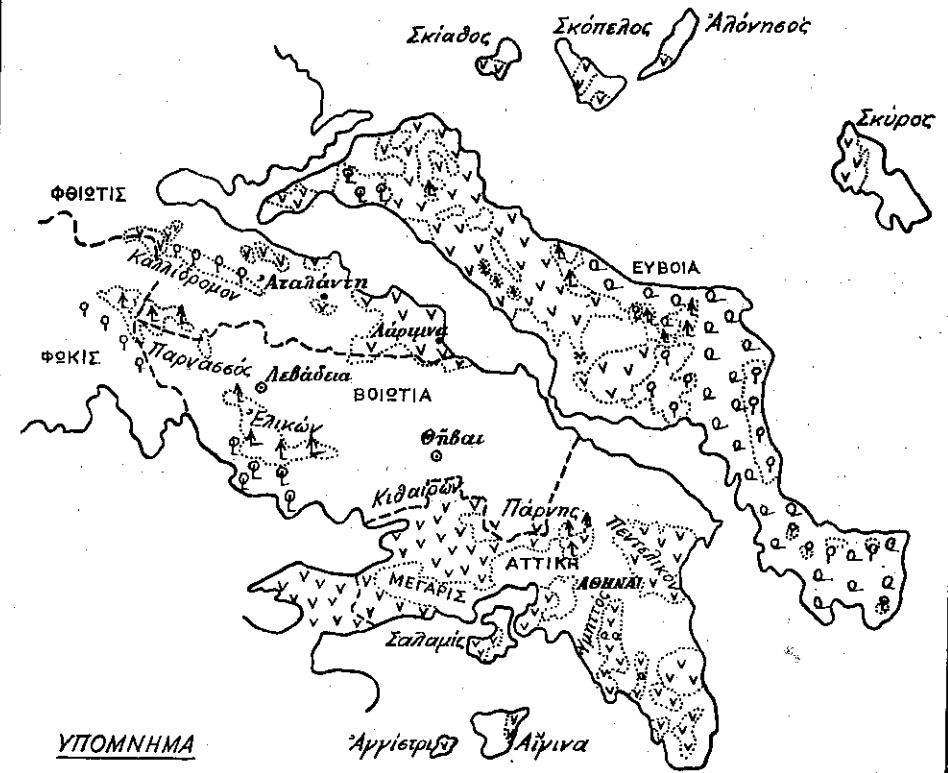
Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13^{ου} αἰῶνος, ἐξέσπασε καθ’ ὅλην τὴν Ἑλλάδα θρησκευτικὸς διωγμὸς. Οἱ χριστιανικοὶ ναοὶ ἀφῆροντο ἀπὸ τὰς ἐπισκοπὰς καὶ μητροπόλεις καὶ μετεβάλλοντο εἰς τζαμία, οἱ δὲ πλεονάζοντες κατεστρέφοντο. Εἰς τοὺς χριστιανούς ἀφέθησαν ὀλίγα τινὲς ἐκκλησίαι ἀπὸ τὰς ἀσημοτέρας, καὶ αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀνεπαρκεῖς διὰ τὴν τέλεισιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν πιστῶν.

Ἐνεκα τοῦ διωγμοῦ τούτου, πολλοὶ κάτοικοι διεσπάρησαν ἀνά τὴν ὄρεινὴν ὑπαιθρον, ἐκρύβθησαν μέσα εἰς τὰς δευράδας καὶ τὰ δάση τοῦ Ὑμηττοῦ, τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τῆς Πάρνηθος, ὅπου διὰ νὰ ζήσουν ἐκαλλιεργούσαν μικροὺς κήπους καὶ ἐτέλουν τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα εἰς πρόχειρα προσευχάδια. Παντοῦ ὅπου ἀνέβλυζε πηγὴ ἢ ἔρρεε ποτάμιον ὕδωρ ἐκεῖ κεκρυμμένη ἐντὸς τῶν δένδρων καὶ τῶν θάμνων ὑπῆρχε καὶ μία καλύβη, τῆς ὁποίας οὐχὶ σπανίως ὁ κάτοικος ἦτο λόγιος ἀνήρ.

Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Πεντελικοῦ προερχόμενος ἐκ τῆς γειτονικῆς Εὐβοίας, ὁ Μητροπολίτης Χαλκίδος Τιμόθεος, ὁ ὁποῖος καταλιπὼν τὸν ἀρχιερατικὸν αὐτοῦ θρόνον καὶ παραλαβὼν τοὺς ὑπ’ αὐτὸν ἱερεῖς καὶ κληρικοὺς ἀνεχώρησεν ἀναζητῶν τόπον διὰ νὰ μονάσῃ. Εὐρῶν δὲ ἐνταῦθα τοὺς κατεσπαρμένους ἀνά τὰ ὄρη ἀσκητὰς, τοὺς ἔπεισε νὰ συγκαταβιώσουν καὶ περὶ τὸ 1578, λήξαντος ἐπὶ τέλους τοῦ διωγμοῦ καὶ ἐπιτραπίσης τῆς ἀνοικοδομήσεως, ἤρχισεν ἡ ἀνέγερσις κατὰ τμήματα, τῆς σήμερον ὑπαρχούσης γνωστῆς Μονῆς Πεντέλης.

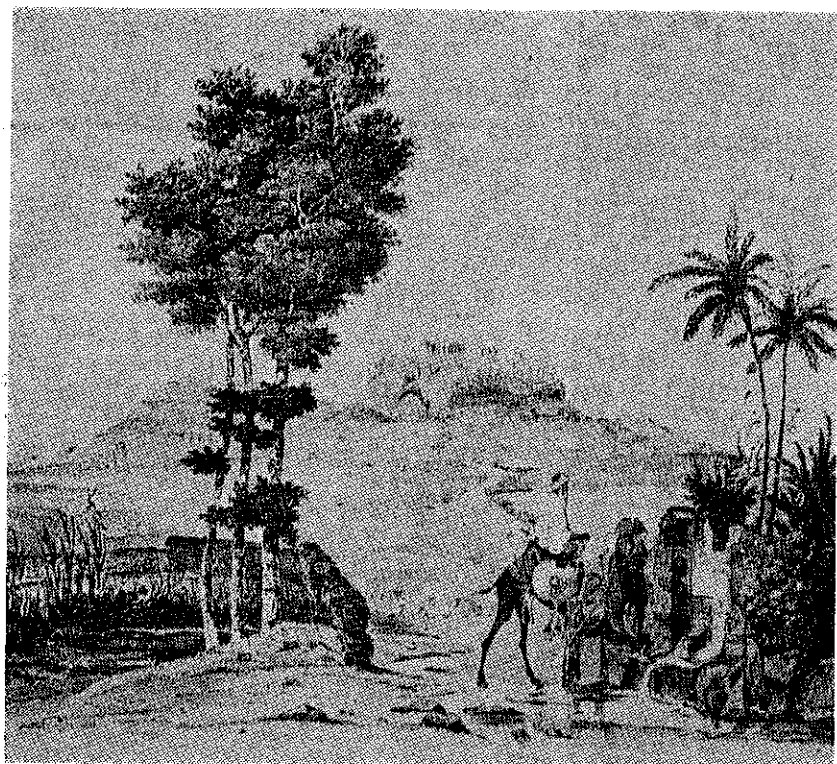
ΔΑΣΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΑΤΤΙΚΟΒΟΙΩΤΙΑΣ ΕΥΒΟΙΑΣ Ἔ ΒΟΡ ΣΠΟΡΑΔΩΝ

0 10 20 30 χλμ.



ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- | | | | |
|--|-----------------------------------|--|--------------|
| | Δάση χαλιπέιου πεύκης | | Δάση ἐλάτης |
| | Δάση πλατυφύλλων φυλλοβόλων κ' μή | | Δάση ἐρυθρῶς |
| | Θαμνώνες | | |



Τοπίον υπό την Ἀκρόπολιν παρά την θύσην Τζακουμάκου. Αἱ συγκοινωναῖα ἐξετελοῦντο μὲ ἡμιόνους, ὄνους καὶ καμήλους.

Ἐκ τούτων δὲ τῶν ἀσκητῶν ἔλαβέ ἡ Πεντέλη τὴν προσωνυμίαν «ὄρος τῶν ἀμώμων».

Ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας, ἀλλὰ καὶ ἄλλας, περὶ ὧν κατωτέρω διαπιστοῦται ὅτι κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα, τὰ θουνὰ τῆς Ἀττικῆς διετήρουν πυκνὰ δάση, τοῦτο δὲ ὀφείλετο κυρίως εἰς τὴν ἀραιότητα τοῦ πληθυσμοῦ. Διότι ἡ μὲν πόλις τῶν Ἀθηνῶν μόλις εἶχε 16.000 κατοίκων, ἐξ ὧν τὰ ¼ χριστιανοὶ καὶ τὸ ¼ μουσουλμάνοι, ἡ δὲ ὑπαιθρος δὲν εἶχε πλείονας τῶν 3.000 ψυχῶν, ἀλθανικῆς καταγωγῆς. Ὑπ' αὐτάς τὰς συνθήκας, αἱ εἰς δασικὰς προϊόντα ἀνάγκαι ἦσαν χαμηλαί, δεδομένου ὅτι αἱ οἰκίαι κατὰ τὸν χειμῶνα δὲν ἐθερμαίνοντο,⁽¹⁾ οὐδὲ εἰς αὐτάς τὰς Ἀθήνας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησε καὶ καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Ὡστε αἱ εἰς καύσιμον ξύλον ἀπολήψεις ἦσαν πολὺ περιορισμέναι, αἱ δὲ ὑπάρχουσαι ἱκανοποιοῦντο περισσότερο ἀπὸ εἶδη τοῦ ὑπορόφου. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον εἰς χρῆσιν τῶν καυσόξυλα ἐκ τῶν ἐλαιοδένδρων τοῦ λεκανοπεδίου, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἀνήρχετο εἰς 50.000 κατὰ μαρτυρίαν τοῦ περιηγητοῦ Βερνάρδου Ράντολφ (B. Randolph). Ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸν ἐπόμενον, ΙΖ' αἰῶνα ἔχομεν ἐπίσης πολλὰς μαρτυρίας ἐκ τῶν ὁποίων συντίθεμεν τὴν κατωτέρω περιγραφήν.

(1) Παπαδοπούλου — Βρετοῦ «Αἱ Ἀθήναι τοῦ 1860».

Ἐν ἔτει 1885 ὁ φιλόλογος καθηγητὴς Κ. Ζησίου ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἑβδομάς» καὶ μετ' αὐτόν, ὁ Ἀθηναϊολόγος Δημ. Γ. Καμπούρογλου ἐν τοῖς «Μνημείοις» παράδοσιν τὴν ὁποίαν ἀφηγήθη γέρον ἀγωνιστὴς τοῦ Εἰκοσιένα, ὀνόματι Σταῦρος Στουραῖτης, καθ' ὃ ἐκ Στύρων τῆς Εὐβοίας καταγόμενος. Οἱ Στουραῖτες ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἀθήνας μεταξὺ τοῦ 1690 καὶ τοῦ 1700 ἢ δὲ παράδοσις διεσώθη στοματικῶς ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν. Ἡ παράδοσις ἔχει ὡς κάτωθι:

«Βλέπεις, παιδί μου, αὐτὸ τὸ ξεροβούνι ποῦ τὸ λέμε ἐμεῖς Σέγγιο; Ἔ! Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρό, καθὼς λέγουν οἱ παλαιοί, ἦτανε δάσος καὶ τί δάσος. Γεμάτο ἀπὸ ἀγρίμια.

Ἐφτά κυνηγοὶ —παιδιά θεότρελλα— ἀπὸ τὰ Στουῖρα μπήκαν σ' ἕνα καῖκι κι' ἔπιασαν σ' ἕνα ξερόκαθο τῆς Στεργιάς γιὰ νὰ κυνηγήσουν. Κυνηγῶντας, κυνηγῶντας, φτάσαν στὴν Ἀθήνα καὶ κεῖ παραξενεύτηκαν ποῦ δὲν ἦδραν κανέναν ἄνθρωπο. Ἀνέβηκαν στὸ Σέγγιο⁽¹⁾ καὶ κυνήγησαν ἀγρίμια, καὶ βλέποντας γύρω τους τὴν τόση ὠμορφάδα ἀποφάσισαν καὶ κάθισαν στὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ τότε στὴν Ἀθήνα ἦρθαν οἱ Στουραῖτες».

Ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι πολυτιμοτάτη ἀπὸ δασικῆς ἀπόψεως. Μᾶς λέγει ὅτι ἡ Ἀττικὴ, ἀπὸ τῶν Εὐβοϊκῶν ἀκτῶν αὐτῆς μέχρι τῶν δυτικῶν τῆς ὀρίων ἦτο δασοσκεπὴς. Τοῦτου ἕνεκα ἦτο πλήρης ἀγρίων ζώων καὶ θηραμάτων. Βεβαίως ἡ Εὐβοία, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, δὲν ἐστέρειτο θηραματικῶν ζώων· ἀλλ' ὁ πλοῦτος τῆς Ἀττικῆς εἰς θηράματα ἦτο τόσο μέγας, ὥστε οἱ Στουραῖτες δὲν ἠνθεξάν εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἀττικὴν νὰ κυνηγήσουν. Οἱ ἑπτὰ κυνηγοὶ δὲν ἦσαν «παιδιά θεότρελλα», ἀφοῦ μὲ ἔμπειρον μάτι ἠδύναντο νὰ ἐκτιμήσουν τὴν περὶ τὰς Ἀθήνας εὐφορον καὶ πλουσίαν περιοχὴν καὶ νὰ αποφασίσουν νὰ μεταφέρουν ἐδῶ τὰς οἰκογενεῖας τῶν καὶ νὰ κατοικήσουν ἕνα ἔρημον τόπον. Ἦτο ὁμως σωστὴ τρέλλα νὰ ἀποτολήσουν αὐτὴν τὴν ἐπιχειρήσιν καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἀττικὴ διετέλει ὑπὸ τὴν μεταμοροζινακὴν κατάστασιν μὲ τὸν Ἀβδουλάμ πασάν στρατοπεδευμένον πρὸ αὐτῆς. Τὴν τρέλλαν αὐτὴν ὁμως ἀνεδέχθησαν ὠριμοὶ ἄνδρες, πεισθέντες εἰς τὴν περὶ ἀμνηστείας προκήρυξιν τοῦ σουλτάνου διὰ ἐπαναπατρισμὸν τῶν κατοίκων ἀνευ στερήσεως τῶν ἀρχαίων αὐτῶν προνομίων καὶ μὲ παράχωρησιν φορολογικῆς ἀσυδοσίας ἐπὶ τριετίαν. Ἡ προκήρυξις αὕτη ἀπελύθη ἐν ἔτει 1691, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐδυσπιστοῦσαν, ἢ ἠμποδίζοντο ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. Ἡ πόλις ἔμεινε ἐπὶ τριετίαν παντελῶς ἔρημος, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας «κατεστάθησαν οἱ νοοὶ αὐτῶν καὶ αἱ ἐστίαὶ φωλαὶ θηρίων καὶ ἀγρίων ζώων» ὅπως ἀναγράφεται εἰς τὸ ὡς πρῶτον χαρακτηριζόμενον φύλλον τοῦ Πιττάκη. ⁽²⁾ Ὁ δὲ Καμπούρογλου προσθέτει «ὑποθέτομεν λύκων, ἀλωπέκων κτλ.». Ταῦτα, συνεχίζει, δὲν εἶναι ἀνακριβῆ οὐδ' ὑπερβολικά. ⁽²⁾

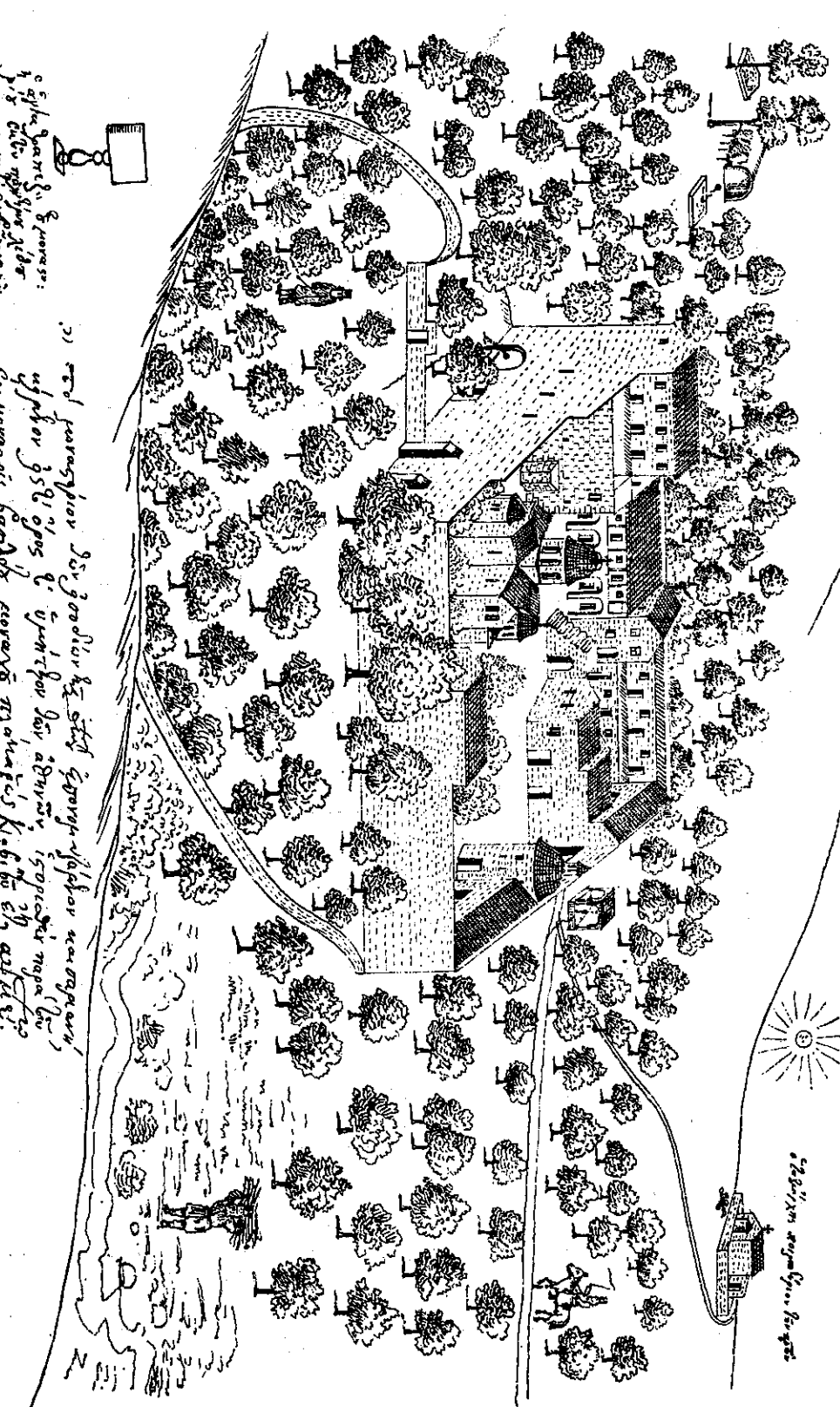
Ἡ ἐρήμωσις τῆς πόλεως, παρὰ τὴν προκήρυξιν περὶ ἀμνηστείας, ἐξηκολούθησε, τῶν φυγάδων μὴ ἐπιστρεφόντων καὶ ἡ κατάστασις παρατάθη μέχρι τοῦ 1700, ἀλλὰ καὶ τότε ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως παρέμεινε ἡλαττωμένος οὐδέποτε φθάσας τὸν ἀρχικὸν ἀριθμὸν. Τῆς ἀπροθυμίας, λοιπόν, ταύτης ἐπωφελήθησαν οἰκογένειαι τινες ἐκ Στύρων νὰ ἔλθουν

(1) Σέγγιο ἐλέγετο ὁ λόφος τοῦ Φιλοπάππου, ἕνεκα τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ θρόνου.

(2) Παρὰ Καμπούρογλου «Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων», τόμ. Α', σ. 64.

Η εικόνα αυτή είναι
 η εικόνα της πόλης
 της Αθήνας κατά την
 περίοδο της βασιλείας
 του Σουλτάνου

Η εικόνα αυτή είναι
 η εικόνα της πόλης
 της Αθήνας κατά την
 περίοδο της βασιλείας
 του Σουλτάνου



Η εικόνα αυτή είναι
 η εικόνα της πόλης
 της Αθήνας κατά την
 περίοδο της βασιλείας
 του Σουλτάνου

Η εικόνα αυτή είναι
 η εικόνα της πόλης
 της Αθήνας κατά την
 περίοδο της βασιλείας
 του Σουλτάνου

εις Ἀθήνας καὶ νὰ βελτιώσουν τὴν οἰκονομικὴν τῶν κατάστασιν. Ὡστε ὄχι ἡ «δομοφάδα» τοῦ τόπου, ἀλλὰ ὁ πλοῦτος του προσεῖλκυσε τοὺς Στουραΐτας καὶ ἄλλους ἐπήλυδας.

Ἡ δεκαπενταετής περίου αὐτῆ ἐρήμωσις τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ ἠλαττωμένη δημογραφικὴ πίεσις ἐπέτρεψεν ὅπως ἡ δασικὴ θλάσθησις κατακαλύψῃ τὴν Ἀττικὴν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Μόνον ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Ὑμηττοῦ φαίνεται νὰ ἦτο ἀραιοδοσασμένη, συνεπείᾳ ἀνθρωπογενῶν ἐπιδράσεων. Διότι, ὅπως βλέπομεν εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Ζυγομαλά πρὸς τὸν Κρούσιον (1575) οὗτος περιγράφων τὸν Ὑμηττόν, ἀποκαλεῖ αὐτὸν «κῆπον Ἀδωνίδος» ὡς περιέχοντα βοτάνας ἰαματικὰς, ἐπαινεῖ δὲ καὶ διὰ «τῶν ἀέρων τὴν εὐπνοίαν καὶ τῶν ὑδάτων τὸ πόσιμον», ἀλλὰ περὶ δασῶν οὐδὲ νύξιν ποιεῖται. (1)

Ἄλλ' ὁ Ζυγομαλάς δὲν ἔχει ἄμεσον ἀντίληψιν τῆς καταστάσεως τῆς χώρας ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ κατωτέρω περιστατικοῦ.

Εἰς τὸ χαρακτηρισζόμενον ὡς τρίτον φύλλον τοῦ Πιττάκη καὶ ἐν δευτέρᾳ παραγράφῳ, ἀναγράφεται «ὁ τῆ Ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ κατάπλους εἰς τὸ ἄκρον τῆς Ἀττικῆς ἐχθρικῶν πλοίων (...) φόβος δὲ καὶ τρόμος ἐκάλυψε πάντας ἡμᾶς καὶ τὴν πυρκαϊάν αὐτῶν ἐκ τῆς Μονῆς εἶδομεν τοῦ ὄρους κατακαίονμένου (...) ἅπανα δὲ ἡ χώρα φοβουμένη καὶ τρέμουσα εἰς τὴν πόλιν καὶ τοῖς μονυδρίοις τοῖς ὄχυροῖς κατέφυγε (...) τὸν εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦτον ἀσκητεύοντα, εὐρόντες οἱ ἀσεβεῖς τῷ πυρὶ ἔρριψαν».

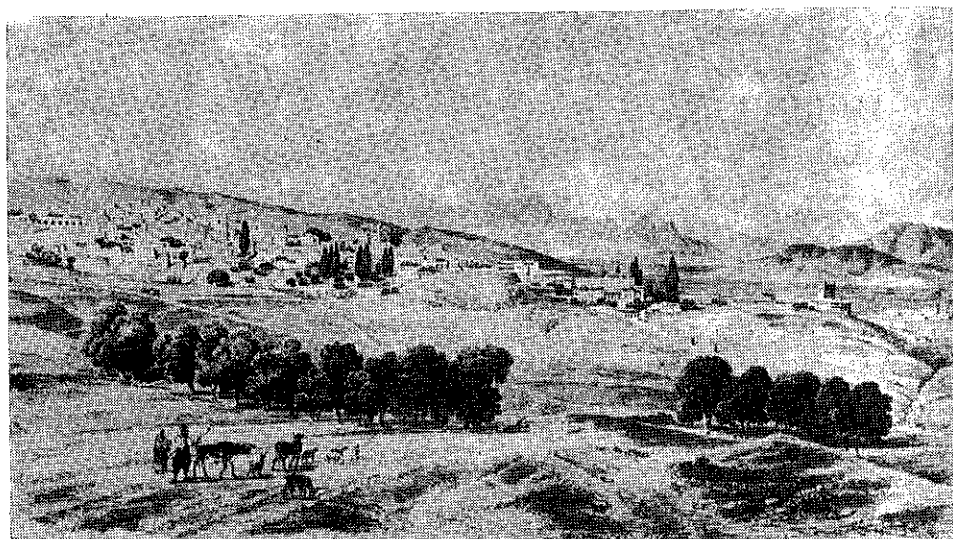
Πρόκειται περὶ χρονολογικῆς ἐγγραφῆς, γενομένης ὑπὸ τινος μοναχοῦ ἀποδεικνυομένου ἰκανῶς μορφωμένου, καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς διηγεῖται τὸ περιστατικὸν τοῦ κατάπλου εἰς τὸν Φαληρικὸν ὄρμον πειρατικῶν πλοίων τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως. Τὸ ἔτος δὲν σώζεται, ἀλλὰ ὁ Καμπούρογλου ὀρίζει τοῦτο ἐκ διαφόρων στοιχείων εἰς μικρὸν μετὰ τὸ 1701. Οἱ πειραταὶ διὰ νὰ ἐνσπείρουν τὸν τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους, ἴδια τῆς μετὰ τῆς Φαληρικῆς ἀκτῆς καὶ τῆς πόλεως, περιοχῆς, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὸ δάσος τῶν νοτιοδυτικῶν προπόδων τοῦ Ὑμηττοῦ. Τὴν πυρκαϊάν ταύτην, λέγει ὁ χρονικογράφος μοναχός, διέκριναν ἐκ τῆς Μονῆς, ἀσφαλῶς τῆς Καισαριανῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐπλησίασαν οἱ πειραταί, ἀλλὰ κάποιον μοναχόν, ἀσκητεύοντα εἰς τινὰ ἀγρὸν ἔξω τοῦ περιβάλλου τῆς Μονῆς, οἱ ἀσεβεῖς ἔκαυσαν ζῶντα.

Ἡ παράγραφος αὕτη ἔχει δι' ἡμᾶς διττὴν ἀξίαν, διότι πρῶτον μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ὑμηττός κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευρὰν δὲν ἔσπευτο δάσους παντελῶς καὶ ἔπειτα ὅτι τὸν χρόνον ἐκεῖνον μέρος αὐτοῦ ὑπέστη ἐμπρησμόν.

Ἰδίως, ὅμως, ὁ Ὑμηττός ἦτο δασώδης κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρὰν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ μέσου μεχρι τοῦ βορείου ἄκρου του πρὸς τὰ Μεσόγεια, ὅπου ἠπλοῦτο δάσος ἀπὸ φυλλοβόλους δρυὸς καὶ ἴδια Βαλανιδέας. Μέχρι δὲ τῶν ἡμερῶν μας σώζονται εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Μεσογείων τοπωνύμια, ὡς Βαλανιδέζα κλπ. μαρτυροῦντα περὶ τοῦ πράγματος.

Μέγα ἐπίσης εἶναι τὸ πλῆθος τῶν μαρτυριῶν διὰ τὴν δασοβρίθειαν τῶν ὄρεων Πεντελικῆς καὶ Πάρνηθος. Ἰδιαίτερος σημειούμεν ὅτι τὰ δά-

(1) Παρὰ Καμπούρογλου ἐνθ. ἄνωτ. σ. 106.



«Αποψις τῶν Θηβῶν κατὰ τὸ 1825 — 26. (Πίναξ τοῦ Stackelberg)

ση αὐτῶν ἐχρησιμοποιοῦντο κατ' ἐξοχὴν διὰ σκοποῦς ὑγιεινοῦς, μάλιστα δὲ τῆς Πεντέλης. Εἰς αὐτὰ κατέφευγον οἱ κάτοικοι κατὰ τὰς ἐπιδημίας «θανατικῶν» ἤτοι μολυσματικῶν νόσων ὡς χολέρας, πανώλους κλπ., αἱ ὁποῖαι συχνότατα ἐνέσκηπτον εἰς τὰς ἑλληνικὰς καὶ εὐρωπαϊκὰς χώρας.

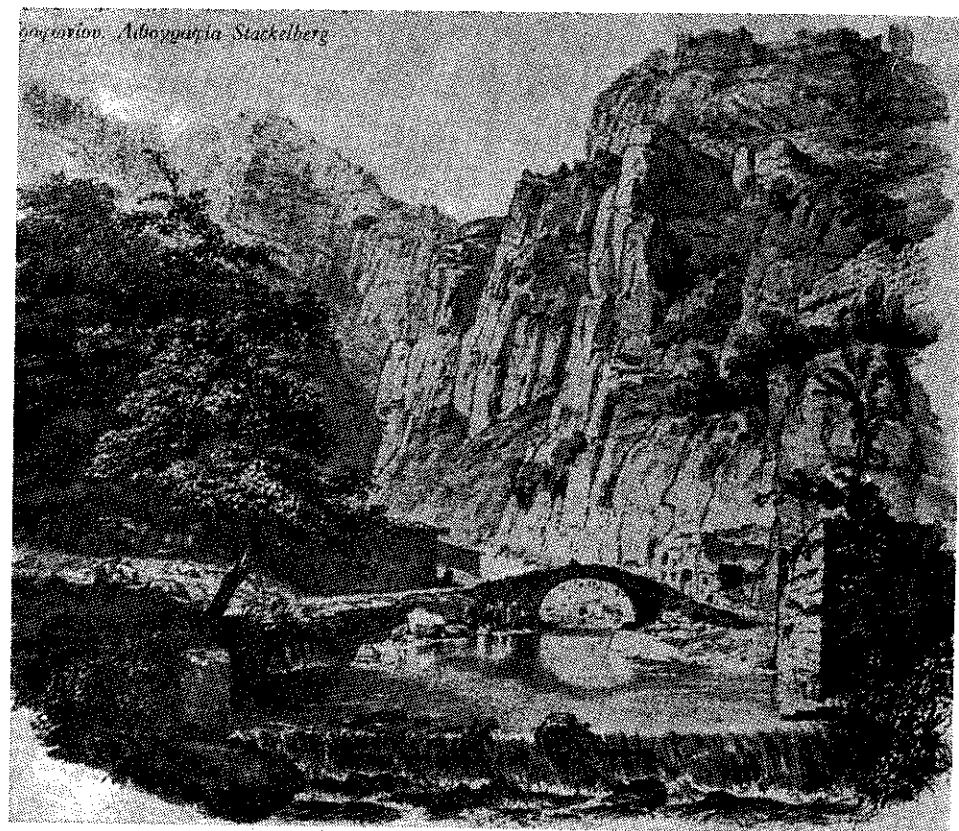
Ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Ἀττικῆς δὲν ἐδημιουργήθησαν οἰκισμοὶ - καταφύγια, διότι μὴ ὄντα ἀπροσπέλαστα δὲν ἦσαν ἀσφαλῆ. Τὸ ἀσφαλέστερον σημεῖον τῆς Ἀττικῆς ἦσαν αἱ Ἀθήναι. Ὁ πληθυσμὸς δὲν εἶχε ζητήσει σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς, διότι εἶχε δεχθῆ τὸ νταβέτ καὶ ἐτέλει ὑπὸ σουλτανικὴν προστασίαν, ἀκόμη καὶ μετὰ τὰ μοροζινιακά.

Βορειότερον τῆς Ἀττικῆς ἤκμαζον ἑκπαλαι ὀνομαστὰ ἀστικά κέντρα ὡς αἱ Θῆβαι, ἡ Λεβαδειά, ἡ Ἀταλάντη, ἡ Λαμία. Πλὴν δλόκληρος ἡ ὑπαίθρος χώρα, οὕσα ἐγκαταλελειμμένη ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν παρουσίαζε ὄψιν ἐρημίας, ὅπου ἡ δασικὴ θλάστησις ἐκάλυπτε τὰ ἀρχαῖα ἀγροκτήματα καὶ τὰ ἐρείπια τῶν οἰκισμῶν.

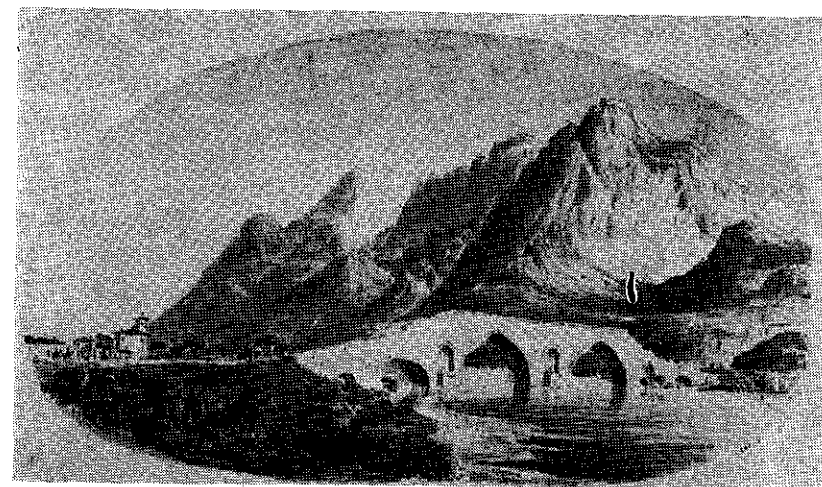
Περὶ τῆς ἐρημίας τῆς ὑπαίθρου χώρας, ἀπὸ τοῦ Ἴσθμοῦ μέχρι τοῦ Εὐρῖπου κατὰ τὸν 1827 αἰῶνα μαρτυρίαν ἔχομεν τὸ περιηγητικὸν τοῦ Ἰωάννου Σενῶ (Jean Chesneau), γραμματέως τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ ντ' Ἀραμόν (d' Aramont), περιγράφοντος παραστατικῶς τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου.

«... Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἐρείπια πόλεων καὶ πύργων εἰς τὰ μέρη ὅπου ἐπεράσαμεν, ἀλλὰ δὲν τὰ μνημονεύω. Μοῦ εἶναι ἀρκετὸν νὰ εἶπω ὅτι ἡ χώρα αὕτη εἶναι τόσον ἐρημος, ὥστε διὰ τὸν σημερινὸν ἐπισκέπτην καταστὰ σχεδὸν ἀδύνατον νὰ πιστεῦσῃ ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ τόσον εὐφορος καὶ τόσον ἐνδοξος, ὅσον οἱ ἱστορικοὶ τὴν ἔχουν περιγράψει. Πάντως αἱ ἰδικαὶ μου ἐντυπώσεις εἶναι ὅτι δὲν συνήντησα καθόλου χώραν ἄλλην περισσότερον τραχείαν καὶ κατὰξηρον, οὔτε περισσότερον δασωμένην μὲ δένδρα καὶ πουρνάρια, ἀπὸ ὅσον αὕτη».⁽¹⁾

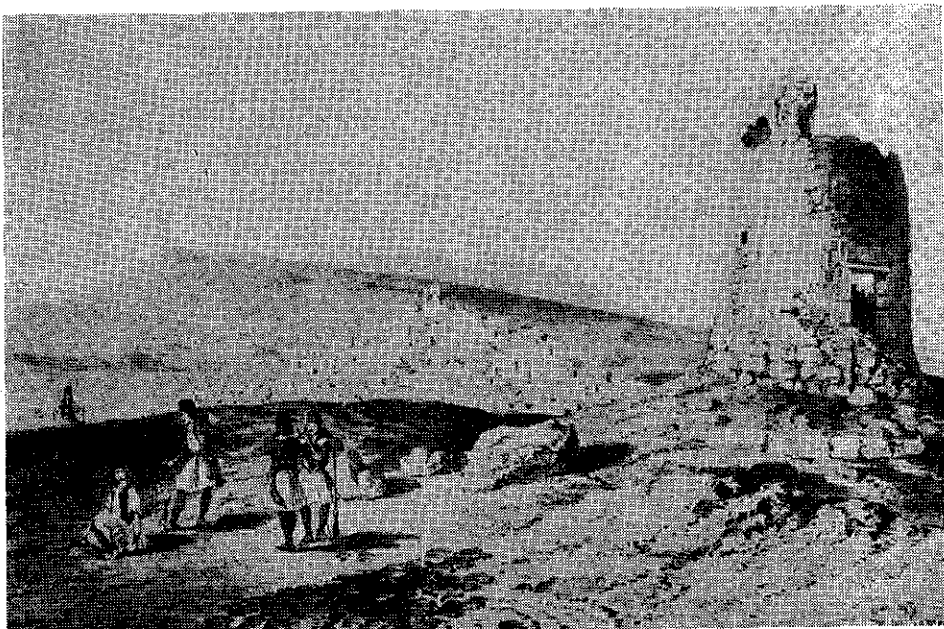
(1) Παρὰ Βακαλοπούλου ἐνθ. ἀν. τ. Β' σ. 81.



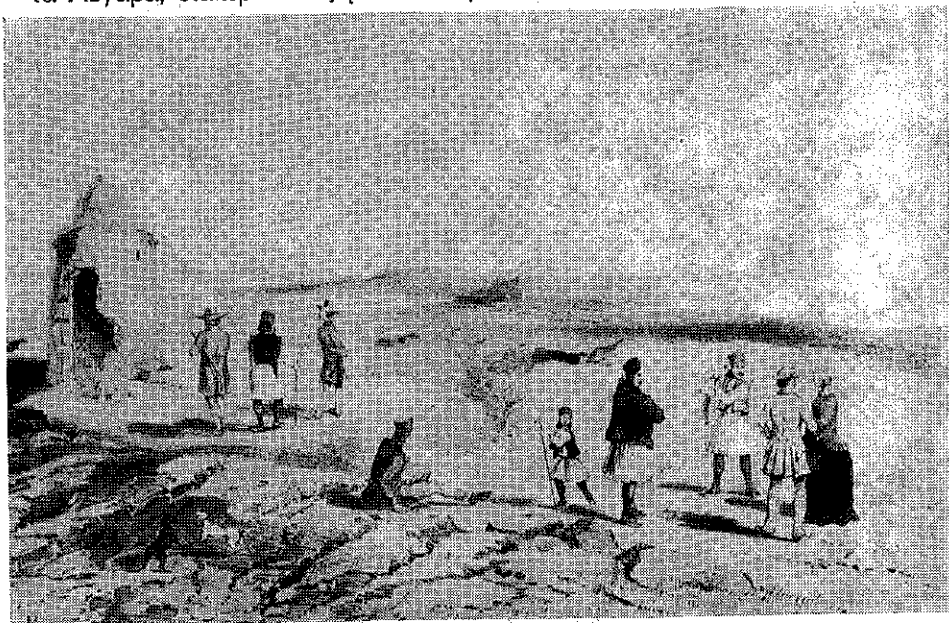
Ἡ χαράδρα τῆς Λεβαδειᾶς ἐνθα τὸ ἄντρον τοῦ Τροφωνίου. Ἐπὶ τῆς ὀρθοπλαγίαις τῆς χαράδρας πολὺ ἀραῖα θλάστησις εἶναι δυνατόν νὰ διατηρηθῇ.



Ἡ γέφυρα τῆς Ἀλαμάνας καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ὄρεινὴ περιοχὴ ἀπογυμνωμένη θλαστήσεως. (Πίναξ τοῦ Skeene)



Ἡ περὶ τὰ Μέγαρα περιοχή περὶ τὸ 1830 κατὰ Th. du Moncel. Ἡ ἀποψίλωσις ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τουρκαλβανῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τὰ Ὀρλωφικά (1770—79). Παρὰ τὴν Κακὴν Σκάλαν ἀντετάχθη κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν ὁ Μητρομάρας, ὁ ὁποῖος μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρὸν ἐπιτυχῶς ἔθεσε πῦρ καὶ κατέκαυσε τὸ δάσος τῆς Μεγαρίδος καὶ αὐτὰ τὰ Μέγαρα, διαπεραιωθεὶς μετὰ τῶν γυναικοπαίδων εἰς Σαλαμίνα.



Ἡ περὶ τὸν Ἴσθμὸν χώρα κατὰ τὸ 1830. (Ὑπὸ Th. du Moncel)

Ἡ Εὐβοία, ἀπὸ ἀπόψεως ἀσφαλείας, δὲν ἀποτελεῖ, θέβαια, ἰδεώδη τόπον διὰ τοὺς φυγάδας πληθυσμούς. Λόγω ὁμῶς τῆς ἀποκέντρου θέσεώς της καὶ τοῦ ὄρεινου ἐδάφους της, ἀπέβη καταφύγιον τῶν ἰδίων αὐτῆς κατοίκων, μάλιστα μετὰ τὴν γενναίαν ἀντίστασιν, τὴν ὁποῖαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες προέβαλον εἰς τὸν Μωάμεθ ἐπὶ ἓνα περίπου μῆνα, ὑπερασπιζόμενοι τὴν πόλιν καὶ τὸ φρούριον τῆς Χαλκίδος (1470).

Οἱ διασωθέντες, μετὰ τὴν κατάκτησιν κάτοικοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὰς δυσχωρίας τῶν ἀποκρήμων ὄρεων τῆς νήσου, ὅπου ἔζησαν θῖον ποιμενικόν. Τὰ μέχρι σήμερον σωζόμενα μικρὰ χωρία τῶν ὄρεινότερων περιοχῶν, μαρτυροῦν περὶ τῶν ἐξελίξεων ἐκείνων. Ἀλλὰ τουλάχιστον ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης των καὶ τὰ φυσικὰ των χαρακτηριστικά, κατὰ Βακαλόπουλον. Ἐνωρὶς ὁμῶς ἐν Εὐβοίᾳ ἀνεπτύχθη ἡ δασοπονία ὑπὸ μορφήν ρητινοκαλλιέργειας καὶ μάλιστα κατὰ τὸ κουντουριωτικὸν ἰδιώμα⁽¹⁾ ἢ ὁποῖα εἶναι καὶ ἡ μᾶλλον ἐκτεταμένη μορφή ἀγροτικῆς οἰκονομίας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ Εὐβοία ἐδέχθη ἐποίκους· οὗτοι ἀσφαλῶς ἦσαν ἀλβανικῆς καταγωγῆς, διαπεραιωθέντες εἰς τὴν νῆσον ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Πότε ἔλαβε χώραν ὁ ἐποικισμὸς αὐτός, δηλ. πρὸ τῆς ὀθωμανικῆς κατακτήσεως ἢ μετ' αὐτὴν, τοῦτο δὲν εἶναι γνωστόν.

Ἡ Εὐβοία διὰ τοὺς Τούρκους εἶχε μεγάλην στρατηγικὴν σημασίαν, διότι ἀποτελοῦσε ἀσφαλὲς ἀγκυροβόλιον διὰ τοὺς στόλους τοὺς διαπλέοντας τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀσφαλὴ γέφυραν πρὸς τὴν νότιον Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο ὠχύρωσαν καλῶς τὰ δύο κάστρα τῆς νήσου, τὸ τῆς Χαλκίδος καὶ τὸ τῆς Καρύστου καὶ κατείχον ἰσχυρῶς. Εἰς μάτην δὲ ὁ Μοροζίνης ἐπεχείρησε νὰ ἐκπορθῆσθαι τὸ κάστρο τῆς Χαλκίδος ἐν ἔτει 1688.

Εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ ἐξαπολυθεὶς κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα θρησκευτικὸς διωγμὸς δὲν ἔκαμε ἐξαιρέσιν τῆς Εὐβοίας, ὥστε ὁ Μητροπολίτης Τιμόθεος ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν μεθ' ὄλου τοῦ κλήρου. Κατόπιν τούτου φυσικὸν εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ὁ πολὺς λαός, ἀπολέσας τοὺς θρησκευτικούς καὶ πολιτικούς ἀρχηγούς του, διεσκορπίσθη καὶ τὸ ἐπίπεδον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ὑπέστη κατάπτωσιν. Ἔτσι τὸ δασικὸν πράσινον εὐνοηθὲν ἀπὸ χαμηλὸν πολιτιστικὸν ἐπίπεδον καὶ μακροχρόνιον ἡσυχίαν, ἔλαβε μεγάλην ἐξάπλωσιν, καθὼς καὶ μεγάλην πυκνότητα καὶ ξυλοβρίθειαν.

Ἐν Εὐβοίᾳ, ὡς γνωστόν, ἐμφανίζονται τρεῖς κλιματικαὶ ζῶναι τῆς θλαστήσεως. Ἡ ζώνη τῆς παραλίου πεύκης μετ' αἰθαλῶν πλατυφύλλων. Ἡ ζώνη τῶν δρυμῶν, με ἀντιπροσωπευτικὰ εἶδη κυρίως φυλλοβόλους δρύος καὶ καστανιάν. Καὶ ἡ ζώνη τῆς ἐλάτης, καταλαμβάνουσα τὴν περιόχην τῶν μεγάλων ὕψομέτρων, ἐπὶ τῆς Δίρφους (1743), τῆς Ὀχης (1308), τοῦ Κανδηλίου (1218) καὶ τοῦ Ξηροῦ (991). Γενικῶς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἡ δασικὴ θλάστησις, λόγω τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ πολιτισμοῦ, ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαμορφώσῃ ὠραία καὶ πολύτιμα δάση, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τὸ μικρὸν Ὀθωμανικὸν βασίλειον νὰ εὕρῃ ἐνταῦθα πλούσια ξυλοποθέματα, λίαν χρήσιμα εἰς τὰ πρῶτα θήματα τῆς ἀναπτύξεώς του.

(1) Βλ. Κεφ. Γ' παράγρ. 3 ἐδ. 2.

Πράγματι εϋθύς με την οργάνωσιν ἐν ἔτει 1836 τῆς Δασονομικῆς Ὑπηρεσίας, ἡ Δασικὴ Διοίκησις προέβη εἰς τὴν ἰδρυσιν ἐν Εὐβοίᾳ τεσσάρων Δασονομείων ὑπὸ μίαν Δασικὴν Ὑπηρεσίαν ἐν Χαλκίδι, καὶ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν ἐπὶ τῆς Δίρφου, με ἔδραν τὸ χωρίον Στρόπωνες, ἐνὸς Δασονομικοῦ τμήματος ὑπὸ προϊστάμενον Βαυαρὸν Ἀρχιφύλακα δασῶν. Τούτου τὸ ἔργον ἦτο λίαν σημαντικόν. Συνίστατο δὲ τὸ ἔργον τοῦ Τμήματος, εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν «δι' ἰδίας διαχειρίσεως» ἢ, ὅπως λέγομεν σήμερον, δι' αὐτεπιστασίας, τοῦ ἐξ ἐλάτης δημοσίου δάσους τῆς Δίρφου καὶ παραγωγὴν τεχνικοῦ ξύλου διὰ τὰς ἀνάγκας ἰδία τῶν δημοσίων Ὑπηρεσιῶν. Ὅπως δὲ ἡ παραγωγή ἀποβῆ μαζικὴ καὶ ταχεία, ἐγένετο ἐγκατάστασις εἰς κατάλληλον μέρος ἐνὸς ὑδροπρίονος, τότε τὸ πρῶτον εἰσαχθέντος ἐν Ἑλλάδι, ὅπου οὐδὲν ἄλλο ὑλοτομικὸν ἐργαλεῖον ἦτο γνωστόν πλην τοῦ πελέκεως. Τὸ χειροπρίονον ἦτο ἐργαλεῖον ἄγνωστον, ὃ δὲ διπλοῦς χειροπρίων (κόφτρα ἢ σάρα) εἰσήχθη διὰ νόμου παρ' ἡμῖν, ἐν ἔτει 1914. Ἡ χρησιμοποίησις συνεπῶς ὑδροπρίονος εἰς τὰ ἐλατοδάση τῆς Εὐβοίας μαρτυρεῖ ὅτι ταῦτα ἦσαν τὰ σημαντικώτερα καὶ προσιτώτερα ἐν ταυτῷ ἐλατοδάσει τῆς Ὀθωνικῆς Ἑλλάδος.

Ἐπὶ πόσον χρόνον ἐλειτούργησε τὸ ὑδροπρίονον τοῦτο δὲν εἶναι γνωστόν, πάντως δὲν ἐβράδυνε νὰ διακοπῆ ἡ λειτουργία του ἔνεκα ἐσωτερικῶν ἀντιδράσεων, μέχρις ὅτου διὰ τῆς μεταπολιτεύσεως τῆς 3ης Σ) βρίου 1843 ἀνετράπη ἄρδην ἡ ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν χαραχθεῖσα δασικὴ πολιτικὴ. Ἡ μεταβολὴ αὕτη εἶχεν ὑπαγορευθῆ ἀπὸ πολλοὺς λόγους, εἰδικῶς ὅμως ἐν Εὐβοίᾳ, οἱ λόγοι ἦσαν κυρίως δύο.

Πρῶτον, ἀστικῆς φύσεως διαφοραί. Τὰ ἰδιοκτησιακὰ ζητήματα ἐν Εὐβοίᾳ ἦσαν λίαν περιπεπλεγμένα, διότι τὰ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἐγκαταλειφθέντα μεγάλα ἀγροδασοκτῆματα ἠγοράσθησαν ὑπὸ διαφόρων Ἑλλήνων πολιτῶν εἰς τιμὰς εὐκαιρίας καὶ τὰ ὅποια οὗτοι διεξεδίκουν ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν Δημόσιον. Ἐξ ἄλλου τὸ ἑλληνικὸν Δημόσιον εἶχε πάντα λόγον νὰ διεκδικῆ τὰ κτήματα ταῦτα, διότι διὰ τῆς συνθήκης παραχωρήσεως τῆς Εὐβοίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τῆς ἀπὸ 28 Φ) ρίου 1844 συμβάσεως τῶν Ἀθηνῶν μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, οἱ Ὀθωμανοὶ τέως κάτοχοι τῶν κτημάτων ἀπεζημιώθησαν διὰ ποσοῦ 600.000 γροσίων καὶ συνεπῶς τὰ κτήματα ἔπρεπε νὰ περιέλθουν εἰς τὸ Δημόσιον. Τούτου ἔνεκα σοβαραὶ διενέξεις ἠγέρθησαν μεταξὺ τῶν ἀντιδίκων.

Παραλλήλως καὶ ἄλλοι, φυσικὰ καὶ νομικὰ πρόσωπα, ἐνεφανίσθησαν διεκδικούντες κτήματα, οἷον ἀρχαῖοι κάτοχοι αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὁποίων εἶχον ταῦτα ἀρπαγῇ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, μοναί, κοινότητες, κ.ἄ. Τελικῶς διεμορφώθη τὸ ἐπόμενον ἰδιοκτησιακὸν καθεστῶς τῶν δασῶν ἐν Εὐβοίᾳ.

Ἐκτασις δασῶν κατὰ μορφὰς ἰδιοκτησίας.

Δάση δημοσία	285.000	στρεμμάτων	✓
» κοινοτικά	86.000	»	✓
Μοναστηριακὰ	67.000	»	
Ἰδιωτικά	173.000	»	
Συνιδιόκτητα	446.000	»	

Λέγοντες συνιδιόκτητα ἐννοοῦμεν τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν ὁλότητα τῶν κατοίκων ὀρισμένων χωρίων ἢ εἰς πλείονας τῶν τριῶν συνιδιοκτητάς.

Ἦτοι σύνολον 1.057.000 στρ. κατὰ τὰ ἐπίσημα στατιστικὰ δεδομένα τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας.

Τὰ δάση ταῦτα ἀπὸ ἀπόψεως δασοπονικοῦ εἴδους κατανέμονται ὡς ἔπεται:

Δάση χαλεπίου πεύκης μετ' ἀειθαλῶν πλατυφύλλων	756.000	στρ.
Δάση ἐλάτης καὶ μαύρης πεύκης	118.000	»
Δάση φυλλοβόλων πλατυφύλλων (δρυὸς καὶ καστανιαῖς)	30.000	»
Ἦτοι κυρίως δάση	904.000	»
Θαμνώδη δάση ἐξ ἀειθαλῶν πλατυφύλλων	153.000	»
Γενικὸν σύνολον	1.057.000	»

Ἀλλὰ πλην τῶν ἀστικῆς φύσεως λόγων, οἱ ὁποῖοι ἐδημιουργοῦσαν διαφορὰς πρὸς τὴν ἀσκουμένην δασικὴν πολιτικὴν, ὑπῆρχον καὶ λόγοι ἀναγόμενοι εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν. Κυρίως πρόκειται περὶ διαφορὰς μεταξὺ δασοπονικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ὅπως μὰς πληροφορεῖ ὁ Ραγκαθῆς, τὰ ποίμνια τῶν αἰγοπροβάτων εἶχον κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν χρόνους ἐκλείψει παντελῶς ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν, εἶχον δὲ ἀρχίσει ἐπανεμφανιζόμενα μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843. Ἡ ἐπανεμφάνισις τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας ἐπὶ τῶν εὐβοϊκῶν ὁρέων ἔσχε σοβαρὰς ἀμέσους ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῶν δασῶν, διότι «δυστυχῶς πολὺ μέρος αὐτῶν ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρις ἔτι πρὸ ὀλίγου (1850) ἐπυρπολήθη πολλακίς καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐκ τῆς ἀνοησίας ἢ τῆς κακεντρέχειας ἀτόμων τινῶν» καταγγέλλει ὁ Ραγκαθῆς.

Καταγγέλλει δηλ. ὁ Ραγκαθῆς τὴν ἐνέργειαν ἐμπρησμῶν δασῶν, ἐπιμόνων καὶ κατ' ἐπανάληψιν, ὀφειλομένων τὸ μὲν εἰς «ἀνοησίαν» τῶν ἐμπρηστῶν, τὸ δὲ εἰς «κακεντρέχειαν» αὐτῶν. Ὑποθέτομεν ὅτι μετὸν ἔρον ἀνοησία ἐννοεῖ τὴν λόγῳ ἀμαθείας βελτίωσιν βραχυχρονίως τῆς βοσκῆς ὑπὸ τῶν κτηνοτρόφων, διότι μακροχρονίως ἡ βελτίωσις αὕτη εἶναι καταστροφικὴ. Μετὸν ὅρον δὲ κακεντρέχεια, ὑποθέτομεν ὅτι ἐννοεῖ τὴν ἐκδικητικὴν ἰκανοποίησιν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι, μὴ δυνηθέντες νὰ ἰκανοποιήσουν τὰς ἀνόμους ἀπαιτήσεις των, προέβαινον εἰς καταστροφὰς τῶν δασῶν, τὰ ὅποια εἰς οὐδὲν ἔπταιον.

(Χρησιμοποιηθεῖσα διβλιογραφία Ἀπ. Βακαλοπούλου «Ἱστορία Νέου Ἑλληνισμοῦ τ. Β', σ. 88. Ἰακ. Ρίζου Ραγκαθῆ «τὰ Ἑλληνικά» τ. Γ', σ. 12 - 15. Κ. Σάθα «Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς», σ. 19. Γ. Φίλιππυ «Ἱστορία τῆς τουρκοκρατίας κλπ.», σ. 91 - 92. Δ. Κοκκίνου «Ἱστ. Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως», τ. Α., σ. 325. Β.Δ. τῆς 1.10.1836 περὶ διαργανισμοῦ τῶν Δασονομείων ὑπ' ἀρθ. 52 ΦΕΚ. Παράρτημα ὑπ' ἀρθ. 65 ΦΕΚ σ. 18.— Ὑπουργ. Ἐθν. Οἰκονομίας (Γεωργίας) Πίναξ κατανομῆς τῶν δασῶν 1964).

2. Κεντρική Στερεά. Εύρυτανία. Άσπροπόταμον.

Τὰ Ἄγραφα καὶ τὸ πρὸς αὐτὰ συνεχόμενον Ἀσπροπόταμον, εἶναι ὄρειναι περιοχαί, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των ἐνδείκνυνται ὡς καταφύγια. Ἡ ὀθωμανικὴ κατάκτησις εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἠπειρὸν προηγήθη (1430) τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Ἔτσι, οἱ πληθυσμοὶ οἱ γειτονεύοντες πρὸς τὰς περιοχὰς τῶν Ἀγρῶν καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου, λίαν ἐνωρίς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πρωτεύουσας, ἔσπευσαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τοὺς κάμπους καὶ τὰς παραλίους ζώνας καὶ νὰ ἀνέλθουν ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἔχοντες ὡς θάσιν ἀξιολογήσεως τοῦ χώρου, τὰ κριτήρια περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν ἤδη. Ἀλλωστε, αἱ περιοχαὶ αὗται δὲν ἦσαν παντελῶς ἀκατοίκητοι· εἶχε προηγηθῆ ἔποικισμός, τόσον κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν. Ὡστε οἱ νέοι ἔποικοι ἀπλῶς ἠύξησαν τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν ἀρχικὴν στενότητα τοῦ χώρου.

«Ὁ τόπος αὐτὸς (τῶν Ἀγρῶν) λέγει ἡ «Διήγησις περὶ τῆς Μονῆς Προυσοῦ» (1) ἦτο παντελῶς ἀθάτος καὶ ἀνώνυμος. Οὔτε δρόμον τινα εἶχε διὰ τὸ δύσβατον τῶν μερῶν. Τῇ ἀληθείᾳ ὁ τόπος δὲν ἦτο οὔτε διὰ χωρία, οὔτε δι' ἀνθρώπους, ἀλλ' οὔτε σχεδὸν διὰ ζῶα ἡμερα. Ὅμως διὰ τὰς καταδρομὰς τὰς ὁποίας ἐλάμβανον κατὰ καιροὺς οἱ χριστιανοί, ἔφευγον καὶ ἐκρύπτοντο εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ οὕτως ἐκατοίκησαν μερικοί».

Τὰ Ἄγραφα καὶ τὸ Ἀσπροπόταμον εἶναι σημαντικαὶ περιοχαὶ τῆς Μέσης Ἑλλάδος. Ἀποτελοῦν τὰς ὄρεινὰς λεκάνας ἀπορροῆς τῶν μεγαλύτερων ποταμῶν τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος, τοῦ Πηνειοῦ, τοῦ Ἀχελώου, τοῦ Σπερχειοῦ. Τὰ ὄρη αὐτῶν εἶναι κορυφαὶ κλάδων τῆς Πίνδου, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἐπισημότερα εἶναι ὁ Τυμφρηστός (Βελούχι), τὰ (κυρίως) Ἄγραφα, ἡ Ὄξυα (Σαράνταινα) κ.ά. εἰς τὴν Εὐρυτανίαν, εἰς δὲ τὸ Ἀσπροπόταμον, ἡ Τρίγυια, ἡ Νεραΐδα, τὸ Βουτοϊκάκι κ.ά. Ἐπ' αὐτῶν ἐμφανίζονται πᾶσαι αἱ κλιματικαὶ ζώναι τῆς θλαστήσεως, κυρίως ὅμως ἡ ζώνη τῶν δρυμῶν (φυλλοβόλοι δρύες καὶ καστανιά), ἡ ζώνη τῶν ψυχροβίων κωνοφόρων καὶ τῆς ὄξυας. Ἐκτεταμένα δάση Μαύρης Πεύκης, Λευκοδέρμου Πεύκης, Ἐλάτης καὶ Ὄξυας καλύπτουν τὰς κλιτῆς τῶν ὄρεων αὐτῶν, ἐνῶ ὑπεράνω τῆς ζώνης τῶν δασῶν, ἡ ὑπαλπικὴ ζώνη καταλαμβάνει ἐπίσης τεραστίαις ἐκτάσεις.

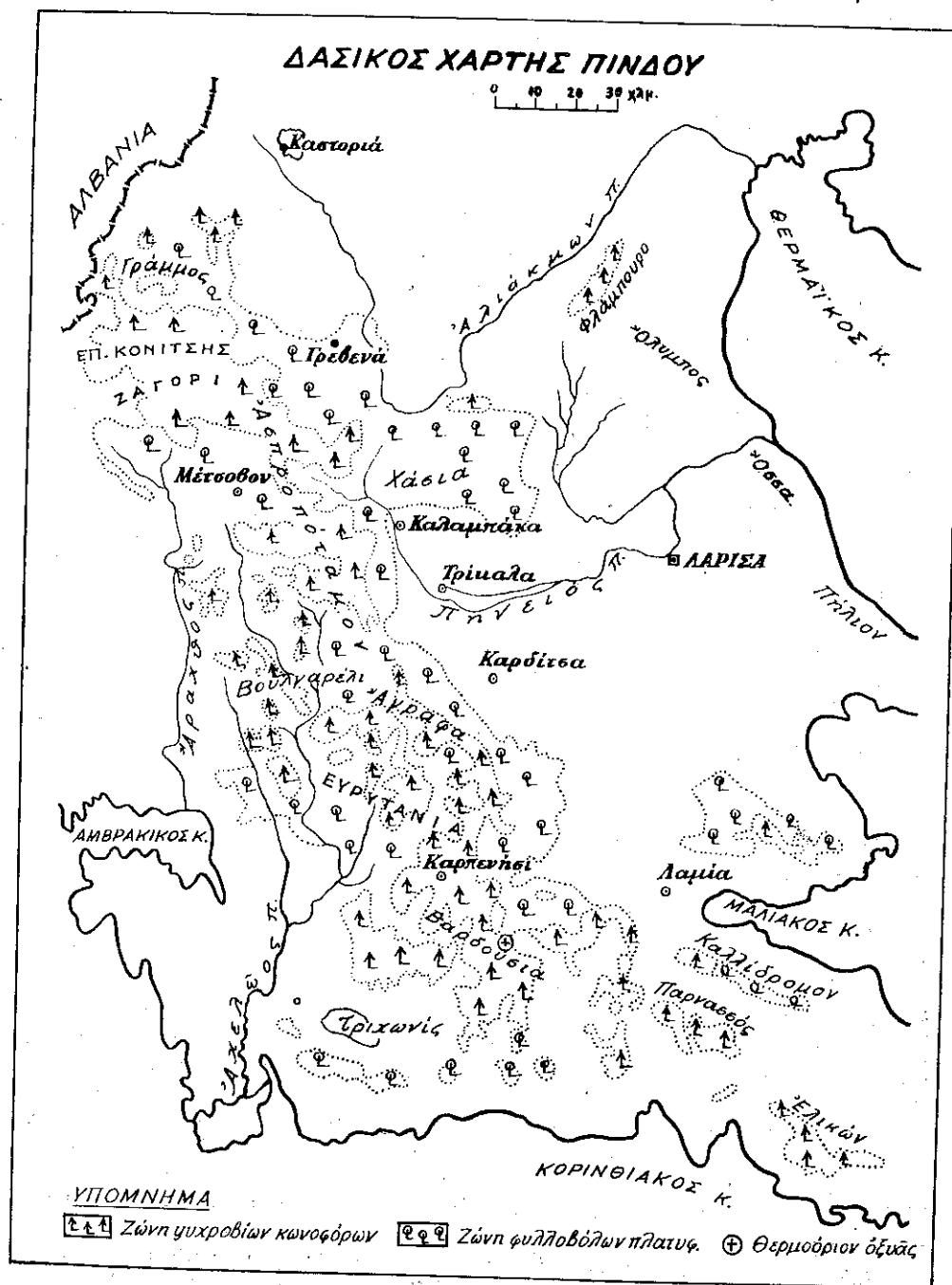
Τὸ κλίμα εἶναι ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν. Τὸ ψῦχος κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι τόσον δριμύ, ὥστε οἱ κάτοικοι μεταναστεύουν εἰς χειμαδιά, μὴ δυνάμενοι νὰ διαβιώσουν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν τοποθεσιῶν. Εἰς τοῦτο συντελεῖ καὶ ἕνας ἄλλος λόγος, ὅτι δηλ. οἱ δρόμοι ἐπικοινωνίας κλείουν, καὶ πᾶσα τροφοδοσία ἐξωθεν διακόπτεται. Συνεπῶς διὰ τὴν περίπτωσιν διαχειμάσεως θὰ ἀπαιτεῖτο ἐξασφάλισις τροφῶν δι' ὀλόκληρον ἐνιαυτόν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐξασφάλισιν, οἱ πτωχοὶ οὗτοι κάτοικοι δὲν διαθέτουν ἐπαρκῆ ἀποθέματα.

Εἰς αὐτὰ, λοιπόν, τὰ ἀφιλόξενα μέρη, ἐζήτησαν οἱ φυγάδες καταφύγια. Ἡ ἀνάγκη τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ κάμουν τὰ ἀδύνατα δυνατά.

Εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν, τῶν Ἀγρῶν καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου, οἱ φυγάδες διεμόρφωσαν τὸν ὀρθολογιστικώτερον τύπον ὄρει-

(1) «Ἡ ἱερὰ διήγησις κλπ.» γραφεῖσα ὑπὸ τινος Γρηγορίου καὶ ἐκδοθεῖσα ἐν Λαμίας (1869). Βλ. Μιχαλοπούλου Βίος Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Καὶ παρὰ Βακαλοπούλου Β' σ. 91.

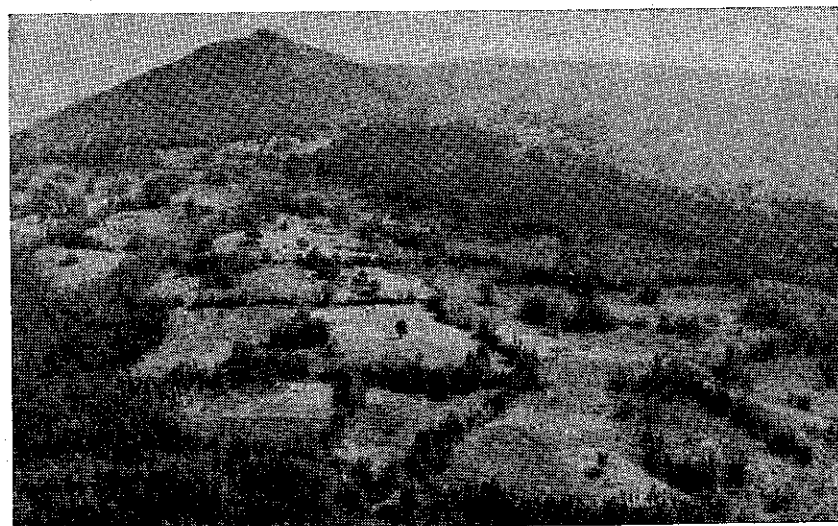
νῆς οἰκονομίας, συνδυάσαντες τὴν ὄρεινὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν δασοπονίαν, τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ ἑκατονταετία 1650 — 1750 εἶναι περίοδος ἀκμῆς, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀνθησιν τῶν



γραμμάτων (Μουσείον Ἀγράφων, Εὐγένιος Γιαννούλης, Σέργιος Μακράϊος, Ἀναστ. Γόρδιος), τὴν ἀνέγερσιν καὶ διακόσμησιν ἐκκλησιῶν, τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, γεφυρῶν, κρηνῶν καὶ ἄλλων κοινωφελῶν ἔργων.

Τὴν ἀκμὴν ἴσως ἀποδεικνύει καὶ ὁ ἐπελθὼν κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον, ὑπερπληθυσμὸς, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη ζήτημα ἐξόδου τοῦ πλεονάζοντος ποσοστοῦ. Παραλλήλως ὁμοίως πρὸς τὸν ὑπερπληθυσμὸν, παρατηρεῖται καὶ κρίσις ὑπερπαραγωγῆς, διότι «ἐκαλλιέργουν ἐντατικὰ κάθε σπιθαμὴν ἐδάφους, καὶ εἰς μέρη μάλιστα τὰ ὁποῖα σήμερον θεωροῦνται ἀνεπίδεκτα οἰουδήποτε εἶδους καλλιέργειας...».(1).

Ἡ ὑπερπαραγωγή αὕτη εὗρισκε ἐνίοτε διεξόδους, καλύπτουσα τὰ



Συνδυασμὸς γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως μεταξὺ δασικῶν αὐσάδων Φουρνᾶς Εὐρυτανίας.

κενὰ, τὰ ὁποῖα ἄφηνε τυχὸν καταστροφή τῆς παραγωγῆς εἰς ἄλλας περιφερείας. Τοῦτο συνέβη περὶ τὸ 1800 μετὰ τὴν Θεσσαλίαν, τὴν ὁποίαν ἐτροφοδότησαν μετὰ γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα τὰ Ἀγραφα.(2) Ἡ τοιαύτη ὁμοίως ὑπερπαραγωγή ἦτο ἀντιοικονομικὴ, προερχομένη ἀπὸ ληστρικὴν ἐκμετάλλευσιν σχετικῶν γεωργικῶν ἐδαφῶν ἢ μᾶλλον δασικῶν ἐδαφῶν.

Εἰς τὰ Ἀγραφα ὁ νέος ἐποικισμὸς καὶ ἡ ὑπερπαραγωγή ἐπροξένησαν σχετικὴν φθορὰν εἰς τὰ δάση, ἀλλ' ὄχι τόσο σοβαρὰν ὥστε νὰ διμυλούμεν περὶ καταστροφῆς. Καὶ τοῦτο, διότι ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐνεργούσε ὡς ἀσφαλιστικὴ δίκλεις ὁ ἐσωτερικὸς ἀγὼν μεταξὺ ὀθωμανῶν καὶ χριστιανῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ συντηρητικότης τῆς τιμαριωτικῆς οἰκονομίας, ἀφ' ἑτέρου. Ἔτσι αἱ μεγάλαι καταστροφᾶι εἰς τὴν ὀρεινὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἐπῆλθον θραδύτερον ὅταν τὰ ἐμπόδια καὶ οἱ φραγμοὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας ἤρθησαν καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἰσορροπίας εἰς

(1) Γεωρ. Στάθη, ἱερέως καὶ δημοδιδασκάλου ἐν Στεφανιάδι Ἀργιθέας «Ἀπὸ τ' Ἀγραφα», Βόλος 1957.

(2) Νικ. Μεταξᾶ, δασολόγου, «Οἱ διαβρώσεις στὴν Ἑλλάδα», Ἀθήνα 1953.



Χάρτης Ξηρομέρου καὶ Κάρλελι ὑπὸ γεωγράφου Lapie συνταχθεὶς ἐν ἔτει 1825

τὴν φύσιν καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν ἠγνοήθησαν χάριν τοῦ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ κέρδους. ✓

3. Δυτικὴ Στερεά. Αἰτωλοακαρνανία.

Ὁ Βάλτος εἶναι ὀρεινὴ περιοχή ἢ ὁποῖα δὲν ἀπέτελεσε τόπον ἐποικισμοῦ φυγάδων, ἀλλὰ ὄχυρὸν προστασίας τοῦ ἐντοπίου πληθυσμοῦ. Ἡ πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ζωὴ τῶν Βαλτινῶν ἦτο τοιαύτη ὥστε οὗτοι νὰ μὴ εὐρεθοῦν ἀπροετοίμαστοι ἐνώπιον τῆς ἐχθρικῆς κατακτήσεως. Οἱ Βαλτινοὶ ἦσαν κτηνοτρόφοι καὶ αἱ κατοικίαι τῶν ἦσαν πρόχειροι καλύβη μὴ συγκροτοῦσαι χωρία, ἀλλὰ στεγάσματα διεσκορπισμένα εἰς μεγάλην ἔκτασιν χωμένα καὶ χαμένα μέσα εἰς τὰ ἀπέραντα δάση, εἰς ἀπροσίτους τοποθεσίας, ὅπου διὰ τὴν φθάση κανεὶς πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ ἀπόκρυφα μονοπάτια, διερχόμενος ἀπὸ ἐπικινδύνους θέσεις. Τὰ δάση τοῦ Βάλτου ἀνήκουν εἰς δύο κλιματικὰς ζώνας. Εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην τῶν φύλλοβόλων δρυμῶν καὶ εἰς τὴν ἀνωτέραν ζώνην τῆς ἐλάτης.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν πυκνὰ καὶ πολύξυλα, τὰ δὲ ἐντὸς αὐτῶν διασπαρμένα καλύβη ἦσαν συνυφασμένα μετὰ τὰ δένδρα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ ξεχωρίσῃ τὸ καλύβη ἀπὸ τὸ δένδρον.

Ἦτο δυνατόν νά διέλθη τις πλησίον τῆς καλύβης χωρίς νά τὸ ἀντιληφθῆ καί «μόνον τὸ λάλημα τῶν πετεινῶν καί ὁ καπνὸς (τῆς ἐστίας) ποὺ ἀνεβαίνει μέσα ἀπὸ τὰ φυλλώματα, λέγει ὁ καθηγ. Βακαλόπουλος, μαρτυροῦν τὴν παρουσίαν ἀνθρωπίνων ὄντων». Ὁ οἰκιακὸς ἐξοπλισμὸς εἶναι τόσο πτωχικὸς, ὥστε ὁ Βαλτινὸς οὐδὲν ἔχει νά χάσῃ ἀν πυρποληθῆ τὸ καλύβι του. Οὐδὲν ἔχει νά φοβηθῆ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν καί οὐδὲν ἔχει νά προσφέρῃ εἰς τὸν ἐπισκέπτην. Εἰς περίπτωσιν ἐπιδρομῆς ἐχθρῶν, θάζει ὁ ἴδιος φωτιά εἰς τὴν ἐγκατάστασίν του καί ἐξαφανίζεται μέσα εἰς τὰ δάση ὅπου κρυμμένος παρακολουθεῖ μέσα ἀπὸ τὰ φυλλώματα τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ. Τὸν αἰφνιδιάζει ἐμφανιζόμενος εἰς θέσεις ὅπου ἐκεῖνος δὲν τὸν περιμένει καί εἰς χρόνον ἀνύποπτον. Ἐξ ἀνάγκης οἱ Τούρκοι τοὺς εἶχον ὀργανώσει εἰς ἀρματολικά σώματα, ἀλλὰ ταυτοχρόνως προσπαθοῦσαν νά εἰσδύσουν εἰς τὰ ἄσυλά των διὰ νά τοὺς ἐξοντώσουν. Διότι εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀνυποταξίας εἶχον φθάσει, ὥστε κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα οἱ ἀρματολοὶ ἀνεκέρυξαν ἑαυτοὺς ἀνεξαρτήτους ἡγεμονίσκους καί ἐνέμοντο ὁ μὲν Μειντάνης μετὰ τοῦ Σπαθόγιαννου τὴν Ἀκαρνανίαν, Αἰτωλίαν καί Ναυπακτίαν, ἔχοντες ἔδραν τὴν Κατουναν, ὁ δὲ Ἀγγελῆς Σουμίλας μετὰ τοῦ Μόσχου Βαλαωρίτου, μέρος τῆς Ἠπείρου καί μέρος τοῦ Βάλτου (Κ. Σάθας. Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς σ. 405).

Εὐνόητον εἶναι ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, αἱ περιοχαὶ αὗται εὐρίσκοντο εἰς συνεχῆ ἐμπόλεμον κατάστασιν καί οἱ κάτοικοι ἐξοῦσαν μὲ τὰ ὄπλα ἀνά χεῖρας. Μὴ ὑποτιμῶντες ὅμως καί τὴν δύναμιν τῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι φυσικὸν ἦτο νά παρουσιάζουν καί ἀντιξοότητος, δὲν παρέλειψαν νά ὀργανώσουν κατὰ τόπους εἰδικὰ καταφύγια. Τοιαῦτα ἦσαν αἱ καλούμεναι ἀ π ο κ λ ε ἰ σ τ ρ ε ς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἰδιαιτέρως φύσει ὄχυραὶ θέσεις χρησιμεύουσαι ὡς καταφύγια εἰς τὸν πληθυσμὸν, ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης, ὡς βλέπομεν εἰς τὸ «Χρονικὸν τοῦ Μεσολογγίου» τοῦ Στρατηγοῦ Σπυρομήλιου. Ἀπὸ τὸ ἴδιον χρονικὸν μανθάνομεν ἐπίσης, ὅτι ὁ ἐπερχόμενος κατὰ τὸ ἔτος 1825 ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου, Μεχμέτ Ρεσίτ πασᾶς, διὰ νά ἐξασφαλίσῃ τὴν μετὰ τῶν ἐν Ἠπείρῳ θάσεων του ἐλευθέραν ἐπικοινωνίαν, «ἐ β α λ ε κ α ἰ ἔ κ ο ψ α ν κ α ἰ ἔ κ α ψ α ν τ οὺ ς λ ὁ γ γ ο υ ς τ οῦ Μ α κ ρ υ ν ὄ ρ ο υ ς...» (Αὐτ. σελ. 47).

Ἐκτοτε τὸ δάσος τοῦ Μακρυνόρους ὑπεβαθμίσθη εἰς θαμνώδη μορφήν μὲ κυριαρχίαν τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλλων, εὐνοηθέντων σταθμολογικῶς καί ὑπὸ τοῦ ἀνασταλτικοῦ παράγοντος τῆς αἰγοβοσκῆς.

Ἡ πυρπόλησις τῶν δασῶν ἀπεδείχθη προσφιλεῖς μέθοδος ἀμύνης διὰ τὸν Ρεσίτ (Κιουταχὴν) ὁ ὁποῖος, ὡς θά ἴδωμεν κατωτέρω (Κεφ. ΣΤ' § 2) τὴν ἐφηρμωσε καί κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καταπυρπολήσας τὰ δάση τῆς Λαυρεωτικῆς, τὸ 1827.

Οἱ Βαλτινοὶ ὡς εἶπομεν ἐξοῦσαν μὲ τὸ ὄπλον ἀνά χεῖρας. Ἐπεριφρονούσαν τὴν γεωργίαν καί ἀγνοοῦσαν τὴν δασοπονίαν. Ἐάν πρέπει νά τοὺς ἀποδώσωμεν κάποιο παραγωγικὸν ἐπάγγελμα θά πρέπει νά τοὺς θεωρήσωμεν ὡς κτηνοτρόφους. Ἡ βοσκὴ καί ἡ χάριν αὐτῆς κλαδονομὴ ἀποτελοῦσαν τὴν κυρίαν αἰτίαν φθορᾶς τοῦ δρυοδάσους τοῦ Βάλτου.

Τὸ Ξηρόμερον (Ἀκαρνανία), κείμενον πέραν τοῦ Ἀχελώου καί στερούμενον ὑψηλῶν ὄρέων, λογίζεται ὡς κατώμερον ἢ χειμαδιό. Δὲν εἶναι μέρος ἀσφαλές, παρὰ ὑπὸ τὴν ἔνοιαν ὅτι γειτονεῖ πρὸς τὴν Λευκάδα, τὴν Κεφαλληνίαν καί τὰς ἄλλας Ἰονίους νήσους, αἱ ὁποῖαι μὴ

τελοῦσαι ὑπὸ τουρκικὴν ἐξουσίαν, παρεῖχον ἄσυλον εἰς τοὺς ἐξ Ἑλλάδος φυγάδας καί εἰς τοὺς κλέφτας, πολλοὶ τῶν ὁποίων εἶχον τὰς οἰκογενεῖας των μονίμως ἐγκατεστημένας εἰς αὐτάς.

Οἱ Ξηρομεριτες περιγράφονται ὡς ἀνθρωποὶ ὑπερήφανοι, ἀνήσυχτοι, πολεμικοὶ, γενναῖοψυχοὶ καί φιλότιμοι, εἰς βαθμὸν ἀνώτερον ἐκείνου τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Εἶχον ἀνάστημα ὑψηλὸν καί λεπτὸν καί τρόπους εὐγενικοὺς καί ἀφελεῖς. Ὑπεδέχοντο κάθε χειμῶνα τὰ κλέφτικα μπουλούκια ποὺ κατήρχοντο ἀπὸ τὸν Βάλτον καί τὰ Ἀγραφα πρὸς διαχείμασιν.

Τὸ Ξηρόμερον ἦτο ἓνα ἀπέραντον δρυοδάσος, ἀποτελούμενον κυρίως ἀπὸ Βαλανιδιές, αἱ ὁποῖαι ἐκαρπολογοῦντο διὰ τὸ θαλανίδι των, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἀπόψεως περιεκτικότητος εἰς δεσικὴν οὐσίαν ἦτο τὸ ἀνώτερον ἐξ ὄλων τῶν θαλανιδοδασῶν τῆς Ἑλλάδος ἐκτὸς ἐκείνων τῆς περιοχῆς Σμύρνης. Κύριος λιμὴν ἐξαγωγῆς τοῦ θαλανιδίου εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἦτο ὁ Ἀστακὸς, περὶ τούτου δὲ ἔχομεν πληροφορίας ἀπὸ τοὺς περιηγητάς, μάλιστα δὲ, τοὺς Σπὸν (Spohn) καί Οὐέλερ (Wheeler).

Δι' ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα δάση τοῦ Ξηρομέρου, τὸ δημόσιον δάσος τῆς Μανίνης συνετάχθη ἡ πρώτη διαχειριστικὴ Μελέτη ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸ ἔτος 1901 — 1902 ὑπὸ τοῦ δασολόγου Τμηματάρχου δασῶν Κ. Σαμίου. (1)

Σχετικῶς μὲ τὰς δύο ταύτας περιοχάς, τὸν Βάλτον καί τὸ Ξηρόμερον, θεωροῦμεν χαρακτηριστικὰ τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς τῶν κατοίκων των καί τῆς σημασίας τῶν δασῶν των, τὰ κατωτέρω περιστατικά.

Κατὰ τὸν καθορισμὸν τῶν βορείων συνόρων τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου πρὸς τὴν Τουρκίαν διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Ἰανουαρίου/3 Φεβρουαρίου 1830 αἱ ἐπαρχίαι Βάλτου καί Ξηρομέρου παρέμενον εἰς τὴν Τουρκίαν. Διὰ ταυτοχρόνου δὲ πρωτοκόλλου τῶν Πληρεξουσίων τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἐξελέγετο βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ πρίγκηψ τοῦ Σάξ Κόβουργ Γκόττα Λεοπόλδος. Οὗτος ἀπεδέχθη μὲν κατ' ἀρχὴν τὴν ἐκλογὴν, πλην ὑπέβαλε εἰς τοὺς Πληρεξουσίους ὑπόμνημα ἀπὸ 11 Φεβρουαρίου μὲ τινὰ παρατηρήσεις ἐξαιτούμενος, μεταξὺ ἄλλων, τὴν διόρθωσιν τῶν βορείων συνόρων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, εἰς τρόπον ὥστε νά περιληφθοῦν εἰς αὐτὸ αἱ ἐπαρχίαι Βάλτου καί Ξηρομέρου. Οἱ Πληρεξούσιοι ἀπέρριψαν τὴν αἴτησιν τοῦ Λεοπόλδου διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Φεβρουαρίου πρακτικοῦ των, ἧς ἔνεκα ὁ Λεοπόλδος παρητήθη τοῦ ἑλληνικοῦ στέμματος. Εἰς τὴν παραίτησίν του ἀνέφερε μεταξὺ ἄλλων ὡς λόγον ἐμμονῆς εἰς τὴν προσάρτησιν τῶν δύο ἐν λόγῳ ἐπαρχιῶν, ὅτι «οἱ τόποι οὗτοι δύνανται καλῶς νά ἐφοδιάζωσι τὴν Ἑλλάδα μὲ ξυλείαν πρὸς ναυπηγίαν». Ἐντεῦθεν βλέπομεν ὅτι ἐκπαλαὶ οἱ τόποι οὗτοι ἦσαν γνωστοὶ διὰ τὰ δάση των ἐκ τῶν ὁποίων, κατ' ἐξοχὴν ἦτο δυνατὴ ἡ παραγωγή ναυπηγικῆς ξυλείας. (2)

Κατόπιν τῆς παραίτησεως τοῦ Λεοπόλδου διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην, οἱ Πληρεξούσιοι διὰ τοῦ ἀπὸ 14 Σεπτεμβρίου 1831 πρωτοκόλλου των ἐτροποποίησαν τὰ πρὸς τὴν Τουρκίαν σύνορα, περιλαβόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ἐπαρχίας Βάλτου καί Ξηρομέρου, «αἱ ὁποῖαι εἶναι ἄγονοι καί πτωχαὶ χώροι, ὧν ὁ εὐάριθμος, ἀλλὰ καί πολεμικὸς λαὸς οὐδέποτε υπετάχθη καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Πύλης». (3)

Οὕτως ἀνεγνωρίσθη πανηγυρικῶς τὸ πολεμικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων Βάλτου καί Ξηρομέρου καί ἡ ἰδιαιτέρα σημασία τῶν δασῶν των.

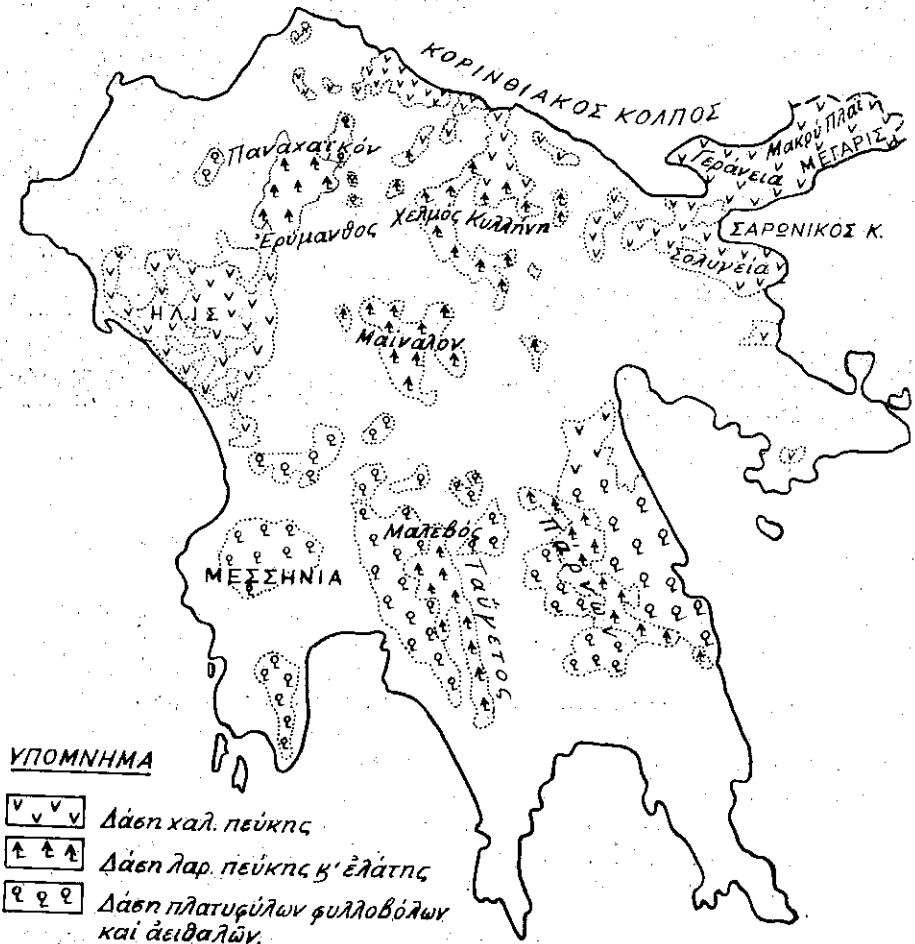
(1) Βλ. φυλλάδιον «Ἡ ἀλήθεια περὶ τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας», Ἀθήναι 1903.

(2) Διον. Κοκκίνου, «Ἱστορία Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως» τόμ. β' σ. 480.

(3) Ἐπ. Κυριακίδη, «Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ» τόμ. 2ος σ. 215, Ἀθήναι

ΔΑΣΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

0 10 20 30 χλμ.



4. Πελοπόννησος

Ἡ Πελοπόννησος, ἔχουσα ἑκτασίην 21.439.000 στρ. καὶ πληθυσμὸν σημερινόν (1966) ἑνὸς ἑκατομμυρίου κατοίκων, ὑπῆρξεν ἀσφαλὲς μέρος διὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς, μὲν ὅλον ὅτι δὲν ὑπετάχθη εἰς τὸν Μωάμεθ ἀμαχητί, ἀλλ' ὑπερήσπισεν ἑαυτὴν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐγνώρισε πολλὰς ἐξεγέρσεις. Μόλις δὲ κατὰ τὸ 1715 ἠδυνήθησαν οἱ Τούρκοι νὰ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς εἰς τὴν χερσόνησον. Τοῦτο ἐπέτρεψε ὅπως ἡ Πελοπόννησος ὄχι μό-



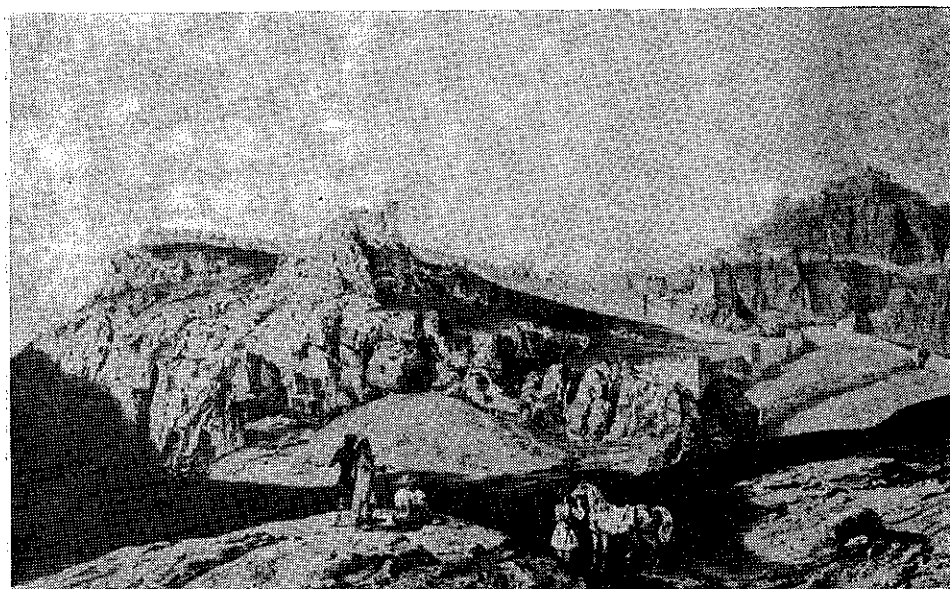
οἱ Τουρκαλθανοὶ οὐδὲ τῶν ὄρεων τὰ κρησφύγετα καὶ τὰς διασφάγας ἀνεξερευνήτους ἀφήκαν.

νον γίνῃ καταφύγιον διὰ τὸν ἴδιον αὐτῆς πληθυσμὸν, ἀλλὰ νὰ δεχθῇ πρόσφυγας καὶ ἐξ ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος.

Καθ' ἅπαν δὲ τὸ διάστημα τῆς δουλείας, τὰ θουὰ τῆς Πελοποννήσου διετήρησαν κλεφταρματολικά σώματα μέχρι τὰ Ὀρλωφικά. Τότε δὲ ἀπεδείχθη ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν ὄρεων καταφύγια ἐλάχιστα ὠφελούσαν, διότι οἱ Τουρκαλθανοὶ οἱ ἐπὶ ἐννεαετίαν λεηλατήσαντες τὴν χώραν, «οὐδὲ τῶν ὄρεων τὰ κρησφύγετα καὶ ἀπόκρημνα ἀντρα καὶ διασφάγας καὶ μυχοὺς γῆς, ἀνερευνήτους ἀφήκαν, ἀλλὰ πάντα λεηλατοῦντες καὶ ληιζόμενοι... κλπ.» ὅπως ἱστορεῖ ὁ Σέργιος Μακρᾶϊος. (1).

Εἶναι γνωστὸν, πῶς τοὺς τουρκαλθανοὺς αὐτοὺς ἠναγκάσθη αὐτὸ τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος νὰ ἐξοντώσῃ διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Πελοπόννησον τῆς καταστροφικῆς τῶν δράσεως. Καὶ ναὶ μὲν ἐπετύχθη τελικῶς ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς τάξεως εἰς τὴν χώραν, ἀλλὰ ἐκλονίσθη ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν ἰδίων Ὀθωμανῶν ἐπὶ τὴν στερεότητα τῆς ἐξουσίας τῶν. Ἔτσι πολλοὶ Τούρκοι ἤρχισαν πωλοῦντες τὰ τσιφλίκια τῶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17 αἰῶνος καὶ νὰ ἀναχωροῦν εἰς ἄλλα μέρη τῆς Αὐτοκρατορίας περισσότερον σταθερά. Τριαυτὴ εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς πωλήσεως τοῦ τσιφλικίου Μεγάλου Μπώντιας, ἀπὸ τὸν βοεβόδαν Καλαβρύτων Χατζῆ Ἀπδῆ Ἀπδουραχάν, ἐν ἔτει 1170 ἀπὸ Ἐγίρας ἤτοι 1755 ἢ 1795 μ.Χ. εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀσημάκη Ζαίμη, Κωνσταντῖνον, Παναγιώτην καὶ Ἀνδρότσον, ὡς τὸ συνταχθὲν ἐνώπιον τοῦ ἱεροδίκου Καλαβρύτων, πωλητήριον ἔγγραφο καὶ οὗ τινος ἐπίσημος μετάφρασις ἀπὸ 6 Δεκεμβρίου 1833 τοῦ

(1) Κ. Σάθα «Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς», σ. 525.



Ἡ μεταξύ τοῦ ὕψους Πεντεσκούφι καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου περιοχή. Ἀπεγυμνώθη πάσης θλαστήσεως κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις καταλήψεως ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν τοῦ Ἀκροκορίνθου ὑπερασπιζομένου ὑπὸ τοῦ Λέοντος Σγουροῦ.

Μεταφραστικοῦ Γραφείου τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἀπόκειται εἰς τὸ ἰδιωτικὸν ἀρχεῖον τῶν σημερινῶν κατόχων τοῦ δάσους.⁽¹⁾

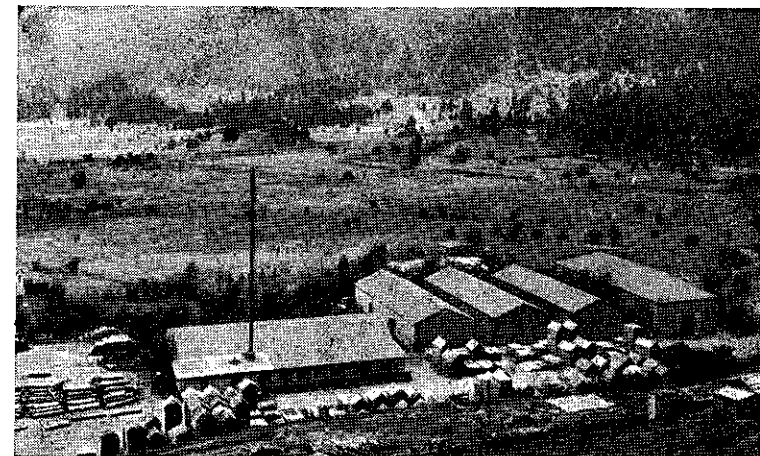
Τῆς καταστάσεως ταύτης ἔσπευδον νὰ ἐπωφεληθοῦν οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι καὶ νὰ ἀγοράζουσι κτήματα παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἔτσι ἤρχισε διαμορφωμένη ἡ τάξις τῶν κοτζαμπάσηδων οἱ ὅποιοι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπετέλεσαν καθ' ὄλον τὸν 18 αἰῶνα τὸ νεοελληνικὸν ἀρχοντολόγι.

Ἡ Πελοπόννησος ἐξῆλθε, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς περιπετείας τῶν ὀρλωφικῶν καὶ τῶν ἐκ ταύτης συνέπειῶν, μὲ κατεστραμμένον τὸν φυσικὸν τῆς πλοῦτον καὶ ἀποδεκατισμένον τὸν χριστιανικὸν τῆς πληθυσμὸν. Κατὰ στατιστικὴν μὴ ἀπολύτου ἀκριβείας, βέβαια, οὗτος ἀνῆρχετο εἰς 100.000 ψυχάς, ἔναντι 260.000 ψυχῶν κατὰ τὸ 1701 σύμφωνα μὲ τὴν ἐνετικὴν ἀπογραφὴν. Καὶ τοῦτο, διότι ὡς εἶπομεν τὰ ὑψηλὰ θουνά δὲν ἐπήρκεσαν εἰς προστασίαν τῶν ραγιαδῶν καὶ τὰ δάση δὲν τοὺς ἀπέκρυψαν ἐπαρκῶς. Τὸ ἰδιαίτερον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν εἶναι ὅτι μὰζι μὲ τὸν πληθυσμὸν ἀπεδεκατίσθη καὶ ὁ δασικὸς πλοῦτος, διότι καὶ οὗτος ὑπέστη τὴν αὐτὴν δίωξιν, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἀπετέλει προπέτασμα καλύψεως τῶν διωκομένων.

Ἔτσι μόνις διεσώθησαν ὀλίγα δασικὰ συμπλέγματα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, καθὼς καὶ εἰς τὸ βόρειον καὶ δυτικὸν τμήμα αὐτῆς,

(1) Τὸ ἀγροδασοκτῆμα Μέγας Μπαντιᾶς κεῖται ἐπὶ τῶν καταβολῶν τοῦ χειμάρρου Σεληνοῦτος ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Καλαβρύτων, ἔχει ἑκτασίην 16.000 στρεμμάτων καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δάσος φυλλοβόλου δρυὸς καὶ πρίνου. Ἐντὸς τοῦ ἀγροδασοκτῆματος εὐρίσκεται τὸ χωρὶον Μέγας Μπαντιᾶς συγκεῖμενον ἐκ 45 οἰκογενειῶν.

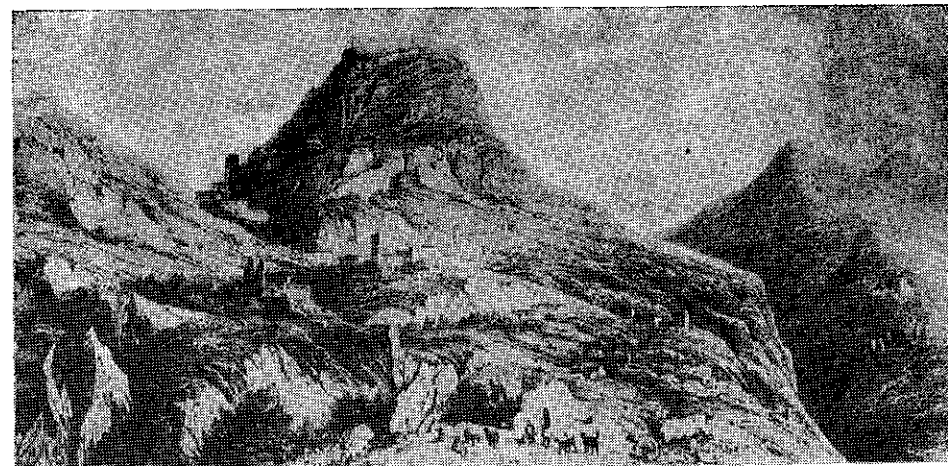
Ξυλοπριστήριον Κ.Ε.Δ. Μαινάλου.



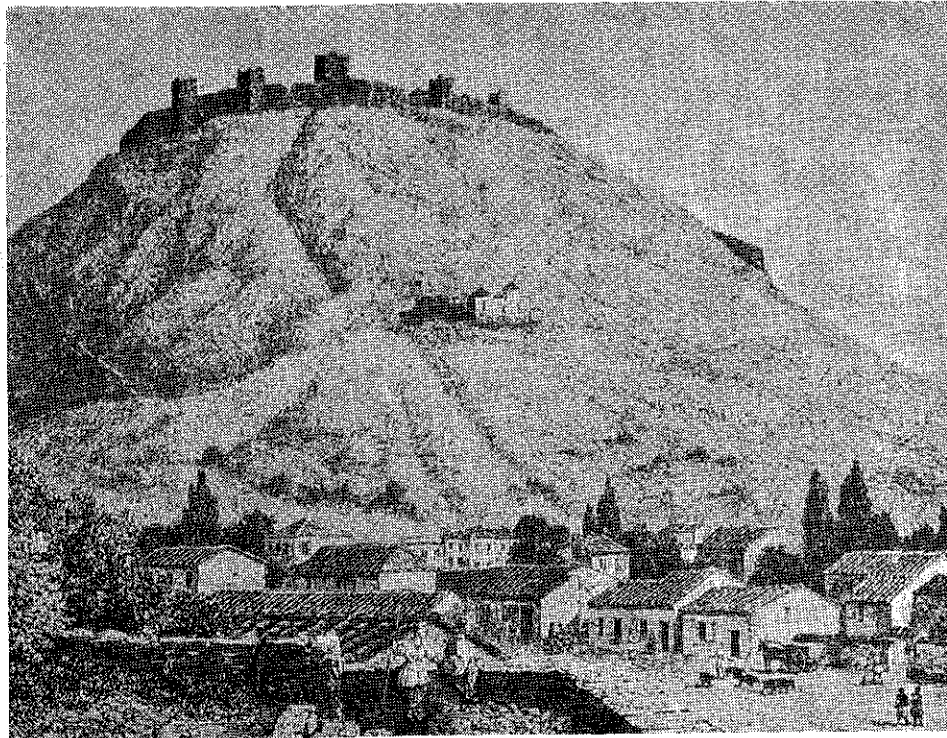
ἤτοι εἰς τὴν Κορινθίαν, τὴν Αἰγιάλειαν, τὴν Ἀχαΐαν, τὴν Ἠλείαν, τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Λακωνίαν. Συγκεκριμένως ἐπὶ τοῦ Μαλεβοῦ ὅπου ὁ Τίρις σημειώνει μερικὰ ὑπέροχα δάση Μαύρης Πεύκης, ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ Ταυγέτου, ὅπου ἐπίσης ἡ Πεύκη κυριαρχεῖ καθὼς καὶ τοῦ Πάρνωνος.

Ἐπὶ τοῦ Μαινάλου διασώζεται τὸ μέγα καὶ θαυμάσιον συμπλέγμα Ἐλάτης Χρυσοβιτισίου — Βυτίνης, τὸ ὁποῖον ἔγινε σήμερον θάσις τῆς αὐτόθι Κρατικῆς Ἐκμεταλλεύσεως, βορειότερον δὲ ἐπὶ τῆς Κυλλήνης καὶ τοῦ Χελμοῦ σώζονται καλὰ δάση Μ. Πεύκης καὶ Ἐλάτης. Τέλος, εἰς τὴν χαμηλὴν ζώνην, ἡ χαλέπιος πεύκη σχηματίζει πολύτιμα ρητινοφόρα δάση καθ' ὄλην τὴν Β. καὶ ΒΔ. παράλιον ζώνην τῆς χερσονήσου.

Ἀντιθέτως τὰ δάση κατεστράφησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ μεσημβρινὴν Πελοπόννησον, ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅπως μᾶς δεικνύουν αἱ ἀπεικονίσεις τοῦ Στάκελμπεργκ (Stackelberg) καὶ



Τὸ φρούριον τῆς Καρυταίνης καὶ ἡ περιοχή. Ἡ ἀπογύμνωσις τῶν κλιτύων εἶναι ἔντελής ὡς συνέπεια τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὰς ἐπανάστσεις.

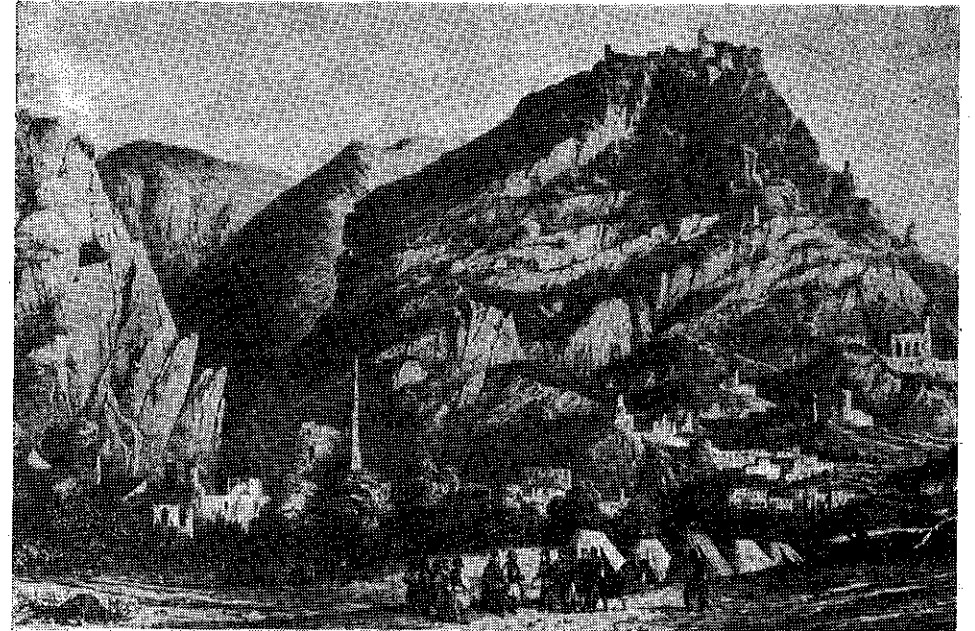


Τό "Αργος εις τούς πρόποδας τοῦ κάστρου. Ἡ μεταξύ κλιτύς τοῦ λόφου εἶναι τελείως γυμνή θλαστήσεως. Περίοδος Ἐπαναστάσεως.

ἄλλων διαπρεπῶν ζωγράφων καὶ χαλκογράφων, αἱ ὁποῖαι κοσμοῦν τὰ περιηγητικά καὶ ταξιδιωτικά λευκώματα τῶν διαφόρων ξένων ἐπισκεπτῶν. Ἐκ τῶν ἐπισκεπτῶν τούτων θὰ μνημονεύσωμεν τοὺς ἐπισημότερους, ἀναζητοῦντες εἰς τὰ περιηγητικά τῶν σχετικῶν πληροφορίας περὶ δασῶν.

Πρῶτος ἀρχομένου τοῦ 19 αἰῶνος περιοδεύει τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἄγγλος λοχαγὸς Οὐίλλιαμ Μάρτιν Ληκ (Leake). Οὗτος οὐδὲν μᾶς λέγει περὶ δασῶν, ἀλλ' οὔτε περὶ ἄλλου τινὸς ἔξω ἀπὸ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀποστολῆς του.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Ληκ ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Σατωβριάνδος. Διασχίζει τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Μεθώνης μέχρι Ἰσθμοῦ κατὰ μῆνα Αὐγούστου τοῦ 1806, μᾶς λέγει πλῆθος πράγματα διὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλ' οὐδὲν διὰ τὰ δάση. Ὅταν εὐρίσκειται εἰς τὴν Σπάρτην μᾶς λέγει: «... τὰ δάση τοῦ Ταυγέτου καὶ οἱ καταρράκτες του εὐρίσκονται ὀπισθεν μου» ἢ Λακωνία στὰ πόδια μου ὁ πῦρ ὡραῖος οὐρανὸς ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν μου». Αὐτὸ εἶναι πᾶν ὅ,τι ἔχει νὰ μᾶς εἴπῃ διὰ τὰ δάση. Μετὰ τὸν Σατωβριάνδον ἐπισκέπτεται τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ 1810 ὁ λόρδος Βύρων (Μπάϊρον), ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν αὐτὸν ρωμαντικὸν οἶστρον τοῦ Σατωβριάνδου θὰ μᾶς εἴπῃ: «Ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι τόπος κατάλληλος πρὸς εὐθυμίαν, ἀλλὰ πρὸς μελαγχολίαν. Ὅσοι ἀρέσκονται εἰς τὴν μελαγχολίαν (...) ἄς ἐπισκεφθῶσι τὴν ἱερὰν ταύτην χώραν, ἄς διέλθωσιν



Ὁ Μυστράς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως. Μόνον θάμνοι καὶ φρύγανα διατηροῦνται μεταξὺ τῶν θράχων.

ἐν εἰρήνῃ τὰ γοητευτικά δάση τῆς, ἀλλ' ἄς φείδωνται τῶν λειψάνων τῆς...».

Εἰς δύο λέξεις ἐξαντλοῦνται αἱ περὶ δασῶν ἐντυπώσεις του. Ἀπὸ τοῦ 19 αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν οἱ περιηγηταί, οἱ ὁποῖοι ἐπισκέπτονται τὴν Ἑλλάδα, πολλαπλασιάζονται ἀπὸ τοῦ ἑνὸς αἰῶνος εἰς τὸν ἄλλον. Μᾶς ὁμιλοῦν διὰ πλῆθος πραγμάτων, λέγουν πολλὰς ἀνακριθείας καὶ περισσοτέρας ἐλαφρότητας, ἀλλὰ οὐδὲν λέγουν περὶ δασῶν. Διὰ τὴν ἀπάντησιν δὲν εἶναι νομίζω δύσκολος. Οἱ ἄνθρωποι αὗτοι, προερχόμενοι ἀπὸ χώρας μετὰ πλούσιον δασικὸν πράσινον, δὲν ἐντυπωσιάζονται ἀπὸ τὰ πτωχὰ ἑλληνικά δάση. Ὅταν μάλιστα δὲν εἰσχωροῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, ἀλλὰ περιφέρουν τὸ μάτι τους εἰς τὰς γυμνὰς παραλίους χαμηλὰς περιοχάς. Ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα, μάρτυς ἔστω ἕνας ἐπίσης ποιητῆς, ὁ Λαμαρτίνος.

Ὁ Λαμαρτίνος ἐπεσκέφθη τὴν χώραν ὅταν πλέον αὕτη εἶχεν ἀπελευθερωθῆ καὶ εἶχεν ἀναγνωρισθῆ εἰς ἀνεξάρτητον βασιλεῖον. Γράφει, λοιπόν, ὁ Λαμαρτίνος.

«Σήμερον ἡ θεὰ (τῆς Ἑλλάδος) εἶναι σκοτεινὴ, θλιθερὴ, μαύρη, ξηρὰ, περίλυπος. Ἐνα θάρος στὴν καρδιά». Καὶ συνεχίζει:

«Τίποτε ζωντανό, π ρ ὶ σ ι ν ο, χαριτωμένο, ἔμψυχο. Φύσις ἐξητλημένη, τὴν ὁποίαν μόνον ὁ Θεὸς θὰ ἤμπορούσε νὰ ἀναζωογονήσῃ, ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι πρὸς τοῦτο ἐπαρκής». Ὁ Λαμαρτίνος ἐξέφρασε τὴν σκέψιν ὅλων, ἀλλὰ μετὰ ὁμότερον καὶ συντομότερον τρόπον: ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει δάση. Θὰ ἴδωμεν μέχρι ποίου σημείου ἀληθεύει τοῦτο.

5. Νησιωτική Έλλάς.

Ίόνιοι νήσοι. Αἰται φυτογεωγραφικῶς περιλαμβάνουν τὰς τρεῖς κλιματικές ζώνας τῆς θλαστήσεως, ἴτοι τὴν ζώνην τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλλων καὶ τῆς χαλεπίου πεύκης, τὴν ζώνην τῶν φυλλοβόλων δρυῶν με κυριαρχοῦν βοτανικὸν εἶδος τὴν Βαλανιδίαν καὶ τὴν ζώνην τῆς ἐλάτης ἢ ὁποῖα μόνον ἐν Κεφαλληνία σημειώνει τὴν παρουσίαν τῆς ἐπὶ τῶν ὄρεων Αἴνου καὶ Ρουδίου (*Abies cephallonica*).

Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ νῆσοι αἰται ἦσαν δασώδεις. Ἡ μὲν Ζάκυνθος ἀποκαλεῖται ἀπὸ τὸν Ὀμηρον «ὕλησσα», τῆς Ἰθάκης τὸ κεντρικὸν ὄρος χαρακτηρίζεται «εἰνοσίφυλλον», τὴν ἐντύπωσιν δὲ θαυσικίου δάσους μάς δίδει ἡ περιγραφή τοῦ τοπίου, ἐκεῖ ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπεβιβάσθη ναυαγὸς εἰς τὴν νῆσον τῶν Φαιάκων.

Ἡδὴ ὁμως εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐνετοκρατίας τὰ δάση εἶχον πολὺ περιορισθῆ, ἐκτοπισθέντα ἀπὸ τὴν ἀναπτυχθεῖσαν γεωργικὴν καλλιέργειαν. «Οἱ πλαγιές τῶν ὑψηλῶν βουνῶν τῆς Κεφαλληνίας, λέγει ὁ καθ. Βακαλόπουλος, ποὺ εἶναι σήμερον ξηρὸς καὶ ἄγονος, ἀναφέρονται στὰ 1621 γεμάτες με κλήματα, ἐλιές καὶ θαμβάκια».

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος εἶχε εἰσαχθῆ εἰς τὰ Ἐπτάνησα ἡ καλλιέργεια τῆς σταφίδος. Ἐλαβε δὲ τόσον ταχείαν ἀνάπτυξιν ὥστε εἰς τὰ 1576 ἡ παραγωγή ἀνήλθεν εἰς 400.000 λίτρας, εἰς τὰ 1593 εἰς 1.500 χιλιάδας λ. εἰς τὰ 1603 εἰς 4 ἑκατομ. λ. Ἡ Κεφαλληνία ἐντὸς ἐνὸς αἰῶνος ἔγινε ἡ σημαντικώτερα σταφιδοπαραγωγὸς νῆσος με ἀποτέλεσμα τὴν συνεχῆ οἰκονομικὴν ἀνοδὸν. Τοῦτο διήρκεσε μέχρι τῶν μέσων τοῦ 18 αἰῶνος. Παράλληλως ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἡ ἐλαιοπαραγωγή καὶ ἡ ἀμπελοργία, τότε δὲ ἔλαβε χώραν ἀντικατάστασις φυτικῶν εἰδῶν, διότι αἱ νέαι καλλιέργειαι κατέλαβον ἐδάφη τὰ ὁποῖα κατεῖχοντο πρότερον ἀπὸ ἄλλας καλλιέργειας καὶ δὴ ὑπὸ θαλανιδεῶν. Ἡ παραγωγή θαλανιδίου, τὸ ὁποῖον μέχρι τότε ἦτο τὸ σημαντικώτερον ἐξαγωγίμον προϊόν, ὑπεχώρησε ὡς ὀλιγώτερον προσοδοφόρος. Εἰς τὴν ἐκτόπισιν ὁμως τῆς Βαλανιδίαις φαίνεται ὅτι σπουδαίως συνετέλεσε ἡ ἀνάπτυξις τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγον εἰς τὰς νήσους οἱ ἐξ Ἠπείρου καὶ Αἰτωλοακαρνανίας πρόσφυγες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κατ' ἐπάγγελμα κτηνοτρόφοι. Ὁ καθ. Βακαλόπουλος, μάλιστα, ἀποδίδει τὴν ἀπογύμνωσιν τῶν βουνῶν τῶν νήσων τούτων εἰς τὴν βοσκὴν καὶ τὰς χάριν αὐτῆς πυρκαϊάς. Τοῦτο ἴσως νὰ μὴ εἶναι ἀκριβὲς εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰ θαλανιδόδενδρα, τὰ ὁποῖα ἐξετοπίσθησαν ἀπὸ τὰς ἄλλας καλλιέργειας, ὡς καταλαμβάνοντα σχετικὰ γεωργικὰ ἐδάφη. Πρέπει ὁμως νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀκριβὲς εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰ πευκοδάση, με τὰς ἐπομένους παρατηρήσεις.

Εἰς τὴν Κέρκυραν οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἡ πεύκη καὶ τοῦτο ἴσως λόγῳ τοῦ μεγάλου ἐτησίου ὕψους θροχῆς, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ εὐνοϊκοὺς ὄρους διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλλων καὶ τῆς δενδροκομίας.

Εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἡ πεύκη ἔχει ἐξ ὀλοκλήρου ἐκλείψει συνεπεῖα ἀνθρωπογενῶν ἐπιδράσεων. Εἰς τὴν Ἰθάκην σώζονται μεμονωμένα ἄτομα πεύκης ἐπὶ τῶν βραχωδῶν καὶ ἀποκρήμνων περιοχῶν τῶν κοινοτήτων Ἐξαγωγῆς καὶ Πλατυθριάς. Ἐν Λευκάδι ὑφίστανται μικρὰ δάση συνολικῆς ἐκτάσεως περὶ τὰ 400 στρ. Εἰς τὴν νησίδα Κάλαμος καὶ εἰς τὴν ἐρημόνησον Ὁξεία ὑπάρχουν ἀνά 300 στρ. πευκοδασῶν. Τέλος εἰς



Ζάκυνθος. Ἡ χαλ. πεύκη ἀπαντᾷ ἐν λίαν ἀραιᾷ καταστάσει. Κατὰ τὴν ὀμηρικὴν ἐποχὴν ἡ νῆσος ἦτο δασωδεστάτη.

τὴν Ζάκυνθον ἀπαντᾷ ἡ χαλ. πεύκη ἐν λίαν ἀραιᾷ καταστάσει ἐπὶ ἐπιφανείας δέκα περίπου χιλιάδων στρεμμάτων, ἡ ὁποῖα ὁμως ἐν κανονικῇ πυκνότητι μόλις θὰ ἐσχημάτιζε δάσος χιλίων στρεμμάτων. Οὕτως ἡ συνολικὴ ἔκτασις τῶν πευκοδασῶν τῶν Ἰονίων νήσων ἐκτιμᾶται εἰς 11.000 στρ. ὑπὸ τὴν ὡς ἄνω κατανομήν. Ὑπογραμμίζομεν ὅτι πρόκειται περὶ χαλεπίου πεύκης.

Μικραὶ νῆσοι τοῦ βορείου Αἰγαίου. Αἱ Βόρειοι Σποράδες καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Θρακικοῦ πελάγους, ἔχουσαι ἐγκαταλειφθῆ ὀλοσχερῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων συνεπεῖα κυρίως τῆς πειρατείας, ἔχουν ἀναδασωθῆ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Οἱ ὄρμοι τῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν καταφύγια καὶ ὀρμητήρια πειρατικά, τελοῦν ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς δασοκαλύψεως.

Ἐξαιρέσιν ἀποτελεῖ ἡ Λήμνος τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι δὲν ἔχουν τὸν φόβον τῶν πειρατῶν καὶ ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν γεωργικὴν καλλιέργειαν εὐημεροῦν. Βάσις τῆς ἀσφαλείας τῶν εἶναι τὸ κάστρο τους καὶ ἡ γυμνότης τοῦ τόπου τῶν. Κατὰ τὸν Μπελὸν (Belon) ἡ Λήμνος ἔχει πολλὰ καράβια, ἀλλὰ οὔτε ἓνα δένδρον. (1).

Μυτιλήνη καὶ Χίος. Ἡ Μυτιλήνη διετήρει μέγα δάσος, τραχείας καὶ λαρικοῦ πεύκης ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς καὶ τῶν λοφωδῶν σχηματισμῶν. Τὰ μικρὰς γονιμότητος, ἀλλὰ ἄριστα ὡς δασικὰ ἐδάφη τῆς, διετήρησαν τὰ δάση τῶν μέχρι τῶν χρόνων μας, καίτοι πολυλαχοῦ ὑπεραραιωμένα. Παρήγετο ἐν αὐτοῖς οἰκοδομήσιμος καὶ ναυπηγίσιμος ξυλεῖα τόσον διὰ τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας, ὅσον καὶ πρὸς ἐξαγωγήν. Ὁ Σωζὲ (Sauger) ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τὴν νῆσον ἐξήγετο «ξυλεῖα ἐλάτης» (ἀντὶ μαύρης πεύκης κατὰ συγγνωστὴν ἄγνοιαν) με προρισμὸν τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Χίος δὲν στερεῖται δασῶν, κυρίως τραχείας πεύκης, τὰ ὁποῖα ἐξαπλοῦνται ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων, τραχέων, ἀγόνων καὶ ξηρῶν ἐδαφῶν τῶν ὄρεων τῆς. Οἱ Χίοι τὰ ἐξεμεταλλεύοντο τόσον διὰ ναυπηγικὴν καὶ οἰκοδομήσιμον ξυλεῖαν, ὅσον καὶ διὰ ξυλάνθρακας. Ἐκάλυπτον δὲ οὕτως ὄχι μόνον τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνάγκας

(1) Βακαλόπουλος τ. Β' σ. 417 ὑποσημ. 9.

έξαγωγής. Σημαντικόν κέντρον καταναλώσεως, ή έναντι κειμένη πολυάνθρωπος Σμύρνη, εις την οποίαν ή μεταφορά των δασικών προϊόντων ήτο ευχερής και οικονομικώς συμφέρουσα διά θαλάσσης. Μή λησμονώμεν άλλωστε ότι ή Χίος ήτο ο κυριώτερος ναύσταθμος της Όθωμανικής αυτοκρατορίας εις τό Αιγαίον, ώστε οί άρσανάδες της νήσου ειργάζοντο συνεχώς. Ακόμη μη λησμονώμεν ότι ή Χίος διετήρησε επί μακρότερον χρόνον την υπό τους Φράγκους ανεξαρτησίαν της και ότι υπό τους Τούρκους έτυχε σοβαρών προνομίων έν οίς και αυτοδιοικήσεως εις τά κοινοτικά πράγματα. "Ωστε ή Χίος έθεωρείτο κατά τους χρόνους των όθωμανικών κατακτήσεων ως περιοχή άσφαλής και έχρησιμοποίηθη υπό των κατοίκων των άλλων νήσων του Αιγαίου ως καταφύγιον. Ίδίως όταν μετά την κατάληψιν υπό των Τούρκων της Ρόδου έν έτει 1522, οί άλλοι νησιώται ήννόησαν ότι ή περίοδος της έλευθερίας και ανεξαρτησίας των έληξε και ήρχισαν αναζητούντες μίαν νέαν τύχην. Ένταύθα όμως, ή αναζήτησις ασφαλεστέρων μερών δέν προήρχετο μόνον από τον έκ των Όθωμανών κίνδυνον, αλλά και από τον έκ των πειρατών.

Ούτως ή υπό καθεστώς άσφαλείας διατελουσα Χίος προσείλκυσε τους φυγάδας και προς αυτήν εκινήθη μέγα μέρος έκ του πληθυσμού των γειτονικών νήσων, όσον δέν έπρωτίμησε άλλας μακρότερον κειμένας χώρας και όσον δέν παρέμεινε επί της πατρώας γής «έπ' έλλίδι άναστάσεως».

Αί νήσοι Ίκαρία και Σάμος. Υπό τουρκοκρατίαν 1521 — 1912. Έπειδή εις την παρούσαν συγγραφην μάς ένδιαφέρει κυρίως ή δασική κατάστασις του χώρου τον όποιον εξετάζομεν, θα στρέψωμεν τό ένδιαφέρον μας εις τό τμήμα εκείνο του πληθυσμού, τό όποιον παρέμεινε επί των νήσων και θα παρακολουθήσωμεν την τύχην του και την επίδρασιν την όποιαν ήσκησαν επί των δασών αί πράξεις του, από της έναρξεως μέχρι της λήξεως της τουρκοκρατίας.

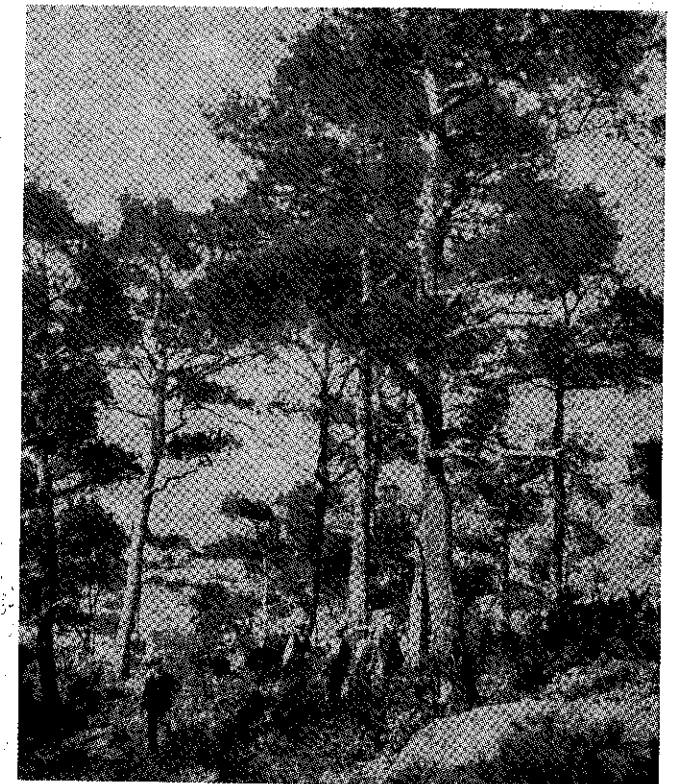
"Εχομεν ένώπιόν μας μίαν ιδιότυπον κατάστασιν εξαίρετου ένδιαφέροντος.

"Όσοι έκ των Ίκαρίων έλαβον την απόφασιν να μη έγκαταλείψουν την νήσον των, αλλά να παραμείνουν επ' αυτής, δέν τό έπραξαν, ούτε διά να συμβιβασθούν με τον κατακτητήν ούτε διά να προσφέρουν έαυτους ως έμπόρευμα εις τά σκλαβοπάζαρα ούτε διά να δοκιμάσουν μίαν νέαν ζωήν εις τά κάτεργα ως κωπηλάται. Ηθέλησαν να έξασφαλίσουν την ζωήν των δημιουργούντες την έντύπωσιν μιās καταστάσεως πλήρους έρημώσεως και όλοσχεροϋς έγκαταλείψεως της νήσου.

Προς τότο απέφραξαν τους λιμένας και όρμους της νήσου, αφήκαν έρήμους τους συνοικισμούς των, έγκατέλειψαν τους άγρους και τους άμπελώνας και τους δενδροκήπους να εξαγριωθούν και άπεσύρθησαν εις τά ύψηλότερα σημεία των βουνών τους, ίδια επί της δυτικής περιοχής. Έκει ίδρυσαν τους νέους οικισμούς των, εκμεταλλεόμενοι τάς ιδιότυπους φυσικάς συνθήκας του τόπου.

Απέθησαν τρωγλωδίαιτοι και σπηλαιόβιοι, λιτώτατοι εις πάσας τάς ανάγκας των, τροφής, ένδύσεως, ύποδήσεως, δι' οϋδέν ένδιαφερόμενοι πέραν της καλύψης των. Κατέστησαν ούτω μακροβιώτατοι μόνον έξ όφθαλμίας πάσχοντες περι τάς δυσμάς του θίου των, συνέπεια της καπνίας ή όποία επλήρου τά στενόχωρα κατοικητήριά των, μη όντος επιτρεπτού να άερίζωνται ταύτα διά λόγους άσφαλείας. Έπέτυχον έτσι να

Ομήλικοι ή ύποκη-
πευτής μορφής συ-
στάδες τραχείας πεύ-
κης άραιωθείσαι, εις
την κοινότητα Ράχες
Ίκαρίας.



δημιουργήσουν μίαν εικόνα αφανείας υπό τό καθεστώς της όποίας έζησαν άνενόχλητοι επί ένα αιώνα περίπου.

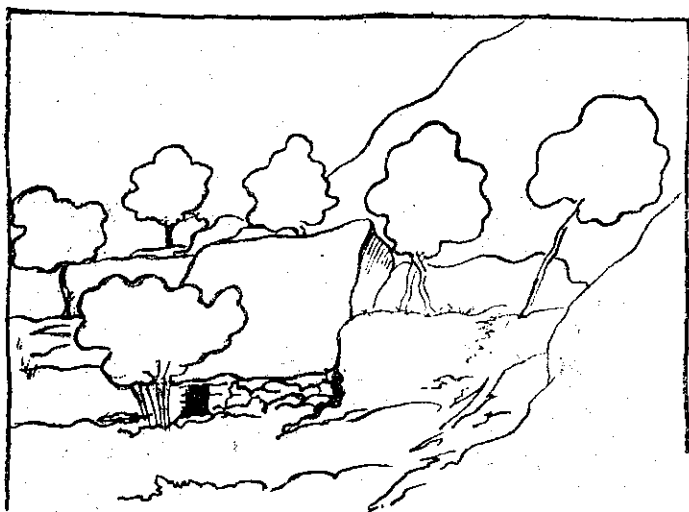
Έξεταστέον ήδη ποίαι ύπήρξαν αί συνέπειαι και έπιπτώσεις επί την έξάπλωσιν και ανάπτυξιν των δασών της νήσου.

Εϋνόητον είναι ότι με την έγκατάλειψιν των γεωργικών καλλιεργειών, τον περιορισμόν των άναγκών ξυλεύσεως, βοσκής κλπ. και την μη εκμετάλλευσιν του δασικού κεφαλαίου, τότο συνεχώς ηϋξάνετο, ταμειούμενον επ' ανατοκισμό. Η δασική θλάστησις κατεκάλυψε την νήσον, αποτελουμένη κυρίως από άειθαλή πλατύφυλλα και τραχείαν πεύκην.

Έδημιουργήθη ούτω μία μέση μορφή με ύποκηπευτόν ή όμήλικον κατά τμήματα άνώροφον αποτελούμενον από πεύκην ένιαχοϋ μικτόν με στοιχεία φυλλοβόλων ή άειθαλών πλατυφύλλων και διφυή ύπόροφον και με βαθμούς μεγάλης πυκνότητος και ξυλοβριθείας.

Τό συσσωρευθέν κατ' αυτόν τον τρόπον δασικόν κεφάλαιον έχρησίμευσε θραδύτερον εις τους Ίκαρίους, όταν έληξεν ή περίοδος της άφανείας εις βιοποριστικούς σκοπούς. Έγένετο δε και τό δασοτεχνικόν ή δασοπονικόν των σχολείον, διότι ζώντες έν αϋτώ και δι' αϋτοϋ, έγένοντο όνομαστοί και περιζήτητοι άνθρακείς καθ' άπασαν την Έλλάδα.

Ανάλογος προς την τύχην της Ίκαρίας ήτο και ή τύχη της Σάμου, ή όποία περιήλθεν εις την όθωμανικήν κυριαρχίαν έν έτει 1502. Τριάκοντα έτη όμως, ένωρίτερον ειχεν έγκαταλειφθή υπό των κατοίκων της, πλην σαράντα περίπου οικογενειών αί όποίαι έξων έν άφανεία και πε-



Ἰκαρία: Καμάρα
εἰς τὸ χωρίον Βρα-
κάδα, κατὰ τὴν ἐπο-
χὴν τῆς ἀφανείας
(ΙΣΤ' αἰών), κατὰ
Ἰωάννην Μελᾶν.

νία εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Ἔτσι, ὅταν ἐν ἔτει 1562 ὁ ναύαρχος Κιλίτζ Ἀλῆ προσωρμίσθη τυχαίως εἰς τὴν νήσον, αὕτη ἐξακολουθοῦσε νὰ εὐρίσκειται ἐν ἔρημώσει. Ὁ Κιλίτζ Ἀλῆ ἐξετίμησε ἀμέσως τὴν σπουδαιότητα τῆς νήσου ἀπὸ στρατηγικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως καὶ ἐπρότεινε εἰς τὸν σουλτάνον τὴν ἐποίκησίν της καὶ τὴν ἀξιολόγησίν της. Ὁ σουλτάνος ἀπεδέχθη ἀμέσως τὴν πρότασιν τοῦ ναυάρχου του καὶ διὰ προκηρύξεώς του ἐχορήγησε προνόμια καὶ ἀσυδοσίας ὑπὲρ τῶν κατοίκων, οὕτω δὲ ἐπετεύχθη ἡ ἐπανακατοίκησις καὶ ἀξιοποιήσις τῆς σημαντικῆς αὐτῆς νήσου.

Διαρκούσης ὁμως τῆς ἐρημώσεως ἡ δασικὴ θλάστησις εἶχε λάβει τεραστίαν ἐξάπλωσιν, καλύψασα τὴν ἐπιφάνειαν τῆς νήσου ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον. Καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἰκαρίαν, πρόκειται περὶ δάσους τραχείας πεύκης ἐν μίξει μετ' ἀειθαλῶν καὶ φυλλοβόλων πλατυφύλλων, μέσης διαχειριστικῆς μορφῆς, ἀνήκοντος εἰς τὰς δύο ζώνας τῆς θλαστήσεως, τὴν ζώνην τῶν παραμεσογείων σκληροφύλλων δασῶν καὶ τὴν ζώνην τῶν δρυμῶν.

Εἰδικῶς τὰ δύο παρακλάδια τοῦ ὄρους Ἀμπελος, τὰ ὑπερκείμενα τῆς σημερινῆς πόλεως Λιμὴν Βαθέος (κν Βαθὺ) ἦσαν κατάφυτα ἀπὸ πευκῶνας οἱ ὁποῖοι περιγράφονται ἀπὸ τοὺς περιηγητὰς τῆς ἐποχῆς, ὡς κυριαρχούμενοι ἀπὸ μεγάλα αἰωνόβια δένδρα μεγάλων διαστάσεων. Ἐκ τῶν δένδρων τούτων παρήγετο ναυπηγῆσιμος καὶ οἰκοδομήσιμος ξυλεία καθὼς καὶ ρητίνη, ἀν καὶ ἡ ἀπόδοσις τῆς ρητίνης θὰ ἦτο μικρὰ δεδομένου τοῦ δασοβοτανικοῦ εἶδους. Ὁ Τουρνεφόρτ λέγει ὅτι ἡ Σάμος ἐξήγαγε κατ' ἔτος 300 — 400 καντάρια ρητινοθαλάμου καθὼς καὶ μεγάλας ποσότητας θαλανιδίου καὶ πρινοκοκκίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀναφέρουν καὶ οἱ Σπὸν καὶ Οὐήλερ, τὰ ὁποῖα ἀπεστέλλοντο εἰς Ἀγκῶνα, Ἐνετιαν καὶ Μασσαλίαν. Ἐξήγοντο ἀκόμη ἔρια, μέταξα, σφάγια, οἶνοι, σῦκα, ἔλαιον καὶ ἄλλα εἶδη, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ἡ νήσος εἶχε πλουσίαν παραγωγὴν καὶ οἱ κάτοικοι ἔζων ἐν εὐημερίᾳ. Ταῦτα συνέβαινον κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΖ αἰῶνος ὁπότε οἱ Σπὸν καὶ Οὐήλερ ἐπεσκέφθησαν τὰς χώρας τοῦ Αἰγαίου καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ αἰῶνος ὁπότε ὁ Τουρνεφόρτ ἐπεσκέφθη τὴν Σάμον.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οἱ Σάμοι κατέστρεψαν διὰ πυρὸς μέγα μέρος τῶν πολυτίμων δασῶν τοῦ Κουτζομούλου καὶ τοῦ Βαρελά, τῶν δύο προμνησθέντων κλάδων τῆς Ἀμπελου, διὰ τὴν ἐπομένην αἰτίαν.

Ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ τῆς παρούσης Ἱστορίας εἴπομεν, οἱ σοβαρότεροι πελάται τῶν δασῶν τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ μάλιστα τῶν παραλίω δασῶν, ἦσαν τὸ Τηλεβολοστάσιον καὶ ὁ Ναύσταθμος, οὕτως εἰπεῖν τὰ Ὑπουργεῖα Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνάγκην μεγάλων ποσοτήτων τεχνικοῦ ξύλου ἐτησίως. Αἱ μεγαλύτεραι εἰς ὄγκον ναυπηγήσεις πολεμικῶν πλοίων ἐγίνοντο διὰ τῶν ναυπηγείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα κατὰ τόπους ναυπηγεῖα ἐδέχοντο τὰς κρατικὰς παραγγελίας ἀναλόγως πρὸς τὴν δυναμικότητά των. Ἔτσι καὶ τὸ ἐν τῷ λιμένι Βαθὺ ἔλαθε κατὰ τὸν ὡς ἄνω χρόνον τὴν παραγγελίαν ναυπηγήσεως μεγάλου πολεμικοῦ πλοίου, οὐτινος ἡ ξυλεία ὑλοτομήθη εἰς τὰ ἐν λόγῳ δάση δι' ἀγγαρείας ἐπιβληθείσης ἐπὶ τῶν κατοίκων, μετεφέρθη εἰς τὸν ἄρσανᾶν ἐπίσης ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ γενικῶς ἐτελειώθη ἡ ναυπήγησις δι' ἐργασίας τῶν κατοίκων καὶ διὰ πάσης δαπάνης θαρνούσης τοὺς ἰδίους. Ὡς ἀμοιβὴν τῶν κόπων των καὶ τῶν δαπανῶν των, οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι ἐλάμβανον παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἀξιοματούχων καὶ ἐπιστατῶν, ὕβρεις καὶ προπηλακισμούς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ δάσους, ἐφηρμόζετο τὸ σύστημα τῆς τεχνικῆς ὠριμότητος τῶν δένδρων, ἦτοι ἔκοπτον πᾶν ὅ,τι ἦτο χρήσιμον καὶ κατάλληλον καὶ ὁπουδήποτε τὸ εὐρισκον καὶ μὲ μεγάλην σπατάλην ὕλικου.

Ὅταν μετὰ πάροδον διετίας περίπου ἔλαθε τέλος ἡ ναυπήγησις καὶ ἀπῆλθον οἱ Ὀθωμανοί, συναποκομίζοντες πλούσια δῶρα, κατὰ τὸ σύνθημα, οἱ κάτοικοι διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ ἐνδεχόμενον ἐπαναλήψεως παρομοίου περιστατικοῦ, ἔθεντο πῦρ καὶ κατέκαυσαν καὶ ἐξηφάνισαν τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα δάση. Ὁ Σταματιάδης (Ἱστορία τῆς νήσου Σάμου) ἀναφέρει ὅτι αἱ πυρκαϊαὶ ἐπὶ ἐβδομάδας πολλὰς κατέτρωγον τὰ δάση καὶ αἱ γυναῖκες τῆς Χώρας εἰργάζοντο κατὰ τὰς νύκτας καθήμεναι εἰς τοὺς ἐξώστας καὶ τὰ δώματα τῶν οἰκιῶν των, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν πυρκαϊῶν.

Παρ' ὅλην ἐν τούτοις τὴν καταστροφὴν ταύτην, ἡ νήσος δὲν παρέμεινε γυμνὴ δασῶν, διότι καὶ τῶν καέντων μέρος ἀνεγεννήθη φυσικῶς καὶ τῶν ἄλλων δασῶν ἡ ὑπαρξίς διεφυλάχθη, ὡς κειμένων μακρὰν τῶν ἄκτων, μὴ δυναμένων συνεπῶς, νὰ τεθοῦν ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν. Κατὰ τὸν καθ. Ἰωάνν. Παπαϊωάννου ἡ Σάμος παραμένει ἡ δασοδεστέρα νήσος τοῦ Αἰγαίου, μὲ δασικὴν ἔκτασιν 80 χιλιάδων στρεμμάτων. Ἡ τραχεῖα πεύκη ἀνέρχεται ἐπὶ τῶν κλιτύων μέχρι ὕψους 750 μ. ἔνθα εἰς τὰ ἀνώτερα ὄρια τῆς καθ' ὕψος ἐξαπλώσεως συναντᾷ τὴν λαρίκιον πεύκην μεθ' ἧς ἐπὶ τοῦ ὄρους Καρβούνη (θέσεις Κορομηλιά κλπ.), σχηματίζει μικτὸν δάσος ἐκτάσεως 6.000 στρ. (1).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ μεταγενεστέρως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἡγεμονίας τὰ δάση ἀπησχόλησαν τὴν Διοίκησιν τῆς νήσου ἀπὸ ἀπόψεως ἀστικῆς καὶ φορολογικῆς, ἴσχυσε δὲ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ἴδιος Δασικὸς Κῶδιξ.

(1) Ι. Παπαϊωάννου «Γεωγρ. ἐξάπλωσις τῆς τραχ. πεύκης» Δασ. Ζωὴ Δ' (1936).

Αἰ μικραὶ νῆσοι τοῦ Νοτίου Αἰγαίου. Διακρίνονται εἰς δύο γεωγραφικὰ συμπλέγματα. Εἰς τὸ τῆς Δωδεκανήσου καὶ εἰς τὸ τῶν Κυκλάδων. Φυτογεωγραφικῶς ἀνήκουν εἰς τὴν ζώνην τῶν παραμεσογείων σκληροφύλλων δασῶν καὶ εἰς τὴν τῶν φυλλοβόλων δρυμῶν.

Εἰς ἀρχαιοτάτας ἐποχὰς ἡ δασικὴ θλάσθησις εἰς τὰς νήσους ἦτο πλουσιωτάτη, ἀποτελουμένη ἀπὸ ὑψηλὰ (σπερμοφυτῶν) δάση πλατυφύλλων καὶ κωνοφόρων, ἐνῶ αἱ διαπλάσεις τῶν θάμνων καὶ τῶν φρυγάνων, αἱ ὁποῖαι εἶναι σήμερον λίαν ἐκτεταμέναι, ἦσαν ἀνύπαρκτοι ἢ λίαν περιορισμέναι.⁽¹⁾

Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἡ δασικὴ αὕτη θλάσθησις ἤρχισε ὑποχωροῦσα συνεπεῖα ἀνθρωπογενῶν ἐπιδράσεων, ἀλλὰ καὶ πάλιν νὰ ἀναλαμβάνη, ὥστε εἰς τὴν μακρὰν τρισχιλιετῆ ἱστορίαν τῶν νήσων νὰ ἔχωμεν διαδοχικὰς ἐξαφανίσεις καὶ ἀναγεννήσεις τοῦ δάσους. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας αἱ νῆσοι δὲν ἔπαυσαν κατοικουμέναι καὶ ἡ δασικὴ θλάσθησις ὑφισταμένη τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀνθρωπογενῶν ἐπιδράσεων. Γενικῶς τὸ δασικὸν πράσινον ὑπῆρξε καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην πτωχόν, ἐμφανίζον μόνον τοπικὰς ἐξαιρέσεις, ἀνευ γενικωτέρας σημασίας καὶ τὰς ὁποίας θὰ ἴδωμεν.

Δωδεκανήσος. Ἐξ ὅλων τῶν μικρῶν νήσων τοῦ συμπλέγματος τούτου, ἡ Κάρπαθος διατηρεῖ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον ὑψηλὸν ποσοστὸν δασοκαλύψεως ἀνερχόμενον εἰς 13 τοῖς 100 ἦτοι ἑκτασίν δασῶν 40.000 στρ. ἐπὶ συνολικῆς ἐκτάσεως 300.000 στρ. Τὸ καρπάθιον δάσος ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ τραχεῖαν πεύκην, ἀπαντὰ ὅμως καὶ ἡ κυπάρισσος καθὼς καὶ τὰ ἀειθαλῆ πλατύφυλλα εἴτε ὡς ὑπώροφος θλάσθησις, εἴτε ὡς θαμνότοποι καὶ φρυγανότοποι. Ἱστορικὴ ἦτο ἡ Κάρπαθος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸ ἔτος 400 — 395 π.Χ. ἀπεφάσισαν νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναὸν τῆς πολιάδος Ἀθηνᾶς, ὁ ὁποῖος εἶχε καταστραφῆ ἐκ πυρκαϊᾶς, προεκήρυξαν πανελλήνιον ἔρανον, εὐσεβείας χάριν, οἱ Καρπάθιοι συνέβαλον εἰς τὸ ἔργον διὰ προσφορᾶς μιᾶς πελωρίου κυπαρίσσου, ἡ ὁποία ὑπῆρξε τόσον πολύτιμος ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέδωσαν ψήφισμα διὰ τοῦ ὁποίου ἀπένευμον τὸν τίτλον τοῦ εὐεργέτου εἰς τὸ κοινὸν τῶν Καρπαθίων καὶ εἰς τινὰ Καρπάθιον Ἀγῆσαρχον ὀνομαζόμενον, πρωτοστατήσαντα εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς προσφορᾶς. Παρεχώρησαν δὲ καὶ αὐτονομίαν εἰς τὴν νῆσον τὴν ὁποίαν ἠγγυήθησαν διὰ τῆς δυνάμεως τῶν καὶ διὰ τῆς δυνάμεως τῶν περὶ τὴν νῆσον συμμάχων τῶν.⁽²⁾

Τόσον πολύτιμον δῶρον ἐκρίθη ἡ κυπάρισσος αὕτη. Φαίνεται δὲ ὅτι πράγματι ἦτο ἀξιόλογον δένδρον διὰ τὰς διαστάσεις του, διότι ἡ μεταφορὰ του εἰς Πειραιᾶ ἐδημιούργησε πρόβλημα, τελικῶς δὲ αὕτη ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τῶν Λινδίων οἱ ὁποῖοι διέθετον πλοῖα μεγαλυτέρας χωρητικότητος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑνετοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας, ἡ Κάρπαθος ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην οἶαν καὶ αἱ ἄλλαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, οἱ δὲ κάτοικοι ἐγκαταλείψαντες τὰς παραλίους κώμας καὶ καλλιεργεῖας ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄρεινά, ἀποζῶντες ἐκ τῆς κτηνοτροφίας καὶ ἰδίως

(1) Κ. Ζερλέντη, «Συμβολὴ εἰς τὴν φυτογεωγραφίαν τῶν Κυκλάδων νήσων», Ἀθήναι 1952.

(2) Μ. Γ. Μιχαηλίδου — Νουάρου, «Καρπαθιακὰ μνημεῖα», τ. Β', Ἀθήναι 1940.

τῆς αἰγοτροφίας. Τὸ καρπάθιον δάσος ὄχι μόνον δὲν περιορίσθη κατ' ἑκτασίν, ἀλλὰ ἀντιθέτως πρόωθήθη πρὸς τὰ παράλια, μ' ὅλον ὅτι ὑπεβαθμίσθη ποιοτικῶς. Τοῦτο δὲ διότι οἱ κάτοικοι ἐπιδοθέντες νῦν εἰς τὴν ὑλοτομίαν, κυρίως διὰ σκοποὺς ναυπηγικούς, ἐφήρμοζον τὴν τεχνικὴν ὀριμότητα, ἐπιλέγοντες τὸ καταλληλότερον ὑλικὸν καὶ σπαταλῶντες τὸ ξυλῶδες κεφάλαιον καταλείποντες ὑψηλὰ πρέμνα καὶ χρήσιμα ὑπολείμματα. Ἡ φθορὰ δὲ αὕτη ἀπέβαινε τόσον περισσότερο ἐπιζήμιος, ὅσον δὲν ἤργάζοντο μόνον διὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ναυπηγικὰς ἀνάγκας τῆς γειτονικῆς Κάσσου, τῆς ὁποίας τὰ σκάφη ἐναυπηγοῦντο διὰ ξυλείας τῶν καρπαθίων πευκοδασῶν. Ὅταν δὲ βραδύτερον, κατὰ τὸν 10' αἰῶνα, τὸ καρπάθιον δάσος δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἀποδώσῃ οὐδὲν ποσὸν ξυλείας, οἱ Καρπάθιοι ἐτράπησαν πρὸς τὰ δάση τῆς Μ. Ἀσίας (Καρία, Λυκία) ὅπου ἐπρομηθεύοντο ξυλείαν διὰ τὰς ναυπηγικὰς ἀνάγκας πάντοτε τῆς Κάσσου, ἡ ὁποία μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς (1824) διετήρει σημαντικὴν ναυτικὴν δύναμιν. Τὴν ὑποβάθμισιν ταύτην παρανοῶν ὁ Ραγκαβῆς γράφει ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Καποδίστρια ἡ Κάρπαθος ἀπεγυμνώθη ὅλως σχεδὸν δασῶν καὶ δένδρων» πράγμα τὸ ὁποῖον ἐλέγχεται μὴ ἀκριβές, ἀφοῦ ἔτι καὶ σήμερον τὸ καρπάθιον δάσος ἔχει ἑκτασίν 40 χιλιάδων στρ. περίπου, μ' ὅλον ὅτι ἡ κατάστασις του μάλιστα συγχωρεῖ τὴν εἰς ξύλον κάλυψιν τῶν ἀτομικῶν ἀναγκῶν τῆς νήσου, καὶ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης, διότι κανονικῶς οὐδεμία κάρπωσις εἶναι ἐπιτρεπτή.

Ἀμφιβόλου ἀκριβείας ἐπίσης θεωροῦμεν τὴν πληροφορίαν τοῦ Ραγκαβῆ περὶ «τῆς ἐκ τῶν πευκῶν ἐξαγομῆνης ρητίνης» κατὰ τὴν περὶ τὸ 1850 περίοδον καὶ λόγω τῆς ἠλαττώμενης ἀποδοτικότητος τῆς τραχείας πεύκης καὶ λόγω τῆς καταστάσεως τῶν συστάδων.

Ἡ Πάτμος οὐδεμίαν ἔχει δασικὴν σημασίαν δύναται ὅμως νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἡ Σίφνος τῆς Δωδεκανήσου. Διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐπιδίδονται εἰς τὴν κεραμικὴν, παράγοντες ὀνομαστὰ κεράμια προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται εἰς Σμύρνην, Ρόδον, Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἄλλαχοῦ. Φυσικὰ τὰ κεραμοκάμιννα καὶ ἀγγειοπλαστεῖα τῆς νήσου κατεβρόχθισαν τὴν θαμνώδη τῆς θλάσθησιν ὥστε οἱ κάτοικοι διὰ τὰς οἰκιακὰς τῶν ἀνάγκας νὰ προμηθεύωνται «πυρὸξυλα ἐκ τῶν περικειμένων καὶ ὑποκειμένων τῆ Πάτμω ἐρήμων νήσων», (Ραγκαβῆς).

Ἡ νῆσος **Κῶς** δὲν ἔχει μὲν δασικὸν πράσινον, ἔχει ὅμως δενδροπερίβολα μὲ ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα καρποφόρα καθὼς καὶ ἀμπέλους καὶ σταφιδαμπέλους καὶ ἐλαιοπερίβολα. Ἡ πόλις οὔσα πυκνῶς περιπεφυτευμένη ὑπὸ πλατάνων, κυπαρίσσω, φοινίκων, συκῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων, φαίνεται κειμένη ἐντὸς δάσους καὶ ἡ θέα τῆς εἶναι χαριστάτη, ὅπως συνέβαινε ἐπὶ Στράβωνος, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι εἶναι «ἠδίστη ἰδέσθαι τοῖς καταπλέουσι». Ὁ Ραγκαβῆς, ὁ ὁποῖος παραθέτει τὸ χωρίον τοῦ Στράβωνος, προσθέτει ὅτι «ἐν Κῶ ἦν πλάτανος ὑπερφυῆς τὸ μέγεθος κατεῖχε δὲ μέγα διάστημα τόπου καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἦσαν ὠκοδομημένα πολλὰ ἐργαστήρια». Μᾶς πληροφορεῖ δὲ ἀκόμη ὅτι «ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος πλάτανος ὑφ' ὃν κατὰ τὴν παράδοσιν, διέτριβε συχνάκις ὁ Ἰπποκράτης, σώζεται ἀκόμη».

Ἡ νῆσος **Νίσυρος** εἶναι ἕνας μονήλατος ἠφαιστειώδης κῶνος, ἐπὶ τῆς προσακτίου κλιτύος τοῦ ὁποῖου ὑπῆρχε δάσος θαλανιδεῶν, αἱ ὁποῖαι «παρέχουσιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὀρώμεναι ζωγραφικὴν θέαν». Ἐκ

των θαλανιδεών τούτων οί κάτοικοι συνέλεγον κατ' έτος περί τούς χιλίους στατήρας θαλανιδίου, τό όποιον έξήγον. Υπήρχεν άκόμη ίκανός άριθμός άμυδαλεών, έξ ών συνέλεγον περί τά 500 κιλά άμυδαλών έτησίως.

Η Σ ύ μ η περιγράφεται ώς πετρώδης, άγονος και άνυδρος νησις έχουσα πτωχοτάτην γεωργικήν παραγωγήν. Τό κύριον εισόδημα των κατοίκων προέρχεται από την σπογγαλιείαν, πόρρω δέ απέχει από του να έξασφαλίζη εις τούς Συμαίους ποιάν τινα εϋημερίαν. Οί δρόμοι του μοναδικού χωρίου της νήσου είναι στενοί και άκάθαροι, αί οικίαι είναι μάλλον καλύβαι και οί άνθρωποι σκυθρωποί και σιωπηλοί. Άνδρες και γυναίκες άσκούν τό αυτό επάγγελμα, τό του δύτου (βουτηχτή) και φέρουν τό αυτό ένδυμα. (Ραγκαθής).

Η νήσος είναι ξηρά και άδενδρος. Μεταξύ των θράχων φύονται άμπελοι αί όποίαι όμως παράγουν καλόν οίνον. Εϋδοκιμούν επίσης και έλαιόδενδρα εις μικρόν άριθμόν έξ ών παράγεται όλίγον έλαιον, άκόμη δέ και θαλανιδεία των όποιων συλλέγουν και πωλούν τό θαλανίδι.

Άπό «Γλωσσάριον της Σύμης», καταρτισθέν υπό του αυτόθι ιερέως Σωτηρίου Καρανικόλα, οδτινος όμως γλωσσαρίου έξεδόθη μόνον τό γράμμα Α πληροφορούμεθα ότι τό «επάνω θαλάνι» τό εμφανιζόμενον εις τό ύψηλότερον άκρον των κλώνων, όνομάζουν ά ν ω ά ρ η ν (ό) τό χρησιμοποιούν δέ εις κατασκευήν είδους άθύρματος καλουμένου φ.ο.ύ.ρ.ο.υ. Καταπληκτική είναι η πληροφορία ότι έν Σύμη ό Άνάγυρις (κν. Άρόνας) λαμβάνει δενδρώδη μορφήν με ίκανάς διαστάσεις ώστε έκ των κορμών του ποώδους αυτού θάμνου να παράγονται δοκοί διά πατώματα και δροφάς, τά έπιτοπίως καλούμενα κ ο ρ φ ά δ ι α (βλ. άνωτ.). Έκ κλώνων του αυτού φυτου όμοϋ με κλώνους άλυγαριάς και θυμελαίας, όνομαζομένης αυτόθι ά π ο λ ί α ν ο ς (άρχ. άπόλινον) κατασκευάζεται τό ά ν ά σ υ ρ μ α ήτοι θύσανος ό όποιος προσδενόμενος εις τό άκρον κοντου χρησιμεύει εις τό καθάρισμα (πάνιασμα) του οικιακού φούρνου.

Διά την εις τό σύμπλεγμα τουτο άνήκουσαν νήσον Ρόδον, θα όμιλήσωμεν κατωτέρω.

Κυκλάδες. Έκ των νήσων του συμπλέγματος των κεντρικών Σποράδων η δασωδεστέρα, διατηρήσασα δέ περισσότερον πάσης άλλης τό δάσος της, υπήρξεν η Κέα (Τζιά). Τό κύριον δασοβοτανικόν είδος της νήσου ητο η Βαλανιδέα (*Quercus aegilops* L. v. *macrolepis*), ύψηλής διαχειριστικής μορφής, καταλαμβάνον μεγάλην έκτασιν της θραχώδους έπιφανείας της νήσου και έκμεταλλευόμενον δενδροκομικώς διά της συλλογής και έμπορίας του θαλανιδίου, παραγομένου εις μεγάλην ποσότητα. Τό θαλανιδόδασος της Κέας άποτελούσε επέκτασιν του θαλανιδόδασους της Άττικής και συνεχίζετο επί της Άνδρου, όπου ύφίσταντο σποράδην πολλαχού συστάδες η μεμονωμένα άτομα.

Έκειθεν δέ έξαπλούται εις όλας τās νήσους κατά μεμονωμένα άτομα, ιδίως δέ εις την Νάξον όπου σχηματίζει μικράς συστάδας και όπου ενεργείται έμποριον θαλανιδίου. Κατά τό έτος 1905 η έκτασις του θαλανιδόδασους της Κέας έξετιμήθη από τον τότε δασολόγον Κωνστ. Σάμιον Τμηματάρχην δασών, εις 15—20 χιλιάδας στρεμμάτων. Άνήκε δέ διηρημένως εις τούς κατοίκους οί όποιοι, όπως είπομεν, τό ξεεμεταλεύοντο δενδροκομικώς. Δυστυχώς τό θαλανίδι της Κέας ητο πτωχόν

εις ταννίνην και δέν ητο περιζήτητον. Η διάθεσις του έπετυγχάνετο μόνον εις περιπτώσιν ηϋξημένης ζητήσεως, συνέβαινε δέ ένίοτε να παραμένη άδιάθετος η παραγωγή όλοκλήρου πενταετίας, η όποία ούτω καθίστατο κατάλληλος μόνον διά την φωτιάν.

Η τοιαύτη χαμηλή ποιότης του προϊόντος καθιστώσα μικράς οικονομικής σημασίας τά θαλανιδόδενδρα έγένετο αίτία καταστροφής του δάσους. Διότι τά δένδρα συνεχώς ύλοτομούμενα άνευ ανανεώσεως, έξηφανίζοντο σταθερώς, με άποτέλεσμα σήμερα να παρουσιάζεται η εικών ένός ύπερραιωμένου δάσους εύρισκομένου εις την όδον της τελικής του έξαφανίσεως. Έν τούτοις η σημασία του θαλανιδόδασους της Κέας πρό έξηκονταετίας άκόμη ητο τόσο μεγάλη ώστε διά του από 9.10. 1910 Β. Δ. να συσταθή Δασαρχείον Κέας με Δασάρχην τον έν τη νήσω έκάστοτε ύποδιευθυντήν της Χωροφυλακής. Λόγω δέ της μαζικής παραγωγής την όποιαν είχε τό θαλανιδόδασος της Κέας, τό προϊόν διετίθετο προς έμποριαν, ένω η παραγωγή όλων των λοιπών Κυκλάδων νήσων διετίθετο διά την θεραπείαν άτομικών και επαγγελματικών άναγκών.

Α ν δ ρ ο ς. Η νήσος αύτη ητο γνωστή διά τό δενδροκομικόν της πράσινον, διά τό όποιον όμιλούν με ένθουσιασμόν οί επισκεφθέντες ταύτην περιηγηταί, όπως όμιλούν και διά την γεωργικήν και κτηνοτροφικήν της τοιαύτην. Ο Πιασέντσα γράφει κατά τό 1688 ότι η νήσος είχε έκτεταμένας ποιμνιοβοσκάς, εις τās όποιās διητώντο μεγάλα ποίμνια μικρών και μεγάλων ζώων. Περί του άκριβοϋς άριθμού αυτών δέν έχομεν μόν πληροφορίας, πρέπει όμως να ησαν πολύ περισσότερα από όσα ησαν κατά τās αρχάς της άπελευθερώσεως. Υπήρχον δέ κατά την εποχήν ταύτην 5.000 μεγάλα ζώα και 26.500 μικρά, έτι δέ περί τās 2.500 κεφαλαί χοίρων. Τό δενδροκομικόν πράσινον περιελάμβανε μέγα πλήθος μωροδένδρων, ελαιόδενδρα, έσπεριδοειδή, άμπέλους κ.ά. Τό δασικόν πράσινον περιελάμβανε άειθαλή πλατύφυλλα, τά όποία άνήρχοντο μέχρι της κορυφής των ύψηλοτέρων όρέων της νήσου Κουθάρας και Πετάλου. Έτι δέ περιελάμβανε θαλανιδέας, των όποιων έγίνετο έκμετάλλευσις διά του θαλανιδίου και των κηκίδων.

Ο περί τό τέλος του αιώνος (1698) γράφας Γάλλος Ίησουίτης Σωζέ προσθέτει ότι τό έδαφος είναι γονιμώτατον και πρόσφορον εις πάνσαν καλλιέργειαν, τά δέ ζώα παχύτατα. Αί αίγες λαμβάνουν μέγεθος άξιοσημείωτον γεννώσι δέ δις του έτους ανά δύο μικρά συνήθως (... ..) αί πορτοκαλλέαι και αί λεμονέαι άρωματίζουσι τον άέρα με την ύπερβολικήν πληθύν των άνθέων των κατά τό έαρ, αί έξοχαί και οί λόφοι είναι κατακόκκινοι από τις παπαρούνες και τά θουναί σκεπασμένα από θυμάρι και ψευδονάρδον (άρθηκας), έξ ών παράγεται μέλι διαφανέστατον. Τέλος αί ροδοδάφναι, τās όποιās με τόσον κόπον πασχίζουσι να διατηρήσουν έν Γαλλία, έδω φύονται τυχαίως εις τās κοιλάδας και τās όχθας των ρευμάτων.

Η Άνδρος, καιτοι έμπίπτουσα εις την γεωγραφικήν περιοχήν της χαλεπίου πένης, δέν φαίνεται ότι διετήρει ποτέ δάση, του είδους τουτου έξαφανισθέντος συνεπεία ανθρωπογενοϋς επιδράσεως. Άντιθέτως κλιματολογικά και οικολογικά δεδομένα στηρίζουσι την ύπόθεσιν ότι επί της ύψηλοτέρας ζώνης της Κουθάρας και του Πετάλου, όπως και επί των ύψηλοτέρων σημείων των όρέων της Νάξου, δυνατόν να υπήρξεν η Έλλάτη κατά τό παρελθόν η τουλάχιστον στοιχεία του *Abietum*.

Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην παρέχουν ἀφορμὴν λαογραφικὰ στοιχεῖα, ὅπως ἀγυρτικὸν τι ἀσμάτιον τῆς πρωτοχρονίης ἐπιχωριάζον ἐν Τήνω καὶ τοῦ ὁποίου οἱ δύο πρῶτοι στίχοι ἔχουν οὕτω.

*Ἀρσὴ χροονιά τσ' ἀρσὴ μινιά τσ' ἀρσὴ ἀπ' τοῦ Γενάρ
μὴ χώνια τσαὶ παραγουνιές τσαὶ μ' ἔλατον κλωνάρ.*

Εἶναι ἐκπληκτικὸν ὅτι ἐν Τήνω ἠκμαζε τὸ ξθιμὸν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πρωτοχρονίης μὲ κλάδους ἐλάτης. Καὶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα πόθεν προ-ἤρχοντο οἱ κλάδοι οὗτοι καὶ μάλιστα ἐν μέσῳ χειμῶνος καὶ μὲ τὰ στοιχειώδη μεταφορικὰ μέσα τῆς ἐποχῆς, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἡ ὑπαρξὶς ἐλάτης ἐπὶ τῆς νήσου ἀποκλείεται. Τὰ πλησιέστερα σημεῖα προμηθείας ἐλατοκλώνων εἶναι ἡ Ὀχη τῆς Εὐβοίας καὶ ἡ Πάρνης. Ἀλλὰ διατὶ νὰ ἀποκλείσωμεν τὴν Ἄνδρον; Ταύτης ἡ ὑψηλότερα ζώνη, ὡς εἴπομεν, τελεῖ ὑπὸ τὰς αὐτὰς κλιματεδαφικὰς συνθήκας, οἷας αἱ δύο ἀνωτέρω. Δυστυχῶς ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀνθρωπογενῶν παραγόντων ὑπῆρξε τόσον ἰσχυρὰ ὥστε ἡ ἔρευνα τῶν φυτοκοινωνικῶν στοιχείων, τὴν ὁποίαν ἐπεχειρήσαμεν, ἀπέβη ἀρνητικὴ.

Ν Ἄ Ξ Ο ς. Ἡ νήσος αὕτη διατηροῦσε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας καὶ τουρκοκρατίας πλούσιον δασικὸν πράσινον, τὸ ὁποῖον ἀνῆκε εἰς τὰς δύο κλιματικὰς ζώνας τῆς θλαστήσεως, τὴν τῶν παραμεσογείων σκληροφύλλων δασῶν μετὰ χαλεπίου πεύκης καὶ τὴν τῶν φυλλοβόλων πλατυφύλλων μετὰ κυρίους ἀντιπρόσωπους τὴν Βαλανιδεάν (κν. βέλανος) καὶ τὴν χνοώδη δρυὶν (κν. Ντρυ, ἐξ οὗ καὶ Ντρυό, ντρυονήσι κ.ά.).

Κεντρικὸς πυρὴν τῆς δασικῆς θλαστήσεως τῆς νήσου ἦτο ὁ περὶ τὸ χωρίον Κινίδαρὸς χώρος, ὁ ὁποῖος καὶ ἀποτελοῦσε ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος τὸ κυνηγέσιον τῆς νήσου. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας ἡ περιοχὴ αὕτη ἀνῆκε εἰς τοὺς φεουδάρχας τῆς νήσου καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἐθήρευον. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἐν αὐτῇ διητῶντο ἔλαφοι, δορκάδες, αἰγαγροὶ καὶ μέγα πλήθος μικρῶν θηραματικῶν ζώων καὶ πτηνῶν. Ἐξ ὅλων τῶν Κυκλάδων ἡ Νάξος παρουσιάζει τὰ ὑψηλότερα βουνά, μετὰ κέντρον τὸν μορφολογικὸν σχηματισμὸν τοῦ Δία ἢ Ζιά καὶ μετὰ ἀνωτέραν ζώνην κειμένην μετὰ τῶν ὑψομέτρων 750 (Καρκός) καὶ 1.000 (Δίας) καὶ ἡ ὁποία εἶναι μὲν σήμερον γυμνὴ θλαστήσεως, φέρει ὅμως ἴχνη δασικῆς θλαστήσεως (*Ἄρκευθος Jun. foetidissima*) ἡ ὁποία μᾶς ὥθησε νὰ συλλάβωμεν τὴν ὑπόνοιαν ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ αὐτόθι ζώνη ἐλάτης (*Abietum*). Ἡ ἔρευνα ἀπέβη ματαία διότι ἡ ἀνθρωπίνη ἐπέμβασις οὐδὲν ἴχνος ἀφήκε μέχρι τῶν χρόνων μας, τὸ ὁποῖον νὰ μᾶς ἐπιτρέπῃ νὰ πιθανολογήσωμεν τὴν ὑπαρξὶν *abietum* διὰ μέσου τῶν Κυκλάδων πρὸς Μ. Ἀσίαν. (1).

Τὸ δασικὸν εἶδος τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ εἰς ὅλας τὰς Νοτίους Σποράδας εἶναι ἡ Ἄρκευθος κν. Ἀρεφθιά (*Juniperus phoenicea L.*), προσλαμβάνουσα δενδρώδη μορφήν, ὁ δὲ μετρίου μήκους κορμὸς τῆς ρυθμίζει τὰς ἐκ ξυλοκατασκευῶν ἐξαρτωμένας οἰκοδομικὰς ἀνάγκας, μάλιστα δὲ τοῦτο συνέβαινε εἰς χρόνους καθ' οὓς ἡ εἰσαγωγὴ ξυλείας ἐξωθεν ἦτο ἀδύνατος ἢ πολὺ ἀπίθανος. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν ἐν Σίφνῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ὑπαπαντῆς εἰς τὴν στέγην ἐδόθη ἀνοιγμὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καλυφθῇ διὰ δοκίδων ἄρκευθου ἐκ

(1) Ἡ ἔρευνά μας ἐγένετο τὸ θέρος τοῦ 1956. Βλ. τὴν πραγματείαν μας «Δασικὴ ἔρευνα τῶν Κυκλάδων νήσων». Ἐπετηρὶς Κυκλαδικῶν Μελετῶν τόμ. Δ' Ἀθῆναι 1966.

τῶν ἀνὰ τὴν νήσον φυόμενων. Ἐτοὶ τὸ κτίριον παρέμεινε ἡμιτελές ἐπὶ 150 ἔτη, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1630 μέχρι τοῦ 1782, ὁπότε ἐκομίσθησαν ἐκ Κρήτης κυπαρισσοδοκοὶ («σφακιανὲς τράβες») καὶ ἐπετεύχθη ἡ στέγασις τοῦ ναοῦ «ὡς ἀπὸ θαύματος».

Δάσος ἀπὸ ἄρκευθους εἶχεν ἐπίσης ἡ νήσος Σύρος, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ ὄρους Πύργος, τῶν ὁποίων τὴν ὑλοτομίαν διέταξε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ καπουδάν πασᾶς, διότι τὸ ξύλον τῆς ἄρκευθου εἶναι κατάλληλον διὰ ξιφολαβὰς.

Ἡ ἄρκευθος ἀφθονεῖ ἐπίσης ἐν Ἀμοργῷ, ἐνθα διατηρεῖτο μέχρι τοῦ 1872 πυκνὸν δάσος ἐπὶ τοῦ ὄρους Κρίκελος ὕψους 821 μ. καὶ τὸ ὁποῖον δάσος κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς, ἣτις διήρκεσε ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἦτο δὲ ὄρατὴ κατὰ τὰς νύκτας ἀπὸ ὄλας τὰς Κυκλάδας.

Ἐν Πάρῳ τὸ δασικὸν πράσινον ἦτο κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν πλουσιώτατον. Τὸ δάσος ἐκάλυπτε τὴν νήσον ἀπὸ ἀκροῦ εἰς ἄκρον καὶ τοῦτο διότι αὕτη εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς, τὸ μὲν πιεζομένων ἀπὸ τὴν ἀστοχὸν ἀγροτικὴν πολιτικὴν τοῦ βυζαντινικοῦ φεουδαλισμοῦ, τὸ δὲ ἀπὸ τὸν ἐκ πειρατείας κίνδυνον, μάλιστα κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πειρατικοῦ βασιλείου τῆς Κρήτης, τὸ ὁποῖον διατηρήθη ἐπὶ 150 ἔτη. Μετὰ βεβαιότητος δὲ δυνάμεθα νὰ ἀναστήσωμεν τὴν σύνθεσιν, μορφήν κλπ. τοῦ παρθένου παρίου δάσους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βάσει κλιματικοεδαφικῶν καὶ βοτανικῶν δεδομένων, συγκεκριμένου κυρίως ἀπὸ σπερμοφυῆ ἀτομα σκληροφύλλων πλατυφύλλων δασικῶν εἰδῶν, μεμιγμένων μετὰ χαλεπίου πεύκης, καθὼς καὶ φυλλοβόλων πλατυφύλλων, ἰδίᾳ δρυὸς αἰγίλωπος καὶ χνοώδους καὶ καστανιάς. Μέγας δὲ ἀριθμὸς ἀγρίων καὶ θηραματικῶν ζώων διητῶν ἐντὸς τοῦ δάσους, τὰ δὲ πληρώματα τῶν στόλων τοῦ Βυζαντίου οἱ ὁποῖοι παρέπλεον τὰς Κυκλάδας καὶ προσωρμιζόντο εἰς τὸν εὐρὺν λιμένα τῆς Ναούσης, ἐξερχόμενα εἰς τὴν ξηρὰν, ἐπεδίδοντο εἰς κυνηγεσίαν. Τοῦτο ἀκριβῶς συνέβη κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης, ὁπότε συνώδευε τὸν στόλον ὁ Ὑπουργός (ὅπως θὰ ἐλέγαμεν σήμερον) τῆς Αὐτοκρατορίας Συμεῶν ὁ Μεταφραστής. Οὗτος ἐπιθυμῶν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ναὸν τῆς Ἐκατονταπυλιανῆς, διέσχισε τὴν νήσον ἀπὸ Ναούσης μέχρι Πάρου καὶ μᾶς παρέχει πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεώς τῆς.

Ὁ δασικὸς αὐτὸς πλοῦτος διατηρήθη μέχρι τοῦ δευτέρου Ἐνετοτουρκικοῦ πολέμου, ὅχι βεβαίως εἰς τὴν παρθένον του μορφήν, διότι ἐν τῷ μετὰ ἐπανακατοικηθείσης τῆς νήσου, ἡ μορφή τοῦ δάσους μετεβλήθη εἰς οἰκονομικὴν. Οἱ κάτοικοι, ἀφετηρίαν ἔχοντες τὴν δασικὴν θλάστησιν, ἐξημέρωσαν τὰ ἐπιδεκτικὰ γεωργικῆς καὶ δενδροκομικῆς καλλιέργειας τμήματα τοῦ ἐδάφους καὶ ἐδημιούργησαν μέγαν ἐλαιῶνα καὶ πολλὰς ἀμπελοφυτείας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 15ετοῦς ἐνετοτουρκικοῦ πολέμου, ὡς εἴπομεν (1684 - 1698), ὁ ἐνετικὸς στόλος ὑπὸ ναύαρχον τὸν γνωστὸν ἐκ τῆς καταστροφῆς τοῦ Παρθενῶνος Φραγκίσκον Μοραζίνην, προσωρμίσθη εἰς Νάουσαν καὶ ἀπεβίβασε στρατὸν ὁ ὁποῖος ἐδήλωσε φοβερὰ τὴν νήσον ἐκ πνεύματος θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας. Ὅχι μόνον οἱ ἀνθρωποὶ ἀπηνῶς κατεδιώχθησαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα θλάστησις πρόρριζα κατεστράφη. Τὰ δάση, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον καταφύγει οἱ ἀτυχεῖς Πάρσιοι, ἐνεπρήσθησαν, οἱ ἐλαιῶνες κατεκόπησαν, αἱ ἀμπελοὶ ἐξερριζώθησαν. Ταῦτα δ' ἐπρόξενον οἱ Ἐνετοὶ κατὰ παρακίνησιν τοῦ λατίνου ἐπισκόπου Νάξου. Τὰ αὐτὰ δὲ ἐπανελάθον καὶ ἐν Χίῳ, ὅταν ἡ νήσος κατελήφθη ὑπ' αὐτῶν ἐν ἔτει 1694. Καὶ ἐκεῖ οἱ Ἐνετοὶ «βανδαλικῶς προσηνέχθησαν

πρός τους ὀρθοδόξους κατοίκους. Πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι αὐτῶν ἐκλείσθησαν καὶ τὰ ἀνήκοντα αὐταῖς κτήματα ἐδημεύθησαν, διὰ παντός δὲ μέσου οἱ ἀτυχεῖς Χίοι ἐξεβιάσθησαν εἰς ἐξωμοσίαν» (Κ. Σάθας «Τουρκοκρατομένη Ἑλλάς»). Τὰ αὐτὰ συνέβησαν καὶ ἐν Πελοποννήσῳ (Βασίλειον τοῦ Μορέως) καὶ παντοῦ ὅπου ἐνεφανίσθη ἡ ἐνετοκρατία. Διότι κατὰ τὸν ΙΖ αἰῶνα ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀνέπτυξεν ἐμπαθέστατον φανατισμόν, προσπαθοῦσα νὰ ἐκλατινίσῃ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ προπαγανδισταὶ τοῦ καθολικισμοῦ, διατρέχοντες τὰς χώρας τῶν σχισματικῶν» πρὸς ἄγρευσιν ψυχῶν, διεκήρυττον ὅτι ἐν ὧσιν οἱ Ἕλληνες δὲν ἀσπάζονται τὸ σανάδιον τοῦ Πάπα, ἄς μὴ ἐλπίζουν τὴν ἐκ τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ ἀπολύτρωσιν. Ὅθεν ἐν τῷ προγράμματι τούτῳ, ἐξαπελύθη ὁ διωγμὸς τῶν Παριῶν, τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ καταστροφή, ὥστε ἔκτοτε ἡ νῆσος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν προτέραν αὐτῆς εὐημερίαν.

Γενικῶς, ὁ δασικὸς, δενδροκομικὸς καὶ γεωργικὸς πλοῦτος τῶν νήσων, κατὰ τὸ διάστημα τῆς τουρκοκρατίας, ὑπέστη δεινὰς καταστροφὰς σὺν ταῖς λοιπαῖς καταστροφαῖς εἰς παντοῖα ἀγαθὰ καὶ εἰς ἀνθρωπίνους υπάρξεις. Δὲν προήρχοντο δὲ αἱ καταστροφαὶ τόσοσιν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι πρὸς τοὺς νησιώτας προσηνέχθησαν μᾶλλον ἐπιεικῶς, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Ἑνετοὺς δυνάστας καὶ ἀπὸ τοὺς πειρατὰς. Ἀπογυμνωθεῖσαι ξύλου αἱ νῆσοι, ἐστράφησαν πρὸς τὴν γῆν. Ἐνῶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, πάντα τὰ οἰκιακὰ καὶ ἄλλα σκευὴ κατεσκευάζοντο ἀπὸ ξύλον (βαρέλια, κάδοι, θουτσέλλες, τσότρες, τσίτσες, πινάκια, δοχεῖα παντὸς εἶδους μικρὰ καὶ μεγάλα) εἰς τὰς νήσους τὰ ἀντίστοιχα εἶδη ἦσαν πῆλινα (πίθοι, στάμνες, κανάτια, τσουκάλια, πιάτα, φλυτζάνια, ποτήρια κλπ.). Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ μὲ τὰ οἰκοδομικὰ ὑλικά, ὅπως πλάκες στεγάσεως, ξύλινοι κέραμοι (πέλλες) καὶ ἄλλα ὅμοια εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν χώραν, πῆλινοι κέραμοι, ὀπτόπλινθοι, κιούγκια κ. ἄ. εἰς τὴν νησιωτικὴν. Ἡ ἀνάπτυξις ὁμοῦ τῆς κεραμικῆς εἰς τὰς νήσους ἐπέφερε τελείαν καταστροφὴν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θαμνώδη θλάστησιν, ἡ ὅποια ἐπὶ πλέον εἶχε νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ οἰκιακοῦ φούρνου καὶ τῆς ἀνοικτῆς ἐστίας. Ἔτσι περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ αἰῶνος αἱ πλείστα τῶν νήσων ἐστεροῦντο καυσίμου ὕλης εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἀδυνατοῦν νὰ καλύψουν καὶ τὰς στοιχειωδεστέρας ἀνάγκας.

Ὁ Ἰάκωβος Ρίζος Ραγκαβῆς («Ἑλληνικά» τόμ. Γ' 1854) μᾶς διδὲν τὸν ἐπόμενον κατάλογον ἐκ τῶν Κυκλάδων νήσων ὡς πρὸς τὴν ἐπάρκειαν ἢ ἔλλειψιν καυσίμου ὕλης (πυροξύλων).

Σῦρος (σχετικὴ ἔλλειψις). Μύκονος, μεγίστη σπάνις. Κέα. (Ἡ ἔλλειψις ἐνταῦθα προήρχετο ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ἔθιγον τὰ θαλανιδόδενδρα). Αἱ νῆσοι Κύθνος, Σέριφος, Τήνος καὶ Θήρα στεροῦνται ἀπλῶς ἐπαρκοῦς ὕλης. Εἰς τὴν Ἀμοργόν, λέγει ὅτι καίουσι σχίνον καὶ εἶδος τι κέδρου (ἐννοεῖ τὴν φοινικικὴν κέδρον *Juniperus phoenicea* L) κομιζόμενα ἐκ τῶν πέριξ σκοπέλων. (Αἱ πληροφορίες αὗται στεροῦνται ἀκριβείας. Ἡ Ἀμοργὸς εἶχεν ἐπάρκειαν καυσοξύλων). Ἴος (στερεῖται ἀπλῶς, μέχρι σήμερον καταναλίσκουν σχίνον κ.ἄ.) Ἀνάφη «στερεῖται ὅλων πυροξύλων» καταναλίσκουν φρύγανα ὀνομαζόμενα ἐπιτοπίως «ἀχινόποδες» (*Genista acanthoclada* L). Σίφνος, ἡ πατρις τῶν ἀγγειοπλαστείων ἢ τοικαλαριῶν, τὰ ὅποια ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὰ ἀσβεστοκάμινια ἐξηφάνισαν τὴν θαμνώδη θλάστησιν τῆς νήσου. Φολέγανδρος, ἐνθα ἐλλείπει ἄλλου εἶδους καυσίμου ὕλης, καταναλίσκουν τὸ ποῶδες φυτὸν «γαλατσίδα», ὁ τῶν ἀρχαίων τιθύμαλλος (*Euphorbia characias* κ.ἄ.). Ἐν Σικίνῳ κατα-

ναλίσκουν σχίνους καὶ φρύγανα. Ὡστε ἐπάρκειαν εἰς «πυροξύλα» (γρ. καυσοξύλα) εἶχον μόνον ἡ Ἄνδρος, ἡ Νάξος, ἡ Πάρος καὶ ἡ Μῆλος.

Ταῦτα περὶ τῆς δασικῆς καταστάσεως τῶν μικρῶν Νοτίων Σποράδων τοῦ Αἰγαίου. Ἦδη δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῶν δύο μεγαλονήσων τοῦ νησιωτικοῦ συμπλέγματος, τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κρήτην.

Αἱ δύο μεγάλα νῆσοι τοῦ Νοτίου Αἰγαίου Ρόδος καὶ Κρήτη. Ἡ Ρόδος, μετὰ τῆς Κρήτης, εἶναι τὸ ἐκτὸς τῆς θαλάσσης τμήμα τοῦ δειναροταυρικοῦ τόξου, τὸ ὁποῖον κατερχόμενον ἀπὸ τὰς Δειναρικές Ἄλπεις, διὰ μέσου τῆς Ἀλβανίας, Ἠπείρου καὶ Πελοποννήσου καταλήγει εἰς Μ. Ἀσίαν διὰ τῶν ὀρέων Ταύρου καὶ Ἀντιταύρου, ἔχον τὸ κοῖλον ἐστραμμένον πρὸς βορρᾶν. Πρόκειται περὶ ἀλπικῆς πτυχώσεως ἡ ὅποια χαρακτηρίζεται ἀπὸ μεγάλα ὑψόμετρα εἰς τὴν ξηρὰν καὶ μεγάλα βάθη εἰς τὴν θάλασσαν. Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης εἶναι ὅτι τὰ μεγάλα βάθη εὐρίσκονται πλησίον τῶν ἄκτῶν παρὰ τὰ μεγάλα ὑψόμετρα. Οὕτω παρὰ τὸ μέγα ὕψ. τοῦ Ταύγετου τριγ. 2407 μέγα βάθος Δ. τῶν Σαπιεντζῶν 3.666 μ. Παρὰ τὸ μέγα ὕψος τῆς Ἰδης ἐν Κρήτῃ τρ. 2.598 καὶ τῶν Λευκῶν Ὀρέων 2.469 μ. μέγα βάθος Ν. τῆς νήσου 3.567 μ. ὕψ. Ρόδου 1.240 μ., μέγιστον βάθος νοτιῶς αὐτῆς 3.865 μ. τὸ μεγαλύτερον τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν, ἐναντι μεγίστου βάθους Ἀνατολ. Μεσογείου 4.466 μ.

Ὁ κατὰ τὴν κατακόρυφον ἔννοιαν ἰσχυρὸς οὗτος διαμελισμὸς τῶν χωρῶν ὑποδηλοῖ τὴν ὑπαρξιν τεραστίων ρηγμάτων, ἤτοι τάφρων, αὐλάκων καὶ λεβητοειδῶν κοιλοτήτων ὑποθαλασσίως, τὰ ὅποια ρήγματα προκαλοῦν ἀστάθειαν τῶν ὑπερκειμένων στρωμάτων τῆς χέρσου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐμφάνισιν συχνωτάτων καὶ ἰσχυροτάτων σεισμῶν. Εἰς τοὺς σεισμοὺς αὐτοὺς φεῖλεται ἡ καταστροφή τῶν μινωϊκῶν πόλεων ἡ ὅποια ἐν τέλει ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ τούτου τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀνάλογοι δὲ καταστροφαὶ ἐσημειώθησαν εἰς τὴν Ρόδον. Οὕτω συνεπεῖα σεισμοῦ σημειωθέντος εἰς τὸ 2ον ἔτος τῆς 138ης Ὀλυμπιάδος κατέπεσεν ὁ ἐν τῷ λιμένι ὀνομαστὸς κολοσσός, πολλὰς δὲ πόλεις ἀνέτρεψε ὁ ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς ἐπισυμβὰς σφοδρὸς σεισμός, ὅπως καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἐπὶ Κωνσταντίνου, ἐπὶ Ἀναστασίου κ.ἄ.

Ἀπὸ φυτογεωγραφικῆς ἀπόψεως, αἱ μεγάλα αὗται ἀδελφαὶ νῆσοι, αἱ ὅποια ἔχουν τοὺς αὐτοὺς γεωλογικοὺς, γεωτεκτονικοὺς, ἐδαφολογικοὺς κλπ. χαρακτῆρας καὶ πάσχουν τὰ αὐτὰ φυσικὰ φαινόμενα, ἀνήκουν εἰς τὴν παράλιον ζώνην τῶν σκληροφύλλων πλατυφύλλων δασῶν τὰ ὅποια ἐξικονοῦνται εἰς μέγα ὕψος ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων μὲ κυρίου ἀντιπροσώπου τὴν τραχεῖαν πεύκην καὶ τὴν ὀριζοντιόκλαδον κυπάρισσον. Τὰ εἶδη ταῦτα μίγνυνται ἰσχυρῶς μὲ στοιχεῖα φυλλοσθόλων πλατυφύλλων ὡς δρυὸς (χνοῶδους, αἰγίλωπος) καὶ καστανιάς κλπ.

Ἡ Ρόδος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε ἐκτεταμένα ὕψηλὰ δάση ἀμιγῆ ἢ μικτὰ ἐκ τραχεῖας πεύκης καὶ ὀριζοντιοκλάδου κυπαρίσσου ἐξαπλούμενα εἰς τὰς κλιτύς καὶ τὰς ράχεις τοῦ κυρίου ὄρους τῆς τοῦ Ἀταθύρου κν. Ἀρτεμίρα καὶ τὰ ὅποια οἱ Ρόδιοι ἐφύλαττον μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας διότι ἐκ τῆς ξυλείας αὐτῶν κατεσκευάζον τὰ πλοῖα τῶν καὶ γενικῶς συνετήρουν τὸν στόλον τῶν καὶ ἐξησφάλιζον οὕτω τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν. Ἀλλὰ καὶ μεταγενεστέρως, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως καὶ τοὺς χρόνους τοῦ Βυζαντίου, ἡ Ρόδος διέτηρει πλοῦσιον δασικὸν πράσινον, τὸ ὁποῖον φαίνεται νὰ ὑπέστη περιορισμὸν μόνον κατὰ τὴν κατοχὴν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Φράγκων ἱπποτῶν. Οἱ

τοι ως γνωστόν ἐκυρίαρχήσαν τῆς νήσου ἐπὶ διακόσια εἴκοσιν ἔτη.

Οἱ Τούρκοι καταλαβόντες τὴν Ρόδον ἐν ἔτει 1521 ἐφήρμοσαν τὴν γνωστὴν δασικὴν πολιτικὴν τῆς ἐλευθέρου χρήσεως τῶν δασῶν, ἐπιτρέποντες τὴν ἀνεξέλεγκτον ὕλοτομίαν, βοσκήν, ἐκχέρσωσιν κλπ. Παρὰ τὴν πολιτικὴν ταύτην τῆς ἀσυδοσίας, τὰ δάση δὲν ἠσθάνθησαν ἀνάλογον φθοράν, συνεπεία τῆς ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς πτώσεως τοῦ θαθμοῦ πολιτισμοῦ, ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατησάσης ὀθωμανικῆς θαρσαρότητος. Πράγματι, ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν, ἡ Ρόδος ᾤδευσε τὸν βίον τῆς δουλείας ὥστε κατὰ τὸν 10' αἰῶνα νὰ περιγράφεται ὡς ἑπεται:

«Ἡ γῆ τῆς Ρόδου εἶναι ξηρὰ καὶ ἀμμώδης, ἀλλὰ αἱ καταρδεύουσαι αὐτὴν πλούσιοι πηγαὶ τὴν καθιστῶσι πλουσίαν καὶ καρποφόρον. Γεννᾶ σίτον ἄριστον, καὶ ἂν τὸ ἡμισυ τῶν γονίμων αὐτῆς ἐδαφῶν ἐγεωργεῖτο, ἐξήρκει οὐ μόνον πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων, ἀλλ' ἐν μέρει πρὸς ἐξαγωγήν. Ἄλλ' ἤδη ἐξ ἀνάγκης προσπορίζονται ἀπὸ τῆς Καραμανίας τὴν πρὸς τροφήν ἀναγκαίουσαν ποσότητα παράγει οἶνον ἐξαίρετον καὶ εὐώδη, ἀλλὰ πολλοὶ ἐπιτήδειοι καὶ ἐκτεταμένοι λόφοι δι' ἀμπελοφυτεῖαν μένουσιν ὄλως ἀκαλλιέργητοι· πλουτεῖ ἀπὸ παντὸς εἶδους φυτῶν, ἀλλὰ τὰ πάντα εἰσὶν ἄτακτα καὶ ἡμελημένα.»

Εἶναι ἀκριβῶς ἡ εἰκὼν τῆς ὀθωμανικῆς δουλείας καὶ ραστώνης.

Μία χώρα ἔχουσα ἕκτασιν 1.400.000 περίπου στρεμμάτων εἶχε μόλις 34.000 κατοίκων ἢ 6.800 οικογενειῶν με ἀναλογίαν διακοσίων στρ. γῆς κατὰ οἰκογένειαν. Ἄν ὅμως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐκ τῶν 34.000 κατοίκων οἱ 20.000 ἦτο ἀστικός πληθυσμὸς οἰκῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς προαστίοις καὶ ὅτι οἱ ὀθωμανοὶ ἀγάδες μὴ ἐργαζόμενοι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι μὴ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν γεωργίαν ἀνήρχοντο εἰς 3.000 ψυχάς, εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται διατὶ τὸ πολυανθρωπώτατον τῶν χωρίων τῆς περιεῖχε μόλις ἑπτακοσίας ψυχάς καὶ διατὶ αἱ ἐξαγωγαὶ τῆς ἦσαν πενιχρώταται. Μεταξὺ τῶν ἐξαγομῶν πάντως προϊόντων ἦσαν καὶ 500 στατήρες θαλανιδίου, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ νῆσος εἶχε ἐκτεταμένον θαλανιδιοδόσος καρπολογούμενον ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ἐλάχιστα δὲ πλοῖα εἶχεν ἡ ἄλλοτε θαλασσοκράτειρα Ρόδος. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ νῆσος ἔπρεπε νὰ ἔχη πλούσιον δασικὸν πράσινον, ἀλλ' ὡς ὁ Ραγκαβῆς παραδίδει, «τὰ τὰ πάλαι καθωραίζοντα τὸ ὄρος τοῦτο (τὸ Ἀτάβυρον ἢ Ἀρτεμίρα) δένδρα εἰσὶν ἤδη σπάνια καὶ τὰ δάση ἐξηφανισμένα» συνεπεία θεβαίως μεγάλων πυρκαϊῶν προκαλουμένων πιθανῶς ὑπὸ τῶν ποιμένων χάριν τῆς βοσκῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς (1911-1947) τὰ δάση τῆς Ρόδου ἐπροστατεύθησαν λίαν αὐστηρῶς καὶ ἐβελτιώθησαν. Τελικῶς, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δωδεκανήσου καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ὑπερβολῶν τῆς φασιστικῆς δασικῆς πολιτικῆς, τὰ δάση ὀργανωθέντα εἰς κρατικὴν ἐκμετάλλευσιν, ἐτέθησαν ὑπὸ ἐπιστημονικὴν διαχείρισιν, δημιουργηθέντος τύπου «ποριστικοῦ δάσους».

Ὅπως δὲ ἐμφαίνεται εἰς τὸν Πίνακα Κατανομῆς τῶν θερμοβίων θελονοφύλλων δασῶν, τὰ δάση τῆς Ρόδου, κατὰ τὸ διαχ. σχέδιον, ἔχουν ἕκτασιν 113.000 στρεμμάτων, τοῦθ' ὅπερ παρέχει ποσοστὸν δασοκαλύψεως 8 τοῖς 100. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶναι θεβαία λίαν χαμηλόν, διὰ μίαν νῆσον ἔχουσαν μεγάλην τουριστικὴν σημασίαν καὶ ἀνάπτυξιν καὶ συνεπῶς ἔχουσαν ἀνάγκην περισσοτέρου πρασίνου.

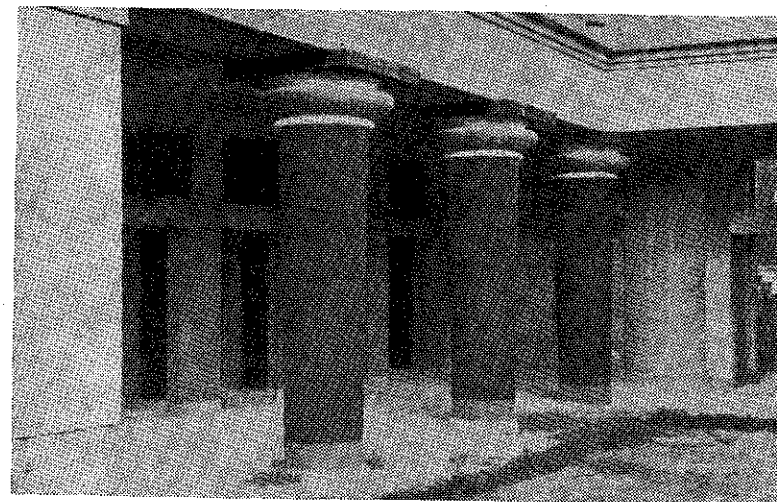
Ἡ νῆσος Κρήτη ἔχει ἐπιφάνειαν 8.260.000 στρεμμάτων περίπου καὶ εἶναι ὀρεινότη. Εἰς τὴν δυτικὴν περιοχὴν (νομὸς Χανίων) ὑψοῦται ὁ ὄγκος τῶν Λευκῶν Ὀρέων (κν. Μαδάρες) με μέγ. ὑψ. 2469 καὶ ὁ

Βολακιάς ὑψ. 2048 μ. Εἰς τὸ κέντρον ἡ Ἰδη (κν. Ψηλορείτης) μέγ. ὑψ. 2.598 μ. καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα (ν. Λασιθίου) ἡ Δίκητὴ με μέγ. ὑψ. 2155 μ. Τὰ ἐδάφη τῆς νήσου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον δασικά καὶ κτηνοτροφικά, λόγω ὅμως τοῦ κλίματος, τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ τοῦ θαλασσοῦ περιβάλλοντος, ἡ γεωργικὴ καὶ εἰδικῶς ἡ δενδροκομικὴ θλάστηρις εἶναι μεγάλως ἀνεπτυγμένη ἐπὶ τῶν ὀλίγων πεδιάδων καὶ λοφοειδῶν σχηματισμῶν, ἔχουσα καὶ τὴν μεγαλύτεραν θαρύτητα ἀπὸ ἐδαφοπονικῆς ἀπόψεως.

Ἡ Κρήτη, ὅπως καὶ ἡ Ρόδος εὐρίσκεται, ὡς εἶπομεν, ὑπὸ τὴν μοναδικὴν ζώνην τῶν παραμεσογείων σκληροφύλλων δασῶν, με τοὺς προαναφερθέντας κυρίους ἀντιπροσώπους, ἀλλὰ καὶ με ἄλλα δευτερεύοντα πλῆθος συχνὰ ἀπαντώμενος ὑπὸ δενδρώδη μορφῆν καὶ ἀνερχόμενος πολὺ ὕψηλὰ ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἄνω τῶν χιλίων μ., ἡ ἀριά (ἀζιλακας), ἡ φυλίκη, ὁ κρητικὸς σφένδαμνος, ἡ μοναδικῶς ἐν Κρήτῃ ἀπαντῶσα ζέλκοβα κν. ἀμπελιτσά, ἡ πάγκοινος χαρουπιὰ ἐν ἡμέρω καὶ ἀγρία καταστάσει καὶ ἄλλα. Πρὸς τὴν ἄκρην ἀνατολικὴν Κρήτην (Λασιθί) ἐμφανίζεται ὁ φοῖνιξ εἰς μικρὰ δασύλλια ἐπὶ ψαθηρῶν ἐδαφῶν.

Τὸ κρητικὸν δάσος κατὰ τὰς ἀρχαιοτάτας ἐποχὰς ἐκάλυπτε τὴν νῆσον ἐφ' ὅλων τῶν δασικῶν ἐδαφῶν. Κατὰ τοὺς μινωικοὺς χρόνους ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς μεγάλην κλίμακα ἡ κυπαρισσοξυλεία εἰς οἰκοδομικοὺς σκοποὺς, γενικῶς δὲ αἱ ξυλοκατασκευαὶ κατελάμβανον μεγάλην θέσιν εἰς τὴν οἰκοδομικὴν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ κίονες τῶν ἀνακτόρων ἦσαν ἀκατέργαστοι κορμοὶ κυπαρίσσων, τὸ ὕλικόν δὲ τοῦτο ἔδωκε γένεσιν εἰς ἴδιον ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμόν, τὸν ρυθμόν τοῦ μινωικοῦ κίονος, χαρακτηριζομένου ἀπὸ τὴν ἀπομειώσιν αὐτοῦ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Ὁ ρυθμὸς οὗτος, ἀγνωστον ποῦ γεννηθεῖς, δὲν ἦτο περιωρισμένος ἐν Κρήτῃ ἀλλὰ συνηθίζετο εἰς ὄλην τὴν ἕκτασιν τοῦ Αἰγαίου πολιτισμοῦ, ἀπαντῶμενος εἰς Μυκῆνας, Πύλον, Τροίαν καὶ ἄλλαχοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ μινωικοὶ κίονες ἦσαν ἐξ ὀριζοντιοκλάδου κυπαρίσσου, πρέπει νὰ υποθέσωμεν ὅτι διὰ τὴν διαχείρισιν τοῦ κυπαρισσοδάσους εἶχε διαμορφωθῆ ἴδιον σύστημα ἐμπειρικόν, παρέχον ὀρισμένου τύπου ξυλικὴν καὶ μάλιστα μινωικοὺς κίονας. (1)

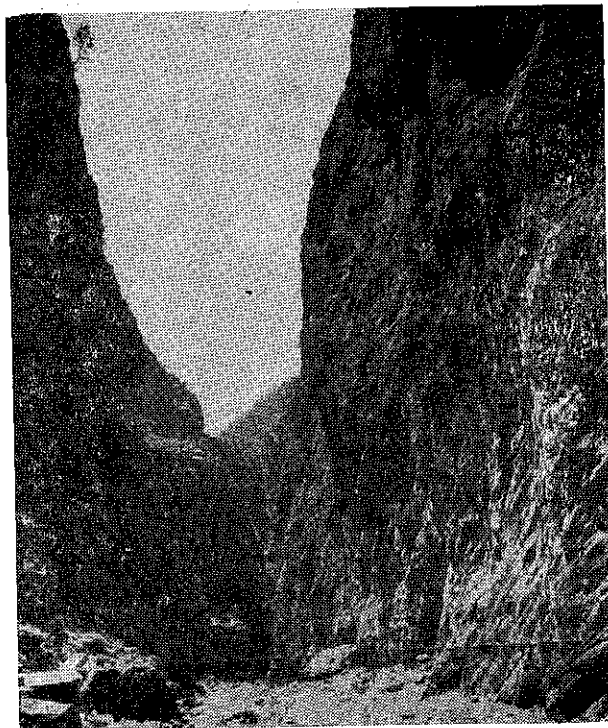
(1) Μιχ. Δέφνερ «Ὀδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Δυτ. Κρήτην», Ἀθῆναι 1928.



Ὁ ἀπομειώμενος μινωικὸς κίον κατ' ἀναστήλωσιν.

Διά την έρμηνείαν τής μορφής του μινωϊκού κίονος ήτοι τής αίτίας, ή οποία προεκάλεσε τὸ ἀπομειούμενον σχήμα ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω προεκλήθη μέγα ἀρχαιολογικὸν καὶ ἀρχιτεκτονικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον μέχρι σήμερον δὲν εἶναι ὀριστικῶς λελυμένον. (1) Γεννᾶται ὁμως καὶ δασο-διαχειριστικὸν καὶ ὕλοχρηστικὸν ζήτημα, ἀκόμη δὲ καὶ φυτογεωγραφικόν. Διότι, καθ' ὃ γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ἡ Ταρραία κυπάρισσος, δηλ. ἡ κυπάρισσος τῶν Σφακίων ὑπέκειτο εἰς ἰδιαιτέραν διαχείρισιν ἐκμεταλλευσμένην τὴν παραθλαστικὴν τῆς ιδιότητά. Ὅπως μᾶς παραδίδει ὁ Θεόφραστος (Περὶ φυτῶν αἰτίων II 2,2) ἡ κυπάρισσος τῶν σφακιανῶν θουνῶν εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ παραθλαστάνη «πάντα τρόπον τεμνομένη καὶ ἀπὸ γῆς καὶ ἀπὸ τοῦ μέσου καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου» ἤτοι νὰ πρεμνο-ρίζο — θλαστάνη, κορμοθλαστάνη καὶ κλωνοθλαστάνη, πράγμα φυσικὰ τὸ ὁποῖον συμβαίνει καὶ σήμερον, οἱ δὲ Σφακιανοὶ (κακο) διαχειριζόμενοι τὸ κυπάρισσι τῶν παράγων χάρις εἰς τὴν παραθλαστικὴν ταύτην ιδιότητα, τεμάχια ναυπηγικῆς ξυλείας διὰ τὰ πλοιάριά των, τὰ ὁποῖα πάντως εἶναι μεγαλύτερα καὶ ἰσχυρότερα ἀπὸ τὰ ἐπὶ Θεοφράστου κατασκευαζόμενα. Διὰ τὴν ιδιότητα ταύτην ὁ Θεόφραστος ἀποκαλεῖ τὴν ταρραϊανὴν κυπάρισσον «κουρίζομένην», ὅρος ὕλοχρηστικὸς ὑπενθυμίζων τὸ σημερινὸν κουρὶ τῶν κλαδονομουμένων δασῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι τεμάχια τοῦ ὄλου δάσους, κουρευόμενα καθ' ἕκαστον χρόνον περιφορᾶς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τεχνικῆς ξυλείας σανίδων, καθρονίων, μαδεριῶν καὶ ἄλλων εἰδῶν, τὸ κυπάρισσι τῆς Τάρρας (σήμερον Ἁγίας Ρουμέλης) διακρίνεται ἀπὸ τὸ κυπάρισσι τῶν ἄλλων περιοχῶν τῆς Κρήτης διότι τὸ ξύλον του δὲν προσβάλλεται ὑπὸ ξυλοφάγων ἐντόμων (ξυλοβόρων) ἢ ὅπως λέγουσιν οἱ Κρήτες δὲν «λαθρακιάζει», καὶ ἐμφανίζει μίαν στίλβουσαν χρυ-

(1) Βλ. J. D. S. Pendlebury «Ὁδηγὸς Κνωσοῦ», Ἡράκλειον 1950.



Φαράγγι Σαμαρίας. Πρώτη πόρτα παρὰ τὴν Ἁγίαν Ρουμέλην.

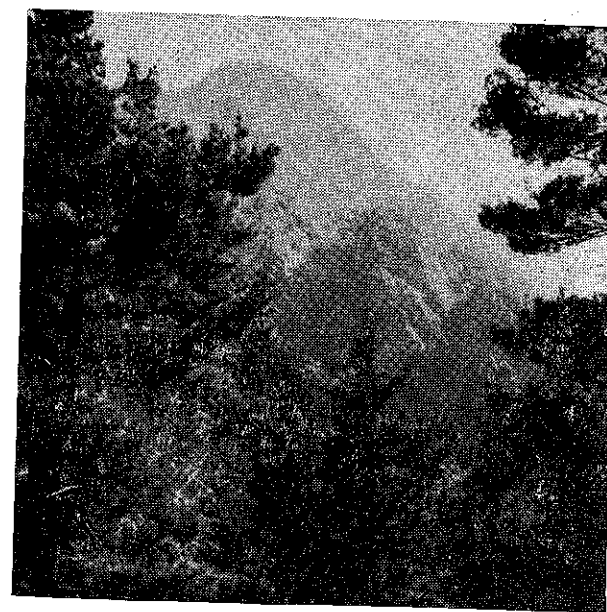
σοκίτην ἐπιφάνειαν ἢ ὁποῖα μὲ τὴν χρῆσιν προσομοιάζει μὲ παρκέτον. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ σφακιανὴ κυπάρισσοξύλεια εἶναι περιζήτητος ἐν Κρήτῃ καὶ πωλεῖται εἰς ὑψηλότεραν τιμὴν, χρησιμοποιουμένη ὅπως ἴσως εἰς πολυτελεῖς κατασκευάς. (1)

Ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας εἰς Ρωσίαν καὶ Αὐστρίαν ἐξαγομένη ἐκ Κρήτης κυπάρισσοξύλεια διὰ πολυτελεῖς κατασκευάς πρέπει νὰ ἦτο τοιαύτη σφακιανὴ ξυλεία, ἢ ὁποῖα προέρχεται ἀπὸ ὀριζοντιόκλαδον κυπάρισσον ἀρχικῆς μορφῆς, δεδομένου ὅτι τοῦτο δὲν συμβαίνει μὲ τὴν ὀριζοντιόκλαδον κυπάρισσον τῆς ὑπολοίπου Κρήτης. Τὸ φαινόμενον δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ καθηγητοῦ I. Παπαϊωάννου καθ' ἣν αἱ σήμερον ἀπαντώμεναι συστάδες ὀριζοντιόκλαδου ἀνὰ τὴν νῆσον κυπάρισσου πιθανῶς νὰ προέρχωνται ἐξ ὀρθόκλαδου μορφῆς τεχνητῶς καλλιεργηθείσης καὶ ἢ ὁποῖα μεταγενεστέρως διεσπᾶσθη εἰς τοὺς ἀρχικοὺς αὐτῆς τύπους. (2)

Ὁ ἐθνικὸς δρυμὸς Σαμαρίας Κρήτης. Κατὰ τὴν δυτικωτάτην περιοχὴν τῆς ἐπαρχίας Σφακίων ὑπάρχει τὸ ὄνομαστον «φαράγγι τῆς Σαμαρίας». Τοῦτο εἶναι εἰς ἐκ τῶν πολλῶν χειμάρρων, οἱ ὁποῖοι κατερχόμενοι ἐκ τῶν Λευκῶν Ὀρέων διαυλακῶν θάβυτα τὰς μεσημβρινὰς κλιτύς αὐτῶν καὶ ἐκβάλλουν εἰς τὸ Λιθικὸν πέλαγος. Τὸ φαράγγι τῆς Σαμαρίας, κατερχόμενον ἀπὸ τὸ ὄροπέδιον τοῦ Ὀμαλοῦ, διέρχεται παρὰ τὸ χωρίον Σαμαριά (Ὀσία Μαρία) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὴν Ἁγίαν Ρουμέλη. Αἱ πανύψηλοι καὶ ἀπότομοι ὄχθοι τοῦ φαράγγου εἶναι κατάφυτοι, ἀλλὰ μετὰ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς θλαστήσεως κυριαρχοῦν ἡ τραχεῖα πεύκη καὶ ἡ ὀριζοντιόκλαδος κυπάρισσος (ἡ ὀρθόκλαδος δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὰ Σφακιά). Εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τοὺς μινωϊκοὺς χρόνους ἡ ἐκμετάλλευσίς τῆς κυπάρισσου, χρησιμοποιουμένης εἰς τοὺς λεγομένους μινωϊκοὺς κίονας

(1) Βλ. Παντελῆ Πρεβελάκη «Τὸ χρονικὸ μιάς πολιτείας», Ἀθήναι 1942.

(2) Βλ. I. Παπαϊωάννου, τὴν περὶ πεύκης μονογραφίαν του. (Δασ. Ζωή) τ. Δ'



Ἡ κορυφὴ Γκίγκυλος. Ἀποψις ἐκ τοῦ φαράγγιου.

καὶ ἡ ιδιόρρυθμος οἶνει πρεμνοφυῆς διαχειρίσις τῆς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, περὶ ἧς μᾶς ὁμιλεῖ ὁ Θεόφραστος. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐνετοκρατίας καὶ τουρκοκρατίας οἱ Σφακιανοὶ ἐπανειλημμένως εἶχον φέρει Ρουμελιώτας μαστόρους, οἱ ὅποιοι εἶχον κατασκευάσει ὑδροπρίονον εἰς κατάλληλον θέσιν ἐντὸς τοῦ ρύακος, διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ δάσους. Τελευταία τοιαύτη ἐγκατάστασις ὑδροπρίονος μνημονεύεται κατὰ τὸ 1876 (ᾠρα κατωτέρω κεφ. Δ' «ὑδροπρίονον»).

Τὸ δάσος τοῦ φαραγγίου τῆς Σαμαριάς κοσμεῖται ἐπὶ πλέον μὲ πλουσίαν πανίδα, εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνεται ὁ κρητικὸς αἰγαγρός. Παλαιότερον ἀπαντοῦσε ἐπὶ τῶν κρητικῶν βουνῶν καὶ τὸ ἀγριὸν πρόβατον, ὁ στρεψίκερος, ὁ ὅποιος ἔχει πρὸ πολλοῦ ἐξαφανισθῆ. Δι' ὅλους τούτους τοὺς λόγους τὸ φαράγγι τῆς Σαμαριάς ἔχει κηρυχθῆ ἐθνικὸς δρυμὸς καὶ ἔχει τεθῆ ὑπὸ προστασίαν καὶ εἰδικὴν διαχείρισιν καὶ ἀποτελεῖ μνημεῖον τῆς Φύσεως καὶ στολίδι διὰ τὴν Κρήτην.



Ἀριστερά: Ὁρεισίβιος Κρής τοῦ 15Τ' αἰῶνος ὄπλισμένος μὲ τόξον καὶ βέλη. Ἀνω δεξιά: Τὸ ἀγριὸν πρόβατον (στρεψίκερος), μνημονευόμενον ἀπὸ τοῦ περιηγητῆς κατὰ τὸν 15Τ' αἰῶνα. Ἦδη ἔχει ἐκλείψει. Κάτω δεξιά: Ὁ κρητικὸς αἰγαγρός κοσμεῖ εἰσέτι τὸ δάσος τῶν σφακιανῶν ὄρεων τυγχάνων ἰδιαιτέρας προστασίας.

6. Θεσσαλία.

Ἡ ἐκτεταμένη αὕτη χώρα μὲ τὴν εὐφορον πεδιάδα τῆς προσεῖλκυσε ἰδιαιτέρως τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Τούρκων, καταληφθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1430 ὑπὸ τοῦ Μουράτ Β'. Εἶχε δὲ ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς Τούρκους ὄχι μόνον διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς, ἀλλὰ καὶ διότι ὡς μορφολογικὸς σχηματισμὸς προσεῖδαζε κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν τιμαριωτικὴν οἰκονομίαν καὶ πολιτικὴν των. Ὡς ἐκ τούτου ἠθέλησαν ὅπως τὴν ἐκμουςουλμανίσουν καὶ διὰ τοῦτο μετέφεραν καὶ ἐπώκησαν Ὀθωμανοὺς ἐκ Μ. Ἀσίας, τοὺς ὀνομαζομένους Γιουρούκους. Λέγεται μάλιστα ὅτι τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν ὑπεστήριξε καὶ ἐπραγματοποίησεν ὁ Τουραχάν, κινούμενος εἰς τοῦτο καὶ ἐκ στρατιωτικῶν λόγων. Πράγματι ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως, ἡ Θεσσαλία εἶναι ἐπικαίρος θέσις, ἐλέγχουσα τὴν κίνησιν τῶν στρατευμάτων μεταξὺ βορείου καὶ νοτίου Ἑλλάδος καὶ ὡς τοιαύτη δὲν ἔπρεπε νὰ εὐρίσκειται ἐν τῷ μέσῳ πυκνοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἔτσι οἱ Τούρκοι ἐνωρὶς ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὡς τσιφλικούχοι, ἐκτοπίσαντες τοὺς ἐντοπίους ἢ ἐξαναγκάσαντες τούτους εἰς ἐξισλαμισμὸν. Σὺν τῷ χρόνῳ οἱ τσιφλικούχοι οὗτοι ἀπερρόφησαν τὰ γειτονικά τους ἀγροκτήματα τῶν ἐλευθέρων καλλιεργητῶν, οἱ ὅποιοι μετέπεσαν εἰς τάξιν δουλοπαροίκων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀστικὸν κέντρον, ἡ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας, ἡ Λάρισα, ἀπεγυμνώθη παντοιοτρόπως ἀπὸ τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν τῆς, εἰς σημεῖον ὥστε νὰ μὴ διατηρῆ εἰμὴ μίαν καὶ μόνην ἐκκλησίαν, ἐνῶ εἰκοσιεπτὰ μιναρέδες ὑψοῦντο ἐν τῇ πόλει. Φυσικὰ ἐν μέσῳ τοιαύτης μουσουλμανικῆς πλημμυρίδος, ἡ ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραμείνῃ ἐν Λαρίσῃ καὶ μετεφέρθη εἰς Τρίκαλα. Καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους οἱ Τούρκοι δὲν ἔπαυσαν ἐπιζητοῦντες εὐκαιρίαν διὰ νὰ μειώσουν ἔτι πλέον τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν, τὸν δὲ ἐναπομείναντα νὰ ἐξουθενώσουν οικονομικῶς καὶ πολιτιστικῶς.

Εἰς δύο περιπτώσεις οἱ Τούρκοι ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ των. Ἡ πρώτη συνέβη ἐν ἔτει 1611 μὲ τὸ κίνημα τὸ ἐκδηλωθὲν εἰς τὰ Ἄγραφα καὶ ἀκολούθως, εἰς τὴν Ἠπειρὸν, τοῦ ὁποίου ἡγήθη ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τρίκης Διονύσιος, ὁ ἐπικληθεὶς Σκυλόσοφος, ὁπότε καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ὁ ἐπίσκοπος Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Σεραφεῖμ. Ἡ δευτέρα ἐσημειώθη κατὰ τὰ ὄρλωφικά (1770) ὁπότε οἱ Τούρκοι ἐπετέθησαν πάλιν κατὰ τῶν Χριστιανῶν τὸσον ἐν Θεσσαλίᾳ ὅσον καὶ εἰς ἄλλα κέντρα χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Τότε δέ, καὶ τὸ κέντρον τῆς πόλεως τῶν Τρικάλων



Ἐκχερσωθέντα τμήματα δάσους ἐλάτης ἐπὶ τῆς Θεσσαλικῆς Πίνδου.

λων έπιρπολήθη, τρεις δέ χιλιάδες Τρικαλινών, παγιδευθέντες εις Λάρισαν, πάντες έν μια ήμέρα έφονεύθησαν. "Ολοι οί Λαρισάιοι, οί διακρινόμενοι έπί πλούτω και έπιρροή μεταξύ των όμοθρήσκων των, είτε έφονεύθησαν είτε άπεγυμνώθησαν και καθήνησαν πένητες, ό δέ μοναδικός ναός του 'Αγ. 'Αχιλλίου κατεδαφίσθη. Εις την πόλιν δέν απέμειναν ειμή πένητες και χειρώνακτες, των οποίων άλλωστε είχαν ανάγκη οι Τουρκοί διά χειρώνακτικές εργασίας, κατοικούντες εις τρώγλας και έν γένει άθλιεστάτην ζωήν διάγοντες. Μόνη καταφυγή και σωτηρία τά όρεινά. Είδομεν έν τοίς πρόσθεν πώς τά Θεσσαλικά "Αγραφα έγιναν καταφύγια των διωκομένων. Οί της 'Ανατολικής Θεσσαλίας ως καταφύγια είχαν την "Οσσαν, τό Πήλιον, όνομαζόμενον τότε Βουνό της Ζαγοράς, άκόμη και τόν "Ολυμπον, όσοι δέ υπερέβαινον τά Καμβούνια διεσώζοντο προς την κοιλάδα του 'Αλιάκμονος, όπως θα ίδωμεν κατωτέρω.

'Ανατολική Θεσσαλία. Καταφεύγοντες επί των βουνών οί διωκόμενοι, έπεδίδοντο εις την όργάνωσιν νέας ζωής ή την δημιουργίαν νέας πατρίδος. Εις τοιαύτην αίτίαν ίσως όφείλεται τό γεγονός ότι «... μερικοί που έδούλευαν στη Λάρισα και τόν Τούρναθο τά κόκκινα νήματα», κατά τό λέγειν του 'Αργύρη Φιλιππίδη, εγκατέλειψαν τάς εργασίας των και άνελθόντες εις 'Αμπελάκια, ίδρυσαν νηματοβαφείον και έπεδόθησαν εις τό έμπόριον των κόκκινων νημάτων.

'Αλλ' είτε έκ τοιαύτης αίτίας είτε έξ άλλης, τό γεγονός είναι ότι τουλάχιστον από των μέσων του ΙΗ αιώνος εις τά χωρία της "Οσσης, με επί κεφαλής τά 'Αμπελάκια, και εις τινα χωρία του Πηλίου, την Ζαγοράν, την Πορταριάν και τό Κατηχώρι, ήκμαζεν ή βιοτεχνία των έρυθρών νημάτων, τά όποία εξήγαγον εις Γερμανίαν και Αυστριάν και τά όποία άφηνον μεγάλα κέρδη εις τους έμποροβιοτέχνους και ευημερίαν εις τόν τόπον. Μαζί δέ με την ευημερίαν ήλθε και ό σεβασμός έκ μέρους των Τούρκων της ήσυχίας, της αυτοδιοικήσεως και της προστασίας της ζωής του πληθους, μέχρι του σημείου να μη επιτρέπεται ή είσοδος και εγκατάστασις Τούρκων εις τάς επαρχίας αυτές, ή επέμβασις των τουρκικών άρχων εις τά έσωτερικά της χριστιανικής κοινότητας, ή έπιβολή αυθαίρετων φορολογιών κλπ.

Παραλλήλως προς την άσχολίαν αυτήν της βιοτεχνίας και του έμπορίου των νημάτων, ήκμαζε και ή καλλιέργεια της γής, εις σημείον ώστε τά όρεινά ταύτα χωρία όχι μόνον είχαν σιτάρκειαν, αλλά έκαμνον και έξαγωγήν. 'Ιδίως όμως τά χωρία του δυτικού Πηλίου άνέπτυξαν εις μέγαν βαθμόν την δενδροκομίαν, περιορίσαντα την κτηνοτροφίαν και μάλιστα την αίγοτροφίαν, την όποιαν κατέστησαν οικόσιτον διά τάς οικογενειακάς και μόνον ανάγκας.

Η δασοπονία όμως επί του Πηλίου και της "Οσσης δέν έχει άκόμη αναπτυχθή, της καρπώσεως των δασών περιοριζομένης εις Ικανοποίησιν οικιακών και γεωργοεπαγγελματικών άναγκών καθώς και εις την βοσκήν. 'Από δασοπονικής δέ άπόψεως υπήρχε μέγα περιθώριον επί των όρέων τούτων διά μίαν στροφήν προς νέας πηγάς προσόδου, αλλά αι άντικειμενικά συνθήκαι δέν ήταν πρόσφοροι.

Αί δασοπονικά συνθήκαι ήταν άπολύτως ευνοϊκά διότι τά όρη αυτά κείνται επί τριών ή τεσσάρων κλιματικών ζωνών της θλαστήσεως, έντός των οποίων αναπτύσσονται θαυμάσια δάση 'Οξυάς, 'Ελάτης, Δρυός φυλλοβόλου και Καστανιάς. Ήσαν δέ κατ' έκείνην την έποχήν τά

δάση ταύτα πυκνά και πολύξυλα, άλλ' ή έκμετάλλευσίς των προσέκοπεν εις σοβαρά έμπόδια, ήτοι την έλλειψιν ασφαλείας, την έλλειψιν συγκοινωνίας και την έλλειψιν ζητήσεως εις κέντρα καταναλώσεως προσιτά έν σχέσει με τάς συνθήκας μεταφοράς. Ήξ άλλου ή κατά συνέπειαν του γεγονότος της μη άσκήσεως δασοπονικών εργασιών, δέν ήτο διαμορφωμένος ύλοτομικόν έπάγγελμα, τό όποίον, κατά τόν καθ. Οικονομόπουλον, εισήχθη ή έδιδάχθη εις την 'Ελλάδα υπό ξένων δασεργατών, έλθόντων και εργασθέντων εις την χώραν μετά την άπελευθέρωσιν. Γνωστόν άλλωστε τυγχάνει, ότι έτερον ύλοτομικόν εργαλείον δέν ήτο γνωστόν εις την κάτω της "Οθρουσ 'Ελλάδα, πλην του πελέκεως. Εις την Θεσσαλίαν έν τούτοις τό πριόνι ήτο γνωστόν τουλάχιστον από τάς αρχάς του ΙΘ αιώνος, οί δέ έμποροβιοτέχναι των 'Αμπελακίων, έξάγοντες νήματα και άλλα είδη έμπορίου, μεταξύ άλλων βιομηχανικών προϊόντων εισήγον έξ Ευρώπης και πριόνια, ως πληροφορούμεθα από έμπορικην άλληλογραφίαν ('Αρχείον Δογάνη). 'Αλλά και έν Μακεδονία και 'Ηπειρώ ήσαν γνωστά λίαν ένωρίς τά παντός είδους πριόνια, εκ των χωρών δέ αυτών καθήρχοντο ύλοτόμοι εις την έλευθέραν 'Ελλάδα χάριν εργασίας. (*)

"Ετσι, όταν μετά την καταστροφήν της βιοτεχνίας των νημάτων κυρίως συνεπεία του συναγωνισμού της άγγλικής βιομηχανίας και την άπώλειαν της έκ της πηγής ταύτης προσόδου, αλλά και της λήξεως της έλληνικής 'Επαναστάσεως, ής ένεκα άποκατεστάθη ασφάλεια κατά θάλασσαν, ηύξήθη δέ και ό άστικός πληθυσμός και άνεπτύχθησαν έν Θεσσαλία τά δύο πολυάνθρωπα κέντρα, του Βόλου και της Λαρίσης, άκόμη δέ και της Θεσσαλονίκης, οί κάτοικοι των χωριών Πηλίου — "Οσσης έστράφησαν προς τόν δασικόν πλούτον των, τόν όποίον όρθως είδον ως πηγήν προσόδου. 'Αλλ' οί μόν κάτοικοι της "Οσσης έξεμεταλλεύθησαν τά δάση

(*) 'Αν. Οικονομοπούλου «'Η 'Εξέλιξις της δασοπονίας κλπ.» σ. 14 κ. 21.



'Ομήλικον πρεμνοφυές δάσος όξυάς επί της "Οσσης, έκ των πρεμνοποιηθέντων χάριν παραγωγής καυσίμου ξύλου.

της επαρχίας των κατά τρόπον κατασταλτικόν, ἀπλῶς καρπούμενοι τὸ ἔτοιμον ὕλικόν, χωρὶς νὰ ἀναπτύξουν καὶ διαμορφώσουν διαχειριστικόν τι σύστημα, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τοῦ Πηλίου ἔπραξαν μὲν τὸ αὐτὸ διὰ τὰ δάση τῆς Ὀξυᾶς, ὄχι ὁμῶς καὶ δι' ἐκεῖνα τῆς Καστανιάς.

Διὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἀνέπτυξαν καὶ διεμόρφωσαν τὸ σύστημα τῆς πρεμνοφυοῦς διαχειρίσεως πρὸς τὸν σκοπὸν παραγωγῆς τεχνικῆς ξυλείας πελεκητῆς μικρῶν διαστάσεων διὰ ἐλαφρᾶς κατασκευᾶς, ὅπερ σύστημα, κατὰ τὴν γνώμην μας, δὲν ἐπενόησαν, ἀλλὰ ἐφήρμοσαν, γνωστοῦ ὄντος τοῦ συστήματος παλαιόθεν. Τοῦτο δὲ εἰκάζομεν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ σύστημα ταυτοχρόνως σχεδὸν καὶ ὁμοιομόρφως ἐνεφανίσθη καὶ εἰς ἄλλας περιοχάς, διατελούσας ὑπὸ παρομοίας συνθήκας δασοπονικοῦ εἶδους καὶ διαχειρίσεως καὶ μεταφορᾶς τῶν δασικῶν προϊόντων ὡς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἄθω. (1)

Ἡ ἔκτασις τῆς πρεμνοφυοῦς καστανιάς τοῦ Πηλίου ἐξετιμᾶτο ὡς ἀνερχομένη μέχρι τοῦ 6' παγκ. πολέμου εἰς 10.000 στρ., ἡ δὲ συνολικὴ ἔκτασις τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου εἰς 50.000 στρ., ἐξ ὧν τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν κατελάμβανεν ἡ Ὀξυὰ καὶ τὸ ὑπόλοιπον τὸ δάσος τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλλων. Μικρὰ ἔκτασις δρυοδάσους παρατηρεῖτο εἰς τὸ θόρειον μέρος τοῦ ὄρους, ὡς καὶ μικρὰ δασύλλια ἐκ πεύκης ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ Πηλίου προερχόμενα ἐκ τεχνητῆς ἀναδασώσεως. (2)

Ἡ ἔκτασις τῶν δασῶν Ὀσσης—Μαυροβουνίου ἐξετιμᾶτο διὰ τῆς Συμβάσεως τῆς Κων) πόλεως τῆς 24 Μαΐου 1883, τῆς ὑπογραφείσης μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἅμα τῇ παραχωρήσει τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς 232.000 τουρκ. στρέμματα ἢ βασιλικά στρ. 208.000 ὡς κατωθι:

Δάσος Καρίτης — Τσάγεζι	80.000	ἔκτ. εἰς τουρκ. στρ.
» Σιπαηλικ	91.000	
» Σελίτσανης	10.000	
» Σκλήθρου	12.000	
» Βουλγαρινῶν—Μοναστηρίου	22.000	
» Κοκὸράθας—Τουρναλῆ	8.000	
	Σύνολον 232.000	
	βασ. στρ. 208.000	

Τὰ μεγαλύτερα καὶ παραγωγικώτερα δάση ἐξ αὐτῶν ἦσαν τὰ κείμενα ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῆς ὄροσειρᾶς Πηλίου — Ὀσσης, διήκοντα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς μέχρι τῶν κορυφῶν. Αἱ ἀκταὶ ὁμῶς αὐταὶ εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ ἀλίμενοι καὶ δὲν προσφέρονται ὡς ἐπιλιμένα κέντρα διὰ τὰς μεταφορὰς. Διὰ τοῦτο αἱ μεταφοραὶ τῶν ἐμπορευμάτων ἐγίνοντο διὰ ξηρᾶς καὶ μόνον ὅταν αἱ χερσαῖαι συγκοινωνίαι ἦσαν κλεισταί, συνεπεῖα τῶν πολέμων τῆς Τουρκίας μετὰ τῶν πρὸς βορρᾶν γειτονικῶν τῆς κρατῶν, ἐγίνετο χρῆσις τῶν θαλασσίων ὁδῶν.

(1) Βλ. κατωτ. κεφ. Γ' «Ἡ δασοπονία μέχρι τοῦ 1821», παραγρ. 3 Διαχειρίσις δασῶν.

(2) Ἄ. Χριστοδουλοπούλου, «Τὰ ἐκ καστανιάς δάση τοῦ Πηλίου», Μην. Δασικῶν Περιόδων 1925.

Ἔτσι, τὸ μὲν Πήλιον μὲ τοὺς δύο μοναδικούς ὀρμίσκους του, τὴν Νταμούχαρην καὶ τὸ Χορευτό, ἔμενε ἀνευ ἐκμεταλλεύσεως καὶ διαμετακομίσεως, τόσον διότι διέθετε τὸν ἀσφαλέστερον λιμένα τοῦ Βόλου, ὅσον καὶ διότι αἱ ἀγοραὶ καταναλώσεως τῶν προϊόντων τῆς ἀνατολικῆς του κλιτύος δὲν εὑρίσκοντο ἐντὸς τῆς ἀκτίνος τῆς ἐμπορικῆς του προσπελάσεως, ἡ δὲ Ὀσσα μόνον ἓνα ὀρμίσκον διέθετε, τὴν Φτέρην παρὰ τὴν Καρίτσαν, ὁ ὁποῖος καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ φορτοεκφορτώσεις εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομῶν ἐμπορευμάτων. Διὰ τοῦ λιμενίσκου αὐτοῦ, ἔχομεν μαρτυρίαν, ὅτι ἐγίνετο μεταφορὰ καυσίμου ζύλου εἰς Θεσσαλονίκην καθ' ὅλους τοὺς καλοκαιρινούς μῆνας ἐκάστου ἔτους. Οὕτω τὰ δάση τῶν φυλλοβόλων πλατυφύλλων ἐπρεμνοποιούντο καὶ διωχετεύοντο ὑπὸ μορφήν καυσοξύλων καὶ ξυλανθράκων, ἰδίᾳ ἡ ὀξυὰ, εἰς τὸ πολυάνθρωπον ἀστικὸν κέντρον τῆς Μακεδονίας, τὴν Θεσσαλονίκην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνέβη καὶ εἰς τὸ Πήλιον μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας, ὅποτε ἡ ἀγορὰ τοῦ Βόλου ἐγνώρισε τὸ ὄνομαστον μασουράτο κάρβουνο, τὸ ὁποῖον εἶναι κάρβουνο θερμάνσεως (μαγγανίσιο), προερχόμενον ἀπὸ νεαρὰς πρεμνοφυεῖς ὀξυὰς.

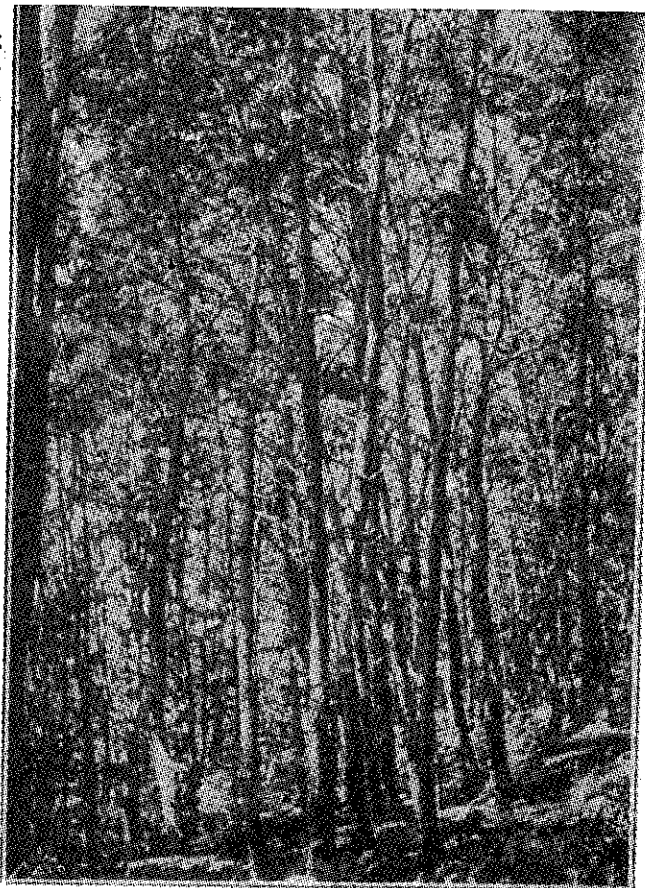
Παραλλήλως πρὸς τὰς καταστρεπτικὰς αὐτὰς ὑλοτομίας τῶν φυλλοβόλων πλατυφύλλων, διὰ τῶν ὁποίων μετετρέποντο ταῦτα ἀπὸ ὕψηλης ἢ διφυοῦς μορφῆς εἰς χαμηλά, ἐλάμβανον χώραν μεγάλαι κακόβουλοι πυρκαϊαὶ εἰς τὰ δάση τῶν κωνοφόρων τῆς ὕψιλης ζώνης, διὰ τῶν ὁποίων μετετρέποντο ταῦτα εἰς βοσκοτόπους. Ἔτσι, σήμερον ἐπὶ πέντε κοινοτήτων ἤτοι Στομίου, Καρίτης, Ἀνατολῆς, Ἀθανάτης καὶ Μεγαλοθρύσου, συνολικῆς κοινοτικῆς ἐκτάσεως 70.000 στρ., μόνον δύο κοινότητες ἔχουν ἐλατοδάση συνολικῆς ἐκτάσεως 1.000 στρ., ἐξ ὧν 900 στρ. ἡ κοινότης Στομίου καὶ 100 στρ. ἡ κοινότης Ἀνατολῆς. Ἄπαντα δὲ τὰ δάση τῆς Ὀσσης ἔχουν ὑποβαθμισθῆ, εἰς σημεῖον ὥστε μόλις νὰ ἀποδίδουν τὰ διὰ τὰς ἀτομικὰς ἀνάγκας ἀπαιτούμενα ποσὰ καυσίμου καὶ τεχνικοῦ ζύλου καὶ ταῦτα ἀναγκαστικῶς, διὰ τὸ μὴ ἄλλως δυνατόν γενέσθαι. Ταῦτα συνέβαινον ἐπὶ τῆς Ὀσσης καὶ τοῦ Πηλίου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Ἰδῶμεν τὴν τύχην τῶν κατοίκων Τρικάλων καὶ Λαρίσης κατὰ τοὺς διωγμούς τοῦ 1611—12 καὶ τοῦ 1770—74, ἐκ τῶν ὁποίων ὅσοι διέφυγον τὴν μάχαιραν ἐζήτησαν τὴν σωτηρίαν εἰς τὰ ὄρεινά.

Εἰς τὴν Καρδίτσαν ὑπάρχουν πολλὰ οἰκογένεια, φέρουσαι τὸ ἐπώνυμον Καταφυγιώτης. Οὗτοι εἶναι πάλαι κάτοικοι Καταφυγίου, ἐπανελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἢ διασπαρέντες καὶ εἰς ἄλλας πόλεις Θεσσαλικὰς ἢ τῆς πανελληνίου περιοχῆς. Ἀλλὰ ποῖου Καταφυγίου;

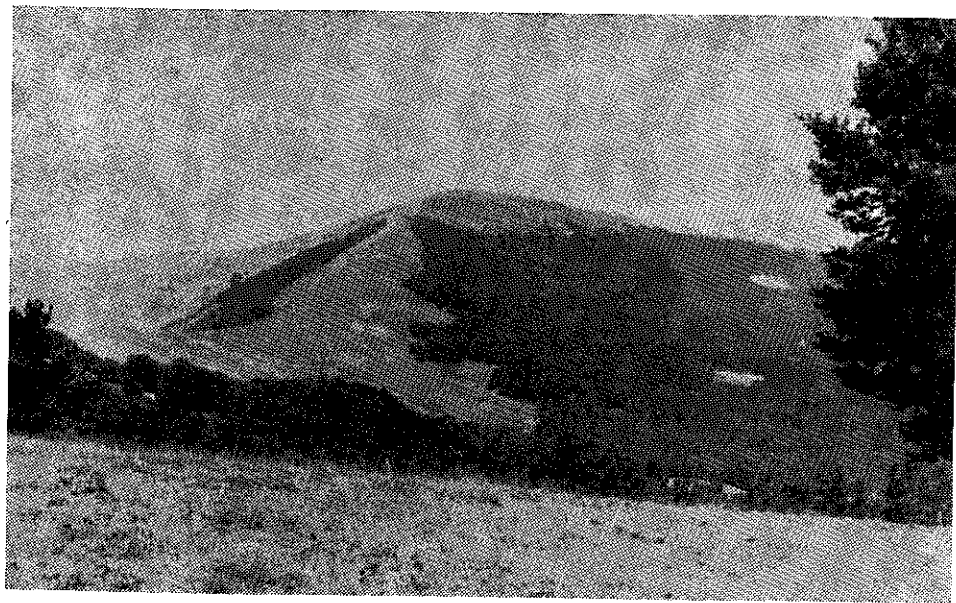
Ἡ ἔρευνα ἀποκαλύπτει τὴν ἴδρυσιν τριῶν χωρίων ἐκ φυγάδων καταφυγόντων εἰς τὰ ὄρεινά κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ 1611 μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 18' αἰῶνος καὶ οἱ ὁποῖοι φαίνεται νὰ ἔχουν προέλευσιν τὴν σημερινὴν περιοχὴν τῆς Καρδίτης.

Ἐν ἀρχῇ δύο κύματα φυγάδων ἐσημειώθησαν, τὸ μὲν ἓνα πρὸς τὴν περιοχὴν Βελεστίνου, πλησίον τοῦ ὁποῖου καὶ εἰς τὰς ὑπῤωρεῖας τοῦ βουνοῦ τῆς Γιούρας ἴδρυσαν τὸ Παλαιὸν Καταφύγι, τὸ δὲ ἄλλο ὑπερβάν τὰ Καμβοῦνιά κατῆλθεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος ὅπου ἴδρυσεν τὸ χωρίον Γριτσάνη παρὰ τὴν θέσιν Ποδαρικό, ἐντὸς τοῦ τσιφλικίου τοῦ Ρεσσητ πασᾶ τῶν Σερβίων. Ἀμφότεραι αἱ ὁμάδες αὐταὶ τῶν φυγάδων, προερχόμεναι ἀπὸ γεωργικὰ διαμερίσματα καὶ ἀποτελούμεναι ἐξ ἀγροτῶν—καλλιεργητῶν ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἐσημείωσαν, διὰ τῆς

Συστάς πρεμνοφυοῦς δρυὸς ἡλικίας 23 ἐτῶν, ἡραιωμένη. Δάσος Πολυδένδρι Ἀγυίδας. (Φωτ. Ἰω. Κοκκίνη) →



Τὸ δάσος «Γραμμὴν Ὁξυά» κατὰ τὰ ὄρια Φθιώτιδος, Εὐρυτανίας καὶ Φωκίδος, εἰς ὕψος 1.900 μ. ἀποτελοῦν τὸ νοτιώτερον ὄριον ἐξαπλώσεως τῆς ὀξυᾶς ἐν τῇ Βαλκανικῇ.



φιλοπονίας των, αἰσθητὴν πρόοδον. Νέαι ὁμως ἀπειλοὶ σφαγῶν καὶ λεηλασιῶν ἐκ μέρους τῶν Ὀθωμανῶν, τοὺς ὑπεχρέωσαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς νέας ἐγκαταστάσεις των καὶ νὰ ἀναζητήσουν ἄλλοῦ ἀσφαλέστερον καταφύγιον. Καὶ οἱ μὲν παρὰ τὸ Βελεστίνον Καταφυγιῶτες ἀνῆλθον εἰς τὰ Ἀγράφα ὅπου ἴδρυσαν ἢ ἐπηύξησαν τὸ σημερινὸν Καταφύγι, ἂν τὸ τελευταῖον ὑποτεθῆ ὅτι εἶχεν ἴδρυθῆ ὑπὸ ἄλλης μοίρας ἐκ Καρδίτσης φυγάδων, οἱ δὲ τὴν Γριτσάνην οἰκοῦντες ἀνῆλθον ἐπὶ τῶν Πιερίων ὅπου ἴδρυσαν τὸ ὀνομαστὸν καταστὰν δασικὸν χωρίον Καταφύγι, ἐκεῖ δὲ οἱ τέως Θεσσαλοὶ ἀγρόται μετεβλήθησαν εἰς περιφήμους καὶ περιζητήτους καθ' ὅλην τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν ὑλοτόμους καὶ πριονάδες, διότι ὡς ἐπιμελεῖς καὶ φιλόπονοι ἄνθρωποι ὅπου ἦσαν, προώδευσαν καὶ εἰς τὴν νέαν των ἐπίδοσιν ὅπως εἶχον προοδεύσει καὶ εἰς τὴν παλαιάν. Ἀλλὰ περὶ τοῦ Καταφυγίου Πιερίων καὶ τῶν ὑλοτομικῶν χωρίων τῆς Πίνδου θὰ ὀμιλήσωμεν εἰς τὴν παράγραφον περὶ Μακεδονίας.

Τεκμηριοῦντες τὰς περὶ Καταφυγιῶν καὶ Καταφυγιῶν παρατιθεμένας ἐνταῦθα πληροφορίας, προσθέτομεν προφορικὴν παράδοσιν, χρονολογούμενη ἀπὸ τοῦ 1957. Τὴν ἀφηγήθη ὁ ἡλικίας 88 ἐτῶν τότε ἐκ Καταφυγίου Σερβίων, Κωνστ. Δ. Κατσαούνης, ἐγκατεστημένος δὲ ἐν Νέῳ Ἐλευθεροχωρίῳ (Μεθώνη), διατηρῶν τὰς πνευματικὰς καὶ σωματικὰς του δυνάμεις. Οὗτος εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν ἐμισθώθη μετ' ἄλλων 5 ὑλοτόμων Καταφυγιῶν παρὰ τινος ἀναφερομένου ὡς ἐργοδότη, ἵνα μεταβαίνοντες εἰς τὸ Παλαιὸν Καταφύγι ὑλοτομήσουν δένδρα. Τοῦτο συνέβη ἐν ἔτει 1897. Ἡ ὁμάς τῶν ὑλοτόμων μετὰ τοῦ ἐργοδότη ἦλθον μέσῳ Καρδίτσης εἰς Βελεστίνον, ἐκεῖθεν δὲ ἐπροχώρησαν πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ θουνοῦ Γιούρα ὅπου διέκριναν σαφῶς ἐρείπια χωρίου, «τὸ ὁποῖον εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ Τουρκαλβανούς». Ἡ περιοχή τοῦ ἐρειπίωνος περιγράφεται ὡς κατάφυτη ἀπὸ καρποφόρα καὶ ἄκαρπα (δασικὰ) δένδρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἀρκετὲς λεῦκες, τὰς ὁποίας καὶ ὑλοτόμησαν. (1)

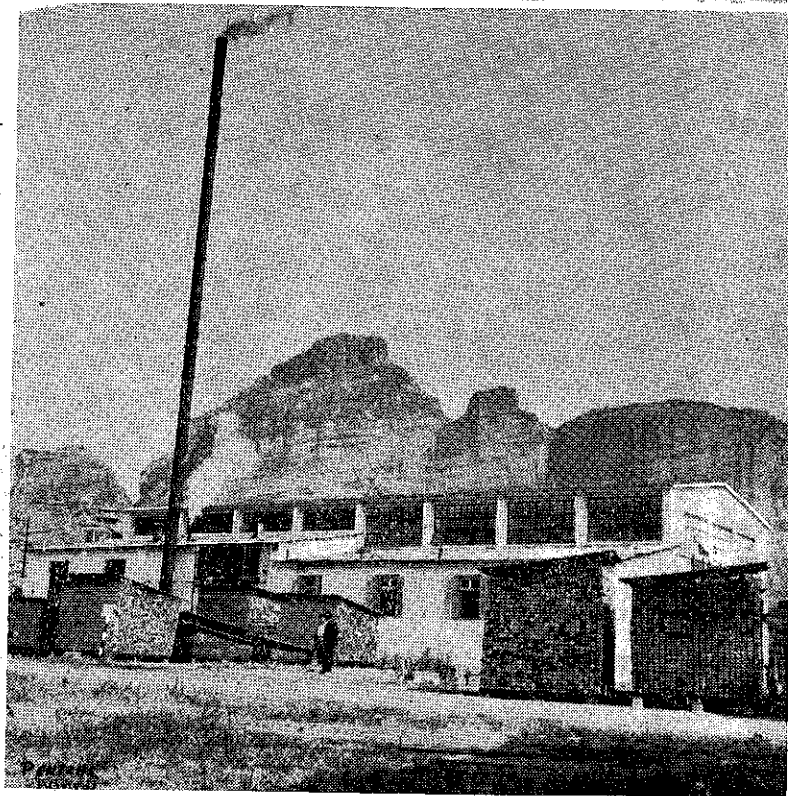
Δυτικὴ Θεσσαλία. Ἐὰν ἡ Λάρισα ἦτο ἡ πρωτεύουσα ὅλης τῆς Θεσσαλίας καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Ἀνατολικῆς, τὰ Τρίκαλα ἀπέβησαν ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐλληνικῆς Θεσσαλίας, μετὰ τὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν των, τὴν ἔδραν τοῦ Μητροπολίτου καὶ τὴν δυνάμιν τοῦ πλοῦτου των.

«Εἶναι αὐτοὶ ποὺ κυβερνοῦν τὸν τόπον, λέγει ὁ Σουηδὸς περιηγητῆς Μπιγιόρνσταλ, ἐπισκεφθεὶς τὰ Τρίκαλα ἐν ἔτει 1779. Φθάνουν μέχρι τοῦ σημείου, προσθέτει, νὰ διορίζουν καὶ νὰ παύουν τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, δηλαδὴ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν ἀρχῶν». «Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀρεινὴν ὑπαιθρον, αὐτὴ εὐρίσκετο ἐξ ὀλοκλήρου εἰς χεῖρας τῶν τοπικῶν προεστῶν οἱ ὁποῖοι θὰ ἀπέβαινον ἀπόλυτοι μονάρχαι ἂν δὲν εἶχον τὰς μετὰξὺ των διενέξεις, τῶν ὁποίων ἐπωφελοῦντο οἱ Τούρκοι διὰ νὰ ψαλιδίζουν τὴν ἰσχύν των. Ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω τὴν σφαγὴν ἐν Λαρίσῃ τριῶν χιλιάδων παγιδευθέντων χωρικῶν τοῦ Ν. Τρικάλων, διὰ τὴν ὁποίαν ἀφορμὴν ἔδωσαν αὐτοὶ οἱ ἐρίζοντες προεστῶτες Χαλικίου, Δημάκης καὶ Γεωργίου, πρὸς τινὰ Τρικαληνόν, διεκδικοῦντα τὴν θέσιν τοῦ προεστοῦ. Ὁ πασᾶς τῆς Λαρίσης, γράφει ὁ Κούμας, διέταξε τοὺς ἐρίζοντας προεστοὺς νὰ προσέλθουν ἐνώπιόν του συνοδευόμενοι μετ' ὅσους ἠδύνατο ἕκαστος νὰ παρουσιάσῃ ὁπαδοὺς, ἵνα ἀπὸ τὸν ὄγκον αὐτῶν σχηματίσῃ γνώμην ὁ πασᾶς περὶ τοῦ προτιμητέου. Καὶ οἱ ὀποψήφιοι προεστῶτες ὠδήγησαν ἐπὶ σφαγὴν τρεῖς χιλιάδας ἀνυπόπτους καὶ ἀνιδεοὺς χωρικοὺς κατὰ τὴν μοιραίαν ἡμέραν τῆς 9 Μαρτίου 1770.

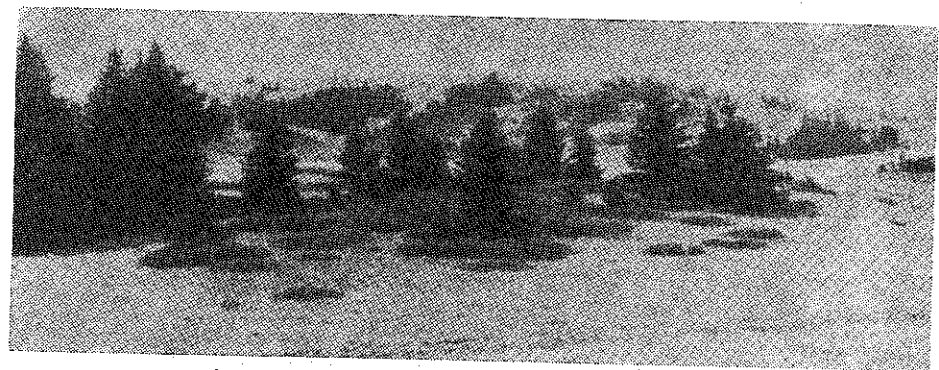
(1) Κλεάνθη Νάστου «Καταφύγι Πιερίων Κοζάνης». Θεσ)νίκη 1971.



"Ανω: Ξυλοστοιβάς ἐν Καλαμπάκᾳ πρὸς ἐξέλεγγιν, ἐν ἔτει 1899. (Φωτ. Κ. Σαμίου)



Τὸ σύγχρονον Ξυλοπριστήριον Καλαμπάκας.



Διανοιχθέντες ἀγροὶ ἐν τῷ δάσει Περτουλίου.

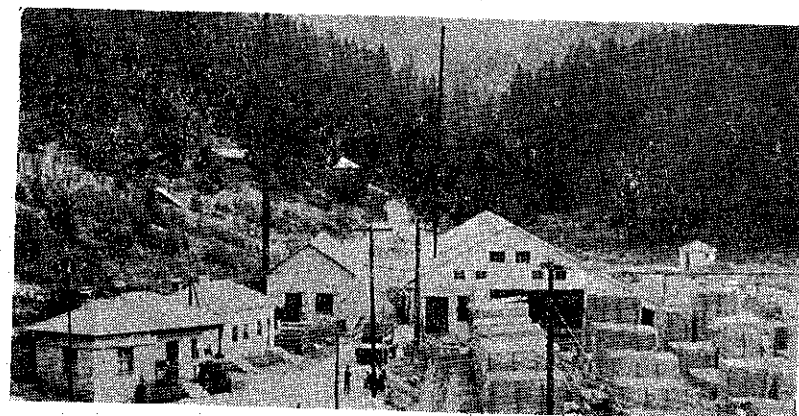
Τὰ ὄρεινὰ τμήματα τῶν ἐπαρχιῶν Τρικάλων καὶ Καλαμπάκας ἀναπτύσσονται ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῆς Πίνδου καὶ τῶν Χασίων, εἶναι δυσπρόσβατα καὶ δασώδη. Διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι τὰ ἀνεγνώρισαν ὡς ἄρματολίκια καὶ τὰ ἐπέτρεψαν εἰς ἐκάστοτε διοριζομένους ἄρματολοῦς, ὑποθάλλοντες πρὸς ἀσφάλειάν των καὶ τὰς μεταξύ μνηστήρων ἄρματολῶν ἀντιζηλίας καὶ συγκρούσεις.

Αἱ ἴδιαι αὐταὶ ἐπαρχίαι εἶναι ἀκόμη αἱ δασωδέστεραι ἐπαρχίαι τῆς Θεσσαλίας, ἴσως δὲ καὶ τῆς Ἑλλάδος ὅλοκλήρου.

Τὰ ἐπὶ τῆς Πίνδου δάση, τὰ ὅποια παρεδόθησαν εἰς τὸ ἑλληνικὸν Δημοσίον ἐκ μέρους τοῦ τουρκικοῦ δυνάμει τῆς γνωστῆς Συμβάσεως Κωνσταντινουπόλεως, ἀνέρχονται εἰς 344.000 τουρκ. στρέμματα ἢ βασιλικά 306.500. Εἰς αὐτὰ δὲν περιλαμβάνονται τὰ ἐπὶ τῶν Χασίων δάση, ἀπετέλεσαν δὲ, μὲ ἐξαιρέσειν κοινοτικά τινὰ δάση καὶ τὸ πανεπιστημιακὸν τοιοῦτον Περτουλίου, τὸ συγκρότημα τῆς Κ.Ε.Δ. Καλαμπάκας. (1)

Τὰ δάση ταῦτα, διὰ τὴν ἔλλειψιν ὁδῶν προσπελάσεως καὶ πέραν τῆς οἰκονομικῆς ἀκτίως ἐκμεταλλεύσεως κείμενα, δὲν ἐθίγησαν ἐπὶ τουρκοκρατίας, πλὴν χάριν ἐκχερσώσεως (ρόγγια) διὰ γεωργικὴν καλλιέργειαν καὶ χάριν διανοίξεως βοσκῶν, ὅποτε ἀρκεταὶ ἐκτάσεις κατεστράφησαν διὰ τοῦ πυρός.

(1) Κατάλογον αὐτῶν κατὰ κοινότητα καὶ κατ' ἑκτασιν βλ. εἰς Κεφάλαιον Γ § 2 τοῦ Β' Μέρους.



Τὸ Ξυλοπριστήριον τοῦ πανεπιστημιακοῦ δάσους Περτουλίου.

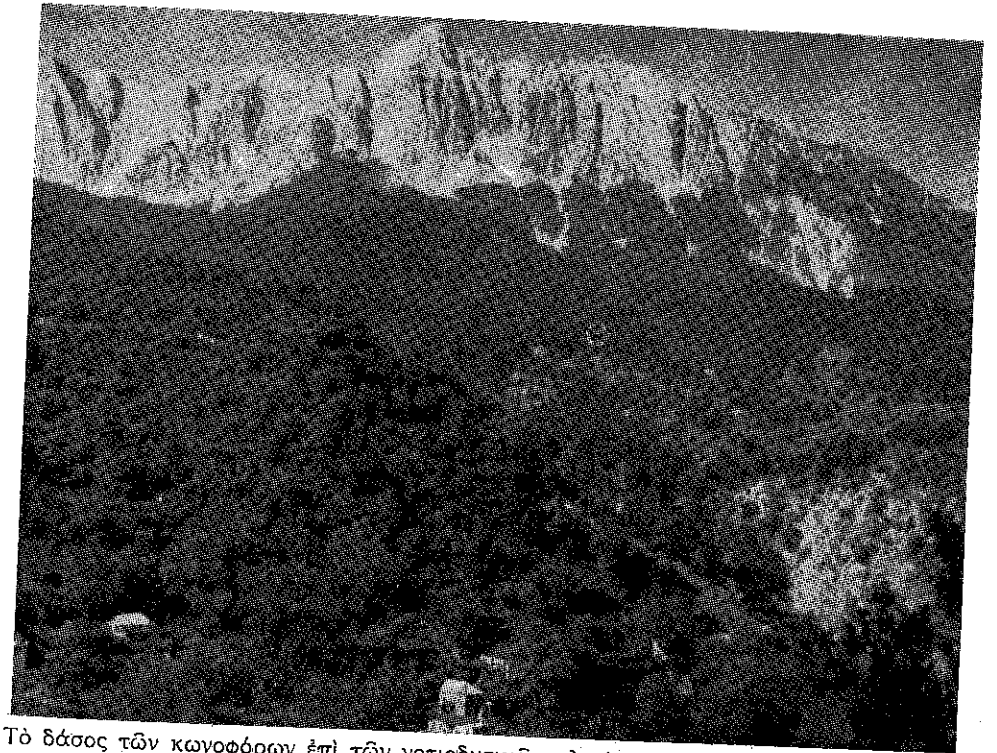
7. Ἡπειρος.

Ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τῶν ὄρεων τῆς Πίνδου, ἀπὸ τοῦ Γράμμου μέχρι τοῦ Μακρυνόρους, ἀναπτύσσονται χριστιανικοὶ συνοικισμοὶ καθ' ὁμάδας καὶ περιοχάς. Τὰς ὁμάδας ταύτας συνοικισμῶν εὐρίσκομεν καὶ βορειότερον ἐντὸς τῆς σημερινῆς νοτίου Ἀλβανίας, ἄλλως βορείου Ἡπείρου, εἰς περιοχάς τοῦ αὐτοῦ μορφολογικοῦ σχηματισμοῦ, οἷος ὁ νοτιώτερον ἀπαντῶν ἦτοι κατὰ περιοχάς αὐτοτελεῖς σχηματιζομένης ὑπὸ λεκανῶν παραποτάμων μὲ μίαν ἔξοδον πρὸς τὸ σημεῖον συμβολῆς τοῦ παραποτάμου, μὲ τὸν ποταμὸν τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ συμβάλλοντα. (1) Ὁ μορφολογικὸς αὐτὸς σχηματισμὸς ἐπαναλαμβάνεται ἀπειράκις καθ' ὅσον κατερχόμεθα ἐκ Β. πρὸς Ν., τυπικώτερα δὲ περίπτωσις εἶναι ἢ τῆς χειμαρροκοιλιάδος τοῦ Ἄωου (Βογιοῦσα) ἀπὸ τῶν καταβολῶν τοῦ ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου Πολιτσῆς Μετσόβου, μέχρι τῆς ἔξοδου τοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Κονίτσης παρὰ τὴν Κόνιτσαν. Ἡ Ἡπειρος, μάλιστα δὲ ὁ νομὸς Ἰωαννίνων, εἶναι ὁ ἰδεώδης τόπος ἀσφαλείας τῶν πληθυσμῶν, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τὴν ὁποίαν ἐξετάζομεν. Ὅχι μόνον τὰ βουνὰ τοῦ Σουλίου, τὰ ὁποῖα κατέστησαν περιώνυμα, λόγῳ τῆς ἰδιούτου ὀργανώσεως τῆς οἰκονομίας των ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας, τὴν ὁποίαν μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων διεξεδίκησαν ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι περιοχαὶ ἐξησφάλισαν εἰρηνικὴν καὶ ἐλευθέραν διαβίωσιν καὶ αὐτοδιοίκησιν, τὴν ὁποίαν διετήρησαν μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς των.

Τοιαύτη εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν κοινοτήτων τοῦ Ζαγορίου, τοῦ τε Ἀνατολικοῦ, μὲ τὰ χωρία Γρεβενίτιον, Φλαμπουράρι, Βωβοῦσα, Τσερνέσι, Σέσου, Δραγάι, Τρεστίνικο, κείμενα ἐκατέρωθεν τοῦ χειμάρρου Βάρδα καὶ τοῦ Δυτικοῦ, κείμενα ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου μεταξὺ Μιτσικελίου καὶ Τύμφης (Γκαμήλας). Καὶ ἀπαντα μὲν τὰ χωρία αὐτὰ εἶναι κεκρυμμένα ἐντὸς πυκνωτάτων δασῶν δρυός, κυρίως, τινὰ ὄμως ἐξ αὐτῶν εἶναι πραγματικὰ ἀπρόσιτα καταφύγια, κείμενα ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων κορυφῶν τῶν ὄρεων ὅπως τὸ Πάπιγγον, τὸ Βραδέττον, τὸ Σκαμνέλι, ἡ Λαίστα, τὸ Βρυσσώρι καὶ ἄλλα. Τὸ σύνολον τῶν χωρίων τοῦ ὄροπεδίου τούτου ἀνέρχεται εἰς τεσσαράκοντα, μὲ πρωτεύον τὸ Καπέσσοθον, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Παπαρρηγόπουλον (τόμ. Ε', βιβλ. 14ον, σ. 123), μεταγενεστέρως δὲ τὸ Τσεπέλοθον, ἔνθα διέμενον ὁ προεστῶς ἢ δημογέρων τῆς ὑποεπαρχίας (ὅς εἶπωμεν) ταύτης. Διέμενε δὲ ὡσαύτως ἐκεῖ καὶ ἀστυνόμος καὶ μετὰ τὸ 1869 καὶ δασονόμος (Ὁρμάν Μεεμούρ), λόγῳ τῆς μεγάλης δασικῆς σημασίας τοῦ διαμερίσματος.

Νοτιώτερον τοῦ ὄρεινου τούτου συγκροτήματος, ἄλλο συγκρότημα βουνῶν τοῦ Λάκμωνος (Περιστερίου) — Ἀθαμανικῶν ὄρεων (Τζουμέρκων) ἐγένετο καταφύγιον θλάχικων πληθυσμῶν, οἱ ὁποῖοι ἴδρυσαν χωρία ἀπαρτίσαντα δύο ὁμάδας «θλαχοχωρίων» ἐπονομασθέντων. Ἡ μία ὁμάς εἶχε πρωτεύουσαν κώμην, τοὺς Καλαρρῦτας, ἡ δὲ ἄλλη τὴν Συράκω. Καὶ ἡ μὲν Συράκω, ὅσα αὐτοτελεστέρα πως, εἶχεν ὑπ' αὐτὴν 42 χω-

(1) Τοιαύτη περίπτωσις εἶναι ἢ τῆς χειμαρροκοιλιάδος τῆς Ζαγορίας, σχηματιζομένης ὑπὸ τῶν ὄρεων Τσαγιουπιῦ καὶ Δερπελιῦ μὲ ποταμῶν εἰς τὸ βάθος αὐτῆς ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Ἄωον. Ἐντὸς τῆς κοιλάδος ὑπῆρχον 10 χριστιανικὰ χωρία, ἔχοντα εἰς τὸ κέντρον τὴν Μοιὴν Ταξιαρχῶν, περιβαλλομένην ἀπὸ ὑψηλῶν καὶ γηραιῶν δρυός. Ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτῶν συνήρχετο κατὰ ἔξαμηνίαν ἢ κατ' ἔτος τὸ κοινὸν τοῦ θιλαετιῦ τῆς Ζαγορίας καὶ συνεσκέπτετο ἐπὶ ζητημάτων ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας τῆς αὐτοδιοικήσεως.



Τὸ δάσος τῶν κωνοφόρων ἐπὶ τῶν νοτιοδυτικῶν κλιτύων τῆς Τύμφης, παρὰ τὸ Βρυσσώρι. Ὑπεράνω τοῦ δάσους ἡ ὑπαλπτική ζώνη.

ρία, οἱ δὲ Καλαρρῦται, κατὰ τὸν Ἀνθιμον Γαζῆν, ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὸν δημογέροντα Ζαγορίου. Αἱ ὁμάδες αὗται, τὰς ὁποίας ὁ Παπαρρηγόπουλος χαρακτηρίζει ὁμοσπονδίας, εἶχον ἀναπτύξει σπουδαίαν βιοτεχνίαν ὑφαντικῆς, ὑφαίνουσαι τὸ τραγόμελλον καὶ παράγουσαι ναυτικὰς κάπας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν περιζήτητοι εἰς ὅλα τὰ ναυτικά κέντρα τῆς Μεσογείου. Διατηροῦσαι δὲ αἱ κοινότητες αὗται ἐμπορικοὺς ἀντιπροσώπους ἢ ἐμπορικὰ γραφεῖα εἰς τὰ κέντρα ἐκεῖνα, μετήρχοντο τὸ ἐμπόριον τῶν ὑφαντῶν τούτων, ἐξ οὗ ἀπεκόμιζον μέγαν πλοῦτον.

Κατ' ἄλλην ὁμως παράδοσιν, οἱ Καλαρρῦται μὲ τὴν Συράκω καὶ τὰ χωρία Μέτσοθον, Μαλακάσι, Ἀνήλιο, Μηλιά, Βουτονόσι καὶ Παλαιὰ Κουτσούφλιανη, κείμενα ἐκατέρωθεν τοῦ ἀγχένος τῆς Κατάρης καὶ ἔχοντα σπουδαίαν στρατηγικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν καὶ διακίνησιν μεταξὺ Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου, ἔτυχον ἰδιαιτέρων προνομίων, αὐτοδιοικήσεως, φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν κλπ.

Εἶναι πολὺ πειστικὴ ἡ ἀποψις, λέγει ὁ καθ. Βακαλόπουλος, ὅτι ὁ σουλτάνος Μουράτ ὁ Β' παρεχώρησε προνόμια εἰς τοὺς Μετσοβίτας διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς διόδου ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Σινάν πασᾶ, τῶν στενῶν (δερβέν) τοῦ Μετσόβου πρὸς Ἰωάννινα, ἀλλὰ καὶ γενικῶς διὰ τὴν παρεχομένην ὑπ' αὐτῶν διευκόλυνσιν καὶ ἀσφάλειαν εἰς τοὺς διερχομένους διὰ τοῦ μεταξὺ Μετσόβου καὶ Μαλακασίου ἐπικινδύνου ἀγχένος τῆς Πίνδου. Εἰς τὸ σχετικὸν σουλτανικὸν Δ)γμα ἀναφέρεται ὅτι ἡ παραχώρησις τῶν προνομίων γίνεται «ἐπειδὴ οἱ Μετσοβῖται οἰκοῦσι χώραν, δι' ἧς πολλοὶ διέρχονται κατὰ πάσαν ὥραν τοῦ ἔτους» καὶ τὸν μὲν

χειμῶνα διαπερῶσιν αὐτοὺς κατακλεισμένους ὑπὸ τῶν πολλῶν χιόνων καὶ νὰ ἀπολεσθῶσι κινδυνεύοντας ἐκεῖθεν στρωννύντες ἐπιθλήματα εἰς τοὺς πόδας τῶν ἵππων καὶ μεταφέροντες τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν, τὸ δὲ θέρος ἐκτιθεμένους εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ληστῶν, προφυλάττουσι καὶ ἐξασφαλίζουν αὐτούς». (1) Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν ἀπὸ τὸ ταξιδιωτικὸν τοῦ Ντυπρέ εἶναι ἀψευδῆς μαρτυρία περὶ τοῦ πράγματος. (2)

Ἄς ἐπιχειρήσωμεν ἤδη νὰ δώσωμεν τὴν δασικὴν σχηματικὴν εἰκόνα ἐπὶ τοῦ προφίλ τῆς ὄροσειρᾶς Γράμμος — Τύμφη — Λάκμων — Τζουμέρκα — Μακρυνόρος.

Ἡ ζώνη τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλλων, εὐνοουμένη ἀπὸ κλίμα ὑγρὸν

(1) Βακαλοπούλου τομ. Β' σ. 293.

(2) L. Dupré «Voyage à Athènes et à Constantinople», Paris 1825.



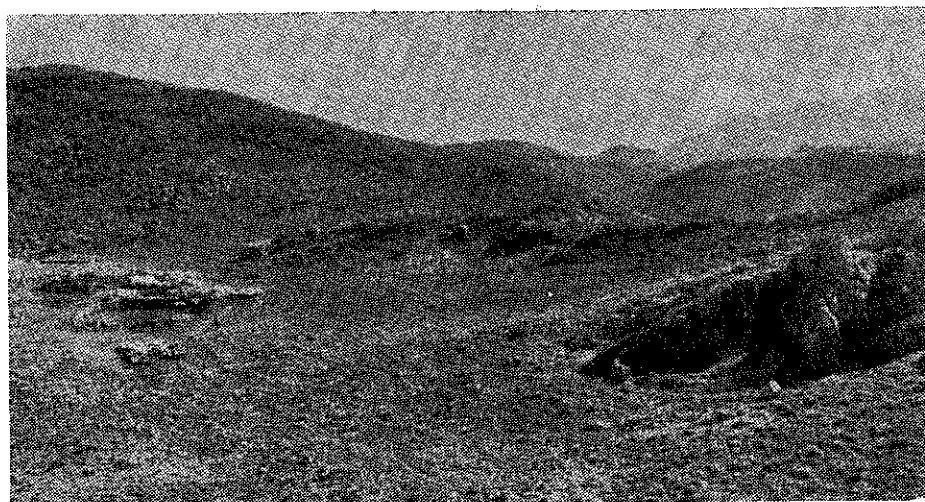
Διάβασις τῆς Πίνδου διὰ τῶν στενῶν τοῦ Μετσόβου (Κατάρας) πρὸς Ἰωάννινα. Πίναξ τοῦ L. Dupré κατὰ τὸ 1824.



Τὸ δάσος ὄξυᾶς ἀπλοῦται εἰς μεγάλας ἐκτάσεις κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης. Εἰς τὴν παρατιθεμένην εἰκόνα, τελικαὶ ὑλοτομῖαι πρὸς ἐξαγωγὴν τεχνικῆς ξυλείας μεγάλων διαστάσεων.

καὶ ψυχρὸν, ἀνέρχεται ἀρκετὰ ὑψηλὰ καὶ εἰσχωρεῖ ἀρκετὰ βορειότερον τῶν συνήθων σταθμῶν τῆς. Τὴν συναντῶμεν ὄχι μόνον καθ' ὅλην τὴν παράλιον περιοχὴν τῶν νομῶν Ἄρτης, Πρεβέζης καὶ Θεσπρωτίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, κυρίως κατὰ μῆκος τῶν χειμάρρων, ὅπως ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Ἀχελώου, ἀνερχομένην μέχρι Βάλτου καὶ ἔτι βορειότερον μέχρι τῆς Κάτω Ἀργιθέας, εἰς μεμονωμένους δὲ σταθμοὺς ἐν Ζαγορίῳ ἀνά τὴν χειμαρροκοιλιάδα τοῦ Βάρδα καὶ ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Μιτσικελίου, ἐνθα ὁ πρίνος σχηματίζει δάσος κατὰ τὴν περιοχὴν Ἀσπραγγέλων μέχρι ὕψους 1200 ἢ 1300 μ. (κορυφῆ Τσεπιτοῦρα) Ἡ πεύκη θεβαίως δὲν ἀπαντᾷ, ἀλλ' αὕτη ἔχει ἐξαφανισθῆ συντελεῖα ἴσως ἀνθρωπογενῶν ἐπιδράσεων. Ἄλλωστε, ἐάν ἀπαντοῦσε, θὰ ἦτο εἶδος ψυχροβίου πεύκης καὶ οὐχὶ θερμοβίου (παραλίου). Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χώρου ἐξαπλοῦται ἡ ζώνη τῶν φυλλοβόλων δρυῶν καὶ τῆς καστανιάς, πλὴν αὕτη ἔχει λίαν περιορισθῆ κατ' ἕκτασιν ἐξ ἀνθρωπογενῶν αἰτίων, εἴτε ἐκτοπισθεῖσα ἀπὸ δενδροκομικᾶς καλλιέργειας (ξυνὰ καὶ ἐλαία) εἴτε ἀπὸ κακοτέχνους καὶ ἐντατικᾶς ὑλοτομίας, ἰδίᾳ ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατέπεσεν ἡ τιμὴ τοῦ θαλανιδίου. Διότι κατὰ τὸ μέγιστον αὐτοῦ ποσοστὸν ὁ δρυμὸς ἀντεπροσωπεύετο ἀπὸ τὴν θαλανιδιάν, ἡ ὁποία ἐν τῇ παραλίῳ Θεσπρωτίᾳ ἐσχημάτιζε δάση προστατευόμενα χάριν τοῦ θαλανιδίου, τοῦ ὁποίου κύριος λιμενίσκος ἐξαγωγῆς ἦτο ὁ Μοῦρτος, παρὰ τὴν Ἠγουμενίτσαν. Ἄλλ' εἰς τὸν ἀνώτερον ὄροφον τῆς ζώνης τοῦ δρυμοῦ, τὸ δρυσοδάσος, ἀντιπροσωπευόμενον κυρίως ἀπὸ τὴν πλατύφυλλον δρῦν, σχηματίζει ἐκτεταμένα δάση εἰς τὸ ὄροπέδιον Ζαγορίου, ἐπὶ τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Σουλίου καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κονίτσης.

Ἡ ζώνη τῶν ψυχροβίων παραμεσογενῶν κωνοφόρων, ἐκπροσωπούμενη ἀπὸ τὴν ἐλάτην, τὴν μαύρην πεύκην καὶ τὴν λευκόδερμον πεύκην, ἐξαπλοῦται ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων κλιτύων καὶ ὄροπέδιων τῆς Τύμφης, τοῦ



Υπαλπικός βοσκότοπος επί της Πίνδου εις την περιοχήν Ἀνήλιο Μετσόβου.

Γράμμου, τοῦ Σμόλικα, ὀλιγώτερον τοῦ Λάκμωνος καὶ ἔτι ὀλιγώτερον τῶν Τζουμέρκων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀπογυμνωθῆ.

Υπεράνω τῆς ζώνης τῶν κωνοφόρων ἐξαπλοῦται ἡ ζώνη τῆς ὄξυδας, ἡ ὁποία σχηματίζει ἐκτεταμένα δάση, κυρίως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κονίτισης ἐπὶ τῶν δυτικομεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Γράμμου κατὰ τὴν ἄνω λεκάνην τοῦ χειμάρρου Σαραντάπορος, δεξιῦ συμβάλλοντος τοῦ Ἀώου. Ἀπαντῶσι δὲ ταῦτα εἴτε ἀμιγῆ εἴτε ἐν μίξει μὲ μαύρην πεύκην. Τὴν ἐμφάνισιν τῆς ὄξυδας ἡ ὄξυς ἔχει ἤδη κάμει νοτιώτερον, ἐπὶ τοῦ Λάκμωνος, ἐνθα τὸ μέγα δάσος ὄξυδας τοῦ Ἀνηλίου Μετσόβου, τῆς Μηλιάς ἐπίσης εἰς τὴν αὐτὴν περιοχήν, ἐν Ζαγορίῳ, παρὰ τὸ Δίκορπον ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλαγίᾳς τοῦ Μιτσικελίου, ἐν Βωβούσῃ, Λαίστη καὶ Βρυσοχωρίῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ ζωὴ τῶν πληθυσμῶν τούτων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπιβλητικῶν τούτων δασῶν ὤθησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιοτεχνίας τῆς ξυλείας καὶ τῆς χειροτεχνίας τῶν ξυλοκατασκευῶν. Δὲν δυνάμεθα θέβαια νὰ ἐντοπισώμεν εἰς τὴν περιοχήν αὐτὴν τὴν πατρίδα τῶν τοιούτων ξυλοτεχνιῶν, ἀλλὰ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας καθ' ὅλου δέον νὰ περιλάβωμεν τὰς περιοχὰς ταύτας μεταξὺ ἐκείνων, εἰς τὰς ὁποίας αἱ ξυλοτεχνίαι αὗται ἐνεφανίσθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν οἴκοθεν. Ἐν Μετσόβῳ, Ἀνηλίῳ, Μηλίᾳ, Περιβολίῳ, Μαλακασίῳ, Κρανείᾳ καὶ λοιποῖς χωρίοις ἡσκήθη ὡς κύριον βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα ἡ ὑλοτομία καὶ ἡ κατασκευὴ πρώτης ξυλείας, καθὼς καὶ ἡ λεπτοξυλουργικὴ τέχνη, τῆς ὁποίας πρώτη ὕλη εἶναι ἡ ξυλεῖα τῆς λευκοδέρμου πεύκης (ρόμπολου), κλάδος τῆς ὁποίας πρέπει νὰ θεωρῆται ἡ τοσοῦτον εὐδοκιμήσασα εἰς τὰ χωρία τῆς Κονίτισης σκαλιστικὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεδείχθησαν γενεαὶ σκαλιστάδων. Ἐξ ἄλλου τὸ ξύλον τῆς ὄξυδας ὤθησεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς βιοτεχνίας τῆς θαρελοποιίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ξύλον τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ὕλην. Παρὰ τὴν ἀνεπτύχθη ἡ οἰκοτεχνία πλῆθους μικροαντικειμένων ἐκ ξύλου οἰκιακῆς χρήσεως, πολλὰ τῶν ὁποίων σήμερον ἐξακολουθοῦν νὰ κατασκευάζονται ὡς διακοσμητικά.

Ἡ Ἠπειρος περιήλθεν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸν Μουράτ Β' τὴν 29 Μαρτίου 1430

ἀμαχητί, ἀμὰ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Σινάν πασᾶν ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν τειχῶν. Ἡ πόλις ἔτυχε προνομίων, «τὰ ὁποῖα οὐδεὶς ἄλλος λαὸς κατακτηθεὶς ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν ἀπῆλαυσε ποτέ», λέγει ὁ Θεόδωρος Βελιλιανίτης.⁽¹⁾ Ἐπίσημοι ὑποσχέσεις, κατοχυρωθεῖσαι ὑπὸ χάτι σερίφ, ἐδόθησαν εἰς τὸν μητροπολίτην καὶ τὸν καπετὰν Στρατηγόπουλον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Παύλου καὶ εἰς τοὺς ἐπίσημοτάτους τῶν προχόντων διὰ τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαίων τῶν προνομίων, μὲ μόνην τὴν ὑποχρέωσιν πληρωμῆς χαρατσίου καὶ πιστὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν σουλτάνον.

Μεταξὺ τῶν προνομίων, τῶν ὁποίων ἔτυχεν ὁ λαὸς ἦτο, πλὴν τῆς ἐλευθέρως ἀσκήσεως τῶν θρησκευτικῶν τοῦ καθηκόντων, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν φόρον τοῦ παιδομαζώματος διὰ τοὺς ἐντὸς τοῦ φρουρίου οἰκούντας.⁽²⁾ Ἡ διατήρησις τῆς ἀστικῆς καὶ ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας καὶ αὐτῶν τῶν τιμαρίων ἢ διαδοχικῆ μεταβίβασις. Ἡ ἐλευθέρως χρήσις τῶν κωδῶνων τῶν ἐκκλησιῶν, ἢ καλλιέργεια τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας ἐν γένει ἢ ὄπλοφορία, ἢ χρήσις προσωπιδῶν κατὰ τὰς ἀπόκρεω, ἢ ἐλευθέρως ἐκλογὴ τῶν ἀρχόντων τῶν καὶ τῶν δικαστῶν τῶν κ.ἄ.

Ἡ τοιαύτη εἰρηνικὴ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἐνὸς καθεστῶτος, τοῦ φραγκικοῦ (ὑπὸ τὸν Κάρολον Α') εἰς τὸ ὀθωμανικόν, δὲν ἐδημιούργησεν οἰκονομικὴν, κοινωνικὴν ἢ δημογραφικὴν ἀνωμαλίαν ἐν Ἠπείρῳ, οὐδὲ κύμα φυγῆς, ἀφοῦ μάλιστα ἢ παράδοσις τῆς πόλεως ἔγινε διὰ συνεννοήσεως μέρους τῶν κατοίκων μετὰ τοῦ Σινάν, οἱ ὁποῖοι ἀπεχθάνοντο τὴν λατινοκρατίαν. Δὲν ἔχομεν συνεπῶς μετακινήσεις πληθυσμῶν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς τουρκοκρατίας τουλάχιστον καὶ καταφυγὴν εἰς ἀσφαλέστερα ὄρεινά μέρη. Αὐτὴ ἡ δημιουργία τῶν αὐτονόμων κοινοτήτων τῶν ὄρειων περιοχῶν (Ζαγορίου, Βλαχοχωρίων) ἔγινε εἰρηνικῶς καὶ προνομιακῶς, μόνον δὲ ἀσήμαντὰ τινὰ κινήματα ἔγιναν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Χειμαρριωτῶν καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν ἀρματολῶν Θεοδώρου Μπούα Γρίβα τῆς Βονίτισης καὶ Λούρου, καὶ Πούλιου Δράκου καὶ Μαλάμου τῆς Ἠπείρου, οἱ ὁποῖοι καταλαβόντες τὴν Ἄρταν ἐπεχείρησαν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὰ Ἰωάννινα, ἀλλὰ ἀθλίως κατεστράφησαν ἅπαντες ἐν ἔτει 1585, μὴ δυνηθέντες οὐδὲ πόρρωθεν νὰ πλησιάσουν εἰς Ἰωάννινα. Σοβαρώτερον ἐπίσῳδιον τοῦ ἐπομένου 1597 αἰῶνος ὑπῆρξεν ἡ ἀνταρσία τοῦ ἀρχιερέως Τρίκκης Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου, τοῦ ἐπὶνομασθέντος Σκυλοσόφου, ἡ ὁποία κατεπνίγη αὐθιμερὸν καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος ἔλαβεν οἰκτρὸν τέλος καὶ ἡ ὁποία ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἔξωσιν τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τὸ κάστρον. Ὑπῆρχεν ὁμοίως ἐν Ἠπείρῳ μίᾳ μόνιμος, οὕτως εἰπεῖν, ἀνωμαλία, ἐκπροσωπούμενη ὑπὸ τῆς συμπολιτείας τῶν Σουλιωτῶν, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ὑπὸ 71 χωρίων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μὲν 11 ἀποτελοῦσαν τὰ χωρία τῶν Σουλιωτῶν, τὰ δὲ 60 τὰ χωρία τῶν Παρασουλιωτῶν. Μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων ὑπῆρχε σχέσις ἡ ὁποία, λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην μας τὰς σχέσεις μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ περιοίκων. Οἱ Σουλιῶται δὲν ἦσαν ἀντάρται. Ἦσαν πιστοὶ ὑπῆκοοι τοῦ σουλτάνου καὶ ἐπλήρωνον εἰς χρῆμα τὸ χαρατὶ τακτικά καὶ τὴν δεκάτην τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων τῶν καὶ κάθε ἄλλον νόμιμον φόρον. Εἰς τὴν περιοχήν τῶν Κασσωπαίων ὄρειων,

(1) Θ. Βελιλιανίτης. «Ἰωάννινα», ἐν Ἠμερ. Μεγάλῃς Ἑλλάδος, τ. Β' σ. 231—251, Ἀθήναι 1923.

(2) Τὸ προνόμιον τοῦτο κατηργήθη συνεπείᾳ τοῦ κινήματος τοῦ Σκυλοσόφου, ἐξωσθέντων ἐκ τοῦ φρουρίου τῶν χριστιανῶν.



“Αποψις τῶν θουνῶν τοῦ Σουλίου, τὰ ὁποῖα σήμερον εἶναι τελείως γυμνά.

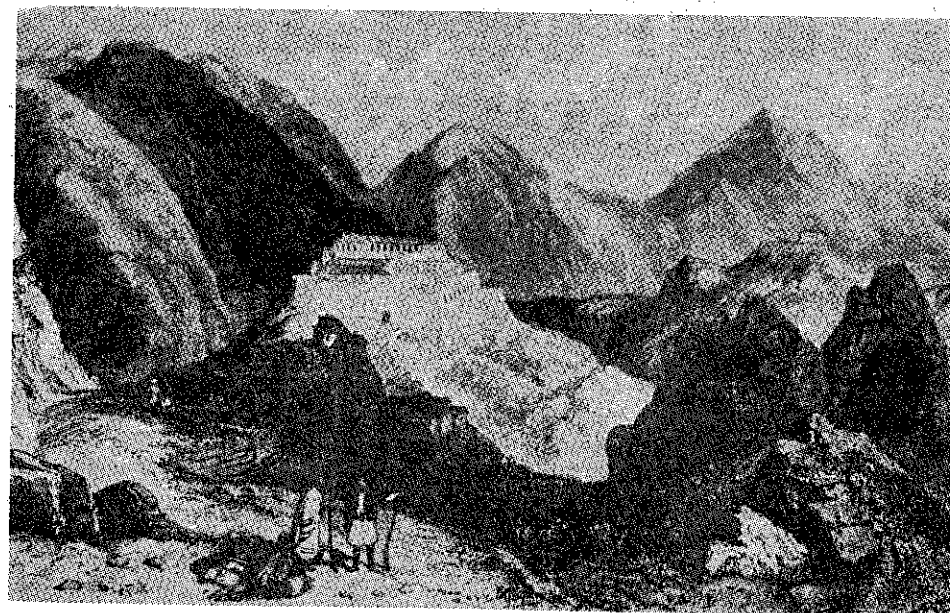


“Ἄλλη ἀποψις τῶν θουνῶν τοῦ Σουλίου μετὰ τὴν τρομακτικὴν τῶν γυμνότητων.

ὅπου ἐξοῦσαν, ἦσαν παράγοντες εὐνομίας καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι μπέδες καὶ ἀγάδες τοῖς κατέβαλλον χρηματικὴν εἰσφορὰν διὰ τὴν προστασίαν τῶν κτημάτων καὶ τοιφλικίων τῶν ἐναντίον τῶν ληστῶν. Ἀλλὰ ἡ τάξις αὕτη δὲν ἦτο ἀρεστὴ εἰς τὸν Ἄλῃ πασάν. Ἡ πραγματικὴ ἀνωμαλία ἀρχίζει μετὰ τὸν Ἄλῃ καὶ διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ 1790 μέχρι τοῦ 1803, ὅποτε ἐπέρχεται τὸ γνωστὸν τραγικὸν τέλος. Τὸ ἐπεισόδιον αὐτοῦ τοῦ Σουλίου ἦτο ὅλως τοπικοῦ χαρακτήρος καὶ δὲν μετέβαλε τὴν ἐν Ἠπείρῳ τάξιν τῶν πραγμάτων. Σοβαρωτέρα δὲ ἦτο ἡ ἀναταραχὴ ἀπὸ τὴν ἐν ἔτει 1820 ἐκστρατεῖαν πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Ἄλῃ, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ἐπέδρασαν ὀλιγώτερον ἐπὶ τῆς Ἠπείρου καὶ περισσότερο ἐπὶ τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἐφ’ ὅλης τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Οὕτω διέρρευσε ἡ περίοδος τῆς τουρκοκρατίας μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Εἰκοσιένα, περίοδος ἀνανεώσεως τοῦ δασικοῦ κεφαλαίου, χωρὶς τοιαύτη ἀνανέωσις νὰ πραγματοποιηθῇ ἐν Ἠπείρῳ. Ἀπεναντίας σημειοῦται περιορισμὸς τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν καὶ υποβάθμισις τῶν διασωθέντων δασῶν. Οὕτως ἡ προφορικὴ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι τὰ ἐξ ἀειθαλῶν καὶ φυλλοβόλων πλατυφύλλων δάση τῶν δυτικῶν καὶ μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Μιτσικελίου κατεστράφησαν διαταγῇ τοῦ Ἄλῃ πασά διὰ λόγους ἀσφαλείας, ἵνα μὴ δηλαδὴ κρύπτονται ἐντὸς αὐτῶν αἱ ὁμάδες τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν.

Ἀπὸ ἀναλόγους αἰτίας ἀπεγυμνώθησαν αἱ κλιτύες τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Τομάρου (Ὀλύτσικα), γενικῶς δὲ συνεπεῖα ἐντόνου ξυλευσεως, βοσκῆς καὶ πυρκαϊῶν ἀπεγυμνώθησαν ἢ ὑπερραιώθησαν τὰ δάση τῶν θουνῶν δυτικῶς τοῦ διαύλου Ἰωαννίνων — Κονίτης ὡς ὁ Κασιδιάρης κλπ. Αἱ ἀποφιλώσεις καὶ υποβαθμίσεις τῶν ἡπειρωτικῶν δασῶν συνεχίσθησαν καθ’ ὅλον τὸν 18ῶν αἰῶνα συνεπεῖα ἀυξήσεως τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν ἀφ’ ἑνὸς καὶ τῆς ἀνυπαρξίας προστατευτικῶν μέτρων, ἀφ’ ἑτέρου. Δυστυχῶς ὅμως συνεχίσθησαν καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ 19ῶν αἰῶνος, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μεταβλη-



Τὸ ἡρωϊκὸν Σούλι μετὰ τὴν Κιάφαν εἰς τὸ κέντρον.



Αποψις τής χαράδρας τοῦ Βίκου εἰς τὸ ὕψος τοῦ χωρίου Μονοδέντρι ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀφρῦος αὐτῆς.

Γ' κειμένου

θῆ ἄρδην ἢ κληρονομηθεῖσα κατάστασις εὐθὺς ἀμέσως, μάλιστα κατὰ τὴν παραχώρη δεκαετίαν 1910 — 1920, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα ἐσφαλμένων δασοδιαχειριστικῶν μέτρων, ὡς θέλομεν ἴδη εἰς τὸ οἰκείον κεφάλαιον.

Ἀπὸ τουριστικῆς ἀπόψεως ἡ Ἠπειρος εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα περιοχὴ, τόσοσιν διὰ τὰ ἱστορικά της μνημεῖα καὶ τὸν λαϊκὸν πολιτισμὸν της ὅσον καὶ διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς της καὶ τὰ ἰδιόρρυθμα γεωλογικὰ της φαινόμενα. Ἀπὸ καθαρῶς δασοτουριστικῆς ἀπόψεως ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχουν αἱ ὄρεοκοιλιάδες τῆς ὑψηλῆς περιοχῆς ὡς ἐκεῖναι τοῦ Μετσόβου, τοῦ Ζαγορίου καὶ τῆς Κονίτσης μὲ τὰ ἀπέραντα δάση των, ἀπὸ ὄρεινὰς πεύκας, δρυὲς καὶ ὄξυάς, ἐντὸς τῶν ὁποίων φωλεῦει πλῆθος ὄρεινῶν χωρίων. Ἡ τουριστικὴ σημασία τῶν δασῶν τῆς Ἠπείρου μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν δασοβοτανικῶν εἰδῶν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν δασοπανικῶν μορφῶν εἶναι προφανῆς. Ἄξια ἐπίσης ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἰδιόρρυθμά τινα γεωλογικὰ φαινόμενα, μεταξὺ τῶν ὁποίων σημαντικώτερα εἶναι τὰ ἐπόμενα: Ἡ ὀνομαστὴ *Χαράδρα τοῦ Βίκου* (1) σχηματιζομένη ἐπὶ τῆς μεσημβρινοδυτικῆς κλιτύος τῆς Τύμφης, τὴν ὁποίαν διασχίζει ἀπὸ τοῦ χωρίου Σκαμνέλι μέχρι τοῦ χωρίου Κουκούλι μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς. Μεταξὺ τῶν χωρίων Κουκούλι καὶ Κῆποι, ἡ χαράδρα κάμπτεται σχεδὸν κατ' ὄρθην γωνίαν καὶ λαμβά-

(1) Κώστα Λαζαρίδη, «Ἡ Χαράδρα τοῦ Βίκου», Γιάννινα 1972.



Ἀγριόγιδα εἰς τοὺς γκρεμοὺς τοῦ Βίκου.

νει κατεύθυνσιν σχεδὸν πρὸς βορρᾶν. Κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο λαμβάνει τὸ μέγιστον αὐτῆς θάθος. Τὸ θέαμα εἶναι ἐξόχως μεγαλοπρεπὲς ἀπὸ τοῦ χωρίου Μονοδέντρι κειμένου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς αὐτῆς ὀφρῦος. Οὕτω προχωροῦσα ἡ χαράδρα, ἐκβάλλει εἰς τὸν χειμαρρὸν Βοῖδομάτην, ἀριστερὸν παραπόταμον τοῦ Ἀώου, σχηματιζομένης εἰς τὸ σημεῖον τῆς συμβολῆς θαθείας καὶ εὐρείας ὀβίρας πλουσίας εἰς ἰχθεῖς γλυκέων ὑδάτων, ἴδια δὲ εἰς πέστροφας.

Παλαιότερον αἱ ἀπόκρημοι κλιτύες τοῦ Βίκου καὶ αἱ δασώδεις δειράδες τῆς Τύμφης καὶ τοῦ Παπίγγου, ἦσαν τὰ ἀσφαλῆ καταφύγια τῶν αἰγάγων τῆς Πίνδου, οἱ ὁποῖοι σχεδὸν ἔχουν ἐξαφανισθῆ.

Ἄλλο ἰδιαιτέρον γεωλογικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ὄρεινης Ἠπείρου εἶναι ὄρειναι τινες λίμναι εἰς τὸ θάθος κλειστῶν βυθισμάτων (Dolinen, κν. γ ο ὑ π α τ α) τροφοδοτουμένων δι' ὕδατος ἐξ ὑπογείων πηγῶν. Ἐκ τούτων μία εὐρίσκεται εἰς τοὺς (ἄνω) πρόποδας τοῦ Παπιγιάτικου βουνοῦ, ἕτερα δὲ εἰς ὅμοιον ὕψος τῶν προπόδων τοῦ Σμόλιγγα. Αἱ λίμναι αὗται εἶναι γνωσταὶ μὲ τὴν ὀνομασίαν «Δρακόλιμνες», ὀφείλουσαι τὴν ἐπωνυμίαν των, ὑποθέτω, εἰς τὸ ἄξενον αὐτῶν, ὅπως ἄξενον θέλει ἡ λαϊκὴ ψυχὴ τὸ σπήλαιον τοῦ κάθε δράκου, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀμηρικοῦ Κύκλωπος μέχρι σήμερον. Πράγματι ἄξενά εἶναι τὰ νερά τῶν λιμνῶν τούτων, διότι, ὡς λέγεται, οὔτε πόσιμα εἶναι, οὔτε ὑγρόφιλον φυτικὴν θλάστησιν διατηροῦν αἱ ὄχθαι των, οὔτε ἰχθεῖς διατρέφουν τὰ ὕδατα αὐτῶν. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ τερατώδεις μῦθοι, τοὺς ὁποίους ἐπλασεν ἡ λαϊκὴ φαντασία καὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν πολλὰ παραλλαγὰ καὶ συλλογαί.

8. Μακεδονία.

Γενικά. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Σενώ, συνοδεύων τὸν Γάλλον πρόξενον, διέσχισε τὴν ἀπὸ Ἰσθμοῦ εἰς Χαλκίδα χώραν καὶ διεπίστωνε τὴν ἐρημίαν τῆς καὶ τὴν ἐπιστροφήν τῆς εἰς ἀγρίαν κατάστασιν με ἐρείπια συνοικισμῶν, πύργων κλπ. καὶ με ὕλομανοῦντα τοπία, ὁ Τούρκος περιηγητὴς καὶ συγγραφεὺς χρονογράφος Ἐλθιά Τσελεπὴ διέσχισε τὴν ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Ὀρφανοῦ πρὸς τὸν Θερμαϊκὸν ὁδόν, ὅπου διεπίστωνε θορείως τοῦ Λαγκαδᾶ σειρὰν ἐρημωμένων χωρίων, ἐγκαταλείμμενων ἀγροικιῶν καὶ ἀγροκτημάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐγκαταλείψει οἱ «ληστρικοὶ» (χαϊντοῦτ) χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ (Ἕλληνες, Βούλγαροι, Βλάχοι), ποὺ εἶχον καταφύγει εἰς τὰ θουνά, ἐξ αἰτίας τῆς καταπίεσεως καὶ τοῦ κινδύνου, ποὺ διέτρεχεν ἡ ζωὴ των ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ἐλθιά ἀφελῶς ὁμολογεῖ.

Ἡ Θεσσαλονίκη, ὅπως ἤδη γνωρίζομεν, εἶχε καταληφθῆ τῷ 1430, ἀπορρίψασα τὸ ναβῆτ τοῦ σουλτάνου Μουράτ, ἦτοι εἶχε καταληφθῆ ἐξ ἐφόδου καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς ὑπέκειτο εἰς τὸ καθεστῶς τῆς χειρότερας δουλείας, τὴν ὁποῖαν συνεπήγετο ἡ κατόπιν ἀντιστάσεως κατάληψις. Τὴν τύχην καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς πρωτεύουσας ἀκολουθοῦσε καὶ ὁλόκληρος ἡ χώρα, τῆς ὁποίας αἱ εὐφοροὶ πεδιάδες καὶ κοιλάδες διενεμήθησαν ὡς τσιφλίκια εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ Γιουρούκηδες, ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς περὶ τὸν Ἀλιάκμονα ἐκτεταμένης γαίας. Οἱ χωρικοὶ φυσικὰ ὑπήχθησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν δουλοπαροίκων (ὄρτακῆ), ὀρθότερον ὅμως εἰπεῖν εἰς τὴν τάξιν δούλων. Καὶ αὐτοὶ, ἐγκαταλείποντες τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα πλέον δὲν τοὺς ἀνῆκον, ἔφευγαν πρὸς τὰ μακεδονικὰ θουνά, εἰς ἀσφαλέστερα μέρη. Τὰ αὐτὰ αἴτια παράγουν πάντοτε τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα.

Ὅχι μόνον οἱ μεγάλοι ὄρεινοὶ ὄγκοι ὅπως ὁ Ὀλυμπος, τὰ Πιέρια, τὸ Βέρμιο, τὸ Βόϊον, ὁ Ὀρβηλος, ἀλλὰ καὶ χαμηλότερες περιοχῆς, ἡ Χαλκιδική, ἡ ὁποία σὰν χερσόνησος ἐμφανίζεται ἀπομονωμένη ἀπὸ τὴν κυρίως Μακεδονίαν καὶ με τὸν Χολομώντα καὶ τὰς τρεῖς χερσονήσους τῆς παρέχει τὴν ἐντύπωσιν ἀσφαλοῦς καταφυγίου, προσείλκυσε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν φυγάδων. Περιγράφων τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν τοῦ Χολομῶντος με τὸ ἐξ ὄψεως ἐκτεταμένον δάσος του, ὁ περιηγητὴς Κουζινερὺ (Cousinéry) λέγει, ὅτι κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν διωγμῶν καὶ τῶν κατακτήσεων τὰ δάση, περισσότερον ἀπὸ τοὺς διεσκορπισμένους ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μικροὺς ὄχυροὺς πύργους, ἔγιναν τὰ ἄσυλα τῶν κατοίκων. (1).

Ἀὐτὰ, λέγει ὁ καθ. Βακαλόπουλος, ἐμπόδισαν τὴν μετανάστευσιν καὶ τὴν διαρροή (τῶν κατοίκων) καὶ διετήρησαν ἀμεικτες τὶς παλαιᾶς οἰκογένειες, ποὺ εἶχον καταφύγει ἐκεῖ. Αὐτὰ ἐκράτησαν τὴν καθαρότητα τοῦ γένους των. Γι' αὐτὸ οἱ πληθυσμοὶ ἐκεῖνοι ἦσαν ὑπερήφανοι γιὰ τὴν ἑλληνικὴν τους καταγωγὴν, γιὰ τὰς προνομία τους, τὶς ἐκκλησίαις τους καὶ τὰ σχολεῖα τους». (Ἰστ. Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Β' σ. 85).

Ἡ ὄρεινὴν περιοχὴν τοῦ Χολομῶντος, συνεχίζει ὁ καθ. Βακαλόπουλος, καταλήγει σὲ ἄλλα πῶ ἀσφαλῆ ἀκόμη καταφύγια, στὶς τρεῖς χερσονήσους τῆς Κασσάνδρας, τῆς Σιθωνίας καὶ τοῦ Ἁγ. Ὄρους. Οἱ χερσόνησοι αὐτὲς φαίνεται, ὅτι ὑπῆρξαν κατὰ καιροὺς ἄσυλα ταλαιπωρημένων ἀπὸ ἐχθρικές ἐπιδρομὲς πληθυσμῶν» (ἐνθ. ἀν. σ. 86).

(1) Ὑπενθυμίζομεν τὴν παροιμιᾶσιν τῶν Ἰκαρίων: «Ὅ,τι φυλάει ἢ πριναριὰ δὲν φυλάει ἢ Παναγιά».

Εἰδικώτερον ἡ χερσόνησος τοῦ Ἁθω ἐξησφάλισε τὴν προνομιούχον μεταχείρισίν τῆς ἐκ μέρους τῶν Ὀθωμανῶν ἤδη ἀπὸ τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν (1326 — 1360), ὅταν δηλαδὴ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος περιορίζετο ἐν Βιθυνίᾳ καὶ εἶχε τὴν πρωτεύουσάν του ἐν Προῦσῃ, οὐδὲν δὲ προοιώνιζε τὴν κατοπινὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων καὶ ὅτι θὰ καθίστατο τοῦτο κληρονόμος τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας. Τότε λοιπὸν ἀντιπροσωπεῖα μοναχῶν τοῦ Ἁγ. Ὄρους μετέβη εἰς τὴν Προῦσαν, κομίζουσα πλοσίαια δῶρα πρὸς τὸν σουλτάνον καὶ προσέφερε τὴν ὑπακοὴν τῆς μοναστικῆς πολιτείας, δεχθεῖσα νὰ υποβληθῆ εἰς καταβολὴν φόρου εἰς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ὡς εἰς ἐπικυρίαρχον καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας. Ὁ σουλτάνος Ὀρχάν εὐχαρίστως ἱκανοποίησε τὸ αἶτημα τῶν Ἁγιορειτῶν, καθώρισεν τὸν ἐτήσιον φόρον καὶ περιέβαλε με καθεστῶς προνομίων τὴν μοναστικὴν πολιτείαν, τὰ ὁποῖα θραδύτερον ἐν ἔτει 1430 ἐπανέλαθε ὁ σουλτάνος Μουράτ Β' καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸν πυρῆνα καὶ τὴν θάσιν τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τοῦ Ἁγ. Ὄρους μέχρι σήμερον. Οὕτως οἱ Ἁγιορεῖται καλόγηροι πρὸ τῶν ἄλλων ραγιάδων «ἀπέκτησαν προστασίαν καὶ ἀσφάλειαν δι' ἑαυτοὺς καὶ τὰ μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας αὐτῶν ὡς καὶ ἀσυδοσίαν καὶ ἀτέλειαν διὰ τὰ κτήματα των». (1).

Ἀλλὰ καὶ ἡ Χαλκιδικὴ γενικώτερον, μάλιστα δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἡμισυ αὐτῆς, ἡ περιοχὴ τῶν μαντεμοχωρίων, ἡ σημερινὴ ἐπαρχία Ἀρναίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἠσχολοῦντο εἰς μεταλλευτικὰς ἐργασίας καὶ ὅπου οἱ καταφυγόντες κάτοικοι εἶδον πόρον ζωῆς, ἔτυχον προστασίας καὶ ἀσφαλείας λόγω τῆς ἰδιαίτερας σημασίας, τὴν ὁποῖαν εἶχε διὰ τὸ ὀθωμανικὸν θησαυροφυλάκιον ἢ παραγωγὴ τῶν μεταλλείων. Ἡ προστασία, ποὺ παρεσχέθη, συνετέλεσεν ὥστε νὰ συρρεύσουν πρὸς τὰ μαντεμοχώρια πάσης φυλῆς καὶ ἐθνικότητος ἐργάται καὶ ἔμποροι, ἰδίως δὲ εἰς τὴν πρωτεύουσάν αὐτῶν κώμην, τὰ Σιδηροκάυσια ἢ Σιδερόκασσαν. Οἱ μεταλλωρύχοι ὑπεχρεοῦντο νὰ πληρώνουν ἕνα δράμι ἀργύρου ἐπὶ δώδεκα παραγομένων, καὶ νὰ πωλοῦν τὸ προϊόν τους εἰς τοὺς ἐπὶ τόπου διαμένοντας ἐκμισθωτὰς τοῦ νομισματοκοπέου καὶ εἰς τοὺς ἀργυραμοιβοὺς (σαράφηδες) εἰς τιμὴν διατιμῆσεως. Περὶ τὸ 1530, ὅποτε ὁ σουλτάνος Σουλεϊμάν Α' ἀναδιώργανωσε τὴν μεταλλευτικὴν ἐκμετάλλευσιν, τὸ σουλτανικὸν ταμεῖον εἰσέπραττε κατὰ μῆνα καὶ κατὰ μέσον ὄρον 18—30 χιλιάδας δουκάτων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ὁ καθαρισμὸς τῶν πολυτίμων μετάλλων ἐγένετο εἰς 500 — 600 καμίνους, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο εἰς διάφορα σημεῖα ἀνά τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν καὶ ὅπου εἰργάζοντο περὶ τοὺς 6.000 ἐργάται, πάσης ἐθνικότητος ὅπως εἶπομεν. Ὁ ἐργατικὸς αὐτὸς ὄργασμὸς συνετέλεσεν εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξέλιξιν τῆς κωμοπόλεως τῶν Σιδηροκαυσίων, ἡ ὁποία περιγράφεται ὡς κειμένη ἐν τῷ μέσῳ δασῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ὕλοτομία ἦτο ἀπηγορευμένη χάριν τῶν μεταλλευτικῶν ἐργασιῶν, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ὁποίων προωρίζετο ἡ παραγομένη ξυλεία (μπουντέλια καὶ γαρνιτούρα διὰ τὰς στοᾶς, καύσιμον ξύλον διὰ τὰς καμίνους κλπ.).

Ἡ ἀνθρακοποίησις ὅμως ὄχι μόνον ἐπετρέπετο, ἀλλὰ ὑπεχρεοῦντο οἱ Μαδεμοχωρίται νὰ μὴ ἐμποδίζον τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ κατασκευάσουν ξυλάνθρακας, ἴσως διότι οἱ ξυλάνθρακες κατασκευάζοντο ἐξ ἀειθαλῶν πλατυφύλλων θάμνων, μὴ χρησίμων εἰς τὴν μεταλλουργικὴν, ἴσως ὅμως καὶ συνετελεῖται ἀποσπάσεως ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων σχετικῶν

(1) Ν. Π. Ἐλευθεριάδου, «Γαῖαι καὶ δάση τῶν Ἱ. Μονῶν τοῦ Ἁγ. Ὄρους», Ἀθήναι 1939.

παραχωρήσεων, επιτυγχανομένων δια της λίαν έν χρήσει μεθόδου κατά την τουρκοκρατίαν, του χρηματισμού και της δωροδοκίας. Διάτι ο Ευλάνθραξ ήτο είδος λίαν έν χρήσει επί τουρκοκρατίας και μέχρι του β' παγκοσμίου πολέμου, μεγάλαι δέ ύλοτομιαί ένηργούντο παντού και έν Χαλκιδική μεγάλαι ύλοτομικαί επιχειρήσεις ύπήρχον, οί δέ επιχειρηματίαι Ευλέμποροι και άνθρακέμποροι μετεκάλουν Βουλγάρους ύλοτόμους και άνθρακεργάτας, οί όποιοι έχρησιμοποιούντο εύρέως εις πάσης φύσεως έργασίας ύπαίθρου.

Μολονότι ή εξέλιξις της μεταλλευτικής έκμεταλλεύσεως εις την Χαλκιδικήν δέν ύπήρξεν εύτυχής, μέχρι του σημείου μάλιστα νά διακοπή αύτη επί τι χρονικόν διάστημα, έν τούτοις καθ' όλον τό διάστημα της τουρκοκρατίας οί έντόπιοι πληθυσμοί επί της μεταλλευτικής έστήριξαν την οικονομίαν των και την συνέχισαν άπροσκόπως μέχρι του 1821, όπότε μετέσχον της Έπαναστάσεως με συνέπειαν την καταστροφήν όλης εκείνης της ειρηνικής κοινοτικής οργανώσεως.

Πράγματι, ο έκ Σερρών πλουσιώτατος τραπεζίτης Έμ. Παπάς διέθεσεν όλην την δραστηριότητά του και την περιουσίαν του, δαπανήσας πλέον των 500 χιλιάδων γροσίων, δια νά επαναστατήση την Ανατ. Μακεδονίαν. Από της 23 Μαρτίου 1821, όπότε απέβιβάσθη εις τό "Αγ. Όρος κομίζων όπλα και πολεμοφόδια, μέχρι των μέσων Νοεμβρίου του αυτού έτους, ή Ανατ. Μακεδονία ύπήρξεν άνάστατος έκ των πολεμικών γεγονότων. Αποτέλεσμα της έκρήξεως εκείνης ύπήρξεν εύκαιρία δια τους Όθωμανούς νά εκτελέσουν άνηλεείς σφαγάς χριστιανικών πληθυσμών, αίχμαλωσίας, έξανδραποδισμούς, πυρπολήσεις κωμών και χωρίων και κατάργησιν προνομίων από αίωνων σεβαστών. Ο κύριος εργάτης καταπνίξεως της επαναστάσεως Άβδουλ Άμπούδ πασάς από της εισβολής του εις την Κασσάνδραν την 30 Όκτωβρίου «ήρχισε την σφαγήν και την καταστροφήν της ύποταχθείσης χώρας, επιτελεσθείσαν μεθοδικώς και θραδέως μέχρι του Ιανουαρίου του 1822», λέγει ο Ιστορικός Διονύσιος Κόκκινος.

Φυσικά περι σεβασμού και εφαρμογής των προνομίων, τά όποια είχαν άπονεμηθή από της εποχής του σουλτάνου Όρχάν και επαναληφθή υπό των διαδόχων του, ούτε σκέψις ήδύνατο νά γίνη. Εις τό "Αγιον Όρος από της 15 Δεκεμβρίου 1821 έγκάτεστάθη τουρκική φρουρά από τρείς χιλιάδας άνδρας, τά έξοδα διατροφής των όποιων έξάρυνον τάς Μονάς. Η κατοχή αύτη του "Αγ. Όρους διήρκεσε καθ' όλην την διάρκειαν της Έπαναστάσεως ήτοι επί έννέα όλα έτη, κατά τό διάστημα των όποιων οί Άγιορείται μοναχοί κατετυραννήθησαν από τους Τούρκους στρατιώτας και μόνον μετά την λήξιν της Έπαναστάσεως απέφασισεν ή Πύλη νά άποσύρη εκείθεν την φρουράν.

Τάς συνέπειας της Έπαναστάσεως ύπέστησαν, έννοείται, και οί Μαδεμοχωρίται, οί όποιοι διεσκορπίσθησαν ανά την Μακεδονίαν και έκτός αύτης εις άλλας χώρας, πολλοί έφονεύθησαν ή απέθανον, πάντες δέ κατεστράφησαν. Και ναι μέν επανήλθον μετά την λήξιν της Έπαναστάσεως και την ίδρυσιν του Έλληνικού Βασιλείου, πλην οί επανεληθόντες ήσαν άσυγκρίτως όλιγώτεροι των πρό της Έπαναστάσεως και περιήλθον υπό πολύ χειρότερον καθεστώς διαβιώσεως, διάτι καθυπεβλήθησαν υπό την άμεσον δικαιοδοσίαν του πασά και του καθή Θεσσαλονίκης, ένω πρότερον έξηρτώντο απ' εθθείας έκ της Κωνσταντινουπόλεως, όπόθεν άπεστέλλετο ένας Μαντέμ άγας μετά είκοσάδος στρατιωτών, ούδεμίαν

ανάμειξιν έχων εις τάς ύποθέσεις των κατοίκων, άλλ' άπλώς έκτελών τάς αποφάσεις των τοπικών αρχόντων, οί όποιοι είχαν την διαχείρισιν των κοινών. Ηδη όμως ο από Θεσσαλονίκης άποστελλόμενος Μαδέμ άγας είχεν άπόλυτον έξουσίαν ζωής και θανάτου επί των κατοίκων, ένω έξ άλλου ύπεχρεώθησαν ούτοι νά πληρώνουν χαράτσι, δέκατον και δλους τους άλλους φόρους, των όποιων ήσαν τέως άπηλλαγμένοι.

Η επανάστασις της Ανατ. Μακεδονίας εις ούδέν ώφέλησε τον άγωνά της άπελευθερώσεως, έστω και ως αντιπερισπασμός ή ως τμήμα θυσίας, διάτι και πλούτος πολüs δυνάμενος νά ένισχύση τό ταμείον της Έπαναστάσεως έχάθη και αντίθέτως απέβη εις ένίσχυσιν των Τούρκων και τό σχέδιον των άρματολών του Όλύμπου και του Κασσομούλη μετά του Δημ. Ύψηλάντη δέν έτέθη εις έκτέλεσιν, έλλείψει Ικανού άρχηγού και πόρων. Διά την σπατάλην των χρηματικών πόρων είναι άρκετόν νά σκεφθή τις, ότι ο Άβδουλ Άμπούδ μόνον έκ του "Αγ. Όρους απέκόμισε τό ποσόν των δύομισι εκατομμυρίων γροσίων που του κατεβλήθησαν υπό των Άγιορειτών εις χρήμα και εις χρυσόν και άργυρον, ένω οί ίδιοι Άγιορείται είχαν δυσφορήσει κατά του Έμ. Παπά προκειμένου νά ένισχύσουν οικονομικώς την Έπαναστασιν. Και άκόμη ότι έκ της Χαλκιδικής ο Άμπούδ απέκόμισε σωρούς πλουσίων λαφύρων, τους όποιους μετέφερεν εις Θεσσαλονίκην επί των άπειραριθμών μεταγωγικών του. Αλλά ή ζημία, ή άμεσος οικονομική ζημία, δέν περιωρίσθη έως έδω, όπως θά ιδώμεν κατωτέρω.

Αλλά ή κοινωνική ζωή, ή όποία δέν είχεν ύποστή την αναδίπλωσιν και όπισθοδρόμησιν, την όποιαν έπεσημάναμεν εις άλλας περιοχάς, ένεκα της μεταλλευτικής οικονομίας της περιοχής και της ένισχύσεώς της από πληθυσμούς, οί όποιοι συνέρρευσαν αύτόθι δια λόγους ασφάλειας, επέπρωτο νυν νά δοκιμάση τά άγαθά της όθωμανικής πολιτιστικής πραγματικότητας. Από της εποχής αύτης χρονολογείται ή κατάπτωσις της κοινωνικής ζωής εις την Χαλκιδικήν, ή όποία άποβαίνει τόσον περισσότερο πρωτόγονος, όσον ο πληθυσμός περιορίζεται εις τά όρεινότερα και άγονώτερα έδάφη.

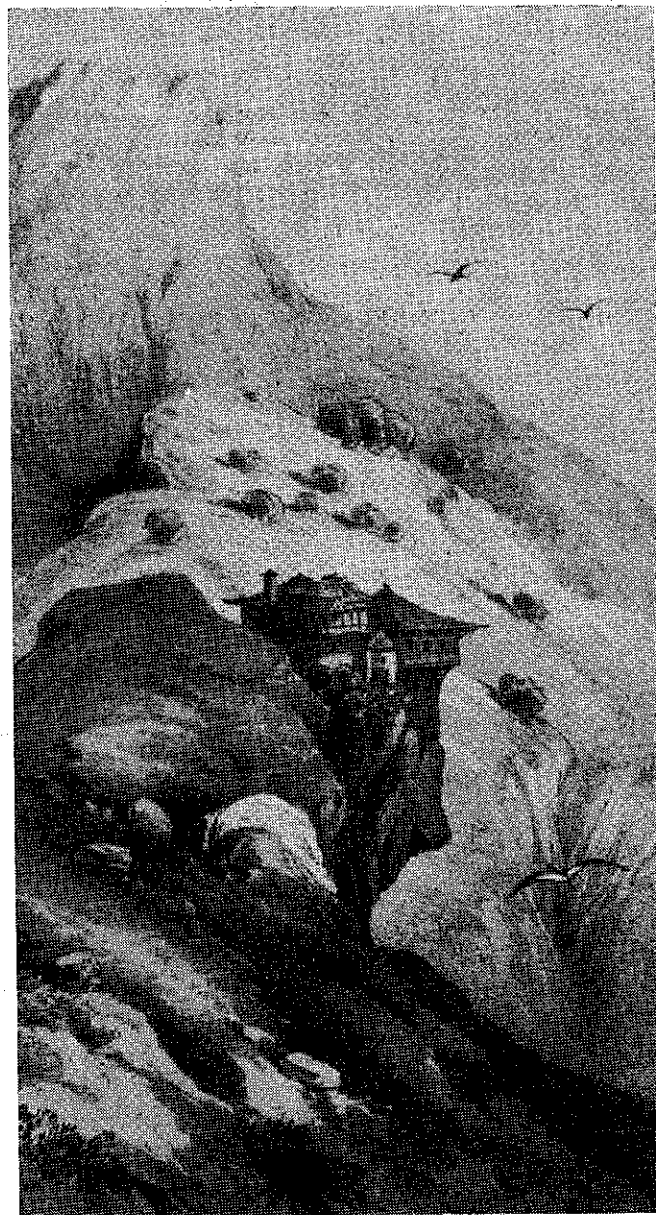
Υπό τό κράτος των νέων συνθηκών ή δασική θλάστησις εύρε την εύκαιρίαν άνανεώσεως του δασικού κεφαλαίου εις πάσα τάς κλιματικές ζώνας οί όποιαί άπαντώνται αύτόθι. Απαντώνσι δέ κατά μόν την χαμηλήν παράλιον ζώνην τά άειθαλή πλατύφυλλα μετά παραλίου πεύκης και αί φυλλοβόλοι δρύες μετά καστανιάς, κατά δέ την ύψηλοτέραν ζώνην ή όρεινή πεύκη (μαύρη πεύκη) και ή δευρά. Ιδιαιτέρως επί του Άκράθω έσημειώσαμεν έν έτει 1930 την παρουσίαν της έλάτης και σημάδας, καλουμένης από τους μοναχούς άγριολεύκης(1) επί μικρών επιφανειών εις άσήμαντον κεφάλαιον, είδη τά όποια ίσως σήμερα νά έχουν εκλείψει.

Κατά την περίοδον ταύτην έλαθε χώραν έν Αθω, αλλά και εις άλλα σημεία του μακεδονικού χώρου, άναγωγή των σπερμοφυτών ύψηλών, αλλά γηραιών, άχρήστων λόγω σήψεως και άπωλείας της σπερμοδοτικής των Ικανότητας γηραιών καστονοδενδρών, των κοινώς ονομαζομένων κουτσουμπάνες, εις πρεμνοφυή, περι της όποιας άναγωγής και του σχετικού συστήματος διαχείρισεως θά κάμωμεν λόγον εις τό οικείον κεφάλαιον. (Γ παρ. 4).

Ο μοναστικός βίος είναι μία μορφή φυγής προς άσφαλέστερα μέρη. Η μεταβίβασις των περιουσιακών στοιχείων των άτόμων (μοναχών)

(1) Εύλογίου Κουρίλα Λαυρεάτου «Αθώς κλπ.», Αθήναι 1935, σ. 40.

εις την Μονήν είναι μία μορφή ένισχύσεως της ασφαλείας. Αί δύο αὐταί μορφαί προστασίας ἔχρησιμοποιήθησαν ἐπὶ τούρκοκρατίας. Εἶδομεν εἰς τὴν Ἀττικὴν τοὺς κληρικοὺς τῆς Εὐβοίας νὰ ἐγκαταλείπουν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῶν τὰς περιφερείας τῶν καὶ νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν Πεντέλην, ἀναζητοῦντες τόπον νὰ μονάσουν. Ὑπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα κατωκλήθησαν οἱ θράχοι τῶν Μετεώρων ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου κοσμικῆς φύσεως κέντρα ἐδημιουργοῦντο εἰς τὰ ὄρεινά. Τὸ αὐτὸ συνέβη εἰς τὴν Ἀνατ. Μακεδονίαν, τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν.



Ὁ μοναστικὸς θίος εἶναι μία μορφή φυγῆς εἰς ἀσφαλέστερα μέρη, ὄχι διότι ἡ Μονὴ εὐρίσκεται μακρὰν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κατακτητοῦ ἢ καὶ ἐπὶ ἀπορρώγων θράχων ἀποτελοῦσα ἐνίστη φρουριακὸν κτίσμα, ἀλλὰ διότι ἐνῶ ὁ μοναχὸς καθίσταται ἀκτήμων καὶ πένης καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἀσύλληπτος ἀπὸ τὸν δυνάστην, τὰ εἰς τὴν Μονὴν μεταβιβάσθητα περιουσιακά του στοιχεῖα παραμένουν ἄθικτα. Ἡ οἰκοδόμησις τῶν μοναστικῶν συγκροτημάτων εἰς μέρη ἀπρόσιτα, φυσικῶς ὄχυρά καὶ ἀπροσπέλαστα, δὲν προστατεύει ἐναντίον τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἐναντίον ἀτάκτων ἐπιδρομέων, ληστῶν καὶ πειρατῶν ὄχι μόνον ἀλλοθρήσκων, ἀλλὰ καὶ ὁμοθρήσκων οὐχὶ σπανίως.

Ὁ μοναστικὸς θίος εἶναι μία μορφή φυγῆς εἰς ἀσφαλέστερα μέρη, ὄχι διότι ἡ Μονὴ εὐρίσκεται μακρὰν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κατακτητοῦ ἢ καὶ ἐπὶ ἀπορρώγων θράχων ἀποτελοῦσα ἐνίστη φρουριακὸν κτίσμα, ἀλλὰ διότι ἐνῶ ὁ μοναχὸς καθίσταται ἀκτήμων καὶ πένης καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἀσύλληπτος ἀπὸ τὸν δυνάστην, τὰ εἰς τὴν Μονὴν μεταβιβάσθητα περιουσιακά του στοιχεῖα παραμένουν ἄθικτα. Ἡ οἰκοδόμησις τῶν μοναστικῶν συγκροτημάτων εἰς μέρη ἀπρόσιτα, φυσικῶς ὄχυρά καὶ ἀπροσπέλαστα, δὲν προστατεύει ἐναντίον τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἐναντίον ἀτάκτων ἐπιδρομέων, ληστῶν καὶ πειρατῶν ὄχι μόνον ἀλλοθρήσκων, ἀλλὰ καὶ ὁμοθρήσκων οὐχὶ σπανίως.



Οἱ Καταφυγιῶτες ἐπὶ τὸ ἔργον.

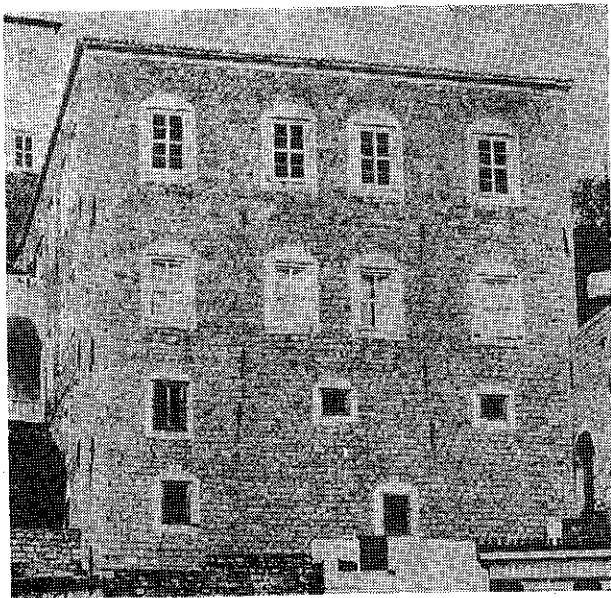
Καταφυγι. Ἐπὶ τῶν Πιερίων, εἰς τὴν ἀνωτέραν ζώνην τῶν ψυχροβίων κωνοφόρων, ἐδημιουργήθη ἕνας νέος οἰκισμὸς, ὁ ὁποῖος φέρει τὸ ὄνομα Καταφυγι (1). Οἱ Καταφυγιῶτες, εὐρεθέντες μέσα εἰς δασικὸν περιβάλλον, ἀντελήθησαν ὅτι τὸ δάσος εἶναι τώρα ὁ πορὸς ζωῆς τῶν καὶ ἔγιναν περιώνυμοι ὑλοτόμοι καὶ μάλιστα πριονάδες, παραγωγὸν τεχνικοῦ ξύλου. Καὶ ἐπειδὴ τὸ δάσος τῆς περιφερείας τῶν δέν εἶναι ἐπαρκὲς δι' ἐργασίαν συνεχῆ καὶ ἱκανοποιητικὴν ποσοτικῶς, μεταναστεύουν ἐποχικῶς πρὸς ἄλλας δασικὰς περιοχάς, τὸν Ὀλυμπον, τὴν Κασσάνδραν, τὸ Ἄγ. Ὄρος καὶ ἄλλαχοῦ. Ὁ Βακαλόπουλος προσθέτει, ὅτι συχνὰ ἐταξίδευαν εἰς Σμύρνην καὶ Ἀλεξάνδρειαν διὰ νὰ πωλήσουν τὴν ξυλείαν, ἀρῶμενος τὴν πληροφορίαν ἀπὸ τὸν Ἑζαί (Heyzey), ὅπερ θεωροῦμεν ὑπερβολὴν, διότι διακίνησις ξυλείας οἰκοδομησίου εἰς τόσον μακρινὰς ἀποστάσεις ἐκείνην τὴν ἐποχὴν δὲν ἀντέχει εἰς τὰς δαπάνας μεταφορᾶς. Οἱ Καταφυγιῶτες ἐξενητεύοντο διὰ νὰ ἐργασθοῦν εἰς δάση ὡς ὑλοτόμοι καὶ πριονάδες, ὄχι ὡς ἔμποροι ξυλείας καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὸ χωρίον τῶν πρὸς διαχείμασιν τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων.

Πίνδος. Εἰς τὴν ἄλλην ἄκρην τῆς Δυτ. Μακεδονίας, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἠπείρου ἐπὶ τῆς Πίνδου, οἱ πριονάδες τοῦ Περιβολίου, τῆς Ἀθδέλας, τῆς Κρανιάς, τῆς Μηλιάς κλπ. ἐπιδίδονται εἰς τὴν ἐκμετάλλευσίν τοῦ ἐκτεταμένου δασικοῦ ὄροσπέδιου τῆς Βάλια Κάλντα μετὰ ἀνεξάντλητα ξυλῶδη ἀποθέματά του καὶ ἀναπτύσσου τὴν βιοτεχνίαν τοῦ ὑδροπρίονος, περὶ τοῦ ὁποῖου θὰ ὁμιλήσωμεν εἰδικῶς κατωτέρω.

Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ὑδροπρίονος εἰς τὴν δασικὴν παραγωγὴν ὑποδηλοῖ τὴν κοινωνικὴν ἀνάγκην μηχανικῆς παραγωγῆς τεχνικοῦ ξύλου, λόγῳ τῶν ἀξαναομένων ταχέως κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Πράγματι δέ, τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς μετακινήσεις πληθυσμῶν πρὸς τὰ ὄρεινά ἀσφαλέστερα μέρη, αἱ ὁποῖα συνεπάγονται ἴδρυσιν ὄρεινῶν ἀστικῶν κέντρων, ἀκολουθεῖ μία κοινωνικοοικονομικὴ ἀνθησις, ἡ ὁποία μαρτυρεῖται ἀφ' ἑνὸς μετὰ ἐκδηλώσεις εἰς τὸν οἰκονομικὸν καὶ δημογραφικὸν τομέα, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν τοιοῦτον. Καὶ εἰς μὲν τὸν οἰκονομικοδημογραφικὸν τομέα ἐκδηλοῦνται διὰ τῆς ἀυξήσεως τοῦ οἰκοδομικοῦ χώρου μετὰ ταυτόχρονον ἐμφάνισιν νέου ἀρχιτεκτονικοῦ ρυθμοῦ, εἰς δὲ τὸν καλλιτεχνικὸν μετὰ προϊόντα ζωγραφικῆς, κυρίως ἀγιογραφίας, ξυλογλυπτικῆς, διακοσμητικῆς κλπ.

Βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ πρωτοτύπων, ἀλλ' οὔτε περὶ ἀντιγράφων. Τὰ παρουσιαζόμενα ἔργα εἶναι μιμήσεις ἢ ἔχουν ὑποστῆ βαθείας

(1) Βλ. ἀνωτ. § Θεσσαλία.



Τὸ ἐν Ὑδρα ἀρχοντικὸν τοῦ Τομπάζη, ροδωτοῦ ρυθμοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον νῦν στεγάζεται ἡ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν.

ἐπιδράσεις δυτικοευρωπαϊκῶν προτύπων, ἰδίως ἰταλικῶν, ἐνετικῶν καὶ γαλλικῶν. (Εἰς τὴν ξυλογλυπτικὴν ἔχομεν ἀκόμη καὶ μπαρόκ καὶ ροκοκό). Ἄλλ' εἶναι ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ἡ ἐκτέλεσις εἶναι καλὴ καὶ ἀποκαλύπτει ἀσθημα καὶ εἰλικρίνειαν. Εἰς τὸ σημεῖον δέ, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἡ καλλιτεχνικὴ ἀγωγή τοῦ λαοῦ, κάτω ἀπὸ τὴν σκοτίαν τῆς τουρκοκρατίας, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν περισσοτέρας ἀξιώσεις.

Καὶ εἰς τὸν ἀρχιτεκτονικὸν τομέα ἔχομεν ἐπίσης ἀντιγραφὰς καὶ ἐπιδράσεις, ἀλλ' αὗται δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Πρόκειται περὶ τοῦ ροδωτοῦ, λεγομένου ρυθμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπιχωριάζει καθ' ὅλην τὴν νησιωτικὴν καὶ ἐν μέρει τὴν παράλιον Ἑλλάδα. Ὁ ρυθμὸς οὗτος συνδυάζει ἀπλότητα καὶ αὐστηρότητα, ἐν ᾧ εἰς τῆς καταστάσεως τῆς χώρας, ἀπὸ ἀπόψεως ἀσφαλείας, προορισμὸν ἔχει νὰ ἀποθαρρύνῃ τὸν ἐπίδοσον ἐπιδρομέα, εἴτε πειρατὴς εἶναι οὗτος, εἴτε ὀρεσίβιος ληστής.

Ἔτσι βλέπομεν εἰς ροδωτὸν ρυθμὸν νὰ εἶναι κτισμένα ὅλα τὰ παλαιὰ ἀρχοντικὰ τῆς νήσου Ὑδρας, ἐπὶ παραδείγματι, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἀρχοντικὸν τοῦ Τομπάζη, ὅπερ παρουσιάζει ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν.

Ἡ οὕτως ἀρξαμένη κοινωνικοοικονομικὴ ἀνοδος συνεχίζεται μέχρι τοῦ Εἰκοσιένα, με ἀποτελεσμα τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων μικρῶν ἢ μεγαλυτέρων ἀστικῶν κέντρων, οἷα εἶναι ἡ Σιάτιστα, τὰ Σκόπια, ἡ Μοσχόπολις, ἡ Κοζάνη, τὸ Μοναστήριον. Τοῦτο σημαίνει ἡ συνεπάγεται τὴν ἐνίσχυσιν τῶν διαφόρων τεχνικῶν ἐπαγγελμάτων ὅπως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κτίστου, πού εἶναι καὶ τὸ πολυπληθέστερον. Εἶναι γνωστὰ εἰς τὴν Δυτ. Μακεδονίαν τὰ «μαστοροχώρια» καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ ἡ συνθηματικὴ τους διάλεκτος. Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη ἀνοδος, συνεπαγομένη αὐξήσιν τοῦ οἰκοδομικοῦ χώρου καὶ πολεοδομικὰς ἐπεκτάσεις, ὑπεβοήθησε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὑλοτομικοῦ ἐπαγγέλματος διότι ἠύξησε τὴν ζήτησιν ξυλικῆς, ἰδίᾳ οἰκοδομησίμου, τὴν ὁποίαν ζήτησιν δὲν ἠδύνατο νὰ καλύψῃ ἡ βραδεία παραγωγή μετὰ τὸ χειροπρίονον. Οὕτως ἐμφανίζεται εἰς τὴν δασοπονικὴν σκηνὴν τὸ ὑδροπρίονον. Δὲν εἶναι γνω-

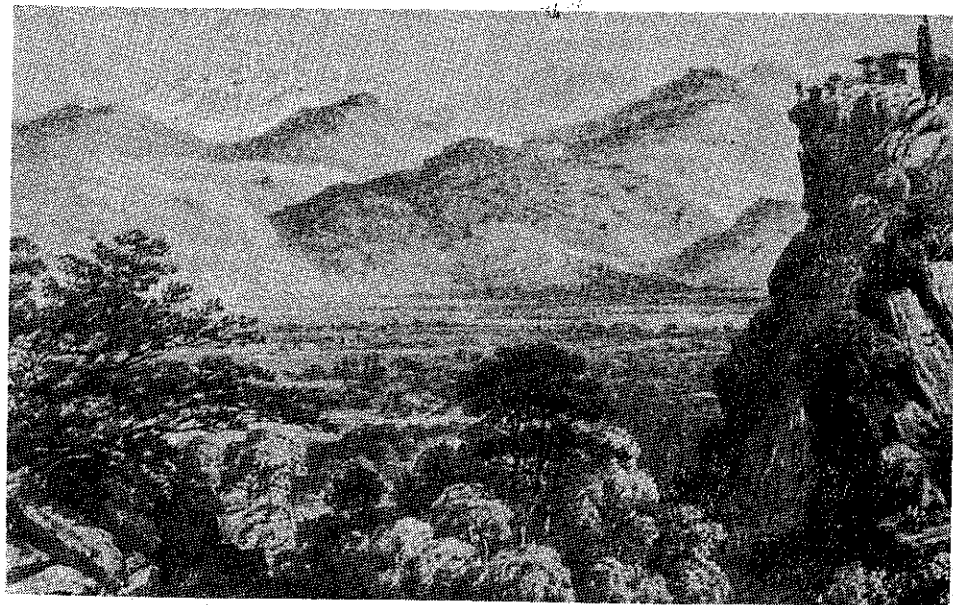
στὴ ἀπὸ ἀπόψεως δασικῆς βιβλιογραφίας ἡ καταγωγή τοῦ ὑδροπρίονου. (1). Τὸ θέμα εἶναι ἐνδιαφέρον ἀλλὰ ἡ διερεύνησις του λίαν δυσχερῆς.

Μολοντί δὲν εἶναι ἄγνωστον εἰς τὰς βορειοτέρας χώρας, ἡ παρουσία του εἰς τὴν Βαλκανικὴν δὲν ἀποτελεῖ ἀπλήν μεταφορὰν ἢ ἀντιγραφὴν, ἀλλὰ συνδέεται με κάποιαν πρωτότυπον προσαρμογὴν, διὰ νὰ μὴ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι πρόκειται περὶ πρωτοτύπου ἐφευρέσεως. Καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ διμυλώμεν περὶ ἐφευρέσεως διότι πρόκειται περὶ ἐπινοήσεως, ἢ ὁποῖα ἔχει λαϊκὴν τὴν προέλευσιν καὶ συνεπῶς πρόκειται περὶ μηχανῆς, ἢ ὁποῖα διεμορφώθη ἐν τῇ παρόδῳ μακροῦ χρόνου, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὁποῖου ὑπέστη προσαρμογὰς καὶ τελειοποιήσεις. Εἶναι συνεπῶς προϊόν ἐπινοήσεως πολλῶν λαῶν. Θεωροῦμεν χαρακτηριστικόν τὸ γεγονός, ὅτι προκειμένου περὶ τῶν διαφόρων δασοτεχνικῶν ὄρων τῆς διαμορφώσεως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ δασοπονίας, οὗτοι εἶναι κατὰ θάσιν ἑλληνικοί, μολοντί οἱ ὑλοτόμοι εἶναι κυρίως Ἄλβανοί, Βούλγαροι καὶ Σλαῦοι, ὀλιγώτερον δὲ Ἕλληνες. Οἱ Ἄλβανικοί, σλαβικοί, βουλγαρικοὶ καὶ ἄλλοι ὄροι εἶναι ὀλιγώτεροι καὶ ἀναφέρονται μᾶλλον εἰς τὴν ὑλοχρηστικὴν καὶ τὴν τεχνολογίαν παρά εἰς τὴν διαχειριστικὴν. Τοῦτο νομίζομεν ὑποδηλοῦν, ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ ὄροι ἔχουν ἀρχαιότεραν καταγωγήν, ἐνῶ οἱ μὴ ἑλληνικοὶ προσετέθησαν βραδύτερον. Κατὰ συνέπειαν, οἱ βασικοὶ χαρακτῆρες τῶν δασοπονικῶν ἢ δασοτεχνικῶν ἐκδηλώσεως διεμορφώθησαν ἐν Ἑλλάδι, βραδύτερον δὲ ἐδέχθησαν συμπληρώσεις καὶ ἐξωελληνικὰς ἐπιδράσεις.

Ἔτσι ἔχομεν ἑλληνικοὺς ὄρους: νεροπρίονα, πριονόμυλοι, ταβλόμυλοι ἢ ἀπλῶς πριονία «κάναλη» (ἦ), ὁ ξύλινος ἀγωγός, ἀποτελούμενος ἀπὸ ἀριθμὸν τινα θαγενίων, διὰ τοῦ ὁποῖου τὸ ὕδωρ κατὰγειται ἀπὸ τοῦ αὐλακος εἰς τὴν «φερωτὴν», τὸν πτερυγοφόρον στρόφαλον, ὁ ὁποῖος παράγει περιστροφικὴν κίνησιν. Τὰ πτερύγια ὀνομάζονται «κουτάλια» λόγω τοῦ σχήματός των. «Κρέμαση», ἡ ὑδατόπτωσις «κρεβάτι», τὸ φορεῖον τοῦ κορμοτεμαχίου («κουτσούρου») «τελλάρο», τὸ πλαίσιον τῶν πριονολαμῶν «μαξιλάρι», τὸ ἄκρον τοῦ κρεβατιοῦ ὅπου ἐπακουμβᾷ τὸ κορμοτεμάχιον «θέργα», τεμάχιον στοργγύλου ξύλου ρυθμίζον τὴν κίνησιν τοῦ φορείου κ. ἄ. Ξενογλωσσοὶ ὄροι: «βόλτα ἢ ντουλάς», στρόφαλον, τὸ ὁποῖον τῇ βοήθειᾳ τῆς «μασιάς» (διωστήρος, κατὰ Οἰκονομόπουλον) μεταβάλλει τὴν περιστροφικὴν κίνησιν εἰς εὐθύγραμμον ἢ «κούνα», λικνιζόμενος ἄξων (κατὰ Οἰκονομόπουλον), πού ἀποτελεῖ μέρος τοῦ προωστικοῦ μηχανισμοῦ «τεζιάς ἢ τεζάκι», τὸ φορεῖον τὸ κινούμενον ἐπὶ σιδηροτροχιάς «ντάννα», τὸ θεμέλιον τοῦ ὑδροπρίονου, ἀποτελούμενον ἀπὸ σειρὰς ἐπαλλήλων κορμῶν «ντερῆς ἢ ντερέκε», οἱ αὐλακες ὀλισθήσεως τοῦ καταρράκτου «πλιάκος», εἶδος μοχλοῦ μετὰ πέδης «ρέθ», εἶδος τροχοῦ «σόπι» καὶ ὑποκ. «σοπάκι», τὸ κατώτερον ἄκρον τῆς κάναλης κλπ.

Ἡ αὕτη μείξις ἑλληνικῶν καὶ ξένων ὄρων παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ παραγόμενα διὰ τῆς κατεργασίας προϊόντα τοῦ ξύλου. Οὕτως ἔχομεν ξύλον, πληθ. τὰ ξύλα, εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς εὐλείας, ξεν. κερρεστές, σανίδες ἢ σανίδια, τὰ ἐκ τοῦ κεντρικοῦ πρίσματος τοῦ κορμοτεμαχίου

(1) «Οἱ ὑδροπρίονες ἐν Ἑλλάδι» εἶναι μοναδικὴ μονογραφία περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ἐξετάζονται ἀπὸ ἀπόψεως τεχνικῆς κυρίως, ὀλιγώτερον οἰκονομικῆς, οὐδόλας ὅμως ἐρευνᾶται τὸ θέμα ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Ὑπὸ Ἄν. Οἰκονομοπούλου, δασολόγου, καθ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐν τῷ «Μηνιαίῳ Δασικῷ Περιδικῷ», ἔτ. Α. καὶ Β. 1925 καὶ 26. Ἀνάτυπον, Ἀθήναι 1926.



Ἡ πεδιάς τῆς Ἐδέσσης. Εἰς τὸ θάθος ὁ Ὄλυμπος.

ἀπολαμβανόμενα, ἐνῶ τὰ ἐκ τοῦ ἕξω ἄκρου τοῦ κουτσούρου ἀκροσάνιδα ἢ ἀκριες ἔχουν τὴν μίαν πλευρὰν ἐπίπεδον καὶ τὴν ἄλλην κυρτήν. Ταῦτα δὲν ἀποτελοῦν ἀντικείμενον ἐμπορίου, πωλούμενα ἐπιτοπίως εἰς τοὺς χωρικοὺς δι' εὐτελεῖς κατασκευάς, πολλάκις δὲ δίδονται δωρεάν. Τὰ μεταξὺ ἀκροσανίδων καὶ κυρίως σανίδων προϊόντα, ἀποτελούμενα ἐκ σανίδων ἔχουσῶν τὴν κατὰ πάχος διάστασιν κυρτήν, ὀνομάζονται κινάρια ἢ «μασχαλίδες». Ἡ ἐργασία τῆς διαμορφώσεως τοῦ κεντρικοῦ πρίσματος τοῦ κουτσούρου, ἴτοι ἡ ἀφαίρεσις τῶν ἀκροσανίδων καὶ τῶν μασχαλίδων, ὀνομάζεται «πλιέσιμο» ἢ «καθάρισμα», πιθανῶς πλύσιμον διὰ τοῦ ὁποίου τὰ κορμοτεμάχια «ἀπλιαίνονται». Τὰ προϊόντα τῆς πρίσεως τελικῶς δίδουν «φιλαδέλλες ἢ πέταυρα» τάβλες καὶ μισόταβλες πόντους, μαδέρια καὶ πλάκες. Λαμβάνονται ἀκόμη καθρόνια καὶ μισοκάδρωνα, τῶν ὁποίων ἡ διατομὴ εἶναι τετράγωνος, ἐνῶ τῶν προηγούμενων εἶναι ὀρθογώνιος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰκάζομεν, ὅτι ἡ ξυλοβιοτεχνία ἀνεπτύχθη εἰς τὰς τουρκοκρατούμενας δασικὰς περιοχὰς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν μὴ εἰσαχθεῖσα ἔξωθεν, ὑπέστη δὲ τὴν ἀνάμιξιν λέξεων καὶ φράσεων ἐκ τῶν εἰς τὴν Βαλκανικὴν λαλουμένων διαλέκτων, διότι ἀσφαλῶς Ἄλβανοί, Σέρβοι, Βούλγαροι, Βλάχοι καὶ ἄλλοι ἀνέμιχθησαν εἰς τὰς ὑλοτομικὰς καὶ ξυλοπριστικὰς ἐργασίας, ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι, τουλάχιστον ὡς καταναλωταί. Ἔτσι τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δασοτεχνικῶν ὄρων εἶναι ἑλληνικοὶ καὶ μάλιστα τῆς νέας ἑλληνικῆς, οἱ ὑπόλοιποι ξενικοὶ, ἄλβανικοὶ, σλαυικοὶ καὶ θλάχικοι, ἐλάχιστοι δὲ τουρκοί. Τοῦτο ἐπιβεβαιώνει, ὅτι οἱ ἐκ τῶν ἐστιῶν τῶν ἐκδιωχθέντες χριστιανικοὶ πληθυσμοί, κυρίως γεωργοί, εἰδρον ἄσυλον εἰς τὰ ὄρεινά δασώδη μέρη ὅπου μετεβλήθησαν ἀπὸ γεωργοὶ εἰς δασοπόνους καὶ κτηνοτρόφους. Τὰ ἐγκαταλειφθέντα καὶ ἐρειπωθέντα εἰς τὴν χαμηλὴν ζώνην χωρία τῶν μετε-

βλήθησαν εἰς δάση, ὅπως λέγει ὁ δασολόγος καθ. Ἰωάν. Παπαϊωάννου: «Ἡ σήμερον ὑπὸ δασῶν καλυπτομένη ἕκτασις ἴσως νὰ ᾖτο μεγαλύτερα πρὸ τοῦ 1822, ὅποτε κατεστράφη ἡ Νάουσα μετὰ τῶν περιχώρων, καθ' ὅσον ἐντὸς ταύτης (τῆς ἑκτάσεως) ἤκμαζον περὶ τὰ δέκα μεγάλα χωρία, ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῶν ὁποίων σήμερον ἀναθάλλουν δάση πυκνά... (ἐξ αὐτῶν) τὰ περισσότερα κατεστράφησαν κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης — Μοναστηρίου (1832) καὶ (μεταγενεστέρως) κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον καὶ σήμερον ἔτι (1926) διὰ τῶν ἐκχερσώσεων δῆθεν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν προσφύγων (τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς). (1)

Ἐνῶ ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἀνατ. Μακεδονίας καὶ τῆς Χαλκιδικῆς ἐλάμβανε τέλος με οἰκτρὰν ἀποτυχίαν, αὕτη ἤναπτεν εἰς τὴν Δυτ. Μακεδονίαν με κέντρον τὴν Νάουσαν. Ἡ Νάουσα ἦτο σχεδὸν βιομηχανικὸν κέντρον, με ἐργαστήρια ὑφαντουργίας, μετάξης καὶ ὄπλων κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἄλλων μικροτέρων βιοτεχνιῶν. Ἡ πόλις ἦτο νέα, κτισθεῖσα κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα καὶ εἶχε τύχει τοῦ ἐξαιρετικοῦ προνομίου νὰ μὴ κατοικῆται ὑπὸ Τούρκων, πλην τοῦ διοικητοῦ καὶ τοῦ καδῆ. Πάντες οἱ κάτοικοι ἦσαν Ἕλληνες, καὶ ἀνήρχοντο ἐν ἀρχῇ μὲν εἰς ἑπτὰ χιλιάδας, θραδύτερον δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς εἰς δώδεκα χιλιάδας.

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Νάουσαν ἐκηρύχθη εἰς τὰς 22 Φεβρουαρίου 1822 καὶ κατεστάλη εἰς τὰς 6 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους με βαρυτάτας συνεπειὰς διὰ τὴν πόλιν καὶ τοὺς κατοίκους. Ὁ ἀγὼν διεξήχθη εἰς τὴν περιοχὴν Βεροίας — Ναούσης — Ἐδέσσης, κατὰ τὸν ὅποιον κατεστράφησαν πολλὰ ἀπὸ τὰ μεγάλα χωρία τῆς περιοχῆς ὡς ἡ Κατράνισσα, τὸ Γραμματικόβον, ἡ Ἐπισκοπή, τὸ Ὀσλιανὶ καὶ τὸ Δαρζήλοβον. Ἐκτοτε ἡ τουρκικὴ κυριαρχία ἀποκαθίσταται πλήρης καὶ ἀνενόητος ἐν Μακεδονίᾳ.

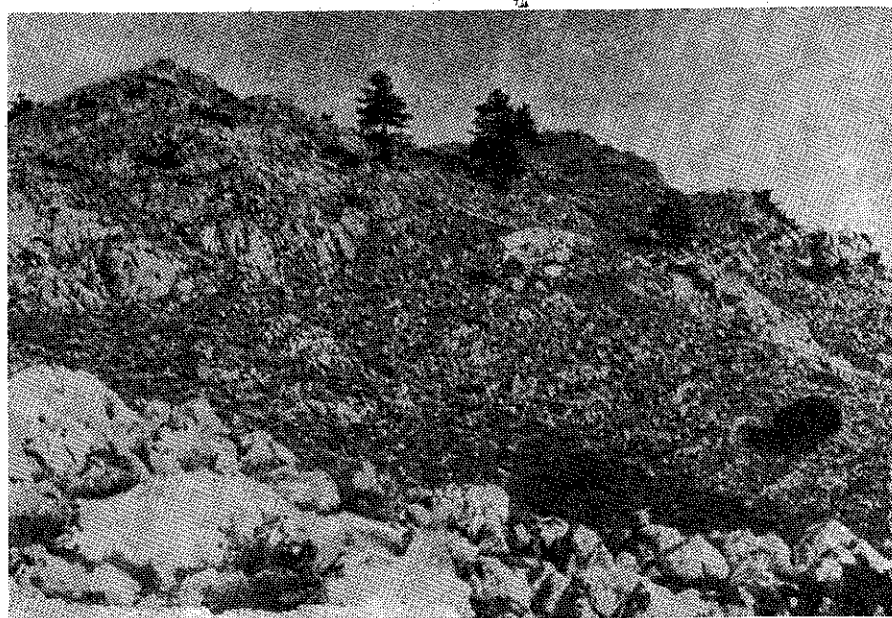
Τὰ δάση τῆς Μακεδονίας. Ἐν Μακεδονίᾳ ἀπαντῶσιν ὅλαι αἱ κλιματικαὶ ζῶναι τῆς θλασθήσεως, ἀπὸ τῆς παραλίου τῶν ἀειθαλῶν πλατύφυλλων καὶ τῆς θερμοβίου πεύκης μέχρι τῆς ἀλπικῆς ἢ ὑπαλπικῆς.

Τὰ ἀειθαλῆ πλατύφυλλα μετὰ τῆς χαλεπίου πεύκης ἐξαπλοῦνται ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Κατερίνης μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Συμβόλου, ἀνερχόμενα ἐπὶ τῶν κλιτύων εἰς διάφορα ὕψη, ποικίλλοντα ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν μικροκλίματος.

Οὕτως εἰς τὸν Κάτω Ὀλυμπον, ἴτοι τὸ νοτίως τοῦ χειμάρρου Ζηλιάνας καὶ τοῦ ἀγένης Διάθας τμήμα τοῦ Ὀλύμπου με ὑψηλότεραν κορυφὴν ἐκείνην τῆς Μεταμορφώσεως ὕψους 1.587 μ., ἡ διάπλασις τῶν σκληροφύλλων δασῶν ἀρχομένη ἐγγὺς τῆς θαλάσσης ἀνέρχεται μέχρι 1.200 μ. ὕψους. Εἰς τὸν κυρίως Ὀλυμπον ἡ διάπλασις αὕτη, ἀρχομένη ἐπίσης ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, φθάνει μέχρι ὕψους κυμαινομένου ἀπὸ 200 μέχρι 700 μ. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τῶν Πιερίων, συμβαίνει ὁμως κατὰ θέσεις τὰ ἀειθαλῆ νὰ ἐμφανίζονται εἰς ὕψος 500 μ. καὶ νὰ ἀνέρχονται ἐπὶ νοτιοδυτικῶν κλιτύων μέχρι ὕψους 1.400 μ. κατὰ Διαπούλην. (2)

(1) Ι. Παπαϊωάννου, καθ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Δασολόγος. «Τὰ δάση τοῦ Δασαρχείου Ναούσης». Μην. Δασικὸν Περιοδικόν. Ἀθήναι 1926, σ. 94.

(2) Χ. Διαπούλη, «Χλωρίς λειβαδίων κλιτ.», Ἀθήναι 1940.



Δασικός βοσκότοπος επί του Όλυμπου.

Εἰς τὸ Βέρμιον ἢ διάπλασις αὕτη δὲν ἀπαντᾷ καὶ μόνον εἰς τὰ περὶ τὸν Ἀλιάκμονα παρόχθια ἐδάφη ἐμφανίζονται συστάδες μεμονωμένοι σκληροφύλλων. Καὶ ὁ Παπαϊωάννου θεβαίει ὅτι ἡ διάπλασις τῶν σκληροφύλλων μόλις ἐξικνεῖται μέχρι Βεροίας, μὴ πλησιάζουσα πρὸς τὴν Νάουσαν.

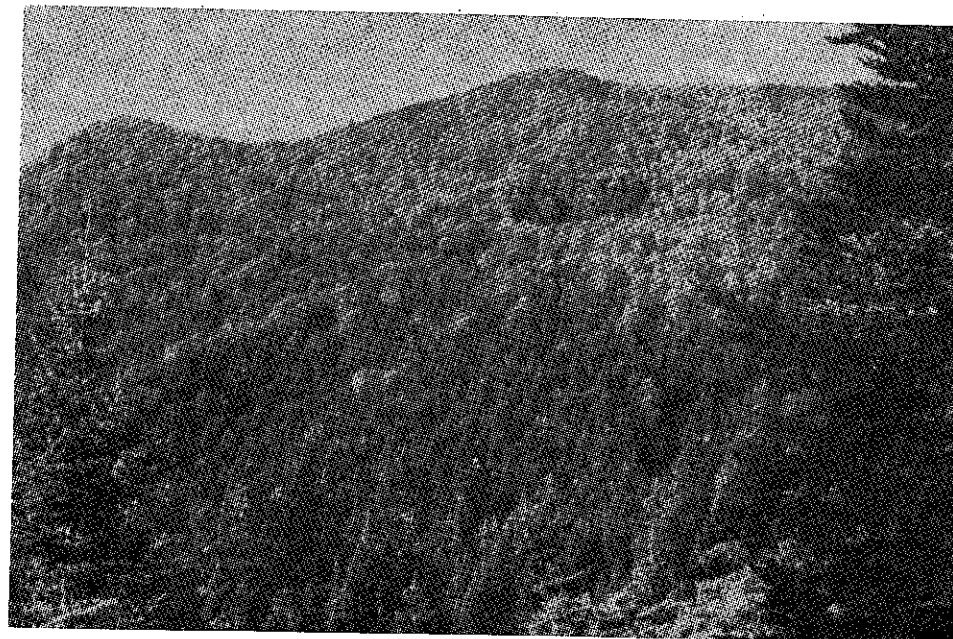
Καὶ εἰς τὴν Χαλκιδικὴν τὰ σκληρόφυλλα δάση ἔχουν εὐρείαν ἐξάπλωσιν, ἴδια εἰς τὴν Κασσάνδραν, τὴν Σιθωνίαν καὶ τὸ Ἁγ. Ὄρος, ὑπερβαίνοντα εἰς ὑπερθαλάσσιον ὕψος τὰ 700 μ. Τὸ δάσος τῆς χαλεπίου πεύκης, τῆς ὁποίας κανονικῶς ταῦτα ἀποτελοῦν τὸν ὑπόροφον, εἶναι ἐκτεταμένον μὲν εἰς τὰς τρεῖς χερσονήσους, πολὺ δὲ περιορισμένον εἰς τὸν κύριον κορμὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Κατὰ Διαπούλην ⁽¹⁾ ἡ χαλέπιος πεύκη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀρναίας (Ἁνατ. Χαλκιδική) μόλις σχηματίζει δύο δάση ἐκτάσεως 1.500 στρεμ. ἕκαστον, ἥτοι τὰ δάση Δεβελίκια τὸ ἓν καὶ Προσφόριον τὸ ἄλλο, κείμενα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἱερισσοῦ καὶ ἀποτελοῦντα κατὰ Παπαϊωάννου τὸ βορειότερον ὄριον ἐξαπλώσεως τῆς χαλεπίου πεύκης εἰς τὴν Ἑλλάδα. ⁽²⁾

Ἡ διάπλασις τῶν φυλλοβόλων πλατυφύλλων, ἀντιπροσωπευομένη κυρίως ἀπὸ πλατύφυλλον δρῦν, χνοώδη καὶ ἐπιφυῆ καὶ καστανιάν, ὀλιγότερον δὲ ἀπὸ γαῦρον, ὄστρυν, μακεδονικὴν δρῦν κ. ἄ., εἰς μὲν τὸν Κάτω Ὀλυμπον ἐμφανίζεται ἀπὸ ὕψους 300 μ., εἰς δὲ τὸν κυρίως Ὀλυμπον ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ φθάνει μέχρι ὕψους κυμαινόμενου ἀπὸ 800 ἕως 1.300 μ.

Εἰς τὰ Πιέρια τὰ φυλλοβόλα εἶδη καταλαμβάνουν τὸ μεγαλύτερον

(1) Χ. Διαπούλη, «Τὰ δάση τοῦ Δασαρχείου Ἰσθάρου», Μηνιαῖον Δασικὸν Περιοδικόν, 1926, σ. 223.

(2) Ι. Παπαϊωάννου, «Ἡ χαλέπιος πεύκη κλπ.», Δασικὴ Ζωή, 1936, σ. 121 κ.έ.



Μικτὸν δάσος δρυῶς καὶ ἐλάτης ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς Πίνδου με φυσικὴν ἀναγέννησιν ἐλάτης εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον. (Φωτ. Ὑπηρεσίας Δασ. Ἐφαρμογῶν)

ποσοτὸν τῆς ἐκτάσεως τοῦ δρῦς. Καὶ ἡ μὲν δρῦς, ἀρχομένη ἀπὸ μικροῦ ὕψομετρο, φθάνει μέχρι ὕψους ποικίλλοντος ἀπὸ 600 ἕως 1.000 μ., διακοπτομένη εἰς μὲν τὰ κατώτερα μέρη ἀπὸ τὰ σκληρόφυλλα πλατύφυλλα, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν δρυῆν, κατερχομένην εἰς δροσεράς καὶ προσβορείους ἐκθέσεις μέχρι 600 μ. ὕψους, ἡ δὲ καστανία, ἀπαντῶσα εἰς περιορισμένας τοπικῶς ἐκτάσεις ἐπὶ δροσερῶν καὶ γονίμων ἐδαφῶν, ἀναπτύσσεται εἰς ζώνην περὶ τὰ 500 ἕως 800 μ. ὑπερθαλασσίου ὕψους. Μετὰ τῶν κυρίων τούτων δασοβοτανικῶν εἰδῶν ἀπαντῶσιν ἐπίσης πολλὰ ἄλλα πολῦτιμα εἶδη ὡς ἡ πεδινὴ πετελέα, ἀπαντῶσα ἀνὰ τὰ βαθέα καὶ δροσερὰ ἐδάφη τῆς πεδιάδος τῆς Κατερίνης, ἡ ὄρεινὴ πετελέα, ἡ φλαμουριά, ὁ φράξος, ἡ λεύκη, ἡ σουρβιά, ἡ λεπτοκαρυά, ἡ κраниά, ἡ ὄστρυν κ. ἄ. Τὸ δάσος τῶν φυλλοβόλων πλατυφύλλων καταλαμβάνει ἐπὶ τῶν Πιερίων ἕκτασιν 345.000 στρεμμάτων κατὰ Διαπούλην, εἰς τὴν ὁποίαν δεόν νὰ προστεθῇ καὶ ἕκτασις 12.000 στρεμμάτων ἡραιωμένου δάσους.

Εἰς τὸ Βέρμιον ἢ διάπλασις τῶν φυλλοβόλων, ἐκπροσωπούμενη ἐπίσης ἀπὸ φυλλοβόλους δρῦς κυρίως, ἥτοι πλατύφυλλον, χνοώδη, ἐπιφυῆ, μακεδονικὴν, σποράδην δὲ καὶ κήριδα, ἐμφανίζεται ἀπὸ ὕψους 100 μ. καὶ ἀνέρχεται ἐπὶ μὲν τῶν Β. καὶ Β.Α. κλιτύων μέχρι ὕψους 1.200 μ., ἐπὶ δὲ τῶν Ν. καὶ Ν.Α. μέχρι ὕψους 1.300 μ. Ἡ καστανία ἐμφανίζεται ἀπὸ ὕψους 400 μ. καὶ φθάνει μέχρι 1.000 μ., σχηματίζουσα ἐνιαχοῦ αἰγιεὶ συστάδας, συνήθως ὁμογενεῖς μετὰ δρυὸς καὶ δρυῶς. Ἐν αὐταῖς ἀπαντῶσιν ἐπίσης ὁ καρπίνος, ὁ σφένδαμνος, τὸ πυξάρι, ὁ γαῦρος κ.ἄ. Ἡ διάπλασις αὕτη σχηματίζει ἐπὶ τοῦ Βερμίου δάση ἐκτάσεως 275.000 στρεμμάτων, ἐξ ὧν 75 χιλιάδες τὰ ἐκ καστανάς δάση. ⁽¹⁾

(1) Διαπούλης, ἔνθα ἄνωτ.

Ὁ ἄξων Ὀλύμπου — Πιερίων — Βερμίου — Ἄθω ἐνέχει ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐκ καστανιαῶν-δασῶν, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς ἐπόμενον κεφάλαιον.

Ἡ διάπλασις τῶν φυλλοβόλων πλατυφύλλων δασῶν ἐπεκτείνεται τόσον πρὸς δυσμὰς ὅσον καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἄξονος τούτου ὡς ἐπιταί: Πρὸς δυσμὰς τῆς ὄροσειρᾶς ταύτης ἡ διάπλασις εἰσχωρεῖ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἄνω Ἀλιάκμονος καὶ σχηματίζει ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν Καμβουνίων, Χασίων, Πίνδου, Βοίου, Σινιάτσικου καὶ Βούρινου ἐκτεταμένα δάση δρυός, ὀλίγα δὲ καστανιαῶν. Ὁ Κοντός, μὴ ἐπισκεφθεὶς τὴν περιοχὴν ταύτην, γράφει ἐκ πληροφοριῶν μετὰ δισταγμοῦ, ὅτι «ὑπὸ τὰ δάση ἐλάτου καὶ λαρικοειδοῦς πεύκου, μάλιστα δὲ ὄξυαῶς, ἐξαπλοῦνται δάση φυλλοβόλου δρυός, ἴδια ἀμιγχοῦ καὶ πλατυφύλλου μετὰ τινων εὐθυφλοίων, ὡς καὶ τῆς μακεδονικῆς, ἐνῶ ἡ χνουδωτὴ δρυὶς ἀναφαίνεται χαμηλότερον. «Παρέχει δὲ ὡς ἑκτασιν αὐτῶν 373.000 στρεμ. Διὰ τὰ δάση τῆς καστανιαῶν, μολοντί λέγει ὅτι εἶναι «ἀφθονώτερα σχετικῶς, ἦτοι ἐν σχέσει μὲ τὰ δάση τῆς δρυός, εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην», παρέχει ἑκτασιν 7.300 στρεμ. εἰς τὴν περιοχὴν Σιατίστης.⁽¹⁾

Βορειότερον ἡ διάπλασις τῶν φυλλοβόλων δρυῶν σχηματίζει δάση ἐκτάσεως 180 χιλιάδων στρ. κατὰ τὰς ἐπαρχίας Φλωρίνης καὶ Καστοριάς. Εἰς τὴν κεντρικὴν ὄρειον Μακεδονίαν, ἦτοι εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἀρδέας, Ἐδέσσης καὶ Γουμενίτης αἱ φυλλοβόλοι δρυεὶς σχηματίζουν δάση ἐκτάσεως 325 - 350 χιλ. στρ. καὶ ἡ καστανιαὶ ἐκτάσεως 30 περίπου χιλιάδων στρ. Ἀνατολικώτερον, εἰς τοὺς νομοὺς Σερρῶν, Δράμας καὶ Καβάλας τὸ δάσος τῶν φυλλοβόλων δρυῶν ἐξαπλοῦται ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τῆς Κερκίνης (Μπέλες), καταλαμβάνον ὀλόκληρον τὴν ἑκτασιν ἀπὸ τῶν δυτ. ὄριων τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (Σιδηροκάστρου) μέχρι τοῦ Στρυμῶνος, ἀνερχόμενον μέχρι ὕψους 700 μ., ὑπεράνω τοῦ ὁποίου ἀπλοῦται ἡ ζώνη τῆς ὄξυαῶς. Ἐπικρατοῦν εἶδος ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἐπιφυῆς δρυὶς, καλουμένη τοπικῶς πίκρο. Συνεχίζεται δὲ ἡ ἐξάπλωσις τῆς ζώνης τῶν δρυῶν πέραν τοῦ Ἀγγίστρου (Τσιγγέλι), ἐντὸς τοῦ ν. Δράμας πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Νέστου μὲ συνολικὴν ἑκτασιν ἐκτιμωμένην εἰς 65.000 στρ. καὶ περίπου χιλιάδας στρεμμάτων καστανιαῶν, ἀπαντωμένης μόνον κατὰ τὴν περιοχὴν Πραβίου (Ἐλευθερουπόλεως). Κατὰ τὴν περὶ τὸ 1930 ἐποχὴν ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἄν. Μακεδονίαν ὑδροχαρῆ δάση ἀπὸ ἰτέαν, σκληθρον, φράξον, πεδ. πτελέαν, μελίαν κ.ἄ., κυρίως περὶ τὰς ὄχθας λιμνῶν καὶ τεναγῶν, κατὰ μῆκος τῶν ὄχθων τῶν ποταμῶν, ὡς καὶ κατὰ τοὺς κώνους ἐκβολῆς των, τῶν ὁποίων τὴν ἑκτασιν ὁ Κοντός ὑπολογίζει εἰς 70 χιλ. στρ. ἔτι δὲ ὑπολογίζει εἰς 15 χιλ. στρ. τὰ πλατανοδάση. Τὰ δάση ταῦτα αἰσθητῶς ἐμειώθησαν κατ' ἑκτασιν συνεπεῖα ἀποξηράνσεων καὶ ἀποστραγγιστικῶν ἐν γένει ἔργων ἢ μεταβολῆς τῆς μορφῆς τῆς ἐδαφοποιίας, γενομένων ἕκτοτε, πλὴν μεταπολεμικῶς καὶ μέχρι σήμερον ἀνεπτύχθη εἰς σοβαρὰν ἑκτασιν ἢ λευκοκαλλιέργεια, τείνουσα νὰ ἀνακαταλάβῃ τὰ ἀπολεσθέντα ἐδάφη. Περὶ τούτου θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὸ περὶ Λευκοκαλλιέργειας κεφάλαιον.

Τέλος κατὰ τὴν νοτιαν κεντρικὴν Μακεδονίαν, ἦτοι τὸν ν. Χαλκιδικῆς καὶ τὴν χερσόνησον τοῦ Ἄθω, ἡ διάπλασις τῶν φυλλοβόλων πλατυφύλλων σχηματίζει δάση δρυῶν καὶ καστανιαῶν, ὡς ἀνωτέρω. Καὶ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν μὲν Πολυγύρου ἢ ἑκτασις τοῦ δρυοδάσους ἐκτιμᾶται εἰς 150

(1) Π. Κοντοῦ, «Δασικὴ Πολιτικὴ», τ. Α', σ. 322 καὶ 327, Ἀθήναι 1929.

περίπου χιλιάδας στρ. μὲ ἀσήμαντον παρουσίαν τῆς καστανιαῶν, εἰς δὲ τὴν ἐπαρχίαν Ἀρναίας τὸ μὲν δρυοδάσος ἐκτιμᾶται εἰς 160 περίπου χιλ. στρ. τὸ δὲ καστανοδάσος εἰς 40 χιλ. κατὰ Διαπούλην.

Ἡ διάπλασις αὕτη, ἀρχομένη ἐγγυὲς τῆς θαλάσσης, ἀνέρχεται ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς Χαλκιδικῆς μέχρι ὕψους 700 μ. ὀπόθεν ἀρχεται ἡ ζώνη τῆς ὄξυαῶς. Εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Ἄθω ἡ διάπλασις τῶν δρυῶν λαμβάνει θαυμασίαν ἀνάπτυξιν καὶ δασοπονικὴν σημασίαν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἐξετάζοντες τὴν δασικὴν χλωρίδα καὶ τὴν δασοποιαν τῆς Ἱερᾶς χερσονήσου ἰδιαιτέρως καὶ αὐτοτελῶς.

Αἱ ἀνώτεροι ἐδαφοκλιματικαὶ ζῶναι τῆς βλαστῆσεως. Αἱ δύο ἀνώτεροι ἐδαφοκλιματικαὶ ζῶναι τῆς βλαστῆσεως ἐν Μακεδονίᾳ διαμορφῶνται τὰς διαπλάσεις τῶν ψυχροβίων κωνοφόρων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ὄξυαῶς ἀφ' ἑτέρου. Αἱ διαπλάσεις αὗται τυπικῶς κείνται ἐπαλληλῶς, λόγω ὁμοῦ διαταράξεως ὅπως εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, τῆς ἀρχικῆς διαδοχῆς αὐτῶν σήμερον βλέπομεν ἄλλοῦ μὲν νὰ ὑπέρκειται ἡ ζώνη τῶν κωνοφόρων τῆς ζώνης τῆς ὄξυαῶς, ἄλλοῦ νὰ συμβαίνει τὸ ἀντίθετον καὶ ἄλλοῦ νὰ παράκεινται ἀλλήλων, ὑπερκεῖται ἀμέσως τῆς ζώνης τῆς δρυός.

Οὕτως εἰς τὸν Κάτω Ὀλυμπον ἡ διάπλασις τῶν παραμεσογείων κωνοφόρων Κεφαλληνιακῆς Ἐλάτης, Βασιλέως Βόριδος, λαρικοῦ Πεύκης καὶ ἡ διάπλασις τῆς ὄξυαῶς ἀπαντῶσιν εἰς τὴν ζώνην ἀπὸ 800 μ. μέχρι 1500 μ. Εἰς τὸν κυρίως Ὀλυμπον ἡ ὄξυαῶς ὑπέρκειται τῶν παραμεσογείων κωνοφόρων, ταύτης δὲ ὑπέρκεινται ἐνώσεις βορείων κωνοφόρων, ἦτοι Λευκόδερμος πεύκη καὶ Δασικὴ πεύκη ἀπὸ ὕψ. 1600 μέχρι 2.400 μ., ἐνθα ἀμφότερα τὰ εἶδη σχηματίζουν ἀμιγεῖς συστάδας, ἐνῶ χαμηλότερον μέχρι ὕψ. 900 μ. σχηματίζουν μικτὰς συστάδας μετὰ λαρικοῦ πεύκης καὶ ὄξυαῶς.

Ἐπὶ τῶν Πιερίων παρατηρεῖται ἡ αὐτὴ εἰκὼν, μὲ τὴν παρατήρησιν



Ἐδαφοκλιματικὴ καὶ δασικὴ βλάστησις ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου.



Θαυμάσια και πολύξυλα δάση ανεπτυχθησαν επί των οροπεδίων της Πίνδου, τὰ ὁποῖα παρέσχον ἱκανοποιητικὸν βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα εἰς τοὺς ἐκ τῶν πεδιάδων ἐκδιωχθέντας πληθυσμούς.

ὅτι αἱ καλύτεραι συστάδες Δασικῆς πεύκης εὐρίσκονται παρὰ τὸ Καταφύγι καὶ εἰς τὸ δάσος Φτέρη εὐρίσκει τὸ εἶδος τοῦτο τὸ νοτιώτερον ὄριον ἐξαπλώσεως ἐν Εὐρώπῃ.

Εἰς τὸ Βέρμιον ἡ δξύα ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰς ΒΑ κλιτεῖς ἀπὸ ὕψους 700 μ., σχηματίζουσα τὸ πλεῖστον ἀμιγρὴς συστάδας, μίκτας δὲ κατὰ τὰ κράσπεδα πρὸς τὰ φυλλοβόλα πλατύφυλλα καὶ πρὸς τὴν δξύαν.

Ἐπὶ τοῦ Βερμίου ἀπαντᾷ, πλὴν τῆς δασικῆς δξύας καὶ ἡ ἀνατολικὴ δξύα, εἰδικῶς εἰς τὰ δάση Ξηρολιθάδου καὶ Καστανιάς. Ἡ συνολικὴ ἔκτασις τῆς δξύας ἐπὶ τοῦ Βερμίου εἶναι περὶ τὰ 124.000 στρέμματα.

Τὰ κωνοφόρα ἐπὶ τοῦ Βερμίου ὑπέρκεινται τῆς δξύας. Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τῆς λαρικού πεύκης κυρίως, ἡ ὁποία καταλαμβάνει ἑκτασιν 85.000 στρ. ἐξ ὧν 41.000 στρ. ἐν ἀραιᾷ καταστάσει. Ἡ ὑβριδογενὴς ἐλάτη καταλαμβάνει ἑκτασιν 1.200 στρ. κατὰ συστάδας μεταξὺ Βερμίου, Ἄγ. Νικολάου, Κανέλλη καὶ Πολυμύλου, κατ' ἄτομον δὲ ἀπαντῶσι καὶ Δασικὴ πεύκη καὶ Λευκόδερμος.

Ἐπὶ τῶν ὁρέων τοῦ νομοῦ Κοζάνης, περὶ ὧν ὠμιλήσαμεν κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς διαπλάσεως τῶν φυλλοβόλων δρυῶν, ἀπαντῶσι δάση ψυχροβίων παραμεσογείων κωνοφόρων κατ' ἐναλλαγὴν μὲ δξύαν ὡς ἑξῆς:

Δάση ἐλάτης ἑκτάσεως 9-10 χιλ. στρ., Λαρικού πεύκης 130-135 χιλ. στρ., Ὁξύας 45 - 50 χιλ. στρ.

Βορειότερον εἰς τὸν ν. Φλωρίνης, τὰ ἐξ ἐλάτης δάση εἶναι ἀσήμαντα, τὰ ἐκ Λαρικού πεύκης ἐκτιμῶνται εἰς 65-70 χιλ. στρ., τὰ δὲ ἐξ δξύας ἐγγίζουσι τὴν ἑκτασιν τῶν 320 χιλ. στρεμμάτων.

Εἰς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν, τὰ δάση ἐλάτης ἐκτιμῶνται εἰς 5.000 στρ. ἐν Ἀρδέα, 4.000 στρ. ἐν Ἐδέσση, ἄλλα δὲ τόσα εἶναι τὰ δάση Λαρικού πεύκης, ἐνῶ ἐν Ἀρδέα ἐκτιμῶνται εἰς διπλάσιον ἀριθμὸν, ἦτοι εἰς 10 ἕως 12 χιλιάδας στρ.

Αἱ ἐπαρχίαι Θεσσαλονίκης καὶ Λαγκαδᾶ στεροῦνται δασῶν ἐκ κωνοφόρων, εἰς δὲ τὴν Χαλκιδικὴν ἡ διάπλασις αὐτὴ καταλαμβάνει ἑκτασιν 19-20 χιλιάδων στρ. κατὰ Κοντόν, ἐξ ὧν 8.000 στρ. κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Ἀρναίας. Τοῦτο ὅμως ἐλέγχεται ἀνακριβῆς διότι ὁ Διαπούλης, διατελέσας Δασάρχης Ἰσθόρου καὶ καλῶς γνωρίσας τὴν περιοχὴν, οὐδόλως ἀναγράφει ψυχρόβια κωνοφόρα ἐν Ἀρναία.

Τέλος εἰς τὴν Ἄν. Μακεδονίαν (Σέρραι, Δράμα, Καθάλα) ἡ Ἐλάτη φαίνεται νὰ ἐκλείπη παντελῶς. Ὁ Κοντὸς ἀναγράφει 2.000 στρ. εἰς τὸν νομὸν Δράμας (Πίναξ σελ. 329 «Δασ. πολιτικῆς») εἰς τὴν στήλην «Ἐλάτος», ἀλλὰ εἰς τὴν σελ. 332 τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς: «Εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν ἀπαντᾷ καὶ κόκκινος ἔλατος *Picea excelsa*, ἐπὶ ἑκτάσεως 3.500 περίπου ἑκταρίων συνήθως μετὰ δασικοῦ πεύκου καὶ δξύας, ἐπὶ βορείων κλιτύων καὶ ἐντὸς ρεματιῶν. Ἀσφαλῶς τὸ νοτιώτερον ἄκρον τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ δασικοῦ τούτου εἶδους εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου (...) ὁ κόκκινος ἔλατος (περιελήφθη) εἰς τὴν στήλην τοῦ ἐλάτου.» Ἄλλ' εἴτε πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως εἴτε πρόκειται περὶ ἄλλης, τὰ 2.000 στρ. τῆς στήλης «ἔλατος» ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει δύνανται νὰ καλύψουν τὰ 35.000 στρ. τῆς ἐρυθρελάτης τῆς σελ. 332. Μεταξὺ τῶν σελίδων 329 καὶ 332 ὑπάρχει ὀφθαλμοφανὴς ἀσυμφωνία, μὴ δυναμένη νὰ καλυφθῇ διὰ τῆς ἀναγραφῆς ὅτι ἡ ἑκτασις τῶν 3.500 ἑκτ. περιελήφθη εἰς τὴν στήλην τοῦ ἐλάτου, εἰς τὴν ὁποῖαν μόνον 200 ἑκτ. ἀναγράφονται. Ἡ αὐτὴ δὲ ἑκτασις τῶν 200 ἑκταρίων ἀναγράφεται εἰς τὸν Πίνακα τῆς σελίδος 24 τῆς ἐν ἔτει 1935 ἐκδοθείσης ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πραγματείας τοῦ Κοντοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Δασικὴ Πολιτικὴ ἐν Ἑλλάδι», ἔνθα ἐν σελίδι 23 ἀναγιγνωσκόμεν τὰ ἐπόμενα: «Οἱ νόθοι πληθυσμοὶ ἐλάτης εἰς τὴν βορείως τῆς Ὄθρου Ἑλλάδα σχηματίζουν, μετὰ στοιχείων ἑλληνικῆς ἐλάτης νοτιώτερον καὶ κτενοειδοῦς βορειότερον δάση ἑκτάσεως 47.000 περίπου ἑκταρίων, ἐκ τῶν ὁποίων (...) 3.000 εἰς τὴν Μακεδονίαν.» Κατανέμων δὲ τὴν ἑκτασιν τῶν δασῶν τούτων ἐν τῷ Πίνακι τῆς σ. 24 ἀναγράφει: Κοζάνη 930 ἑκτ., Φλώρινα 720, Πέλλα 900, Θεσ/νίκη 850 καὶ Δράμα 200. Παρατρέχοντες τὴν παρατήρησιν, ὅτι τὸ ἀθροισμὰ τῶν ἀριθμῶν τούτων δὲν εἶναι 3.000 ἀλλὰ 3.600, σημειοῦμεν ὅτι ἀκόμη ἐν ἔτει 1935 ὁ Κοντὸς ἀγνοοῦσε τὴν ὑπαρξιν τοῦ δασικοῦ συμπλέγματος Ἐλατείας (Καρὰ Ντερὲ) — Μανδριῶν Στροφῶν (Ἀλήκιοι), συνολικῆς ἑκτάσεως 207.841 στρ. κατὰ τὸν Δασάρχην τότε Δράμας Ἐμμανουὴλ Λαμπάκην. Εἰς τὸν Λαμπάκην ὀφείλεται ἡ ἀναγνώρισις, ὅτι πρῶτος αὐτὸς κατέστησε γνωστὸν ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκριτικῆς περιοχῆς τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων κατὰ τὸν νομὸν Δράμας ὑπάρχει ἑκτασις 67.692 στρεμμάτων δάσους ἐρυθρελάτης (κόκκινος ἔλατος τοῦ Κοντοῦ), τὸ ὁποῖον ὄχι μετὰ νόθων στοιχείων ἑλληνικῆς ἐλάτης καὶ κτενοειδοῦς ἀλλὰ μετὰ δασικῆς πεύκης ἑκτάσεως 50.192 στρ., δρυὸς ἑκτάσεως 53.873 στρ. καὶ δξύας ἑκτάσεως 36.084 στρ., σχηματίζει δασικὸν σύμπλεγμα συνολικῆς ἑκτάσεως 207.841 στρ. (1)

Προσθέτει ἀκόμη ὁ Κοντὸς ὅτι «παρὰ τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα ἐντὸς τοῦ Δασαρχείου Δράμας παρατηρήθη ἑκτασις 2.500 ἑκτ., καλυπτο-

(1) Ἐμ. Λαμπάκη «Πρότυπα δασοκλήματα» ἐν Περιοδ. «Δασικὴ Ζωὴ» τ. Δ', 1936, σ. 28-34. Ὁ Λαμπάκης εἶχε κοινολογήσει τὰ κατὰ τὴν παρουσίαν τῆς ἐρυθρελάτης ἐν Δράμα πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἀρθροῦ του. Διὰ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς διεξήχθη δίκῃ ἐν Θεσσαλονίκῃ μὲ μηνυτὴν τὸν Α. καὶ κατηγορούμενον τὸν Κοντόν. Ἡ δίκη ἀπέβη εἰς βάρος τοῦ μηνυτοῦ.

μένη άραιώς από συμήδαν» (γρ. σημύδαν). Προσδιορίζει δέ την πυκνότητα εις 0,1 έως 0,2 ήτοι πρόκειται περι έκτάσεως 25-50 έκτ. κατ' ουσίαν.

Η ύπαρξις σημύδας εις την Ελλάδα εις διαφόρους λίαν ύψηλους τόπους, επί μικρών επιφανειών και εις άσημάντους ποσότητας είναι γνωστή. Ο Καθβάδας γράφει εις τὸ λήμμα Βετούλη: «Παρ' ἡμῖν άπαντὰ αὐτοφυές τὸ εἶδος Βετούλη ἢ λευκή εις τὰ δάση τῆς θορείου ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος και ἰδίως τῶν ὀρέων τῆς Μακεδονίας εις ὕψος 1.600 - 2.000 μ.». Πλὴν τοῦ σταθμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Κοντὸς εις τὴν περιοχὴν τῆς Δράμας, εἶναι γνωστὸς και ἄλλος σταθμὸς ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου και ἐπὶ τοῦ Ἀκράθω. Εἶναι ἢ ὑπὸ τοῦ Κουρίλα Λαυρεώτου καλουμένη «άγριολευκή». (1)

Ἡ ὀξυὰ ἐν Μακεδονία καταλαμβάνει ἕκτασιν 1.250.000 - 1.500.000 στρ. (2), άπαντῶσα ἀπὸ ὕψους 700 μ. Σχηματίζει δάση άμιγῆ ἢ μικτὰ μετὰ κωνοφόρων, δρυὸς και καστανιας ἐπὶ τῶν κυριωτέρων ὀρέων, ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου 45.000 στρ., τῶν Πιερίων 100.000 στρ., ἐπὶ τοῦ Βερμίου 124.000 στρ., ἐπὶ τοῦ Χολομώντος 111.000 στρ., ἐξ ὧν 68.000 στρ. ἐν Ἀρναία, ἐπὶ τῶν Ὀρεοστίων ὀρέων τῆς Φλωρίνης 317.000 στρ., ἐπὶ τοῦ Καρὰ Ντερέ Δράμας 36.000 στρ., κατὰ τὴν περιοχὴν τῶν Σερρών 88.000 στρ. κλπ. Τὸ ἄριστον τῆς καθ' ὕψος και κατ' ὄγκον ἀναπτύξεώς της εὕρσκει ἢ ὀξυὰ, κατὰ τὸν Κοντόν, εις τὴν ὀροσειρὰν Βερμίου-Βόρα (Καίμακτσαλάν).

Τὰ δάση τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀθω. Λόγω τῆς γεωμορφολογίας της ἢ χερσονήσος τοῦ Ἀθω φιλοξενεῖ και τὰς πέντε κλιματικὰς ζώνας τῆς θλαστήσεως.

Ἡ ζώνη τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλλων και τῆς πεύκης σχηματίζει δάση ἀπὸ τῆς επιφανείας τῆς θαλάσσης μέχρι 500-600 μ. ἐπὶ τῆς ραχοκοκκαλιάς τοῦ Ἀθω. Αἱ φυλλοβόλοι δρύες ἔχουν τὴν αὐτὴν ἐξάπλωσιν, διεκδικούσαι τὸ ἔδαφος ἀπὸ τὴν προηγουμένην ζώνην, ἀλλὰ ἢ καστανία, ἀποτελοῦσα τὸν ἕτερον συνεταῖρον τῆς διαπλάσεως τῶν φυλλοβόλων πλατυφύλλων, ἀνέρχεται μέχρι ὕψους 700 μ. και κυριαρχεῖ ἀδιαφιλονικήτως ἐπὶ έκτάσεως 50.000 στρ. σχηματίζουσα άμιγείς συστάδας. Ὁ ὄρος «άμιγῆς» εἶναι θεβαίως ἐπιστημονικῶς ἐπαρκῆς, πλὴν δὲν δίδει τὴν εἰκόνα τῆς ἀπολύτου ἐπικρατήσεως και τῆς έκτοπίσεως εις ἐντελῆ θαθμόν παντὸς ἄλλου δασοβοτανικοῦ εἶδους. Περιγράφων ὁ Κουρίλας τὴν μονοκρατορίαν αὐτὴν τῆς καστανιας εις τὴν περιοχὴν τῆς Μονῆς Μ. Λαύρας, γράφει: «...ἢ καστανεὰ ἐξαφανίζει πάντα τὰ γειτνιάζοντα άγρια δένδρα» εἶναι ἀληθῶς περιεργὸν τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν Λαύρα δεικνύον ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο ἐξαιρετικῆς ἀπολαύει ὄντως παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας, ἀναπληρούσης τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀδιαφορίαν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐδόξαζον, ὅτι δένδρα τινὰ ἔχουσιν ἀποδεδειγμένην συμπάθειαν πρὸς ἄλλα π.χ. ἢ άγριελαία ἀρέσκειται τῆ τῆς άγρίας ροδῆς γειτνιάσει, ἢ δὲ ἡμερος τῆ μυρσῖνη.... Ὁ Ζωροάστρης ἀφιερὸι εις τοῦτο ὀλόκληρον κεφάλαιον εις τὸ περὶ συμπαθειῶν και ἀντιπαθειῶν τῶν δένδρων (...). Καὶ ἢ καστανεὰ λοιπὸν εἶναι λίαν ἰδιότροπον δένδρον, «ἔχει φαρμάκι», λέγουσιν οἱ ὕλοτόμοι και δηλητηριάζει ὄλα τὰ πέριξ δένδρα». (3)

(1) Εὐλογίου Κουρίλα, «Ἀθῶς κλπ.», Ἀθῆναι 1935, σ. 40.

(2) Κατὰ τοὺς άπογρ. πίνακας 1964 ἢ ἕκτασις ἀνέρχεται εις 1.420.000 στρ.

(3) Εὐλ. Κουρίλα Λαυρεώτου ἐνθ' ἀνωτ.,σελ. 31.

Βεβαίως αἱ περὶ συμπαθειῶν και ἀντιπαθειῶν τῶν δένδρων δοξασῖαι τῶν ἀρχαίων δὲν ἔχουν καμμίαν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν οὔτε και ἢ καστανία ἔχει φαρμάκι, ἀλλὰ ἀπλῶς εὕρσκεται εις τὸ ἄριστον (optimum) τῆς ἐξαπλώσεώς της και φυσικὰ έκτοπίζει κάθε ἄλλο εἶδος, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἔχη τὸ αὐτὸ ἄριστον με ὀιονδήποτε ἄλλο. Ἔτσι δημιουργοῦνται τὰ άμιγῆ δάση, οἱ πευκῶνες, οἱ ἔλατιάδες, οἱ δρυμῶνες, οἱ καστανεῶνες, οἱ δαφνῶνες, οἱ κυπαρισσῶνες κλπ.

Ἡ καστανία, λοιπὸν, εὕρσκει εις τὸ Ἀγ. Ὄρος τὴν ἄριστην αὐτῆς ἀνάπτυξιν και ἀποτελεῖ, ὅπως θὰ ἴδωμεν, τὸ σημαντικώτερον δασοπονικὸν εἶδος ἐν Ἀθω.

Ἐπερὰνω τῆς ζώνης τῆς καστανιας ἀναπτύσσεται ἢ ζώνη τῶν ψυχροβίων παραμεσογείων κωνοφόρων, τῆς ὀξυας και τῶν μετ' αὐτῶν μιγνυομένων δευτερευόντων δασικῶν εἰδῶν, ἐν οἷς ἢ «άγριολευκή» δηλ. ἢ σημύδα. Ἡ ζώνη αὐτὴ, ἀναπτυσσομένη ἀπὸ ὕψ. 600-700 μ., φθάνει ἐπὶ τοῦ κωνοειδοῦς Ἀκράθω μέχρι ὕψους 1.500 μ. και καταλαμβάνει ἕκτασιν 20.000 στρ. περίπου, ὑπερὰνω δὲ αὐτῆς ἢ γυμνὴ ὑπαλπικὴ ζώνη μέχρι τῆς κορυφῆς, καταλαμβάνουσα ἕκτασιν 4.000 περίπου στρ. (1)

Ὡστε κατὰ τὴν χερσονήσον τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ἔχουσιν ἐπιφάνειαν 333 χιλ. στρ., 30% περίπου καταλαμβάνουν τὰ σκληρόφυλλα πλατύφυλλα με χαλέπιον πεύκην, 30% τὰ σκληρόφυλλα πλατύφυλλα με φυλλοβόλα πλατύφυλλα, 15% ἢ καστανία και 6% τὰ λοιπὰ ψυχρόβια δασοπονικὰ εἶδη. Ἦτοι τὸ δάσος καταλαμβάνει τὰ 80% τῆς επιφανείας τῆς χερσονήσου. Περὶ τῆς διαχειρίσεως, διοικήσεως, οἰκονομίας και σημασίας τοῦ Ἀγιορείτικου δάσους θὰ ὀμιλήσωμεν ἄλλαχού. Τὸ ποσοστὸν δασώσεως τῆς Μακεδονίας ἐκτιμᾶται εις 0,23.

(1) Π. Γρίσπου, «Τὸ Ἀγιορείτικον δάσος», Δασικὰ Χρονικά, τ. 120 - 21 - 22.

9. Θράκη και νήσοι θρακικοῦ πελάγους.

Ἡ φυτοκοινωνική διάπλασις τῶν σκληροφύλλων πλατυφύλλων καὶ τῆς θερμοβίου πεύκης, ἐκπροσωποῦμένης ἐν Θράκῃ ὑπὸ τῆς τραχείας πεύκης, ἐξαπλοῦται ἐπὶ τῆς παραλίου ζώνης ὅπου εἰς τὸν νομὸν Ροδόπης σχηματίζει μεμονωμένα δάση ἐπὶ ἀσβεστολιθικῶν ἐδαφῶν ὡς ἐν Μαρωνείᾳ καὶ καθ' ὅλην τὴν παράλιον ζώνην μέχρι Μάκρης ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ἀποπτώσεων τοῦ Ἰσμάρου καὶ τοῦ Τσαμπάν Ντάγ. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι συνεπείᾳ ἀνθρωπογενῶν ἐπιδράσεων ἡ πεύκη τείνει νὰ ἐξαφανισθῇ ἢ ἴσως ἔχει ἤδη ἐξαφανισθῇ. Ἀνατολικώτερον, κατὰ τὸν νομὸν Ἐβρου, ἡ τραχεῖα πεύκη, ἐξαπλουμένη ἐπὶ μετρίων ἢ χαμηλῶν ὑψομέτρων 200-500 μ., μίγνυται μετὰ λαρικού πεύκης καὶ σχηματίζει μικτὰ δάση μετὰ στοιχείων τῆς κατωτέρας ζώνης τῆς δρυὸς καὶ τῆς ἀνωτέρας τῶν ἀειθαλῶν πλατυφύλλων.

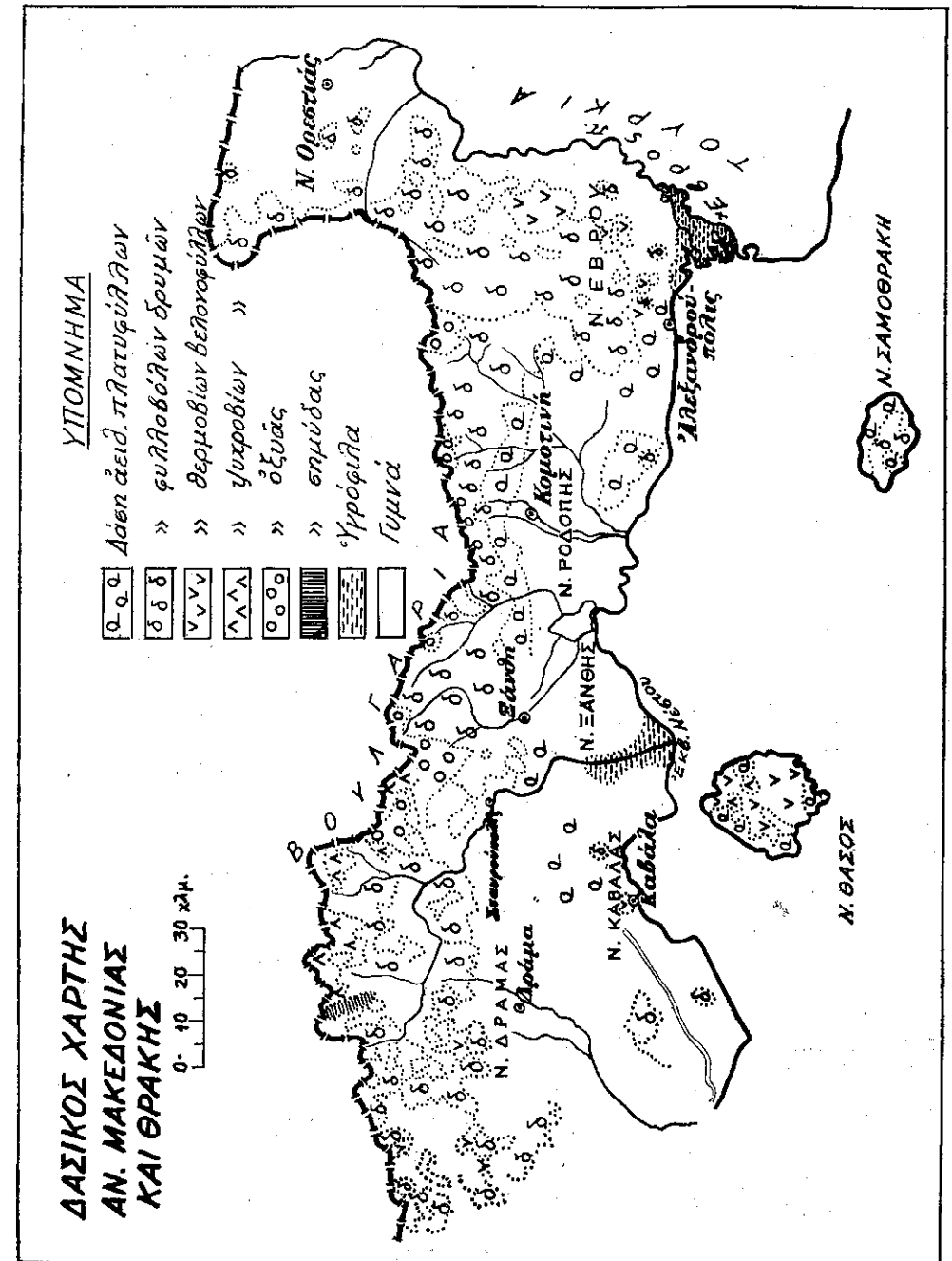
Οὕτως εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Δασαρχείου Σουφλίου μεταξὺ τῶν κοινοτήτων Καλαϊτζόβας, Λαδιάς, Λυκόρης, Προβατῶνος, Λευκίμης καὶ Βυρίνης, κατὰ Παπαϊωάννου, μικτὰ συστάδες τραχείας καὶ λαρικού πεύκης σχηματίζουν δάση ἐκτάσεως 63.000 στ. μεταξύ 250 καὶ 450 μ. ὑπερβαλασίου ὕψους. Ἐνταῦθα, λέγει ὁ Παπαϊωάννου, «ἡ τραχεῖα πεύκη ὀλίγον βορείως τῶν «Τριῶν Μύλων» καὶ εἰς ἀπόστασιν 43 χλμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἔχει τὴν βορειοτέρα τῆς ἐξάπλωσιν εἰς τὴν Δυτ. Θράκην καὶ ἐν Ἑλλάδι καθ' ὅλου».

Τὸ μικτὸν δάσος τραχείας καὶ λαρικού πεύκης τῆς περιοχῆς Σουφλίου συνεχίζεται νοτιῶς τῆς Βυρίνης εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κοίλων ἔνθα σχηματίζεται δάσος 17.000 περίπου στρ. ἐπὶ ὕψομ. μεταξύ 150 καὶ 300 μ. Ἐτι νοτιώτερον, εἰς ἀπόστασιν ἕξ χιλιομ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ εἰς ὕψομ. 40-150 μ. κατὰ τὴν περιοχὴν τῶν κοιν. Πεύκων καὶ Λουτροῦ, σχηματίζεται δάσος ἐκτάσεως 6.400 στρ. με συστάδας ἀμιγεῖς τραχείας, ἀφ' ἑνὸς καὶ λαρικού ἀφ' ἑτέρου, αἱ ὁποῖαι καταλαιβάνουν τὴν ἐκτασιν ταύτην ἐξ ἡμισείας, ἢ μὲν πρώτη τὰ πετρώδη καὶ μᾶλλον ἄγωνα ἐδάφη, ἢ δὲ δευτέρα τὰ βαθύτερα καὶ γονιμώτερα. Ἡδὴ καὶ ὅσον βαίνομεν πρὸς Δ. πρὸς τὴν περιοχὴν τῆς Ροδόπης ἡ τραχεῖα πεύκη ἀπαντᾷ κατ' αἰτομα ἢ συνδενδρίας ἐντὸς δασῶν φυλλοβόλου δρυὸς μετὰ στοιχείων ἀειθαλῶν πλατυφύλλων εἰς τὴν περιοχὴν τῶν κοινοτήτων Ἰανοῦ, Κίρκης, Μέστης. Παρὰ τὴν τελευταίαν σχηματίζεται δάσος πεύκης ἐκτάσεως 1.600 στρ. μετὰ λαρικού ἐπὶ ὕψομ. 250-300 μ. καὶ μετὰ στοιχείων τῆς κατωτέρας ζώνης τῆς δρυὸς καὶ τῆς ἀνωτέρας τῶν σκληροφύλλων.

«Ἡ τραχεῖα πεύκη ἐν Θράκῃ ἔχει εὐθυτενὴ ἀνάπτυξιν καὶ μεγίστην δύναμιν ἐξαπλώσεως. Ἰδίως εἰς πυκνάς συστάδας ἀναπτυσσομένη εἶναι καταλληλοτέρα διὰ τεχνικὴν ξυλείαν». (Παπαϊωάννου «Δασικὴ Ζωή» τ. 4ος, σ. 130).

Ἐκ τῶν νήσων τοῦ Θρακικοῦ πελάγους, ἡ Θάσος εἶναι ἀξιολογώτερά ἀπὸ δασικῆς ἀπόψεως. Ἡ τραχεῖα πεύκη ἀποτελεῖ τὴν κατωτέραν ζώνην μέχρι ὕψους 400 - 500 μ., σχηματίζουσα πολύτιμον δάσος ἐκτάσεως 186.000 στρ., ἐνῶ ἡ λαρικός πεύκη ἀνω τῶν 500 μ. μέχρι ὕψους 1.100 μ. σχηματίζει τὴν ἀνωτέραν ζώνην με δάσος ἐκτάσεως 69.000 στρ. Ἀτομα ὕβριδογενεῖς ἐλάτης ἀπαντοῦν ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων σημείων, ἰδίως ἀνωθεν τοῦ χωρίου Ποταμιά ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὄρους τῆς νήσου, τοῦ Ὑψαρίου.

Ἡ Θράκη κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐν ἔτει 1922 εὐρέθῃ ἔχουσα ἐκτε-





Δάσος δξυάς επί τής οροσειράς Ροδόπης, περιοχή έπαρχίας Ξάνθης.

ταμένον δασικόν σύμπλεγμα έξ υδροφύλλων βοτανικών ειδών ώς Πελέας πεδινής, Σκλήθρου, Ίτέας, Δρυός, Μελίας, Φράξου κ.ά. Ταύτα φυόμενα ανά τους λοφώδεις ή πεδινούς γεωροκτηνοτροφικούς σχηματισμούς των χαμηλών περιοχών, από των προπόδων τής Ροδόπης μέχρι τής θαλάσσης, παλαιότερον μόν περιελαμβάνοντο έντός των μεγάλων τσιφλικιών τής έποχής τής τουρκοκρατίας και έχρησίμευον έν μέρει μόν εις γεωργικούς σκοπούς διά τής καλλιέργειας σιτηρών των μεταξύ των δένδρων κενών εκτάσεων, έν μέρει δέ διά κτηνοτροφικούς τοιούτους διατεταμένον αυτόθι κοπαδιών μεγάλων ζώων, κυρίως βουβάλων. Αί ανά τας πεδιάδας Ξάνθης, Κομοτηνής και Έβρου διεσκορπισμένοι συνδενδρία ή λόχμαι των υδροχαρών έδημιουργούσαν την έντύπωσιν υπεραραιωμάτων ύψηλου δάσους, υπό τά δένδρα του όποιου όμως δέν υπήρχεν ανάγέννησις, αλλά κάποια γεωργική καλλιέργεια δημητριακών. Αί εκτάσεις αΐται, μετά την μικρασιατικήν καταστροφήν, διενεμήθησαν εις πρόσφυγας άποκατασταθέντας γεωργικώς και οί όποιοι έπεδόθησαν εις την άπαλλαγήν των γεωργικών των κλήρων έκ των γηραιών και μεγάλων διαστάσεων έν λόγω δένδρων. Η ύλοτομία των δένδρων διήρκεσε δύο και πλέον δεκαετηρίδας, γινομένη θραδύτατα, έλλείψει μηχανικών μέσων διά την ύλοτομίαν, ίδια δέ την εκρίζωσιν των πρέμνων. Έκατέρωθεν τής μεγάλης ταύτης περιοχής, τής Θράκης, δύο μεγάλοι ποταμοί, ο Νέστος εις τό δυτικόν άκρον και ο Έβρος εις τό ανατολικόν, στοιχίζου την χώραν, δημιουργούντες επίπεδα παρόχθια έδάφη και εκτεταμένα αλλούθια εις τας εκβολάς των, όπου επίσης ανεπτύχθησαν πυκνά, ύψηλά, σχεδόν παρθένου μορφής δάση έξ υδροχαρών. Κατά τό διάστημα τής διαρρηυσάσης 50ετίας από του 1922 μέχρι σήμεραν τό ως άνω ύδρόφιλον δάσος τόσον των πεδιάδων, όσον και του Νέστου ήφανίσθησαν μόνον δέ τό κατά τας εκβολάς του Έβρου διασώζεται, έξελιχθέν εις θηραματικόν δάσος.

Η Θράκη ως είπομεν όρίζεται έξ ανατολών και δυσμών υπό των δύο ποταμών Έβρου και Νέστου. Είνα γνωστόν ότι από νότου όρίζεται υπό

τής θαλάσσης και από βορρά υπό του όρεινου συγκροτήματος τής Ροδόπης. Η όριογραμμή τής Ροδόπης, ή όποία άποτελεί και τό σύνορον μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας, δέν χαρακτηρίζεται από μεγάλα ύψόμετρα. Η κορυφή Κούλα υπεράνω του Έχίνου (Σαχίν) εις την έπαρχίαν Ξάνθης έχει ύψος 1.606 μ., ή κορυφή Μπουγιούκ Άλάν υπεράνω τής Νυμφαίας έχει ύψομ. 1.139 και ή κορυφή Κατζά Γιαιλά υπεράνω τής Χλόης εις τά όρια των έπαρχιών Κομοτηνής και Διδυμοτείχου έχει ύψομ. 1.268. Το προφίλ τούτο τής Ροδόπης έπιτρέπει την διαμόρφωσιν δύο κλιματικών ζωνών τής θλαστήσεως: από των προπόδων μέχρι 600 — 700 μ. τής ζώνης τής δρυός, υπεράνω δέ ταύτης τής ζώνης τής δξυάς.

Η έκτασις των επί τής Ροδόπης δασών τής φυλλοθόλου δρυός άνέρχεται εις μόν τους νομούς Ξάνθης και Ροδόπης (Κομοτηνής) εις 773 χιλ. στρ. κατά Κοντόν, και εις 900 χιλ. στρμ. κατά τον δασολόγον Λ. Λιάνην, υπηρετήσαντα έν Θράκη και μελετήσαντα τό δρυοδάσος τής Ροδόπης (1) εις δέ τον νομόν Έβρου εις 607.000 στρ. κατά Κοντόν ήτοι έν σύνολω τό δρυοδάσος άνέρχεται εις 1400 — 1500 χιλ. στρ.

Τέλος ή έκτασις των επί τής Ροδόπης δασών δξυάς άνέρχεται κατά Κοντόν εις 200.000 στρ. περίπου, τούτων σχηματιζόντων άμιγείς συστάδας. Το ποσοστόν δασοκαλύψεως τής Θράκης άνέρχεται εις 0,28.

Η Δυτική Θράκη κατελήφθη υπό των Όσμανιδών τό έτος 1363, άφου προηγουμένως είχε καταληφθή ή Άδριανούπολις (1361), την όποιαν ο Μουράτ Α' κατέστησε πρωτεύουσιν του κράτους του «...καθυπέταξαν (οί Τούρκοι), λέγει ο Παπαρρηγόπουλος, τας περι Ροδόπην χώρας, τας κατεχομένας υπό των Σέρβων ήγεμονίσκων Δράγαση και Μπογδάνου», οί όποιοι όμως σθεναρώς ήμφεσθήτησαν επί μακρόν την κατάκτησιν μέχρι τής συνολογήσεως ειρήνης τῷ 1375. Άλλά και μετά την ειρήνην ή κατάκτησις τής Θράκης δέν έσταθεροποιήθη ειμή μόνον μετά την μάχην του Κοσσυφοπεδίου τό 1389, εις την όποιαν έπεσαν και ο σουλτάνος Μουράτ και ο βασιλεύς των Σέρβων Λάζαρος. Όστε επί τριακόνα περίπου έτη ή Δυτ. Θράκη έγένητο άνάστατος και δέν περιήλθεν εις τους Τούρκους άμαχητί, πράγμα τό όποιον σημαίνει δεινήν τύχην διά τους κατοίκους. Δέν υπάρχει συνεπώς άμφιβολία, ότι οί πληθυσμοί, όντες χριστιανικοί, έφυγον εις ασφαλέστερα μέρη ήτοι κατέφυγαν εις τας δειράδας τής Ροδόπης και ούτως έδημιουργήθησαν τά επί ταύτης χωρία Σαχίν, Γιασούργιανι, Πούτ Βιράν, Γκόζ Βιράν, Άκ - Βιράν, Σαρηφιάρ, Κορά Ουλάν, Άραμπατζή, Τσακάλ - Κιοϊ, Καρά - κισέ, Ίμαμλάρ κλπ. Οί πληθυσμοί ούτοι υπό τό κράτος άφορήτων καταπίσεων έξισλαμίσθησαν και άποτελουν εκτότε τον Ιδιότυπον πληθυσμόν των όρεινων τής Ροδόπης, οί όποιοι από φυλετικής άπόψεως είναι έν μέρει Τούρκοι και έν μέρει Πουάκοι.

Έκ τής άνωτέρω περιγραφής των δασών κατά γεωγραφικά διαμερίσματα, γίνεται φανερόν ότι ή κοινωνική οικονομία διάφορον έσχε σχέσιν εκασταχοϋ προς τά δάση. Γενικώς δυνάμεθα νά είπωμεν, ότι εις την νησιωτικήν Ελλάδα ή έξάρτησις τής κοινωνικής οικονομίας από τά δάση και την δασοκομίαν δέν ήτο στενή. Μολοντί αναγκαία και άπαραί-

(1) Λ. Λιάνη. «Η κλαδονομή του δρυοδάσους τής Ροδόπης», Περιοδ. Το Δάσος, τ. 13-16, Άθήναι 1950, σ. 55 - 66.

τητα τὰ δασικά προϊόντα, ὁ νησιώτης ἐδαφοπόνος οὐδέποτε τὰ εἶδεν ὡς προϊόντα παραγωγῆς, ἀλλ' ὡς δῶρα τῆς φύσεως, ἔναντι τῶν ὁποίων ἤσκησε κατασταλτικὴν οἰκονομίαν. Ἔτσι τὰ δάση εἰς τὰς νήσους συνεχῶς ὑλοτομούμενα, καίόμενα, βοσκολογούμενα κλπ., εὐρίσκοντο ἐν συνεχεί ὑποχωρήσει, μετὰ τὰς φυτοκοινωνίας σταθερῶς ἀπομακρυνόμενας ἀπὸ τὴν μορφήν αὐτῶν CLIMAX. Καὶ ναὶ μὲν ὠρισμένα περιστατικά ἐπενεργούσαν ἀνασταλτικῶς ἐπὶ τῆς καταστροφικῆς ἐξελίξεως ὡς πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, πειρατικαὶ ἐπιδρομαί, ἐρημώσεις, ἀλλὰ δὲν ἐματῶνον ταύτην, προσωρινῶς δὲ μόνον ἀνέστρεφον τὴν πορείαν τῆς καὶ παρεῖχον εἰς τὴν θλάστησιν τὴν εὐκαιρίαν ποιᾶς τινος ἀναγεννήσεως. Διὰ τοῦτο ἡ νησιωτικὴ Ἑλλάς εἶναι τὸ ὀλιγώτερον δασωμένον τμήμα τῆς χώρας, παρῶς αἰετοῦσα τὸ μικρότερον ποσοστὸν δασοκαλύψεως.

Ἀντιθέτως εἰς τὴν χέρσον Ἑλλάδα, ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία ἐμφανίζεται στενότερον συνδεδεμένη μετὰ τὰ δάση καὶ τὴν δασοπονίαν, μάλιστα εἰς βαθμὸν ὥστε εἰς ὠρισμένας περιοχὰς ἡ δασοπονία νὰ ἀποτελῇ σημαντικὸν μέρος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ἐπὶ πλέον ὅμως εἰς τὴν χέρσον Ἑλλάδα αἱ συνέπειαι τῆς ἀποδασώσεως εἶναι περισσότερο ἀισθηταὶ παρά εἰς τὸν νησιωτικὸν χῶρον, τοῦτο δὲ συντελεῖ εἰς τὴν ἐπίτασιν τῶν μεταξὺ κοινωνικῆς καὶ δασικῆς οἰκονομίας σχέσεων εἰς τὴν δευτέραν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν χέρσον Ἑλλάδα ἔχομεν θεβαίως ἐναλλαγὴν καταστροφῶν καὶ ἀναγεννήσεων τοῦ δάσους, ὡς παρακολουθήματα τῶν διαδοχικῶν ἐθνικῶν καὶ κοινωνικοπολιτικῶν γεγονότων, ἀλλὰ εἰς αὐτὴν ἡ καταστροφικὴ ἐξέλιξις εἶναι θραυτέρα καὶ ἡ ἀναγεννήσις συχνὰ ὑπερτερεῖ τῆς καταστροφῆς. Ἄλλ' ἀκόμη εἰς τὴν χέρσον Ἑλλάδα ἔχομεν συνειδητὴν συντήρησιν καὶ διαιώσιν τῆς δασοπονικῆς δραστηριότητος ὡς εἰς τὰς μορφὰς τῶν ρητινοκαλλιεργουμένων πευκοδάσων, τῶν πρεμνοφυῶν δασῶν καστανιαῶς καὶ ἄλλας, τὰς ὁποίας μνημονεύομεν. Ἀποτέλεσμα τῶν σχέσεων τούτων ὑπῆρξεν ὥστε τὰ δάση νὰ διατηρηθοῦν καὶ διασωθοῦν εἰς μεγαλύτερον ποσοστὸν καὶ εἰς καλύτεραν κατάστασιν παρά εἰς τὸν νησιωτικὸν χῶρον καὶ τὸ ποσοστὸν δασοκαλύψεως νὰ παραμείνῃ φυσικὰ ὑψηλότερον. Ἐπὶ πλέον ὅμως διεμορφώθη ἐν αὐτῇ (τῇ ἡπειρωτικῇ χώρᾳ) δασοπονικὸν ἐπάγγελμα, τὸ ὅποιον ἡσκήθη αὐτοτελῶς καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς εἰδικότητας ὡς ὑλοτόμος, ξυλοκόπος, πριονῶς, πελεκᾶνος, ἀνθρακεύς, θαγενᾶς, ρετινάρης, κερετζῆς, κουριτζῆς, σαγματοποιός, ξυλουργός, σκαλιστής κλπ. Καὶ κατὰ μὲν τὴν μακρὰν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, ἡ δασοπονία καθ' ὅλου καὶ αἰ ἐπὶ μέρους δασοπονικαὶ δραστηριότητες ἡσκήθησαν ἐμπειρικῶς καὶ αὐτομάτως ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν λοιπῶν τεχνολογικῶν καὶ πολιτιστικῶν συνθηκῶν, κατὰ δὲ τὴν μεταγενεστέραν περίοδον τοῦ ἐλευθέρου βίου καὶ ἰδίως τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, ἡ δασοπονία ἡσκήθη πλέον συνειδητῶς καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν γνώσεων καὶ ἰδεῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ Β' Μέρος τῆς παρούσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΙΣ ΔΑΣΩΝ

1. Διοίκησις καὶ Δασικαὶ Ἀρχαί.

Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν διὰ πάσης φύσεως σκοποῦς καὶ μάλιστα πρὸ τοῦ ἸΘ' αἰῶνος ἦτο ἐλευθέρως ὡς ἡ λατόμησις λίθων, ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος καὶ γενικῶς ἡ ἀπολαυσίς κοινῶν αγαθῶν. Κατὰ συνέπειαν δὲν ὑπῆρχε περιθώριον δι' ἐπέμβασιν τοῦ κράτους ἢ Ἀρχῆς τινος, διότι δὲν ὑπῆρχε τι πρὸς ρύθμισιν ἢ ἔλεγχον τῆς τῆς τῶν ρυθμισμένων ὑπὸ τοῦ κράτους ἐνεργειῶν. Τὸ μόνον ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἐπιδεικνύει ἐν προκειμένῳ τὸ κράτος, εἶναι περὶ τὴν καταβολὴν τῶν φόρων, τῶν ἐπιβεβλημένων ἐπὶ τῶν δασικῶν προϊόντων ἧτοι τῆς δεκάτης καὶ ἄλλων δοσιμάτων. Ἐὰν ὑπάρχη στοιχειώδης δασικὴ διοίκησις, αὕτη νοεῖται ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἐν γένει Διοικήσεως, ἡ ὁποία ἔχει πολιτικοστρατιωτικὸν χαρακτήρα.

Τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος εἶναι διηρημένον εἰς σατραπείας, ἄλλως πασαλίκια, τῶν ὁποίων προΐσταται πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνώτερος βαθμοῦχος, ἔχων τὸν τίτλον τοῦ πασᾶ. Ἐντὸς ἐκάστου πασαλίκιου ὑπάρχουν τὰ διάφορα κτήματα ἢ τμήματα γαιῶν, τὰ τσιφλίκια, τὰ σιπαϊλίκια, τὰ ζιαμέτια καὶ τὰ τιμάρια, ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀποτελοῦν ὑποδιαίρεσις τοῦ πασαλίκιου, δὲν εἶναι κατώτερα Ἀρχαὶ ὁμοίας πολιτικοστρατιωτικῆς φύσεως, ἀλλ' ἐδαφοπονικαὶ μονάδες, παρέχουσαι οἰκονομικοὺς πόρους εἰς τοὺς διαχειριζομένους αὐτὰς πρὸς ἐπιτέλειαν ὠρισμένου σκοποῦ. Εἶναι δὲ ὁ σκοπὸς οὗτος ἡ διατήρησις ἐτοιμοπολέμου μικροῦ ἢ μεγαλυτέρου σώματος μαχίμων ἀνδρῶν, πεζῶν ἢ ἱππέων, ὑποχρεουμένου νὰ τίθεται εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ σουλτάνου ἢ τοῦ σερασκέρη (ἀρχιστρατήγου) ἢ τοῦ οἰουδήποτε ἄλλου στρατιωτικοῦ ἀξιωματοῦχου καὶ νὰ ἐκστρατεύῃ ὑπ' αὐτόν. Ὡσαύτως ἡ τήρησις τῶν ραγιαδῶν τῆς περιοχῆς του εἰς ὑποταγὴν καὶ ἐν γένει ἡ διατήρησις τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας καὶ ἡ εἰσπραξίς τῶν φόρων.

Καθ' ἣν ἔνοιαν ὁ πασᾶς εἶναι προϊστάμενος πάσης Ἀρχῆς ἐντὸς τοῦ πασαλίκιου του, κατὰ τὴν αὐτὴν ἔνοιαν εἶναι καὶ προϊστάμενος τῶν δασῶν, ὡς εἴπωμεν Δασάρχης, τοῦ πασαλίκιου. Ὅπως δὲ ὁ πασᾶς ὑπόκειται εἰς τὴν κεντρικὴν ἐν ΚΠόλει ἐξουσίαν τοῦ Διβανίου καὶ τοῦ σουλτάνου, οὕτως ὑπόκειται καὶ εἰς τὸν ἐν ΚΠόλει ἐδρεύοντα ἀρχιδασάρχην, ὄντα στρατιωτικὸν ἀξιωματοῦχον μεγάλου βαθμοῦ, μετὰ πολλὰ καθήκοντα καὶ ποικίλας δικαιδοσίας. Ὁ ἀξιωματοῦχος αὐτὸς ὀνομάζεται Μ π ο σ τ α ν τ ζ ἡ μ π α σ η ς. (1) Ὡς ἐξῆς περιγράφει ὁ Καμπούρογλου τὰ καθήκοντα τοῦ Μπασταντζήμαση.

«Ὁ Μπασταντζήμαση εἶχε μεγάλην ἰσχύν. Ὑπὸ τὴν δικαιδοσίαν αὐτοῦ ἦσαν αἱ φοβεραὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις εἰρκταί. Εἰς αὐτὸν ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐπιβλεψίς ὅλων τῶν ἀνακτόρων, πρὸς δὲ τῶν ὕδατων καὶ τῶν δασῶν. Ἦτο ἀνώτατος ἐπόπτης τοῦ σεραγίου καὶ τῆς τροφοδοσίας προμηθευτῆς, ἐδεκάτιζε τὴν ἀλιεῖαν τοῦ Βοσπόρου, εἶχε δὲ καὶ τὴν φροντίδα τοῦ σουλτανικοῦ κυνηγίου. Τέλος ἐκράτει τὸ πηδάλιον

(1) Εἰς τὸ Πήλιον περὶ τὰ 1790 βλέπομεν νὰ διαμείνῃ μόνιμος μπασταντζῆς ἀποστέλλομενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐδρεύων ἐν Μακρυνίτση. Οὗτος ἔχει ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ζ α π τ σ ἡ δ ε ς, ἐκ τῶν ὁποίων λαμβάνουν τὰ λοιπὰ χωρία, ὡς ἐκπροσώπους τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας. (Γεωγραφία νεωτερικῆ περὶ Ἑλλάδος. Παραγρ. Μαγνησία).

της σουλτανικής ακάτου. Κυρίως όμως ο Μποσταντζήμπασης ήτο ο άμεσος εκτελεστής των διαταγών του σουλτάνου. Είς αυτόν άνετίθεντο αί τιμωρία των πολιτικών έγκληματιών, αί θανατικάί ποινάι, αί δημεύσεις, αί ύπερωρία, όθεν διωρίζετο διά σπαθίου. Διά τó στρατιωτικόν αυτόυ άξίωμα έπωγωνοφόρει, έκράτει δέ καί ράβδον ώς σύμβολον έξουσίας. Οί ύπ' αυτόν άξιωματικοί, οί Χασικήδες, ήσαν σωματοφύλακες του σουλτάνου, φέροντες χαντζάρια καί προπορευόμενοι αυτόυ πεζοί». Οί χασικήδες ούτοι έφερον τόν τίτλον του Μποσταντζή, άπεστέλλοντο δέ άνά τήν αυτοκρατορίαν πρòς εκτέλεσιν όρισμένων διαταγών, εκ των περιλαμβανόμενων έντός των εύρυτάτων ώς είδομεν όρίων τής δικαιοδοσίας του Μποσταντζήμπαση. Ούτως έν έτει 1771 μνημονεύεται Μποσταντζής εις τās 'Αθήνας, ό δέ περιηγητής Ράντολφ (Bernard Randolph) γράφει εις τó περί συγχρόνων του 'Αθηνών έργον του: «Ότε ήμην εις τās 'Αθήνας (όλίγον πρò του 1687) εις έπιθεωρητής Τουρκος ήλθεν εκ Κωνσταντινουπόλεως όπως έπιθεωρήση τόν τόπον καί εδρε 50.000 περίπου έλαιόδενδρα έν τή πεδιάδι ταύτη καί εις άλλα μέρη...»

Ο 'Επιθεωρητής αυτός ήτο μποσταντζής, εκ δέ των όλίγων ένταύθα λεχθέντων σχηματίζεται ιδέα περί των έργων καί των καθηκόντων του σώματος των μποσταντζήδων καί του μποσταντζήμπαση. 'Αλλά εις τήν 'Οθωμανικήν Αυτοκρατορίαν δέν ύπήρχεν οργανική σχέσις μεταξύ κέντρου καί περιφερείας, μετξύ δηλαδή του μποσταντζή καί του τοπικού «άγα έπί των δασών». Διότι παρὰ τó γεγονός, ότι ό σουλτάνος ήτο άπόλυτος μονάρχης, ή έξουσία δέν ήτο συγκεντρωτική. Οί κατά τόπους πασάδες είχαν μεγάλην αυτεξουσιότητα μέχρι του σημείου νά προέρχωνται εις έξωτερικάς σχέσεις με άλλας επικρατείας καί νά συνάπτουν συνθήκας άνευ γνώσεως καί έγκρίσεως τής κεντρικής κυβερνήσεως ή νά οργανώνουν εκστρατείας εις τó έσωτερικόν του κράτους, νά εκπορθούν φρουρία καί νά κατακτούν περιοχάς καί λαούς ώς έάν επρόκειτο περί έχθρικης χώρας. Τούτο είναι χαρακτηριστικόν του φεουδαρχικού συστήματος, τó όποιον επικρατούσε καί εις τήν Δυτ. Ευρώπην, μέχρι δέ τής βασιλείας Λουδοβίκου ΙΔ' καί έν Γαλλία. Ούτος τó κατήγγησε κατά τó τέλος του ΙΖ' αϊώνος καί έδημιούργησε τόν τύπον του δεσποτικού κράτους. Η Τουρκία επεχείρησε νά πράξη τó αυτό, αλλά μόνον επί του στρατιωτικού επιπέδου, επί Σελίμ Γ' καί Μουσταφά Δ', οί όποιοι άπέτυχον καί έξεθρονίσθησαν. Μόλις ό διάδοχος αυτόν Μαχμούτ Β', ό κατά τούς χρόνους τής 'Ελληνικής 'Επανάστασεως σουλτάνος, επέτυχε νά θέση εκποδών τούς έν Μικρά 'Ασία δυνάστας καί τελευταίον τόν 'Αλή πασάν των 'Ιωαννίνων. Έσκέπετο δέ μετά ταύτα νά στραφή κατά του Μεχμέτ 'Αλή τής Αιγύπτου, αλλά τόν επρόλαβον τά γεγονότα τής 'Ελλάδος. Πάντως συνεχίζων τó μεταρρυθμιστικόν του έργον, άπηλλάγη του σώματος των Γενιτάρων διά γενικής τούτων σφαγής έν έτει 1826.

Τά μεταρρυθμιστικά αυτά σχέδια έτέθησαν εις έφαρμογήν πολύ άργά, διά μόνων δέ των στρατιωτικών μεταρρυθμίσεων δέν ήτο δυνατόν νά επέλθη ή αναγέννησις του κράτους, του όποιου ή καθυστέρησις έν σχέσει πρòς τήν έν Ευρώπην εξέλιξιν, προσμετρείτο με αϊώνας. Μεταρρυθμίσεις εις τήν Διοίκησιν αρχίζουν νά εφαρμόζωνται μετά τήν ίδρυσιν του 'Ελληνικού κράτους καί ύπό τήν πίεσιν των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων. 'Αλλά μέχρι του τέλους τής τρίτης δεκαετηρίδος του ΙΘ' αϊώνος, ή κατάστασις παραμένει αναλλοίωτος καί μονολιθική, ύπό μίαν καί τήν αυτήν μορφήν. Όστε ό Μποσταντζήμπασης δέν είναι είδος Γενικού Διευθυντού

Δασών, όπως είναι σήμεραν ό άνώτατος ούτος υπάλληλος, ούτε οί μποσταντζήδες είδος 'Επιθεωρητών δασών, ύπό τήν σημερινήν των δικαιοδοσίαν, αλλά αυτόνομοι υπάλληλοι, ενεργούντες ειδικώς εις συγκεκριμένας περιπτώσεις, χωρίς αί άποφάσεις των νά άποτελούν είδος διοικητικής νομολογίας, έφαρμοζομένης ύπό των τοπικών 'Αρχών.

'Αλλά μήπως ύπήρχον «τοπικάί 'Αρχαί;» 'Ο πασάς ως είπομεν ήτο άπόλυτος 'Αρχων εις τó πασαλίκι του, διοικών κατά τó δοκούν. 'Υπ' αυτόν ύπήρχεν εις πολιτικοστρατιωτικός διοικητής, όπου δέν ύπήρχε πασάς, όπως εις τās 'Αθήνας, ένας διοικητής τής τοπικής φρουράς, ένας δικαστής, ό ιεροδίκης (καδής) καί ένας θρησκευτικός άρχων, ό μουλάς. Αυτοί ήσαν αί «τοπικάί άρχαί», των όποιων κατ' ουσίαν έργον ήτο νά κρατούν τούς ραγιάδες εις ύποταγήν καί έν γένει νά τηρούν τήν τάξιν. Εις τó σημείον αυτό λήγει τó έργον τής όθωμανικής διοικήσεως. 'Υπάρχει όμως άκόμη ένα άλλο έργον σπουδαιότατον, τó οικονομικόν. Τούτο εκτελούν οί σπαχήδες καί οί ζαΐμα κυρίως όσον άφορὰ τās προσόδους τās προερχόμενας εκ άστικής φύσεως πηγών. 'Αλλά τó έργον τής εισπράξεως των φόρων καί των πάσης φύσεως δοσιμάτων έχουν οί δεκατισταί, τά εκτελεστικά τούτων όργανα, οί φορατζήδες καί όπου ύπάρχει ένοικιαστής των φόρων κυρίως τής δεκάτης, ό λεγόμενος βοεβόδας. 'Ο βοεβόδας είναι οικονομικού χαρακτήρος όργανον καί δέν είναι περιβεβλημένος με κρατικήν έξουσίαν.

Τελικώς ύπό τήν όθωμανικήν έξουσίαν τά πάντα καταλήγουν εις δύο τινά. Εις τήν τήρησιν των ραγιάδων εις ύποταγήν καί εις τήν εισπραξιν των πάσης φύσεως προσόδων. Αί πρόσοδοι είναι: μισθάματα εκ τής χρήσεως των άγροτικών καί άστικών άκινήτων' αυται άνήκουν εις τó δημόσιον ταμείον. Οί φόροι καί τά πάσης φύσεως φορολογικά δοσίματα, άνήκοντα επίσης εις τó δημόσιον. Τέλος αί πρόσοδοι, αί προερχόμεναι εκ τής εκμεταλλεύσεως πάσης φύσεως προσοδοφόρων πηγών, αί όποιαί άνήκουν εις τούς τιμαριώτας, σπαχήδες, ζαΐμηδες, πασάδες, μπέηδες, αρχιστρατήγους, αρχιναύαρχους, μεγάλους θεζιρηδες κλπ.

Τά δάση είναι θεβαίως πηγαί προσόδων, τόσον διά τó δημόσιον ταμείον όσον καί διά τούς τιμαριώτας. Το κράτος δέν έχει ειδικά όργανα διά τήν παρακολούθησιν των δασικών εκμεταλλεύσεων, ούδε ύπάρχει καν ή έννοια τής δασικής «διαχειριστικής». Η εκμετάλλευσις είναι ως είπομεν έλευθέρα, μη ύποκειμένη εις ούδένα περιορισμόν. Μόνον από φορολογικής άπόψεως ένδιαφέρεται τó κράτος διά τήν τύχην των ύλοτομιών, αλλά τó ένδιαφέρον του έξαντλείται εις τó ύψος του έτησίου ποσού, εις τó όποιον άνέρχεται ή προσφορά του ένοικιαστού των φόρων. Εις τó ποσόν αυτό περιλαμβάνονται καί οί τυχόν κατά τó διάστημα του έτους καταβληθησόμενοι φόροι διά δασικάς άπολήψεις! Διά τούτο ή παρακολούθησις των ύλοτομιών περισσότερο ένδιαφέρει τούς κατά τόπους τιμαριώτας καί βοεβόδας, οί όποιοί αναθέτουν τήν παρακολούθησιν αυτήν εις ειδικούς άγάδες επί των δασών (κορού άγαλαρή) ως άνωμάζοντο «οί πρò του τανζιματίου έχοντες τήν διοίκησιν των δασών» (1). Οί άγάδες ούτοι είναι δυνατόν νά παραβληθούν πρòς τούς παρ' ήμιν Δασνόμους, μολονότι εις τήν άρμοδιότητά των ύπήγετο καί ή εκδοσις παραχωρητηρίου γαιών πρòς γεωργικήν καλλιέργειαν, δικαίωμα όπερ δέν είχε παρ' ήμιν ούδέποτε δασικός υπάλληλος.

(1) Μιλτ. Κορατζίδου, έφέτου, «'Ερμηνεία του νόμου περί γαιών έν Τουρκία», 'Εκδ. 'Υπουρ. Οικονομικών, 'Αθήναι 1913, σ. 102.

Τελευταία βαθμὶς εἰς τὴν δασικὴν διοικητικὴν κλίμακα ἦτο ὁ δασοφύλαξ (κουριτζής), διοριζόμενος κατὰ τὰς ὑπαρχούσας τοπικῶς ἀνάγκας ὑπὸ τοῦ τοπικοῦ ἀρχόντος ἢ βοεβόδα, παρὰ τοῦ ὁποῦ καὶ ἐμισθοδοτεῖτο.

Οἱ κρατικοὶ ὑπάλληλοι ἐν Τουρκίᾳ, πρὸ τοῦ τανζιματίου, δὲν ἐμισθοδοτοῦντο. Ἐτύγχανον ἐκχωρήσεων προσόδων, τὰς ὁποίας ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ καταστήσουν ὅσον οἶον τε παραγωγικὰς. Προκειμένου περὶ κατωτέρων ὀργάνων, ὅπως ἦσαν οἱ ἀπλοὶ στρατιῶται, τὸ καθήκον τῶν σπαχηδῶν ἦτο νὰ τοὺς ἐξασφαλίζουν τὰ ἔξοδα συντηρήσεώς των. Οἱ σπαχηδῆδες ὅμως τοὺς ἄφηναν νὰ ἐξοικονομήσουν τὰ ἔξοδά των ὅπως ἤμπορούσαν οἱ ἴδιοι.

Τὸ αὐτὸ ὑποθέτομεν θὰ συνέβαινε προκειμένου καὶ περὶ τῶν δασοφυλάκων, ὅχι μόνον πρὸ τοῦ τανζιματίου, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου περὶ δασῶν (1869), ὅποτε κατηργήθη τὸ σύστημα τῶν Κοροῦ ἀγαράῃ καὶ λοιπῶν αὐτοσυντηρήτων ὀργάνων. Διότι, ὅπως γνηρίζομεν ἀπὸ προφορικὰς παραδόσεις ἢ μᾶλλον ἀναμνήσεις τῶν ἐπὶ τῆς Πίνδου δασικῶν ἐργατῶν (μικροῦλοτόμων), διὰ πᾶσαν θεωρήσιν τῆς ἀδείας ὑλοτομίας διὰ μερικὴν μεταφορὰν ξυλείας ὑπὸ τῶν ἀδειούχων, κατεβάλλετο εἰς τοὺς ἐπὶ τόπου δασοφύλακας σχετικῶς φιλοδώρημα (μπαξίσι), ὅπερ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποφύγουν οἱ μεταφορεῖς τῆς ξυλείας, εἰμὴ μόνον διὰ πλαστογραφίσεως τῆς θεωρήσεως. (1)

Ἄλλὰ ταῦτα ἀνάγονται εἰς τὴν μετὰ τὸ 1821 δασοπονίαν ἐν Τουρκίᾳ καὶ μάλιστα μετὰ τὸ τανζιμάτιον (1837), διὰ τὰ ὁποῖα θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον κατωτέρω.

2. Δασικὰ ἀδικήματα.

Σχετικῶς μὲ τὰ δασ. ἀδικήματα, ἐφ' ὅσον ἡ ὑλοτομία καὶ ἐν γένει ἡ κάρπωσις τῶν δασῶν ἦτο ἐλεύθερα, καθὼς καὶ ἡ βοσκή, ἡ ἐκχέρσωσις κλπ., δασικὰ ἀδικήματα δὲν ὑπῆρχον ἢ ἦσαν πολὺ περιωρισμένα. (Δὲν ἐννοοῦμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν διαπραττομένων ἀδικημάτων, ἀλλὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ὀρισμένων πράξεων ὡς ἀδικημάτων περὶ τὰ δάση).

Οὕτως ἡ ὑλοτομία καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι ἀδικημα καὶ ὁ ὑλοτομῶν δὲν διώκεται ποινικῶς. Ὁ ὑλοτομῆσας ἀνευ ἀδείας τοῦ ἀρμοδίου ὑπαλλήλου, προκειμένου περὶ δημοσίου δάσους ἢ ἀνευ ἀδείας τοῦ ἐξουσιάζοντος τὰ δένδρα ἢ τὸ δάσος, ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλη τὴν ἀξίαν τῶν ἐκκοπέντων δένδρων εἰς τὸν ζημιωθέντα, Δημόσιον ἢ ἰδιώτην, ποινικὴ ὅμως εὐθύνη δὲν ὑπάρχει. Τοῦτο βλέπομεν νὰ ἐπαναλαμβάνεται εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, αἱ ὁποῖαι σήμερον συνιστοῦν δασικὰ ἀδικήματα.

Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι:

Ἡ ὑλοτομία ἢ ἐκρίζωσις αὐτοφυῶν δένδρων φυομένων ἐπὶ δημοσίων γαιῶν ἀπαγορεύεται, διότι ἡ κάρπωσις αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὸν ἐπικαρπωτὴν, καταβάλλοντα εἰς τὸ Δημόσιον τὸ δέκατον. Ἐάν τρίτος προβῇ εἰς ὑλοτομίαν ἢ ἐκρίζωσιν τοιούτων δένδρων ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλη εἰς τὸν ἐπικαρπωτὴν τὴν ἀξίαν τῶν ὑλοτομηθέντων δένδρων. Ποινικὴ δίωξις δὲν προβλέπεται.

Ἐπιτρέπεται εἰς πάντα ἐπικαρπωτὴν γυμνῶν δημοσίων γαιῶν νὰ φυτεύσῃ κατόπιν ἀδείας δασικὰ δένδρα καὶ νὰ δημιουργήσῃ δάσος, τοῦ ὁποῦ ἢ ἰδιοκτησία ἀνήκει εἰς τὸν ἴδιον, μόνος δὲ αὐτὸς ἔχει τὸ δικαίωμα ὑλοτομίας τῶν ἢ ἐκρίζωσεως. Ἐάν τρίτος προβῇ ἀνευ ἀδείας ἢ συγ-

(1) Βλ. Σερ. Τσιτσῶ «Στὰ ἄγρια ὄρη κλπ.», Ἀθῆναι, σ. 53.

καταθέσεώς του εἰς ὑλοτομίαν τῶν δένδρων ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλη εἰς τὸν ἐπικαρπωτὴν τὴν ἀξίαν τῶν ὑλοτομηθέντων δένδρων.

Εἰς δάση κατεχόμενα ὑπὸ ἰδιώτου εἴτε ἐνεκα δικαιώματος ξυλεύσεως προπατορικῶς, εἴτε συνεπεία παραχωρήσεως διὰ ταπίου, μόνον ὁ ἐπικαρπωτὴς ἔχει δικαίωμα καρπώσεως. Ἐάν τρίτος ὑλοτομήσῃ ἀνευ ἀδείας τοῦ ὑποχρεοῦται εἰς τὴν καταβολὴν τῆς ἀξίας τῶν ἐκκοπέντων δένδρων. Ἐπὶ παλταλικῶν δασῶν, ἐάν οἱ κάτοικοι γειτονικοῦ χωρίου προβῶν εἰς ξύλευσιν ἐντὸς τοῦ παλταλικίου ἐτέρου χωρίου ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν καταβολὴν τῆς ἀξίας τῶν ὑλοτομηθέντων. Τὸ ποσὸν τῆς ἀποζημιώσεως διανέμεται εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ ζημιωθέντος χωρίου.

Οἱ κάτοικοι χωρίου δὲν δικαιοῦνται νὰ ὑλοτομοῦν ἐντὸς τοῦ παλταλικίου τῶν εἰμὴ μόνον πρὸς ἱκανοποίησιν ἀτομικῶν ἀναγκῶν. Ἐάν ὑλοτομήσουν πρὸς ἐμπορίαν, ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν καταβολὴν δεκάτου εἰς τὸ Δημόσιον.

Ἐάν τις ἐμπρήσῃ τὸ ἴδιον δάσος εἰς οὐδεμίαν δίωξιν ὑπόκειται. Ἐάν ἐμπρήσῃ δημόσιον δάσος ἢ ἰδιωτικὸν ὑποχρεοῦται εἰς τὴν καταβολὴν τῆς ἀξίας τῶν καταστραφέντων δένδρων, εἴτε εἰς τὸ Δημόσιον εἴτε εἰς τὸν ἰδιώτην ἰδιοκτήτην ἢ ἐπικαρπωτὴν.

Ἀπαγορεύεται ἡ ἀνευ ἀδείας κατασκευὴ κεράμων ἢ πλίνθων ἐκ χώματος δημοσίας γῆς ἐξουσιαζομένης ὑπὸ ἰδιώτου. Ὁ παραβάτης ὑποχρεοῦται εἰς τὴν καταβολὴν τῆς ἀξίας τοῦ χώματος εἰς τὸν ἔχοντα τὴν ἐπικαρπίαν ἢ, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν παραβάτης εἶναι ὁ ἐπικαρπωτὴς, εἰς τὸ Δημόσιον.

Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ χωρισθῇ μέρος τι εἰς θάρος παλταλικίου καὶ νὰ δοθῇ εἰς ἰδιώτην διὰ ταπίου, ὅπως σχηματίσῃ ἰδιωτικὸν δάσος. Ἐάν τοῦτο συμβῇ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἔχουν ἐναντίον τοῦ ἰδιώτου ἀγωγὴν ἀποβολῆς τοῦ ὑπὲρ οὗ ἢ παραχώρησις, μὴ ὑποκειμένην εἰς παραγραφήν. Ἐκ τῶν περιπτώσεων αὐτῶν βλέπομεν, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς πρὸ τοῦ Εἰκοσιένα τουρκοκρατίας καὶ μάλιστα μέχρι τοῦ 1869 δασικὰ ἀδικήματα κυρίως εἶπεν δὲν ὑπῆρχον. Καὶ τοῦτο λόγῳ τῆς φύσεως τῆς νομικῆς ὑποστάσεως, τὴν ὁποίαν εἶχον τὰ δάση. Πράγματι τὰ δάση ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λεγομένων «ἐγκαταλελειμμένων» γαιῶν, τούτεστιν τῶν γαιῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐξουσιάζονται παρ' ἀτόμων, ἀλλὰ ἀφήνονται εἰς τὴν διάθεσιν ὄλων τῶν ἀνθρώπων ἢ εἰς τοὺς κατοίκους κωμῶν ἢ χωρίων διὰ νὰ τὰ καρποῦνται. Ἐπομένως τὰ δάση οὔτε παραχωροῦνται οὔτε μεταβιβάζονται οὔτε δύναται τις νὰ ἀποκτήσῃ ἐπ' αὐτῶν δικαίωμα ἐγκαταστάσεως.

Τὰ δάση εἰδικώτερον διακρίνονται εἰς:

Δάση δημοσία, τὰ ὁποῖα οὔτε παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς κατοίκους κώμης ἢ χωρίου οὔτε ἐξουσιάζονται ὑπὸ ἰδιώτου, ἀλλὰ παραμένουν ὑπὸ τὴν φύλαξιν, διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τοῦ Δημοσίου. Ταῦτα καλοῦνται **ὁ ρ μ ἄ ν**, ἐξ οὗ τὸ ἡμέτερον ρουμῆνι.

Δάση παλταλικά, τὰ ὁποῖα παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς κατοίκους κώμης ἢ χωρίου τινὸς πρὸς ξύλευσιν ἐς αὐτῶν καὶ ἱκανοποίησιν τῶν ἀτομικῶν ἀναγκῶν τῶν εἰς καύσιμον ἢ τεχνικὸν ξύλον, ὅχι οὐ καὶ πρὸς ἐμπορίαν. Τὰ δάση ταῦτα ὀνομάζονται **μπαλταλικά**, περὶ ὧν τὸ ἀρθ. 91 τοῦ ν. περὶ γαιῶν τῆς 7 Ραμαζῶν 1274 (1856), καθὼς καὶ τὰ ἀρθρα 62 καὶ 63 τοῦ ἡμετέρου Δασικοῦ Κώδικος ν. 4173 τοῦ 1929. Περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν δασῶν τούτων θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Κ ο ρ ο ὄ: Τὰ ἰδιωτικὰ δάση. Ταῦτα εἶναι ἢ τμήματα δασῶν κεί-

μενα εντός των όριων τσιφλικίου ή είναι μικρά δασύλλια, κείμενα επί γαιών εξουσιαζομένων δια ταπίου και των όποιων τά δένδρα είναι ιδιωτικά. Τοιαύτα δασύλλια είναι τά κλαδονομούμενα (κλαριζόμενα) κατά χωρία, έκαστον των όποιων δασυλλίων έχει έκτασιν 5-10 στρεμμάτων, επί των όποιων φύονται δρύες ή δευαί ή άλλα κατάλληλα προς κλαδονομήν δένδρα. Είς τό σημείον τούτο πρέπει να αναφέρωμεν, ότι κατά τόν τουρκικόν περί γαιών νόμον είναι δυνατόν επί δημοσίας γής να υπάρχουν δένδρα ανήκοντα εις ιδιώτην, έτι δε είναι δυνατόν ιδιώτης να αποκτήση την ιδιοκτησίαν δένδρων φυομένων επί δημοσίας γής, έφ' όσον έμβολιάση και περιποιηθή τά επί των γαιών τούτων αυτοφυή δένδρα. Είναι δε ακόμη δυνατόν ο ιδιοκτήτης των δένδρων να γίνει κύριος και της γής, εφαρμοζομένης της αρχής ότι τά υποκείμενα παρακαλουθούν την τύχην των υπερχειμένων (άρθ. 26). Τά δάση ταύτα ονομάζονται κοροού, τούτων δε των δασών (ήτοι των ιδιωτικών) πρέπει να είχαν την φύλαξιν και διοίκησιν οί Κοροού άγαλαρή (άγαδες των δασών). Τοιαύτα δάση κοροού δεν έπιτρέπεται να παραχωρηθούν δια ταπίου εις ιδιώτην, ίνα τά έχη οστος ως δάσος εντός παλταλικίου. Εάν τούτο συμβή οί χωρικοί έχουν άγωγήν αποβολής μη τρεχούσης παραγραφής.

Τέλος ιδιωτικά δάση αναγνωρίζονται τά τεχνητώς αναπτυχθέντα είτε επί δημοσίας γής, εξουσιαζομένης υπό ιδιώτου (δια ταπίου) είτε μη εξουσιαζομένης. Τά μεν δένδρα είναι ιδιοκτησία του φυτεύσαντος αυτά, τό δε Δημόσιον λαμβάνει μίσθωμα γής καθοριζόμενον αναλόγως προς την αξίαν των δένδρων και την τοποθεσίαν αυτών, αντίστοιχον προς την δεκάτην.

Η μεταβίβασις γαιών είτε εν ζωή είτε αίτια θανάτου, ή παράχωρησις έκ μέρους του Δημοσίου εις ιδιώτην, ή αφιέρωσις εις ευαγή τινα σκοπόν, γίνεται πάντοτε επί ποινή άκυρότητος δια του άρμοδίου όργάνου, έκπροσωπούντος τό Δημόσιον. Και παλαιότερον μεν, πρό του τανζιματίου, άρμόδια όργανα ήσαν οί σπαχήδες, οί ζαίμαι, τουτέστιν οί κύριοι των τιμαρίων και ζιαμετίων, ή υπάλληλοι ή εισπράκτορες τούτων (μουλταζιμηδες ή μουχασήληδες), ή όπως είδομεν και οί άγαδες των δασών, μετά δε την κατάργησιν του συστήματος αυτών, ειδικά κρατικά όργανα. Ουτοι εξέδιδον ταπία φέροντα τόν σουλτανικόν τουγράν. Ταπίον λέγεται τό ξναντι του δικαιώματος εξουσιάσεως (χάκη τεσσαροφ) καταβαλλόμενον χρηματικόν ποσόν εις τό δημόσιον ταμείον.

Παρέχομεν υπόδειγμα ταπίων έκδοθέντων δια μεταβίβασιν δημοσίας γής, επί της όποιας φύονται δασικά δένδρα προς τόν σκοπόν κλαδονομής.

Υπόδειγμα I

Κατά μετάφρασιν του Μεταφραστικού Γραφείου του Πρωτοδικείου Ιωαννίνων.

Έγγραφον φορολογικόν, έμφαίνον τόν καταβλητέον κτηματικόν φόρον και ισχύον δια τρία έτη.

Άρθ. φύλλου Τόμος Έτος 1278.

Χωρίον Σωποτσέλη. Έπαρχία Ζαγορίου.

Όνομα κτηματίου και φορολογουμένου

Τοποθεσία. Παρασποριά.

Άρθ. κτήματος

Φορολογική αξία 600 γρόσια. Έτήσιος κτημ. φόρος 2 και 19)40.

Υπόδειγμα II (μεταβίβασις)

Αυτοκρατορικόν κτηματολόγιον. Άριθ. 140750.

Αύξ. άρθ. 179. Μηνιαίον διβλίον. Αύγουστος 1314.

Διοίκησις Ιωαννίνων. Υποδιοίκησις Ιωαννίνων.

Δήμος Μαλακασίου. Χωρίον, Μικρά συνοικία Γότιστα.

Θέσις Ντιβελέγκα. Έίδος δάσους (κοροού). Κατηγορία, δημοσία γή.

Όρια. Ανατολικώς Βορείως Δυτικώς Νοτίως

Έκτασις 15 παλ. στρέμματα, νέα 5 δώδεκα αλάκια και 89 τ. πήχεις.

Πρώην κύριος. (Αναφέρεται τό όνοματεπώνυμον του τέως κυρίου).

Αίτια έκδόσεως του τίτλου. Έξ όριστικής πωλήσεως.

Έπειδή έγινόντο αι γραφικαι διατυπώσεσις του άνω αναφερομένου δάσους, εδόθη εν όνόματι του αυτοκρατορικου Κτηματολογίου, ή παρούσα προσωρινή απόδειξις μέχρι έκδόσεως του τίτλου.

Έν Ιωαννίνοις τη 30η Αυγούστου 1314

Ο Έροδίκης. Ο Οίκον. Έφορος..... ο Ταμίας

Ο επί των ταπίων γραμματεύς!

Έκ του Μεταφρ. Γραφείου Πρωτοδικείου Ιωαννίνων.

3. Διαχείρισις δασών.

Διαχείρισις δασών υπό την σύγχρονον επιστημονικήν έννοιαν δεν ύπήρχεν, ουτε ύπήρξε και μεταγενεστέρως, μέχρι της λήξεως της τουρκοκρατίας εις τας χώρας της ελληνικής επικρατείας (1922). Αλλα ουδε καν ύπήρξεν ή έννοια της επιστημονικής διαχειρίσεως, εστώ και αν ή δασική διοίκησις εύρίσκετο εν αδυναμία εφαρμογής επιστημονικων μεθόδων.

Δια τό μέγα πλήθος των περιπτώσεων διαχειρίσεως έφηρμόζετο ή αρχή της τεχνικής ώριμότητος με άλλας λέξεις, ύλοτομούσαν παν ότι έχρησίμευεν εις τόν σκοπόν, δια τόν όποιον ένγινετο ή ύλοτομία. Φυσικά, ύλοτομούσαν κατ' έπιλογήν, άποκομίζοντες τό καλλίτερον ύλικόν και αφήνοντες τό χειρότερον. Υλοτομούσαν επίσης επιλέγοντες τας θέσεις ώστε να είναι ευκολωτέρα ή όλιγώτερον δαπανηρά ή μεταφορά.

Υπ' αυτους τους δρους τά δάση υπεβαθμιζοντο ποιοτικώς, ενω τά εκ τούτων πλησιέστερα προς τους δρόμους μεταφοράς, τας πόλεις και τά επιλιμένα κέντρα άπεγυμνούντο.

α. Αειφορικόν σύστημα έτησίων όγκων, πρεμνοφυών δασών. Τά μπαλταλίκια. Αυτή ήτο ή γενική περίπτωση. Με αυτό τό σύστημα ύλοτομούντο τά εξ έλάτης και όρεινης πέυκης ύψηλά δάση δια τεχνικόν ξύλον. Όμοίως και τά εκ δρυός δάση ύψηλής διαχειριστικής μορφής δια τεχνικόν ξύλον με μεγάλους περιτρόπους χρόνους, αλλά και τά δρυοδάση των μπαλταλικίων, ύλοτομούμενα δια καυσόξυλα με μικρούς περιτρόπους χρόνους. Εις την τελευταίαν περίπτωση έχομεν και συνειδητήν εφαρμογήν αρχών άειφορίας, όπως εις τά δρυοδάση του Ζαγορίου Ιωαννίνων, τά ύλοτομούμενα δια καυσόξυλα των κατοίκων (μπαλταλίκια). Παράδοσις από τό χωρίον Μπούλτσι (νυν Έλάτη), συλλεγείσα υπό του υποφαινομένου, (1) αναφέρει ότι τό δάσος του χωρίου, τό μπαλταλίκι, ήτο θακουφικόν, ήτοι αφιερωμένον εις τόν Αγ. Γεώργιον, του όποιου εκκλησίδιον είχαν άνεγειρεί εντός αυτού.

Κατ' αυτόν τόν τρόπον ό σεβασμός δια την τήρησιν των αρχών της καλής διαχειρίσεως είχε τεθή υπό θεϊαν προστασίαν. Ουδεις έπετρέπετο να ύλοτομήση εν αυτώ ή να τό χρησιμοποιήση ως βοσκήν ή να τό φθείρη άλλως πως, διότι ούτως έτίθετο εν κινδύνω ή έπάρκεια του καυσίμου ξύλου, του αναγκαίου δια τας ανάγκας θερμάνσεως τόν χειμώνα.

(1) Βλ. περιοδικόν «Συνεταιριστής», έτ. 23ον (1946), αριθ. φύλ. 69, σ. 80.

Ἄκομη καὶ αὐτὰ τὰ ξηρὰ καὶ καταπεσόντα δένδρα δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀποκομισθοῦν, ἀλλ' ἀφήνοντο ἐπὶ τόπου νὰ σαπίσουν.

Κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον, μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἀγροτικῶν ἐργασιῶν «ἀπολοῦσαν τὸ λόγγο», ἀφνον δηλαδὴ ἐλευθέραν τὴν ξύλευσιν διὰ νὰ ἀποκομίσῃ ἕκαστος τὰ καυσόξυλα, τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνάγκην κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον. Πρὸς τοῦτο ὠρίζετο τακτὴ ἡμέρα ἐνάρξεως τῆς ὑλοτομίας καὶ ἡ διάρκεια τῆς ξυλεύσεως, λ.χ. ἓνα εἰκοσάημερον. Πολλάκις τὸ χωριὸ ὠρίζε τούτους «κοφτῆδες» ὥστε ἡ ὑλοτομία νὰ μὴ γίνετα ἀπὸ ὁ- λους τούτους κατοίκους, ἀλλὰ ἀπὸ ὠρισμένους ξυλοκόπους ἐπὶ πληρωμῇ, ἀναλόγως πρὸς τὴν ποσότητα, τὴν ὁποίαν ἐχρειάζετο ἕκαστη οἰκογένεια. Ἔτσι καὶ αἱ τυχόν ζημίαι εἰς τὸ δάσος ἐβάρυνον ὠρισμένα πρόσωπα, τὰ ὁποία περισσότερο ὑπευθύνως ἐνεργούσαν τὰς ὑλοτομίας. Διωρίζετο ἐπίσης καὶ «σημειωτῆς», ὁ ὁποῖος ἐκρατοῦσε λογαριασμὸν ποῖος ἐξύλε- θη καὶ πόσα φορτώματα ἔλαθεν ὥστε νὰ μὴ γίνετα κατάχρησις. Μετὰ τὴν λήξιν τῆς προθεσμίας πᾶσα ἐπαφὴ μὲ τὸ δάσος ἔληγε, ἀφήνετο δὲ τοῦτο ἐν ἡσυχίᾳ μέχρι τοῦ ἐπομένου ἔτους. Τὰ τοιαῦτα ὑπὸ προστασίαν δάση ἢ μᾶλλον τμήματα δασῶν ὠνομάζοντο κουριά. Κάθε χωριὸ εἶχε τὸ κουρί του, συνήθως θακουφικόν, ἀπηγορευμένον πάσης ὑλοτομίας θο- σκῆς καὶ δι' ἀλλους λόγους ὡς ἐξωραϊστικῶν, υγιεινῶν, ὕδρονομικῶν κλπ. Οὕτω τὸ γειτονικὸν πρὸς τὸ Μπούλτσι χωριὸν Μπάγια (Κηποι) εἶχε κουρί ἀφιερωμένον εἰς τὴν Παναγίαν. Κάθε κουρί εἶχε τὸν θρύλον του. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ Θρά- κης μέχρι Κρήτης.

Ἀπὸ διαχειριστικῆς ἀπόψεως ἔχομεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δασυλ- λίων αὐτῶν πλῆρες σύστημα ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν σημασίαν τοῦ ὄρου, ἢτοι σύστημα αὐστηρᾶς ἀειφορίας, μὲ ὑλοτόμια ἴσης ἐτησίως ἀποδοτι- κότητος (ἴσων ἐτησίων ξυλωδῶν ὄγκων), ἀποψιλωτικὴν ὑλοτομίαν ἀνευ παρακρατημάτων, διαμορφουμένης οὕτω πρεμνοφυοῦς ὀμηλίκου μορφῆς καὶ μὲ περίτροπον χρόνον περὶ τὰ 25 ἔτη. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ ἀπόψεως δασικῆς διοικήσεως ἔχομεν ἐγκατάστασιν τῶν ὑλοτομιῶν εἰς καθωρισμένον τμή- μα, ἐκτέλεσιν τῶν ὑλοτομιῶν ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπαγό- ρευσιν πάσης ἐπαφῆς μὲ τὸ δάσος, ἐξασφαλιζομένης οὕτω πλήρους προ- στασίας χάριν φυσικῆς ἀναγεννήσεως.

β. Τὸ σύστημα διαχειρίσεως τῶν ρητινευομένων π ε υ κ ο δ α σ ῶ ν. Σκοπὸς τῆς διαχειρίσεως εἶναι ἡ ρητινοπαραγωγή, ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς διανοίξεως ἐντομῆς ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τῶν πευκο- δένδρων, ἢτις ἐργασία λέγεται κοινῶς χ τ ὕ π η μ α. Ἡ ρητινοκαλ- λιέργεια γίνεται ἐκπαλαί εἰς τὰ ἐκ χαλεπίου καὶ μόνον πευκοδάση, τὰ ὁποία εὐδοκιμοῦν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, Πελοπόννησον, Στερεὰν Ἑλ- λάδα, Εὐβοίαν καὶ τὰς παρ' αὐτὴν νήσους καὶ εἰς τὴν Χαλκιδικὴν μὲ τὰς τρεῖς χερσονήσους τῆς, ἐνῶ εἰς τὴν λοιπὴν χώραν εὐδοκιμεῖ ἡ τραχεῖα πεύκη, ἡ ὁποία ὡς ἔχουσα μικρὰν ἀπόδοσιν ρητίνης δὲν ρητινεύεται. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Χαλεπίου Πεύκης τὴν ρητινοκαλλιέργειαν ἀσκοῦν οἱ ἐξ Ἑλλάδος κατελθόντες ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἀποικησαντες τὴν ἀραι- ωθεῖσαν ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νότιον Ἑλλάδα, οἱ γνωστοὶ μέχρι σήμε- ρον Ἀρβανῖτες. Οὗτοι εἰσήγαγον εἰς τὴν τεχνικὴν ὄρολογίαν ἀλθωνικὰς λέξεις ὡς κ α ρ ὀ κ ι, θ ε δ ο ὄ ρ ι, λ ο υ τ σ ἄ ρ ι, κ ο ν τ ῖ τ α κ ο υ ν τ ο ὄ ρ α, διετήρησαν ὁμοίως καὶ ἑλληνικὰς ὡς πεύκα, χτυπῶ, χτύ- πημα (ρητινεύω — ρητινεύσις) ρετσίνι καὶ τινας ἄλλας. Ἡ λέξις «τσαμ- τσοκίσι» διὰ τὸ κολοφώνιον δὲν γνωρίζομεν ἂν ἀνήκῃ εἰς τὴν ρητινευτι-

κὴν ὄρολογίαν ἢ εἰς τὴν τῶν λευκοσιδηρουργῶν. Δυστυχῶς τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα μετὰ τοῦ πρώτου μ.Χ. αἰῶνος καὶ τοῦ 12ου ἢ 13ου αἰῶνος ἐξα- φανίζονται, ἐνῶ εἶναι γεγενῆσθαι ὅτι θάσις τοῦ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρησι- μοποιουμένου ὑγροῦ πυρὸς ἦτο ἡ ρητίνη καὶ ὅτι κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἦτο γνωστὴ ἡ ἀπόσταξις καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν ἀλχημιστῶν. Πάντως πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ Ἄλθωνοι τοῦ 12ου - 13ου αἰῶνος ἐν Στερεᾷ Ἑλ- λάδι καὶ Πελοποννήσῳ ὡς καὶ εἰς τὰς νήσους εἶδον καὶ υἰοθέτησαν τε- χνικὰ στοιχεῖα ρητινεύσεως. Δεδομένου ὁμοίως ὅτι ἡ ρητίνη δὲν εἶναι προ- ἰὸν ἀμέσου καταναλώσεως, δὲν ἦτο δυνατόν οἱ τοῦτο νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὴν ρητινοκαλλιέργειαν χωρὶς νὰ ὑπάρχη ζήτησις τοῦ προϊόντος εἰς ἀκατέρ- γαστον μορφήν.

Καὶ διὰ τὴν ὑπάρχη ζήτησις θὰ ὑπῆρχεν ἐφαρμογὴ τῆς ρητίνης εἰς διαφόρους χρήσεις. Περὶ τοῦτου ἔχομεν ἐνδείξεις τινάς. Οὕτως εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ βιοτεχνία τῶν Θηβῶν παρήγε καραβόπανα, τὰ ὁποία ἀδι- αβροχοποιούσαν μὲ ρητίνην ἢ ρητινοκάτραμα.

Μὲ ρητινοκάτραμα ἐπίσης ἐνίσχυον τὶς γούμενες, χονδρὰ σχοινία τῶν πλοίων (παλαμάρια). Μὲ ρητινοκάτραμον ἐπίσης ἐγίνετο ἡ ἐμφρα- ξις καὶ στεγανοποίησις τῶν ἀρμῶν τῶν ἱστιοφόρων σκαφῶν. Τὸ ρετσίνι ἦτο εἶδος πολεμικῆς σημασίας καὶ διὰ τοῦτο τὰ πολεμικὰ πλοία πάντο- τε ἐφωδιάζοντο διὰ ποσότητός τινος ρητίνης εὐρισκόμενα ἐν πλω.

Ὁ Μοροζίνης, ὅταν κατὰ τὸν Β' Ἑνετοτουρκικὸν πόλεμον κατέλα- θε τὴν Πελοπόννησον, τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰς νήσους τοῦ Σαρωνικοῦ, ἐπέ- βαλεν ὅπως αἱ ρητινοπαραγωγαὶ περιοχαὶ καὶ αἱ νῆσοι καταβάλλουν τὴν δεκάτην τῶν παραγομένων προϊόντων εἰς ρητίνην. Γνωρίζομεν ὅτι ἡ Σαλαμίς τὸ ἔτος 1688 κατέβαλεν ὡς φόρον (δεκάτην) 250 στατήρας ρητίνης καὶ ἡ Αἴγινα ἐπίσης κατέβαλε τὸν ἐτήσιον φόρον εἰς ρητίνην.

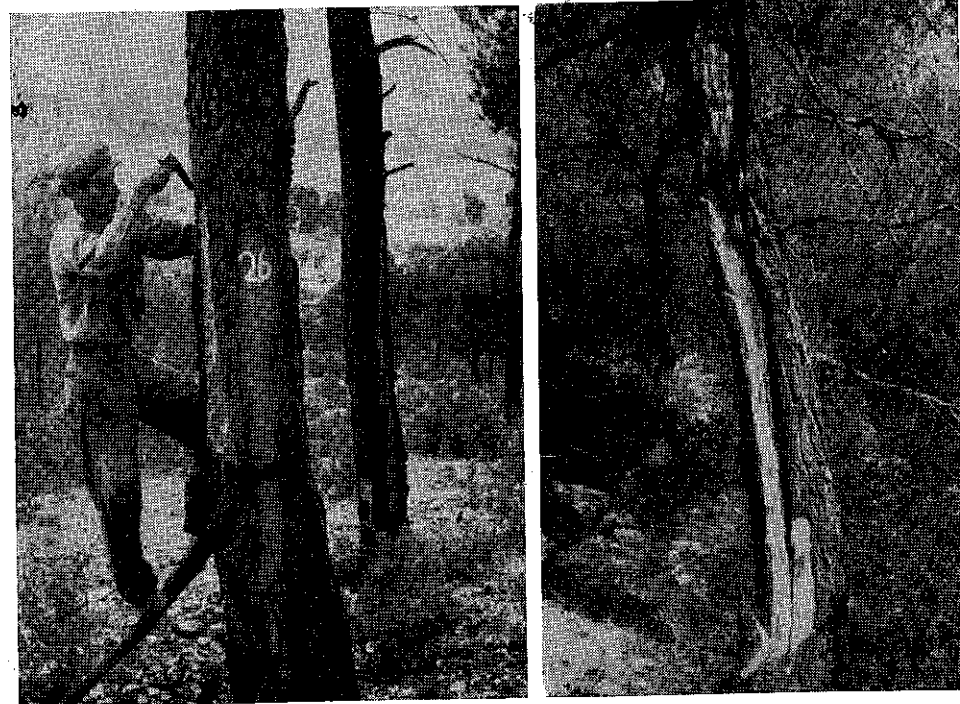
Τὸ ὅτι πάντως ἡ χαλέπιος πεύκη ἐρητινεύετο ἀπὸ παλαιότητας ἐπο- χῆς τεκμαίρεται καὶ ἀπὸ αἰνίγμα προερχόμενον ἐκ Κυκλάδων, τῶν ὁποί- ων τὰ πευκοδάση πρὸ πολλοῦ εἶχον ἐκλείψει. Λέγει τὸ αἰνίγμα διὰ τὸ πεῦκον: «τὸ κεντοῦν καὶ τὸ πληγώνουν καὶ τὸ δάκρυ του μαζώνουν» (Ἀμοργός). (1)

Παραλλαγή, «τὸ χαράζουν, τὸ πληγώνουν κλπ.»

Δὲν εἶναι δυνατόν τοιοῦτον προϊόν τοῦ λόγου νὰ ἐδημιουργήθῃ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀντικειμένου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται. Ὑπῆρχε λοιπὸν ρη- τινοκαλλιέργεια εἰς τὰς Κυκλάδας κατὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν διεσώζον- το ἀκόμη τὰ πευκοδάση εἰς τὰς νήσους δηλ. πρὸ τῆς Φραγκοκρατίας, τὸ αὐτὸ δὲ θὰ συνέβαινε καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν ἐξαπλώσεως τῆς χαλε- πίου πεύκης. Ὡστε οἱ Ἄλθωνοι ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδι- δάχθησαν τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς πεύκης, δώσαντες ἀλθωνικὰ ὀνόματα εἰς εἶδη τινὰ τῆς τεχνικῆς, στοιχειώδη ἄλλωστε.

Τὸ σημαντικὸν ὁμοίως ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι αὐτομάτως ἐδημιουρ- γήθη διὰ τῆς ἐμπειρικῆς ὁδοῦ δασοτεχνικὸν σύστημα ἀξιόλογον, διατη- ρούμενον μέχρι σήμερον. Τὸ σύστημα αὐτὸ βασίζεται πρῶτον εἰς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει ἡ διαχείρισις, διότι διαχείρισις ἀνευ σκο- ποῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καταλήξῃ εἰς διαμόρφωσιν συστήματος. Καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι ἡ διὰ τῆς διαχειρίσεως ἐπιτυγ- χανομένη δασοποιία δὲν εἶναι κατασταλτικῆς μορφῆς, δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν συλλογὴν ἐτοιμῶν καρπῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν παραγωγὴν. Σκοπὸς

(1) Π. Γρίσπου «Ἡ δασικὴ φυσιολογία τῶν Κυκλάδων νήσων», ἐπετ. Ἑταιρίας Κυ- κλαδικῶν Μελετῶν, τόμ. Ζ (1968), σ. 511.



της ρητινευτικής οικονομίας δεν είναι ή εκμετάλλευσις του ξύλου του δένδρου, αλλά του έν τῷ δένδρῳ περιεχομένου θαλασίου.

Τὸ θάλασιον τοῦτο ἀποδίδει τὸ δένδρον ὄχι ἐφ' ἅπαξ εἰς μίαν ρητινευτικὴν περίοδον ἀλλὰ κατ' ἔτος, πρόκειται δηλ. περί ἑτησίας ἀειφόρου ἀποδόσεως ἰσῆς περίπου. Τοῦτο ἐξασφαλίζει εἰς τὸν ρητινοκαλλιεργητὴν θιώσιμον ἑτησίαν σταθερὰν πρόσοδον. Ἐντεῦθεν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ καλλιεργητοῦ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ζωὴν τοῦ δένδρου, νὰ τὴν παρατείνῃ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν μακρότερον χρόνον καί, ἐπειδὴ κάποτε τὸ δένδρον θὰ ἐξαντληθῇ, νὰ ὑπάρχῃ διάδοχος συστάς. Ἔτσι διαμορφώνεται δασοτεχνικὸν σύστημα διαχειρίσεως, χαρακτηριζόμενον ἀπὸ περίτροπον χρόνον ἢ ἄλλως ἡλικίαν ὠριμότητος ἴσην πρὸς τὴν ρητινευτικὴν ἡλικίαν τοῦ δένδρου. (1)

ὑπὸ τὰς γνωστὰς συνθήκας τῶν δασικῶν ποιότητων τόπου τῆς περιοχῆς τῆς χαλεπίου πεύκης, ἡ ἡλικία ὠριμότητος πρὸς ἑναρξιν τῆς ρητινεύσεως ἀρχεταί περί τὸ 60ὸν ἔτος καὶ διαρκεῖ περί τὰ 30 ἔτη, ὥστε ἡ ἡλικία ἀπορρητινεύσεως ἐπέρχεται περί τὸ 90ὸν ἔτος, ὁπότε τὸ πεῦκον καθίσταται ὠριμον πρὸς ὕλοτομίαν. Τοῦτο ἔχει ἐφαρμογὴν εἰς σύστημα ρητινεύσεως ἐξαντλοῦν τὸ πεῦκον ἐντὸς τριακονταετίας μεταξύ τῶν ἔτων 60 καὶ 90, πράγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει εἰς τὸ «κουντουριώτικον» λεγόμενον ἰδίωμα. Τὸ ἰδίωμα τοῦτο ἐπιχωριάζει ἐν Ἀττικῇ, Μεγαρίδι, Βοιωτίᾳ, Εὐβοίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, εἶναι δὲ τὸ εὐρύτερον διαδεδομένον. Προσιδιάζει τὸ ἰδίωμα τοῦτο εἰς ἑδαφοπονικὰς συνθήκας μετρίου δασικοῦ σταθμοῦ καὶ εἰς μέσου βαθμοῦ ἀποδοτικότητά. Ἐργάζεται με ἐντομάς ἢ πληγὰς (κοντοῦρες), πλάτους 16—18 ἑκατ. (2)

(1) Βλ. Π. Κοντοῦ «Διαχείρισις Ἑλληνικῶν δασῶν», Ἀθήναι 1924, σ. 733.

(2) Κων. Δαμιανοῦ «Ρητίνη καὶ παράγωγα», Ἀθήναι 1933, σ. 64—68.

Τὸ Σοφικίτικον ἰδίωμα ἐπιχωριάζει ἐν Σολυγείᾳ, διαφέρει δὲ ἀπὸ τὸ κουντουριώτικον κατὰ τὸ ὅτι δὲν διανοίγει ἐν τῷ κορμῷ γούβαν ὡς ἐκεῖνο, ἀλλὰ συλλέγει τὴν ρητίνην ἐπὶ λακκίσκου ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ πετρῶν καταλλήλως τοποθετουμένων. Ἐπίσης κατὰ τὸ ὅτι τὸ πλάτος τῶν ἐντομῶν κυμαίνεται ἀπὸ 8—12 ἐκ. καὶ ἀποτελεῖ προσαρμογὴν πρὸς χειρότερον δασικὸν τόπον. Εἶναι κατὰ συνέπειαν συντηρητικώτερον καὶ ἢ ἐξαντλησις τοῦ δένδρου ἐπέρχεται μετὰ τὸ 100ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Τὸ Ἀγγιστριώτικον ἰδίωμα ἐπιχωριάζει εἰς τὴν νησίδα τοῦ Σαρωνικοῦ Ἀγγίστρι καὶ εἶναι συντηρητικώτερον τοῦ Σοφικίτικου, ἐργάζεται με ἀκόμη μεγαλύτερους περιτρόπους χρόνους καὶ ἀποτελεῖ προσαρμογὴν εἰς ἀγωνώτερα δασικά ἐδάφη, IV καὶ V ποιότητος τόπου. Ἡ ἑκτασις ὁμοῦ τῶν κατὰ τὸ ἰδίωμα τοῦτο ρητινευομένων δασῶν εἶναι ἀσήμαντος καὶ δὲν ἐπιπράζει τὴν ρητινοπαραγωγὴν τῆς χώρας. Μειωμένη εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς παραγωγῆς τῆς Σολυγείας ἐπὶ τῆς πανελληνίου παραγωγῆς ρητίνης, τῆς χρησιμοποιουμένης εἰς βιομηχανικοὺς σκοπούς, διότι αὕτη καταναλίσκεται ὁλόκληρος εἰς τὴν οἰνοπαραγωγὴν λόγῳ τῆς περιεκτικότητός της εἰς ταννίνην, προερχομένην ἀπὸ ποσοστὸν πευκοφλοιοῦ, τὸν ὁποῖον προσθέτουν οἱ παραγωγοὶ εἰς τὴν ρητίνην, ἕνεκα τοῦ ὁποῖου ἡ ρητίνη Σοφικοῦ προσλαμβάνει σκοτεινέρυθρον χρῶμα καὶ εἶναι ἀκατάλληλος πρὸς ἀπόσταξιν.

Τὸ ἰδίωμα τῆς Ἠλείας, ἐργαζόμενον με πλατυτάτας ἐντομάς, κρίνεται ὡς ληστρικὸν καὶ ἀποτελεῖ προσαρμογὴν εἰς πλουσίας παραγωγικὰς συνθήκας λόγω τῆς καλῆς ποιότητος τῶν δασικῶν τόπων, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὰ πευκοδάση ταῦτα ἀναπτύσσονται.

Ἐὰν σταθῶμεν εἰς μίαν μέσην ἐπικρατοῦσαν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὴν μεγαλύτεραν βαρύτητα λαμβάνει τὸ κουντουριώτικον ἰδίωμα, διαμορφώνεται τὸ ἐπόμενον ἐμπειρικὸν σύστημα διαχειρίσεως τῶν ρητινευομένων πευκοδασῶν. Διάρκεια ρητινεύσεως 30 ἔτη. Ἐναρξις ρητινεύσεως τὸ 40—50ὸν ἔτος ἡλικίας τῶν πευκοδένδρων. Ἐτησία παραγωγὴ κατὰ δένδρον δύο ὀκτάδες ρητίνης. Συνολικὴ παραγωγή ρητίνης διὰ βιομηχανικοὺς σκοπούς ἐν ἔτει 1930 ὀκτάδες 14.000.000.

Μὲ τὰ δεδομένα αὐτὰ ἔχομεν ἀριθμὸν πευκοδένδρων $14 : 2 = 7.000.000$. Ἀριθμὸς ἑτησίως ἀπορρητινευομένων πεύκων διὰ ἑβδομηκονταετη χρόνον ρητινεύσεως, $7.000.000 : 30 = 230.000$ δένδρα ὠριμα ρητινευτικῶς πρὸς ὕλοτομίαν. Αὕτη θὰ λαμβάνῃ χώραν εἰς ἡλικίαν 70—80 ἐτῶν, ὅστις εἶναι καὶ ὁ περίτροπος χρόνος. Τὸ ἐμπειρικὸν τοῦτο σύστημα διαχειρίσεως, ἐφαρμοζόμενον ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἐποχῶν, εἶναι ἐν ἀκμῇ μέχρι σήμερον. Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς παραγωγῆς ρητίνης εἰς 2 ὀκ. κατὰ δένδρον εἶναι συντηρητικὸς, μολοντί ὁ Δαμιανὸς δέχεται 1,5 ὀκ. καὶ ὁ Κοντὸς 300 δράμια.

Μὲ τὸ σύστημα διαχειρίσεως αὐτὸ τὰ δάση τῆς χαλεπίου πεύκης διετέλεσαν ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας. Παρὰ τὴν ταυτόχρονον ἐκμετάλλευσιν τῶν ὡς βοσκοτόπων καὶ παρὰ τὰς πυρκαϊὰς, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰ ἐλυμαίνοντο, τὰ δάση αὐτὰ διτηρήθησαν ἀπὸ τῆς νοτίου Πελοποννήσου μέχρι τῆς Χαλκιδικῆς, συνεχῶς ἀνανεούμενα μετὰ πᾶσαν καταστροφὴν. Ἐξηφανίσθησαν ὁμοῦ ἀπὸ τὰς Κυκλάδας, ἀπὸ τὴν Δυτ. Στερεάν καὶ ἀπὸ τὰς περισσοτέρας νήσους τοῦ Ἰονίου. Ἐξηφανίσθησαν δηλαδὴ ἀπὸ τὰς περιοχὰς ἐκεῖνας, ὅπου ἡ ρητινοκαλλιέργεια δὲν ὑπῆρξεν ἡ κυρία μορφή ἐκμεταλλεύσεως. Τὸ γεγονός τοῦτο δικαιώνει τὸ σύστημα διαχειρίσεως ἐξ ἴσου πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι

τὸ ἐμπειρικὸν αὐτὸ σύστημα διατηρεῖται μέχρι σήμερον. Τὰ κατὰ τὴν τεχνικὴν τῶν ιδιωμάτων ρητινεύσεως βλ. κατωτέρω (κεφ. Δ').

γ. Τὸ σύστημα διαχειρίσεως τῶν πρεμνοφυῶν δασῶν καστανιάς. Ἐνταῦθα ἡ λαϊκὴ ἐμπειρία ἐφήρμοσε τὸ σύστημα διαχειρίσεως ὑψηλῶν ὀμηλικῶν δασῶν, πραγματοποιοῦσα ἐντὸς τοῦ θραχέος ἄλλωστε περιτρόπου χρόνου καθαρισμούς, ἀραιώσεις καὶ διαδοχικὰς ὑλοτομίας μέχρι τῆς τελικῆς. Πρόκειται περὶ συστήματος ἀειφορικοῦ μὲ θάσιν τὴν ὑλοχρηστικὴν ἢ ἄλλως τεχνικὴν ὀριμότητα. Σκοπὸς τῆς διαχειρίσεως εἶναι παραγωγή πελεκητῆς ξυλείας μικρῶν διαστάσεων, μὲ περίτροπον χρόνον 17-20 ἔτη. Τὸ σύστημα τοῦτο, προερχόμενον ἀπὸ τὴν πράξιν, ἔχει ἐπανειλημμένως περιγραφῆ (1) κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἀδρομερῶς καὶ ἐφηρημένως ἐν Μακεδονίᾳ, Ἄθω καὶ Θεσσαλίᾳ δι' ἀναγωγῆς ὑψηλῶν, γηραιῶν καστανοδασῶν εἰς χαμηλά. Ἡ ἀναγωγὴ αὕτη ἔλαθε χώραν ὄχι πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, συνετελέσθη δὲ μέχρι τῶν μέσων αὐτοῦ.

Τοῦτο μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Δ. Φιλιππίδης καὶ Γρ. Κωνσταντᾶς, οἱ ἐπωνυμούμενοι Δημητρίεις (Βολιώτες) καίτοι ἐκ Μηλεῶν καταγόμενοι, καλῶς γνωρίζοντες τὸ Πήλιον, ἐκτενῶς δὲ καὶ λεπτομερῶς περιγράφοντες τὴν κατάστασίν του, οὐδὲν ἀναφέρουν εἰς τὸ βιβλίον των «Γεωγραφία νεωτερικὴ περὶ Ἑλλάδος», τὸ ὁποῖον ἐξέδωσαν ἐν ἔτει 1791, διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ καστανοδάσους πρὸς παραγωγὴν ξυλείας δι' ἐμπορίαν, οὐδὲ ὑπολογίζουσιν εἰς τὰς προσόδους τοῦ τόπου ἔσοδον προερχόμενον ἐκ τοιαύτης ἐκμεταλλεύσεως.

Περιγράφουν δὲ σωστὰ τὴν δασοβοτανικὴν καὶ δενδροκομικὴν κατάστασιν τοῦ ὄρους καὶ μάλιστα κατὰ κλιματεδαφικὰς ζώνας, ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων πρὸς τὰς χαμηλοτέρας.

Πρῶτῃ ζώνῃ εἶναι ἡ τῆς Ὁξυᾶς, καταλαμβάνουσα τὰς ὑψηλοτέρας περιοχὰς (τὰς κορυφὰς), «αἱ ὁποῖαι εἶναι κατάπυκναι ἀπὸ δένδρα μεγάλα (δηλ. σπερμοφυτῆ) ὄλο ὀξειαῖς (φηγοί).»

Ἀκολουθεῖ ἡ ζώνη τῶν δρυμῶν μὲ «ἄλλα διάφορα δένδρα, μάλιστα δὲ μεγάλους πλατάνους καὶ καστανιάς, ἀπὸ ταῖς ὁποῖαις εἰς μερικὰ μέρη εἶναι δάση ὀλόκληρα».

Τελευταία ἔρχεται ἡ παράλιος ζώνη: «πλέο παρακάτω (τὸ θουνὸ) εἶναι κατάφυτο ἀπὸ (καρποφόρα) δένδρα διάφορα, κερασιαῖς, μηλιαῖς, ἀπιδιαῖς, δαμασκηναῖς, καρυδιαῖς, συκαῖς, ἀμπέλια καὶ ἄλλα, μάλιστα ἀπὸ συκαμνιαῖς». Τὰ καρποφόρα δένδρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριαρ-

(1) Α. Χριστοδουλοπούλου. «Τὰ ἐκ καστανιάς δάση τοῦ Πηλίου». Βόλος 1924. Π. Οἰκονόμου. «Ὀλίγα περὶ διαχειρίσεως τῆς καστανιάς». («Μην. Δασικὸν Περιοδικόν», ἔτ. 2ον (1926), τ. 2ον).

Π. Γρίστου «Τὰ ἐκ καστανιάς δάση τοῦ Ἄθω», Περ. Δασικὴ Ζωή. Ἔτ. 1ον (1933), τ. 1ον.— Τοῦ αὐτοῦ «Ἡ διαχείριση τῶν δασῶν καστανιάς τοῦ Ἄθω». Εὐλογίου Κουρίλα Λαυρεάτου «Ἄθως κλπ. «Μέρος Α' «Τὰ δασονομικά», Ἀθήναι 1935.

Π. Κοντοῦ «Δασικὴ Διαχειριστικὴ», Θεσ)νίκη 1938, σ. 113, ἐνθα προτείνει τὴν ἀναγωγὴν τῶν πρεμνοφυῶν δασῶν εἰς ὑψηλά. Εὐτυχῶς τὴν διαχειριστικὴν αὐτὴν μορφήν καὶ διαχείρισιν κατωχύρωσεν ὁ δασικὸς νόμος, ἀπαλλάξας τὰ δάση αὐτὰ τῆς υποχρεώσεως ἀναγωγῆς εἰς ὑψηλά. Ἄλλωστε δὲν ἐμπόπτουν εἰς τὰς διατάξεις περὶ ἀναγωγῆς διότι πάντα εἶναι ἰδιωτικά, ἐκτάσεως μικροτέρας τῶν δεκαπέντε χιλιάδων στρ. Φυσικὰ, διὰ τὰ ἐν Ἄθω καστανοδάση δὲν γεννᾶται ζήτημα διότι εἰς τὸ ὄρος δὲν ἰσχύουν οἱ δασικοὶ νόμοι, οἱ ἔχοντες ἐφαρμογὴν ἐν Ἑλλάδι.

χοῦν οἱ ἐλιές, ἀφοῦ τὸ λάδι καὶ αἱ ἐλαῖαι εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα εἰσοδήματα τοῦ τόπου, μαζί μὲ τὸ μετάξι καὶ τὰ σύκα, εὐδοκιοῦν κυρίως εἰς τὸ δυτικὸν Πήλιον. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν Πήλιον τὰ καρποφόρα δένδρα σπανίζουν, μόλις δὲ «κάτω εἰς τὸ γιάλο εὐρίσκονται καὶ μερικοὶ κήποι ἀπὸ λεμονιαῖς, πορτοκαλιαῖς καὶ νερατζιαῖς.» Ὅθεν, ὁ πλοῦτος τοῦ Πηλίου προέρχεται μόνον ἀπὸ τὰ δενδρικά, τὰ ὁποῖα παρέχουν τοὺς καρπούς των εἴτε δι' ἄμεσον καταπόλωσιν, εἴτε ὡς πρῶτην ὕλην τῆς ἀκμαζούσης βιοτεχνίας καὶ χειροτεχνίας. Ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν ὁ πλοῦτος εἶναι περιορισμένος διότι αὕτη μόλις ἱκανοποιεῖ τὰς ἀτομικὰς, ἢ μᾶλλον τὰς οἰκογενειακὰς ἀνάγκας.

Ἡ αἰγοτροφία εἶναι σγεδὸν ἀνύπαρκτη καὶ πλήρως ἐλεγχουμένη, διότι ἡ γίδα, ἡ ὁποία εἶναι οἰκόσιτος, θοσκει δεμένη εἰς τὸ σχοῖν. Εἰς μερικὰ χωρία, λέγουσιν, ὑπάρχουν ἀρκετὰ πρόβατα καὶ γίδια, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν χρῆσιν τους, εἰς τὰ περισσότερα ὅμως ὀλίγα. Ἡ αἰγοτροφία συνεπὸς ἦτο ἀνέκαθεν περιορισμένη εἰς τὸ Πήλιον χάριν τῆς δενδροκομίας, δὲν ἐπεβλήθη δὲ ἀργότερα χάριν τῆς δασοπονίας ἣτοι τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ὑλοτομιῶν, ἣτις δασοπονία εἶναι ἡ τελευταία χρονολογικῶς μορφή ἐδαφοπονίας, ἡ ὁποία εἰσῆχθη εἰς τὸ Πήλιον.

Τὸ ἀνατολικὸν Πήλιον περιγράφεται ὡς μία ἐκτεταμένη κλιτύς, ἡ ὁποία ἐξαπλοῦται ἀπὸ τὴν «κορυφὴ τοῦ θουνοῦ ἕως εἰς τὴν θάλασσα (...), εἶναι ἓνας κατήφορος θαρκότατος» λόγω τῶν πολλῶν ρεόντων ὑδάτων καὶ «κατάφυτος ἀπὸ δένδρα, τὸ περισσότερο ἄκαρπα (δασικά), ἦτοι ὀξειαῖς, καστανιαῖς, πλατάνια καὶ δὲν βλέπει τὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου ἄλλο τίποτε παρὰ οὐρανὸν, δένδρα καὶ ἓνα πέλαγος ἀχανές...»

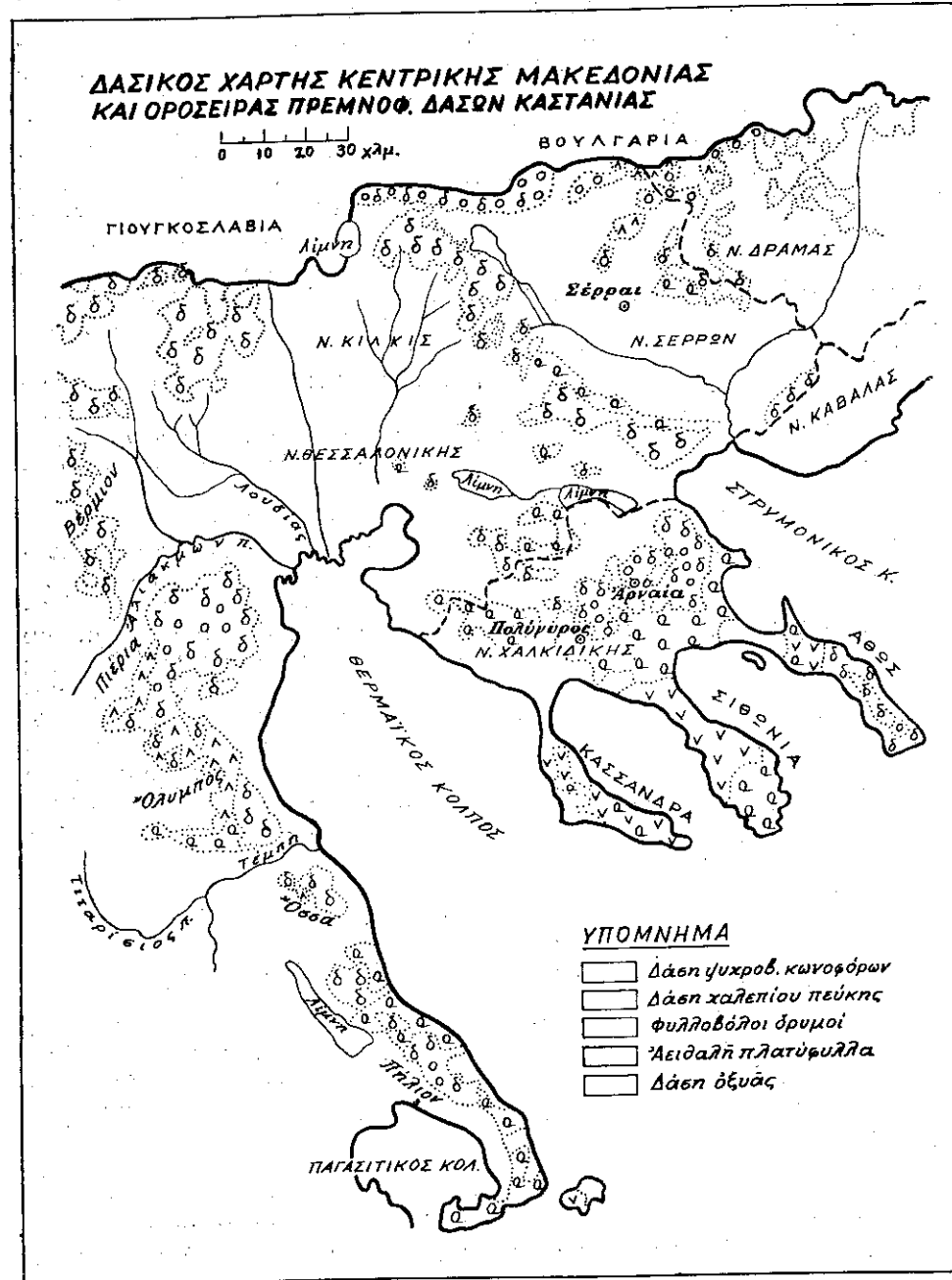
Τὸ δυτικὸν Πήλιον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἀνατολικὸν εἶναι ὑγιεινότερον διότι «λείπει ἡ ὕγρασία καὶ ἡ θαρεῖα ἀποφορὰ τῶν καστανιῶν».

Συνεπῶς, κατὰ τὸ ἔτος 1791 ὅποτε οἱ Δημητρίεις ἐξέδωσαν τὴν Γεωγραφίαν των, τὸ ἐξ ὀξυᾶς καὶ καστανιάς δάσος τοῦ ἀνατολικοῦ Πηλίου δὲν ἔχει ἀκόμη γνωρίσει τὴν δασοπονίαν. Εἶναι δάσος παρθένου ὑψηλῆς μορφῆς, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον διαιτῶνται ἐν ἀσφαλείᾳ πολυάριθμα ἐνδημικά καὶ διαβατικά θηραματικά ζῶα, ὡς «ἐλάφια, ζαρκάδια, ἀγριογούρουνα, λαγοὶ πολλοί, πέρδικες μεγάλες σάν ὄρνιθες, περιστέρια, τρυγόνες, κοσσοῦφια, κίχλαις (...) τὸν χειμῶνα ἐρχονται καὶ πληθὸς φασσῆς (...) ἐρχονται ἀκόμη καὶ ἀγριοπαπαις καὶ ἀγριοχηνες καὶ ὠτίδες καὶ τέτοια». Οἱ συγγραφεῖς, εἶναι φανερόν, ὅτι μνημονεύουν μόνον τὰ θηραματικά ζῶα, ἀλλὰ ἀναμφισβητήτως θὰ ὑπῆρχον καὶ μὴ θηραματικά ὡς λύκοι, λύγκες, ἀλώπεκες, θίδρες, τσακάλια, ἴσως καὶ ἄρκτοι.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι λήγοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος δὲν εἶχε δημιουργηθῆ ζήτημα μετατροπῆς τῶν ὑψηλῶν καστανοδασῶν εἰς χαμηλά καὶ διαχειρίσεως των πρεμνοφυῶς. Οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ δημιουργηθῆ τοιοῦτον ζήτημα ἀνευ προϋπάρξεως ὀρισμένων παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ὑπηγόρευον τὴν μετατροπὴν καὶ τὴν νέαν διαχείρισιν. Οἱ παράγοντες οὗτοι ἦσαν κυρίως δύο, τοὺς ὁποῖους θὰ ἴδωμεν ἄμέσως.

Ὁ πρῶτος ἐκ τούτων ὑπῆρξεν ἡ ζήτησις ξυλείας γενικῶς καὶ παντὸς εἶδους, ἐιδικότερον δὲ ξυλείας πελεκητῆς, μικρῶν διαστάσεων διὰ ἐλαφρὰς κατασκευὰς. Ἡ ζήτησις κυρίως ἐξεδηλώθη εἰς τὰς περιοχὰς τοῦ Αἰγαίου, γενικώτερον δὲ τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, ὅπου ἡ λεηλασία καὶ ἡ ἐξαφάνισις τῶν προσιτῶν δασῶν εἰς τὴν μεταφορὰν θαλασσίως τῶν θαρέων δασικῶν προϊόντων ἐγένετο ἰδιαίτερος αἰσθητὴ διὰ τὰς ἠῤῥημένους ἀνάγκας τόσοσιν τῶν ιδιωτῶν, ὅσον καὶ τοῦ Δημοσίου. Ἡ

έλληνική επανάσταση είχε γίνει πρόξενος αφαντάστων καταστροφών και κατερειώσεων εις όλας τὰς πόλεις τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἀπὸ Μοσχοπόλεως καὶ Φιλίππουπόλεως μέχρι Κρήτης. Οἱ οἰκισμοὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου εἶχον κατερειπωθῆ, ἀκόμη δὲ καὶ πόλεις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ χωρία εἶχον ὑποστῆ μεγάλας φθοράς.



Δασοπониκός χάρτης ἐξαπλώσεως τῆς διαχειριστικῆς μορφῆς τῆς πρεμν. καστανιάς.

Ἡ ἔλλειψις τῆς τεχνικῆς ξυλείας ἦτο τοιαύτη ὥστε ὅταν τὸ ζευγὸς τῶν ἀμερικανῶν Χιλ ἐφθάσεν εἰς Ἀθήνας ἐν ἔτει 1830 ἠναγκάσθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ξυλείαν τῶν κιβωτίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶχε μεταφέρει τὰ ἐπιπλά του, διὰ τὴν κατασκευὴν τραπεζῶν καὶ καθισμάτων.

Ὁ ἕτερος τῶν παραγόντων, ποῦ ἐπέδρασαν εἰς τὴν μετατροπὴν τῶν ὑψηλῶν δασῶν εἰς χαμηλά καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ συστήματος διαχειρίσεως τῶν καστανοδασῶν, ὑπῆρξεν ἡ ἀποκατάστασις τῆς ασφαλείας εἰς τὰς θαλασσίαις συγκοινωνίαις διὰ τῆς καταδιώξεως καὶ ἐξαφανίσεως τῆς πειρατείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξαφάνισιν συνέβαλεν ἡ ἐπικρατήσασα εἰρήνη μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ὡς ἀνεξαρτήτου βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κατὰ θάλασσαν συγκοινωνιῶν, χάριν τοῦ ἐμπορίου τῶν μετὰ τὴν Ἀνατολήν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ παράγοντες οὗτοι ἐτέθησαν εἰς λειτουργίαν ἀπὸ τοῦ 1830 περίπου, ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἔναρξιν τῆς μετατροπῆς τῶν ὑψηλῶν δασῶν εἰς χαμηλά ἢ ὁποῖα εἰδικῶς διὰ τὴν καστανοδασίαν πρέπει νὰ συντελέσῃ κατὰ τὸ διάστημα τῆς μετὰ τὸ 1830 εἰκοσαετίας. Εἰδικῶς ἐν Ἀθῶν ὅπου τὰ καστανοδάση ἀποτελοῦντο ἀπὸ κακομορφα γηραιὰ δένδρα, κ ο υ τ σ ο υ μ π ἄ ν ε ς καλούμενα, μὴ δυναμένα δὲ νὰ ἀποδώσουν χρήσιμον ξυλείαν, ἡ μετατροπὴ ἤρχισε μετὰ τὴν ἀποστέρησιν ἢτοι ὅταν αἱ Μοναὶ ἐστερήθησαν τῶν ἐν Ρουμανίᾳ κτημάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχον μεγάλας προσόδους, μετὰ τὰ μέσα τοῦ 18ῆ αἰῶνος ἦτοι μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν ἐν ἔτει 1861 τῆς Ρουμανίας εἰς θασίλειον. (1)

Ὁ Εὐλόγιος Κουρίλας μνημονεῖ δύο ἐξαιρετοὺς ἄνδρας, τοὺς ὁποῖους χαρακτηρίζει «εὐεργέτας» τοῦ ὄρους, διὰ τὴν ἀφιλοκερδῆ ἀφοσίωσιν τῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς μετατροπῆς τῶν γηραιῶν καστανοδασῶν εἰς πρεμνοφυῆ. Ἐκ τούτων ὁ εἰς κατήγετο ἐκ Κιουτέζης τῆς Κορυτσᾶς, ὁ δὲ ἄλλος ἐκ Κάτω Βροντοῦς τῶν Σερρῶν. Ὁ πρῶτος ἦτο Ἀλθανός, ἐνῶ τοῦ δευτέρου τὸ ὄνομα Βελίτσκος προδίδει σλαβικὴν καταγωγὴν. Οὗτοι εἰς τὰς ἐργασίας τῶν εἶχον συνεργεία ἀπὸ ομάδας συμπατριωτῶν τῶν, συμποσομένων εἰς 500 καὶ ἄνω. Μαστόροι καὶ ἀπλοὶ ἐργάται πάντες ἐγνώριζον τὴν τέχνην τῶν καὶ δὲν ἐπειραματίζοντο. Ἐπροχώρησαν εἰς τὸ ἔργον τῆς μετατροπῆς διὰ σταθερὰς χειρὸς, ἐργασθέντες ἐπὶ ἡμῶν περίπου αἰῶνα ἢτοι πέραν τοῦ 1900. Τοῦτο νομίζομεν σημαίνει, ὅτι οἱ «μαστόροι» ἐκεῖνοι δὲν ἐπελήθησαν τοῦ ἔργου τῶν πρωτοπειρῶν, ἀλλὰ μετὰ προηγουμένην μαθητείαν ἀλλαχοῦ τῆς Βαλκανικῆς.

Ἐκ τῶν ὑλοτομιῶν τούτων παρήγοντο διάφορα εἶδη πέλεκητῆς ξυλείας ἐκ καστανιάς καὶ ἄλλων εἰδῶν, καθὼς καὶ ξυλάνθρακες ἐξ εἰδῶν τοῦ ὑπορόφου. Τὰ προϊόντα ἐξήγοντο δι' ἰστιοφόρων εἰς τοὺς λιμένας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης, Θεσ)νίκης, εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, σπανιώτερον δὲ εἰς Πειραιᾶ.

Ἄλλ' ἡ μετατροπὴ τῶν ὑψηλῆς μορφῆς καστανοδασῶν εἰς χαμηλά δὲν ἐπεξετάθη εἰς ὅλα τὰ καστανοδάση τῆς χώρας, ἀλλὰ μόνον εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εὕρισκοντο εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς παραλίας ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ πλεονεκτήματος τῆς θαλασσίας με-

(1) Αἱ Μοναὶ τοῦ Ἀγ. Ὄρους, χάρις εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν μοναχῶν τῆς ἀποστολῆς καὶ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἡγεμόνων τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, κατεῖχον εἰς αὐτὰς μεγάλα κτήματα, τὰ ὁποῖα ταῖς ἀπέφερον περὶ τὰς 215.000 φλωρίων ἢ περὶ τὰ τέσσαρα ἑκατομμύρια χρυσῶν φράγκων ἐτησίως. Τὰς προσόδους ταύτας ἀπώλεσαν μετὰ τὸ 1861 ἦτοι μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ρουμανίας εἰς ἀνεξάρτητον θασίλειον.

ταφοράς. Διὰ τοῦτο ἡ μετατροπὴ περιορίσθη εἰς τὰ δάση τῆς ὄροσειρᾶς Πηλίου — Ὀσσης — Ὀλύμπου — Πιερίων — Ἄθω καὶ δὲν ἐπεξετάθη εἰς τὰ καστανοδάση τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπου αἱ ἀνάγκαι εἰς τεχνικὸν ξύλον ἀναλόγου χρήσεως πρὸς τὸ ἐκ καστανιαῶς ἠδύναντο νὰ καλύπτονται δι' ἄλλων δασοπονικῶν εἰδῶν.

Δὲν ἐπωφελήθησαν φυσικὰ μόνον τὰ ξυλοπονικὰ προϊόντα τῶν καστανοδασῶν ἀπὸ τὸ ἀνοίγμα τῶν θαλασσίων ὁδῶν, ἀλλὰ πάντα τὰ εἶδη τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου. Διὰ τὰ δασικὰ προϊόντα ὅμως πάντοτε ὑπῆρχεν ἡ δυσχέρεια τῆς μεταφορᾶς των λόγω τοῦ μεγάλου θάρους των ἐν σχέσει πρὸς τὴν χαμηλὴν ἀξίαν των. Ἐν τούτοις, ὄχι μόνον ἡ πελεκητὴ ξυλεία καστανεᾶς ἠδυνήθη νὰ υπερικήσῃ τὰ ξεῶδα μεταφορᾶς, ἀλλὰ καὶ ἡ θαρεῖα οἰκοδομικὴ ξυλεία κωνοφόρων, ἡ παραγομένη ἐντὸς τῶν δημοσίων δασῶν Πιερίων, ἠδυνήθη νὰ υπερπηδήσῃ τὸ φράγμα τοῦ κόστους μεταφορᾶς καὶ νὰ κατακτήσῃ τὴν ἀγορὰν τῆς Σμύρνης καὶ ἄλλων κέντρων καταναλώσεως εἰς τὴν ἐνδογῶραν τῆς Σμύρνης, ὅπου ἡ ξυλεία Καταφυνίου κατέστη περιζήτητος λόγω τῆς καλῆς τῆς ποιότητος καὶ ἐπεξεργασίας.

Κλείοντες τὸ θέμα τῶν καστανοδασῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ἀσχετῶς πρὸς τὸν παράγοντα «ζήτησις» καὶ τὸν παράγοντα «μεταφορὰ», οἱ ὁποῖοι ἠνύνησαν τὴν μετατροπὴν τῶν διαχειριστικῶν μορφῶν, τὸ στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον τελικῶς ἐπέβαλε τὴν διαμόρφωσιν τοῦ δασοτεχνικοῦ συστήματος διαχειρίσεως, ἦτο ἡ ἀνάγκη ἐπιτεύξεως ἀειφορίας καὶ μάλιστα αὐστηρᾶς (ἐτησίως) ἀειφορίας τῶν λημμάτων. Ἀυτὴ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς διαιρέσεως τοῦ δάσους εἰς τμήματα ἴσα ἢ ἴσως ἀποδόσεως καὶ τόσα δσα ἦσαν τὰ ἔτη τοῦ περιτρόπου χρόνου. Τοῦτο ρητῶς ὑποδεικνύει ὁ Κουρίλας διὰ τὰ καστανοδάση Μεγάλης Λαύρας τοῦ Ἄθω, προτείνων τὴν διαιρέσιν εἰς 20 τμήματα δι' εἰκοσαετῆ περίτροπον χρόνον. (1)

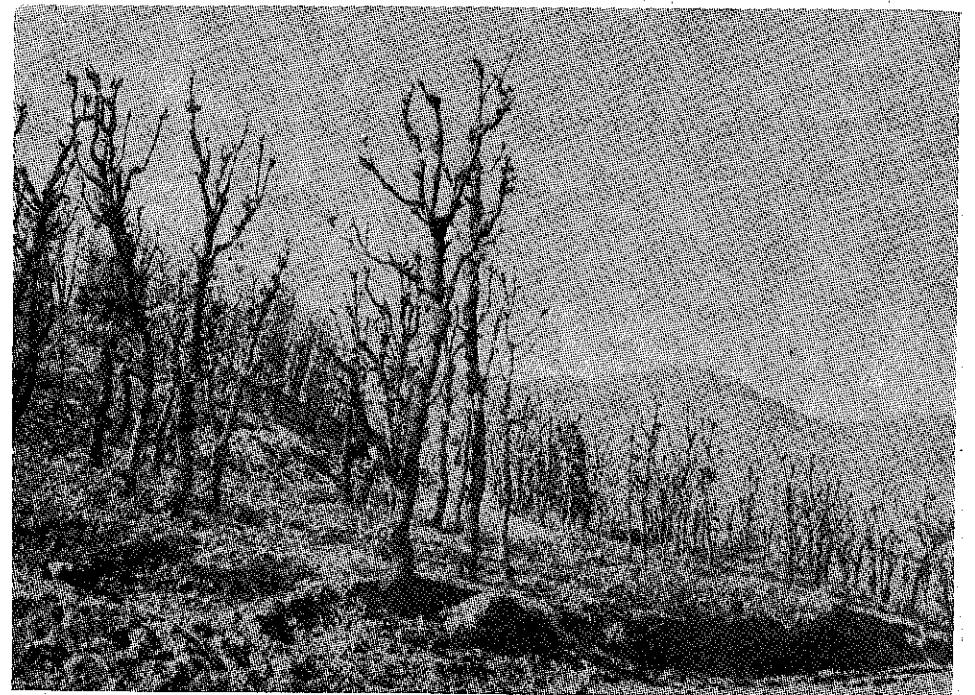
δ. Τὸ σύστημα διαχειρίσεως τῶν κλαδονομουμένων δασῶν. Ἀρχαιότερον ἴσως διαχειριστικὸν σύστημα εἶναι ἐκεῖνο, ποῦ συναντῶμεν εἰς τὰ κλαδονομούμενα δάση, κυρίως τῆς δρυός, εἶναι δὲ τόσον παλαιὸν ὅσον καὶ αὐτὴ ἡ κλαδονομία. Τὸ σύστημα τοῦτο περιέγραψεν ὁ δασολόγος Λ. Λιάνης (Περιοδ. «Τὸ δάσος», Ἀθῆναι 1950), ἀλλὰ δὲν τὸ εἶδεν ὡς διαχειριστικὸν σύστημα, μολοντί καθορίζει περιτροπικὸν χρόνον, σύστημα διαχειρίσεως, χρόνον περιφορᾶς καὶ σκοπὸν τῆς δασοπονίας. Ἐπομένως ἡ οἰκονομία τοῦ κλαδεροῦ ἔχει ὅλα τὰ στοιχεῖα διαχειριστικοῦ συστήματος, ἐὰν δὲ ἡσκέιτο λελογισμένως καὶ ὄχι ληστρικῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιβιώσῃ, τουλάχιστον ἐφ' ὅσον χρόνον ἱκανοποιεῖ μίαν κοινωνικοοικονομικὴν ἀνάγκην. Ἀσκουμένη ὅμως ἡ κλαδονομία κατὰ τὸν τρόπον ληστρικὸν καταδικάζει ἐαυτὴν εἰς κατάργησιν ἠθικῶς ἢτοι διὰ πράξεως τῆς Πολιτείας, ἡ ὁποία τὴν κηρύσσει παράνομον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο νὰ μὴ συνέβαινε, ἡ κλαδονομία αὐτοκαταργεῖται διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ μέσου, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀσκεῖται.

Ἱστορικῶς τὸ κλαδονομικὸν σύστημα διαχειρίσεως εἶναι ἀρχαιότατον, ὡς εἴπομεν, πάντως ὅμως δυνάμεθα νὰ τὸ παρακολουθήσωμεν ἐν ἀκμῇ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερον ἐν αὐτῇ τῇ Τουρκίᾳ, ὅπου ἐξακολουθεῖ νὰ ἀκμάζῃ.

(1) Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Κουρίλα μανθάνομεν, ὅτι οἱ ξυλοκόποι ἐν Ἄθῳ ὀνομάζονται **δουρδουναραῖοι**.



Τὰ κλαδονομούμενα άτομα σχηματίζουν κόμην ἀτρακτοειδοῦς μορφῆς.



Συστὰς κλαδεροῦ κατὰ τὸ σύστημα πλήρους ἀποκλαδώσεως μετ' ἀποκορυφώσεως.

Τὸ σύστημα τοῦτο παρακολουθεῖ τὴν τύχην τῶν δρυοδασῶν καὶ κατὰ συνέπειαν ὑποχωρεῖ ἐκεῖ ὅπου τὰ δρυοδάση ἐξαφανίζονται. Ἀπὸ τὴν νοτίως τῆς Ὀθρυος Ἑλλάδα εἶχε σχεδὸν ἐξαφανισθῆ πρὸ τοῦ 1937, ὁπότε διὰ τοῦ Α.Ν. 875) 1937 ἀρθ. 14 ἀπηγορεύθη αὕτη εἰς ὅλα τὰ δάση τῆς χώρας, δημόσια καὶ μὴ. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ὁ νόμος δὲν ἐφηρμόσθη εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς χώρας με ἰσότητά, διότι εἰς τὴν Θράκην οὐδεμίαν ἔτυχεν ἐφαρμογῆς. Οὕτω βλέπομεν ὅτι ἐν ἔτει 1939 ὁ συντάκτης τῆς διαχ. Ἐκθέσεως τῆς κοινότητος Ἀσκύρων Ξάνθης προτείνει καὶ τὸ Ὑπουργεῖον ἐγκρίνει τὴν ἀσκήσιν τῆς κλαδονομῆς ἐπὶ τοῦ δρυοδάσους αὐτῆς καὶ μάλιστα με ὀλοκληρωτικὴν ἀποκλάδωσιν τῶν κλαδονομούμενων ἀτόμων καὶ με ἀποκοπὴν τοῦ ἐπακρίου θλαστοῦ, ἐνῶ μέχρι τότε ἐπετρέπετο ἡ ἀποκλάδωσις τῶν 3)4 τῆς κόμης καὶ ἡ διατήρησις τοῦ ἐπακρίου θλαστοῦ. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἡ τοιαύτη πολιτικὴ ἐπεξετάθη εἰς ὀλόκληρον τὴν περιφέρειαν τοῦ Δασαρχείου Ξάνθης. Βλέπομεν ἀκόμη ὅτι κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1945 — 46 οἱ κτηνοτρόφοι τῶν χωρίων Κίρρας καὶ Πανερίου τῆς κοινότητος Μύκης Ξάνθης ἐπέρχονται κατὰ τῶν ὑπὸ ἀναγέννησιν καὶ προστασίαν, κατόπιν ἀποψιλωτικῆς ὀλοτομίας, συστάδων τοῦ δρυοδάσους τῆς περιοχῆς τῶν, ἡλικίας 15 — 17 ἐτῶν καὶ πυκνότητος 0,9 — 1,0 καὶ ἐνεργοῦν θερισμὸν τῶν δενδρυλλίων χάριν διατροφῆς τῶν ὑπὸ λιμοῦ λόγῳ τοῦ χειμῶνος ἀπειλούμενων ποιμνίων τῶν ἀποψιλώσαντες οὕτως ἔκτασιν 300 στρεμμάτων. Τὸ χεῖριστον δὲ εἶναι ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον δὲν ἐνέκρινεν ἔκδοσιν ἀπαγορευτικῆς διατάξεως πρὸς ἀναγέννησιν τῆς ἀποψιλώσεως. Ταῦτα εἶναι θεθαίως παράνομα, ἀλλ' ὅχι καὶ παράλογα. Εἶναι σύμφωνα με τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ μὴ σύμφωνα πρὸς τὴν θεωρητικὴν δασικὴν πολιτικὴν. Τὸ καθεστῶς τοῦτο τῆς Δ. Θράκης, τὸ ὁποῖον συνεχίσθη καὶ μετὰ τὸν πόλεμον, ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν Ἀν. Θράκην ἔνθα τὰ ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Στράντζας (Istranca) δάση τῆς δρυὸς καὶ ὀξυῶς τελοῦν ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς διαχειρίσεως διὰ κλαδονομικοῦς σκοποῦς.

Δὲν ὀμιλοῦμεν δὲ περὶ τῶν ὀμοίων δασῶν τῆς περιοχῆς τοῦ Ἐργίνης (Ergene) διότι ταῦτα εἶναι δάση φθίνοντα, ἀναλόγου καταστάσεως πρὸς ἐκεῖνα τῆς Ἀνατολίας.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν τὸ διαχειριστικὸν σύστημα ἐν λεπτομερείᾳ.

Σκοπὸς τῆς δασοπονίας εἶναι ἡ παραγωγή κλαδοφυλλώματος πρὸς διατροφήν τῶν ποιμενικῶν ζῶων, ἰδίᾳ κατὰ τὸν χειμῶνα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ κλαδοφύλλωμα, ὀλοτομούμενον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου μετὰ τὰς πρώτας βροχὰς διὰ νὰ ξεπλυθοῦν τὰ φύλλα ἀπὸ τὸν κονιορτόν, ὅστις ἐπικάθεται αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς φυλλοβολίας, ἀποθηκεύεται ἐν ὑπαίθρῳ, κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἐναερίων θημνιδίων, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν λοιπὴν μὲν Ἑλλάδα ὀνομάζονται «κλαδαριές» ἐν Θράκῃ δὲ «γιαπράκια». Ὅταν ἡ φυσικὴ νομὴ ἐλαττωθῆ ἢ ἐκλείψῃ παντελῶς ἀρχεταὶ ἡ διατροφή με κλαδοφύλλωμα ἢτοι με ξηρὰν τροφήν, διότι ἐν τῷ μεταξύ ἔχει ἐπέλθει ἀφυδάτωσις τῶν κλώνων καὶ φύλλων. Ἡ ἀποθηκευμένη τροφή αὕτη ἔχει προβλεφθῆ νὰ ἐπαρκέσῃ μέχρι τῆς Ἀνοιξέως ἢτοι διὰ τρίμηνον περίπου διάστημα, μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ὁποῦ δὲν ἔχουν πλήρως πλουτισθῆ οἱ φυσικοὶ λιμῶνες, ἔχουν ὅμως ἀποκτήσει τὸ νέον τους φύλλωμα τὰ δένδρα καὶ ἰδίᾳ τὰ νεαρά ἄτομα δρυὸς καὶ πρὸ παντὸς ὑπάρχει ἀφθονον μπουμπούκι, τὸ λεγόμενον «μοῦγκρο», λίαν περιζήτητον ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ ἰδίᾳ τὰ ἀρτιγέννητα ἀρνάκια καὶ κατσικάκια. Τότε δὲ καὶ χάριν τοῦ τρυφεροῦ ἐν γένει φυλλώματος λαμβάνει χώραν

«ἡ ἔαρινή» κατὰ Λιάνην κλαδονομή, ἢ ὁποῖα ὅμως δὲν εἶναι κλαδονομή, ἀλλὰ θερισμὸς τῶν νεαρῶν δενδρυλλίων, ριπτομένων δίκην σταχύων με μίαν τεσκουρίαν, καταφερομένην εἰς τὸ μέσον τοῦ κορμοῦ καὶ ἀφήνουσαν ἐπὶ τῆς ρίζης ὑψηλὸν πρέμνον. Ταῦτα ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν.

Περίτροπος χρόνος. Οὗτος ἰσοῦται με τὸν φυσιολογικὸν θάνατον τοῦ δένδρου, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν δρὴν ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ 200 ἔτη. Ἀλλὰ τὸ κλαδονομούμενον δένδρον συνετεία τῶν πληγῶν ἐκ κλαδοτομῆς ὑφίσταται πρόωρον ἐξάντλησιν ἐκ μυκητολογικῶν καὶ ἐντομολογικῶν προσβολῶν, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν σήψιν τοῦ ἐγκαρδίου ζύλου. Ὡς ἐκ τούτου ὁ φυσιολογικὸς θάνατος ἐπέρχεται εἰς συντομώτερον χρόνον, τὸν ὁποῖον ὁ Λιάνης ὑπολογίζει εἰς 70 — 80 ἔτη. Νομίζομεν ὅτι ὁ χρόνος οὗτος εἶναι βραχὺς καὶ ὅτι ὁ περίτροπος χρόνος πρέπει νὰ ὑπολογισθῆ εἰς 100 — 120 ἔτη. Δεχόμεθα κατὰ μ. ὀ. τὴν ἡλικίαν τῶν 100 ἐτῶν.

Σύστημα διαχειρίσεως. Χρόνος περιφορᾶς. Ἀρχικῶς τὸ κλαδερόν δημιουργεῖται ἐπὶ ὑψηλοῦ σπερμοφυοῦς δάσους. Τὸ κλαδονομούμενον ἄτομον φθάνει τὴν κανονικὴν του ἀπόδοσιν εἰς ἡλικίαν 40 — 50 ἐτῶν, ὁ δὲ χρόνος περιφορᾶς ἀνέρχεται εἰς 3 — 4 ἔτη ἂν ἡ κλαδονομὴ ἐνεργῆται ὀλοκληρωτικῆ, μὴ ἀφιεμένου ἐπακρίου θλαστοῦ, καὶ εἰς 7 — 8 ἔτη ἂν ἡ κλαδονομὴ γίνεται ἐπὶ τῶν 3)4 τῆς κόμης, διατηρουμένου καὶ ἐπακρίου θλαστοῦ. Δεχόμενοι τὴν πρώτην περίπτωση ὡς δασοκομικῶς ὀρθότεραν, ἔχομεν χρόνον περιφορᾶς 4 ἔτη καὶ διάρκειαν κλαδονομῆς 60 ἔτη, δεδομένου ὅτι τὸ ἄτομον κλαδονομεῖται καὶ πρὸ τῆς πλήρους του ἀποδόσεως. Ἀποδίδει δὲ ἕκαστον ἀποκλαδιζόμενον ἄτομον 6 φορτῖα ὕλικου κατὰ τετραετίαν καὶ συνεπῶς ἀπαιτεῖται τετραπλάσιος ἀριθμὸς διὰ νὰ ἔχῳμεν ἐξησφαλισμένην αὐστηρὰν ἀειφορίαν. Ἐξ ἄλλου ἀπαιτοῦνται 6 ἄτομα ἑτησίως δι' ἕκαστον διατρεφόμενον ζῶον, ὥστε τὸ ἐτήσιον λῆμμα ἀνέρχεται εἰς 4 X 6 X 6 ἢτοι 144 ἄτομα κατὰ ζῶον ἢ 7 στρέμματα κλαδεροῦ κατὰ ζῶον, δεδομένου ὅτι εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ στρέμματος ἀναπτύσσονται 20 ἄτομα δρυὸς κλαδονομούμενης με τὴν ἀτρακτοειδῆ κόμην τῆς. Ὡστε διὰ τὰς 80.000 αἶγας, τὰς διαιτωμένους ἐντὸς τοῦ δρυοδάσους τῆς Ροδόπης, ἀπαιτοῦνται 560.000 στρέμματα κλαδερόν, ἕκτασις ἣτις αὐξανομένη κατὰ 0,20 ἢτοι κατὰ 11.000 στρέμματα, διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν λοιπῶν ζῶων, προβάτων καὶ βοοειδῶν, γίνεται 572.000 στρ. Ἐναντι συνολικῆς ἐκτάσεως τῶν δρυοδασῶν 773.000 στρ. Ἴδου διατὶ ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ δρυοδάσος ἀποτελεῖ τὸ ἐπιφανειακὸν λῆμμα τῆς κλαδονομικῆς διαχειρίσεως καὶ διατὶ δὲν ὑπάρχει περιθώριον διὰ καρπώσεις πρὸς ἐμπορίαν πρὸ πάσης ρυθμίσεως τῶν θεμάτων βοσκῆς καὶ καυσοζυλεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ.



Κλαδερόν μετὰ ἐναερίου κλαδοθημνιδίας (γιαπράκ) ἐντὸς τοῦ κλαδεροῦ.

ε. Τὸ κλαδονομικὸν σύστημα ἐν Θράκῃ ἀπὸ ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς ἀπόψεως. Ὁ Κισλάς. Τὸ μέσον, πού κατέστησε τὴν κλαδονομίαν ἐν Θράκῃ βασικὸν παράγοντα τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας καὶ τὴν ἐσταθεροποίησε χειμῶνος τε καὶ θέρους εἰς τὸν αὐτὸν χώρον, ἀπέτρεψε δὲ τὴν μετακίνησιν τῶν ποιμνίων μεταξὺ ὄρειων καὶ χειμερινῶν βοσκῶν, ὑπῆρξεν ὁ Κισλάς.

Ὁ Κισλάς εἶναι κτηνοτροφικὴ ἐγκατάστασις ἐπὶ τῶν ὄρειων λιβάδιων, ἀνάλογος πρὸς τὰ «καλύβια» ἢ «σωμονάρια» τῶν Ἀγρῶν, περισσότερο δὲ πρὸς τὰς κατοῦνας τοῦ Βάλτου καὶ τοῦ Ξηρομέρου κ.ά. μερῶν.

Ὁ Κισλάς δὲν εἶναι κυρίως εἰπεῖν κτηνοτροφικὴ ἐγκατάστασις, ἀλλὰ γεωργοκτηνοτροφικὴ. Διότι γύρω ἀπὸ τὸν Κισλὸν εὐρίσκονται τὰ χωράφια τοῦ ὄρειου τούτου χωρικοῦ, χωράφια προερχόμενα ἀπὸ ἐκχέρσων τοῦ δάσους, δηλ. ἐκχέρσων ἐπιπέδων, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, τινῶν ἐκτάσεων, μικρᾶς συνήθως γονιμότητος, ἐπὶ τῶν ὁποίων καλλιεργεῖ τὴν σίκαλιν, πού ἀποτελεῖ τὴν εἰς ἄρτον τροφήν του. Τμήματα ἐπίσης ὄρειου ἐδάφους χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰς ἄλλας καλλιεργείας. Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ. Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ. Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ. Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ. Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ.

Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ. Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ. Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ. Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ.

Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ. Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ. Παρὰ τοὺς ἀγρούς ὑπάρχει ἐγκατεστημένη ἢ κολιούμπα (καλύβη), ἀξ.

Πέραν ἤδη τῆς κολιούμπας καὶ τῶν ἀγρῶν ἐκτείνεται τὸ κλαδερόν, τὸ ὁποῖον ἔχει ἕκτασιν περιλαμβανούσαν ἀριθμὸν δένδρων ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν κτηνοτροφικῶν ζώων τοῦ χωρικοῦ. Τὸ σύνολον τῆς ὅλης ταύτης ἐγκαταστάσεως ἀποτελεῖ τὸν Κισλὸν, ὅρος ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν ὄρον στάνη τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ σύνθεσις τῆς στάνης εἶναι διάφορος. Πέραν δὲ τοῦ Κισλῶ ἐκτείνεται τὸ δάσος, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς περι γαιῶν παλαιᾶς ὀθωμανικῆς νομοθεσίας ἀποτελοῦσε νεκρὰν γῆν (ἐραζὶ μεβάτ. Βλ. ἀρθρ. 103 ν. τῆς 7 Ραμαζάν 1274) 1856), ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν δὲ καθεστῶς ἀποτελεῖ δημοσίαν ἕκτασιν, τοῦ ἐπ' αὐτοῦ δάσους χαρακτηριζομένου ὡς δημόσιου. Ἐντεῦθεν τὸ Δημόσιον προβαίνει εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ δάσους διὰ διαθέσεως τοῦ λήμματος εἰς ἰδιώτας ἐπιχειρηματίας. Ἐπειδὴ τὰ δάση ταῦτα εἶναι πρεμνοφυῆ καὶ τὸ σύστημα διαχειρίσεως εἶναι ἡ ἀποψιλωτικὴ ὑλοτομία μετὰ ἢ ἀνευ παρακρατημάτων, ἐπακολουθεῖ ἀπαγόρευσις τῆς βοσκῆς τῶν μὲν προβάτων ἐπὶ τριετίαν, τῶν δὲ αἰγῶν ἐπὶ ἑπταετίαν ἢ καὶ μακρότερον χρόνον. Φυσικὰ οἱ κτηνοτρόφοι δὲν βλέπουν τὴν ἀπαγόρευσιν μετὰ καλὸν ὄμμα, διότι αὕτη ἀφ' ἑνὸς τοὺς στερεῖ τῆς δυνατότητος ἐπεκτάσεως τοῦ κλαδεροῦ εἰς μήπω κλαδονομηθέντα τμήματα, ὅταν τὰ κλαδονομούμενα ἐξαντληθῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς ἀφαιρεῖ τὸν χώρον τῆς ἐαρινῆς κλαδονομῆς.

Διάφορος ὅμως ἦτο ἡ κατάστασις ὑπὸ τὸ κράτος τῆς περι νεκρῶν γαιῶν ὀθωμανικῆς νομοθεσίας. Κατ' αὐτὴν πᾶς τις ἦτο ἐλεύθερος καὶ ἀνευ καταβολῆς φόρου νὰ ἀνοίξη χωράφιον καὶ νὰ ἀποκτήσῃ οὕτω δικαίωμα ἐξουσιάζσεως, ἦτοι ἐπικαρπίας μεταβιβαζομένης κληρονομικῶς καὶ ἀναγνωρίζομένης ὑπὸ τοῦ Δημοσίου διὰ χορηγήσεως ταπίου. Ἐπίσης ἠδύνατο νὰ ἐυλεύηται εἴτε δι' ἀτομικὴν χρῆσιν εἴτε δι' ἐμπορίαν, παράγων καυσόξυλα ἢ τεχνικὸν ξύλον ἢ ξυλάνθρακα, μὴ δυνάμενος μόνον νὰ διαχωρίσῃ μέρος τι ὅπως κατέχη αὐτὸ ἀποκλειστικῶς ὡς Κοροῦ. Κοροῦ εἶναι τὸ ἰδιωτικὸν δάσος, κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Καρατζίδου, τὸ ὁποῖον καρποῦται μόνον ὁ ἐξουσιάζων αὐτὸ. Κοροῦ δὲ ἀκριβῶς εἶναι τὸ κλαδερόν, ὅπερ εἶναι τμήμα δάσους προερχόμενον ἀπὸ «κοινὸν ὄρος» καὶ ὑποκειμένον εἰς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τοῦ διακατόχου του.

Καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ἡ ἔννοια τοῦ κοροῦ ταυτίζεται μετὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνήκοντος εἰς τινὰ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κοινὸν δάσος, καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ ἀπηγορευμένον, τὸ ὑπὸ προστασίαν, δι' ἐκπλήρωσιν σκοποῦ τινος. Ἀκούγεται δὲ ὡς Κουρὶ καὶ κατὰ συγκοπήν κ' ρί. Τὸ Κουρὶ εἰς τὴν Ἠπείρον, τόσον ὡς δάσος, ὅσον καὶ ὡς τοπωνύμιον, ἀπαντᾷται συχνότατα. Οὕτως ἔχομεν εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, τὸ Κουρὶ τοῦ Μήτσου, δασοτεμάχιον Μήτσου τινός, ὁ ὁποῖος ἀπηγόρευε εἰς πάντα τρίτον νὰ κόπη ζύλα. Τὸ κ(ου)ρὶ τοῦ Λάτου, τὸ κ. τ' Ἀη Κωνσταντίνου, τ' Ἀη Γιώργη κλπ. (Βλ. ἀνωτ. Θράκη). Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἢ οἰκονομία τῆς κλαδονομικῆς κτηνοτροφίας προϋποθέτει μίαν θάσιν, αὕτη δὲ εἶναι τὸ κυρίως κλαδονομούμενον τμήμα τοῦ δάσους. Πέραν αὐτῆς ἀπαιτεῖται ἢ ὑπαρξείας ἐκτάσεως δάσους ἐλευθέρου, ἦτοι εἰς τὴν διάθεσιν τῆς κτηνοτροφίας, πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ κλαδεροῦ ἢ μετάθεσιν αὐτοῦ, ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ ἐπέλθῃ ἡ ἐξάντλησις του καὶ πρὸς ὑλοτομίαν ἐπίσης πρὸς ἐξυπηρέτησιν κτηνοτροφικῶν σκοπῶν, ἦτοι τῆς χαρακτηριζομένης ὡς ἐαρινῆς κλαδονομῆς. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη ὅπως ἡ κλαδονομικὴ κτηνοτροφία διαθέτῃ ἀπεράντους ἐκτάσεις χαλαρώτατα ἐκμεταλλευόμενας, ὡς τοῦτο βλέπομεν ἐπὶ τῆς Ροδόπης, ἔνθα ἐμφανίζεται ἡ ἐπομένη εἰκὼν, κατὰ Λιάνην.

Νομὸς	Δασ. μονάς	Ἑκτασις	Δάση	Δασικαὶ	Κλαδερά
		εἰς στρέμματα	δρυὸς εἰς στρ.	βοσκαὶ στρ.	δρυὸς στρ.
Ροδόπης	Κομοτηνῆς	300.000	285.000	120.000	90.000
»	Σαπῶν	280.000	230.000	100.000	76.000
Ξάνθης	Ξάνθης	320.000	258.000	150.000	84.000
	Σύνολον	900.000	773.000	370.000	250.000

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος προκύπτει, ὅτι ἡ ἕκτασις τῶν κλαδερῶν, ἀνερχομένη εἰς 250.000 στρ., ἀντιπροσωπεύει τὸ 1)3 περίπου τῆς συνολικῆς δασικῆς ἐκτάσεως καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι συντριπτικῶς καταπιεστικὴ ἐπὶ τῆς δασοπονίας. Ἀλλὰ ἡ ἕκτασις τῶν κλαδερῶν δὲν εἶναι ἐπαρκῆς, μόλις δυναμένη νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς κτηνοτροφίας ἐπὶ 3-4 μῆνας, ὡς εἴπομεν. Προϋποθέτει δὲ ὡς συμπλήρωμα τὴν «ἐαρινὴν» κλαδονομίαν, ἢ ὁποία ἀσκεῖται ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ ὑπολοίπου δάσους. Μετὰ ἄλλας λέξεις, ὀλοκλήρου τὸ δρυοδάσος παραμένει διαθέσιμον ὡς μελλοντικὸν κλαδερόν καὶ ὡς ἄμεσος ἐαρινὴ κλαδονομία.

Ἐπειδὴ ὁμοίως ὁ ζωϊκὸς πληθυσμὸς πάντοτε τείνει νὰ υπερβῆ τὴν βοσκοικανότητα τῆς διαθεσίμου ἐπιφανείας, ἐπέρχεται ὑπερκάρπωση, συνεπαγομένη σὺν τῷ χρόνῳ τὴν μετάπτωσιν τῆς δασικῆς ἐπιφανείας εἰς βοσκότοπον. Τούτου ἡ ἔκτασις ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνέρχεται εἰς 370.000 στρ. διαρκῶς δὲ προσαιξάνεται μὲ τὴν πρόοδον τῆς ὑποβαθμίσεως. Συνεχιζομένης συνεπῶς τῆς τοιαύτης διαχειρίσεως, ὀλόκληρον τὸ δρυοδάσος θὰ μεταβληθῆ εἰς βοσκότοπον. Ἐντεῦθεν φανερόν καθίσταται πόσον ἐπιείγει ἡ ρύθμισις τῶν σχέσεων δάσους καὶ κτηνοτροφίας καὶ πόσον ἡ ρύθμισις αὕτη ἀποτελεῖ τὸ σοβαρώτερον πρόβλημα τῆς δασοπονίας ἐν Θράκῃ.

στ. Αἰσθητικῶς διαχειριζόμενα δάση ἢ τιμήματα δασῶν. Διὰ τοῦ ὄρου «αἰσθητικῶς» διαχειριζόμενα δάση ἐννοοῦμεν τὰ διαχειριζόμενα διὰ σκοποὺς ὑγιεινοῦς, ἐξωραϊστικοῦς, πολλακτικῆς δὲ καὶ προστατευτικοῦς ἢ συνδυασμοῦ τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω διαχειριζομένων δασῶν εἶναι μέγας διότι δὲν ὑπάρχει κοινότης ἢ χωρίον εἰς τὴν ὄρεινὴν ἰδίᾳ ὑπαιθρον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχη τὸ προστατευόμενον δάσος του, ἄλλως κοῦρί, καλούμενον κοινῶς.

Ἡ δημιουργία καὶ ὑπαρξίς τῶν τοιούτων δασῶν εἶναι ἀρχαιοτάτη ἢ δὲ διαχειρίσις τῶν περιορίζεται εἰς τὴν φύλαξιν ἀπὸ πάσης φθορᾶς καὶ ζημίας, προερχομένης ἀπὸ ὑλοτομίας, ξύλευσιν, βοσκῆν, κλαδονομίην κλπ. Πολλάκις χάριν ἐνισχύσεως τῆς προστασίας ἀφιερώνεται εἰς κάποιον ἅγιον, τοῦ ὁποῖου τὸ ἐκκλησιδίου ἀνεγείρεται ἐντὸς τοῦ δάσους καὶ ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει τὴν προστασίαν τοῦ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἀγιότητός του. Προσφυῶς ἔλεγεν ὁ Στέγγελ, Αὐστριακὸς δασολόγος, ἀρχηγὸς τῆς κατὰ τὸ 1914 Δασικῆς Ἀποστολῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ὁ μόνος τρόπος ἀναδασώσεως τῆς χώρας ἦτο ἡ πύκνωσις τῶν ἐξωκκλησιῶν.

Πολλάκις καὶ πολλαχού ἡ ἀνακηρυξίς δάσους τινὸς ὡς προστατευτικοῦ καὶ ἡ ἀφιέρωσις του εἰς ἅγιον γίνεται δι' ἱεροτελεστίας, τελομένης κατὰ τινα Κυριακὴν ἢ ἄλλην ἑορτὴν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας. Τότε ὁ ἱερεὺς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ὀλοκλήρου τοῦ ἐκκλησιάσματος, πηγαίνει ἐπὶ τόπου, ἀναγιγνώσκει εὐχὰς καὶ κηρύσσει τὸ δάσος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἐκκλησίας. Ὅποιος ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν θέσει βέβηλον χεῖρα εἰς τὰ δένδρα τοῦ δάσους θὰ εἶναι κατηραμένος καὶ θὰ ἐπιούρη τὴν θεῖαν ὄργην.

Ἐνίοτε ἡ ἱεροτελεστία γίνεται κατὰ τρόπον ἐπισημότερον, ἦτοι ὄχι ὑπὸ μόνου τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου ἀλλὰ τῇ συμπράξει τῶν ἱερέων τῶν πέριξ χωρίων ἐπὶ τούτῳ καλουμένων. Τὸ ὑπεράνω τοῦ χωρίου Γρεβενίτι εἰς τὸ ἀνατολικὸν Ζαγόρι τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων κείμενον δάσος ἀπὸ Μαύρην Πεύκην, Δρυὸν, Ὁξυὰν καὶ ἄλλα εἶδη, ὀνομάζεται «ἐπταπάτα-δον» δάσος, διότι ὑπὸ τόσου ἀριθμοῦ ἱερέων ἱερουργηθὲν ἀνεκηρύχθη προστατευτικὸν τοῦ Γρεβενιτίου καὶ ἀπηγορευμένον.

Πολλάκις ἡ κήρυξις τοῦ δάσους ὡς ἀπηγορευμένου καὶ ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν προστασίαν γίνεται διὰ τῆς «ὕψωσης» ἦτοι ἱεροπραξίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπὶ διανοιγείσης ὀπῆς εἰς τὸν κορμὸν ἐπιλεγέντος γηραιοῦ καὶ ὑψικαρήνου δένδρου δεσπόζοντος τοῦ δάσους, ἐντίθεται προηγουμένου ἄρτος ἐγκλειόμενος ἐντὸς αὐτοῦ διὰ κηροῦ, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ χωνεύομενος ἐντὸς τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου διὰ τῆς κατὰ πάχος αὐξήσεως. Ὁ ἄρτος ὡς γνωστὸν ὀνομάζεται κοινῶς ὕψωμα καὶ τὸ δένδρον ὕψωμένον, οὐδεὶς δὲ τολμᾷ νὰ τὸ θίξῃ ὡς ἀπολύτως σεβαστὸν ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν ἀλλοθρήσκων καὶ μεταξὺ τῶν Τούρκων. Προστατεύει δὲ οὕτως

ὄχι μόνον ἑαυτὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ δάσος ὀλόκληρον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου φύεται, ἀλλὰ καὶ τὸ χωρίον ἢ τὰ πέριξ χωρία, ἀπὸ τὸν κίνδυνον ἐνσκήψεως ἐπιδημιῶν λοιμωδῶν νόσων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Τὸ ἔθιμον τῆς ὕψωσης καὶ τῶν ὕψωμένων δένδρων, εὐρισκόμενον σήμερον ἐν παρακμῇ, συναντῶμεν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐξηπλωμένον καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα⁽¹⁾ ἀπὸ Θράκης μέχρι αὐτοῦ τοῦ Ἀγ. Ὄρους, ὅπου ἔπρεπε νὰ ἀπουσιάζουν τὰ παγανιστικῆς φύσεως ἔθιμα αὐτά, ⁽²⁾ καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Ἠπειρόν, εἰς τὴν Εὐρυτανίαν, ⁽³⁾ Αἰτωλοακαρνανίαν, ⁽⁴⁾ Πελοπόννησον, Κυκλάδας νήσους ⁽⁵⁾ καὶ ἄλλαχού.

Ἡ «ὕψωσις» τῶν δένδρων. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει ὁ ἱερεὺς Γεώργ. Στάθης τὴν ἱεροπραξίαν τῆς ὕψωσης, ὡς αὕτη ἐγένετο «μέχρι πρὸ ὀλίγων ἔτων» ἦτοι πρὸ τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου, ἐν Ἀργιθέα.

«Γύρω ἀπὸ τὸ χωρίον (τὴν Στεφανιάδα) καὶ εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα, ἐσώζοντο μέχρι τῶν παιδικῶν μου χρόνων πανύψηλα δένδρα, σωστοὶ γίγαντες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πουργάρια, τὰ ὁποῖα δὲν ἐτόλμα κανεὶς νὰ κόψῃ ἢ κἄν νὰ προσῆ εἰς ἀποκλάδωσίν των. Τὰ δένδρα αὐτὰ ἦσαν γνωστά ὡς «ὕψωμένα δένδρα». Ἡ ὀνομασία αὕτη προήλθεν ἀπὸ τὴν λέξιν ὕψωμα, ἢ ὅποια κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λειτουργικὴν ἔκφρασιν σημαίνει μερίδα ἁγίου ἄρτου, τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ προετοιμάσῃ εἰς τὴν Πρόθεσιν, ὕψωνει ἔπειτα ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν ὁ λειτουργὸς ἱερεὺς, δεόμενος συγχρόνως ὑπὲρ ὑγείας ἑορτάζοντός τινος ἢ καὶ εἰς μνήμην τοῦ ἑορτάζοντος Ἁγίου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ τῆς περιφερείας μας⁽⁶⁾ ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος προήρχετο ἀπὸ ἐπιδημίας, λοιμῶδεις ἀσθενεῖας (θανατικά), αἱ ὁποῖαι, ἐλλείψει παντὸς μέσου ἐπιστημονικῆς καταπολέμησεως καὶ ἱατρικῆς περιθάλψεως, ἔκαμναν τρομερὰν θραύσιν εἰς τοὺς κατοίκους. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας διαβιώσεως καὶ ὑγιεινῆς ἀπὸ ποῦ ἄλλου θὰ ἐξαρτοῦσαν τὴν προφύλαξίν των καὶ τὴν σωτηρίαν των οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι τῶν (ἀποκέντρων) ἐκείνων περιοχῶν, παρὰ ὅπου τὴν θεῖαν Πρόνοιαν καὶ μόνον; Δι' αὐτὸ μόνις ἐπληροφοροῦντο ὅτι ἐν λοιμ-

(1) Βλ. Ἑλληνικῆς Σταμούλη Σαραντῆ περιγραφὴν ὕψωμένων δένδρων καὶ προστασίας τῶν χωρίων κατὰ ἐπιδημίας λοιμωδῶν νόσων τῆς περιοχῆς Σηλυβρίας εἰς «Θρακικὰ» τόμ. 20ος, σ. 35 λ. «καστανιά».

(2) Βλ. Εὐλ. Κουρίλα «Ἄθως κλπ.» σ. 32 καὶ 61.

(3) Βλ. λεπτομερῆ περιγραφὴν εἰς τὸ βιβλίον «Ἀπὸ τ' Ἀγραφα», τοῦ ἱερέως καὶ διδασκάλου τῆς Στεφανιάδος Γ. Δ. Στάθης, σ. 179 - 80 καὶ Δ. Λουκοπούλου «Στὰ βουνὰ τοῦ Κατσαντώνη», σ. 55.

(4) Ν. Χλωροῦ «Ἡ δασολογικὴ δραστηριότης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων», περιοδ. Δασικῆ ζωῆ, τ. 6 - 7, σ. 5, περιγραφὴ τοῦ ἔθιμου τῆς ὕψωσης. Ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ἔθιμον «ἀπὸ τοῦ 1836 τελείως ἐξέλιπεν».

(5) Ἐν Κέα τόπων. «ἀφορεσιμένος δρυς» βλ. τὴν μελέτην τοῦ Ἰωάν. Θωμοπούλου «Τοπωνυμικὴ τῆς νήσου Κέας», Ἑπετ. Κυκλ. Μελετῶν, τόμ. Γ' (1963), σ. 229.

(6) Ἐποχὴ ἀκμῆς καὶ ὑπερπληθυσμοῦ εἶναι ἡ ἑκατονταετία 1650 - 1750. Τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι τοπικὸν διὰ τὴν Ἀργιθέαν, ἀλλὰ παρατηρεῖται εἰς ὅλας τὰς τουρκοκρατούμενὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἀκόμη γενικώτερον σημειούμενον εἰς ὅλας τὰς παραμεσογειοῦς χώρας. Ὁφείλεται εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ λόγω βελτιώσεως τῶν κοινωνικῶν ὄρων ζωῆς, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖται ἀπὸ κινήσιν τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὰ ὄρεϊνά πρὸς τὰς πεδιάδας καὶ τὰς πόλεις, ἀκόμη δὲ καὶ πρὸς τὸ ἐξωτερικόν. (Α. Βακαλοπούλου «Ἰστορ. Ν. Ἑλληνισμοῦ», τ. Β', σ. 97).

κόν κροῦσμα παρουσιάσθη ἔστω καὶ εἰς ἄλλο μακρὰν χωρίον, ἔσπευδον ὅλοι πανοικεῖ νὰ τελέσουν μεγάλην λιτανεῖαν. Μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἱερεῖς, ἐνδεδυμένους ὀλόκληρον τὴν ἱερατικὴν στολήν, μὲ τὰς ἱεράς εἰκόνας τῶν ἐκκλησιῶν βασταζομένης ὑπὸ νέων, περιήρχοντο ὀλόκληρον τὸ χωρίον γύρωθεν, δεόμενοι τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸ κακὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ χωρίον τῶν καὶ εἰς τὰ σπίτια τῶν. Καὶ δὲν ἤρκοῦντο μόνον εἰς τὴν λιτανεῖαν. Ἐπειδὴ τὸ κακὸν ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἐνσκήψῃ ἀπροεῖδοποιήτως, διὰ νὰ ἔχουν τὸν Θεὸν ὡς μόνιμον φύλακά των, ἔθετον «ἀγιασομένην ἄρτον» (ὑψωμα) γύρω τοῦ χωρίου εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ σημεῖα. Διὰ τὴν προφύλαξιν δὲ τοῦ ὑψώματος ἀπὸ φθορᾶν ἢ ἀπώλειαν, εὑρον κατάλληλον τρόπον νὰ τὸ τοποθετοῦν ἐντὸς τῶν κορμῶν τῶν περὶ τοῦ χωρίου δένδρων. Καθ' ἑκάστην Μεγάλην Πέμπτην, καθ' ἣν τελεῖται εἰς τοὺς ναοὺς ὁ καθαγιασμός τοῦ ἁγίου ἄρτου, τοῦ διαφυλασσόμενου μόνιμως εἰς τοὺς ναοὺς πρὸς κοινωνίαν τῶν ἀσθενῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, οἱ χωρικοί, κατόπιν μεγαλυτέρας θρησκευτικῆς προπαρασκευῆς καὶ μετὰ κατανύξεως, ἐτέλουν λιτανεῖαν περὶ τοῦ χωρίου καὶ εἰς κάθε προκαθωρισμένον δένδρον ἠνοίγετο ὁπῆ εἰς τὸν κορμὸν του καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἐτοποθετεῖτο ὁ προηγιασμένος ἄρτος. Κατόπιν ἢ ὁπῆ ἐκλείετο διὰ καθαροῦ, ἄγνου κηροῦ μελισσῶν. Μετ' ὀλίγα ἔτη τὸ δένδρον, μαζί μὲ τὴν ἐπούλωσιν τῆς πληγῆς του, ἐξηφάνιζεν ἐντὸς τοῦ κορμοῦ τὸν ἅγιον ἄρτον. Τὰ δένδρα αὐτὰ (...) ἦσαν τὰ «ὑψωμένα δένδρα» (...)

Τὸ ἔθιμον αὐτὸ ὑφίστατο κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν εἰς ὅλα τὰ ὄρεινά χωρία τῶν Ἀγρῶν καὶ τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν ἐπιδεικνύουν ἀκόμη μέχρι σήμερον τὰ «ὑψωμένα δένδρα» των.

Ἡ διήγησις αὐτῆ προέρχεται ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἡ ἐπομένη προέρχεται ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς Σηλυβρίας τῆς Ἀ. Θράκης. «... τὸ χωριό, οἱ Καστανιές, ἔκλειναν μὲ ἑπτὰ ὑψωμένα δένδρα. Γύρω στὸ χωριό, ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια, ἦταν ἑπτὰ μεγάλα δένδρα παλιά, χρονίσια, τὸ ἓνα μακρὰ ἀπὸ τ' ἄλλο, δυὸ καστανιές, τρεῖς καρυδιές, μιά ἄσκαμιὰ καὶ μιά θαλανιδιά. Ὅταν ἀκούονταν ἀρρώστεια (λοιμική) στὰ χωριά, γιὰ νὰ μὴ πάγ' στὶς Καστανιές ἔκαμναν στὴν ἐκκλησίαν ἀγρυπνία, τὸ πρωτὶ διάβαζαν λειτουργία, ὕστερα ἔβγαζαν τὶς μεγάλες εἰκόνας τῆς ἐκκλησίας, τὰ σίχνα (1) καὶ μὲ ψαλμῶδιες ἔκαναν ὄλο τὸ γύρο ἀπὸ ἔξω στὸ χωριό. Κάμνοντας τὸ γύρο θεὸς νὰ σταθοῦνε στὸ κάθε δέντρο, ὁ παππὰς μ' ἓνα μαχαιράκι ἔβγαζε ἓνα στρογγυλὸ κομματάκ' ἀπ' τὸν κορμὸ τοῦ δέντρο, ἔβγαζε μέσα (στὴν ὁπῆ) λίγο ὑψωμα, ἀπὸ πάνω ἔβγαζε τὸ κομματάκι τὸ ξύλο καὶ τὸ θούλωνε μὲ κερὶ. Ὑστερὰ θεὸς νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησίαν καὶ κεῖ σκόρπιζε ὁ κόσμος. Τὸ χωριὸ ἔκλεινε μὲ τὶς χάρες, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν πίστη, ποὺ εἶχαν, ἢ ἀρρώστεια δὲν πῆγαινε.» (2)

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργοῦντο μεγάλα αἰωνόβια δένδρα μέσα εἰς τὰς συστάδας τῶν αἰσθητικῶς διαχειριζομένων δασῶν μὲ περιτρώπους χρόνους μεγίστους, εὐρύκομα καὶ περὶ αὐτὰ ἐτάσσοντο τὰ συγκυριαρχοῦντα ἄτομα, τὰ ὑπολειπόμενα καὶ τέλος τὰ θνήσκοντα, μὴ ἀποφερόμενα ἀλλ' ἀφιέμενα εἰς τὴν συστάδα διὰ νὰ γίνουν χοῦς καὶ χουμάς, ὑπενθυμίζοντα τὰ ἀρχαῖα ἄλση τῶν ναῶν ὁπόθεν δὲν ἐπετρέπετο νὰ κόψῃ κανεῖς οὔτε πρινίδιον, οὔτε τὰ φυλλοβόλα νὰ ἀποκομίσῃ, διωκόμε-

(1) Σίχνα εἶναι τὰ σημεῖα (ἐκ τοῦ λατ.) ἦτοι τὰ ἔξαπτέρυγα, λάβαρα κλπ. Εἰς τὴν Εὐρυτανίαν τὰ ὑψωμένα δένδρα ὀνομάζονται καὶ σίχνα.

(2) Ἑλληνικὴ Σταμούλη Σαραντῆ «Ἀπὸ τὰ φυτὰ τῆς Θράκης», Θρακικά, τ. 20δς, σ. 35.

νος ἄλλως μὲ τὴν γραφὴν ἀσεβείας, συνεπαγομένην τὴν ποιήν τοῦ θανάτου. Καὶ ἐν προκειμένῳ τὰ δένδρα καὶ τὰ δάση γενικώτερον ἐπροστάτευον ἐναντίον τῆς διαδόσεως τῶν μικροβίων ὄχι μόνον τῶν ἀνθρωπίνων νόσων, ἀλλὰ καὶ τῶν φυτικῶν, ὅπως ἡ φυλλοξήρα, ἢ ὅποια δὲν ἠδύνατο ἐπὶ αἰῶνας νὰ ὑπερβῇ τὸ δασικὸν φράγμα πολλῶν περιοχῶν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁποῖου ἔβαλλον αἱ ἀμπελοφυτεῖαι. Μόλις δὲ τὸ φράγμα τοῦτο κατερρίφθη μὲ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν νεωτέρων μεταφορικῶν καὶ συγκοινωνιακῶν μέσων, αἱ ἀμπελοφυτεῖαι κατεστράφησαν. Τὰ πευκοδάση εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν Μεγαρίδα, τὴν Περαχώραν καὶ τὴν Σολυγείαν ἐπροστάτευον τὰς σταφίδαμπέλους τῆς Κορινθίας ἐναντίον τῆς φυλλοξήρας ὅπως καὶ τὰ δάση δρυός, ὄξυας καὶ κωνοφόρων ἐπροστάτευον ἐν Ζαγορίῳ (ν. Ἰωαννίνων) τὰς ἀμπελοφυτεῖας. Ὡστε τὸ προστατευτικὸν δάσος ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως δὲν ἐπροστάτευε μόνον τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν.

Βεβαίως σήμερον ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὸν ἐκ τῶν λοιμωδῶν ἀσθενειῶν ὄλεθρον, τὸν ὁποῖον συνεπήγετο μία ἐπιδημία, ἢ ὅποια ἐξηφάνιζεν ἐντὸς βραχείου χρονικοῦ διαστήματος ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας ψυχῶν.

Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας καὶ μέχρι ἀκόμη τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος αἱ ἐπιδημιαὶ αἴται ἦσαν συχναὶ καὶ ἐδοκίμαζον δεινῶς τοὺς πληθυσμούς. Παραδειγματικῶς ἀναφέρομεν τὰς ἐπιδημίας εὐλογίας, ἰλαρᾶς, ὀστρακιάς, διφθερίτιδος, πανώλους, χολέρας, τὰς ὁποίας ἐκάλουν περιληπτικῶς «θανατικόν», αἱ ὁποῖαι ἐνέσκηψαν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν ΙΗ' αἰῶνα, πέντε τὸν ἀριθμὸν, κατὰ τὰ ἔτη 1712, 1759, 1778, 1789, 1792, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπέθανον πλέον τῶν 5.000 ἀτόμων.

Ἐναντίον τοῦ κακοῦ ἐλαμβάνοντο μέτρα προληπτικὰ καὶ κατασταλτικὰ. Ἀμφότερα ὁμως ἦσαν ἀλυσιτελῆ διότι ἦσαν παγανιστικῆς φύσεως ὅπως τὰ ἐπόμενα.

Ἦνοιγον λάκκον, εἰς τὸ βάθος αὐτοῦ ἐτοποθέτουσαν γραφὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεγράφοντο αἱ ἀσθένειαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ προφυλαχθοῦν, ἐσκέπαζον τὸν λάκκον μὲ τὰ ἀνορυχθέντα χρώματα καὶ ἐπάνω ἐτοποθετοῦσαν μικρὰν κολόναν ὡς πῶμα ἐμποδίζον τὰς ἀσθενείας νὰ διαδοθοῦν εἰς τὴν πόλιν. Κατ' ἄλλην πρᾶξιν ὠργωνον δι' ὕνιον συρομένου ὑπὸ δύο ἐπταετῶν βοῶν τὴν περιφέρειαν τῆς πόλεως, ἀκολούθως δὲ κατῶρυτον ἐντὸς θαθέου λάκκου τοὺς βοῦς ζῶντας μαζί μὲ τὸ ἄροτρον, πάντα δὲ ἐκάλυπτον διὰ λίθων καὶ χωμάτων. Καὶ ἄλλας τοιαύτας πράξεις δεισιδαιμονίας ἐπραττον, ἐκ μακρᾶς παραδόσεως, ἐπὶ ματαίῳ βέβαια. Ἡ μόνη ὁμως ἀποτελεσματικὴ ἐνέργεια ἦτο ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ προσβεβλημένου καὶ μολυσμένου τόπου καὶ ἡ μεταφορὰ καὶ ἀπομόνωσις εἰς νέον περιβάλλον, ἀμόλυντον καὶ ὑγιές. Πρὸς τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι κατέφευγον εἰς τὴν πράσινην φύσιν. Οἱ πτωχότεροι, οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀπομακρυνθοῦν πολὺ ἀπὸ τὴν πόλιν, κατέφευγον εἰς τὸν ἐλαιῶνα, κατασκηνούντες ὑπὸ τὰ δένδρα ὅπου ὀπωσθήποτε ὁ ἀῆρ ἦτο καθαρώτερος καὶ ἡ κυκλοφορία καὶ μεταφορὰ τοῦ μικροβίου ἠμποδίζετο ἀπὸ τὰς κόμας τῶν δένδρων. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν πανώλην τοῦ 1854 ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸν σωζόμενον ἔτι ἐλαιῶνα κατέφυγεν.

Οἱ εὐπορώτεροι ἔφευγον πρὸς τὴν ὄρεινὴν ὑπαιθρον, ἐνῶ ὅσοι διέθετον ἀγρεπαύλους μετώκιζον εἰς αὐτάς. Οἱ ἄλλοι κατέφευγον εἰς τὰς Μονὰς καὶ ἰδίαι εἰς τὴν Μονὴν Πεντέλης, ὅπου οἱ μοναχοὶ τοὺς παραχωροῦσαν τὰ κελλῖα των, αὐτοὶ μεταφερόμενοι εἰς τὰ μετόχια ἢ ἀλλαχοῦ. Ἄλ-

λά και πολλοί από τὸν λαὸν ἔφθαναν μέχρι Πεντέλης, κατασκηνώντες μέσα εἰς τὸ δάσος εἰς προχείρους σκηνάς ἢ ξυλοκαλύβας. Λόγω δὲ τῆς πυκνότητος, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ δάσος, τῆς ἀποστάσεως ἔξ' Ἀθηνῶν καὶ τῆς τηρήσεως τῶν υγιεινομικῶν μέτρων προφυλάξεως, κρούσματα δὲν ὑπῆρχον καὶ ἡ Πεντέλη κατέστη περιώνυμος ὡς ἀντιπανωλικὸν μέρος. Ἀπεδόθη δὲ τοῦτο εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ κτήτορος αὐτῆς πρώτου ἡγουμένου Τιμοθέου, ἡ ὁποία ἐλάτρευετο ἔκτοτε ὡς προστάτρια κατὰ τῆς πανώλους εἰδικῶς. Ἐν τῇ Μονῇ δὲ ἐλειτούργησε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πανώλους τοῦ 1792 καὶ σχολεῖον, συγκεντρῶνον ὡς μαθητὰς τὰ τέκνα τῶν αὐτόθι καταφυγουσῶν οικογενειῶν, συσταθὲν ὑπὸ τοῦ πεπαιδευμένου Νικολάου Δ. Μεταξᾶ, Νεοφύτου κληθέντος μετὰ τὴν χειροτονίαν του εἰς διάκονον, τοῦ μετέπειτα Ἐπισκόπου Ταλαντίου καὶ μεταγενεστέρως Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ὡς μᾶς παραδίδει ὁ Γούδας (1) γράφων: «... μετῆλθεν (ὁ Νικόλαος) εὐδοκίμως ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ τὸ τοῦ διδασκάλου ἐπάγγελμα ἐν τῇ Μονῇ τῆς Πεντέλης, ἐνθα ἕνεκα τοῦ μαστιζόντος τότε τὴν πόλιν λοιμοῦ, εἶχον καταφύγει αἱ εὐπωρότερα τῶν ἀθηναϊκῶν οικογενειῶν...» (σελ. 376, τ.Α). Καὶ ἔξ' ἄλλης πηγῆς ἔχομεν τὴν πληροφορίαν τῆς ἱκανοποιήσεως υγιεινῶν χρειῶν ὑπὸ τοῦ δάσους τῆς Μ. Πεντέλης ἦτοι ἀπὸ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Κυρίλλου Δέγλερῆ, συλλέξαντος τὰς σωζομένας εἰς τὴν μνήμην τῶν γερόντων παραδόσεις (Μνημεία τῶν Ἀθηνῶν). Γράφει οὗτος: «... Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς λοιμικῆς νόσου διέμενον ἐν τῇ Μονῇ Πεντέλης ὄλον τὸ ἀρχοντολόγι, ἦτοι οἱ τῆς πρώτης τάξεως πολῖται, διατρεφόμενοι καὶ περιποιούμενοι ἐπαξίως τῆς τάξεώς των, οἱ δὲ μοναχοὶ ἐκκενώσαντες τὴν Μοῆν διεσπάρησαν εἰς τὰ διάφορα μετόχια...» (2) Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν ἐντελῶς ψυχικῶν χρειῶν ἦτοι ἀποκαταστάσεως τῆς ψυχικῆς υγείας τῶν Ἀθηναίων, ἔχομεν μαρτυρίαν τοῦ Σπὸν (SPON), ὅτι ἐχρησίμευσε τὸ δασικὸν τοπίον τῆς Πεντέλης, διότι κατὰ τὸ 1676 ἀπεσύρθη αὐτόθι ὁ Ἰωάννης Βενιζέλος «ἕνεκα τῶν τοπικῶν συγκρούσεων πρὸς τὰς τουρκικὰς Ἀρχάς με ἀποτέλεσμα νὰ τιμωρηθῶν μὲν οἱ Τοῦρκοι Ἀρχοντὲς τῶν Ἀθηνῶν, νὰ φονευθῇ δὲ ὁ Ἀθηναῖος Ἀρχὼν Λίμπονας, γαμβρὸς τοῦ Ἰωάννου Βενιζέλου». Ἄλλωστε πρὸς ἱκανοποίησιν υγιεινῶν, αἰσθητικῶν καὶ ψυχικῶν ἀναγκῶν εἶναι γνωστὸν, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἀρχόντων, ἰδίᾳ δὲ οἱ Ταρωνῖται καὶ οἱ Μισεραλιῶται, εἶχον ἀρχοντικούς πύργους ἐντὸς τοῦ δάσους τῆς Πεντέλης. (3)

(1) Ἀναστ. Γούδας «Βίοι παράλληλοι», τόμ. Α', «Κλήρος». Ἀθῆναι 1972, Νεόφυτος Ταλαντίου, σ. 376.

(2) Καμπούρογλου «Ἱστ. τῶν Ἀθηναίων», τόμ. Β', σ. 321.

(3) Ὡς δάσους «ἀναψυχῆς», κατὰ σύγχρονον ἔκφρασιν, ὀριζομένου.

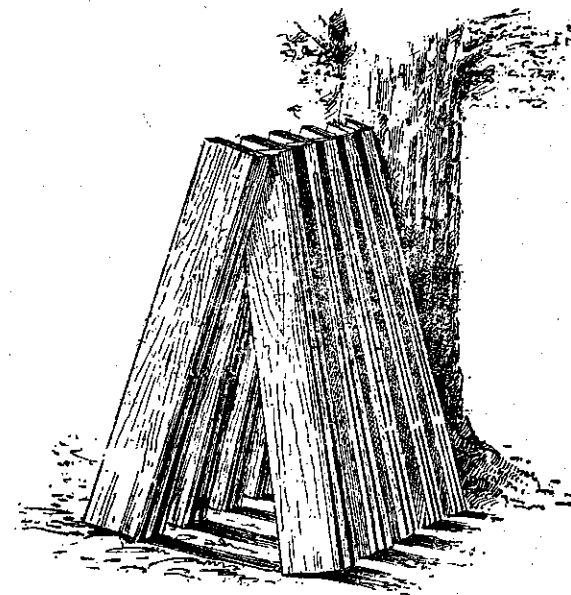
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΤΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑΙ

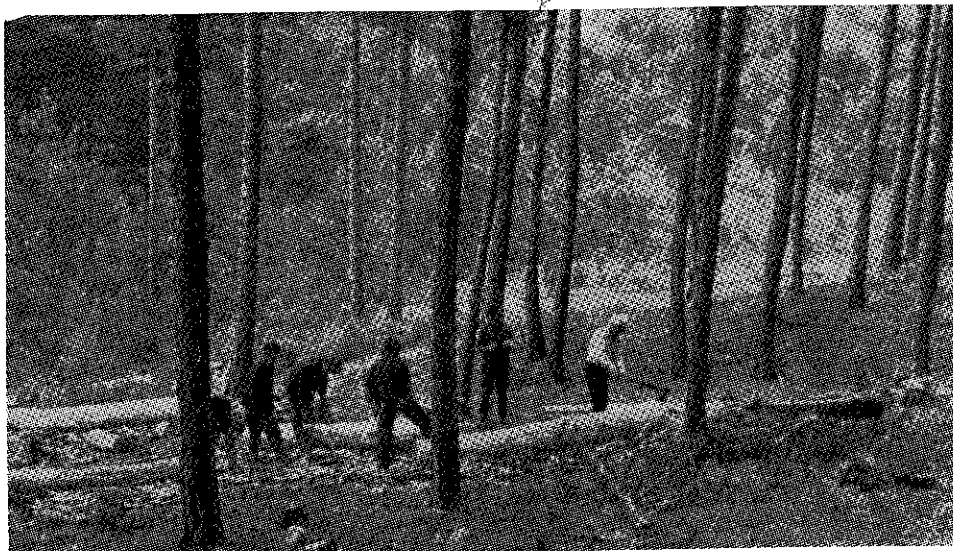
Παραγωγή Ξύλου.

1. Τεχνικὸν Ξύλον. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀκόμη καὶ μέχρι τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ Κ' αἰῶνος, ἐκυριαρχοῦσαν εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς ἐγχωρίου πριστης ξυλείας αἱ διμέτροι σανίδες. Δι' αὐτῶν ἱκανοποιοῦντο αἱ οἰκοδομικαὶ ἀνάγκαι τῶν χωρίων καὶ τῶν μικροτέρων πόλεων, ἐνῶ αἱ ἀνάγκαι τῶν μεγάλων πόλεων καὶ ἐν γένει αἱ ἀνάγκαι κατασκευῶν με ἀξιώσεις ἱκανοποιοῦντο ἀπὸ ξυλείαν ἐξωτερικοῦ, Ρουμανίας καὶ Καρινθίας τὸ πλεῖστον. Αἱ διμέτροι σανίδες εἴτε εἰς ὑδροπρίονα παρήγοντο εἴτε εἰς χειροπρίονα, ἀφήνοντο συνδεδεμένοι ἀνά τρεῖς εἰς τὸ ἓν ἄκρον των καὶ οὕτως ἀπαρτίζουσαι δέσμας μετεφέροντο εἰς τὸ δάσος, ὅπου ἐτοποθετοῦντο ὄρθια καὶ ὀλίγον κεκλιμένα (αἱ δέσμαι), ἵνα στραγγίσουν ἢ «τραθήξουν» ὑπὸ σκιάν. Μεταξὺ τῶν σανίδων ἐτίθετο μικρὸς λίθος ὥστε νὰ ἀπέχουν μικρὸν ἢ μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης. Αἱ δέσμαι ἐτοποθετοῦντο εἰς διπλὴν σειρὰν καὶ με μορφήν δύο σκελῶν βαδίζοντος ἀνθρώπου (βλ. σχ.) καὶ ἀφήνοντο πρὸς ἀποξήρανσιν. Κατόπιν ἀπεκομίζοντο καὶ ἐτοποθετοῦντο κατὰ στοιβάδας, λαμβανομένης φροντίδος ἀερισμοῦ τῶν στοιβάδων καὶ προχείρου στεγάσεως διὰ ἀκροσανίδων χάριν προφυλάξεως ἀπὸ τοῦ ὕδατος τῆς βροχῆς.

Τὸ ἐγχώριον τεχνικὸν ξύλον παρουσίαζε μειονεκτήματα ἔναντι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συναγωνισθῇ τὸ τελευταῖον. Ἡ εὐρωπαϊκὴ ξυλεῖα ὄλον ἐξετόπιζε τὴν ἐγχωρίαν ξυλεῖαν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν με συνέπειαν τὴν συνεχῆ μείωσιν τῆς παραγωγῆς. Οὕτως ἐν ἔτει 1924 εὐ-



Κατὰ τὴν δεκαετίαν τοῦ 1920 ἀκόμη ἡ ἐγχώριος παραγωγή τεχνικοῦ ξύλου περιορίζετο εἰς διμέτρος σανίδας παραγομένας διὰ χειροπρίονων. Αὗται πρὸς ξήρανσιν διετάσσοντο εἰς σχῆμα σκελῶν βαδίζοντος ἀνθρώπου ἐντὸς τοῦ δάσους.



Φωτοδότης ύλοτομία εντός δημηλικού δάσους πεύκης.

ρίσκοντο εν λειτουργία καθ' ὅλην τὴν χώραν 53 ὑδροπρίονες, εἰς τοὺς ὁποίους ἔγινε κατεργασία 11.700 κ.μ. στρογγύλης ξυλείας κωνοφόρων με παραγωγήν 8.300 κ.μ. πριστης ξυλείας, ποσὸν ἀσήμαντον ἔναντι τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας αἱ ὁποῖαι ἀπορροφοῦσαν ποσότητα 500.000 κ.μ. πριστης ξυλείας κωνοφόρων. Εἰς ἄλλο κεφάλαιον θὰ ἴδωμεν κατωτέρω τίνι τρόπῳ τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας ἀντεμετώπισε τὸ μέγα τοῦτο ἀνοιγμα τῆς ψαλίδος εἰς τὸ ἰσοζύγιον τῆς παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ξυλείας τεχνικῶν κατασκευῶν, κυρίως δὲ πριστης. (Μέρος Β', κεφ. Θ' § 6).

2α. Καύσιμον ξύλον. Αἱ μεγάλα ἀπόληψις ξυλωδῶν ὄγκων ἀνέκαθεν, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας καὶ μέχρι ἐσχάτων, εἰς βάρος τῶν δασικῶν ἀποθεμάτων ἦσαν εἰς καύσιμον ξύλον.

Τὸ καύσιμον ξύλον ὡς προϊόν πρωτογενοῦς παραγωγῆς ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς πηγή θερμαντικῆς ἐνεργείας ἢτοι πρὸς θέρμανσιν οἰκωδῆποτε χώρων (κατοικιῶν, καταστημάτων, κλπ.) ὡς καὶ θέρμανσιν ὕδατος, παρασκευῆν φαγητῶν κλπ.

Οἱ Τούρκοι συνέχισαν τὴν πολιτικὴν τῶν Βυζαντινῶν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀνευ ἀδείας ὑλοτομίαν καὶ μεταφορὰν καυσοξύλων καὶ ξυλανθράκων ὑπὸ τῶν χωρικῶν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις καὶ διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ χειμὼν εἶναι δριμύτατος. Οὗτος εἶναι ὁ μόνος τρόπος ἐφοδιασμοῦ διὰ καυσίμων τῆς πολυανθρώπου πόλεως. Μετεφέροντο δὲ τὰ καυσόξυλα ὅπως καὶ οἱ ξυλάνθρακες ἐκ τῶν πλησιεστέρων δασῶν, τῶν φυομένων κατὰ τὴν θουνοσειρὰν τῆς Στράντζας, ἡ ὁποία διήκει κατὰ μῆκος τῶν πρὸς τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἀκτῶν τῆς Θράκης. Ἡ μεταφορὰ ἐγένετο δι' ἀμαξῶν καὶ φορτηγῶν ζῶων, ὅπως καταφαίνεται καὶ ἀπὸ τοῦς ἐπομένουσι στίχους τοῦ Πουλολόγου:

Ἡ τρυγῶν εἰρωνεύεται τὴν κορώνην λέγουσα

εἶχετε τάχα καὶ ἴνικὸν ἐκουθάλειε τὰ καρβούνια
εἰς τ' ἐργαστήρι τοῦ χαλκιά καὶ σὺ ἐπαρκαλοῦθεις. (1)

(1) Π. Γρίσπου «Πραγματιστικὴς παρατηρήσεις στὸν Πουλολόγου» ἐν Byzantinisch — Neugriechische Jahrbücher XVIII (1960), σ. 16—17.

Καὶ ἐνταῦθα μὲν πρόκειται περὶ ἀνθράκων σιδηρουργίας (γυφτοκάρβουνο), ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ πᾶσαν ἄλλην μεταφορὰν. Ἐκεῖνο ὁμῶς, ποῦ μαρτυρεῖ ἡ περίπτωσις αὕτη, εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ μικρᾶς ἀξίας προϊόντος καὶ περὶ μεταφορᾶς με «ὀνικόν», ἢτοι περὶ καρπώσεως ἐκ πλησιεστάτου πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν μέρους, καλυπτομένου ἀπὸ θάμνους ὡς ἡ ἐρείκη, καταλλήλους διὰ παραγωγήν ἐλαφρῶν ἀνθράκων. Τοῦτο εἶναι μία ἐνδειξις, ὅτι αἱ περὶ τὰς μεγάλας πόλεις περιοχαὶ ἐντόμως ξυλεύομεναι εἶχον ἀπογυμνωθῆ καὶ στερηθῆ τῆς δασικῆς τῶν θλαστήσεως.

Τοῦτο ἀποδίδει ὁ Μίλλερ («Ἡ φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι») εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ποῦ εἶχε δοθῆ εἰς τοὺς δουλοπαροίκους νὰ «κόπτουν ξυλείαν ἀδιακρίτως εἰς τὰ δάση», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον «ἀπέβαινε πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς χώρας.» Τοῦτο ἀντικρούει ὁ Κοντός, παρατηρῶν ὅτι «ἡ χώρα τότε ἦτο ἀραιότατα κατωκημένη καὶ αἱ ἀνάγκαι τεχνικοῦ καὶ καυσίμου ξύλου ἦσαν πολὺ ὀλίγα, ἔναντι τῶν πολὺ περισσοτέρων τότε παρά σήμερον δασῶν». (1)

Ἄλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ Κωνσταντινούπολις, ἔχουσα πληθυσμὸν τουλάχιστον ἑνὸς ἑκατομμυρίου κατοίκων ἢ 150.000 ἑστιῶν, εἶχεν ἀνάγκην, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Κοντοῦ, 750.000 κυβομέτρων καυσίμου ξύλου, δεχομένου 5 κ.μ. κατὰ οἰκογένειαν ἑτησίως, ποσὸν τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ κρίνεται ὑπερβολικόν με τὸ τραχὺ κλίμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν μὴ χρῆσιν ἄλλων καυσίμων.

«Τὸ μέγα τοῦτο ποσόν, συνεχίζει ὁ Κοντός, τῶν 750 χιλιάδων κυβομέτρων καυσίμου ξύλου (...) προήρχετο κυρίως ἀπὸ παράλια δάση τῆς Θράκης, τοῦ Πόντου καὶ τινῶν νήσων καὶ μετεφέρετο εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἰστιοφόρων». (2) Παρομοία, συνεχίζει ὁ Κοντός, ὑπῆρξεν ἡ ἐκμετάλλησις τῶν δασῶν περὶ τὰς λοιπὰς μεγάλας ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, δεδομένου ὅτι τὰ αὐτὰ αἴτια προκαλοῦν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Ἐν τούτοις ἡ ἐξέλιξις δὲν ἐπηλήθευσε τὸ θεωρητικόν τοῦτο συμπέρασμα τοῦ Κοντοῦ, εἴτε διότι ἡ ἀπόληψις τοῦ μεγάλου ποσοῦ εἰς καύσιμον καὶ τεχνικόν ξύλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἦτο ὑπερβολικὴ διὰ τὰ δάση τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον δὲν γνωρίζομεν πᾶσας τὰς πηγὰς προμηθείας, εἴτε διότι ἡ μεταβολή, ἡ ὁποία ἐπῆλθε με τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰς νέας δημογραφικὰς συνθήκας, ἐπέτρεψεν εἰς τὰ δάση νὰ ἀναλάβουν καὶ ἀνανεωθοῦν. Πάντως βλέπομεν ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος τὰ δάση τῆς Ἀν. Θράκης νὰ θεραπεύουν εἰς τεχνικόν καὶ καύσιμον ξύλον τὰς ἀνάγκαις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς καὶ τῆς πρωτεύουσας.

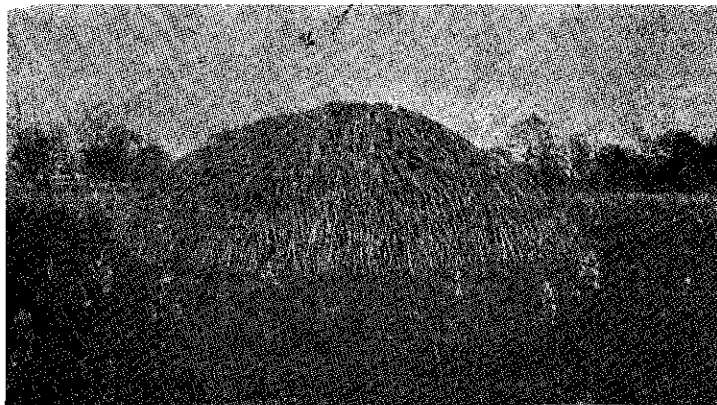
2β. Ἀνθρακοποιία. Ἀκριβῶς δὲ λόγω τῶν ἀποστάσεων ἐλάμβανε χώραν ἀνθρακοποιήσις τοῦ καυσοξύλου εἰς μεγάλην κλίμακα, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον εἰδικευθῆ οἱ χωρικοὶ τῶν ἐπὶ τῆς Στράντζας οἰκισμῶν, τοὺς ὁποίους με ἓνα ὄνομα καλοῦμεν «μαυροθαλασσίτας» δασεργάτας. Ἴδού τί διηγεῖται κάποιος ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἀνθρακοποιήσεως:

«Τότες ὑπῆρχε τὸ σέβας τῆς δουλειᾶς». Θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι τότε ὑπῆρχεν εὐσυνειδησία εἰς τὴν ἐκτέλεσιν οἰασδῆποτε ἐργασίας. Ἐνεκα τού-

(1) Π. Κοντοῦ, «Δασικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία», Ἀθήναι 1929, σ. 136.

(2) Π. Κοντοῦ, ἔ. ἀ.

Ἄνθρακοκάμινος
ἀνευ τοῦ ἐπικα-
λύμματός της ἐκ
φυλλοστρώματος
καὶ χώματος.
(Δάσος Γουπάκι
Ἡλείας, φωτ. Π.
Γραικιώτη, 1935).



του «τὰ ξύλα τὰ ἐκόβαμεν εἰς τὸ δάσος ἀπὸ τοῦ Ἄη Δημητρίου ἕως τοῦ Ἄη Γεωργίου καὶ τ' ἀφήναμεν νὰ στραγγίσουν». Δὲν ὑπῆρχε δηλαδὴ βία εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνθρακοποιήσεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὑπῆρχεν ἀφθονον ὕλικόν. Ἡ ἀνθρακοποίησις ἤρχιζε μετὰ τοῦ Ἄη Γεωργίου («τὸ κάψιμο τῶν καμινιδῶν»). «Πρῶτα ἀνοίγαμεν τὶς μουντζιές», τὰ καμινάλωνα, τὴν θάσιν τῆς ἀνθρακοκαμίνου. Τὸ σχῆμα τῆς ἦτο ἐλλειψοειδὲς διότι τὸ καμίνι εἶναι στερεὸν ἡμιπαραβολοειδὲς ἐκ περιστροφῆς. Συνεπῶς κατὰ μέσον ὄρον αἱ διαστάσεις τῆς θάσεως ἦσαν ἴσαι, συνήθως 42 πόδια μὲ 45. Εἰς τὸ κέντρον τῆς θάσεως ἐτοποθετεῖτο χονδρὸν ξύλον ὄρθιον μήκους 2—3 μπόγια καὶ περὶ αὐτὸ ἐκτίζετο τὸ καμίνι, τοποθετουμένων τῶν πρὸς ἀνθρακοποίησιν ξύλων ὀρθίων ἢ πλαγίως. Τὸ οὕτω κατασκευαζόμενον «τουρλούκι» ἐσκεπάζετο μὲ φύλλα καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐρρίπτετο χώμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀπανθράκωσιν τῶν ξύλων, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀνθρακοποίησιν τῆς καύσεως, τροφοδοτουμένης μὲ μικρὰν ποσότητα ἀέρος, ρυθμιζομένου δι' ὀπῶν ἀερισμοῦ, ἀνοιγομένων κατ' ἀποστάσεις παρὰ τὴν θάσιν τῆς καμίνου.

Ἡ τεχνικὴ τῆς ἀνθρακοποιίας δείχνει πλήρη γνῶσιν τῆς ἐργασίας αὐτῆς ὅπως ἀπαντᾷ καθ' ὅλην τὴν Βαλκανικὴν, ἦτοι ἀνθρακοποιούς ἐμπείρους καὶ ἡσκημένους. Συνεπῶς ὑπῆρχε συστηματικὴ ἀσκησις τοῦ ἔργου τῆς ἀνθρακοποιήσεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὑπαρξιν δασῶν καταλλήλων δι' ἀνθρακοποίησιν. Πράγματι δὲ ὑπῆρχον ἐκτεταμένα δάση πλατυφύλλων κυρίως δρυὸς (μεσῆς) καὶ ὄξυᾶς (καῖν) πρεμνοφυοῦς διαχειριστικῆς μορφῆς, ἀποτελοῦντα συνέχειαν τῶν ἐπὶ τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Ροδόπης δασῶν. Περὶ τούτου μαρτυροῦν οἱ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν περιγράφαντες τὴν χλωρίδα τῶν χωρῶν τῆς Βαλκανικῆς βοτανικοί. Μόλις ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ αἰῶνος ἀρχίζουν οἱ Τούρκοι νὰ ἀντιλαμβάνονται, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον, τὴν ζημίαν ποῦ ὑφίσταται ἡ χώρα ἀπὸ τὰς ἀσυδότους ὑλοτομίας καὶ δι' ἀπὸ τὴν ἀνεξέλεγκτον καυσοξύλευσιν, ἀλλὰ δυσκολεύονται νὰ υἰοθετήσουν τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα διότι τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, ποῦ θὰ δημιουργηθῆ ἐκ τῆς ἐλλείψεως καυσοξύλων, εἶναι σοβαρὸν καὶ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀρνείται νὰ προχωρήσῃ εἰς ριζικὰ μέτρα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παραταθῆ ἡ νόθος κατάστασις μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως (1922), τὴν ὁποῖαν νόθον κατάστασιν παραλαμβάνει τὸ ἑλληνικὸν κράτος ὡς κακὴν κληρονομίαν.

Τὸ φορολογικὸν σύστημα.

Ἡ ὀθωμανικὴ φορολογία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν δύναται νὰ κατανοηθῆ οὔτε ἐντὸς τῶν γενικῶν περὶ φόρου ἀρχῶν οὔτε μὲ τὰ σημερινὰ κριτήρια. Οἱ φόροι ἐπιβάλλονται ἐπὶ τῆς γῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἀφ' ἑτέρου, ὄχι ἐπὶ τῶν προϊόντων. Καὶ οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ εἶναι ἀπῆλλαγμένοι φόρων, οἱ δὲ χριστιανοί, οἱ λεγόμενοι ραγιαδες, καταβάλλουν δύο εἰδῶν φόρους: Τὸν ἔγγειον φόρον ἐπὶ ἰδιοκτησιῶν, ποῦ δὲν ἔχουν τὴν κυριότητα, ἀλλὰ τὴν ἐπικαρπίαν (τεσσαροῦφ) ἦτοι τὸ λεγόμενον χαράτς καὶ τὸν κεφαλικὸν φόρον, τὸν λεγόμενον δζιδιέ. Ὁ ἔγγειος φόρος ρυθμίζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ ἀντιστοιχῇ πρὸς τὸ δέκατον τῶν παραγομένων προϊόντων ἢ τῆς ἀγοραίας τιμῆς των. Ὁ φόρος ὅμως οὗτος, ἢ δεκάτη, δὲν εἶναι σταθερὸς ἀλλὰ κυμαίνεται ἀνάλογα μὲ τὸν φορολογικὸν χαρακτηρισμὸν τῶν γαιῶν.

Αἱ γαῖαι πάλιν δύναται νὰ εἶναι α) καθαρᾶς κυριότητος καὶ β) μὴ καθαρᾶς κυριότητος. Αἱ πρῶται εἶναι τριῶν εἰδῶν: αἱ δεκατιζόμεναι, αἱ φορολογούμεναι καὶ αἱ παραχωρούμεναι. Αἱ δεκατιζόμεναι (ὄσριγαί) ἀνήκουν μόνον εἰς μουσουλμανοὺς καὶ συνεπῶς δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν. Αἱ φορολογούμεναι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκουν εἰς μουσουλμάνους ἀλλὰ καὶ εἰς μὴ μουσουλμάνους (ἐραζίι χαρατζιγιέ). Ὑπῆρχον ὅμως καὶ φορολογούμεναι γαῖαι μὴ καθαρᾶς κυριότητος (ἐραζίι χαρατζιγιέ γάριη μεμλουκέ), τῶν ὁποίων ἡ κυριότης ἀνήκεν εἰς τὸ δημόσιον καὶ αἱ ὁποῖαι ὑπὸ τινων καλοῦνται ὑποδημόσιαι γαῖαι.

Ἡ φορολογία τῶν φορολογουμένων γαιῶν δὲν ἦτο σταθερὰ ἀλλὰ ἐκυμαίνετο κατ' ἔτος ἀπὸ τῆς δεκάτης τῶν παραγομένων προϊόντων μέχρι τοῦ 50% αὐτῶν, ἐνίστε καὶ πλέον. Τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου ἐκανόνιζετο ἐκάστοτε κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἡγεμόνος.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ φόροι, οἱ ὁποῖοι ἐβάρυνον τοὺς φορολογουμένους ὑπηκόους τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, περὶ τῶν ὁποίων πάντες οἱ συγγραφεῖς συμφωνοῦν ὅτι δὲν ἦσαν ἐπαχθεῖς! Οἱ φορολογούμενοι ἐπροστατεύοντο ἔναντι φορολογικῶν αὐθαιρεσιῶν, ἐπανειλημμένως δὲ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διὰ διαταγμάτων ἐπέτασεν εἰς τοὺς κατὰ τόπους διοικητὰς νὰ μὴ καταπιέζουν φορολογικῶς τοὺς ραγιαδες. Διότι ἡ αὐθαίρετος φορολογία εἶναι ἐκείνη, ποῦ κατέστησε τὴν ὀθωμανικὴν φορολογίαν παροιμιώδη διὰ τὴν συντριπτικὴν τῆς ἐπὶ τῶν φορολογουμένων ἐπίδρασιν. Τὴν φορολογικὴν καταπίεσιν καθιστοῦσαν δυσβάστακτον οἱ σπαχήδες, οἱ βοεβόδοι, οἱ πασᾶδες, αἱ ἐπιτρεπόμεναι διαρπαγαὶ ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν μονάδων τῶν διερχομένων ἐκ χωρῶν ἢ πόλεων, αἱ ὑπερβασίαι τῶν ἐκτελουμένων ἐντολῶν, αἱ προτιμήσεις αἱ ἐπιβαλλόμεναι κατὰ τὴν διάθεσιν προϊόντων, οἱ ὑψηλοὶ τόκοι (30 καὶ 40 τοῖς 100), αἱ ὑποχρεωτικαὶ δωρεαί, αἱ ὑπαγορευόμεναι δωροδοκίαι καὶ τὰ ἀτελείωτα μπαξίσια, οἱ ἐκβιασμοί, αἱ ἀγγαρεῖαι κλπ.

Ἄλλὰ καίτοι οἱ φόροι ἐπεβάλλοντο ἐπὶ τῶν γαιῶν, εἰς τὸ τέλος κατέληγον νὰ εἶναι φόροι ἐπὶ τῶν προϊόντων καὶ νὰ καταβάλλωνται εἰς εἶδος.

Οὕτως ἅμα τῇ συγκομιδῇ τῶν δημητριακῶν κατεβάλλετο τὸ δέκατον, τὸ ὁποῖον ἦτο μὲν ἀκριβῶς τὸ δέκατον διὰ τοὺς μουσουλμάνους καὶ 12,5 τοῖς 100 διὰ τοὺς μουσουλμάνους τῆς ὑπαίθρου, ἀλλὰ 13,3 τοῖς 100 διὰ τοὺς χριστιανούς. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ὄσπριων, τῶν βιομηχανικῶν φυτῶν ὅπως βαμβάκι, λινάρι, κάνναβις, ἐπὶ τῶν ξηρῶν καρπῶν καὶ φρούτων, ἐπὶ τοῦ γλεύκου καὶ τοῦ οἴνου, τὸ λεγόμενον ἀμπελιάτικον.

Δεκάτη επίσης εισεπράττετο ἐπὶ τῶν μελισσίων (τὸ μελισσονόμιον τῶν Βυζαντινῶν), συναντῶμεν ὁμῶς τὸν φόρον τοῦτον καταβαλλόμενον κατὰ κυψέλην, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀποκοπὴν ἤτοι 15 — 20 ὀκάδας κηροῦ καὶ μέλιτος κατὰ σμῆνος.

Καταβάλλεται δικαίωμα βοσκῆς ἐξ ἄσπρα κατὰ ἀρχηγὸν οἰκογενείας ἑτησίως (τὸ ἐννόμιον τῶν Βυζαντινῶν), ἰδιαιτέρως ὁμῶς φορολογοῦνται τὰ θόσκοντα ζῶα ἤτοι ἐν ἄσπρον ἀνὰ τρία κεφάλια αἰγῶν ἢ προβάτων, αὐξηθὲν θραδύτερον εἰς ἕνα ἄσπρον ἀνὰ δύο κεφάλια. Διὰ τοὺς χοίρους καταβάλλεται ἐν ἄσπρον κατὰ κεφαλὴν ἐπὶ οἰκοσίων καὶ ἐν ἄσπρον ἀνὰ δύο κεφάλια ἐπὶ νομαδικῶν.

Ἐπὶ λαχανοκήπων καταβάλλεται φόρος 4 — 8 ἄσπρα κατὰ στρέμμα, διὰ δὲ τὰ διακινούμενα προϊόντα καταβάλλεται τελωνειακὸς φόρος, ἀνερχόμενος εἰς 4 τοῖς 100 ἐπὶ Τούρκων ἐμπόρων καὶ 5 τοῖς 100 ἐπὶ χριστιανῶν. Ἐπὶ τοῦ ἐλαίου καταβάλλεται φόρος 1 εἰς τὰ 8, ἐπὶ δὲ τῶν ἀμπέλων, γρασιδοτόπων, θαμβακοκαλλιεργείων, κήπων, καπνοφυτειῶν καὶ καλλιεργείων κτηνοτροφικῶν φυτῶν ὡς θίκου, ρόβης κλπ. 10 παράδες κατὰ στρέμμα.

Ἀκόμη εισπράττεται δικαίωμα ἀρραβῶνων, 30 ἄσπρα διὰ τὴν παρθένον καὶ 15 διὰ τὴν χήραν.

Ἐπὶ πλέον κάθε ραγιάς, χριστιανὸς ἢ μουσουλμάνος, ὀφείλει νὰ καταβάλῃ ἑτησίως εἰς τὸν σπαχὴν τοῦ 15 ἄσπρα ἐφ' ἅπασι, τὰ ὁποῖα θραδύτερον ἠϋξήθησαν εἰς 25. Ἡ χήρα καταβάλλει ἐξ ἄσπρα.

Εἰς αὐτὰς τὰς φορολογικὰς ἐπιβαρύνσεις ἔρχονται νὰ προστεθοῦν αἱ χρηματεμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ σπαχῆ ἢ βοεβόδα, ὁ ὁποῖος ἔχει διήμενον προθεσμίαν διὰ νὰ πωλήσῃ τὰ συγκεντρούμενα προϊόντα δημητριακῶν καὶ λοιπῶν εἰδῶν ἐκ τῆς φορολογίας καὶ μάλιστα εἰς καλὴν τιμὴν, ὑποχρεῶνων εἰς ἀγορὰν τοὺς ἰδίους τοὺς παραγωγούς. Ὅταν τὸ προϊόν εἶναι ἐξαγωγίμον, ὅπως τὸ θαλανίδι, ὁ σπαχῆς ἢ ὁ βοεβόδας τὸ ἀγοράζει πᾶμφοθνα ἀπὸ τοὺς συλλέκτας του καὶ τὸ μεταπωλεῖ εἰς ὑψηλὴν τιμὴν εἰς τοὺς ξένους ἐμπόρους.

Γεννᾶται ἤδη τὸ ἐρώτημα ποῖα εἶναι ἡ φορολογία τῶν δασικῶν προϊόντων καὶ τῶν μετὰ τὴν δασοπονίαν ἀσχολουμένων προσώπων ἐντὸς τοῦ γενικοῦ τούτου φορολογικοῦ πλαισίου.

Ὅπως εἶπομεν, τὰ δασικὰ προϊόντα ὑλοτομοῦνται ἀτελῶς καὶ ἄνευ ἀδείας. Προϊόντα τινὰ, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐμπορικὴν ἀξίαν ὅπως τὸ θαλανίδι, «ἔχουν μικρὰ δασίματα». Τὸ ρετσίνι καὶ τὸ κατράμι ὑποβάλλονται εἰς δεκάτην.

Ἀλλὰ τὰ πρόσωπα τὰ ἀσχολούμενα μετὰ τὴν δασοπονίαν εἶναι προσωπικῶς ἀπηλλαγμένα φορολογικῶν ὑποχρεώσεων, ἴσως διότι τὸ ἐπάγγελμα τῶν θεωρεῖται πτωχόν, ἴσως διότι οἱ ραγιάδες οὗτοι προσφέρουν ἄλλας ὑπηρεσίας καὶ μάλιστα βοηθητικὰς στρατιωτικῆς φύσεως, ἴσως καὶ δι' ἄλλους λόγους. Πάντως μετὰ εἰδικὰς διατάξεις αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ Β' οἱ ὑλοτόμοι (κερσετετζήδες), οἱ μεταφορεῖς τόσοσιν οἱ διὰ ζῶων (ἀγωγιᾶτες ἢ κερατζήδες) ὅσον καὶ οἱ δι' ἀμαξῶν (ἀραμπατζήδες), οἱ καμηλιέρηδες, οἱ πελεκάνοι, ξυλοκόποι καὶ οἱ κάθε εἶδους ἀσχολοῦντες μετὰ τὸ ξύλον εἶναι ἀπηλλαγμένοι φορολογίας, πλὴν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ τοῦ φόρου τοῦ καλουμένου χαράτς, τὸν ὁποῖον καταβάλλουν ἂν ἔχουν γαίας φορολογουμένας.

Ἡ δασικὴ φορολογία εἶναι κατὰ συνέπειαν ἀναμφιβόλως ἐλαφρά, τοῦτο ὁμῶς δὲν ὀδηγεῖ εἰς τὴν διαμόρφωσιν δασοπονίας ὡς συστηματι-



Βαλανιδσο-
ρὸς ἐν ἀλωνίῳ
πρὸς πρώτην
ἀποξήρανσιν
ὑπὸ σκιάν ἐν-
τὸς θαλανιδο-
δάσους καὶ ἐν
καιρῷ μετα-
φορᾶν του εἰς
ἀποθήκην.
Ξηρόμερον.
(Φωτ. Π. Γρί-
σπου, 1935).

κῆς ἐμποροβιοτεχνικῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ δασοπονία καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας εἶναι μία χαλαρὰ κάρπωσις δασικῶν προϊόντων ἀναλόγως πρὸς τὰς ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ ἀνάγκας καὶ τὴν ζήτησιν τῆς ἀγορᾶς. Ἡ ἔννοια τοῦ δασοτεχνικῶς ἐκμεταλλουμένου δάσους ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον εἰς τὴν μικρὰν ἀπελευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα μετὰ τὴν συμβολὴν τῶν Βαυαρῶν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς αἴτημα τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας. Τῆς δασοτεχνικῆς ἐκμεταλλεύσεως προηγείται, χρονικῶς, ἡ ἐμπορικὴ ἐκμετάλλευσις ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, μόλις δὲ ἀπὸ τοῦ Κ' αἰ. ἐμφανίζεται ἡ ἐμποροτεχνικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν, ἡ ὁποία τείνει νὰ καλύψῃ πραγματικὸν ἱστορικὸν δασοπονικὸν αἴτημα, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ. . .

Μεταποιητικαὶ βιοτεχνίαι.

Μεταποιητικαὶ βιοτεχνίαι, χρησιμοποιοῦσαι τὰ προϊόντα τῆς πρωτογενοῦς δασικῆς παραγωγῆς, κυρίως τοῦ ξύλου, ἦσαν ἡ θαρелоποιία, ἡ σαγματοποιία, ἡ ἐπιπλοποιία, συμπεριλαμβανομένης τῆς κατασκευῆς οἰκιακῶν σκευῶν, ἡ καρροποιία, ἡ κατασκευὴ γεωργικῶν καὶ ναυτικῶν ἐργαλείων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων.

Βιοτεχνίαι χρησιμοποιοῦσαι δευτερεύοντα δασικὰ προϊόντα καὶ ὕλας.

Καὶ ταῦτα μὲν προκειμένου περὶ τῆς παραγωγῆς ἢ κατεργασίας κυρίων δασικῶν προϊόντων, δηλ. ξύλου.

Ἀλλὰ παρὰ τούτοις ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι σημαντικαὶ βιοτεχνίαι, παράγουσαι ἀναγκασιότατα προϊόντα διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποιοῦσαν δευτερεύοντα δασικὰ προϊόντα ἢ δασικὰς ὕλας πρὸς παραγωγὴν μὴ δασικῶν προϊόντων. Ὑπογραμμίζομεν τὸ γεγονός, ὅτι πρόκειται περὶ χρησιμοποίησεως ἐγχωρίων πρώτων ὑλῶν, πρὸς μεταποίησιν ἐπίσης ἐγχωρίων προϊόντων καὶ παραγωγὴν προϊόντων ὅχι μόνον ἐσωτερικῆς καταναλώσεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου.

α. Ἡ βυρσοδεψία. Μία ἐκ τῶν σοβαρωτέρων τούτων βιοτεχνιῶν ἦτο ἡ βυρσοδεψία. Κατεργάζετο ἐγχωρίους δορὰς ἐκ τῆς μεγάλης κτηνοτροφίας, τὴν ὁποίαν εἶχον αἱ χῶραι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ μάλιστα εἰς αἰγοτόμαρα. Ἐξήγοντο δὲ ἀκατέργαστα ἀλλὰ καὶ

ημικατεργασμένα τοιαύτα δέρματα εις Γαλλίαν, όπου μετά τελικήν κατεργασίαν παρήγοντο τὰ ὀνομαστά «σεβρώ». Ἡ κατεργασία εἰς τὰ θυρσοδεψεῖα ἐγένετο τῶν μὲν σολοδερμάτων διὰ πευκοφλοιοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τῶν δὲ ἐπανωδερμάτων διὰ θαλανιδίου κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἄλλων θυρσοδεψικῶν ὕλων. Αἱ θυρσοδεψικαὶ ὕλαι ἦσαν φυτικῆς προελεύσεως, διότι πλὴν τῶν πεύκων καὶ τῶν θαλανιδίων, ὑπῆρχε μέγας ἀριθμὸς δασικῶν φυτῶν, τὰ ὅποια παρείχον θυρσοδεψικά ὑλικά.

Τοιαῦτα εἶναι ὁ πρίνος (πουρναρρόριζα), ὁ σχίνος, τὸ ρούδι, τὸ σουμάχι, ἡ ἰτιά, ἡ κασταλιά, τὸ δρυόξυλον (τῆς μακρομίσχου δρυός) καὶ ὁ φλοιός, αἱ κηκίδες τῆς δρυός καὶ ἄλλα. (1)

β. Ἡ σαπωνοποιΐα. Ἡ βιοτεχνία αὕτη ἤκμαζεν ἤδη ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ ἐχρησιμοποιοῦσεν ἐγγώρια λίπη καὶ ἔλαια ὅπως τὸ λινέλαιον, τὸ κανναθέλαιον, τὸ μηκονέλαιον, τὸ ἠλιέλαιον, τὸ θαμβακέλαιον, τὸ σησαμέλαιον, τὸ ἀραβοσιτέλαιον, τὸ ἔλαιόλαδον (μούργα) καὶ ἄλλα ἔλαια, παραγόμενα ἀπὸ σπόρους μικρᾶς καλλιέργειας φυτῶν ὅπως ἡ σόγια, ἡ ρετινολαδιά, ἡ ἀγριοκράμβη, τὰ ἀγριογογγύλια, τὸ φυστίκι, ἡ ἀραχίδα καὶ ἄλλα. Τὰ ἔλαια αὐτὰ ἢ καὶ λίπη ζωικά ἀναμιγνύονται μὲ καυστικὴν σόδα ἢ ποτάσσαν. Μὲ ἄλλους λόγους, τὰ ἄλατα τοῦ νατρίου, ποὺ περιέχονται εἰς τὴν καυστικὴν σόδα ἢ τὰ ἄλατα τοῦ καλίου, ποὺ περιέχονται εἰς τὴν ποτάσσαν, ἀναμιγνύονται μὲ τὰ ὀξέα τῶν διαφόρων λιπαρῶν οὐσιῶν καὶ αὕτη ἢ ἀνάμιξις μᾶς δίδει τὸν σάπωνα.

Διὰ τὴν παραγωγὴν δηλαδὴ σάπωνος ἀπαιτεῖται νὰ ἔχωμεν πλὴν τοῦ ἔλαιου καὶ καυστικὴν σόδα ἢ ποτάσσαν. Τὰς ἀνοργάνους αὐτάς ὕλας ἐλάμβανον παλαιότερον ἢτο πρὸ τοῦ 10' αἰῶνος ἀπὸ τὴν στάκτην τῶν ξύλων καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν στάκτην διαφόρων θαλασσίων φυτῶν ἢ φυτῶν τῶν ἔλων καὶ τελμάτων καὶ ἀσθέστου. (2)

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ὑπῆρχε μεγάλη παραγωγή σάπωνος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀντικείμενον ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου. Μεγάλαι βιοτεχνίαι σαπωνοποιΐας ὑπῆρχον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου τὰ ἀπορρίμματα τῆς κατεργασίας (αἱ τέφραι) διὰ διατάξεως ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, τηρουμένης καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐξ ἔθιμου, ἀπετίθεντο εἰς χῶρον μεταξὺ τῆς σημερινῆς πλατείας Ἐλευθερίας (Κουμουνδούρου) καὶ τοῦ Κεραμεικοῦ, μέχρι τοῦ ἀεριοφωτος καὶ σιγά-σιγά ἐσχημάτισαν εὐμεγέθεις λόφους, γνωστοὺς μὲ τὸ ὄνομα Στακτοθήκη. Οἱ λόφοι αὗτοι ἤρχισαν ἀπὸ τὸ 1861 κατεδαφιζόμενοι σταδιακῶς μέχρις οὗ τελείως ἐξέλιπον. (3)

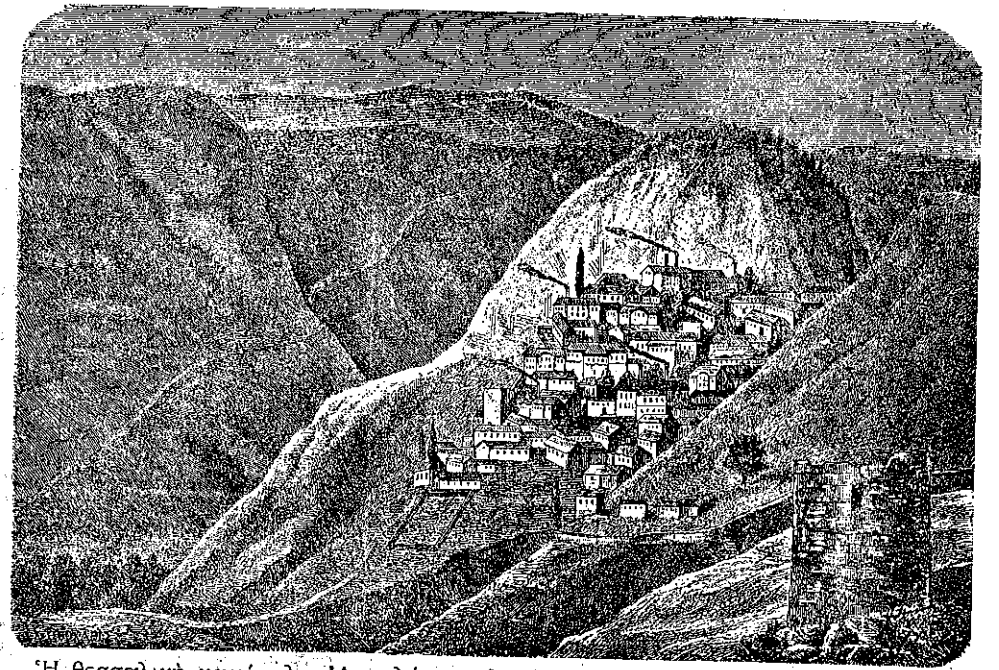
Γενικῶς ἡ σαπωνοποιΐα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἀνθοῦσα βιοτεχνία εἰς τὰς περιοχὰς τῆς ἐλαίας τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ὄχι οἰκοτεχνία, ὅπως γράφει ὁ Μπομπῆς. Δὲν ἐξειλίχθη ὅμως εἰς βιομηχανίαν, ὅπως ἐγένε εἰς δυτικὰς χώρας, διότι δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο ἡ τιμαριωτικὴ πολιτικὴ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

γ. Ἡ θαφικὴ. Ἡ ἄλλη βιοτεχνία, λαβοῦσα μάλιστα μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 10' αἰῶνος ἐν Ἀμπελακίαις τῆς Θεσσαλίας, εἶναι ἡ θαφικὴ, χρησιμοποιοῦσα ἐγγωρίους φυτικὰς πρώτας ὕλας. Οὕτω

(1) Βλ. Χαρ. Σωτηροπούλου «Μέθοδοι θυρσοδεψίας καὶ αἱ πρώται ὕλαι τοῦ θυρσοδέψου». Θεσ/νίκη 1933, σ. 97 - 117.

(2) Νικ. Μπομπῆ, χημικοῦ σαπωνοβιομηχάνου, «Ὁδηγὸς σαπωνοποιΐας», Ἀθῆναι 1957.

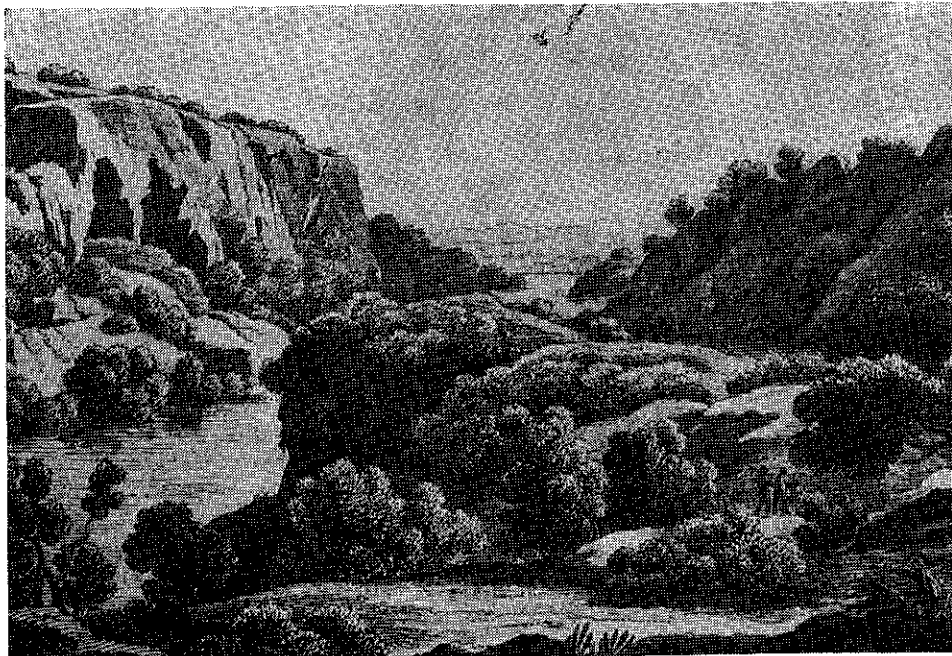
(3) Βλ. Δημ. Γέροντα, «Ἡ Στακτοθήκη», Περιοδ. Ἀθηναϊκά, τ. 3 (1956), σ. 30 - 36.



Ἡ Θεσσαλικὴ κωμόπολις Ἀμπελάκια, εἰς τὴν ὁποίαν ἤκμασεν ἡ βιοτεχνία τῶν ἐρυθρῶν νημάτων κατὰ τὸν 10' αἰῶνα. Ἡ λειτουργία τῶν νηματοθαφεῖων διὰ καυσοξύλων ἀπεψίλωσε τὰ γύρω βουνὰ πάσης δασικῆς βλαστήσεως.

μεταξὺ ἄλλων, τὰ φύλλα καὶ ὁ φλοιός τῶν εἰδῶν δρυός, μελίλας, πελέλας, σκλήθρου κ.ἄ. δίδουν μέλαν χρῶμα. Ἐρυθρὸν χρῶμα δίδουν τὰ κηκίδια τοῦ πρίνου (πρινοκόκκι), τὸ χρυσοξύλον κ.ἄ. Κίτρινον τὰ φύλλα τῆς καρυδιάς, συκαμίνου καὶ ὁ φλοιός τῆς ξυνομηλέας. Τὰ φύλλα τῆς κορομηλιάς, ἀμπέλου, μουριάς, ροδῆς καὶ συκῆς δίδουν χρῶμα λαδί κλπ. Τὸ λαντζοχέρι καθ' ὅλον τὸν 10' αἰῶνα ἀκόμη ἦτο σημαντικὸν προϊόν τῆς ἑλληνικῆς δασοπονίας, τοῦ ὁποῦ οἱ καρποὶ ἐχρησιμοποιοῦντο εὐρύτατα εἰς τὴν θαφικὴν, παρέχοντες μέλαν χρῶμα (Ράμνος ὁ ἑλληνικός, γνωστὸς καὶ ὡς μαυροβέργι καὶ μαυραγκάθι).

Ἰδιαίτερος μνημονεύομεν τὸ ἐρυθρόδονον (*Rubia tinctorum*) κν. ριζάρι, τὸ ὁποῖον φύεται ἀφθόνως ἐπὶ τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Ὀσσης καὶ τοῦ ὁποῦ ἐγένετο ἀποκλειστικὴ χρῆσις διὰ τὴν θαφὴν τῶν θαμβακερῶν νημάτων (κοκκινάδικη τέχνη) εἰς τὰ νηματοθαφεῖα (κιρχανάδες) τῶν Ἀμπελακίων, Ραψάνης, Τσαριτσάνης, Τιρνάβου, καθὼς καὶ εἰς τὰ χωρία τοῦ Πηλίου, κυρίως τὴν Ζαγοράν, τὴν Μακρυνίτσαν, τὸ Κατηχώρι, τὴν Πορταριά. Ἡ βιοτεχνία αὕτη ἤκμασεν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 10' αἰῶνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 10' καὶ ἐδημιούργησεν ἰδιοτύπους σχέσεις μεταξὺ τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, ὥστε ἐξ αὐτῶν ἔλαβον ἀφορμὴν οἱ νεώτεροι μελετηταὶ τῆς νὰ ὀμιλοῦν περὶ «συνεταιρισμοῦ». Περί τῆς βιοτεχνίας ταύτης ἔγραψαν πολλοί, Ἕλληνες καὶ ξένοι σύγχρονοι, ἰδίᾳ Ἀγγλοὶ, διότι ἡ ἀγγλικὴ νηματοουργία εἶναι ἡ συναγωνισθεῖσα τὴν Θεσσαλικὴν τοιαύτην. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν τοὺς Οὐόκουαρτ, Χόλλαντ, Ντόντγουελ, Τότζερ καὶ τὸν Γάλλον πρόξενον Θεσσαλονίκης Μπαζζούρ. Μεταξὺ ὄλων αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὴν βιοτεχνίαν τῶν



Αί φυσικά καλλοναί τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν ἐκινδύνευσαν νά ἐξαφανισθοῦν συνεπεῖα ἐντόνου ὑλοτομίας καυσοξύλων, μέ ἀποτέλεσμα τὸ ὑψηλὸν παρόχθιον δάσος νά μετατραπῆ εἰς θαμινότοπον.

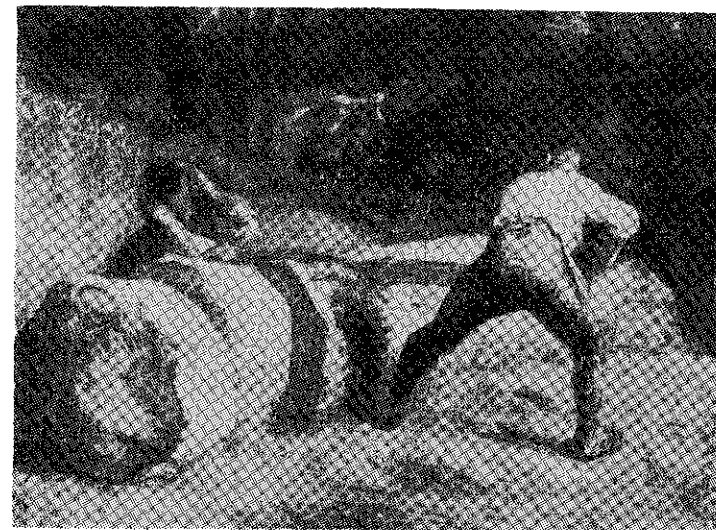
κοκκίνων νημάτων, μόνος ὁ Κλάρκ ἐνδιεφέρθη διὰ τὴν καύσιμον ὕλην, τὴν ὁποῖαν κατηνάλισκον εἰς τεραστίας ποσότητας τὰ νυχθημερὸν λειτουργοῦντα νηματοθαφεῖα τῆς περιοχῆς. Ἡ καύσιμος ὕλη προήρχετο ἀπὸ θάμνους καὶ δένδρα ἐπὶ τόπου ὑλοτομούμενά, τόσον δὲ μεγάλα ἦσαν αἱ ποσότητες, ὥστε τελικῶς τὰ γύρω θουνὰ ἀπεγυμνώθησαν, καὶ διὰ τὰς ὁποίας ὑλοτομίας ὁ Κλάρκ παρατηρεῖ ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος νά ἐξαφανισθοῦν αἱ φυσικά καλλοναί τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν. Ἄλλ' ὁ Κλάρκ ὑπῆρξεν ὁ μόνος, καθ' ὅσον τουλάχιστον βλέπω ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ, ὁ ὁποῖος ἔθιξε τὸ θέμα τοῦτο, ἐπὶ ματαίῳ ἐννοεῖται. (1)

Κατεργασίαι καὶ μεταφοραί.

1. **Μεταφορικαὶ ἐγκαταστάσεις.** Αἱ δασικαὶ μεταφορικαὶ ἐγκαταστάσεις ἀφοροῦσαν εἰς ἐγκαταστάσεις γινομένης ὑπὸ τὴν στενὴν σημασίαν τοῦ ὄρου, πρὸς μεταφορὰν τοῦ ξύλου, κυρίως ἀκατεργάστου, ἀπὸ τὸν τόπον τῆς ὑλοτομίας εἰς τὸν τόπον τῆς κατεργασίας ἢ εἰς τὸν τόπον συγκεντρώσεως πρὸς περαιτέρω μεταφορὰν.

Αἱ μεταφορικαὶ ἐγκαταστάσεις εἶναι δύο κατηγοριῶν: Ἐγκαταστάσεις μεταφορῶν διὰ τοῦ ὕδατος καὶ ἐγκαταστάσεις μεταφορῶν διὰ ξηρᾶς.

(1) Ἐντουαρντ Ντάνιελ Κλάρκ, Ἄγγλος ἐρασιτέχνης ἀρχαιολόγος καὶ ἐπιστήμων ὀρυκτολόγος (1767 — 1821). Περιηγήθη τὴν Πελοπόννησον, Στ. Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν, διαμείνας ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἀθήναις. Ἐν ἔτει 1809 ἐξέδωσε τὸ ἔργον του περὶ τῶν ἐργασίων του εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. (Βλ. Δημ. Πασχάλη, «Περιηγηταὶ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 18^{ου} μέχρι τοῦ 19^{ου} αἰῶνος», Ἀθήναι 1964).

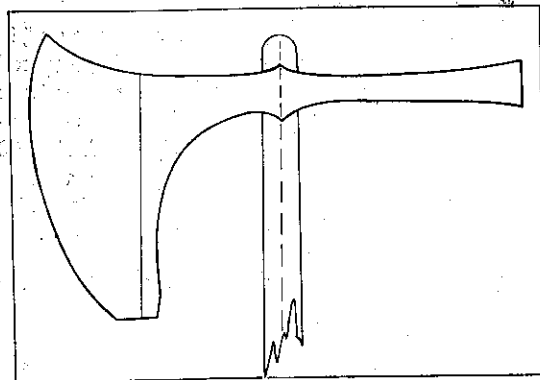


Οἱ κουριτζήδες. Πίναξ τοῦ Γάλλου ζωγράφου Ἰωάννου Μιλλέ ἀπὸ τὴν μετὰ τὸ 1860 παραγωγήν του. (The Victoria and Albert Museum, London).

α. **Μεταφοραὶ διὰ τοῦ ὕδατος.** Αὗται ἐγένοντο κυρίως διὰ ποταμῶν ἢ χειμάρρων κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν μεγάλων ὕδατοπαροχῶν, ὥστε τὸ νερὸ νά ἡμπορῆ νά σηκῶσῃ τοὺς κορμούς ἢ τὰ κορμοτεμάχια, κοινῶς τομπρούκια, καὶ νά τὰ μεταφέρῃ διὰ τῆς ροῆς του, ἤτοι ἐξ ὑψηλοτέρων σημείων εἰς χαμηλότερα. Διὰ νά τεθοῦν εἰς ἐφαρμογὴν τοιαῦται μεταφοραί, ἔπρεπε ἡ ποσότης τῆς μεταφερθησομένης ὕλης νά εἶναι σημαντικὴ, ὥστε νά δικαιολογηθῆ ἡ λήψις μέτρων προσωρινῆς διευθετήσεως τῆς κοίτης καὶ τῶν ὄχθων καὶ ἡ ἀπασχόλησις ἱκανοῦ ἀριθμοῦ χωρικῶν ὡς ἐργατῶν. Καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει νά εἶναι δυνατὴ, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ἡ διευθέτησις τῆς κοίτης καὶ τῶν ὄχθων, νά μὴ ὑπάρχουν κατὰ τὸ μήκος τῆς διαδρομῆς ἐμπόδια ἀνυπερέβλητα, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς ἐν καὶ μόνον σημείον τῆς διαδρομῆς ἐὰν συνέβαινε νά παρεμβληθοῦν ἦσαν ἱκανὰ νά ματαιώσουν τὴν μεταφορὰν. Πληρουμένων τῶν προϋποθέσεων αὐτῶν, ἐπραγματοποιεῖτο ἡ ὑλοτομία εἰς τὸ δάσος, ἀπεφλοιοῦντο οἱ κορμοί, ἔμμενον ἐπὶ τι διάστημα ὑπὸ σκιάν διὰ νά στραγγίσουν οἱ χυμοὶ καὶ κατόπιν μετεφέροντο εἰς τὸ σημεῖον τοῦ ρεύματος, ὅπου θά ἐγίνετο ἡ πόντισις. Ἐρρίπτοντο τότε εἰς τὸ νερὸ καὶ μετὰ τὴν πρώτην δέσμη κορμῶν ἢ κορμοτεμαχίων, ἐσηματίζετο ἰσχυρὰ σχεδία, ὀνομαζομένη *μ π ρ ο σ τ ι ν ἔ λ λ α*, τῆς ὁποίας ἐπέβαινε μικρὸς ἀριθμὸς ἐμπειρῶν δασεργατῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχοντες κάμακας προηγούντο τῆς ξυλοπομπῆς, μεριμνῶντες διὰ τὸν παραμερισμὸν τῶν καθ' ὁδὸν ἐμποδίων. Ἀκολουθοῦσαν οἱ ἄλλοι κορμοί, ἢ παρτίδα τῶν ὁποίων ἐκλείετο μετὰ ἄλλην σχεδίαν ἀκολουθοῦσαν καὶ ὀνομαζομένην *π ι σ ι ν ἔ λ λ α ν*, τῆς ὁποίας οἱ ἐπιβαίνοντες δασεργαταὶ δίκην ὀπισθοφυλακῆς ἐμεριμνοῦσαν διὰ τὴν προώθησιν τῶν τυχόν πρὸς τὰς ὄχθας σκαλωμένων κορμῶν ἢ ἐκείνων πού, λόγω τοῦ θάρους των, ἐβυθίζοντο εἰς τὸν πυθμῆνα.

Διὰ τῶν ποταμῶν μετεφέροντο ἀκόμη καὶ κατεργασμένη ξυλεία, οἷον πελεκητὴ ξυλεία, στῦλοι ἢ φοῦρκες ἢ ἄλλα θαρῆα ξύλα.

Αἱ μεταφοραὶ διὰ ξηρᾶς ἐγίνοντο ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς ὑλοτομίας εἰς τὸν τόπον τῆς ἐπεξεργασίας, ὁσάκις ἡ ἐπεξεργασία δὲν ἐγίνετο εἰς τὸν τόπον τῆς ὑλοτομίας. Ὁ τόπος τῆς ἐπεξεργασίας ἠδύνατο νά εἶναι τό-



Τσεκούρι ή άξυνάρι
ή μπαλντάς (τούρκ.)
ή μαναρέ (Κρήτη)

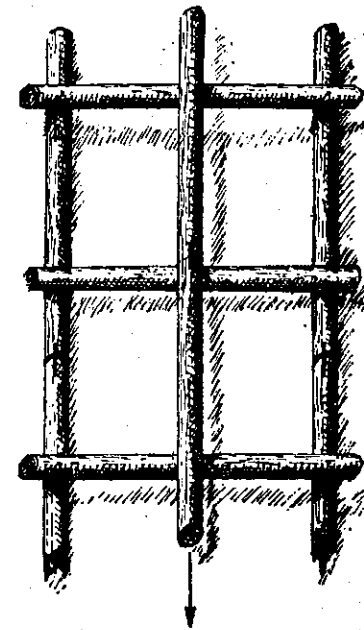
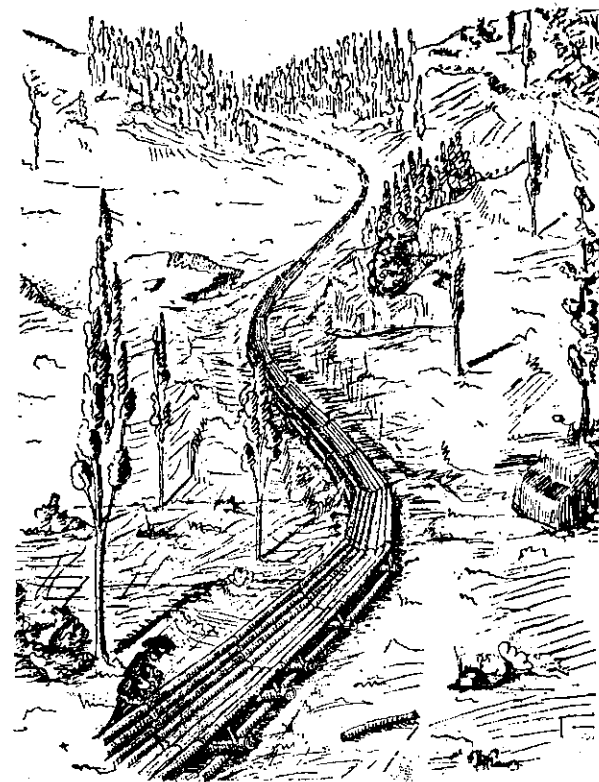
πος χονδροειδούς έπεξεργασίας ή τόπος πλήρους έπεξεργασίας. Η έπεξεργασία επί τόπου έγινετο εις επί τούτω κατασκευαζόμενα πρόχειρα κρεββάτια ή άλλως γιατάκια λεγόμενα, συνιστάμενα εις πρόχειρα ικριώματα (σκαλωσιές), διευκολύνοντα την πελέκισιν, όταν αύτη έγινετο διά πελέκεως, ή την πρίσιν, όταν αύτη έγινετο διά πρίονος, έργαλειον τό όποιον βραδύτερον έμφανίζεται εις την δασοπονίαν. Αί όνομασίαι τών έγκαταστάσεων τούτων ζμειναν πολλαχού τών δασών και τών βουνών της χώρας ως τοπωνύμια, διατηρούμενα και μετά την έξαφάνισιν τών δασών.

Η κατεργασία τών κορμοτεμαχίων διά πελέκεως ή πρίονος έγινετο τη βοηθεία μυϊκής δυνάμεως. Η διά πελέκεως κατεργασία είναι άρχειότερα της διά πρίονος τοιαύτης, διεμορφώθησαν δε κατά περιοχάς δύο ή τριών τύποι πελέκων με μικράς παραλλαγάς. Φέρουν τας όνομασίαις άξυνάρι (Μαυροθαλασσίτες ύλοτόμοι), μπαλντάς (τούρκ), τσεκούρι (βόρ. Ελλάς), πελέκι και πελέκα έκ του «πέλεκυς» (πανταχού), έν Κρήτη δε μαναρέ.

Διά πελέκεως γίνονται αί έπόμεναι ύλοτομικαι έργασίαι. Ρίψις δένδρων μετρίας και μικράς διαμέτρου συνήθως. Κοπή θάμνων και τεμαχισμός κορμών, καυσοξύλων κ.τ.τ. Πελέκημα κατακειμένων κορμών ή άκατεργάστων ξύλων προς παραγωγήν πελεκητής ξυλείας, κατασκευή ξυλίνων κεράμων (κν. πέλλες) από κορμούς δένδρων κυρίως έλάτης, άποκλαδώσεις ίσταμένων δένδρων κ.ά.

β. Συστήματα μεταφοράς δια ξηράς. Τό μάλλον πρωτόγονον και επίσημιον σύστημα είναι τό θασιζόμενον εις την διά του ίδιου θάρους του προς μεταφοράν κορμοτεμαχίου όλισθησιν, τούτου κυλιόμενου επί κλιτύος διά της δυνάμεως του ώθοόντος αυτό ύλοτόμου. Μετ' αυτό έρχεται τό σύστημα της σύρσεως επί της έπιφανείας του έδάφους, πολλακίς διά ζώου φέροντος κατάλληλον σύστημα προσδέσεως και άκολουθοϋν τά συστήματα τών ξυλοδρόμων.

Οί ξυλόδρομοι είναι συστήματα μεταφοράς κορμοτεμαχίων κυλιόμενων και επί ξυλοτροχιάς διά της δυνάμεως του θάρους του ίδιου κορμοτεμαχίου με άπλην παρακολουθησιν και καθοδήγησιν υπό του μεταφορέως ύλοτόμου. Κατά συνέπειαν πρόκειται περί μεταφοράς κατά μίαν κατεύθυνσιν (κάθοδον) έκ σημείων κειμένων εις μεγαλύτερον ύψόμετρον προς σημεία χαμηλοτέρου ύψομέτρου, υπό δεδομένην κλίσιν τοιαύ-



Κρεββατόδρομος

← Βάρσα

την ώστε τό κορμοτεμάχιον να λαμβάνη την άπαιτουμένην διά την κίνησιν του δύναμιν, αλλά και να μη έκφεύγη έκ της τροχιάς ένεκα ύπερβολικής ταχύτητος. Έκ τών συστημάτων ξυλοδρόμων εις την Ελλάδα έχουν χρησιμοποιηθή ή θάρσα, ο κρεββατόδρομος και ο κυρίως ξυλόδρομος. (1)

Αί θάρσαι, όπως δεικνύει και τό σχήμα, είναι ξυλόδρομοι όλισθήσεως, έντός τών όποιων ως έν σκάφη όλισθαίνουν τά κορμοτεμάχια τό έν κατόπιν του άλλου, σχηματίζοντα κορδόνι. Διά να διευκολυνθή ή όλισθησιν, έλαττωμένης της τριβής, χρησιμοποιούνται πολλακίς υγραί θάρσαι, αί όποίαι έν τοιαύτη περιπτώσει πρέπει να κατασκευάζονται ύδατοστεγείς, μάλιστα όταν τό νερό χρησιμεύη όχι διά την μείωσιν της τριβής, αλλά διά την μεταφοράν. Εις την τελευταίαν περίπτωση οι κορμοί πρέπει να είναι διαμορφωμένοι, ένω εις την περίπτωση χρησιμοποίησεως του ύδατος προς έλάττωσιν της τριβής οι άποτελούντες την θάρσαν κορμοί δεν παρίσταται ανάγκη να είναι διαμορφωμένοι (βλ. σχήματα).

Ο κρεββατόδρομος (βλ. σχήμα) είναι σειρά κρεββατίων, έκάστου συγκειμένου έκ τεσσάρων κορμών, επί τών όποιων όλισθαίνει τό προς μεταφοράν κούτσουρον. Τά κούτσουρα όταν φθάνουν εις τό τέρμα του κρεββατοδρόμου συντίθενται εις νέα κρεββάτια κατά συνέχειαν, μέχρις ότου μεταφερθούν όλα τά ξύλα. Τότε άποσυντίθενται τά κρεββάτια και

(1) Βλ. Γεωργ. Νικολίτσα, πολ. μηχανικού, Καθ. Παν(μίου Θεσ)νίκης: «Αί δασικαι μεταφοραι έν Ελλάδα», Αθήναι 1933.



Ξυλόδρομος επί πασσάλων.

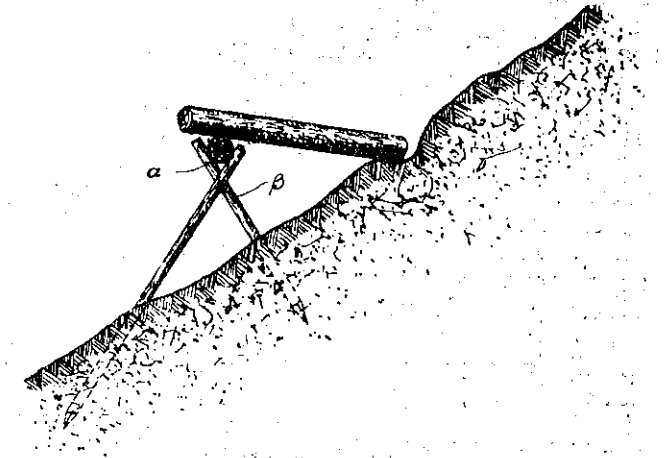
τά ξύλα αποστέλλονται εις τὸ τέρμα τῆς διαδρομῆς καθ' οἰονδήποτε τρόπον.

Ὁ κυρίως ξυλόδρομος εἶναι μία ξυλοτροχιά, ἐπὶ τῆς ὁποίας κυλίσονται τὰ μεταφερόμενα κορμοτεμάχια, ὄχι ὅπως εἰς τὴν θάρσαν καὶ τὸν κρεββατόδρομον κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους τοῦ κορμοτεμαχίου, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐγκαρσίαν ἔννοιαν. Τὸ κορμοτεμάχιον κυλίσεται μὲ τὸ μήκος αὐτοῦ καθέτως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς κινήσεως, ἔχομεν δὲ ἐνταῦθα τριβὴν κυλίσεως καὶ ὄχι τριβὴν ὀλισθήσεως.

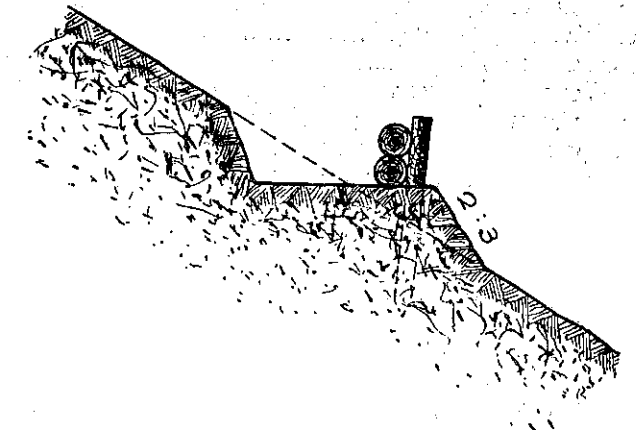
Ξυλοδρόμων ὑπάρχουν τρεῖς ἢ τέσσαρες μορφαί, αἱ ὁποῖαι κατὰ τμήματα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαντῶσιν εἰς τὴν αὐτὴν κατασκευὴν. Ἐχομεν δηλαδὴ μορφήν ξυλοδρόμου ἑναερίου, ἐπὶ πασσάλων ἐξ ὀλοκλήρου, μορφήν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, μορφήν μικτὴν μὲ τὸ ἓν ἄκρον τοῦ πλάτους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τὸ ἄλλο ἐπὶ πασσάλων. Καὶ ἐνταῦθα, μετὰ τὸ πέρας τῆς μεταφορᾶς ὄλων τῶν ξύλων, ὁ ξυλόδρομος ἀποσυντίθεται καὶ τὰ ξύλα του μεταφέρονται εἰς τὸ τέρμα τῆς διαδρομῆς καθ' οἰονδήποτε τρόπον.

Ὅπως συμβαίνει προκειμένου περὶ τῶν ὑδροπριόνων, οὕτω καὶ ἐν προκειμένῳ τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς ἢ προελεύσεως τῶν ξυλοδρόμων δὲν ἔχει μελετηθῆ, οὐδὲ κἂν θιγῆ, ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας δασικοῦς συγγραφεῖς, ὅσον τοῦλάχιστον προκύπτει ἀπὸ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν. Εἶναι ἀναμφίβολον ὅμως ὅτι προέλευσις τῶν συστημάτων, ποῦ περιεγράψαμεν, εἶναι αἱ βορειότεραι θαλκκανικαὶ καὶ εὐρωπαϊκαὶ χῶραι, αἱ

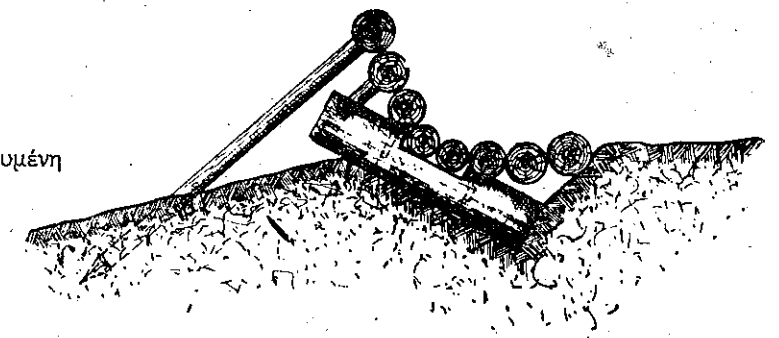
1. Μικτὴ χάραξις ἐν δρύγματι καὶ ἑναερίου



2. Ἐν δρύγματι καὶ ἐπιχώματι.



3. Μικτὴ ἐπενδεδυμένη διὰ κορμῶν



Διατομαὶ κατὰ πλάτος ξυλοδρόμων (κατὰ τὸν καθ. Γεώρ. Νικολίτσαν).

ὁποῖα οὖσαι δασικώτεροι καὶ ἔχουσαι παράγωγην σοβαρὰν, ἀντιμετώπισαν τὸ ζήτημα τῶν μεταφορῶν ἀπὸ πάλαιοτάτων ἐποχῶν. Ἀπὸ ποίους ὁμοῦ δρόμους καὶ κατὰ ποίους χρόνους εἰσέρχεται εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ κατὰ ποῖον ποσοστὸν ἔχει αὐτόχθονα προέλευσιν, ταῦτα εἶναι ζητήματα ποῦ χρῆζουν ἐρεῦνης. Αἱ ὀνομασίαι τῶν καθέκαστα μερῶν, ποῦ ἀπαρτίζουν τοὺς ξυλοδρόμους, δύνανται νὰ βοηθήσουν ἐν μέρει. Ὅτι δὲ συμβαίνει μὲ τὸ ὕδροπρίονον καὶ τὰ συστήματα διαχειρίσεως δασῶν, συμβαίνει καὶ ἐνταῦθα. Οἱ ὄροι εἶναι μικτοί, ἑλληνικοὶ καὶ μάλιστα τῶν μέσων χρόνων καὶ ξενικοί. Οὕτω κλάδες λέγονται τὰ κορμίδια τῶν ξυλοδρόμων, τὰ τοποθετούμενα κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους των καὶ ἀποτελοῦντα τὴν ξυλοτροχίαν, ἐξ ὧν καὶ κλαδόδρομοι. Φαλάγγια ὀνομάζονται ἐγκάρσια ξύλα, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσαρμύζονται αἱ κλάδες. Ἐπέχουν δηλαδὴ τὰ φαλάγγια θέσιν τραβέρσας (στρωτήρας) εἰς τὰς σιδηροτροχίας. Φοῦρκες ὀνομάζονται διχαλωτοὶ πάσσαλοι, στηρίζοντες ἑναερίως τὴν ξυλοτροχίαν καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐδράζονται τὰ φαλάγγια. (1) Κλάπες ὀνομάζονται οἱ σχήματα Π ἔγκοπαί, αἱ ἐπιφερόμεναι εἰς τὸ χονδρότερον ἄκρον τῶν κλαδῶν, διὰ τῶν ὁποίων αἱ τελευταῖαι κλαποῦνται ἤτοι στερεοῦνται ἐπὶ τῶν φαλαγγίων. Φράσις «ἡ κλάδα κλαπώνεται» ἢ «δὲν κλαπώνεται» ἤτοι εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὴ διανοίξεως κλάπας· λέγουσιν ἀκόμη «κλάπωσε τὴν κλάδα» κλπ.

Τὰ συστήματα ταῦτα ἀφοροῦν εἰς τὴν μεταφορὰν κορμοτεμαχίων ἢ καὶ πελεκητῆς ξυλείας (διὰ ποταμῶν) καὶ ἐν γένει ξύλων ἐπιδεκτικῶν μεταφορῶν κατὰ τοὺς ἀνωτέρω περιγραφέντας τρόπους. Προκειμένου ὁμοῦ περὶ μεταφορᾶς καυσίμου ξύλου καὶ ἐν γένει ξύλων μικρῶν διαστάσεων χρησιμοποιουμένων πρὸς θέρμανσιν, ἡ μεταφορὰ διὰ τῶν ἀνωτέρω τρόπων καθίσταται ἀδύνατος, καθίσταται δὲ δυνατὴ μόνον διὰ μεταφορικῶν ζῶων, ὄνων, ἡμιόνων, ἵππων καὶ καμηλῶν. Εἰς πεδινὰ δάση ἢ δάση ἐπὶ λόφων καὶ θουνῶν ἀκόμη βατῶν εἰς τροχοφόρα μεταφοραὶ γίνονται καὶ δι' ἄμαξων, συνήθως τῶν λεγομένων ἀραμπάδων, συρομένων ὑπὸ δύο βοῶν ἢ βουβάλων, περὶ ὧν προβλέπει καὶ ἡ νεωτέρα δασικὴ νομοθεσία.

Ἡ ἀνθρακοποίησις τοῦ ξύλου εἶναι ὑπὸ τινα ἔννοιαν καὶ μέθοδος μεταφορᾶς τοῦ καυσοξύλου, τοῦ εὐρισκομένου πέραν τῆς ζώνης μεταφορᾶς αὐτοῦ εἰς τὸ κέντρον καταναλώσεως (Κράτος φὸν Τύνεν) διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς λύσεως δύο προβλημάτων: Τοῦ προβλήματος συσκευασίας ἐντὸς σάκκων καὶ τοῦ προβλήματος τῆς συμπυκνώσεως τῆς ξυλῶδους ὕλης ἢ μᾶλλον τῆς θερμαντικῆς ἐνεργείας, τὴν ὁποίαν ἐγκλείει τὸ καυσόξυλον καὶ ἐλαττώσεως τοῦ ὄγκου ἢ τοῦ βάρους εἰς τὸ τέταρτον ἢ τὸ πέμπτον ἢ τὸ ἕβδομον ἴσης θερμικῆς ἀξίας καυσίμου ὕλης, ἐνῶ τὰ ἔξοδα μεταφορᾶς παραμένουν τὰ αὐτά. Διότι 4 ἢ 5 — 7 χιλιογρ. καυσοξύλου συμπυκνοῦνται εἰς ἓν χλγρ. ξυλανθράκων.

Ταῦτα περὶ τῶν δασικῶν μεταφορικῶν ἐγκαταστάσεων εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον μέχρι τοῦ 6' παγκοσμίου πολέμου. Ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου τούτου τὰ μεταφορικὰ μέσα ἀνεπτύχθησαν εἰς μέγιστον βαθμὸν πρὸς ἱκανοποίησιν πολεμικῶν σκοπῶν, ὥστε μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου μέγα δυναμικὸν εἰς μεταφορικὰς ἐγκαταστάσεις καὶ

(1) Βλ. Π. Γρίστου «Δασικὴ Λαογραφία» λημ. «κλάδα» ἐν Ἑπειρωτικῇ Ἑστία, τόμ. 10', τεύχ. 213 - 214, σ. 71 καὶ λ. «κλαδόδρομος» αὐτ. σ. 185 καὶ 186 (1970 Ἰωάννινα).

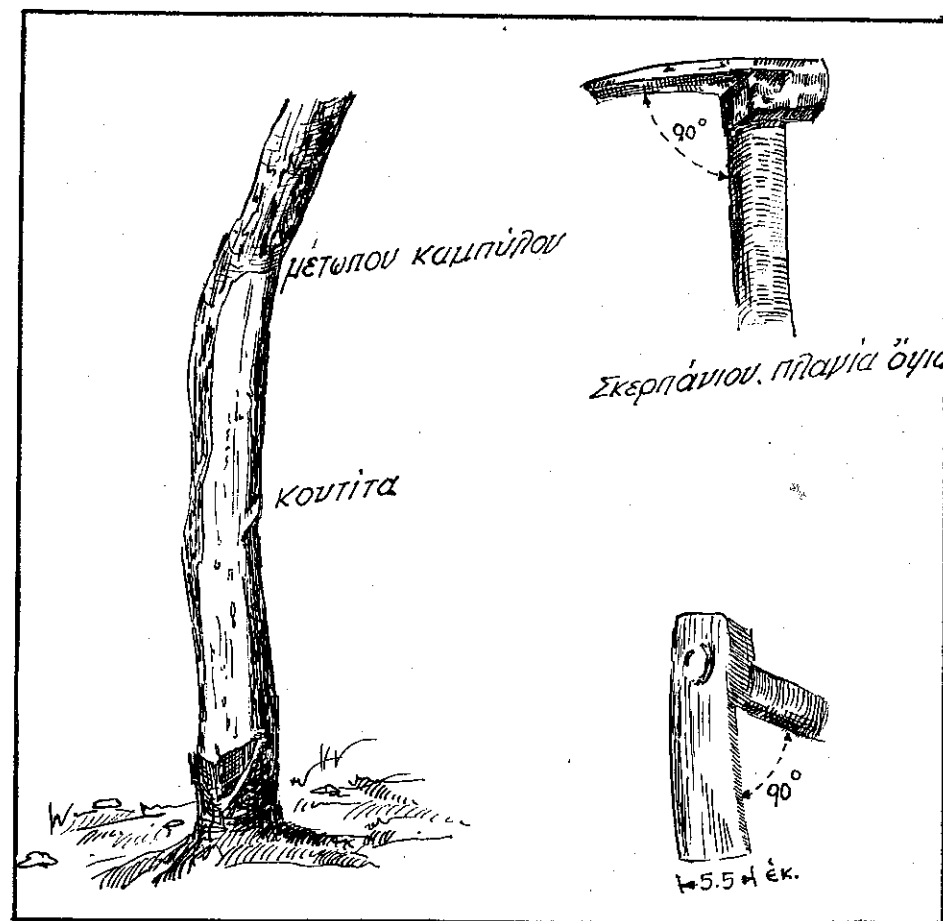
μεταφορικὰ μέσα διωχετεύθη εἰς εἰρηνικὰ ἔργα καὶ χρησιμοποιεῖται ἔκτοτε εἰς ἔργα παραγωγικά, ἐκ τούτου δὲ ἐπωφελήθησαν καὶ αἱ δασικαὶ μεταφοραί.

2. Τὰ μηχανικὰ μέσα τοῦ ρητινοκαλλιεργητοῦ. Ἐν καὶ μόνον ἐργαλεῖον διέθετεν ἀνέκαθεν ὁ ρητινοκαλλιεργητὴς πρὸς διανοίξιν τῶν πληγῶν ἢ ἐντομῶν ἐπὶ τῶν πευκοδένδρων διὰ τὴν ἔκροθν τοῦ ρητινοβαλάμου: τὸ ρητινευτικὸν σκεπάρνι. Μετὰ θίας δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν ὡς δεῦτερον ἐργαλεῖον ἐν κοχλιάριον, ὁμοιάζον μᾶλλον πρὸς ἀποτετμημένον μυστρίον (κουτσομύτικον), χρησιμεῖον πρὸς ἀπόληψιν τοῦ εἰς τὴν γούβαν συγκεντρουμένου κατὰ διαστήματα ρητινοβαλάμου καὶ μετάγγισίν του εἰς τὸ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιούμενον δοχεῖον, ὀνομαζόμενον καρόκι ἢ θεδούρι.

Ἐν τῇ πράξει διεμορφώθησαν τρία ἢ τέσσαρα ιδιώματα ρητινεύσεως, ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰς συνθήκας παραγωγῆς, ἐπηρεαζομένης ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους. Τὰ ιδιώματα ταῦτα εἶναι:

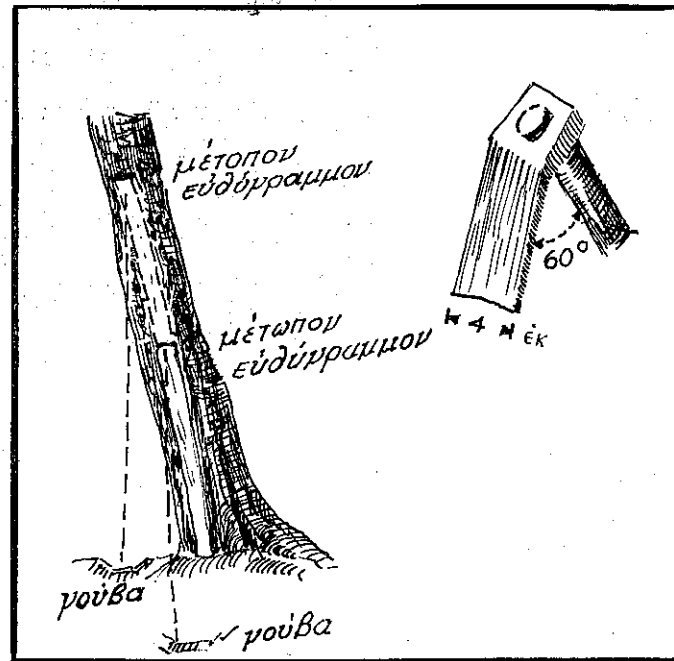
Τὸ τῆς Ἡλείας, μὲ τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν διότι μαζὶ μὲ τὰ δάση ἐξηφανίσθη καὶ τὸ ιδίωμα ρητινοκαλλιεργείας.

Τὸ τῶν κουντούρων, ιδίωμα ἀνταποκρινόμενον εἰς μέσης ποιότητος

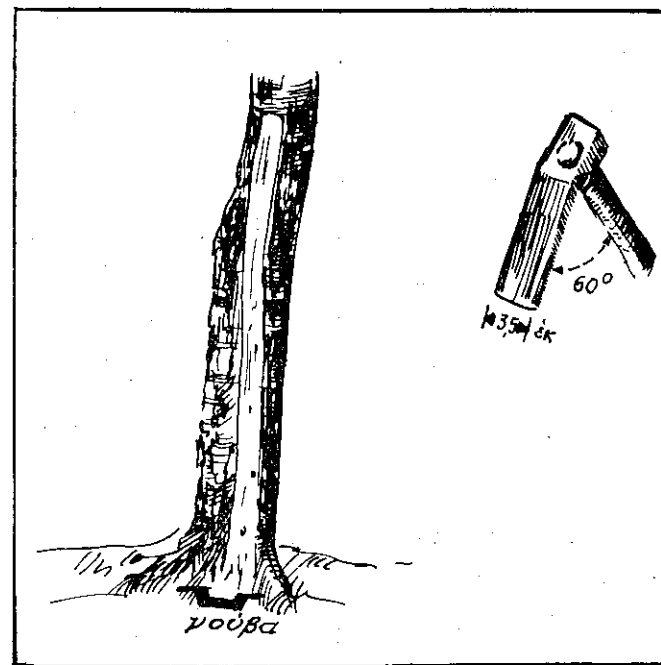


Πευκόδενδρον, ρητινοκαλλιεργούμενον κατὰ τὸ ιδίωμα τῶν κουντούρων.

Ἄριστερά: Πευκόδενδρον ρητινοκαλλιεργούμενον κατὰ τὸ σοφικίτικον ἰδίωμα. Δεξιά: Σκεπάρνι ρητινοκαλλιεργείας.



Ἄριστερά: Πευκόδενδρον ρητινοκαλλιεργούμενον κατὰ τὸ ἀγγιστριώτικον ἰδίωμα. Δεξιά: Σκεπάρνι ρητινοκαλλιεργείας.



Φόρτωσης δοχείων (καροκίων) με ρητίνη ἐπὶ φορτηγοῦ πρὸς μεταφορὰν εἰς ἐργοστάσιον ἀποστάξεως.



δασικά ἐδάφη καὶ μέσας συνθήκας παραγωγικότητος πευκοδάσων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ δασοπονία διετηρήθη μέχρι σήμερον ὡς κυρία μορφή ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους.

Τὰ ἰδιώματα Σοφικίτικον καὶ Ἀγγιστριώτικον ἀποτελοῦν προσαρμογὴν εἰς κατωτέρας ποιότητος δασικά ἐδάφη.

Συνέπεια καὶ συγχρόνως συντελεστής διαμορφώσεως τῶν ἰδιωμάτων ρητινεύσεως εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ ἰδιώματα, τῶν ὁποίων κύριον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἀπὸ μὲν οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἡ χρονικὴ διάρκεια τῆς ρητινοκαλλιεργείας, ἢτοι ἡ ταχύτερα ἢ θραδύτερα ἐξάντησις εἰς ρητινοβάλαμον τοῦ πευκοδένδρου, ἀπὸ τεχνικῆς δὲ ἀπόψεως αἱ διαστάσεις, κυρίως τὸ πλάτος τῆς ἐντομῆς, ἡ ὅποια διανοίγεται ἐπὶ τοῦ ἐξωτάτου στρώματος τοῦ ξύλου, τοῦ κειμένου ὑπὸ τὸν φλοιὸν καὶ τὴν βίβλον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διανοίξεως τῶν ρητινοφόρων πόρων ἢ ἀγωγῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγκλείεται τὸ ρητινοβάλαμον. Μέσον διανοίξεως τῶν ρητινοφόρων πόρων εἶναι τὸ ρητινευτικὸν σκεπάρνι, προσηρμοσμένον καὶ τοῦτο εἰς τὸν δασοπονικὸν σκοπὸν. Ὅθεν τελικῶς ἡ ἰδιότητα τοῦ σκεπαρνίου χαρακτηρίζει τὸ ἰδίωμα.

Εἰς τὸ ἰδίωμα τῶν κουντούρων τὸ σιδηροῦν ἔλασμα τοῦ σκεπαρνίου κεῖται καθέτως πρὸς τὸν στελεδὸν (μανίκι) τοῦ σκεπαρνίου, ἢτοι σχηματίζει μετ' αὐτοῦ γωνίαν 90 μοιρῶν. Ἡ ἀκμὴ τοῦ ἐλάσματος (κόψη) ἔχει πλάτος 5,5 ἐκ. ἡ δὲ διὰ τούτου διανοιγομένη τομὴ ἔχει πλάτος διπλάσιον ἕως τριπλάσιον τῆς ἀκμῆς τοῦ σκεπαρνίου ἢτοι 12 - 16 ἐκ. Τὸ ἄνω κράσπεδον τῆς τομῆς ἐπὶ τοῦ κορμοῦ εἶναι πάντοτε καμπύλον.

Εἰς τὸ Σοφικίτικον ἰδίωμα τὸ πλάτος τοῦ σιδηροῦ ἐλάσματος εἶναι ἐπίσης 5,5 ἐκ. Τὸ ἔλασμα ἐφαρμόζεται λοξῶς ἐπὶ τοῦ στελεοῦ, ὥστε ἡ μεταξύ των σχηματιζομένη γωνία νὰ ἔχη ἀνοίγμα 60 μοιρῶν περίπου. Τὸ πλάτος τῆς ἐντομῆς εἶναι 8 - 10 ἐκ. καὶ τὸ ἄνω κράσπεδον αὐτῆς δὲν εἶναι καμπύλον.

Εἰς τὸ Ἀγγιστριώτικον ἰδίωμα τὸ πλάτος τοῦ σιδηροῦ ἐλάσματος εἶναι μικρότερον ἢ εἰς τὸ Σοφικίτικον ἰδίωμα (μέχρι 3,5 ἐκ.), ἵνα ἐπιτυγχάνηται στενότερον πλάτος ἐντομῆς. Πράγματι τὸ πλάτος τῆς ἐντομῆς δὲν ὑπερβαίνει τὰ 8 ἐκ. Ἡ γωνία μεταξύ στελεοῦ καὶ ἐλάσματος τοῦ σκεπαρνίου εἶναι καὶ ἐνταῦθα 60 μοιρ. ὡς εἰς τὸ Σοφικίτικον. Δὲν ἠνοίγετο γούβα εἰς τὸν κορμόν, ἀλλὰ λακίσκος εἰς τὸ ἔδαφος παρὰ τὴν θά-

σιν τῆς έντομῆς. Ἡ έντομή, ἐπιμηκυνομένη κατ' ἔτος, φθάνει εἰς τὸ ἀνώτατον ὕψος τοῦ κορμοῦ, ὁπότε διοιηγήτο νέα λῶρις ἐπὶ τῆς ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτου πλευρᾶς τοῦ κορμοῦ, διανοιγομένου καὶ νέου λακίσκου συλλογῆς.

Τὸ Ἀγγιστριώτικον ἰδιώμα ρητινεύσεως εἶναι πράγματι τὸ συντηρητικώτερον πάντων τῶν ἰδιωμάτων.

3. Ὑδροπρίονον. Ἡ πολυπλοκωτέρα καὶ ἀξία τοῦ ὀνόματός τῆς δασικῆς μηχανῆς εἶναι ἀναμφισβητήτως τὸ ὕδροπρίονον.

Λαϊκῆς ἐπινοήσεως καὶ κατασκευῆς, τὸ ὕδροπρίονον ἢ πριονόμυλος ἢ ταβλόμυλος ἢ ἀπλῶς πριόνι δικαιούται τὸν τίτλον τῆς μηχανῆς, μετὰ τὴν τεχνικοοικονομικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου, διότι ἐπιδιώκει νὰ παραγάγῃ τὸ μέγιστον εἰς ὠφέλιμον ἔργον ἀποτέλεσμα, μετὰ τὴν μικροτέραν δυνατὴν δαπάνην εἰς χρόνον, κόπον καὶ χρῆμα.

Ὅχι δὲ μόνον ἐπιτυγχάνει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, ἀλλ' ἀναβιβάζει τὸ ποιοτικὸν ἐπίπεδον τῆς παραγωγῆς, διότι μετὰ τὸν πέλεκυν ἢ τὸ χειροπρίονον ἢ παραγωγή πριστῆς ξυλείας δὲν θὰ εἶχε ποτὲ ὑπερβῆ τὸ στάδιον τῆς διμέτρου σανίδος καὶ τοῦτο μετὰ τὴν μεγαλυτέραν φθορὰν χρησίμου ὕλικου καὶ τὸν χαμηλότερον βαθμὸν ποιότητος.

Δὲν εἶναι ἡ θέσις εἰς μίαν ἱστορικὴν χαρακτηρὸς μελέτην ἢ ἀνάλυσιν τῆς οἰκονομικοτεχνικῆς ἱκανότητος τοῦ ὕδροπρίονου, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἢ μελέτη τῆς ἀναγκαιότητός του ἐντὸς τοῦ κοινωνικοοικονομικοῦ πλαισίου τῆς ἐποχῆς, ὅπου τοῦτο ἤκμασεν. Ἡ μελέτη καὶ ἡ διερεύνησις τοῦ θέματος τοῦτου περισσότερον προσήκει εἰς μίαν τεχνικὴν μελέτην, (1) ἐνῶ ἐνταῦθα θὰ τὸ ἐξετάσωμεν μόνον ἀπὸ καθαρῶς ἱστορικῆς ἀπόψεως.

Κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ ἐλευθέρου θίου ἐν Ἑλλάδι, ὅπως λέγομεν καὶ ἀλλαχοῦ, ὑπῆρχε σπάνις μεγίστη τεχνικὸν ξύλου, ἀλλὰ καὶ μεγίστη ζήτησις. Αἱ κρατικαὶ Ὑπηρεσίαι καὶ μάλιστα αἱ στρατιωτικαὶ ἠναγκάζοντο νὰ ἐνεργοῦν εἰς τὰ δάση ὕλοτομίας δι' ἰδίων μέσων προκειμένου νὰ καλύψουν τὰς ἀνάγκας τῶν. Ἡ ταχεῖα καὶ μαζικὴ παραγωγή τεχνικοῦ ξύλου καὶ ἰδίως πριστῆς ξυλείας ἦτο μία ἱστορικὴ ἀναγκαιότης καὶ ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω (Μέρος Β', κεφάλαιον Α') ἢ νεοσύστατος τότε Δασικὴ Ὑπηρεσία προήλθεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ὀργανώσῃ τὴν παραγωγὴν τεχνικῆς ξυλείας δι' ἀπ' εὐθείας ὕλοτομιῶν εἰς τὰ δημόσια δάση, πρὸς τὸν σκοπὸν καλύψεως τῶν ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως. Ἔτσι τὸ ἔτος 1836 προέβη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἴδρυσιν ἐνὸς ὕδροπρίονου ἐν Εὐβοίᾳ πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐξ ἐλάτης δασῶν Δίρφους, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐνὸς δευτέρου ὕδροπρίονου εἰς τὴν ποταμοκοιλιάδα τοῦ Ἀλφειοῦ πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ πολυτίμου τῆς πευκοδάσους. Παραλλήλως ἐπροπαγάνδιζε τὴν διάδοσιν τοῦ ὕδροπρίονου μεταξὺ τῶν δασεπιχειρηματιῶν, ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ. (2)

Ἀναμφισβητήτως τὸ ὕδροπρίονον ἦτο γνωστὸν εἰς τὴν Δασικὴν Ὑπηρεσίαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ὀθωνικῆς Ἑλλάδος, διότι τοῦτο ἦτο πρὸ

(1) Τοιαύτη μελέτη εἶναι ἡ τοῦ καθ. Ἀν. Οἰκονομοπούλου «Οἱ ὕδροπρίονοι ἐν Ἑλλάδι» (Ἀθήναι 1925), ἡ ὁποία ὁμοίως παραμένει εἰς αὐστηρῶς τεχνικὸν ἐπίπεδον, ἐλάχιστα διερευνῶσα τὸ θέμα ἀπὸ κοινωνικοοικονομικῆς ἀπόψεως, οὐδὲν δὲ ἀπὸ ἱστορικῆς.

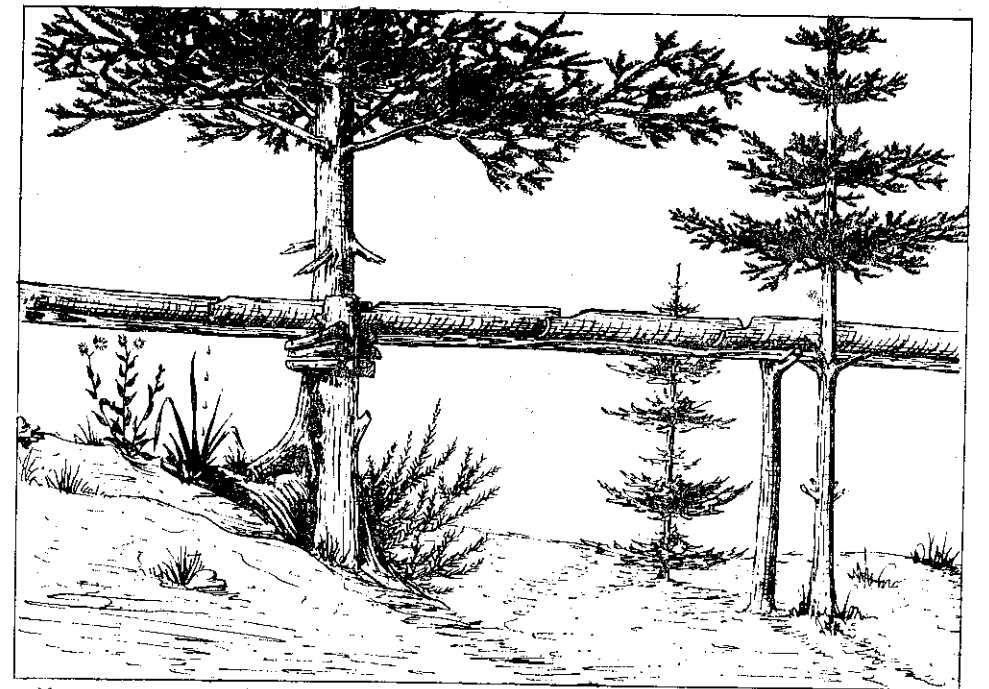
(2) Βλ. τὸ Δ)γμα τοῦ 1837 «Περὶ συστάσεως Ἐπιτροπῆς ἐμψυχώσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας», ἀρθ. 14, ἐδ. δ'.

πολλοῦ ἐν χρήσει εἰς τὰς χώρας τῆς Μέσης καὶ Β. Εὐρώπης, αἱ ὁποῖαι ἦσαν δασώδεις περιοχαὶ καὶ ὅπου ἡ δασικὴ τεχνολογία καὶ μηχανολογία ἦτο φυσικὸν νὰ εἶναι ἀνεπτυγμένα.

Ἀπὸ τὴν Μέσῃ Εὐρώπῃ τὸ ὕδροπρίονον εἰσέδυσεν εἰς τὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο μόνιμως εἰς τὰς βορειοτέρας ἐξ αὐτῶν, Ἀλβανίαν, Σερβίαν, Βουλγαρίαν, Μακεδονίαν, Ἡπειρον.

Εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα, μολοντί εἰς αὐτὴν ἡ δασοπονία δὲν εἶχε σοβαρῶς ἀναπτυχθῆ, τὸ ὕδροπρίονον δὲν ἦτο ἀγνωστὸν καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο περιοδικῶς. Εἰς περιπτώσεις δηλαδὴ μαζικῆς παραγωγῆς τεχνικῆς ξυλείας εἰς τὰ δάση τῆς νοτίου Ἑλλάδος, μαστόροι καὶ δασεργάται βορειοελλαδίται μετακαλοῦμενοι προσήρχοντο συγκροτημένοι εἰς συνεργεῖα, κατεσκευάζον τὸ ὕδροπρίονον εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν, διεχειρίζοντο ὀλόκληρον τὴν πριστικὴν ἐπιχείρησιν, διὰ λογαριασμὸν τοῦ δασοκτήμονος, μετὰ δὲ τὴν ἐξάντλησιν τοῦ λήμματος ἀπήρχοντο, φροντίζοντες νὰ διαλύσουν τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ πριστηρίου καὶ νὰ διαφυλάξουν τὸ μυστικὸν τῆς τέχνης τῶν.

Ἡ τοιαύτη διείσδυσις τοῦ ὕδροπρίονου κατὰ περιόδους ἢ ἐποχὰς εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα ἔφθασε μέχρι Κρήτης, μνημονεύεται δὲ ἐγκατάστασις ὕδροπρίονου εἰς τὸν ρύακα τοῦ Φαραγγιοῦ τῆς Σαμαριάς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σφακίων, πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ κυπαρισσοδάσους τῆς περιοχῆς ἐκείνης. Παραδόσεις σώζονται ὁμιλοῦσαι περὶ ἐγκαταστάσεως κατ' ἐπανάληψιν ὕδροπρίονου ἐντὸς τοῦ φαγγιοῦ τούτου, τὸ ὁποῖον διατηρεῖ ρέον ὕδωρ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, κατὰ τὸ διάστημα τῆς τουρκοκρατίας, ἴσως καὶ τῆς ἐνετοκρατίας, ἐξ οὗ, καθ' ἡμᾶς καὶ τὸ τοπωνύμιον «Ἀγία Ρουμέλη» ἦτοι νερό, ἐν προκειμένῳ ἢ «δέση» τοῦ νεροῦ τοῦ ρύακος

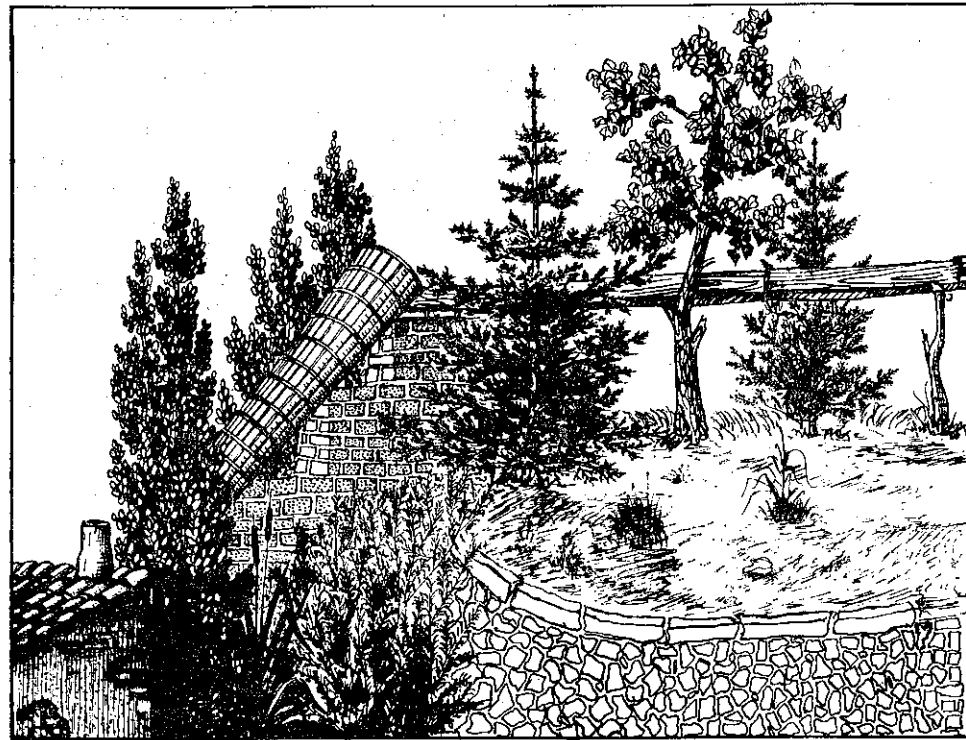


Μεταφορὰ ὕδατος μετὰ κανάλους ἀπὸ τὴν δέσην εἰς τὴν κρέμασιν (ὕδατόπτωσιν).

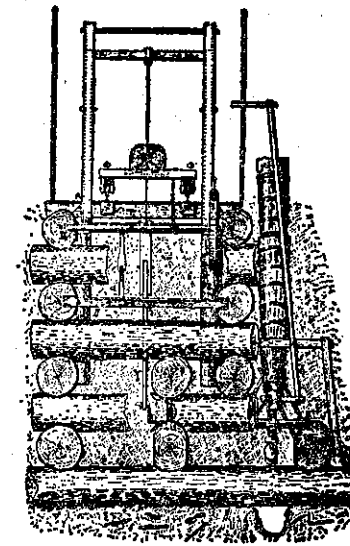
διὰ τὴν κίνησιν τοῦ ὑδροπρίονος ὑπὸ τοῦ ἐκ Ρούμελης μαστόρου, διότι οἱ Κρήτες ἀποκαλοῦσαν Ρουμελιῶτες ἀδιακρίτως ὅλους τοὺς βορειο-ελλαδίτας. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν λέξιν «ἀγιά» αὕτη ἀπαντᾷ πολλαχοῦ καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ χέρσῳ Ἑλλάδι μετὰ τὴν ἔννοιαν τῆς πηγῆς νεροῦ Ἄγιά λέγεται καὶ ἡ θεοὺς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κυδωνίας ἔνθα αἱ πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὑδρεύεται ἡ πόλις τῶν Χανίων. Τελευταία περίοδος ἐγκαταστάσεως ὑδροπρίονος εἰς τὸν φάραγγα τῆς Σαμαριάς, ἱστορικῶς μνημονευομένη, εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 1876. «Ἀπὸ τὸ τραγούδι τοῦ Ζανουδάκη, λέγει ὁ καθ. Ν. Β. Τωμαδάκης, ἐμάθουμεν ὅτι τὸ 1876 οἱ Σφακιανοὶ ἔφεραν μίαν μηχανὴν διὰ νὰ κάμνουν σανίδας καὶ νὰ σιγίζου ἐύλα» (Ἐφημερίς Κήρυξ Χανίων, φύλ. τῆς 20.10.1929).

Τὸ ὑδροπρίονον δὲν εἶναι ἀπλῶς μίαν ξυλοπριστικὴν μηχανήν, ἀλλὰ ὀλόκληρον ἐργαστάσιον ὀργανούμενον εἰς δύο ὀρόφους. Εἰς τὸν κάτω ὀροφον εὐρίσκονται τὰ μηχανήματα τῆς κινήσεως, εἰς τὸν ἄνω ὀροφον αἱ ξυλοπριστικαὶ ἐγκαταστάσεις.

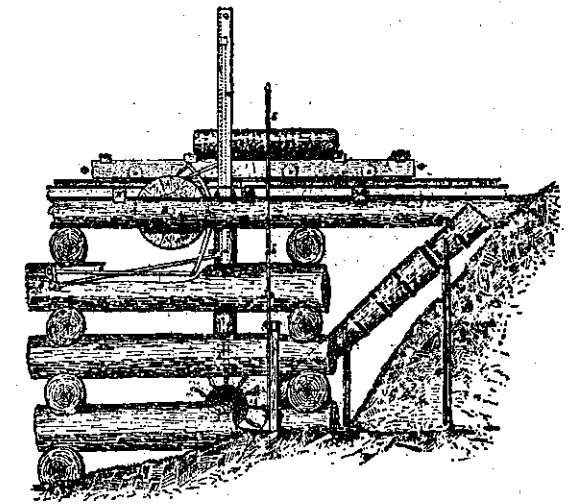
Διακρίνομεν τρία τμήματα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ὑδροπρίονος. Τὸ πρῶτον τμήμα τῆς ὑδατικῆς διατάξεως περιλαμβάνει τὴν ὑδροληψίαν, τὴν μεταφορὰν τοῦ ὕδατος καὶ τὴν δημιουργίαν τῆς ὑδατοπτώσεως. Τὸ δεῦτερον τμήμα τῆς κινήσεως περιλαμβάνει τὸ σύστημα τῆς ἀρχικῆς κινήσεως (φτερωτὴ — ἀτρακτός), ἡ ὁποία εἶναι κίνησις περιστροφικὴ. Τὸ



Τὸ τελευταῖον τμήμα τῶν ὑδαταγωγῶν καὶ τὸ θαγένη (ἢ κρέμαση).



πρόοψις



πλάγια ὀψις

Ἐξυλοπρίονον

σύστημα τῆς μεταμορφωμένης κινήσεως, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ περιστροφικὴ κίνησις μεταβάλλεται εἰς εὐθύγραμμον (ντουλάς ἢ βόλτα) παλινδρομικὴν, κατακόρυφον μὲν εἰς τὴν κίνησιν τοῦ πλαισίου τῶν πρίονων, ὀριζόντιον δὲ (πλιάκος, ρέθ, ροδάνι) εἰς τὴν κίνησιν τοῦ φορείου μεταφορᾶς τοῦ κορμοτεμαχίου πρὸς πρίσιν.

Περὶ τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἐνεφάνιζεν ὁ ὑδροπρίων μέχρι τοῦ 6' παγκοσμίου πολέμου διὰ τὴν ἑλληνικὴν δασοπονίαν, ἀπὸ ἀπόψεως δασικῆς ἐδαφικῆς προσόδου, ὁ καθ. Ἄν. Οἰκονομόπουλος ἔγραφε κατὰ τὸ 1925 τὰ ἑπόμενα:

Μὲ τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται τὰ δάση μας, ἔχοντα μικρὰν ἀποδοτικότητά καὶ τελούντα ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας συγκοινωνίας, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναμένωμεν ὑψηλὴν μερικὴν δασικὴν ἐδαφικὴν πρόσοδον, προερχομένην ἐκ «πιστέας ξυλείας» παρά μόνον διὰ τῆς λειτουργίας ἀπλῶν μηχανῶν ὡς οἱ ὑδροπρίονες. Οὗτοι παρουσιάζουν τὴν εὐχέρειαν νὰ μετατοπίζωνται πλησίον τῆς ὕλοτομητέας θέσεως, πράγμα τὸ ὁποῖον ἐξασφαλίζει οὐ μόνον τὴν μεγαλυτέραν δασικὴν ἐδαφικὴν πρόσοδον, ἀλλὰ καὶ τὴν προσπάθειαν αὐξήσεως τοῦ ποσοῦ τῆς παραγομένης ξυλείας, ἐπομένως τὴν δυνατότητα λήψεως μέτρων καλυτερεύσεως τῆς δασικῆς παραγωγῆς καὶ θελιώσεως τῶν συνθηκῶν συγκοινωνίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἡ ἀμεσώτερον πρακτικὴν ἀξίαν ἔχουσα σημασία τοῦ δάσους περισσότερο ἐκδηλὸς καθίσταται καὶ τὸ δάσος ἀναγνωρίζεται ὡς πολὺτιμον ἀγαθὸν καὶ συνεπῶς ἐντονωτέρα καθίσταται ἡ φύλαξις του.

«Δὲν παρέλκει ἐπίσης νὰ ἀναφέρωμεν, τονίζει ἐπὶ λέξει ὁ συγγραφεύς, ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως προσπελάσεως καὶ γνώσεως τῶν δασῶν ἐν Ἑλλάδι, οἱ ὑδροπρίονες παίζουσι κατὰ τοῦτο κύριον ρόλον, καθ' ὅσον καθιστῶσι δυνατὴν καὶ διευκολύνουσι τὴν ἕνεκα τῶν δυσμενῶν συγκοινωνιῶν ἄλλως ἀνέφικτον ἐπίσκεψιν τῶν δασῶν, παρέχοντες κατάλυμα εἰς τὸν (δασικὸν) ἐπισκέπτην. (...) Διὰ τοῦτο οἱ ὑδροπρίονες, ἐντὸς τῶν

δασῶν εύρισκόμενοι, δρωσιν ὡς τέρματά (ύπηρεσιακῶν) ἐκδρομῶν, καθιστῶντες αὐτάς δυνατάς καί ἐκτελεστάς.

«Δυστυχῶς, προσθέτει ὁ συγ. ἐν ύποσημειώσει, περὶ τοῦ ρόλου τῶν ὑδροπρίωνων ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατεῖ τελεία παραγνώρισις σχετικῶς πρὸς τὴν σημασίαν των διὰ τὴν δασικὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ οἰκονομίαν, ὡς τοῦτο προκύπτει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῶν ἀσαφῶν διοικητικῶν διατάξεων, ἀφ' ἑτέρου ὁμως καὶ κυρίως ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πολλοὶ ἀνώτεροι δασικοὶ ὑπάλληλοι παρ' ἡμῖν ὄχι μόνον τῆς λειτουργίας, ἀλλ' οὔτε κἀν τῆς εἰκόνας τῶν ὑδροπρίωνων εἶναι γινῶσται...»

Τελευτῶντες τὰς περὶ ὑδροπρίωνος παρατηρήσεις μας σημειοῦμεν, ὅτι τὸ πριστικὸν τοῦτο μέσον, ἐπιζῆσαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, διήνυσε ζωὴν ἡμισείας τουλάχιστον χιλιετηρίδος ἀνά τὸν δασικὸν εὐρωπαϊκὸν χῶρον. Μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ἡ περὶ τὸ ὑδροπρίονον τεχνικὴ ὀρολογία θέλει ἴσως ἀποδειχθῆ χρήσιμος εἰς τὴν διερεύνησιν τῆς ἱστορικῆς του ἐξελίξεως εἰς τὴν Βαλκανικὴν, σημειοῦμεν ἐπὶ πλέον τὰ ἐπόμενα: Τὰ διάφορα ἐπὶ μέρους ἐργαλεῖα καὶ ἐξαρτήματα τὰ συγκροτοῦντα τὸ ὑδροπρίονον ὑπερβαίνουν τὰ τεσσαράκοντα, αἱ ὀνομασίαι δὲ τούτων αποτελοῦν ἰσαριθμους τεχνικοὺς ὄρους. Ἐκ τούτων πλέον τοῦ ἡμισέος ἀνήκουν εἰς τὸ ἑλληνικὸν λεξιλόγιον ὡς αὐλάκι, δέση, κἀναλη, κρέμαση (ὑδατόπτωσις), γέρος, γριά, λεπίδα, μασχαλίδα, πλιέσιμο (ἀπάλυνσις), πριόνι, πριονόμυλος, ταβλόμυλος, ροδάνι, σταματήρα, φαλάγγι, φτερωτή, κ.ἄ. Ὀλιγώτεροι τοῦ ἡμισέος τούτων ἀνήκουν εἰς τὸ λεξιλόγιον τῶν ἄλλων γλωσσῶν τῆς Βαλκανικῆς, τουρκικῆς, ἀλβανικῆς, σλαβικῆς, ρουμανικῆς ὡς θόλτα, μάτσικα, μπάμπια, ντάν, ντερέκε, ντουλάς, πλιάκος, ρέθ, σόπι, σοπάκι, τσοπράκι κ. ἄ.

Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ λεξιλογίου τούτου δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς βορείου Βαλκανικῆς τὸ ὑδροπρίονον εὕρισκετο εἰς χεῖρας Ἑλλήνων μαστόρων, οἱ ὅποιοι ἐπέδρασαν εἰς τὴν τελικὴν του διαμόρφωσιν καὶ τελειοποίησιν.



Συγκέντρωσις κορμοτεμαχίων εἰς τὸν πρὸ τοῦ ὑδροπρίωνος χῶρον.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΤΟΥ ΙΘ' ΑΙΩΝΟΣ

1. Τὰ προγνωστικὰ τῶν Ξένων ἐπισκεπτῶν.

Αἱ ἐπανειλημμένα ἐξεγέρσεις τῶν Ἑλλήνων, πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' μέχρι καὶ τοῦ ΙΗ', εἶχον πᾶσαι ἀποτύχει καὶ αἱ ἐλπίδες αἱ στηριχθεῖσαι εἰς τὴν χριστιανικὴν Δύσιν εἶχον ἐπίσης διαψευσθῆ. Τὸ τουρκικὸν κράτος εἶχε στερεώσει ἐπὶ τοῦ ὑποδούλου γένους τὴν ἀδιαμφισβήτητον κυριαρχίαν του, κατωχυρωμένην μὲ δύο εὐρωπαϊκὰς συνθήκας εἰρήνης, τοῦ Κάρλοβιτς (1699) καὶ τὴν τοῦ Πασάροβιτς (1718). Τὸ τελευταῖον ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ 1770-74 ὑπὸ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Ρωσίας εἶχε καταλήξει εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ Κιουτσουκ Καϊναρτζῆ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐγκαταλειφθέντες εἰς τὴν τύχην των ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα.

Ἐν ἔτει 1780 ἡ Πελοπόννησος εἶχεν ὑποστῆ τοιαύτην φθορὰν ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπενέβησαν παρὰ τῆ Ὑψηλῆ Πύλῃ διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ κακόν.

Μέχρι τότε ἴσχυεν αὐτὸ ποῦ ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης, ὅτι ὑπῆρχεν ἕνας τρίτος τόπος, ἑλληνικὸς τὰ θουνά, ἐνῶ ὁ κάμπος ἦτο τουρκικὸς. Ἀλλὰ τῶρα καὶ τὰ θουνά εἶχον παραβιασθῆ συστηματικῶς καὶ ἡ εἰρήνη, ποῦ ἐβασίλευεν, ἦτο νεκροταφικὴ. Δὲν ἦτο δὲ μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅπου ἐπικρατοῦσεν αὐτὴ ἡ κατάστασις. Καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰς Ἀθήνας, διατελούσας ὑπὸ προνομιακῶν καθεστῶς, οἱ χριστιανοὶ εἶχον ὑποστῆ ἐπὶ ὀλόκληρον εἰκοσαετίαν τὴν τυραννίαν τοῦ Χατζῆ Ἀλῆ Χασεκῆ (1775-1795), μὲ ἀποτελεσματὴν ἡ χαριτωμένη πόλις τοῦ Βαβῆν καὶ τοῦ Carrey (1674) νὰ παρέχῃ ὄψιν ἀθλιότητος καὶ δυστυχίας.

Αὐτὴ ἦτο ἡ ἀτμόσφαιρα εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅταν ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐδέχθη αὐτὴ πυκνάς ἐπισκέψεις ἐπιφανῶν ξένων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν ἔτρεφον φιλικὰ ἄλλοι δὲ μὴ φιλικὰ αἰσθήματα, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ἐχθρικά.

Πρῶτος κατὰ σειράν ἐμφανίζεται ὁ Ἄγγλος λοχαγὸς Οὐίλλιαμ Μάρτιν Λῆκ (1799), ἐπιφορτισμένος μὲ ἐπίσημον πολιτικοστρατιωτικὴν ἀποστολήν. Ἀπὸ τοῦ Δ)θρίου 1805 μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1810 διατρέχει τὰς ἑλληνικὰς χώρας καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐργαζόμενος διὰ τὴν ἀμυναν τῶν τουρκικῶν ἀκτῶν κατὰ ἐνδεχομένης ἀποβάσεως τῶν Γάλλων, μελετᾷ «τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς διαθέσεις τῶν κατοίκων», τὸν Ὀκτώθριον τοῦ 1808 συνοδεύει πολεμικὸν ὕλικὸν ἀποστελλόμενον ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὸν Ἀλῆ πασάν τῶν Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος λαμβάνει εἰς ἀντάλλαγμα τὴν Πάργαν. Τὸν Σ)θριον τοῦ 1809 παρευρίσκεται εἰς τὴν θριαμβευτικὴν ὑποδοχὴν τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, ἐπιστρέφοντος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1810 εἰς ὁμοίαν ὑποδοχὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ, Μουχτάρ πασᾶ, ἐπιστρέφοντος εἰς Ἰωάννινα ἀπὸ τὸν Δούναβιν. Τὰ αἰσθήματα συνειπῶς τοῦ Λῆκ εἶναι εὐθυγραμμισμένα μὲ

τήν φιλότουρκον αγγλικήν πολιτικήν, διὰ τὴν ὁποίαν ὀρθὸν εἶναι πᾶν ὅ,τι συμφέρει εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Καὶ συμφέρον εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶναι ἡ ἀκεραιότης τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐκτὸς ἂν πρόκειται νὰ περιέλθῃ εἰς αὐτὴν κανένα καλὸ κομμάτι τῆς τελευταίας (Κύπρος, Αἴγυπτος). Μετὰ τὸν Ληκ κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Γερμανὸς Ἰάκωθος Σολομὼν Μένδελσον — Βάρθολδου, ὁ ὁποῖος περιώδευσε τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἐπὶ ἐπτάμηνον κατὰ τὸ 1803 - 1804.

Ἴδου πῶς ἐκφράζεται διὰ τοὺς Ἕλληνας:

Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ εὐδοκίμησούν εἰς τίποτε, οὔτε εἰς τὰς ἐπιστήμας οὔτε εἰς τὰς τέχνας. Ἀποκλειστικὴ τῶν μερίων εἶναι τὸ ἐμπόριον καὶ αἱ μόναι τῶν ἀπολαύσεις αἱ αἰσθησιακαί. Ἡ ἀγωγή τῶν δὲν τοὺς ἐπιτρέπει ἀνατάσεις. Πολλοὶ εἶναι οἱ Ἕλληνες, ποὺ πηγαίνουν χάριν σπουδῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐν τούτοις ἐπιστρέφουν εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἐξ ἴσου ἀμαθεῖς ὅσον ἦσαν καὶ ὅταν ἐξεκίνησαν. Τούτο πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἑλλείψιν προπαιδεύσεως καὶ θασικῆς καταρτίσεως. Ἀλλὰ καὶ σπουδασταί, προερχόμενοι ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς παροικίας τοῦ Λιθόρνο, τῆς Τεργέστης, τῆς Βενετίας καὶ τῆς Βιέννης, δὲν ἀποδεικνύονται περισσότερο ἐπιδεκτικοὶ μορφώσεως. Διότι οὔτε ἡ οικογενειακὴ τῶν ἀνατροφή οὔτε ἡ φυσικὴ τῶν κλίσις τοὺς ὠθεῖ πρὸς τὰ μεγάλα καὶ τὰ ὡραία.

Εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος, συνεχίζει ὁ Β., ὅτι μεταξὺ τῶν δυναμένων νὰ σπουδάσουν Ἑλλήνων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὐρεθῶν ἑκατόν, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπεδίδοντο εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν.

Καὶ ἐρωτῶ ἐκείνους, ποὺ ἐκθειάζουν τὴν εὐφυΐαν τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, διατί ἤδη ἀπὸ αἰῶνων οὐδεὶς ἀνεδειχθῆ μεταξὺ αὐτῶν διακεκριμένος μαθηματικός, ἐφ' ὅσον μάλιστα τὰ μαθηματικά εἶναι ἐπιστήμη, τὴν ὁποίαν καὶ οἱ Τούρκοι τιμοῦν καὶ προπαίδευσιν καμμίαν δὲν ἀπαιτεῖ;

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἀστοὶ καὶ ἀγρόται, δὲν ἀγαποῦν τὸ διάβασμα. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι διαβάθουν εἶναι ἀπίθανον ὅτι θὰ εὐρίσκετο ἕστω καὶ ἓνας νὰ ἐγγραφῆ συνδρομητῆς εἰς τὴν «Σύνοψιν τῶν κωνικῶν τομῶν».

Καὶ τὸ τελικὸν συμπέρασμα τοῦ Βάρθολδου:

Τὸ κατ' ἐμέ, ἡ Ἑλλάς ὁμοιάζει πρὸς δάσος, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἦτο λαμπρότατον, πλήρες ἀπὸ τὰ πλέον μεγαλοπρεπῆ καὶ σπάνια δένδρα. Ἐκόπησαν ὅμως οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι θλαστοὶ καὶ κάθε ἐλπίς, ὅτι ἀπὸ τὰ πρέμνα θὰ ἀναβλαστήσουν νέοι ἔχει ἀπολεσθῆ ὀριστικῶς. Μάλιστα αἱ παλαιαὶ ρίζαι, ὅπου ὑπάρχουν, ἐμποδίζουν κάθε νέαν καλλιέργειαν. Δὲν εἶναι θέβια ἀδύνατον νὰ ἐκριζωθοῦν αἱ παλαιαὶ καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἔδαφος νὰ ἐγκατασταθῇ μία νέα φυτεία. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ἂν δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ καὶ κατὰ ποῖον τρόπον εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῆ. Πρώτιστος ὄρος θὰ ἦτο ἡ ἔξωσις τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ εἶναι σωστὴ ἀπερισκεψία νὰ ἀναμένωμεν ἓνα τόσο μέγα ἔργον ἀπὸ τοὺς συγχρόνους Ἕλληνας καὶ μάλιστα εἰς πολὺ προσεχὲς μέλλον, ἀφοῦ τὸ νὰ ἀναβιβάσῃ κανεὶς τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν θὰ ἦτο ἔργον ἐξαιρετικὰ κοπιῶδες.

Αὕτη ἦτο ἡ γνώμη τοῦ Βάρθολδου ἐν ἔτει 1804.

Ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς ἔτους μετὰ τὸν Β. εἰς τὰ 1805, τοποθετεῖται εἰς τὰ Ἰωάννινα ὡς γενικὸς πρόξενος τῆς Γαλλίας ὁ Πουκεβίλ. Ἡ ἐπίσημος ἀποστολὴ του περιλαμβάνει «μίαν ἀκριβολόγον περιγραφὴν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, μακρὰν ἀπὸ ὑποθέσεις καὶ γενικότητος» μίαν κατὰ

θάθος μελέτην τῶν θεσμῶν καὶ τῶν ἠθῶν τῶν κατοίκων, ἀπηλλαγμένην ἀπὸ ἀξιώματα καὶ μεταφοράς, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν συνήθως εἰς τὸ νὰ συγκαλύψουν ὑπαινιγμούς καὶ ὑστεροβουλίας». Διὰ μίαν τοιαύτην μελέτην ὁ Πουκεβίλ ἦτο παρασκευασμένος καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος αὐθεντικότερος ἄνθρωπος νὰ ἀναλάβῃ ἓνα τοιοῦτον ἔργον. Πράγματι τὸ Voyage dans la Grèce δὲν μᾶς ὁμιλεῖ μόνον διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ διὰ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς τῆς συγχρόνου, ἀλλὰ μᾶς προσφέρει ἄφθονον καὶ ποικίλον ὕλικόν, ἱστορικόν, κοινωνικόν, ἐπιστημονικόν, οἰκονομικόν, λαογραφικόν, ἠθογραφικόν κλπ. ὥστε νὰ ἐμφανίζεται ὀλοζώντανη ἢ σύγχρονος Ἑλλάς. Ὁ Πουκεβίλ δὲν ἠκολούθησε τὴν μέθοδον τῶν προγενεστέρων του ὅπως ὁ Guys, οἱ ὁποῖοι ἀναζητοῦσαν ἐπιβιώσεις τῶν ἀρχαίων μέσα εἰς τοὺς συγχρόνους Ἕλληνας, ἀλλ' ἀντιθέτως «ἐκκινῶν ἀπὸ τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ὅσα δημιουργοῦν συνδέσμου μετὰ τὴν ἀρχαιότητα.» (1)

Ὁ Πουκεβίλ μετὰ τὸ ἔργον του προσέφερεν εἰς τὸν Ἀγῶνα τοῦ Εἰκοσιένα θετικὴν βοήθειαν. Διότι ὁ φιλελληνισμὸς τῶν πολιτισμένων λαῶν δὲν ἐπέσεν ὡς δῶρον ἐς οὐρανόν. Εἶναι προϊόν προεργασίας καὶ ὁ Π. εἶναι πρωτεργάτης του, διότι τὸ ἔργον του εἶναι εἰλικρινές, ἀληθινόν, ἔχει πειστικότητά. Τὰς μελέτας του ὁ Π. ἐπραγματοποίησεν εἰς διάστημα δέκα ἐτῶν (1805 - 1815). «Αὐτὰ τὰ 10 χρόνια, λέγει ὁ ἴδιος, ἦσαν τὰ ὠραιότερα χρόνια τῆς ζωῆς μου». Εἰς τὰ 1820, ποὺ παρουσίασε τὸ ἔργον του, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ ἑλληνικά πράγματα εἶχε κορυφωθῆ. Ὁ Π. δὲν κάμνει κήρυγμα πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὅπως ὁ Βύρων, οὔτε ἐξαγγέλλει προφητείας, ὅπως ὁ Βάρθολδου, ἀλλὰ δίδει μίαν ἠθικὴν προσφοράν, ποὺ ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ ὅσον ὄλαι αἱ ἄλλαι ὁμοῦ.

Εἰς τὰ 1806 φθάνει εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Σατωβριάνδος. Ἡ παραμονὴ του διαρκεῖ μόλις εἴκοσι ἡμέρας, ἀπὸ 10 Αὐγούστου μέχρι 30 ἰδίου. Διασχίζει τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Μεθώνης μέσω Σπάρτης καὶ Ἄργους πρὸς τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἐκεῖθεν διὰ Μεγαρίδος εἰς Ἀθήνας, ὅπου φθάνει τὴν 23ην Αὐγούστου. Ἐξ Ἀθηνῶν διασχίζει τὴν Ἀττικὴν διαπεραιοῦται εἰς Κέα καὶ ἐκεῖθεν ἀποπλεῖ πρὸς Σμύρνην καὶ Ἱερουσαλήμ. Καίτοι βραχύτατον τὸ ταξεῖδι του καὶ ὀλιγόχρονος ἡ παραμονὴ του εἰς τὴν Ἑλλάδα, προφθάνει νὰ μᾶς ἀφήσῃ ἐνδιαφερούσας εἰκόνας καὶ πληροφορίας διὰ τὴν χώραν καὶ μάλιστα ἐδαφοπονικῆς φύσεως.

Εὐρισκόμενος εἰς τὴν Σπάρτην ζητεῖ νὰ τοῦ δείξουν τὸν Εὐρώτα, ἀλλ' οὐδεὶς γνωρίζει ποταμὸν μετὰ τοιοῦτον ὄνομα. Ὅταν ἐπὶ τέλος τὸν ἀνακαλύπτει «ἦταν ἡ 18η Αὐγούστου 1806», ἡμέρα ἀξιομνημόνευτος διὰ τὸν συγγραφέα. Εἰς τὰς ἐννέα ἡ ὥρα τὸ πρωτὶ ἔκαμε ἓνα περίπατον εἰς τὴν ὄχθην του, «αὐτὸν τὸν περίπατον, γράφει, ποὺ δὲν θὰ σῆσῃ ποτὲ εἰς τὴν μνήμην μου.» Εἰς τὰ Μέγαρα ἐντυπωσιάζεται, βλέπων μίαν ὁμάδα ἀπὸ Ἀρβανίτισσας, ποὺ πλένουν χαρούμενα ἀσπρόρρουχα εἰς μίαν δημοσίαν θρύσιν.

Εἰς τὴν Ἐλευσίνα τὸν ἀναμένει κάποιος ἐντόπιος, ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας, τὸν Φωβέλ, διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ ἴδιος τοῦ παρουσιάζεται ὡς ἐκμεταλλευτῆς τῶν πευκοδασῶν τῶν Γερανεῶν ὀρέων, δηλαδὴ τῆς Μεγαρίδος, πρὸς παραγωγὴν ρητίνης καὶ πίσσης (κατράμης). Πολὺ ἐνδιαφέρουσα δασοπονικῶς πλη-

(1) Ἄλκη Ἀγγέλου «Ὁ Πουκεβίλ καὶ ἡ Ἑλλάδα του», Ἀθήναι 1968.

ροφορία, η οποία προέρχεται από ένα σύγγραφο, που τόσον άρέσκεται εις γενικότητα, μάλιστα όταν μάς θεβαιώνη: «Είχα σχηματίσει σαφείς ιδέας διά τὰ μνημεία, τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τοὺς ποταμούς, τὰ δάση, τὰ θουνά τῆς Ἀττικῆς... » Εὐτυχῶς ὅτι αὐτὴ πληροφορία του διὰ τὴν Ἀττικὴν εἶναι λεπτομερέστεραι καὶ σαφέστεραι. Διὰ τὴν Πελοπόννησον γράφει: «Μετὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ὁ ζυγὸς τῆς σκλαβιάς ἐγίνε βαρύτερος. Οἱ Τουρκαλβανοὶ κατέσφαζαν ἕνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Δὲν θλέπει κανεὶς παρὰ χωριὰ κατεστραμμένα διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Εἰς τὰς πόλεις, ὅπως εἰς τὸν Μυστράν, ὀλόκληροι συνοικίαι ἔχουν ἐγκαταλειφθῆ. Πολλάκις διήνυσσα ἀπόστασιν πλέον τῶν 15 λευγῶν εἰς τὴν ὑπαιθρον χωρὶς νὰ συναντήσω οὔτε μίαν οἰκίαν. Φοβεραὶ ταπεινώσεις καὶ προσβολαὶ κάθε εἴδους ἐξαφανίζουσι τελικῶς ἀπὸ παντοῦ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ζωὴν».

Διὰ τὴν Ἀττικὴν γράφει:

Ἡ Ἀττικὴ, μὲ κάπως ὀλιγωτέραν σκλαβίαν, δὲν παρουσιάζει ὀλιγωτέραν ἐξασθλίωσιν. Ἡ ὑπαιθρος παραμένει γενικῶς ἀκαλλιέργητος, τὸ ἔδαφος γυμνόν, μονότονον, ἄγριον, μὲ ἕνα χρώμα κίτρινον καὶ μαρμαμένον. Δὲν ὑπάρχουσι καθ' αὐτὸ ποταμοὶ, ἀλλὰ μικρὰ ρυάκια καὶ χεῖμαρροι, στεγνοὶ κατὰ τὸ θέρος. Δὲν συναντᾷ κανεὶς ἀγροκτήματα, δὲν θλέπει γεωργούς, οὔτε κάρρα οὔτε ζευγάρια βοῶν. Δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερον θλιβερόν, ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ἡμπορῆ κανεὶς νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ ἴχνη ἑνὸς συγχρόνου τροχοῦ, ἐνῶ διακρίνει σαφῶς ἐπὶ τῶν θράξων τὰ ἴχνη ἀρχαίων τροχῶν.

Ὀλίγοι χωρικοὶ μὲ κάπες, φοροῦντες εἰς τὸ κεφάλι ἕνα κόκκινον φέσι, ὅπως οἱ κατάδικοι τῶν κατέργων τῆς Μασσαλίας, σὰς ἀπευθύνουσι διερχόμενοι μίαν θλιβεράν «καλησπέρα». Ὁδηγοῦν θασαγοῦρια καὶ πουλάρια μὲ λυμένες χαίτες, πού τοὺς εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ μεταφέρουσι τὰς πενιχρὰς ἐσοδείας τῶν καὶ τὰ προϊόντα τῶν ἀμπελῶν τους.

Ἐπειγόμενος νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ Σμύρνην, ὁ Σατωβριάνδος δὲν ἀναμένει πλοῖον νὰ ἀναχωρήσῃ μὲσω Πειραιῶς, ἀλλὰ πηγαίνει εἰς Κερατέαν, ἵνα διαπεραιωθῆ εἰς Κέα. Ἀλλὰ εἰς τὴν Κερατέαν παραμένει ἀποκλεισμένος καὶ πλήττει, οὐδὲν ἄλλο ἔχων ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του, εἰμὴ τὰ αἰγοποιμνία τοῦ χωρίου καὶ τὰς ἀργούσας στοὰς τῶν μεταλλείων τῆς Λαυρεωτικῆς. (1)

Μὲ τοιαῦτα δεδομένα φυσικὸν ἦτο ὁ Σ. νὰ μὴ εἶναι καὶ πολὺ αἰσιόδοξος διὰ τὸ μέλλον τῶν Ἑλλήνων. Γράφει:

«... φοβοῦμαι ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι τόσο ἐνωρὶς διατεθειμένοι νὰ θραύσουσι τὰς ἀλύσεις των. Ὄταν θὰ ἔχουσι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν τυραννίαν, ἢ ὅποια τοὺς πιέζει, δὲν θὰ ἀποβάλλουσι ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην τὰ σημάδια τῶν δεσμῶν τους. Διότι δὲν εἶναι μόνον τὸ θάρος τοῦ δεσποτισμοῦ, πού τοὺς συντρίβει. Εἶναι ἀκόμη τὸ γῆρας καὶ ἡ φθορὰ, πού τοῦτο συνεπάγεται, γῆρας δύο χιλιάδων ἐτῶν, πού φέρουσι ἐπὶ τῶν ὤμων των. Εἰς τὸ μακρὸν αὐτὸ διάστημα, ἐνῶ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἀνενεώθησαν ἀπὸ θάρβαρα ἔθνη, οἱ Ἕλληνες παρέμειναν ἀνευ ἀνανεώσεως, διότι τὸ ἔθνος, πού τοὺς ὑπεδούλωσε δὲν τοὺς προσέφερε τὰ σκληρὰ καὶ ἄγρια ἦθη τῶν ἀνθρώπων τοῦ Βορρᾶ, ἀλλὰ τὴν μαλθακότητα τῶν ἀνθρώπων τῆς Ἀνατολῆς».

(1) Βλ. τὴν ἀπὸ 28 Αὐγούστου 1806 ἐπιστολὴν τοῦ Φωβέλ «πρὸς τὸν κ. Σατωβριάνδον, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἐν Κερατέα Λαυρίου».

Μολονότι ἡ πρόβλεψις τοῦ Σατωβριάνδου, ὅτι «οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι τόσο ἐνωρὶς διατεθειμένοι νὰ θραύσουσι τὰς ἀλύσεις των» διεψεύσθη ἀπὸ τὰ πράγματα, ἐν τούτοις ὁ Λαμαρτίνος ἐπειτα ἀπὸ τριάντα ἔτη, τὸ 1835, ὅταν ἡ ἐλευθερία εἶχεν ἀποκτηθῆ, δίδου συνέχειαν εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Σατωβριάνδου, συμπληρώνει: «ἡ ἐλευθερία δὲν ἀρκεῖ. Μόνον ἕνας θεὸς θὰ ἡμποροῦσε νὰ ζωντανεύσῃ τὴν ἐξηντλημένην αὐτὴν φύσιν. Διὰ τὸν ποιητὴν, διὰ τὸν καλλιτέχνην, ἐπάνω εἰς τὰ θουνά τῆς Ἀττικῆς μὲ τὰ ἡχηρὰ ὀνόματα, εἶναι γραμμένον: «Ὅλα ἐτελείωσαν». Γῆ τῆς Ἀποκαλύψεως, πού ὁμοιάζει ὡσάν κτυπημένη ἀπὸ κάποιαν θεϊκὴν κατάραν, ἀπὸ κάποιαν ῥῆσιν τοῦ προφήτου Ἱερουσαλὴμ τῶν Ἐθνῶν, ὅπου δὲν ὑπάρχει πιά οὐδὲ κἀν τάφος. Ἴδου ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὅποιαν παρέχουσι αἱ Ἀθηναὶ καὶ ὅλες οἱ ἀκτὲς τῆς Ἀττικῆς, τὰ νησιά καὶ ἡ Πελοπόννησος. (1)

Κάθε προσπάθεια συνεπῶς εἶναι ματαία. Ἐναντίον τοῦ γῆρατος, ἀτομικοῦ καὶ ἐθνικοῦ, δὲν ὑπάρχει φάρμακον. Τὴν ἴδιαν σκέψιν εἶχε διατυπώσῃ καὶ ὁ Φωβέλ εἰς συνομιλίαν του μὲ τὸν λόρδον Βύρων: «Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἄξιοι χειραφετήσεως λόγῳ ἀτομικῆς καὶ ἐθνικῆς διαφθορᾶς. Αὕτη εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν ὀλιγοψύχων, ὅταν ἐννοεῖται δὲν πρόκειται περὶ εὐσεβῶν πόθων».

Τρία ἔτη μετὰ τὸν Σατωβριάνδον ἤρχετο τὸ πρῶτον ὁ λόρδος Βύρων εἰς τὴν Ἑλλάδα (1809 - 1811). Ὁ Βύρων ὄχι μόνον πιστεύει εἰς τὴν ζωτικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ἐπιτίθεται διὰ τὴν ἐξέγερσίν του. Διὰ τὴν περίοδον, πού διαρκεῖ ἡ τουρκοκρατία, κηρύσσει τὴν ἀνταπόδοσιν, κτύπημα εἰς κάθε κτύπημα.

— «Δοῦλε! φωνάζει εἰς τὸν νεαρὸν Νικόλαον Σαρῆν. Εἶσαι ἀνάξιος νὰ φέρῃς τὸ ὄνομα τοῦ Ἕλληνοῦ καὶ μάλιστα τοῦ Ἀθηναίου.

— Καὶ τί θέλεις νὰ κάμω; Διαμαρτύρεται ὁ Σαρῆς.

— Νὰ ἐκδικηθῆς. Ἀπαντᾷ ὁ Βύρων.

Τὸ μᾶθημα δὲν ἐπήγε χαμένο.

Ἀλλὰ ὁ Βύρων εἶναι μίᾳ ἐξαιρέσει. Ὅλοι σχεδὸν οἱ περιηγηταὶ καὶ στοχασταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅσοι ἀπασχολήθησαν μὲ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ἡ κατάπτωσις τοῦ ἠθικοῦ τῶν Ἑλλήνων εἶναι τοιαύτη ὡστε νὰ ἀποκλείεται ἐξέγερσις εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἀγνοοῦν τὴν γνώμην αὐτὴν τῶν ξένων. Τὴν γνωρίζουσι καὶ σιωποῦν. Εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τους νὰ πιστεύουσι καὶ οἱ Τοῦρκοι τὰ ἴδια πράγματα. Τώρα οἱ Ἀθηναῖοι κινουῦνται ἐπὶ ἄλλου ἐπιπέδου: ἐπὶ τοῦ μορφωτικοῦ.

Εἰς τὰ 1812 ἱδρύεται ἡ «Φιλαθηναϊκὴ Ἑταιρία», ἡ ὅποια ἦτο εἶδος δανειστικῆς βιβλιοθήκης.

Εἰς τὰ 1813 ἱδρύεται ἡ «Φιλόμουσος Ἑταιρία», μὲ ἔδραν τὰς Ἀθῆνας καὶ εἰς τὴν ὅποιαν συνεχωνεύθη ἡ Φιλαθηναϊκὴ Ἑταιρία.

Ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρία εἶχεν ἐκπαιδευτικούς σκοποὺς καὶ πρὸς τοῦτο ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς τῆν Σχολῆν Ντέκα, εἰς τὴν ὅποιαν ἐδίδασκε καὶ ὁ Διονύσιος Πύρρος ὁ Θετταλός. Ἡ Ἑταιρία εἶχε καὶ παράρτημα ἐν Πηλῳ, προυτίθετο δὲ νὰ ἱδρῦσῃ παραρτήματα καὶ ἄλλαχοῦ.

(1) Παν. Μουλλά «Σημειώσεις ἐνὸς ποιητῆ», Ἀθῆναι 1968.

Κατά τὸ αὐτὸ ἔτος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ Ἄγγλος κόμης Γκίλφορντ, ὁ ὁποῖος θραδύτερον ἱδρυσεὶν ἐν Κερκύρα τὴν Ἴονιον Ἀκαδημίαν καὶ τὸν ὁποῖον οἱ ἑταῖροι τῆς Φιλομούσου προσηγόρευσαν πρόεδρον τῆς Ἑταιρίας.

Δύο ἔτη θραδύτερον, τὸ 1815, συνεστήθη εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἡ γνωστὴ «Φιλικὴ Ἑταιρία», ἡ ὁποία, λέγει ὁ Βάρθολδου, «εἶχε τὴν αὐτὴν σχέσιν μετὰ τὴν «Ἑταιρίαν τῶν Φιλομούσων», ὡς ἔχει τὸ ἕλφος μετὰ τὸν κάλαμον».

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἦλθε μία ἐπισημοτάτη ἐπισκέπτις εἰς Ἀθήνας, ἡ πριγκίπισσα τῆς Οὐαλλίας Καρολίνα, σύζυγος τοῦ διαδόχου τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου καὶ μετέπειτα βασιλέως Γεωργίου τοῦ Δ'.

Αἱ ἐπισκέψεις αὗται δὲν ἐγίνοντο πρὸς τὸ ἐπίσημον κράτος, ἀλλὰ πρὸς ἓνα τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ, εἰδικῶς τοὺς Ἕλληνας. Οἱ ξένοι ἐτύγχανον πανηγυρικῆς ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, παρίσταντο εἰς διαφόρους ἐθνικὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὰς αἰθούσας ἰδιωτικῶν ὀργανώσεων καὶ ἐδέχοντο τιμητικὰς διακρίσεις, τὰς ὁποίας καὶ ἀνταπέδιδον. Τὸ τοιοῦτον, φυσικὰ, ἀνύψωνε τὸ ἠθικὸν τοῦ ὑποδούλου γένους, ὅπερ ἠθικὸν ὁ κατακτητὴς ἐπέδιωκε νὰ κρατήσῃ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν χαμηλοτέραν στάθμην.

Ὁ χρόνος ἦδη μέχρι τοῦ Εἰκοσιένα εἶναι θραχύς. Καὶ μολονότι οὐδεὶς γνωρίζει τίποτε τὸ θετικόν, ὅλοι διαισθάνονται ὅτι ἡ μεγάλη ἡμέρα πλησιάζει. Τώρα ἔχει ἔλθει ἡ ὥρα τοῦ ἐμφύχου ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ἔχει παρασκευασθῆ ἑπάνω εἰς τὰ θουνά κατὰ τοὺς προγενεστέρους αἰῶνας καὶ ἔχει τρόπον τινὰ ἀποθηκευθῆ ἵνα χρησιμοποιηθῆ εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον.

Ἐχει λεχθῆ ὅτι οἱ λεγόμενοι «κλέφτες» καὶ οἱ κατόπιν τούτων ἐμφανισθέντες ἀρματολοὶ ἦσαν τὸ ἔνοπλον τμήμα τοῦ ὑποδούλου ἔθνους, ὁ ἀνεπίσημος στρατὸς τῆς μελλοντικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ τὸ ὀρθὸν εἶναι ὅτι τὸ ἔνοπλον τοῦτο τμήμα ἦτο ἡ ὑπηρετοῦσα ὑπὸ τὰ ὅπλα κλάσις, τὸ ὑπηρετοῦν τὴν θητεῖαν τοῦ στρατευσίμου λαοῦ.

Στρατὸς τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο ὅλος ὁ δυνάμενος νὰ φέρῃ ὅπλα πληθυσμός, ἴδια ὅμως τὸ τμήμα ἐκεῖνο τοῦ πληθυσμοῦ, ποῦ εἶχε καταφύγει εἰς τὰ θουνά, ὅπου διαπαιδαγωγεῖτο εἰς τὴν στρατιωτικὴν ζωὴν, ἐλάμβανεν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ἀσκοῦσεν εἰς τὴν πράξιν τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας. Αὐτὸν τὸν στρατὸν εἶχον ἐκθρέψει τὰ θουνά ἐπὶ αἰῶνας. Τὰ ρόγγια, αἱ πυρκαϊαὶ τῶν δασῶν, αἱ ζημίαι ἐκ τῆς βοσκῆς, αἱ ἀποψιλώσεις τῶν ὑπαλπικῶν ἐκτάσεων, ἀντιπροσωπεύουν θέβαια μεγάλας ζημίας τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους, τῶν ὁποίων τὰς συνεπείας ὑφιστάμεθα μέχρι σήμερον. Αἱ θυσίαι ὅμως ἐκεῖναι δὲν ἀπέβησαν ἐπὶ ματαίῳ. Ἡ ὥρα τῆς ἀξιοποιήσεώς των εἶχε σημάνει.

2. Τὰ δάση καὶ τὸ οἰκονομικὸν ὑπόβαθρον τῆς Ἐπαναστάσεως.

(Αὐτοσχέδιος ἐπισιτισμὸς καὶ ἐφοδιασμὸς τῶν κλεφταρματολῶν)

Οἱ κλέφτες εἶναι μία μορφή τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων τοῦ ὑποδούλου ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ ὀνομασία αὕτη θ γ ἦ κ ε ἀ π ὀ τ ἦ ν ἐ ξ ο υ σ ῖ α ν, λέγει ὁ Κολοκοτρώνης. Ἡ Τουρκία, θέλουσα νὰ ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ κινήματος τῶν κλεφτῶν καὶ συγχρόνως νὰ τοὺς θέσῃ ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν της, ἔκαμε τὰ ἀρματολίκια. Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες εἶχον τὴν αὐτὴν προέλευσιν, ἐνέμοντο τὰς αὐτὰς περιοχάς, ἦσαν

χριστιανοί, ὠμιλοῦσαν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ἐζοῦσαν τὴν ἰδίαν ζωὴν, εἶχον τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Βεβαίως οἱ κλέφτες ἦσαν ἀρχαιότεροι θεσμοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρματολούς, εἶχον δὲ καὶ οἱ δύο τὸν αὐτὸν σκοπὸν: ἀνεξάρτητον ζωὴν, ἐλεύθερον βίον, μὴ ὑπακοὴν εἰς κάποιον αὐθέντην. Ἐδίδον διαταγὰς, δὲν ἐλάμβανον. Βεβαίως οἱ ἀρματολοὶ ὑποτίθεται ὅτι εὐρίσκοντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, παρὰ τῆς ὁποίας διωρίζοντο ἢ ἀνεγνωρίζοντο. Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι καὶ οἱ Τούρκοι τοὺς ἠνεύχοντο, κατ' ἀνάγκην δὲ καὶ οἱ ἀρματολοὶ τοὺς ὑπηρετοῦσαν σὰν λύκοι.

Περιοχὴ τῆς ἐπικρατείας καὶ τῶν δύο ἦσαν οἱ ὄρεινοι τόποι. Κατοικοῦσαν εἰς ὄχυρά σπιτία, σὲ καστρόπυργους, σὲ ἀπρόσιτες σπηλιές, σὲ βαθεῖα δάση. Διητρέφοντο ἀπὸ τοὺς ὄρεινους, χωρικοὺς, βοσκούς, μοναστήρια καὶ τὰ τούρκικα τοιφλίκια. Οἱ ἀρματολοὶ ἐπέβαλλον καὶ ἰδίαν φορολογίαν καὶ ἀπελάμβανον ὀρισμένων προνομίων. Τὰ θουνά ἦσαν ἡ συνήθης διαμονὴ τῶν κατὰ τὰ τρία τέταρτα τοῦ χρόνου. Κατὰ τὸν χειμῶνα, οἱ μὴ ἔχοντες μόνιμον κατοικίαν εἰς τὰ ὄρενά, δισκορπίζοντο εἰς ὀλιγομελεῖς ὁμάδας (μπουλούκια) καὶ κατήρχοντο εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη πρὸς διαχείμασιν. Ὁ Βάλτος, τὸ Ξηρόμερον, αἱ Ἴονιοι νῆσοι, ἡ Μάνη καὶ ἄλλα χαμηλά, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀσφαλῆ μέρη, ἀποτελοῦσαν τόπους διαχειμάσεως.

Ἀπαραίτητον στοιχεῖον ἀσφαλείας ἐνὸς καλοῦ λημεριοῦ, ὄρεινοῦ ἢ χαμηλοῦ, προσωρινοῦ ἢ μόνιμου, ἦτο τὸ δάσος ἢ γενικῶς ὁ δασοσκεπὴς τόπος.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐγεννήθη «εἰς ἓνα θουνά, ὀνομαζόμενον Ραμαθούνη, εἰς ἓνα δένδρο ἀπὸ κάτω.» Διότι εἶχε καταφθάσει τουρκικὸς στρατὸς καὶ τοὺς ἔθεσεν ὑπὸ καταδίωξιν. Ἐφυγαν ὅλες οἱ οἰκογένειες διὰ νύκτος πρὸς τὴν Μάνην διὰ νὰ σωθοῦν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ νύκτα ἦτο μικρὴ, κατέφυγον «στοὺς λόγκους», μὴ δυνηθεῖσαι νὰ φθάσουν μέχρι Μάνης. Καὶ ἐπλήρωσαν θαρῶν τὸν φόρον τοῦ αἵματος.

Τὰ καπετανάτα (τῶν κλεφτῶν) καὶ τὰ ἀρματολίκια ἦσαν κληρονομικὰ τὸν πατέρα διεδέχετο ὁ υἱός, ὄχι ὅμως ὁ πρωτότοκος, ἀλλὰ ὁ ἀξιότερος. Πρῶτοι μέσα εἰς τὸ καπετανάτον ἢ τὸ ἀρματολίκι ἐγίνοντο διὰ τὴν ἀνδρείαν των καὶ τὴν φρόνησιν των. Ὁ μισθός των ἦτο τὸ μοῖρασμα τῶν λαφύρων, εἰς δὲ τοὺς ἀριστεύοντας ἐδίδοντο καὶ θραβεῖα. Ποινὰ ἦσαν τὸ κούρεμα (τότε ἔτρεφον μακρὰν κόμην ὡς κερηκομόωντες Ἀχαιοὶ) καὶ τὸ ξαρμάτωμα. Τὸ σέβας πρὸς τὰς γυναῖκας ἦτο ἀπόλυτον. Ἄν κάποιος ἤθελε θιάσῃ γυναῖκα τὸν ἔδιωχναν. Ἡ ψυχαγωγία τους ἦτο πηδήματα, χοροὶ, κλέφτικα τραγούδια, ἀμάδες κ.ά. Τὰ ὅπλα τους ἦσαν πιστόλες, χαρπὶ (μεδουλάρι), σπαθιά ζωστά. Ἡ στολή τους περιελάμβανε θώρακας (τσαπράζια) τὸν χειμῶνα, μεγάλα κουμπιά στοὺς γιλέκο καὶ ζάβες στὰ ποδάρια. (1)

Ἄλλὰ τὸ σημαντικώτερον κεφάλαιον εἰς τὴν συντήρησιν καὶ ἐξασφάλισιν τοῦ κλεφταρματολισμοῦ ἦτο ἡ τροφοδοσία καὶ ὁ ἐφοδιασμὸς διὰ πολεμοφοδίων.

Καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἐπισιτισμὸν, ἡ τροφοδοσία ἐγίνετο κανονικῶς ἐκ τῆς ἐγγωρίου παραγωγῆς. Οἱ κλέφτες ἐπαιρναν τροφίμα ὅσα τοὺς ἐχρειάζοντο πάντοτε ἐπὶ πληρωμῇ, διότι δὲν τοὺς συνέφερε νὰ μὴ ἔχουν

(1) Θ. Κολοκοτρώνη (Τερτσέτη) «Διήγησις συμβάντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς».

ἀγαθὰς σχέσεις με τοὺς «γιατάκηδες» των, με ἐκείνους δηλαδή οἱ ὁποῖοι τοὺς περιέθαλπον κατὰ πάντα τρόπον. Ὅχι μόνον τοὺς ἐπλήρωναν τὰ λαμβανόμενα τρόφιμα ὑπὲρ τὴν ἀξίαν των, ἀλλὰ καὶ τοὺς εὐεργετούσαν πολυτρόπως, ἐξυπηρετοῦντες αὐτοὺς διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὄπλων. Διὰ μεγαλυτέραν μάλιστα θεβαιότητα, συνήπτον συγγενικὰς σχέσεις καὶ ἕκαστον κουμπάρους καὶ ἀδελφοποιητοὺς. Ἀκόμη καὶ με Τούρκους ἐγίνοντο ἀδελφοποιητοί, συνήπτοντο δὲ πατρογονικαὶ φιλίας. Ὁ Κολοκοτρώνης διηγεῖται πῶς καταδιωκόμενος καθ' ὄλην τὴν Πελοπόννησον τὸ 1806 συνεπεία σουλτανικοῦ φερμανίου καὶ πατριαρχικοῦ ἀφορισμοῦ («Τούρκοι καὶ Ρωμαῖοι κατὰ τῶν Κολοκοτρωναίων»), κατέφυγεν εἰς μιὰς κουμπάρας του τὸ σπίτι, στὴν Γιανίτσαν, ἣ ὁποία τοῦ ἔδωσε τρεῖς ὀκάδες ψωμί καὶ αὐτὸς τῆς τὸ ἐπλήρωσε με ἕνα φλωρί βενέτικο. Βέβαια δὲν ἐπλήρωνε μόνο τὸ ψωμί, ἀλλὰ καὶ τὴν σιωπὴν τῆς.

Ἀλλὰ ὅταν ἡ κατάστασις δὲν ἦτο τόσο στενόχωρος καὶ ἡ κλεφτουργία ἐκινεῖτο κάπως ἀνετώτερον εἰς τὰ βουνά, ὁ ἐπισιτισμὸς, ὁ ἐφοδιασμὸς εἰς πολεμοφόδια, ἀκόμη καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἀγῶνων τῆς ἐγίνοντο εὐχερέστερον. Λέγει ὁ Κολοκοτρώνης:

«Τὰ μοναστήρια τοὺς ἐβοηθοῦσαν. Οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ποιμένες ἔδιναν εἰδησίην εἰς τοὺς κλέπτας, ζωοτροφίας καὶ πολεμοφόδια. Τὸ «κλέφτης» ἦταν καύχημα. Ἐλεγε «εἶμαι κλέφτης» καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ πατέρα ἐνὸς παιδιοῦ ἦταν νὰ γίνῃ κλέφτης (...). Καὶ ὅταν οἱ κλέφται ἤρχοντο εἰς συμπλοκὴν με τοὺς Τούρκους, ὅλοι οἱ γεωργοὶ ἄφηναν τὸ ζευγάρι καὶ ἐπήγαιναν νὰ βοηθήσουν τοὺς κλέπτας».

Ἀλλὰ με τὴν ἐπανάστασιν δὲν ἦτο τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Ἐδῶ δὲν ἐπρόκειτο διὰ μίαν ομάδα 60 ἢ 100 ἢ 150 κλεφτῶν, ἐπρόκειτο διὰ στρατεύματα ὀλόκληρον, δι' ἕνα λαὸν εὐρισκόμενον ἐν πανστρατιά. Ὁ ἐπισιτισμὸς καὶ ἡ προμήθεια πολεμοφοδίων ἐλάμβανον τεραστίαις διαστάσεις. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν κλεφτοαρματολῶν, ἡ προμήθεια ὄπλων καὶ πολεμοφοδίων ἦτο ἀτομικὴ ὑπόθεσις τοῦ κάθε ἀνθρώπου τοῦ ντουφεκιοῦ. Τὸ μπαρούτι κατεσκευάζετο ἐπὶ τόπου. Τὸ μολύβι ὑπῆρχεν ἐπίσης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὰ φυσέκια κατεσκευάζον οἱ ἴδιοι οἱ μαχηταί. Ὅσον διὰ τὰ ὄπλα τὸ λαθρεμπόριον πολέμου ἦτο ζωηρότατον καὶ τότε ὅπως καὶ σήμερον. Ἀμα δὲ τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, αἱ ἐπιφυλάξεις τῶν Ἑλλήνων ἀπέναντι τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἔλειψαν καὶ οἱ πυριτόμυλοι τῆς Δημητσάνης ἀπὸ δύο τῶν ἀριθμῶν ἠϋξήθησαν εἰς 14 καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν ἀνῆλθεν εἰς 300 ὀκάδας πυρίτιδος κατὰ εἰκοσιτετράωρον.

Ὁ ἐπισιτισμὸς καὶ ἐφοδιασμὸς διαρκούσης τῆς Ἐπαναστάσεως. Μέγα ὅμως καὶ κεφαλαιῶδες ζήτημα ἦτο τὸ τῆς διατροφῆς, ἀναφερόμενον ὄχι μόνον εἰς τὴν τροφοδοσίαν τῶν μαχητῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦ μὴ μαχίμου πληθυσμοῦ τὴν συντήρησιν. Φυσικά, τὰ τρόφιμα ἔδει νὰ προέρχωνται ἐκ τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, τουτέστιν ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἐδαφῶν, τὰ ὁποῖα συχνὰ ἐγίνοντο πεδία μάχης. Καὶ πολλάκις παρέστη ἀνάγκη ἢ στρατιωτικῆς διοικήσεως νὰ διατάξῃ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐσπαρμένων ἢ τῶν ἐν ὥρᾳ θερισμοῦ εὐρισκομένων ἀγρῶν, ὅπως συνέβη κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλι εἰς τὸν Ἀργολικὸν κάμπον, τοῦ ὁποῦ διετάχθη ἡ πυρπόλησις τῶν σιτηρῶν διὰ νὰ περιέλθῃ εἰς ἔλλειψιν ζωοτροφῶν ὁ ἐχθρὸς καὶ ἀναγκασθῇ εἰς ὑποχώρησιν.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς τροφοδοσίας ἐλύθη, κατασταθείσης τῆς χώρας εἰς ἕν γενικὸν Ταμεῖον, τεθὲν εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς ἔχοντος ἀνάγκην καὶ εἰς ἕν βαθμὸν ἕκαστος εἶχεν ἀνάγκην.

«Οἱ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως, λέγει ὁ Ζωγράφος, (1) προερχόμενοι κυρίως ἀπὸ τὰς γεωργικὰς τάξεις καὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν ὑπαιθρον Ἑλλάδα, συνηθισμένοι ἄλλως νὰ ζῶσι με μεγάλην λιτότητα, ὄχι μόνον δὲν ἐλάμβανον μισθόν, ἀλλὰ καὶ συνετηροῦντο ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν παραγωγῆς, πολλάκις δὲ καὶ ἐκ λαφύρων...» (2)

Καὶ ὁ Τιμολέων Φιλήμων γράφει: «ἕκαστος προσέφερε ἑαυτὸν ὑπὲρ τοῦ ὄλου ὡς στρατιώτης καὶ ἐθυσίαζεν ὅ,τι εἶχε δι' ἴσης προθυμίας ὡς πολίτης. Αἱ οἰκίαι καὶ αἱ ἀποθήκαι τοῦ ἰδιώτου ἦσαν οἱ στρατῶνες καὶ τὰ οἰκονομικὰ φροντιστήρια τοῦ δημοσίου». Καὶ ἀκόμη: «Ἐπίσης οἱ ἀρχηγοὶ τῶν γητῶν ὄπλων ἐκτὸς τινῶν ἐκτάκτων καὶ ἰδίων μικρῶν ἐξόδων ἐν οὐδεμιᾷ ὑπεβάλλοντο δαπάνῃ διὰ τὴν προμήθειαν τροφίμων, ὅταν ὅλοι οἱ δημοτριάκοι καρποὶ παντὸς εἴδους, ὅλα τὰ ποίμνια, ὅλαι αἱ ἀγέλαι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῶν ἀπεράντων τουρκικῶν ἰδιοκτησιῶν ἕμενον διαθέσιμα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἕκαστοτε δὲ καὶ χωρὶα καὶ μοναὶ καὶ ποιμένες ἐχορήγουν τροφὰς ἐξ ἰδίων ἢ ἐναντι ὀφειλομένων φόρων ἢ δικαιωμάτων ἐπικαρπίας». Καὶ περαιτέρω «... οὕτω τὰ θάρη τοῦ κατὰ γῆν πολέμου ἔφερον ἅπαντες συγχρόνως καὶ στρατευόμενοι καὶ μὴ στρατευόμενοι καὶ ἀρχηγοὶ καὶ κλήρος καὶ ἰδιοκτησίαι Τούρκων καὶ βοήθειαι ὁμογενῶν (...). Ἐάν ἐν μέλος τῆς οἰκογενείας τοῦ χωρικοῦ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς ὑπηρετεῖ ἐν τῷ πολέμῳ, τὰ λοιπὰ, ἄρρενά τε καὶ θήλεα, ἐγεωπόνουν οἰκονομοῦντα τὰς ἀνάγκας ταύτας (...) ἐὰν ἐπυρπολήτο σήμερον ἡ καλύθη τοῦ χωρικοῦ αὐρίου ἀνεγείρετο διὰ τὴν πληθὺν τῆς ξυλείας τῶν παρακεϊμένων λόγγων, τὴν ὀλίγην δαπάνην (ποῦ ἀπαιτοῦσε ἢ ἀνοικοδόμησις) καὶ τὸν ὀλίγον κόπον, ἐὰν ὡσαύτως διηρηπάζετο κατὰ τὸ παρὸν ἔτος καὶ τὸ ὄλον ἔτι τῶν γεωργικῶν προϊόντων αὐτοῦ, ἢ γῆ ὅμως μὴ ἀφαιρουμένη, ἐπλήρου τὴν ἀποθήκην τούτου κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος. Οὕτως αὐτομάτως ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ ἀνεπήδα ἀπὸ τῆς ἀντιλήψεως τῶν στρατευομένων καὶ ἀπὸ τὸ πατριωτικὸν καθῆκον τῶν Ἑλλήνων ἀγροτῶν. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὅμως καὶ κάποια πρόβλεψις, κάποια συστηματικώτερα μέριμνα, ἕκαστος αὐτοτελεῖς Ἀρχηγός, χάριν τῆς στρατιωτικῆς συνοχῆς, εἶχε ἴδιον φροντιστὴν ἐπιμελούμενον μετ' αὐτοῦ τῶν ἀναγκαίων τοῦ σώματος. Κρασί, τυρὶ καὶ ἐλαία ἦσαν ἀφθονώτατα. Εἶχον καθ' ἑβδομάδα ψητὸν κρέας, ὁσάκις δὲ ἐστεροῦντο φούρνου ἔψηναν τὸν σποδίτην ἄρτον ἀπὸ καλαμποκάλευρον». Διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἄρτου, ἐλειτουροῦσαν κατὰ χωρὶα «ἐθνικοὶ» ἀρτοκλίθωνοι ὡς εἰς Πιάναν, Ἀλωνίσταιναν, Βυτίαν, Μαγούλιαν, Δημητσάναν καὶ ἄλλα. (2) Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως «τόσον ἐνθουσιασμὸν ἤρχισαν νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες, λέγει ὁ Κολοκοτρώνης, ὅπου μόνον τῶν ἄλλων, ἐξύμωναν, ἔψηναν τὸ ψωμί καὶ τὸ ἔφεραν με τὰ ζῶα των εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ κρέας, συνεχίζει ὁ ἴδιος, οἱ ποιμένες προσέφερον με εὐχαρίστησιν τῶν πρόβατα πότε ἕνα εἰς τὰ 20, πότε εἰς τὰ 30, πότε εἰς τὰ 40 καὶ πότε εἰς τὰ 50. «Ὁ Κυριάκος Τσώλης, ἀπὸ τῆ Ζαράκοβα, ἐχάρισεν 120 τραγιά εἰς τὸ στρατόπεδον.» Ὑπῆρχε δὲ καὶ ὀργανωμένη στρατονομία (κόλια), ἣ ὁποία ἐμεριμνοῦσε διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν ζώων καὶ τὴν μεταφορὰν των εἰς τὸ στρατόπεδον. Κάθε στρατόπεδον εἶχε ἰδίαν στρατονομίαν. Δὲν ἦσαν δὲ μικρὰ τὰ ποσά, ποῦ διεχειρίζετο κάθε

(1) Α. Λ. Ζωγράφου «Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας», Ἀθήναι 1924, τ. Γ'.

(2) Τιμ. Φιλήμωνος «Δοκίμιον ἱστορικῶν κλπ.».

στρατονομία. Μόνη ή Καρύταινα, κατά τὸ λέγειν, πάντοτε, τοῦ Κολοκοτρώνη, ἔδωσε κατά τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως 48.000 σφάγια.

Ὅσακις ὁμως οἱ φούρνοι, ἔθνικοὶ καὶ ἰδιωτικοί, δὲν ἐπαρκοῦσαν, οἱ ἄνδρες μόνον τῶν ἐξύμωναν τὸ χορηγούμενον αὐτοῖς, ἀπὸ σμιγδὸν ἢ καλαμπόκι, ἄλευρον καὶ τὸ ἔψηναν ἀνάλατον καὶ ἄζυμον ἐν εἴδει πίττας ἢ κουλούρας, ἐντὸς πεπυρακτωμένης τέφρας ἐκ φρυγάνων. Τοῦ ἀλεύρου οὐδέποτε ἐγένετο κοσκίνισμα, οὔτε κἂν μετὰ τὴν ἀρυώσιτταν. Εἰς κοινὴν δὲ χρῆσιν ἦσαν ἢ τσότρα διὰ τὸν οἶνον καὶ ὁ γίδινος ἄσκος διὰ τὸ νερό. Ἐντὸς δὲ λαγηνοκολοκύνθης προσέφερε κρασί εἰς τὸν Ὑψηλάντην ὁ Κολοκοτρώνης, κατὰ τὸ πρῶτον ἐπίσημον παρατεθὲν γεῦμα ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ πρώτου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπιμελητεῖαι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαχῶν. Τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀνωτέρου μνημονευομένου φροντιστοῦ ἐπὶ τῆς τροφοδοσίας, τοῦ ζαερέ, ὅπως ἔλεγον τουρκιστὶ ἢ ἄλλως τὰ ταῖνια, ἀπαντῶμεν καὶ κατὰ τὴν μάχην εἰς Βαλτέτσι, ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν ἐγκαταστήσει τὴν ἐπιμελητεῖαν τῆς τροφοδοσίας καὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ εἰς τὴν Καρύταιναν καὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης εἰδοποίησε διὰ τὴν τακτικὴν λειτουργίαν τῆς μετὰ ἀποστολὰς τροφῶν καὶ νεροῦ. Μνημονεύεται δὲ καὶ κάποια Σταυριάνα Μανιάτισσα, ἡ ὁποία κινουμένη μεταξὺ τῶν προμαχῶνων διένεμε πολεμοφόδια εἰς τοὺς μαχομένους. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Κολοκοτρώνης, κομίζων φορτία τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, ἔφθασε μέχρι τῶν προμαχῶνων καὶ διένεμε τὰ κομισθέντα.

Καὶ εἰς τὰς περὶ τὰς Πάτρας μάχας, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπόλεως, θλέπομεν ἐπίσης ὠργανωμένην ἐπιμελητεῖαν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων μετὰ ἕδραν τὴν Γαστούνην ὑπὸ τὸν Σισίην. Λέγει ὁ Κολοκοτρώνης: «Ἡ τροφή ὄλου τοῦ στρατεύματος ἤρχετο ἀπὸ τὴν Γαστούνην. Τόσον τακτικὴ ἦταν ἡ ζωοτροφία (ἀποτελουμένη ἀπὸ) 4.000 σφαχτά, 80 κεφάλια γελάδια καὶ ψωμί ἀπὸ τὴν Γαστούνη. Ἡ Γαστούνη ἦταν μελίσι ἀτρύγητο καὶ μᾶς τὰ ἔστελνε ὄλα ὁ Σισίης. Ὅσα ἐτρώγαμε τὴν ἑβδομάδα μᾶς τὰ ἔμβαζαν ὀπίσω καὶ ἦταν πάντοτε οἱ 4.000». Ἐκ τῶν ὀλίγων αὐτῶν περιπτώσεων γίνεται φανερόν, ὅτι τὸ οἰκονομικὸν ὑπόβαθρον τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο ἡ ἐγχώρια ἐδαφοτομία, κυρίως ἡ γεωργικὴ καὶ ἡ κτηνοτροφικὴ παραγωγή. Καὶ ἐναντίον αὐτῆς ἐστράφη ἐξ ἴσου ὁ ἐχθρὸς ὅσον καὶ ἐναντίον τῆς ἐνόπλου δυνάμεως.

Οἰκονομικὸς πόλεμος. Ὁ Ἰμβραήμ πασαῖς ἠκολούθησε διπλὴν τακτικὴν. Πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἔδωκεν ἀποφασιστικὰς μάχας, μᾶλλον δὲ προεκλήθη εἰς τοιαύτας, ὅπως καὶ εἰς τὸ Μανιάκι ὑπὸ τοῦ Παπαφλέσσα, παρὰ τὰς ἐπεδίωξεν οὗτος. Ὅπου δὲ ἐνεπλάκη εἰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις ὅπως εἰς τὴν Μάνην καὶ εἰς τοὺς Μύλους τῆς Ἀργολίδος, δὲν ἔδειξεν ἐπιμονήν. Οὔτε κατέλαβε κατὰ τρόπον μόνιμον καὶ σταθερὸν ὠρισμένον τμήμα τῆς χώρας, ἀλλὰ κατέχων τὰ Μεσσηνια-

(1) Φούρνους κατασκεύασε ὁ Κολοκοτρώνης καὶ εἰς Λεοντόρι, ὅπου ὠργάνωσε καὶ ἐπιμελητεῖαν, διὰ νὰ τροφοδοτῆ τὸν ἐν Δερβενίοις στρατὸν του, τὸν ὁποῖον παρήταξεν ἐναντίον τοῦ ἐκ Μεσσηνίας προελαύνοντος, μετὰ τὴν εἰς Μανιάκι νίκην του, Ἰμβραήμ.

κὰ φρούρια καὶ τὴν Τρίπολιν ἐξετέλει ἐπιδρομὰς πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ἔχων ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν παράλυσιν τῆς οἰκονομίας. Στόχος του ἡ γεωργικὴ καὶ ἡ κτηνοτροφικὴ παραγωγή καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τούτων, ὁ δενδροκομικὸς καὶ δασικὸς πλοῦτος τῆς Πελοποννήσου. Ἡ τακτικὴ αὕτη πιθανῶς νὰ ἦτο ἀποτελεσματικώτερα ἐναντι τῆς τακτικῆς τῆς καθυποτάξεως δι' ἀμέσου στρατιωτικῆς ἐνεργείας. Καὶ ἴσως νὰ ἦτο ἡ μᾶλλον ἐνδεδειγμένη προκειμένου περὶ ἐκστρατείας μακρὰν τῶν θάσεών του. Ἀλλὰ εἶχε τὸ μειονέκτημα νὰ εἶναι μακροχρόνιος, με συνέπειαν νὰ παράσχη καιρὸν εἰς διεθνεῖς ἐξελίξεις ὥστε εἰς διάστημα τριάκοντα ἐνὸς μηνῶν, ἦτο ἀπὸ τῆς ἀποβάσεως τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Μεθώνην (11-12 Φ)ρίου 1825) μέχρι τῆς ναυμαχίας εἰς τὸ Ναυαρίνον (8.10.1827) νὰ μὴ ἔχη ἐπιτευχθῆ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἀνεμῆνετο ἀπὸ τὴν ἐκστρατεῖαν. Ἀποτέλεσμα τῆς βραδύτητος ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ὑπογραφή ἐν Λονδίῳ τῆς ἀπὸ 6 Ἰουλίου 1827 Συνθήκης, διὰ τῆς ὁποίας αἱ ἔκτοτε ἐνεργούμεναι ἐν Ἑλλάδι ἐχθροπραξίαι ἦσαν μάταιαι. Πρώτη δὲ συνέπεια τῆς συνθήκης ὑπῆρξεν ἡ ὑπογραφή ἢ μᾶλλον ἡ ἐπιβολὴ ἀνακωχῆς μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων, ἡ παραβίασις τῆς ὁποίας ἐκ μέρους τοῦ Ἰμβραήμ ὠδήγησεν εἰς τὸ Ναυαρίνον.

Ἀντιθέτως μάλιστα, ὁ Ἰμβραήμ ἐνέτεινε τὰς δραστηριότητάς του καὶ ἐστράφη ἀκόμη καὶ κατὰ τῶν ἀψύχων. «Ὁ Ἰμβραήμ, γράφει ὁ ἱστορικὸς Διον. Κόκκινος, εἶχεν ἀπόφασιν αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ τελειώσῃ ὀριστικῶς μετὰ τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Δυτ. Μάνην, ἡ ὁποία τὴν ἐνίσχυε (...) Ἡ σοβαρὰ ἀπειλὴ του ἦτο ἡ ἀποψίλωσις τῆς εὐφόρου ταύτης χώρας διὰ τῆς κοπῆς ὄλων τῶν δένδρων».

Πρὶν ὁμως θέσει εἰς πρᾶξιν τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἀπέστειλε πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων τὴν ἀπὸ 22 Σεβρίου 1827 ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν, τὴν ὁποῖαν ὑπογράφει κατ' ἐντολήν του ὁ κεχαγιάμπεης.

«Κύριοι προεστοὶ τῶν ἐμλακίων Κουτσούκ Μάνης, Νησίου καὶ Καλαμάτας.

Ὁ ὑποσφραγίζων κεχαγιάμπεης τοῦ ὑψηλοτάτου πασαῖς αὐθεντός μας, σὰς γνωστοποιῶ ὅτι μ' ὄλον ὅπου μετὰ ἔμρι τῆς ὑψηλότητος τοῦ αὐθέντου μας, ἦλθα εἰς τὸ ἐνταῦθα διὰ νὰ κατακόψω, κατακαύσω καὶ σχεδὸν ν' ἀφανίσω ὄλα τὰ δένδρα σας ὅσα εἶναι χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα πρὸς τροφήν σας, λυπούμενος τὸν πτωχὸν λαὸν νὰ μὴ δοκιμάσῃ τὴν αὐτὴν ζημίαν καὶ ἀφανισμόν τῶν ἀναγκαίων δένδρων σας, ἔκρινα εὐλογον νὰ εἶπω ὅτι χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ νὰ συσχεφθῆτε καλῶς καὶ νὰ παραιτηθῆτε ἀπὸ τὰ τῆς ἀποστασίας φερσίματα καὶ καθὼς σὰς συμβουλεύω νὰ ἐλθῆτε νὰ προσκυνήσετε κλπ.»

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρόσκλησιν αὐτὴν «οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μεσσηνίας» ἀπήνησαν δι' ἐπιστολῆς τῶν ἀπὸ 26 Σεβρίου 1827, λέγοντες μετὰ ὑπερηφάνειαν ὅτι δὲν εὐρίσκουν παράξενον νὰ τὸν ἴδουν κατακόπτοντα τὰ ἀψύχα δένδρα, «κοντὰ εἰς τόσας ἄλλας παρανομίας, τὰς ὁποίας κάμνετε καθ' ἡμέραν. Στοχασθῆτε ὁμως ὅτι δι' ὄλας αὐτάς τὰς παρανομίας πράξεις σας χρεωστεῖτε λόγον καθὼς καὶ εἰς ἄλλα». Καὶ προσθέτουν:

«Εἶναι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη τῆς Μεσσηνίας συγκροτημένον στρατόπεδον παρὰ τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἀρμάτων τῆς Πελοποννήσου καὶ ὅταν θέλετε πολεμεῖτε μετὰ αὐτὰ καὶ ὄχι μετὰ ξύλα».

Δενδροτομία. Ἡ ἀπειλή τῆς δενδροτομίας ἢ ὅπως τὴν χαρακτηρίζει ὁ Κόκκινος «γενοκτονίας» δὲν ἐστρέφετο μόνον κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μεσσηνίας, ἀλλὰ ἦτο γενικὸν σχέδιον πλήρους καταστροφῆς τῆς χώρας. Ὁ Ἰμβραῆμ ἐξαπέλυσε 20.000 ἀνδρῶν με ἐντολὴν νὰ ἐρημώσουν κατὰ πρῶτον τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Ἀρκαδίαν (Κυπαρισσίαν). Ὁ στρατὸς διηρέθη εἰς τρία σώματα. Τὸ ἐν με δύναμιν 4.000 ἀνδρῶν ἐπροχωροῦσε πρὸς βορρᾶν ἀποφιλῶνον τὴν γῆν. Τὸ δεύτερον ἀπὸ ἑξ χιλιάδας ἀνδρῶν με ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἴδιον τὸν Ἰμβραῆμ ἐστράφη κατὰ τῆς ἐπαρχίας Λεονταρίου καὶ τὸ τρίτον ἐξ ἑπτὰ χιλιάδων Αἰγυπτίων ἐπεδόθη εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν, ἀλλὰ δὲ μικρότερα σώματα κατέστρεφον εἰς ἄλλα μέρη. Εἰδικῶς ἡ δενδροτομία ἐγένετο κατὰ τρόπον συστηματικόν. Κανένα ὀπωροφόρον δένδρον δὲν ἔμενε ὄρθιον. Κάθε δένδρον εἴτε παρήγε τροφὴν εἴτε ξύλον εἴτε ἄλλα προϊόντα ἔπρεπε νὰ ἐκλείψῃ. Μόνον αἱ συκαὶ καὶ τὰ ἐλαιόδενδρα, πού ἐκόπησαν εἰς ὀλίγας ἡμέρας, ἀνήλθον εἰς ἑκατὸν χιλιάδας. Τὰ δάση ὑλοτομοῦντο ἀποφιλῶτικῶς καὶ ἀπὸ ρίζης. Τὰ περιθώλια ἀπενεκροῦντο ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν πελέκεων, αἱ ἀμπελοὶ καὶ αἱ σταφιδάμπελοι ἐξερριζῶντο. Αὐτόπτης μάρτυς αὐτῆς τῆς γενοκτονίας ἐγένε ὁ ἀρχηγὸς ναυτικῆς μοίρας Ἀμιλτων, ὁ ὁποῖος μεταθᾶς ἀπὸ τὴν Καλαμάταν πρὸς τὴν Δυτ. Μάνην εἶδε καὶ ἐφριξε. Ἐγράψεν ἀπὸ τὰς Κιτριᾶς:

«Ἐάν ὁ Ἰμβραῆμ μείνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ τρίτον τῶν κατοίκων θὰ ἀποθάνουν ἐκ τῆς πείνης».

Ἐκθεσιν περὶ τῶν διαπραττομένων ὑπὸ τοῦ Ἰμβραῆμ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς τρεῖς ναυάρχους καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸν Ἄλμυρον, τῶν ὁποίων οἱ στόλοι ἐδολιχοδρομοῦσαν κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου. Οὗτοι δὲ συνέταξαν καὶ ἀπηύθυναν ἔγγραφον πρὸς τὸν Ἰμβραῆμ, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέφερον: «Πληροφορίαι θετικώταται παρεχόμεναι ἡμῖν πανταχόθεν ἀγγέλλουν ὅτι πολυάριθμα ἀποσπάσματα τοῦ στρατοῦ σας, περιερχόμενα κατὰ διαφόρους διευθύνσεις τὴν Πελοπόννησον, δηλώνουν, καταστρέφουν, καίουν, ἐκρίζωνουν τὰ δένδρα, τὰς ἀμπελοὺς καὶ πᾶσαν φυτεῖαν, θιαζόμενα ἐν μιᾷ λέξει νὰ μεταβάλουν τὴν περιφέρειαν ταύτην εἰς τελείαν ἔρημον».

Ταῦτα συνέβαινον κατὰ τὸ Φθινόπωρον τοῦ 1827 εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου.

Πυρπολήσεις δασῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὀλίγους μῆνας προηγουμένως εἰς τὴν Ἀττικὴν ὁ Κιουταχῆς ἐπολιορκῶσε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ τὸν Καραϊσκάκη. Τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη ἦτο νὰ σχηματίσῃ εὐρὺν κλοιὸν περὶ τοῦ Κιουταχῆ, νὰ τὸν ἀποκόψῃ ἀπὸ τὰ κέντρα ἐφοδιασμοῦ του, τὸ Ζητούνι καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ τῆς Στερεᾶς.

Εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου αὐτοῦ ὁ Καραϊσκάκης σπεύσας εἰς Τουρκοχωρὶ ἐπέτεθῃ τὴν 8ην Δεκεμβρίου ἐναντίον ἀποσπάσματος ἐκ 500 ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐρχόμενοι ἀπὸ τὸ Ζητούνι συνώδεον ἐφοδιοπομπὴν ἐκ δύο χιλιάδων φορτηγῶν ζώων με τροφίμα καὶ πολεμοφόδια. Ἀντιδρῶν

ὁ Κιουταχῆς εἰς τὸ σχέδιον αὐτὸ τοῦ Καραϊσκάκη, ἔθεσε πῦρ εἰς τὸ ἐκτεταμένον δάσος τῆς Λαυρεωτικῆς, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου οἱ Ἕλληνες ἀπεκρυσσοῦν τὰς κινήσεις των καὶ ἐνήδρευον κατὰ τῶν ἐφοδιοπομπῶν. Ἡ πυρκαϊὰ αὕτη ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις. Οἱ καρποὶ τῆς κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ αἱ φλόγες κατὰ τὴν νύκτα ἐφαίνοντο ἀπὸ τὴν Αἴγιον καὶ τὴν Σαλαμίνα, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ πρακτικὰ πολυκρότου δίκης διεξαχθείσης κατὰ τὸ 1862 μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου καὶ τῆς κοινότητος Κερατέας, περὶ κυριότητος τῶν δασῶν τῆς Λαυρεωτικῆς. (1)

Οὐχ ἦττον δὲν ἦσαν μόνον αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις καὶ ἡ κακοβουλία τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ὁποία ὠδηγοῦσεν εἰς καταστροφὰς τοῦ δενδροκομικοῦ καὶ δασικοῦ πλοῦτου τῆς χώρας ὅπως εἶδομεν εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν Ἰμβραῆμ καὶ Κιουταχῆ. Ἦσαν καὶ τὰ πολυποικίλα ἰδιαιτέρα οἰκονομικὰ καὶ ἄλλα συμφέροντα μεταξὺ προσώπων καὶ ομάδων, ὅπως ἡ ἐπομένη περίπτωσις λαβοῦσα χώραν ἐν ἔτει 1826, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐπανάστασις διέτρεχεν ἕνα ἐκ τῶν κρισιμωτέρων ἐτῶν τῆς, τὸ δὲ συμφέρον τῆς πατρίδος ἐπέβαλλε τὸν παραμερισμὸν τῶν τοιούτων διαφορῶν καὶ μικροσυμφερόντων.

Τοιαῦτα μικροσυμφέροντα ἔφεραν εἰς ρῆξιν τὸν στρατιωτικὸν ὀπλαρχηγὸν τῆς Κορινθίας Ἰωάννην Νοταρᾶν με τοὺς κατοίκους τῆς Σολυγείας δηλαδὴ τοὺς Σοφικίτας. Οἱ Σοφικίται ἦσαν ὄλοι ρητινοκαλλιερηγαὶ καὶ καλλιεργοῦσαν τὰ πεῦκα τῆς περιοχῆς των, ἔχοντες διαμορφώσει ἴδιον ρητινευτικὸν ἰδίωμα, τὸ γνωστὸν ὡς σοφικίτικον, ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν.

Ἐκ ποίας ἀφορμῆς προήλθεν ἡ ρῆξις μεταξὺ Ἰωάννου Νοταρᾶ καὶ Σοφικιτῶν, δὲν διευκρινίζεται διότι ὀπισθεν τῶν προβαλλομένων ἀφορμῶν ὑπάρχουν τὰ πραγματικὰ αἷτια, τὰ ὁποῖα ὁμως ἀποσιωπῶνται. Ὁ ἱστορικὸς Κόκκινος περιορίζεται γράφων τὰ ἐξῆς «Τὰ πράγματα εἰς τὴν Κορινθίαν ἐξετραχύνθησαν. Ἐκλήθη καὶ ἐκρατήθη εἰς τὸ Σοφικὸν ὑπὸ τῶν κατοίκων ὁ πατέρας τοῦ στρατηγοῦ Σωτήριου Νοταρᾶ καὶ ἐτέθη ὑπὸ ἐπιτήρησιν. Τοῦτο ἐπροκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ Ἰωάννου Νοταρᾶ, ὁ ὁποῖος ἐπήλθεν ἐναντίον τοῦ Σοφικοῦ με ὄλην τὴν δύναμιν. (2)

Ἀπέκλεισε τὸ χωρίον ἐπὶ 8 ἡμέρας καὶ τέλος, εἰσελθὼν εἰς αὐτὸ με τὴν ἰσχὺν τῶν ὄπλων τῶν Ρουμελιωτῶν του, ἔκαυσε τὰ σπίτια, ἀνερχόμενα περίπου εἰς 300 καὶ ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι ἐφυγον πρὸς τὸν γειτονικὸν πευκῶνα, ἔκαυσε καὶ τὸ δάσος διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Σοφικίτας. Οἱ Σοφικίτες, περιγράφοντες τὰ γεγονότα εἰς ἐπιστολὴν των πρὸς τὴν Κοινότητα Ὑδρας ὑπὸ χρονολογίαν 28 Αὐγούστου 1826, ἀναφέρουν τὰ ἐξῆς μεταξὺ ἄλλων: «... Ὁ υἱὸς του (τοῦ Σωτηρίου) Ἰωάννης (Νοταρᾶς) χωρὶς ἀναβολῆς ἔφθασε εἰς τὸ χωρίον μας καὶ χωρὶς νὰ ζητήσῃ εἰς ὀμίλιαν τινὰ ἐξ ἡμῶν, αἴφνης μᾶς ἐπολιορκῆσε, καὶ ἀνοίγοντας τουφέκι τὸ ἐσπέρας ἔβαλε πῦρ καὶ δι' ὄλης τῆς νυκτὸς κατέκαυσε διὰ πρῶτον, ὑπὲρ τὰ ἑβδομήκοντα σπίτια με ὄλην τὴν ἀποσκευὴν καὶ οἰκιακὴν κατάστασιν των. Ὁ πόλεμος ἐκράτησε ἡμέρας ὀκτώ. Εἰς ὄλο τὸ διά-

(1) Π. Κοντοῦ. «Δασικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία» σ. 172-3, Ἀθῆναι 1929.

(2) Ὁ Ἰωάν. Νοταρᾶς διατηροῦσε ἐν Κορινθίᾳ σῶμα μισθοφορικῶν ἐκ Ρουμελιωτῶν καὶ Σουλιωτῶν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀσκούσε δικτατορίαν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, ἕνεκα δὲ τούτου ὀλόκληρος ἡ ἐπαρχία ἦτο ἐναντίον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς. Τούτων ὁμως ὑπεστήριζεν ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, Πρόεδρος τῆς Διοικ. Ἐπιτροπῆς, διὰ κομματικούς λόγους.

στημα τούτο τὸ κάψιμο τῶν σπιτιῶν μας δὲν ἔπαυσε, ὥστε εἰς ὄλον τὸ ὑστερον μόλις ἔμεινον ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ σπίτια καὶ ἕως τεσσαράκοντα ἀχούρια».

Συνεχίζεται δὲ ἡ ἐπιστολή: «Δὲν ἐχορτάσθη ἡ θηριώδης του καρδία ὅτι κατέκαυσεν ὅλα τὰ σπίτια μας, γεμάτα ἀπὸ κάθε κατάστασιν καὶ γεννήματα καὶ κατοίκων καὶ παροίκων, (1) ἀλλ' ἔβαλε πῦρ καὶ κατέκαυσε καὶ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ λόγγου τῶν πεύκων μας, καὶ μία ποσότητα κατραμίου καὶ ρετινίου ἀρκετῆ, τὴν ὁποίαν εἶχομεν ἐτοιμὴν εἰς τὰς ἀποθήκας μας. Ἀλλὰ ποῖος ἄνθρωπος, ποῖα χριστιανικὴ ψυχὴ νὰ ἀκούσῃ ὅτι μέσα εἰς τὸν λόγγον κατέκαυσε φεῦ καὶ ἀνθρώπους καὶ παιδία, θρέφῃ ἀδύνατα μὴ δυνάμενα νὰ φύγουν καὶ νὰ μὴ σπαράξῃ ἢ κλαύσῃ ἀπαρηγόρητα;». Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι μέσα εἰς τὸν λόγγον συνέβησαν καὶ ἄλλα ἔκτροπα ἐκ μέρους τῶν μισθοφόρων τοῦ Νοταρᾶ, διότι ἡ ἐπιστολὴ συνεχίζει: «Ἐκεῖ (εἰς τὸν λόγγον) κόρας παρθένους πολλὰς διέφθειραν. Ἐκεῖ γυναῖκας κατεμίαναν. Ἐκεῖ πολλοὺς ἀδελφούς μας ὡς πρόβατα κατέσφαξαν. Ἐκεῖ τέλος πάντων πολλοὶ παρθένοι, πολλοὶ γυναῖκες μὴ παραδιδόμενοι εἰς τὰς ἀνοσιούργους αὐτῶν θελήσεις, φεύγουσαι καὶ διωκόμεναι ἕως τὴν θάλασσαν, ἀλλοίμονον ὑπὲρ τὰς τεσσαράκοντα ἔρριψαν τὸν ἑαυτὸν τους εὐχαρίστως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπεπνίγησαν. (...) τότε ἐσύναξεν ὅλα τὰ γιδοπρόβατα καὶ ἀγελαδομούλαρα καὶ γαϊδούρια τοῦ χωρίου μας καὶ ἰδικὰ του ὑπὲρ τὰς ἑξ χιλιάδας καὶ τὰ ἔρριξεν ὅλα πεισματοειδῶς εἰς τὰ κάτω ἀμπέλια μας, ὥστε οὐδὲ καρπὸν οὐδὲ κλῆμα ἄφησαν. Ὡστε κατηντήσαμεν ὅλοι ἄοικοι, γυμνοὶ, νὰ περιφερώμεθα τῆδε κακεῖσε ἀπηλιπισμένοι καὶ ἀπεγνωσμένοι». Ἀλλ' οὐδεμιὰς τυχόντες προσοχῆς ἐκ μέρους τῆς Διοικήσεως, οἱ Σοφικῖται ἀπηύθυναν καὶ νέαν ἀπὸ 28.11.1826 ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανελάμβανον: «Καὶ πρὸ τριῶν μηνῶν δι' ἀναφορᾶς μας ἐνεφανίσθημεν καὶ μετὰ γραφὴν ἀληθείας δεινοπαθῶς ἐξετραγωδήσαμεν ὅσα ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς ἐθελοκακῶν δεινὰ εἰς τὸ χωρίον μας ἐπροξένησε, λεηλασίας, ἀρπαγὰς, ἀτιμίας, φόνους, ἕως ὅτου κατήντησε ὁ ἀσυνείδητος ὄλον τὸ Σοφικὸν καὶ πολὺ μέρος τοῦ ρητινοφόρου δάσους νὰ ἀποτεφρώσῃ...»

Ἔτσι μέγα μέρος τῶν πευκοδάσων τῆς Σολυγείας ἀπετεφρώθη κατὰ Μάιον τοῦ 1826 ἐνῶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔτους κατεστράφη μέγα μέρος τοῦ πευκοδάσους τῆς Λαυρεωτικῆς κατὰ διαταγὴν τοῦ Κιουτάγι, ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω. Ἦσαν δὲ τὰ δάση ταῦτα ἐκ τῶν μάλλον προσδοφόρων διὰ τὴν ρητινοπαραγωγὴν καὶ τὸ κατράμι, τὸ ὁποῖον τότε πολὺ ἐξετιμᾶτο καὶ εἰς σημεῖον ὥστε ὁ Κοντὸς νὰ τὰ κατατάσῃ ἀπὸ ἀπόψεως ὕψους ἀξίας προσόδου εἰς τὴν αὐτὴν κλάσιν μετὰ τὰ σταφιδοφόρα κτήματα ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις. Τοῦτο δὲν εἶναι ὑπερβολή, διότι τὸ Σοφικὸν κείμενον εἰς τὸ κέντρον μιᾶς πτωχῆς ἐδαφοπονικῶς περιοχῆς, μὴ ἔχον ἄλλην παραγωγὴν πλὴν τῆς ρητίνης καὶ τοῦ κατραμίου, ἐθεωρεῖτο ὡς ἓνα ἐκ τῶν πρώτων χωρίων τῆς Κορινθίας. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἀπὸ μίαν στιχομυθίαν μεταξὺ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Ἄνδρ. Ζαΐμη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πρῶτος ἀπηύθυνεν εἰς τὸν δεῦτερον ἐπιτίμησιν ὑπὸ μορφὴν ἐρωτήσεως, εἰπὼν: «Διατὶ κ. Ἄνδρέα δὲν ἔστειλες (διαταγὴ) εἰς

(1) Ἐκ τῆς λέξεως ταύτης προκύπτει ὅτι εἰς τὸ Σοφικὸν εἶχον καταφύγει πρόσφυγες ἐξ ἄλλων περιοχῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὑποστῆ τουργικὴν ἐπιδρομὴν καὶ κατὰ πάσαν πιθανότητα ἐκ ρητινοπαραγωγῶν περιοχῶν.

τὸν ἀνηπιόν σου τὸν Γιάννη (Νοταρᾶ) νὰ μὴ κάψῃ τὸ Σοφικὸ ὄπου ἦτο τὸ πρῶτο χωριὸ τῆς ἐπαρχίας;» Καὶ αὐτοὶ οἱ Σοφικῖται ὁμολογοῦν εἰς τὴν πρὸς Ὑδραν ἐπιστολήν των, ὅτι τὰ σπίτια των ἦσαν ἐφωδιασμένα μετὰ παντὸς εἶδους γεννήματα καὶ τρόφιμα, πάντα δὲ ταῦτα ἀποδεικνύουν τὴν ὑψηλὴν ἐκ τῆς ρητινοπαραγωγῆς καὶ τῶν ἄλλων δασικῶν προϊόντων πρόσδοτον.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ οἰκονομικὸν ὑπόβαθρον τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο ἡ ἐδαφοπονικὴ παραγωγὴ καὶ κυρίως ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ἀλλὰ καὶ τῆς δασοπονίας ὅσον μικρὰ καὶ ἀν ἦτο ἡ συμβολή, πάντως ὑπῆρχε, δὲν ἦτο ἀνύπαρκτος, προσέφερε καὶ αὐτὴ τὴν ἀναλογίαν τῆς, χωρὶς νὰ λογαριάσωμεν τὴν σημασίαν καὶ ἀξίαν τῶν δασῶν ὡς βοσκοτόπων.

Ταῦτα σχετικῶς πρὸς τὸ οἰκονομικὸν ὑπόβαθρον, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὰ διάφορα ἄλλα ἔσοδα ὡς τὰ ἐκ λειῶν πολέμου, τὰ ἐκ φόρων καὶ εἰσφορῶν, τὰ ἐξ ἐκποιήσεως τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, τὰ ἐξ ἐράνων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἄλλα βοηθήματα, τὰ ἐθνικὰ δάνεια κλπ.

Ὅταν ἐπὶ τέλος ἀπηλευθερώθη ἡ χώρα καὶ ἐτέθη ζήτημα περισυλλογῆς καὶ ὀργανώσεως τῆς ἐλευθέρως ζωῆς ἐξ ὄλων τῶν πλευρῶν καὶ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἠγέρθη τὸ θέμα τοῦ ἀπολογισμοῦ. Πρὸ πάσης ὀργανώσεως καὶ διευθετήσεως ἡ χώρα ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ τί εἶχε, τί ὤφειλε καὶ τί ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσῃ. Ἔτσι μία νέα ἀγωνιστικὴ περίοδος ἤρχιζεν ἀπαιτοῦσα ὄχι ὀλιγωτέρας θυσίας, ὄχι ὀλιγωτέρους κόπους καὶ στερήσεις καὶ εὐθύναις καὶ πατριωτισμὸν ἐξ ὅσων εἶχεν ἀπαιτήσῃ ἡ περίοδος τῶν ἀγῶνων διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Περὶ αὐτῆς θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὸ ἀκολουθοῦν μέρος τοῦ παρόντος ἔργου.

Η ΔΑΣΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΑΣ

Τὰ δάση, ὅπως οἱ οὐρανοὶ καὶ οἱ θάλασσες καὶ οἱ πολιτείες, δὲν γνωρίζονται μόνο μετὰ τὸ αἶσθημα καὶ μετὰ τὸ μάτι, ἀλλὰ καὶ μ' ἐνὸς ἄλλου εἴδους ἀγάπῃ, ποῦ σοῦ τὴν προσφέρει ὁ νοῦς ὁ ἐξεταστής, ἡ κριτικὴ καὶ ἡ ἀναλυτικὴ σκέψη, ἡ Ἐπιστήμη.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ (1)

Τὰ δάση ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Ἐπιστήμης

Τὸ ἑλληνικὸν δάσος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας διετελέσθη κάτω ἀπὸ καθεστὸς ὀπισθοδρομικότητος καὶ αμαθείας. Τοῦτο ὠδήγησε τὸ δάσος εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ ἐξαφάνισιν, μολοντί ὁ Τούρκος ἠσθάνετο διὰ τὰ δένδρα καὶ δι' ὅλα τὰ πλάσματα τῆς φύσεως, ἐκ θρησκευτικῆς ἀγωγῆς, δεισιδαίμονα σεβασμόν. Ἡ μουσουλμανικὴ θρησκεία ἐπέτρεπεν εἰς τὸν πιστὸν πᾶσαν βιαιοπραγίαν καὶ αὐθαιρεσίαν ἐναντίον τῶν «ἀπίστων» καὶ ἐναντίον τῶν δημιουργημάτων τῶν, ἐπέβαλεν ὅμως ἀπόλυτον σεβασμόν ἐπὶ τῶν δημιουργημάτων τῆς φύσεως. Ὁ Νίκανδρος Νούκιος, αὐτόπτης μάρτυς τῶν γεγονότων τῆς πολιορκίας τοῦ φρουρίου τῆς Κερκύρας ἐν ἔτει 1537, ἀναφέρει, ὅταν διετάχθη ἡ ἐγκατάλειψις τῆς νήσου καὶ ἡ ἐσπευσμένη ἀποχώρησις τῶν Ὀθωμανῶν, ὅτι οἱ «πάντα μὲν ὅσα ἀνθρωπίνης χειρὸς ἐτύγχανον ἔργα, ταῦτα καταδαπάνων καὶ ἐφθειρον ὅσα δὲ γῆς φυτὰ καὶ δένδρα, ταῦτα οὐκ ἤπιόντο οὔτε μὴν διεφθειρον». (2) Κατ' ἀρχὴν, συνεπῶς, οἱ Τούρκοι δὲν κατέστρεφον τὰ δάση, ἀλλὰ τὰ ἐσέβοντο καὶ τὰ ἐπροστάτευον. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι παρέλειπον νὰ τὰ ἐκμεταλλεύωνται κατὰ πάντα τρόπον, ὑλοτομοῦντες διὰ τεχνικὸν καὶ καύσιμον ξύλον καὶ διὰ ξυλάνθρακας, ἐκχεροῦντες πρὸς δημιουργίαν ἀγρῶν, θόσκοντες ἐντὸς αὐτῶν τὰ ποιμνία τῶν, καίοντες αὐτὰ πρὸς διάνοιξιν λιθαδίων ἢ θελτίωσιν τῆς βοσκῆς κλπ. Αἱ ἐνέργειαι δὲ αὗται ἐπετρέποντο ἂν μὴ ἐνεθαρρύνοντο ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου κράτους, τοῦ ὁποίου δασικὴ πολιτικὴ ἦτο ἡ ἐλευθερία πάσης δασικῆς καρπώσεως ἄνευ οἰωνδήποτε περιορισμῶν καὶ ἄνευ φορολογικῶν βαρῶν ἢ ἐλαφροτάτων τοιούτων εἰς ὀλίγας περιπτώσεις. Ἡ ἀντίθετος πολιτικὴ, τουτέστιν ἡ ἐπιβολὴ προστατευτικῶν περιορισμῶν ἢ φορολογικῶν ἐπιβαρύνσεων τῶν δασικῶν προϊόντων, ἦτο ἀδιανόητος. Ἡ πολιτικὴ αὕτη θεβαίως ἐπήγαγεν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν πάσης γνώσεως σχετικῆς πρὸς τὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον ἐκπληροῖ τὸ δάσος ἐπὶ τὴν ἰσορροπίαν ἐν τῇ φύσει καὶ γενικῶς σχετικῆς πρὸς τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι ὑπαγορεύουν τὴν συντήρησιν τῶν δασῶν καὶ τὴν λελογισμένην καὶ

(1) Κ. Παλαμᾶ «Ἡ κριτικὴ καὶ ὁ Σολομός». Γράμματα, τόμ. Α, Ἀθήναι 1904.

(2) Παρὰ Κ. Σάββα «Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς» σ. 117, Ἀθήναι 1962.

εὐμέθοδον τούτων διαχείρισιν. Θέμα τοιαύτης μεταχειρίσεως τοῦ δάσους ἐγεννήθη μόλις κατὰ τὸν 19 αἰῶνα, κατὰ πρῶτον μὲν ἐν τῇ τρίτῃ δεκαετηρίδι τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, εἰς τὸ μόλις ἀπελευθερωθὲν τμήμα τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦτο ὡς συνέπεια τῆς ἐλευθερώσεως, θραδύτερον δὲ ἀρχομένης τῆς ἐβδόμης δεκαετηρίδος τοῦ ἰδίου αἰῶνος, εἰς τὰς ὑπολοίπους ὑπὸ τουρκοκρατίαν εἰσέτι διατελούσας χώρας. Οὕτω μεταξὺ τοῦ 1836 καὶ τοῦ 1870 σημειοῦται εἰς τὰς χώρας τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ χώρου ἑναρξίς στροφῆς τῆς δασικῆς πολιτικῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἐγκαταλείπεται ἡ προτέρα ἐλευθερία ἐν τῇ διαχειρίσει καὶ ἡ φορολογικὴ ἀσυνδοσία καὶ ἐγκαινιάζεται πολιτικὴ προστασία τοῦ δάσους, ρυθμίσεως τῶν καρπώσεων καὶ φορολογίας τῶν δασικῶν προϊόντων, ἡ ὁποία φορολογία πρέπει νὰ λογιζέται ἐν τινι μέτρῳ ὡς μέσον διαχειριστικοῦ ρυθμιστοῦ.

Χαρακτηρίζεται ἀκόμη ἡ στροφή τῆς δασικῆς πολιτικῆς, ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τῶν δασικῶν σπουδῶν, εἰδικῶς δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ἑναρξίαν ἐκτελέσεως τεχνητῶν ἀναδασώσεων. Αὗται ἐκτελοῦνται ἀποκλειστικῶς περίξ τῶν πόλεων καὶ κατακνημένων ἐν γένει μερῶν καὶ ἔχουν, θεβαίως, ἐξωραϊστικὸν χαρακτήρα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εὐρέθησαν μάλιστα Ἑλληνες δασολόγοι, οἱ ὁποῖοι τὰς ἐπέκριναν. Ἀλλὰ ἡ μεγάλη σημασία τῶν τεχνητῶν ἀναδασώσεων δὲν ἔγκειται εἰς τὴν δημιουργίαν ἄλσων τινῶν περὶ τὰς πόλεις ἢ περίξ ἀρχαιολογικῶν μνημείων, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀρχήν, ἡ ὁποία ἐνσυνειδήτως διεκηρύχθη δι' αὐτῶν, τὴν δημιουργίαν φιλοδασικοῦ συναισθήματος παρὰ τῷ λαῷ ἢ ἄλλως τῆς κινητοποιήσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ λαοῦ ὑπὲρ τοῦ δάσους.

Πρὸς ἕξαρσιν τῆς σημασίας ταύτης, ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀναδασώσεων ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς πρυγκιπίσης Σοφίας διὰ τῆς ἀνακηρύξεως ταύτης ἐν θεαματικῇ ἑορτῇ ὡς ἐπιτίμου προέδρου τῆς Φιλοδασικῆς Ἐνώσεως Ἀθηνῶν. Ὡστε, ὅταν κατὰ τὴν πρωίαν τῆς Κυριακῆς τῆς 19ης Νοεμβρίου τοῦ 1900 ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς ἐπευφημοῦσε τὴν μέλλουσαν βασιλίαν του μεταβαίνουσαν ἐφ' ἀμάξης εἰς τὸ πεδῖον τῶν ἀναδασώσεων ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Φιλοπάππου, διὰ νὰ ἐγκαινιάσῃ τὴν ἑναρξίαν αὐτῶν εἰς τὴν πράξιν ἐπευφημοῦσε τὴν νέαν δασικὴν πολιτικὴν καὶ ἀνεγνώριζε τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ δάσος διὰ τὴν χώραν.

Δυνάμεθα, κατὰ συνέπειαν, νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ὑπαγωγή τοῦ ἑλληνικοῦ δάσους ὑπὸ τεχνικὴν διαχείρισιν ἀρχίζει μετὰ τὴν ἐνέργειαν τεχνητῶν ἀναδασώσεων δεδομένου ὅτι ἡ δασοκομία εἶναι τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς διαχειριστικῆς τῶν δασῶν. Καὶ δυνάμεθα ἀκόμη νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ νέα δασικὴ πολιτικὴ ἐπέτυχε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, διότι ἠδυνήθη νὰ ἀποσπᾷ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μεγάλου κοινῆ καὶ τὴν υἱοθέτησιν αὐτῆς ὑπὸ τῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διὰ μίαν τοιαύτην υἱοθέτησιν μόνον τὸ φιλοδασικὸν ἐπίπεδον παρείχε πρόσφορον ἔδαφος, ὀρθῶς δὲ ἡ δασικὴ Διοίκησις ἐκινήθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου. Διότι καμμία προσπάθεια τῆς πολιτείας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στεφθῇ ὑπὸ ἐπιτυχίας μάλιστα ἐπὶ θεμάτων κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἂν αὕτη δὲν τυγχάνῃ τῆς ὁμοθύμου ἐπιδοκίμασίας τῆς ὁλότητος τοῦ πληθυσμοῦ ἢ τουλάχιστον τῆς μεγάλης αὐτοῦ πλειονοψηφίας.

Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ἀρχή. Ἐκεῖθεν ὁ δρόμος ὑπῆρξε μακρὸς καὶ ἐπιπικνός. Ἀλλὰ τελικῶς ἡ δασικὴ πολιτικὴ, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1922 ἠδυνήθη νὰ συγκεντρώσῃ τὰς προσπάθειαις τῆς εἰς τὸ νὰ θέσῃ τὸ δάσος ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Ἐπιστήμης.

Ἡ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΔΑΣΟΠΟΝΙΑΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΒΑΥΑΡΩΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1843

1. Κρατικὴ ὀργάνωσις.

Λήγοντος τοῦ Αὐγούστου 1828 ὁ γαλλικὸς στρατὸς εὐρίσκετο εἰς τὸν λιμένα τῆς Τουλῶν, ἔτοιμος νὰ ἐπιβιβάσῃ πλοίων διὰ νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀποχωροῦσε ὁ ὑπὸ τὸν Ἰμβραῆμ αἰγυπτιακὸς στρατός. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος Γάλλος στρατηγὸς Μαιζὸν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν στρατὸν τὴν κάτωθι προκήρυξιν.

«Μέγα καὶ εὐγενὲς ἔργον ἀνέθεσεν εἰς ἡμᾶς ὁ βασιλεὺς, συναινούντων τῶν συμμάχων του. Ἀποστέλλεσθε ὅπως ἀπαλλάξετε τὸν δεινοπαθειῶν ἐνδοξότατον λαόν. Τὸ ἔργον τοῦτο, τιμῶν τὴν Γαλλίαν καὶ καθιστῶν αὐτὴν τῶν ἐπευφημιῶν πάντων τῶν φρονούντων γενναῖα ἀνδρῶν, σὰς ἀνοίγει στάδιον δόξης. Τὸ φρόνημά σας καὶ ὁ ἐνθουσιασμός μου παρέχουν πᾶσαν ἐγγύησιν. Μετὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα τὸ πρῶτον ἤδη μετ' οὐ πολὺ αἱ γαλλικαὶ σημαῖαι θὰ ἐμφανισθοῦν κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος εἰς ἐλευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων».

Ἀπὸ τῆς 29 Αὐγούστου, ὅποτε αἱ δύο πρῶται μοῖραι τοῦ στρατοῦ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀρχίζει ἡ ἔμπρακτος ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος.

Ἦδη διὰ τοῦ ἸΒ Ψηφίσματος τῆς Γ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως εἶχε ψηφισθῆ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ Καποδίστριας, ὁ ὁποῖος ἀρχομένου τοῦ 1828 ἔφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὴν Αἴγινα ἔνθα ἠδρευεν ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Βουλὴ.

Ὁ Καποδίστριας εἶχε πολλὰ σοβαρὰ ζητήματα νὰ ἀντιμετωπίσῃ, ζητήματα ἐξωτερικῶν σχέσεων, οἰκονομικά, στρατιωτικά, ἐθνικῶν συνόρων, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτῆς τῆς μορφῆς τοῦ νέου κράτους καὶ τῆς ἐκτάσεώς του. Διότι ἡ Ἀγγλία ὀμιλοῦσα περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ἐννοοῦσε ἀπελευθέρωσιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴν δημιουργίαν κρατιδίου φόρου ὑποτελοῦς εἰς τὴν Τουρκίαν. Τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου ὀμιλοῦσε περὶ ἀναγνώρισεως ὡς ἐλευθέρων τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον κατεχομένων χωρῶν καὶ ἄλλαι αὐθαίρετοι ἐρμηνεῖαι εἰς τὸ πρωτόκολλον ἐδίδοτο, ἐναντίον τῶν ὁποίων εἶχε νὰ ἀγωνισθῇ ὁ Κυβερνήτης, νὰ διεξαγάγῃ τὴν ἐκστρατείαν τῶν συνόρων, ὡς ἀπεκλήθη, καὶ ἄλλας παρομοίας ἀσχολίας εἶχε. Καὶ ἐν τούτοις δὲν ὤκνησε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐπείγοντα ἐσωτερικὰ ζητήματα ὡς τὸ τῆς ὀργανώσεως τῆς διοικήσεως κατὰ κλάδους, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύουσαν θέσιν κατελάμβανον ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ γεωργία. Διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς γεωργίας ἐχρησιμοποίησε τὸν γεωπόνον Γρ. Παλαιολόγον, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ πρόγραμμα μαθημάτων τοῦ Ἀγροκηπίου καὶ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου τῆς Τίρυνθος περιέλαβε καὶ τὸ μάθημα τῆς δασολογίας.

Τί ἐννοοῦσε μετὰ τὸν ὄρον δασολογία ὁ Παλαιολόγος δὲν διευκρινίζεται, οὔτε εἰς τὴν πράξιν ἐδόθη συνέχεια, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν ἐπ' αὐτοῦ. Πιθανῶς νὰ ἐννοοῦσε τὴν καλλιέργειαν δασικῶν δένδρων, χρησίμων εἰς ἴδρυσιν πάρκων καὶ δειροστοιχιῶν καὶ ὄχι τὴν διαχείρισιν τῶν δασῶν.

Πάντως ούτε ο Καποδίστριας απέβη εν ζωή δια να δυνηθῆ να προσφέρῃ τὰς πολυτίμους υπηρεσίας του εἰς τὴν χώραν, τῶν ὁποίων αὐτὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἶχε μεγίστην ἀνάγκην, οὔτε ὁ Παλαιολόγος απέβη ἀκαταδίωκτος δια να ἐργασθῆ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας, ἢ ὅποια τότε εὐρίσκετο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν.

Περὶ τῶν δασῶν καὶ τῆς δασοπονίας οὐδεὶς γίνεται λόγος εἰς οὐδὲν νομοθέτημα ἢ ἄλλην κρατικὴν ἐκδήλωσιν. Εἰς τὰς 25 Ἀπριλίου 1828 δημοσιεύονται γενικαὶ ὁδηγαὶ πρὸς τοὺς δημογέροντας, εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1749 φύλλον τῆς Γενικῆς Ἐφημερίδος τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὴν διενέργειαν τῆς πρώτης στατιστικῆς ἀπογραφῆς, διότι ὀρθῶς ἐσκέφθησαν ὅτι πρὸ πάσης ἀποπείρας ὀργανώσεως τῆς νέας ζωῆς τῆς χώρας, ἔπρεπε ἡ Διοίκησις να γνωρίζῃ τι ἔχει καὶ τι τῆς λείπει.

Εἰς τὰς ὁδηγίας πρὸς τοὺς δημογέροντας ὁ πληθυσμὸς διαιρεῖται εἰς: κτηματίας, γεωργοὺς, ποιμένας, ἐργάτας, ναύτας καὶ ἐμπόρους.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἐγκύκλιον παραγγέλλονται οἱ ἑκτακτοὶ Ἐπίτροποι (Νομάρχαι ἢ Ἐπαρχοὶ) να καταβάλλωσιν ὅλην τὴν δυνατὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὸ να διερευνήσωσι καὶ ἐξακριβώσωσι τὰ κτήματα, ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἔθνος, τὴν φύσιν, ἔκτασιν καὶ τιμὴν αὐτῶν καὶ τὸν τρόπον, μετὸν ὁποῖον διετέθησαν ἀπὸ τὴν προλαβοῦσαν Κυβέρνησιν». Πρόκειται περὶ τῶν τέως τουρκικῶν ἰδιοκτησιῶν, τὰς ὁποίας οἱ Τούρκοι φεύγοντες κατὰ τὸ διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχον ἐγκαταλείψει καὶ αἱ ὅποια ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως εἶχον περιέλθει εἰς τὸ κράτος καὶ ἔχαρακτηρίζοντο «ἐθνικὰ κτήματα».

Τὰ κτήματα αὐτὰ αἱ ἐκάστοτε Κυβερνήσεις προώριζον διὰ να καλύπτουν πολλαπλὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας ὡς ἀποκαταστάσεως προσφύγων (ἐτεροχθόνων), ἀγωνιστῶν, ἀπορφανισθειῶν οἰκογενειῶν, πολεμιστῶν κλπ. Οὕτω βλέπομεν ὅτι ἡ Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἔλαβεν ἀπόφασιν διὰ τοῦ ἀπὸ 7 Αὐγούστου 1829 ψηφίσματος να διαθέσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διακοσίας χιλιάδας στρεμμάτων. Τῆς διανομῆς ἐξηροῦντο, ὡς εὐρισκόμενα ἤδη ὑπὸ κατοχὴν καὶ λόγω τοῦ φόβου δημιουργίας εἰς περίπτωσιν διανομῆς σοβαρῶν ζητημάτων, αἱ ἐκτάσεις αἱ καλυπτόμεναι ἀπὸ ἀμπέλους, σταφιδάμπέλους, ἐλαιῶνας. Χαρακτηριστικὸν ὅμως εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἐξηροῦντο τῆς διανομῆς καὶ τὰ δάση. Εἶναι αὕτη ἡ πρώτη ἐκδήλωσις κάποιου ἐνδιαφέροντος τῆς νέας Πολιτείας διὰ τὰ δάση.

Σχετικῶς μετὴν δασοπονίαν, εἶναι φυσικὸν ὅτι μνεῖα δασικῶν προϊόντων γίνεται μόνον διὰ φορολογικοὺς σκοποὺς. Ἐπειδὴ δὲ εἰς φορολογίαν ὑπεβάλλοντο μόνον τὰ ἐξαγόμενα προϊόντα, μνημονεῦνται ὡς τοιαῦτα τὰ ἐπόμενα.

Βαλανίδι. Ρητίνη καὶ κατράμι. Ξυλοκέρατα. Δοῦγες καὶ ξυλεία οἰκοδομήσιμος καὶ ναυπηγήσιμος. Ὁ φόρος εἰσεπράττετο εἰς τὰ Τελωνεῖα. Ἀνήρχετο δὲ ὁ φόρος, ἐπὶ μὲν δημοσίων δασῶν εἰς ἓν τριτοδέκατον, ἐπὶ δὲ μὴ δημοσίων δασῶν εἰς ἓν ἀπλοῦν δέκατον.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1833 οὐδὲν νομοθετικὸν μέτρον λαμβάνεται διὰ τὰ δάση, πλὴν τῆς φορολογίας εἰς τὰ τελωνεῖα ἐξαγομένων τινῶν δευτερευόντων δασικῶν προϊόντων, ὡς εἶπομεν. Τοῦτο δὲ διότι τὸσον ἡ Κυβέρνησις Καποδίστρια, ὅσον καὶ ἡ μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ μέχρι ἀφίξεως τοῦ Ὀθωνος Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ συνέχισε τὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας δασικὴν πολιτικὴν. Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ἐπὶ τουρκοκρατίας πάσα ὑλοτομία ἐντὸς δασῶν δι' οἰονδήποτε λόγον ἦτο διὰ ἀτομικὰς ἢ ἐμπορικὰς ἀνάγκας ἐνηργεῖτο ἐλευθέρως, ἀτελῶς καὶ ἀνευ ἀδείας. Προήρχετο δὲ

ἡ τοιαύτη περὶ τὰ δάση ἀσυνδοσία ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν ὅτι ταῦτα ἦσαν κοινὸν ἀγαθόν, ἀπὸ το ὁποῖον πὰς τις ἠδύνατο να ἀπολαμβάνῃ κατὰ τὰς ἀνάγκας του ἀνευ τινὸς ὑποχρεώσεως ἔναντι τοῦ Δημοσίου ἢ ἄλλου τινός, ὑπὸ τὰς ἐξαιρέσεις τοῦ περὶ γαιῶν Νόμου.

Δὲν εἶναι δὲ ὀρθὸν τὸ γραφόμενον ὅτι «κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐδεμία ἐμπορικὴ πρᾶξις εἰδῶν δασικῶν ἐγένετο, ἐκτὸς ἴσως ξυλίνων δοχείων καὶ ὀλίγης ξυλείας ναυπηγησίμου, ἥτις πάντως ὑλοτομεῖτο παρὰ τῶν ἐργατῶν ἀν μὴ παρὰ τῶν ἰδίων κατασκευαστῶν πλοιαρίων ἢ λέμβων ἐκ τῶν πλησίον τοῦ τόπου κατεργασίας καὶ ναυπηγήσεως δασῶν...». (1)

Ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὑλοτομίαι ἐγίνοντο διὰ σοβαρὰ ποσὰ κυρίων δασικῶν προϊόντων καὶ παραγωγὴν πολυτίμων δασικῶν εἰδῶν, ἀλλὰ ὁ λόγος τῆς ὑλοτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀσυνδοσίας ἦτο ἄλλος. Ἀλλαγὴ, συνεπῶς, τῆς δασικῆς πολιτικῆς, μέτρα καλῆς διαχειρίσεως, ἀσφάλεια τῆς δημοσίας δασικῆς ἰδιοκτησίας καὶ φορολογία τῶν δασικῶν προϊόντων δὲν ἦτο δυνατόν να ἀντιμετωπισθοῦν ἀπὸ τὴν Πολιτείαν πρὸ τῆς ὀργανώσεως Δασικῆς Ὑπηρεσίας, δημοσιεύσεως δασικῆς νομοθεσίας καὶ ὑπαγωγῆς τῆς δασοπονίας ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ρύθμισιν. Διὰ να συμβοῦν ὁμως ταῦτα, ἀπητεῖτο ἡ παρουσία δασολόγων εἰς τὴν χώραν, τῶν ὁποίων ὑποστηρίζεται ὅτι μικρὸς ἀριθμὸς κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Ὀθωνος. Ὡστε ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὀθωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀρχίζει να θεμελιώνεται τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Πολιτείας διὰ τὸ ἑλληνικὸν δάσος, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρον ἐξεδηλώθη κατὰ τὰς ἐπομένας κατευθύνσεις.

Πρῶτον εἰς τὴν περιουλογὴν τῆς δημοσίας δασικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τὴν διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων δασικῶν ἰδιοκτησιῶν, μοναστηριακῆς, κοινοτικῆς, ἀγαθοεργῶν ἰδρυμάτων καὶ ἰδιωτικῆς.

Δεύτερον εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἀγέσεων τῶν δασῶν πρὸς τοὺς βοσκοτόπους.

Τρίτον εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὄρων τῆς καλῆς διαχειρίσεως τῶν δασῶν.

Τέταρτον εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς δασικῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δασῶν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως δασολόγων, οἱ ὁποῖοι ἐν ταῦτῳ θὰ ἀποτελοῦσαν τὰ ἀνώτερα στελέχη τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, ἐνῶ τὸ μέσον καὶ τὸ κατώτερον προσωπικὸν θὰ ἠδύνατο να συγκροτηθῆ ἀπὸ μὴ μορφωμένον προσωπικόν, λαμβανόμενον ἀπὸ τοὺς παλαιῶς ἀγωνιστάς, ἀπὸ τὸν στρατὸν καὶ ἀπὸ ἄλλας τάξεις.

Ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀνεξάρτητον βασίλειον περὶ τὰ τέλη Δ) Ἰουλίου 1832 καὶ κατὰ τὰς 20 Ἰανουαρίου 1833 ἀπεβιβάσθη ὁ Ὀθων εἰς τὸ Ναύπλιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου.

2. Πρῶτα μέτρα ὑπὲρ τῶν δασῶν.

Εὐθὺς ἀμέσως, ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἐξεδηλώθη τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κράτους διὰ τὴν τύχην τῶν δασῶν.

Διὰ Β.Δ. καθωρίσθη ὁ σχηματισμὸς καὶ διεγράφησαν τὰ καθήκοντα τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματείας, τούτεστιν τοῦ Ὑπουργείου

(1) Κων. Δαμιανοῦ — Ν. Λάζου «Ἡ Δασικὴ Ἐξέλιξις κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς Παλιγγενεσίας», σ. 9, Ἀθήναι 1930.

Οικονομικών, εις την οποίαν υπήχθησαν τὰ δάση, τὰ ὁποῖα ἔκτοτε παρέμειναν εις τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπουργείου τούτου, μέχρι τῆς ἰδρύσεως ἐν ἔτει 1911 τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἐν ἄρθρ. 1 παρ. δ' καθορίζεται ὅτι εις τὴν ἀρμοδιότητα τῆς Γραμματείας ἀνήκει «ἡ ἐκ τῶν ἔθνικῶν δασῶν ὠφέλεια, ἡ ὑπεράσπισις αὐτῶν ἐναντίον τῶν ἐνδεχομένων παρανομιῶν καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ἀπὸ ἐπιβλαβεῶν δουλείας».

Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς αὐτῆς Γραμματείας υπήχθη καὶ ἡ θήρα, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς προστασίας τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ Δημοσίου ἐπὶ τοῦ θηράματος, ἣτις ἴσχυεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ διὰ τοῦτο προεβλέπετο ἡ ἄσκησις τῆς κυνηγεσίας δι' ἐνοικιάσεως ἢ αὐτεπιστασίας.

Ἄλλὰ καθ' αὐτὸ νομοθέτημα ρυθμίζον τὰ τῶν ὑλοτομιῶν ἐξεδόθη εἰς τὰς 10 Δ)βρίου ἰδίου ἔτους, τιτλοφορούμενον «Κανονισμὸς περὶ ὑλοτομίας», τοῦ ὁποῦ ἐπρωτάσσετο ἐπεξηγηματικὴ ἐγκύκλιος. Ἡ ἰσχὺς τοῦ κανονισμοῦ τούτου ἦτο περιορισμένη, μέχρι ἐκδόσεως τοῦ «ὑλοτομικοῦ ὀργανισμοῦ» καὶ «ἀποκαταστάσεως τῶν ὑλοτομικῶν Ἄρχων».

Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τούτου, διὰ πρώτην φοράν, ἀπηγορεύετο εἰς τὰ δάση εἴτε ἦσαν ἔθνικα εἴτε ἰδιωτικά, πᾶσα ὑλοτομία πρὸς κατασκευὴν ζυλείας, ξυλανθράκων, ἀσθέστου κλπ. ἄνευ ἀδείας τῆς ὑλοτομικῆς Ἀρχῆς καὶ ἄνευ καταβολῆς τῶν νομίμων δικαιωμάτων. Τὰ δικαιώματα ταῦτα ἀνήρχοντο εἰς 25 τοῖς 100 ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀκατεργάστου ζυλείας καὶ εἰς 20 τοῖς 100 ἐπὶ τῆς κατεργασμένης.

Ἀπηγορεύετο ἡ ρητινοκαλλιέργεια τῶν ἔθνικῶν πευκοδασῶν, ἡ συλλογὴ πευκοφλοιοῦ δι' ἀποφλοιώσεως τῶν δένδρων, ὡς καὶ τὸ λεγόμενον ρόγγισμα, τουτέστιν ἡ διάνοιξις ἀγρῶν εἰς θάρος τῶν δασῶν διὰ πυρρικοῦσως τῶν δένδρων καὶ σποράς τοῦ ἐδάφους, ἄνευ ὀργάνου (στὰ πεταχτά) ἐπάνω εἰς τὶς στάκτες τῶν καέντων δένδρων, αἱ ὁποῖαι ἐπέιχον θέσιν λιπάσματος. Ἐτέρα δὲ ἐγκύκλιος, ἐκδοθεῖσα ταυτοχρόνως, προέβλεπεν εἰδικῶς περὶ τῶν ἐμπρησμῶν τῶν δασῶν.

Ὁ φόρος τῆς ρητίνης, τῆς προερχομένης ἐκ μὴ δημοσίων δασῶν, ὠρίσθη εἰς 10 τοῖς 100 ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ προϊόντος, ἐπὶ τόπου. Μίσθωμα διὰ τὴν ρητίνην τὴν προερχομένην ἐκ δημοσίων δασῶν δὲν προεβλέπετο, διότι ὑπετίθετο τοιαύτη ρητίνη δὲν ὑπῆρχεν, ἀφοῦ ἡ ρητινοκαλλιέργεια τῶν ἔθνικῶν πευκοδασῶν ἀπηγορεύετο. Τὸ κατράμι ἐπίσης ὑπέκειτο εἰς ἔγγειον φόρον 10 τοῖς 100.

Βραδύτερον (18.5.1835) ἡ φορολογία ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῶν «μικρῶν ξυλίνων δοχείων» ἦτοι τῶν κανατιῶν, θαρελῶν, τσιτσῶν ἢ τσοτρῶν, κλειδοπινακίων, ἰγδίων κλπ.

Ἄλλ' ἤδη ἔγινε αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς διενεργείας μιᾶς γενικῆς ἀπογραφῆς ὅλων τῶν κτημάτων καὶ βοσκοτόπων τοῦ βασιλείου, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς θάσις διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐγγείου παραγωγῆς. Πρὸς τοῦτο ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 1835 Β.Δ., δημοσιευθὲν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 7 Παράρτημα τοῦ 1836 τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως «Περὶ συντάξεως στατιστικῆς ὅλων τῶν κτημάτων καὶ βασιλικῶν νομημάτων τοῦ Βασιλείου», εἰς τὸ ὁποῖον ἐν ἄρθ. 11 ὀρίζονται. «Διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ἔθνικῶν δασῶν χρησιμεύει ὁ Πίναξ Ε, ἡ ὁποία (περιγραφή) πρέπει νὰ γενῆ ἀπὸ τοὺς Δασονομικοὺς Ὑπαλλήλους Ἐλλείψει Δασόν. Ὑπαλλήλων, ἡ περιγραφή γίνεται ἀπὸ τοὺς Ἐφόρους». Ἡ ὕλη τῆς περιγραφῆς λαμβάνει τὴν ἐπομένην κατάταξιν.

Τὰ δένδρα διακρίνονται εἰς πλατύφυλλα καὶ εἰς στενόφυλλα, ἐκτιμᾶται ἡ ἔκτασις εἰς στρέμματα, ἢ καταλαμβανομένη ὑπὸ ἐκάστης κατηγορίας δένδρων, καὶ εἰς περίπτωσιν μικτῶν δασῶν, τὸ δάσος καταγράφεται εἰς τὴν κατηγορίαν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται τὰ περισσότερα δένδρα, γινομένης περὶ τούτου μείας εἰς τὴν στήλην τῶν παρατηρήσεων.

Περαιτέρω ἡ καταγραφή διακρίνει τὰ δένδρα θάσει τῆς ἡλικίας των, ὡς ἑξῆς:

α) Τελεία ὕλη ἀπὸ 60 ἐτῶν καὶ ἄνω.

β) Μέση ὕλη ἀπὸ 35 — 60 ἐτῶν.

γ) Νέα ὕλη ἀπὸ 15 — 35 ἐτῶν.

δ) Λιανώματα ἀπὸ 1 — 15 ἐτῶν.

ε) Διάκενα. Ἦτοι ἐκτιμῶνται καὶ ἀναγράφονται τὰ κενὰ ἐντὸς τῶν δασῶν, καθὼς καὶ ἡ δασοσκεπὴς ἐπιφάνεια εἰς βασιλικά στρέμματα. Τέλος δὲ ἡ ἀξία τῆς δασοσκεπῶς ἐκτάσεως.

Οἱ πίνακες οὗτοι συντάσσονται κατὰ Δασονομεῖα, ἀναγραφομένης τῆς ὑπαγωγῆς των εἰς τὸν οἰκείον νομὸν καὶ τὴν ἐπαρχίαν, τὰ δὲ δάση κατὰ Δήμους. Τὸ Παράρτημα τοῦτο τοῦ περὶ γενικῆς στατιστικῆς ἀπογραφῆς Β.Δ. ἐδημοσιεύθη τὴν 18 Φ)ρίου 1836 καὶ προϋποθέτει τὴν ὑπαρξιν Δασονόμων καὶ Δασονομείων, ἀντιστοιχοῦντων πρὸς τοὺς σημερινούς δασολόγους καὶ Δασαρχεῖα. Ἄλλὰ ὑπῆρχον τότε τοιαῦτα Ἀρχαῖ καὶ ἐπιστήμονες δασολόγοι;

Ἕλληνες δασολόγοι θεβαίως δὲν ὑπῆρχον. Ἄλλὰ μετὰ τοῦ Ὁθωνοῦ κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιστήμονες διαφόρων εἰδικότητων ὡς ἱατροί, φαρμακοποιοί, βοτανικοί, μεταλλειολόγοι, ἀρχαιολόγοι, δημοσιολόγοι καὶ ἄλλοι. Κατὰ πόσον μεταξύ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιτελείου τοῦ Ὁθωνοῦ ὑπῆρχον καὶ δασολόγοι, οὐδαμῶθεν εἰκάζεται. Καὶ ναὶ μὲν κατονομάζονται πολλοὶ Βαυαροὶ ἔχοντες τὸν βαθμὸν τοῦ Δασάρχου καὶ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Δασῶν εἰς τὴν συσταθεῖσαν Δασικὴν Ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι οὗτοι ἦσαν δασολόγοι.

Εἶναι πιθανόν ὅτι οἱ ἀνώτεροι οὗτοι δασικοὶ ὑπάλληλοι (ἐπιθ. δασῶν, δασάρχαι καὶ δασονόμοι) ἦσαν ἀξιωματικοὶ τοῦ βαυαρικοῦ στρατοῦ, ὁπόθεν ἐλαμβάνοντο καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐπέστρεφον. Εἶναι ἐπίσης δυνατὸν δασολόγοι Βαυαροὶ νὰ ὑπηρετοῦσαν εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἔφεδροι καὶ λόγῳ εἰδικότητος νὰ ἀπεσπᾶσθησαν εἰς τὴν Δασικὴν Ὑπηρεσίαν. Τὸ ζήτημα εἶναι ἀσαφές, μολοντι δὲ οἱ ἀνωτέρω παρέμειναν εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν ἐπὶ μίαν πενταετίαν οὐδὲν στοιχεῖον ὑπάρχει μαρτυροῦν περὶ τῆς δασολογικῆς των ἰδιότητος. Ἐνῶ ὅλοι οἱ εἰς τὴν Ἑλλάδα καταλθόντες τότε ἀλλοδαποὶ ἐπιστήμονες ἀφῆσαν ἴχνη, πολλάκις μάλιστα θορυβῶδη ἴχνη, τῆς διαθάσεώς των, ἄλλοι κατακρίνοντες τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας καὶ ἄλλοι ἐπωφεληθέντες τῆς ὑπαρχούσης ἐλλείψεως ἐπιστημόνων διὰ νὰ καταλάβουν τὰς ἀνωτάτας θέσεις ἢ πανεπιστημιακὰς ἔδρας, οἱ φερόμενοι ὡς δασολόγοι ἦλθον καὶ παρήλθον, ὡσεὶ μὴ ὑπῆρξαν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει κατὰ Σ)βριον 1836 ἐδημοσιεύθη τὸ Δ)γμα «Περὶ διοργανισμοῦ τῶν Δασονομείων», διὰ τοῦ ὁποῦ τὸ πρῶτον καθίστατο Δασικὴ Ὑπηρεσία εἰς τὸ ἀπελευθερωθὲν τμήμα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

3. Ὀργάνωσις Δασικῆς Ὑπηρεσίας.

Διὰ τοῦ διοργανισμοῦ τούτου τὸ κράτος διηρέθη εἰς 7 «Δασονομικὰς Ὑπηρεσίας», ἀντιστοιχοῦσας εἰς τὰς σημερινὰς Ἐπιθεωρήσεις δασῶν ὡς ἑξῆς:

- I. Δασονομικὴ Ὑπηρεσία Ρούμελης (Στερεᾶς Ἑλλάδος) μεῖδραν τὸ Πατρατζίκι (Ἵπάτην).
- II. Δασ. Ὑπηρεσία Εὐβοίας, μεῖδραν τὴν Χαλκίδα.
- III. Δασ. Ὑπηρεσία Ἀρκαδίας, μεῖδραν τὴν Τρίπολιν.
- IV. Δασ. Ὑπηρεσία Ἡλίδος, μεῖδραν τὸν Πύργον.
- V. Δασ. Ὑπηρεσία Μεσσηνίας, μεῖδραν τὰς Καλάμας.
- VI. Δασ. Ὑπηρεσία Ἀττικῆς, μεῖδραν τὰς Ἀθήνας.
- VII. Δασονομεῖον Κυκλάδων, μεῖδραν τὴν Σύρον.

Δασονομεῖα

Αἱ ἑπτὰ αὐταὶ Δασονομικαὶ Ὑπηρεσίαι περιελάμβανον 32 Δασονομεῖα ὡς ἑξῆς:

- Ἡ Δασ. Ὑπηρεσία Ρούμελης, τὰ Δασονομεῖα Βονίτσης, μεῖδραν τὴν Βόνιτσαν.
Βάλτου, μεῖδραν τὴν Ἀμβρακίαν (Ἀμφιλοχίαν).
Ξηρομέρου μεῖδραν τὸ Δραγαμέστιον (Καραϊσκάκης, παρὰ τὸν Ἀστακόν).
Βλοχοῦ μεῖδραν τὸ Βραχῶρι (Ἀγρίνιον).
Καρπενησίου, μεῖδραν τὸ Καρπενήσιον.
Πατρατζικίου, μεῖδραν τὸ Πατρατζίκι (Ἵπάτην).
Βουδονίτσας, μεῖδραν τὸν Μῶλον (παρὰ τὰς Θερμοπύλας).
Σαλώνων, μεῖδραν τὰ Σάλωνα (Ἀμφισσαν).
Οὕτως ἡ Δασ. Ὑπηρεσία Ρούμελης ἐπεξετείνετο ἐφ' ὅλης τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ Φθιωτιδοφωκίδος.

Ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία Εὐβοίας, τὰ Δασονομεῖα:

- Καλτσάδων, μεῖδραν τὸ Ξεροχῶρι.
Μαντουδίου, μεῖδραν τὸ χωρίον Πῆλι.
Κανδηλίου, μεῖδραν τὸ χωρίον Πράχνα.
Θηβῶν, μεῖδραν τὰς Θήβας.
Λειβαδιάς, μεῖδραν τὴν Λειβαδιάν.
Δέλφης, (γρ. Δελφίου) μεῖδραν τὸ χωρίον Στροπόνες. (1)
Ἡ Ἀττικὴ, ἀνευ τῶν ἐπαρχιῶν Θηβῶν καὶ Λεβαδειας, ἀποτελοῦσε Δασονομεῖον, διευθυνόμενον ὑπὸ Δασάρχου καὶ διὰ τοῦτο ἐλογίζετο ἰ-

(1) Τὸ Δασονομεῖον ἢ Δασονομικὸν Τμήμα Δελφίου ἔκειτο ἐν Εὐβοίᾳ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Χαλκίδος καὶ κατελάμβανε τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν τῆς Δίρφος, κοινῶς κολουμένης Δέλφι. Ἐδρα τοῦ Δασονομεῖου ἦτο τὸ χωρίον Στροπόνες μεῖδραν προϊστάμενον Δασονόμον α' ἢ β' τάξεως. Ὑπῆρχεν ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς ἀσπίστον Δασικὸς Σταθμὸς μεῖδραν προϊστάμενον Ἀρχιφύλακα Δασῶν. Ἡ περιοχὴ ἦτο μὲν ἀραιοκατακαμημένη ἀλλὰ δασώδης, καλυπτομένη ὑπὸ ἐκτεταμένου δάσους ἐλάτης. Σκοπὸς τῆς ἰδρύσεως τοῦ Τμήματος ἦτο ἡ ἐκμετάλλευσις δι' αὐτέπιστασίας τοῦ ἐλατοδάσους, οὗ ἕνεκα ἰδρύθη αὐτόθι ὕδροπρίονον. Τὸ Δασον. Τμήμα τοῦτο ἑνωρὶς καταργήθη.

σῶτιμος πρὸς Δασονομικὴν Ὑπηρεσίαν. Περιελάμβανε δὲ τὰ Δασονομικὰ Τμήματα:

- Μεγάρων, μεῖδραν τὴν Περαχώραν (Κορινθίας).
Δαφνίου, μεῖδραν τὸ Δαφνί.
Μαραθῶνος, μεῖδραν τὴν Ραπεντῶσαν.
Δασονομεῖον ἐπίσης ἀποτελοῦσε καὶ ὁ νομὸς Κυκλάδων, ἑξομοιούμενος πρὸς Δασ. Ὑπηρεσίαν.

Πελοπόννησος.

Αὕτη ἦτο διηρημένη εἰς τρεῖς Δασ. Ὑπηρεσίας ἦτοι Ἀρκαδίας, Ἡλίδος καὶ Μεσσηνίας, περιελάμβανε δὲ τὰ ἐπόμενα Δασονομεῖα:

Ἀρκαδία.

- Μαντινείας, μεῖδραν τὴν Τρίπολιν.
Γορτύνης (Γορτυνίας), μεῖδραν τὴν Δημητσάναν.
Νεμέας (Κορινθίας), μεῖδραν τὰ Τρίκαλα (Κορινθίας).
Κυνουρίας, μεῖδραν τὸ Ἴαστρος.
Ἐπιδάουρου, μεῖδραν τὴν Ἐπίδαυρον.

Ἡλῆια.

- Ἀλῆ Τσελεπῆ, μεῖδραν τὴν Μανωλάδα.
Ὀλένου, μεῖδραν τὸ χωρίον Δούκα.
Γαστούνης, μεῖδραν τὸ χωρίον Γούμερον.
Βίλιζας, μεῖδραν τὸ χωρίον Κούμαρη.
Ὀλυμπίας, μεῖδραν τὴν Ἀγουλινίτσαν.

Μεσσηνία.

- Μεγαλοπόλεως, μεῖδραν τὸ Λεοντάρι.
Τριφυλλίας, μεῖδραν τὸ χωρίον Κόκλα.
Πύλου, μεῖδραν τὸ χωρίον Κόρη.
Σπάρτης, μεῖδραν τὸν Μυστράν.
Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν ἠδρευεν ὁ Προϊστάμενος (Ἐφορος) τῆς Δασονομικῆς Ὑπηρεσίας, ἔχων τὸν θαθμὸν ὑπουργικοῦ παρέδρου.

Παρ' αὐτῷ ὑπηρετοῦσε εἰς Δασάρχης ὡς εἰσηγητῆς, ὁ ὅποιος συγχρόνως ἐκτελοῦσε χρέη Ἐπιθεωρητοῦ ὄλων τῶν δασῶν τοῦ Βασιλείου. Πρῶτος τοιοῦτος ὑπάλληλος διετέλεσεν ὁ Βαυαρὸς Ἰγνάτιος Ἰούλιος Φρίμμερ. Οὗτος φαίνεται ὅτι ἦτο καὶ ὁ κατ' οὐσίαν Προϊστάμενος τῆς Δασονομικῆς Ὑπηρεσίας, διότι ἡ θέσις τοῦ Ὑπουργικοῦ Παρέδρου οὐδέποτε συνεπληρώθη καὶ οὐδέποτε ἐλειτούργησε.

Τὸ Δ)μα περὶ διοργανισμοῦ τῶν Δασονομείων τοῦ 1836 ταχέως συνεπληρώθη ἢ ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ Δ. τῆς 7)19 Αὐγούστου 1838 «περὶ διοργανισμοῦ τῶν Δασονομείων», ἐνῶ ὀλίγους μῆνας ἐνωρίτερον εἶχεν ἐκδοθῆ Δ)μα τῆς 25 Μαρτίου 1838, διὰ τοῦ ὁποῦ συνιστάτο μία κεντρικὴ γενικὴ Ἐπιθεωρήσις δασῶν καὶ τέσσαρες Ὑποεπιθεωρήσεις τῆς Ἐξωτερικῆς Ὑπηρεσίας, ὡς ἔπεται:

- I. Ὑποεπιθεωρήσις Τριπόλεως, περιλαμβάνουσα τὰ Δασονομεῖα Πύλου, Μεγαλοπόλεως, Κυνουρίας, Ἐπιδάουρου καὶ Γορτύνης.

II. Υποεπιθεώρησις Β.Δ. Πελοποννήσου (Πύργου), περιλαμβάνουσα τὰ Δασονομεία Κυλλήνης, Ἀλῆ Τσελεπή, Γαστούνης, Βελίτσας καὶ Ὀλυμπίας.

III. Υποεπιθεώρησις Ἀνατ. Ἑλλάδος (Χαλκίς), περιλαμβάνουσα τὰ Δασονομεία Καλτσάδων (Ξηροχωρίου), Μαντουδίου, Ἀττικῆς καὶ Λεβαδείας.

IV. Υποεπιθεώρησις Δυτ. Ἑλλάδος (Ἀγρινίου), περιλαμβάνουσα τὰ Δασονομεία Βονίτσας, Βάλτου, Ξηρομέρου, Βλοχού, Πατρατζικίου, Σαλώνων καὶ Καρπενησίου.

4. Ἀνώτερον καὶ κατώτερον Δασικὸν προσωπικόν.

Ἐκάστης Δασονομικῆς Ὑπηρεσίας προϊστάτο εἰς Δασάρχης, ἐκάστης δὲ Δασικῆς Ἐπιθεωρήσεως (Ὑποεπιθεωρήσεως) εἰς Ἐπιθεωρητῆς δασῶν.

Ἐκάστου Δασονομείου προϊστάτο εἰς Δασονόμος. Οἱ Δασονόμοι ἦσαν α', β' καὶ γ' τάξεως.

Παρ' ἐκάστη Δασονομικῆ Ὑπηρεσία προεβλέπετο εἰς Δασαρχικὸς Λογιστῆς α' ἢ β' τάξεως.

Τὸ κατώτερον προσωπικὸν ἀπετελέσθη ἀπὸ Δασοφύλακας καὶ Ἀρχιδασοφύλακας. Διὰ τοῦ Δ)τος τοῦ 1836 προεβλέφθησαν 73 δασοφύλακες. Διὰ τοῦ Δ)τος τοῦ 1838 ὁ ἀριθμὸς τῶν δασοφύλακων ἠξήθη εἰς 116, ἰδρύθησαν δὲ καὶ 14 Σταθμοὶ Ἀρχιφυλάκων δασῶν, τῶν ὁποίων προϊστάτο ἰσάριθμοι Ἀρχιδασοφύλακες. Ὡστε ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τοῦ κατωτέρου προσωπικοῦ ἠξήθη εἰς 130 ὑπαλλήλους.

Οἱ πρῶτοι διορισθέντες Δασάρχαι καὶ Δασονόμοι ἦσαν Βαυαροί, ἀν καὶ μετὰ τῶν Δασονόμων βλέπομεν καὶ τινὰς Ἕλληνας. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅμως, ὅτι ἐντεῦθεν δὲν ἐπιτεταί ὅτι ἦσαν δασολόγοι. Δυστυχῶς οἱ ὑπηρεσιακοὶ φάκελλοὶ τῶν δὲν ἀνευρέθησαν εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, μόνον δὲ ἐκ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως μᾶς εἶναι γνωστὰ τὰ ὀνόματά των. Ἐκεῖ οὗτοι ἀποκαλοῦνται «Δασάρχαι» ἢ «Ἐπιθεωρηταὶ δασῶν» ἢ «Δασονόμοι», ὅχι ὅμως δασολόγοι. Πάντως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἦτο μικρὸς ἦτοι πέντε (5) Δασάρχαι καὶ ἑννέα (9) Δασονόμοι.

Καὶ ἐὰν μὲν οὗτοι ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς ἐπιτελικὴν καὶ ὀργανωτικὴν ἐργασίαν πρὸς μὀρφωσιν Ἑλλήνων δασικῶν καὶ πρὸς μελέτην τῶν δασοκοινοπολιτικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας, δὲν θὰ ἔπρεπε ὁ ἀριθμὸς τῶν νὰ λογιζέται μικρὸς. Δυστυχῶς ὅμως διεσκορπίσθησαν εἰς ὅλην τὴν χώραν καὶ ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν ἀπεράντων δασοπονικῶν καὶ διοικητικῶν μονάδων, μὲ ἐλάχιστον ἀριθμὸν δασοφυλάκων, ἀγνωσῶν τὰ καθήκοντά των καὶ τελείως ἀπαιδευτῶν, ὥστε οὐδὲν ὠφέλιμον ἔργον νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψῃ. Ἀλλωστε, τὸ δασικὸν πρόβλημα τῆς χώρας, κάθε χώρας, δὲν εἶναι τεχνικὸν πρόβλημα πρὸς λύσιν. Εἶναι ἕνα σύνθετον δασοκοινωνικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐμπλέκεται μὲ ἄλλας μορφὰς οἰκονομίας, ὅπως τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ἑδαφοῖστορικὸν παρελθόν, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ, τὰς τρεχούσας ἀντιλήψεις κλπ. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, συνηθισμένος εἰς πολιτικὴν ἐλευθέρως καὶ ἀσυδότητος διαχειρίσεως τῶν δασῶν, ἔπεσεν ἀποτόμως εἰς πολιτικὴν ἄκρως συντηρητικὴν, ἢ ὁποῖα καὶ ἐν τισὶ ἦτο ἀντιοικονομικὴ,

ὅπως ἢ ἐναντι τῆς ρητινοκαλλιεργείας πολιτικῆ, ἀπαγορεύουσα ταύτην ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν πευκοδασῶν. Τὸ πρᾶγμα ἦτο σοβαρὸν διὰ μέγα τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ζώνης τῆς χαλεπίου πεύκης, δεδομένου ὅτι ὅλα τὰ δάση τῆς Μεγαρίδος, Ἀττικῆς, Εὐβοίας καὶ Ἀνατ. Στερεᾶς ἐχαρακτηρίζοντο ἐθνικὰ. Γενικῶς, τὰ νομοθετικὰ μέτρα διὰ τὰ δάση, τὰ ὁποῖα εἶναι ἔργον τῆς Ἀντιβασιλείας, ἐχαρακτηρίζοντο ἀπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῶν Βαυαρῶν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐχαρακτηρίζοντο ὅλα τὰ νομοθετήματα ἐκεῖνα, ὅπως τὸ περὶ Ἐκπαιδεύσεως, Δικαιοσύνης, Ἐμπορίου κλπ. «Αἱ γενικαὶ περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀναγκῶν ἀντιλήψεις τῶν Βαυαρῶν, γράφει ὁ ἱστορικὸς Δ. Κόκκινος, δὲν ἐσήμαιναν καὶ πραγματικὴν μελέτην τούτων, ἱκανὴν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὰς ἐπιβαλλομένας νομοθεσίας, διὰ τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖτο βαθεῖα γνώσις τῶν ἀφορώντων τὸν ἑλληνικὸν λαόν, τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν τῆς ζωῆς τούτου. Ξένοι διοικηταὶ καὶ νομοθέται ἦτο ἀναπόφευκτον νὰ μὴ ἱκανοποιήσουν τὴν πραγματικὴν ἀνάγκην. Ἐγίναν νόμοι ἀψυχολόγητοι καὶ ἀνεφάρμοστοι. Τοῦτο, καθὼς καὶ ἡ ἀλαζονικὴ συμπεριφορὰ τῶν βαυαρικῶν Ἀρχῶν ἀπέναντι τῶν παραπονουμένων, ἢ τραχύτης τῶν Βαυαρῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ξένης καταγωγῆς ὀργάνων τῆς ἀσφαλείας ἐδημιούργησαν εἰς τὸν λαόν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ ξένους οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀδιάφοροι πρὸς τὰς ἀνάγκας του».

Τὸ πικρὸν αὐτὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν Βαυαρῶν καὶ ἡ ἀντίληψις περὶ ἀδιαφορίας τῶν κυβερνητῶν τοῦ πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐπιτείνετο ἀπὸ τὴν ἀντίθεσιν, τὴν ὁποῖαν παρουσίαζεν ἡ ζωὴ μετὰ τὴν βασιλικὴν Αὐλῆς καὶ τῆς αὐλικῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἀνωτέρων στρατιωτικῶν καὶ δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ λαοῦ ἀφ' ἑτέρου.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔβλεπεν, ὅτι ἐνῶ αὐτὸς μὲν ἐπένετο, ὅτι ἐζούσεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἐνδειαν καὶ εἰς τοὺς δρόμους περιεφέροντο διακονεύοντες ἀνάπηροι οἱ ἀγωνιστὰ τοῦ Εἰκοσιέτου, ὁ Ὄθων ἐδαπάνησεν 1.250.000 φλωρινίων διὰ νὰ κτίσῃ ἀνάκτορα καὶ νὰ τὰ διακοσμήσῃ μεγαλοπρεπῶς. Ταυτοχρόνως ἡ ἐντοπία καὶ ἑτερόχθον ἀριστοκρατία συνηγωνίζετο τὴν Αὐλὴν εἰς ἐπίδειξιν πλοῦτος καὶ οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἐλάμβανον μισθοῦς, οἵτινες διὰ τὸν πτωχὸν Ἕλληνα ἀποτελοῦσαν περιουσίας.

Οὕτως ὁ μηνιαίος μισθὸς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δασῶν ἀνῆρχετο εἰς δρχ. 280. Τοῦ Δασάρχου εἰς δρχ. 260. Κατὰ περιέργον ὅμως τρόπον, εὐρίσκειται εἰς τοὺς κατὰ Ἐπιθεωρήσεις ἢ Δασονομεία προϋπολογισμοὺς διαφορὰς εἰς τὴν μισθοδοσίαν τῶν ὑπαλλήλων. Οὕτως ὁ Δασάρχης Εὐβοίας λαμβάνει μηνιαίως δρχ. 200, οἱ Δασάρχαι Μεσσηνίας καὶ Ἀχαΐας ἀνά δρχ. 255 κατὰ τὸ ἔτος 1833. Ἐπὶ πλέον τοῦ μισθοῦ χορηγεῖται «ἵππονομία» ἢ τὸ συντήρησις καὶ διατροφή ἑνὸς ἵππου δρχ. 40 μηνιαίως, ἐνοίκιον κατοικίας καὶ γραφείων, ὡς καὶ γραφικὰ ἔξοδα.

Ὁ Δασονόμος α' τάξεως λαμβάνει μηνιαῖον μισθὸν δρχ. 160
Ὁ Δασονόμος β' τάξεως » » » » 140
Ὁ Δασονόμος γ' τάξεως » » » » 130

Οὗτοι εἰς τὴν ἱεραρχίαν καλοῦνται Ὑποδασονόμοι, ἐφ' ὅσον προϊστάμενος τοῦ Δασονομείου, δηλ. δασονόμος, εἶναι ὁ Δασάρχης. Ἀναλόγως δὲ τὰ Δασονομεία, δηλαδή τὰ κυρίως Δασαρχεῖα, ὀνομάζονται Δασονομικὰ Τμήματα ἢ Ὑποδασονομεία καὶ διευθύνονται ἀπὸ Ὑποδασονόμους. Ἀναμφισβητήτως ὑπάρχει κάποια ἀνωμαλία εἰς τοὺς τίτλους, ἢ ὁποῖα τελικῶς κατέληξεν εἰς ἐπικράτησιν τοῦ τίτλου Δασονομείον καὶ

Δασονόμος, μέχρι καταργήσεως του συστήματος εν έτει 1877, ως θα ίδω-
μεν κατωτέρω.

Περαιτέρω οί Δασονόμοι έλάμβανον 20 δρχ. μηνιαίως δι' ίππονο-
μήν, 10 δρχ. επίδομα ένοικίου και 10 δρχ. «δι' άποταμίευσιν γής». (;)

Ο δασονομικός λογιστής έλάμβανε δρχ. 80 μηνιαίως, δρχ. δε 48 ο
γραφεύς.

Τέλος ο μόν Άρχιφύλαξ δασών έλάμβανε δρχ. 60 μηνιαίως και ο
δασοφύλαξ τριάκοντα (30).

Δεδομένου ότι διά του Δ) τος της 18)30 'Ιουνίου 1843 «περί σχημα-
τισμού και διαιρέσεως των Δασονομείων» ο άριθμός των δασονομικών
ύπαλλήλων ώρίσθη εις:

2 'Επιθεωρητάς δασών	44 Δασονόμους
10 Δασάρχας	70 Δασοφύλακας

ή δαπάνη μισθοδοσίας του προσωπικού, εκτιμωμένη κατά μέσον
δρον βαθμών, έπιδομάτων κλπ., άνέρχεται διά τó έτος εκείνο εις δρχ.
159.840 ως εξής:

'Επιθ. δασών	2X350 = 700X12 = 8.400 δρχ.
Δασάρχαι	10X260 = 2.600X12 = 31.200 »
Δασονόμοι	44X180 = 7.920X12 = 95.040 »
Δασοφύλακες	70X 30 = 2.100X12 = 25.200 »
	159.840 »

5. Έσοδα εκ της άσκηθείσης μέχρι του 1836 δασοπονίας.

Τά εκ των δασών άκαθάριστα έσοδα, προερχόμενα εκ φόρων, μισθω-
μάτων και άλλων πηγών, περι των οποίων θα όμιλήσωμεν, άνήλθον κατά
την τριετίαν 1833—1835 εις:

1833 δρχ. (άποστρογγυλωμένα)	46.600
1834 »	72.250
1835 »	95.050

Τό 1836 δημοσιεύεται ο πρώτος «Ε ι δ ι κ ό ς Π ρ ο ύ π ο λ ο γ ι-
σ μ ό ς τ ω ν Δ α σ ο ν ο μ ε ί ω ν» ως τιτλοφορείται και ο όποιος άφο-
ρά τά Δασονομεία (Υποδασονομεία) Εύβοίας, Μεσσηνίας, Άχαϊοήλι-
δος, Κυνουρίας και Μεγαρίδος. Πρόκειται μάλλον περι άπολογισμού,
διότι συντάσσεται εις τό τέλος της χρήσεως (16/28 'Οκτωβρίου 1836)
και παρουσιάζει τό άποτέλεσμα της διαχειρίσεως.

Ο προϋπολογισμός ούτος είναι ιδιαίτερου ενδιαφέροντος διότι άπο-
καλύπτει μίαν λεπτομέρειαν της δημοσίας δασοπονίας, παραμείνασαν
άγνωστον μέχρι τουδε και άφορῶσαν εις την δι' αυτεπιστασίας κρατι-
κήν εκμετάλλευσιν των δημοσίων δασών. Άλλ' ως ίδωμεν εκ του πλη-
σιον τά δύο σκέλη του προϋπολογισμού:

	A. Έσοδα	B. Έξοδα
1. Δασονομείον Εύβοίας	55.000	10.000
2. » Μεσσηνίας	98.000	10.000
3. » Άχαϊοήλιδος	44.000	10.000
4. » Κυνουρίας κλπ. έπαρχιδών	3.000	70.000
Σύνολον	200.000	100.000

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΕΞΟΔΩΝ

I. Έξοδα Διοικήσεως	δρχ.	II. Έξοδα Διαχειρίσεως	δρχ.
Δασονομείον Εύβοίας	18.756	α) ύλοτομίας κλπ. Ξυλείας	8.550
		β) άνθρακοποιίας	520
		γ) καλλιέργειας δασών	860
		δ) πριονόμυλος Στροπο- νίων	14.609
Σύνολον	18.756		24.539
Δασονομείον Μεσσηνίας	19.920	α) ύλοτομία Ξυλείας	20.031
		β) καλλιέργεια δασών	2.090
		γ) οικόδομησις πριονομύ- λου παρά τόν Άλφειδόν	3.800
Σύνολον	19.920		25.921
Δασονομείον Άχαϊοήλιδος	14.460	α) Ξυλεία & άνθρακοποιία	8.862
		β) καλλιέργεια δασών	3.780
Σύνολον	14.460		12.642
Υποδασονομείον Κυνουριο- αρκαδίας	3.840		
Υποδασονομείον Μεγαρίδος	11.300		
	=====		=====
Σύνολον έξόδων διοικήσεως	68.276	Σύνολον έξόδ. διαχ)σεως	131.276

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Α'

Έσοδα εκ της ίδιας διαχειρίσεως (αυτεπιστασίας)	200.000
Έξοδα της ίδιας διαχειρίσεως (αυτεπιστασίας)	131.378
Περισσευον των έξόδων	68.622

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Β'

Έσοδα διά κανονισμένας άποδόσεις ξυλικής (τ. ξ. έσοδα έξ εκτελέσεως προπωλήσεων)	100.000
Έξοδα εισπράξεως των τελών κλπ. άμοιβή εισπρακτόρων	10.000
Περισσευον των έξόδων	90.000
Πρός τούτοις τό περισσευον εκ του ίσολογισμού α'	68.622
Όλικόν καθαρόν πόρισμα δασών	158.622

Τόν ειδικόν τούτον προϋπολογισμόν ύπογράφουν «έν όνόματι και
κατ' ιδιαίτεραν διαταγήν της Αύτου Μεγαλειότητος του Βασιλέως» τά
μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου: Άρμανσπεργ, Ι. Ρίζος, Σμάλτς,
Δρ. Μανσόλας, Α. Κριεζής, Γ. Λασσάτης.

“Ωστε ήδη από του έτους 1836 είχαν εγκατασταθή τὸ σύστημα ἐκμεταλλεύσεως δι’ αὐτεπιστάσις τῶν δημοσίων δασῶν διὰ παραγωγὴν τεχνικοῦ ξύλου καὶ ξυλανθράκων καὶ ἄλλων δευτερευόντων δασικῶν προϊόντων, ἢ κατεργασία εἰς ὑδροπρίονας πρὸς παραγωγὴν σανίδων κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἄλλων εἰδῶν πριστης ξυλείας. Ἐν τοιοῦτον ὑδροπρίονον εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Στροπόνες, ἔδραν τοῦ Δασονομικοῦ τμήματος Δελφίου, ἕτερον δὲ κατεσκευάζετο κατ’ ἐκείνο τὸ ἔτος παρὰ τὸν Ἀλφειόν.

Ἡ τοιαύτη δασοπονικὴ δραστηριότης τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας ὑπερορεύετο ἀπὸ τὴν ἐπιείγουσαν ἀνάγκην, πού ὑπῆρχε εἰς οἰκοδομήσιμον ξυλείαν, δεδομένου ὅτι ὅλαι αἱ πόλεις τῆς χώρας κατέκειντο εἰς σωροὺς ἔρειπίων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ δασονομικὴ Ὑπηρεσία εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προβῆ εἰς οἰκοδομήσεις δασικῶν κτιρίων διὰ τὴν στέγασιν τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἐξωτερικῆς Ὑπηρεσίας. Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Ὑποδασονομικοῦ Μεγαρίδος τοῦ ἔτους τούτου (1836) ἀναγράφεται κονδύλιον 5.000 δρχ., ἐξ ὧν 4.600 δι’ «οἰκοδόμησιν δασονομικῆς οἰκίας εἰς Μαντούδι» καὶ 400 δρχ. «δι’ ἐπισκευὰς δασονομικῶν κτιρίων».

Ἄξιον ἐπίσης σημειώσεως εἶναι, ὅτι εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν ἐξόδων τῆς Δασονομικῆς Ὑπηρεσίας ἀναγράφεται καθ’ ὄλον τὸν ἸΘ’ αἰῶνα κονδύλιον «διὰ καλλιέργειαν δασῶν» φυσικὰ διὰ δασοκομικῆς φύσεως ὑλοτομίας.

Ἄλλ’ ἐπίσης ἄξιον ὑπογραμμίσεως εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἤδη εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἡ Διοίκησις εἶδε τὸ δάσος ὡς πηγὴν ἐσόδων καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητά του αὐτὴν τὸ ἀξιολόγησε. Καὶ ὅμως οὐδαμῶς γίνεται νύξις περὶ συντάξεων δασοπονικῶν μελετῶν πρὸ πάσης ἐκμεταλλεύσεως καὶ οὐδὲν κονδύλιον ἀναγράφεται εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς διὰ συντάξιν μελετῶν τῶν δημοσίων δασῶν, οὔτε φυσικὰ δημιουργεῖται διὰ τῆς νομοθεσίας ἀνάλογος ὑποχρέωσις διὰ τὰ μὴ δημόσια δάση. Ἐὰν ἢ δεκάς τῶν ἀνωτέρων δασικῶν ὑπαλλήλων, πού τιτλοφοροῦνται Ἐπιθεωρηταὶ Δασῶν καὶ Δασάρχαι ἦσαν ὄντως δασολόγοι, δὲν ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσουν νομοθετικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο, περὶ τοῦ ὁποῦ οὐδεὶς οὐδαμῶς λόγος γίνεται; Ἀπεναντίας, ἔχομεν πάντα λόγον νὰ ὑποθέτωμεν ὅτι οὐδεμία δασοπονικὴ μελέτη συντάχθη ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν, ἀλλ’ οὔτε μεταγενεστέρως καθ’ ὄλον τὸν ἸΘ’ αἰῶνα, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Τέλος, ἀκόμη μίαν ἐνδιαφέρουσαν πληροφορίαν μᾶς παρέχει ὁ «Εἰδικὸς προϋπολογισμὸς τῶν Δασονομείων». Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Ὑποδασονομικοῦ Μεγαρίδος ἀναγράφεται ποσὸν δρχ. 500 δι’ «ὀδοιπορικὰ ἔξοδα πρὸς ἐξέτασιν τῆς (κατὰ)στάσεως τῶν δασῶν, εἰς τὰ μέρη ὅπου δὲν εἰσῆχθη εἰσέτι ἡ δασονομικὴ διέυθυνσις».

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ὀργάνωσις τῆς δασονομικῆς Ὑπηρεσίας δὲν ἐπεξετείνετο ἐφ’ ὅλης τῆς ἐκτάσεως τοῦ βασιλείου, ἀλλὰ μέχρι τότε πολλὰ μεγάλα τμήματα αὐτοῦ ἔμενον ἔξω πάσης ὑπηρεσιακῆς καλύψεως. Λόγου χάριν ὀλόκληρος ὁ σημερινὸς νομὸς Ἀχαΐας, ὀλόκληρος ὁ νομὸς Λακεδαιμόνος, μέγα τμήμα τῆς Ἀρκαδίας, ἢ Ἀργολίς, ὀλόκληρος ἢ νότιος Εὐβοία, ἢ ἐπαρχία Μεσολογγίου κ. ἄ.

Ἡ ἐπέκτασις τῆς δασονομικῆς ὀργανώσεως ἐγένετο θραδέως καὶ μετὰ προηγουμένην ἐξέτασιν τῆς δασικῆς καταστάσεως τῆς περιοχῆς.

6. Ἄλλα θεμελιώδη νομοθετήματα.

Τὸ ἔτος 1836 εἶναι σημαντικὸν διὰ τὴν σύγχρονον δασοπονίαν, διότι κατ’ αὐτὸ ἐδημοσιεύθησαν βασικοὶ νόμοι, διὰ τῶν ὁποῦν ἐξεδηλώθη ἡ βούλησις τῆς Πολιτείας ἐπὶ τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποῖαν προτίθετο νὰ ἀκολουθῆσιν ἐν σχέσει πρὸς τὰ δάση. Οἱ νόμοι οὗτοι εἶναι ἀφ’ ἑνὸς ἐδαφοπονικῆς φύσεως καὶ ἀφ’ ἑτέρου διοικητικῆς.

Καὶ τὸ μὲν κύριον διοικητικῆς φύσεως νομοθέτημα, ὅπερ ἐδημοσιεύθη τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1830 ἦτο τὸ Διάταγμα «Περὶ διοργανισμοῦ τῶν δασονομείων», περὶ τοῦ ὁποῦ ὠμιλήσαμεν διὰ μακρῶν ἀνωτέρω καὶ τὸ ὁποῖον συνεπληρώθη καὶ ἐτροποποιήθη τὸ 1838 διὰ τῶν Διαταγμάτων «περὶ σχηματισμοῦ τῆς Διοικήσεως τῶν δασῶν» καὶ «περὶ διοργανισμοῦ τῶν δασονομείων», ὡς καὶ διὰ τινῶν ἄλλων δευτερευόντων Διαταγμάτων, ὅπως τὸ ἀπὸ 21.9.36 Δ) γμα «περὶ τῆς στολῆς τοῦ προσωπικοῦ τῶν Δασονομείων» κ. ἄ.

Τὰ δὲ κύρια ἐδαφοπονικῆς φύσεως νομοθετήματα ὑπῆρξαν τὰ ἀκόλουθα:

α) Τὸ ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1836 Δ) γμα «Περὶ τῶν εἰς τὰ δάση γενομένων ἀνομημάτων». (1) Διὰ τοῦ νομοθετήματος αὐτοῦ εἰσῆχθη τὸ πρῶτον ἢ ἔννοια τοῦ δασικοῦ ἀδικήματος, περιοριζομένου ὅμως εἰς τὴν κλοπὴν ἢ σφετερισμὸν ἢ θλάθην τῆς «εἰς τὰ δάση ξυλικῆς». Διὰ τοῦ ἰδίου Δ) γτος οἱ δασονομικοὶ ὑπάλληλοι ἐχαρκτηρίσθησαν ὡς ἀνακριτικοὶ ὑπάλληλοι, διὰ τὰς περὶ τὰ δάση παραβάσεις.

β) Τὸ ἀπὸ 4/16 Σεπτεμβρίου Δ) γμα «Περὶ τοῦ κανονισμοῦ τῆς βοσκῆς τῶν δασῶν». Διὰ τοῦ Δ) γτος τούτου δὲν ἐσκοπεῖτο ἡ λήψις αστυνομικῶν μέτρων, κολαζόντων τὰς παραβάσεις τὰς διαπραττομένας εἰς τὰ δάση διὰ τῆς βοσκῆς, τουτέστιν διὰ τῶν ποιμνίων, ἀλλὰ ἡ ρύθμισις ἐν πνεύματι καλῆς πίστεως τῶν σχέσεων μεταξὺ δάσους καὶ κτηνοτροφίας, χάρις εἰς ἕνα διαχωρισμὸν τῶν προστατευτέων δασῶν ἢ τῶν ὑπὸ φυσικὴν ἀναγέννησιν δασικῶν ἐκτάσεων καὶ τῶν βοσκοτόπων. Ἡ Δασικὴ Διοίκησις ἐξεκίνησε ἀπὸ τὴν σκέψιν, ὅτι, ἐφ’ ὅσον ὑπὸ τὰς τότε συνθήκας ὑπῆρχον ἐπαρκεῖς βοσκοτόποι πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς κτηνοτροφίας, δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ δημιουργοῦνται προστριβαὶ μεταξὺ δασικῆς Ὑπηρεσίας καὶ «βοσκολόγων». Ἄγνοοῦσε δηλαδὴ ὁ Βαυαρὸς νομοθέτης τὴν δύναμιν τῆς παραδόσεως καὶ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τὰς συνθηθείας τοῦ νομάδος κτηνοτρόφου. Ὁ κτηνοτρόφος κατέκαιε τὰ δάση ὄχι λόγω στενότητος βοσκοτόπων, ἀλλὰ πρὸς δημιουργίαν μεγάλης προσφοράς λιβαδίων καὶ κατὰ συνέπειαν πτώσιν τῶν μισθωμάτων.

Τὰ κατέκαιεν ἀκόμη εἰς ἐνδειξιν, ὅτι ἡ ὑπ’ ὄψιν καψάλα εἶναι «ἀγκυζαρισμένη» ἢ «καπαρωμένη» διὰ τὴν προσεχῆ θερινὴν περίοδον, δεδομένου ὅτι αἱ δασικαὶ πυρκαϊαὶ ἐξεργηγνύοντο κατὰ τὸ φθινόπωρον κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ποιμένων ἀπὸ τὰ ὄρεινα λιβάδια πρὸς τὰ χεῖμαδιά. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἄλλοι λόγοι δασικῶν πυρκαϊῶν. Τούτων εἶχε τελείαν ἀγνοίαν ὁ Βαυαρὸς νομοθέτης, ὁ ὁποῖος κατὰ τρόπον ἀφελῆ, ὀμιλεῖ περὶ περιφράξεως τῶν ἐκτάσεων, πού εὐρίσκονται ὑπὸ ἀναδάσων.

(1) Ὁ ὅρος «ἀνόμημα» δὲν εἶναι ὀρθόδοξος προκειμένου περὶ ἀδικήματος, ἀλλὰ τότε τὸ πρῶτον εἰσαχθεὶς διετηρήθη εἰς τὴν δασικὴν ποινικὴν νομοθεσίαν μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Ν. 4173/1929, ἔνθα τὸ Μέρος Χ τιτλοφορεῖται «ἐκδίκασις δασικῶν ἀνομημάτων».

σιν υπό τῶν ἰδίων τῶν ποιμένων καὶ ἰδίαις δαπάναις κατόπιν ὑποδείξεως ὑπὸ τῶν Δασονόμων, καθὼς καὶ περὶ ἐπισημάνσεως με «ἀχυροσημάδια» ὄλων τῶν τμημάτων τοῦ δάσους ὅσα δὲν πρέπει νὰ βοσκηθῶσι κλπ.

Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον καθίστα δυσεφάρμοστον τὸ μέτρον τοῦ καθορισμοῦ κατ' ἔτος τῶν βοσκησίμων ἐκτάσεων ἦτο ἡ παρέμβασις τῆς κατὰ τὸ ἀρθρ. 4 τοῦ Δ)τος τῆς 7 (19) Αὐγούστου 1836 «περὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ζώων φόρου» Ἐπιτροπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Δασάρχης ἢ ὁ ἀναπληρωτῆς τοῦ Δασονόμου ὤφειλε νὰ κοινοποιήσῃ ἐγκαίρως κατάλογον ὄλων τῶν ἐν τὸς τοῦ δάσους τμημάτων, ὅσα ἔπρεπε νὰ ἐξαιρεθῶσι τῆς βοσκήσεως, εἴτε ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἡλικίας τῆς φυτείας, εἴτε λόγω ἀναγεννήσεως εἴτε δι' ἄλλους λόγους.

Ἡ Ἐπιτροπή, μεταβαίνουσα ἐπὶ τόπου, ἵνα ἐνεργήσῃ τὴν διανομὴν τῶν βοσκοτόπων εἰς τοὺς κτηνοτρόφους, προσκαλεῖ ἐγκαίρως καὶ ἐγγράφως τὸν Δασάρχην ἢ Δασονόμον νὰ προσέλθῃ καὶ μετὰσχῃ τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ λαμβάνει ἀντίγραφον τῆς γενομένης διανομῆς τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς δικαιοδοσίας του κειμένων βοσκησίμων τόπων.

Δεδομένων ὅμως τῶν μεγάλων ἐκτάσεων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσαν τὴν δικαιοδοσίαν κάθε Ἐπιτροπῆς καὶ κάθε Δασονομείου, τῶν συνθηκῶν συγκοινωνίας καὶ κυκλοφορίας εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ ἄλλων δυσχερεῶν, αἱ διατάξεις τοῦ νόμου ἕμενον γράμμα νεκρόν, τοσοῦτον μάλλον καθ' ὅσον ἡ κτηνοτροφία καὶ μάλιστα ἡ νομαδική, ἦτο ἡ δεσπόζουσα μορφή οἰκονομίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Ἑλλάδα.

γ) Τὸ ἀπὸ 17 Νοεμβρίου, ἰδίου ἔτους Δ)γμα «περὶ τῶν ιδιωτικῶν δάσων». Ἦτο ὄλως φυσικόν, ἡ νεοσύστατος Πολιτεία νὰ θελήσῃ ἐκ τῶν πρώτων αὐτῆς ἐνεργειῶν νὰ γνωρίσῃ ποῖα ἦσαν τὰ δάση, τὰ κτήματα ἐν γένει καὶ αἱ βοσκαί, πού ἀποτελοῦσαν ἰδιοκτησίαν τοῦ Δημοσίου καὶ ποῖα ἐκεῖνα, πού ἀνήκον εἰς ἰδιώτας, Μονάς, Δήμους καὶ ἄλλα πρόσωπα καὶ ἀποτελοῦσαν τὴν μὴ δημοσίαν ἰδιοκτησίαν.

Διὰ τοῦ Δ)τος τούτου ἐτέθησαν αἱ θάσεις τῆς δημιουργίας τῆς δημοσίας δασικῆς ἰδιοκτησίας, διότι αἱ ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι ἐτηρήθησαν διὰ τὰ δάση τῆς ὀθωνικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ὀθωνικῆς Ἑλλάδος, ἐτηρήθησαν καὶ διὰ τὰ δάση τῶν λοιπῶν τμημάτων τῆς χώρας, ὅσα προσηρτήθησαν εἰς αὐτὴν μεταγενεστέρως, μολοντί τὸ τουρκικὸν κράτος θραδύτερον ἐκινήθη νὰ προστατεύσῃ τὰς ἰδιοκτησίας τῶν Ὄθωμανῶν ὑπηκόων, καθὼς καὶ τὰς θακουφικὰς καὶ σουλτανικὰς ἰδιοκτησίας ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἡπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Τὸ αὐτὸ ἴσχυσε καὶ διὰ τὰ τσιφλικία τῆς Εὐθόιας καὶ Φθιώτιδος, πλὴν οἱ τέως ἰδιοκτῆται τούτων Ὄθωμανοὶ ἀπλῶς ἀπεζημιώθησαν ἐκ τοῦ χορηγηθέντος εἰς τὴν Ἑλλάδα δανείου, ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Ὄθωνος ὡς βασιλέως καὶ περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν λεπτομερέστερον κατωτέρω. Κατὰ τὸ Δ)γμα τῆς 17.11.1836 ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἰδιωτικὰ τὰ δάση:

1) Διὰ τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον ἔγγραφα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα, ἐκδοθέντα κατὰ τοὺς νομίμους τύπους ἀπὸ τὰς ἀρμοδίας τουρκικὰς Ἀρχάς, ἐξ ὧν νὰ πιστοποιηθῆται ὅτι πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ταῦτα ἀποτελοῦσαν πλήρη ἰδιοκτησίαν ἰδιωτῶν.

2) Τὰ ἐντὸς τσιφλικίων κείμενα, ἔστω καὶ ἂν τὰ νόμιμα ἔγγραφα δὲν ἀναφέρουν τὴν ὑπαρξίν δασῶν, ἐφ' ὅσον σχηματίζουσι ἀναγκαῖον καὶ φυσικὸν συστατικὸν τοῦ τσιφλικίου, ὡς περιλαμβανόμενα ἐντὸς τῶν ὀρίων του.

Ἀξιώσεις ἀναγνωρίσεως ἰδιοκτησίας δασῶν, θεμελιούμεναι μόνον εἰς πολυχρόνιον καὶ ἀδιάλειπτον δικαίωμα ἐλευθέρως ξυλεύσεως, βοσκῆς κλπ., μὴ στηριζόμεναι εἰς νόμιμα ἔγγραφα, δὲν δύνανται νὰ γίνουσι παραδεκτὰ ὡς τίτλοι ἰδιοκτησίας, τὰ δὲ δάση θεωροῦνται ὡς ἀναντιρρήτως δημόσια. Εἰς τοὺς ἀξιούοντας δικαιώματα ἰδιοκτησίας δασῶν χορηγεῖται προθεσμία ἐνὸς ἔτους, ὅπως προσαγάγῃσι τοὺς τίτλους καὶ ὅτι ἄλλο ἀποδεικτικὸν στοιχεῖον ἔχουν εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματειῶν. (1) Αὕτη θέλει ἐξετάσει αὐτοὺς καὶ εἴτε θέλει ἀναγνωρίσει τὰς ἰδιοκτησίας ὑπὲρ τῶν νομίμως διεκδικούντων ταύτας, εἴτε θέλει τὰς ἀπορρίψει. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν θέλει τὰς παραπέμψῃ ἐνώπιον τῶν ἀρμοδίων δικαστηρίων, τῆς διακατοχῆς παραμενούσης εἰς ἐκεῖνον, εἰς ὃν εὐρίσκεται ἤδη. Παρελθούσης τῆς ἀνωτέρω προθεσμίας θεωροῦνται ὅλα τὰ δάση, περὶ τῶν ὁποίων δὲν θὰ παρουσιασθοῦν οἱ ὡς ἄνω ἀπαιτούμενοι τίτλοι, ὡς ἀδιαφιλονικῆτως ἔθνικὰ καὶ θέλουν διατίθεσθαι ὡς τοιαῦτα.

Ἐπὶ τῶν μὴ δημοσίων δασῶν ἀσκεῖται ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου ἰδιαιτέρα ἐπιτήρησις διὰ τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων, βάσει ἰδιαιτέρου νόμου.

Τὸ Δημόσιον διατηρεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ὑλοτομή εἰς τὰ ἰδιόκτητα δάση πρὸς χρῆσιν τοῦ ναυτικοῦ, τοῦ ὀπλοστασίου ἢ ἄλλων δημοσίων ἀναγκῶν ξυλικήν, ἐπὶ καταβολῇ εἰς τὸν ἰδιοκτῆτην τῆς ἀξίας τῆς, μείον τὸν δημόσιον φόρον. Τὰ ὑλοτομούμενα ποσὰ δὲν δύνανται νὰ ὑπερβοῦν τὸ 1) δ τοῦ κανονικοῦ ἔτησιου ἢ περιοδικοῦ λήμματος.

Τὰ πρὸς ὑλοτομίαν δένδρα προσημαίνονται διὰ σφύρας, φερούσης τὸ θασιλικὸν στέμμα εἰς ἐνδειξίν ὅτι ἡ ὑλοτομία ἐνεργεῖται διὰ τὸ Δημόσιον.

Διὰ τοῦ Δ)τος τούτου, ὅπως βλέπομεν, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1836 ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν δασῶν ἡ κρατικὴ ἐπιτήρησις. Ὁ Κοντὸς παρατηρεῖ, ὅτι καίτοι ὁ νόμος οὗτος προβλέπει ὅπως ἡ ἐπιτήρησις ρυθμισθῇ δι' ἰδιαιτέρου νομοθετήματος, τούτο δὲν ἐξεδόθη. Νομίζομεν ὅτι τὸ «περὶ ὑλοτομίας καὶ φόρου ξυλείας» Δ)γμα τοῦ αὐτοῦ ἔτους πλήρως καλύπτει τὴν περίπτωσιν τοῦ ἰδιαιτέρου νόμου διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους ἐπὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἰδιωτικῶν δασῶν. Περὶ τούτου θὰ ὁμιλήσωμεν ἀμέσως κατωτέρω.

δ) Τέλος, εἰς τὰς 4 Δεκεμβρίου 1836 ἐδημοσιεύθη τὸ Δ)γμα «Περὶ ὑλοτομίας καὶ φόρου ξυλείας», διὰ τοῦ ὁποίου ἐρυθμίζοντο οὐ μόνον φορολογικὰ, ἀλλὰ καὶ διαχειριστικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα περισσότερον μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐνταῦθα. Ἀφεώρα δὲ τὸ νομοθέτημα τούτο τόσον εἰς τὰ δημόσια ὅσον καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ δάση.

Προκειμένου περὶ τῶν δημοσίων δασῶν ὠρίζετο ὅτι εἴκοσιν ἡμέρας πρὸ τῆς ἀρχῆς ἐκάστου ἔτους, κάθε Δασονομεῖον ὤφειλε νὰ ἀποστείλῃ εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν εἰς τὴν περιφέρειάν του εὐρισκομένων Δήμων, σημείωσιν ὑλοτομίας, ἐμφαίνουσαν τὰς θέσεις ἐκάστου δάσους, ὅπου κατὰ τὸ ἀρχόμενον ἔτος θὰ ἐπιτραπῇ ἐνέργεια ὑλοτομιῶν καὶ τὸ εἶδος καὶ ποσὸν δασικῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα θέλουν παραχθῆ. Αἱ σημειώσεις αὗται ὑλοτομίας, τὰς ὁποῖας ἀποστέλλουν οἱ Δασονόμοι, συντάσσονται βάσει «προσδιορισθέντος σχεδίου τῆς ἐπιστάσεως», διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Γραμματεία (Ἰπουργεῖον) τῶν Οἰκονομικῶν ἔχει ἐφοδιάσει ἐγκαίρως τὰ Δα-

(1) Βλ. κατωτέρω σ. 211.

σονομεία. Γεννάται ένταύθα τὸ ἐρώτημα τί ἦτο τὸ σχέδιον τοῦτο τῆς ἐπιστασίας; Ὁ Κοντός ὑποστηρίζει ὅτι πρόκειται περὶ διαχειριστικοῦ σχεδίου τῶν δασῶν, συνταχθέντος ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους Δασάρχων - Δασολόγων. Καὶ προσθέτει: «Ἐπιστάται εἰς τὰ μεγάλα ἀγροτικά κτήματα ἢ τσιφλίκια, ἐλέγοντο τότε οἱ διοικοῦντες αὐτὰ ἀντιπρόσωποι τῶν ἰδιοκτητῶν ἄρα δασικῶς οἱ τοπικοὶ Δασάρχαι».

Ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ διαχειριστικοῦ σχεδίου ἢ ἔστω ἀπλῆς ἐκθέσεως, πρέπει νὰ τὸ παραδεχθῶμεν διότι ἦτο λογικῶς ἀδιανόητον οἱ δέκα δασάρχαι, ἂν ἦσαν πράγματι δασολόγοι, νὰ ἔχουν ἤδη συντάξει διαχειριστικά σχέδια ἢ ἐκθέσεις δι' ὅλα τὰ δημόσια δάση τοῦ βασιλείου, ἀφοῦ δὲν εἶχον δυνηθῆ νὰ μελετήσουν κἀν τὰς συνθήκας τῶν δασῶν διὰ τὴν ἐπέκτασιν εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Δασονομείων. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιληφθοῦν ἐνὸς τόσον τεραστίου ἔργου, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν πόσον δυσχερὲς εἶναι ἀπὸ πολλὰς περιπτώσεως, κατὰ τὰς ὁποίας μεταγενεστέρως ἠγέρθη ζήτημα συντάξεως ὑπὸ δασολόγων διαχειριστικῶν μελετῶν δημοσίων δασῶν (περίπτωσις τῶν ἐξ δασολόγων κατὰ τὸ ἔτος 1903, περίπτωσις τῶν συνεργείων διαχειριστικῶν σχεδίων τοῦ 1921, περίπτωσις ἐκτελέσεως τοῦ ἀρθρ. 94 παρ. γρ. 6 τοῦ περὶ Δασ. Κώδικος Ν. 4173), τὸ ἔργον τοῦτο συνεπαγόμενον δαπάνας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν σήμερον τεκμήρια θετικά περὶ ἐκτελέσεώς του, πρῶτον αὐτὰ ταῦτα τὰ σχέδια, ἔπειτα ἀποφάσεις περὶ ἐγκρίσεώς των, παρατάσεώς των, τροποποιήσεών των κλπ. Ἐὰν ἀποθέσωμεν πᾶσαν ἀπόδειξιν εἰς τὴν ἰσχνὴν φράσιν περὶ «σχεδίου ἐπιστασίας» καὶ συσχετίσωμεν ταύτην πρὸς τὴν ἀσκουμένην ἐπιστασίαν ὑπὸ τῶν κατὰ τσιφλίκια ἀντιπροσώπων τῶν ἰδιοκτητῶν, τότε ἢ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ «σχέδιον ἐπιστασίας» ἦτο πολὺ χαμηλῆς ποιότητος διαχειριστικὴ ἐργασία, ὁμοιάζον πρὸς τὰ τεφτέρια τῶν ἐπιστατῶν τῶν τσιφλικίων ἢ ὅτι τὰ τσιφλίκια ἐξεμεταλλεύοντο θάσει γεωργοοικονομικῶν μελετῶν, συντασσομένων ὑπὸ τῶν ἀγραμμάτων ἐπιστατῶν!

Καὶ αἱ δύο ὑποθέσεις μᾶς ὀδηγοῦν εἰς ἄτοπα συμπεράσματα. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ τρίτον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσίν μας ὅτι οἱ Βαυαροὶ δασικοὶ ὑπάλληλοι δὲν ἦσαν δασολόγοι καὶ οὐδεμίαν δασολογικὴν ἐργασίαν ἐξετέλεσαν εἰς τὸ διάστημα τῆς ὀλιγοχρονίου ἐργασίας των, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Καθ' ἡμᾶς, τὸ «σχέδιον τῆς ἐπιστασίας» ἦτο εἶδος Πίνακος Ὑλοτομίας, περιλαμβάνον τὰς θέσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἤθελον λάθει χώραν ὕλοτομίας, τὸ εἶδος καὶ τὸ ποσὸν τῶν δασικῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα ἤθελον παραχθῆ καὶ τοὺς ὄρους τῆς ὕλοτομίας, τοὺς ὁποίους ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τηρήσῃ ὁ ὕλοτόμος. Προκειμένου περὶ μὴ δημοσίων δασῶν, ἦτοι ἰδιωτικῶν ἢ διαφιλονικουμένων ὑπὸ τὴν διακατοχὴν ἰδιωτῶν, ἦτο ἀπαραίτητος ἢ ἄδεια ἀπολήψεως, χορηγουμένη ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου εἰς τὸν ὕλοτόμον. Ἡ ἄδεια αὕτη, ὀρίζει ὁ νόμος, χρησιμεύει «ὡς τύπος», ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ τοῦ ὁποίου χρεωστῆ ὁ Δασονόμος νὰ ἐκδώσῃ τὴν τακτικὴν τῆς ζυλεύσεως ἄδειαν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἄδεια ἀπολήψεως ἦτο ἐπαρκὲς στοιχεῖον διὰ τὴν ἐκδοσὶν ἀδείας ὕλοτομίας, μὴ ἀπαιτουμένου διὰ τὴν ὕλοτομίαν ἐγκεκριμένου πίνακος ὕλοτομίας ἢ καὶ ἀπλῆς ἐγκριτικῆς διαταγῆς, διότι ἡ ὕλοτομία εἰς τὰ ἰδιωτικά δάση ἦτο ἐλευθέρη, τουλάχιστον «μέχρι τῆς ἐκδόσεως δασονομικῶν κανονισμῶν ἰδιαιτέρως διὰ

τὰ ἰδιωτικά δάση». Ἀλλὰ «μέχρι τῆς ἐκδόσεως τούτων, ἢ ἄδεια τοῦ ἰδιοκτήτου θέλει εἶσθαι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν δασονόμον».

Ἡ ἄδεια ὕλοτομίας ἐκδίδεται ἐκ διπλοτύπου βιβλίου δωρεάν, ἦτοι ἄνευ προκαταβολῆς τοῦ φόρου, εἴτε ὡς ἐπὶ δημοσίου δάσους εἴτε ὡς ἐπὶ ἰδιωτικοῦ. Ἡ εἰσπραξίς τῶν δικαιωμάτων τοῦ δημοσίου γίνεται μετὰ τὴν παραγωγὴν καὶ πώλησιν τῶν δασικῶν προϊόντων ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ταμιακῆς Ὑπηρεσίας, τοῦ εἰσπράκτορος μεταβαίνοντος εἴτε εἰς τὸν τόπον τῆς ὕλοτομίας, εἴτε εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ ὕλοτόμου, εἴτε εἰς τὸν τόπον πωλήσεως. Ἐὰν ἡ μεταφορὰ τῶν δασικῶν προϊόντων ἐγένετο διὰ θαλάσσης, ὁ φόρος εἰσεπράττετο εἰς τὰ τελωνεῖα ὁμοῦ μετὰ τὸν τελωνειακὸν δασμὸν μεταφορᾶς. Ἡ διαδικασία ὅμως τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων εἰσπράξεως τῶν φόρων τῶν προϊόντων, ποὺ μετεφέροντο διὰ ξηρᾶς, ἦτο πολὺπλοκος καὶ ἀσφαλῶς διηκούλυε τὴν φοροδιαφυγὴν. Ἐπεβλήθη ὅμως ἐξ ἀνάγκης λόγῳ στενότητος χρήματος καὶ τῆς μεγάλης χρηματικῆς καχεξίας.

Αὐτὰ ἦσαν τὰ πέντε θεμελιώδη Διατάγματα τοῦ 1836, διὰ τῶν ὁποίων ὀργανώθη ἐπίσημως ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἢ δασοπονία τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους διοικητικῶς, νομικῶς, ἀστικῶς καὶ διαχειριστικῶς.

ε) Τὸ τεῦχος τῶν «ὀδηγιῶν» τοῦ 1836. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἓνα ἀκόμη, ἂν ὄχι νομοθέτημα, πλὴν οὐσιῶδες στοιχεῖον φέρον ἐπίσημον χαρακτῆρα, καθ' ὃ ἐκδοθὲν ἀπὸ τὴν Γραμματείαν τῶν Οἰκονομικῶν. Τοῦτο φέρει τὸν τίτλον Ὁ δ η γ ί α ι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν καινοφανῶν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην θεοπισμάτων καὶ τὸ ὁποῖον δύναται νὰ λύσῃ καὶ τὰς ἰδικὰς μας σήμερον ἀπορίας, τὰς ὁποίας ἐν τοῖς πρόσθεν ἐξεθέσαμεν.

Τὸ τεῦχος τῶν Ὁδηγιῶν ἦτο πρόωρισμένον διὰ τοὺς Ἐπιθεωρητὰς δασῶν, Δασάρχας, Δασονόμους καὶ λοιποὺς δασικοὺς ὑπαλλήλους μέχρι δασοφύλακος, ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς ὕλοτόμους, ἀνθρακεῖς, ρητινοσυλλέκτας καὶ λοιποὺς μετὰ τὰ δάση ἐργαζομένους. Ὁ ὀδηγὸς οὗτος ἦτο δίγλωσσος, συντεταγμένος εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν γερμανικὴν καὶ, ὅπως λέγει ὁ Κοντός, δὲν ἐπρόκειτο εἰμὴ περὶ μεταφράσεως τοῦ Βαυαρικοῦ δασικοῦ ὀργανισμοῦ. «Ὁ μεταφράσας ὅμως τὸ γερμανικὸν κείμενον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἦτο ἀγευστος δασοτεχνικῶν ὄρων καὶ γνώσεων, σχολαστικὸς καὶ διὰ τοῦτο ἢ γενικῶς ἑλλιπεστάτη μεταφράσις πολλοῦ μεταβάλλει τὴν ἐννοίαν τοῦ κειμένου». Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι οἱ ὄροι πολυόροφον δάσος ἢ μέσον δάσος μεταφράζονται δάσος μέσης ἡλικίας, ὁ ὄρος ἀραιώσις σποραδικὴ ὕλοτομία κλπ.

Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅμως ὅτι τοιαῦτα στοιχειώδεις ὀδηγίαι δίδονται εἰς Ἐπιθεωρητὰς δασῶν καὶ Δασάρχας, προκύπτει νομίζομεν τὸ ἀναμφισβήτητον συμπέρασμα, ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν ἦσαν δασολόγοι. Ὁ συντάκτης τῶν Ὁδηγιῶν ἢ μάλλον ὁ μεταφραστὴς τοῦ Βαυαρικοῦ Δασικοῦ Ὁργανισμοῦ δὲν ἦτο ἐπίσης δασολόγος, εἶχεν ὅμως τοιαύτην θέσιν καὶ τοιοῦτον κύρος εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὥστε νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ κατασκευάσματό του εἰς προσωπικόν, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι εἶχε κάποιαν εἰδικότητα καὶ ἐγνώριζε περισσότερα ἀπὸ τὸν μεταφραστὴν. Ἀλλὰ τότε διατὶ ὁ μεταφραστὴς νὰ μὴ συμβουλευθῆ τὸ προσωπικόν αὐτὸ τουλάχιστον εἰς τὸ σημεῖον τῶν δασοτεχνικῶν ὄρων;

Ἐκ πάσης, λοιπὸν, πλευρᾶς πειθόμεθα ὅτι οἱ λεγόμενοι Δασάρχαι δὲν ἦσαν δασολόγοι. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν μεταφραστὴν, οὗτος δὲν ἦτο

άλλος από τον πολύν κόμητα "Αρμανσπεργ, ένα εκ των τριών μελών της "Αντιβασιλείας και πρόεδρον αυτής, ο οποίος κατά την δεκάμηνον άπουσίαν του "Οθωνος τῷ 1836 εἰς Γερμανίαν, ανέπτυξεν ἑκτακτον δραστηριότητα, συστήσας τὴν «Φιλεκπαιδευτικὴν ἑταιρείαν», συντάξας τὸν ὄργανισμὸν τοῦ «Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου», καταρτίσας τὸ Δ)γμα περὶ συστάσεως Πανεπιστημίου καὶ ὄλην τὴν περὶ δασῶν νομοθεσίαν, τὴν ὁποίαν εἶδομεν. (1)

Πρὶν κλείσωμεν τὴν παράγραφον ταύτην περὶ τῶν δῆθεν Βαυαρῶν δασολόγων τῶν κατελθόντων μετὰ τοῦ "Οθωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα (Κοντός, «Δασικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία», σ. 204 κ.έ., Δαμιανός - Λάζος, σ. 206), θὰ σχολιάσωμεν ἕνα ἀκόμη στοιχεῖον, προκύπτον ἀπὸ τὸ Δ)γμα «περὶ διοργανισμοῦ τῶν δασονομείων». Ὁ Δασάρχης ὑπεχρεοῦτο τετράκις κατ' ἔτος νὰ ἐπισκέπτεται τὰ δάση τῆς περιφερείας του. «Τοῦτο, λέγει ὁ Κοντός, ἦτο σοφώτατον, ἀλλὰ πρακτικῶς τότε ἀνεφάρμοστον». Ἀφοῦ ὅμως ἦτο πρόβλημα διὰ τὸν Δασάρχην νὰ ἐπισκεφθῆ τέσσαρας φορὰς τὸ ἔτος τὰ δάση τῆς περιφερείας του, λόγω τῶν συνθηκῶν συγκοινωνίας, ἀσφαλείας, διαμονῆς κλπ., πῶς ἦτο δυνατόν εἰς τὸν ἴδιον νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν δασικὴν ὑπαίθρον ἐπὶ μακρὸν χρόνον διὰ τὴν λήψιν στοιχείων συντάξεως διαχειριστικῶν σχεδίων ἢ ἔστω καὶ ἐκθέσεων; Αὐτὰ ποῦ λέγουν οἱ Δαμιανός - Λάζος ὅτι οἱ Βαυαροὶ δασολόγοι «ὡς Δασάρχαι καὶ Ὑποδασάρχαι καταρτίζουσιν μελέτας τῶν δασικῶν, οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν τῆς τότε Ἑλλάδος, καὶ ἐπὶ τῇ θάσει τούτων μελετᾶται ἐν πλήρη καὶ ἐνιαίῳ σύστημα δασικῆς διοικήσεως καὶ πολιτικῆς...» εἶναι προϊόντα πλουσίας φαντασίας, ἀνευ ἀξίας. Τὸ πλήρες καὶ ἐνιαίον σύστημα, ποῦ παρουσιάζει ἡ δασικὴ νομοθεσία τοῦ 1836 εἶναι ὁ βαυαρικὸς δασικὸς ὄργανισμὸς καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀναζητῶμεν ἀλλοῦ τὴν καταγωγὴν του.

Ἐν ἄλλο σημεῖον τοῦ νομοθετήματος «περὶ ὑλοτομίας καὶ φόρου ξυλείας», τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ διευκρινίσωμεν, διότι ὁ Κοντός τὸ περιπλέκει εἰς τὴν Ἱστορίαν του, εἶναι τὸ ἐπόμενον. Ἰσχυρίζεται ὁ Κοντός ὅτι εἰς τὸ ἐν λόγω Διάταγμα «ὠρίζετο ῥητῶς ὅτι ἡ κάρπωσις τῶν δημοσίων δασῶν ἔπρεπε νὰ ἀφεθῆ ἐλευθέρᾳ εἰς τὸν συναγωνισμὸν τῶν ἰδιωτῶν, νὰ ἀποφεύγεται ἡ ἐνέργεια αὐτῆς διὰ λογαριασμὸν τοῦ Κράτους, τουτέστιν δι' αὐτεπιστάσεως καὶ νὰ ἀφήνεται αὐτὴ εἰς τοὺς ἐπιχειρητάς, δηλαδὴ τοὺς ἐπιχειρηματίας ἢ ἐμπόρους δασικῶν προϊόντων». (Αὐτ. σ. 210). Ὅφειλομεν, ὕπηρετοῦντες τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, νὰ τονίσωμεν ὅτι τοιαύτη διάταξις εἰς τὸν νόμον δὲν ὑπάρχει. Ἀντιθέτως δὲ ἡ πράξις ὀμιλεῖ διὰ τὴν ἀνάληψιν ὑλοτομικῶν ἐργασιῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τῆς Δασονομικῆς Ὑπηρεσίας, (2) ἔχομεν δὲ καὶ τὸν πρῶτον

(1) Ὁ ἱστορικὸς συγγραφεὺς Σπ. Μαρκεζίνης χαρακτηρίζει τὸν «περὶ δασονομίας νόμον» ὡς μίαν τῶν καλῶν πράξεων τοῦ "Αρμανσπεργ. Σπ. Μαρκεζίνης, «Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος», (τόμ. 1ος, Μέρος Β', Κεφ. 6 § 4).

(2) Κατὰ τὸ ἔτος 1832 τὸ Κράτος εἶχεν ἐνεργήσει ὑλοτομίαν ξυλείας πεύκης, δρυὸς καὶ πλατάνου διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ὑπουργείου (Γραμματείας) τῶν Σπρατιωτικῶν, εἰς τὰ δάση τῆς λεκάνης τοῦ Ἄλφειου. Ἡ ξυλεῖα αὕτη ὑπέστη καταργασίαν εἰς στρογγύλην μετὰ τὴν ἀνευ φλοιοῦ, πελεκητὴν καὶ σχιστὴν καὶ μετεφέρθη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ πρὸς περαιτέρω μεταφορὰν. Ἀλλὰ τότε ἔπαυσε νὰ ὑπάρχῃ ὁ σκοπός, διὰ τὸν ὁποῖον ὑλοτομήθη καὶ ἐξετέθη ἐν Ναυπλίῳ εἰς δημοπρασίαν πρὸς πώλησιν.

«εἰδικὸν προϋπολογισμὸν» ἅμα καὶ ἰσολογισμὸν τοῦ ἔτους 1836, δημοσιευθέντα εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 65 τοῦ Παραρτήματος Φ.Ε.Κ., περὶ τοῦ ὁποῦ ὀμιλήσαμεν ἀνωτέρω. Ἐξ αὐτοῦ βλέπομεν ὅτι τὸ Κράτος εἶχεν ἀναλάβει ὑλοτομικὰς ἐργασίας δι' αὐτεπιστάσεως τουλάχιστον εἰς δύο Δασονομεία, τὸ τῆς Εὐθείας, ἔνθα εἰς τὸ δασονομικὸν τμήμα τοῦ Δελφίου ἐλειτοουργοῦσε ξυλοπριστήριον καὶ εἰς τὸ τῆς Ἡλίδος, ἔνθα κατασκευάζετο καὶ ἕτερον ὑδροπρίονον παρὰ τὸν Ἄλφειόν, διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν τῆς ποταμοκοιλιάδος ταύτης.

Σοβαροὶ λόγοι ἐπέβαλλον τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν καὶ ὄχι παράκαιρος πολυπραγμοσύνη τῆς Ὑπηρεσίας. Ἡ χώρα κατέκειτο εἰς ἐρείπια καὶ ὑπῆρχε μεγίστη ἀνάγκη ξυλείας, κυρίως οἰκοδομησίμου. Αὕτη ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἦτο ἀμορφος σωρὸς λίθων, χωμάτων, κεράμων καὶ ἄλλων ἀχρήστων ὑλικῶν. Αἱ ἀνάγκαι ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιηθοῦν ὡς τάχιστα, οἱ δὲ ἰδιῶται δασικοὶ «ἐπιχειρηταί» ἦσαν ἀνύπαρκτοι ἢ δὲν ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ριψοκινδυνεύσουν εἰς ἀμφιβόλους καὶ ἐπισφαλεῖς ἐνεκά πολλῶν λόγων ὑλοτομικὰς ἐπιχειρήσεις. Τὸ κράτος ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν «δι' ἰδίας ἐπιχειρήσεως» ὅπως ἀναγράφεται εἰς τὸν «εἰδικὸν προϋπολογισμὸν» διότι οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι.

Μὲ τὴν κατάστασιν ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὗρισκετο ἡ δασικὴ ἐκμετάλλευσις, αἱ ἐπιέγουσαι καὶ κραυγαλέαι ἀνάγκαι τῆς χώρας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἱκανοποιηθοῦν. Διότι τότε καὶ πολὺ θραδύτερον τὸ χειροπρίονον ἦτο ἄγνωστον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ κατεργασμένη οἰκοδομικὴ ξυλεῖα, σανίδες, πέταυρα κλπ. παρήγοντο διὰ πελέκεως. Ἔτσι καὶ ὁ Κοντός, ὁ ὁποῖος ὀλίγον προηγουμένως φέρεται ἐπικροτῶν τὰς ἀντιλήψεις περὶ ἐνεργείας τῶν ὑλοτομῶν διὰ δασεπιχειρηματιῶν καὶ ὄχι ὑπὸ τοῦ κράτους, ἀναγκάζεται εἰς τὸ τέλος νὰ εἴπῃ: «Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δημοσίων δασῶν ὑπὸ τῶν Δασαρχῶν θὰ ἀπέθλεπε κυρίως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ κράτους εἰς ξύλον, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τῶν ὑπηκόων, ἵνα μὴ ἐπέρχεται οὐδεμία διαταραχὴ εἰς τὰς βιοτεχνικὰς καὶ οἰκιακὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων. Ἡ διάταξις αὕτη ἦτο ὀρθοτάτη» (ἐνθ. ἀν., σ. 213).

Ἐρμηνεύει δηλ. ὁ Κοντός τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κράτους νὰ ἐνεργήσῃ τὰς ὑλοτομίας τεχνικοῦ ξύλου δι' αὐτεπιστάσεως, ἵνα μὴ ἀπασχοληθῆ εἰς αὐτὰς ἐργασιακὸν δυναμικόν, ἀποσπώμενον ἀπὸ τὰ βιοτεχνικὰ καὶ οἰκιακὰ ἔργα, ἐνῶ, ὡς εἶδομεν ὁ λόγος ἦτο ὅτι οἱ δασεπιχειρηματῆαι ἔλειπον παντελῶς καὶ οὐδεὶς ἀνελάμβανε νὰ καινοτομήσῃ, ἐγκαθιστῶν ὑδροπρίονας διὰ μίαν μαζικὴν καὶ ταχείαν παραγωγὴν, τὴν ὁποίαν ἐπεδίωκε τὸ κράτος διὰ σκοποῦς κοινωνικοῦς, κυρίως δὲ ἀνοικοδομησεως τῶν πόλεων. (1)

Ὅπως ἰδιαιτέρον δὲ ἦτο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κράτους διὰ τὴν ναυπηγικὴν ξυλεῖαν. Τοῦτο ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ μέτρου, τοῦ ληφθέντος διὰ τοῦ

(1) Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἀπόδειξις ἔστω καὶ τοῦτο. Διὰ τοῦ Δ)τος «περὶ συστάσεως 12μελοῦς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἐμφυχώσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας τοῦ 1837» τίθεται μεταξύ ἄλλων διὰ τοῦ ἀρθρ. 146, ὁ σκοπὸς τῆς συστάσεως σχιστηρίων διὰ σανίδων. Ἀκόμη καὶ ἐν ἔτει 1914 τὸ κράτος διέθεσε πίστωσιν πρὸς ἀγορὰν διπλῶν χειροπριόνων (σάρες) «ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς προαγωγῆς τῆς δασονομίας διὰ τῆς χρήσεως αὐτῶν κατὰ τὰς ὑλοτομίας. Οἱ πρίονες αὗτοι θὰ μετεπωλοῦντο ἢ θὰ διενέμοντο δωρεὰν εἰς τοὺς ὑλοτόμους». (ν. 216)31.3.1914).

Δ)τος «περί ύλοτομίας και φόρου ξυλείας», καθ' ὃ ἐνῶ προκειμένου πε-
ρι ύλοτομίας παρ' οἰουδήποτε ιδιώτου ἦτο ἀρκετὴ ἢ αἴτησις εἰς τὸν Δα-
σονόμον, ὃ ὁποῖος ἐχορηγοῦσε τὴν ἄδειαν ύλοτομίας βάσει τοῦ «σχεδί-
ου τῆς ἐπιστάσιος», προκειμένου περι ναυπηγικῆς ξυλείας ἢ αἴτησις
ὕπεβάλλετο εἰς τὴν Γραμματεῖαν τῶν Οἰκονομικῶν, ἢ ὁποῖα ἀπέστειλε
τὴν ἔγκρισίν τῆς εἰς τὸν Δασονόμον διὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἀδείας ύλοτο-
μίας. Ἐπὶ πλέον ἐνῶ ὁ φόρος ἐπὶ παντὸς εἴδους ξυλείας ἀνήρχετο εἰς
0,25 ἐπὶ τῆς ἀκατεργάστου καὶ 0,20 ἐπὶ κατεργασμένης, ὑπολογιζομέ-
νης τῆς ἀξίας τῆς εἰς τὸν τόπον τῆς ύλοτομίας, προκειμένου περι τῆς
ναυπηγικῆς ξυλείας ὁ φόρος ὠρίσθη εἰς 0,50 ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς ὁμοίως
διὰ τοῦ ἀπὸ 18.5.1835 Δ)τος.

στ. Τὸ τέλος τοῦ βαυαρικοῦ συστήματος. Τὸ
δασονομικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησαν οἱ Βαυαροί, εἶχεν ἀν-
αμφισβητήτως θάσεις ὀρθάς, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐπέζησαν. Ἦτο ὀρθὸν νὰ
διασαφηνισθοῦν τὰ δασικὰ ἰδιοκτησιακὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα
ἐκάστου, ἦτοι νὰ προσδιόρισθοῦν κατὰ θέσιν, ἕκτασιν, ὄρια κλπ. τὰ ἐ-
θνικά, μοναστηριακὰ, ἰδιωτικά κλπ. δάση, νὰ ἀποδοῦν ταῦτα ἀντικεί-
μενον προστασίας καὶ καλῆς διαχειρίσεως, νὰ διακριθοῦν τὰ δασικὰ
ἀδικήματα κλπ.

Ἦτο ἐπίσης ὀρθὸν νὰ δημιουργηθῆ μία ἐνιαία Δασικὴ Ὑπηρεσία,
νὰ χαραχθῆ σαφῆς καὶ σταθερὰ δασικὴ πολιτικὴ καὶ νὰ ἐφαρμοσθῆ κοι-
νωνικὴ δασικὴ νομοθεσία, προσηρμοσμένη εἰς τὰς συνηθείας, τὰς παρα-
δόσεις καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ.

Τοιαῦται ὅμως σκέψεις οὐδὲ ἐγεννήθησαν εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἐκεί-
νων, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαθον νὰ διοικήσουν καὶ νὰ νομοθετήσουν δασικῶς.
Τὸ ξεκίνημα τῶν Βαυαρῶν ὑπῆρξεν ἀτυχές. Πρῶτῃ πράξις ἢ ἀπαγόρευ-
σις τῆς πευκοκαλλιιεργείας τῶν ἐθνικῶν δασῶν, πρὸς παραγωγὴν ρη-
τίνης. Ἦσαν δὲ τὰ πευκοδάση αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐχαρακτηρίζοντο «ἐθني-
κά», κατ' οὐσίαν ἰδιωτικά ρητινευόμενα πευκοτεμάχια. Ταῦτα θραδύτε-
ρον ἀνεγνωρίσθησαν ὡς «ὕπὸ οἴονει δουλείαν ρητινοσυλλογῆς», τὸ δὲ
1923 ἀνεγνωρίσθησαν τελικῶς ὡς ἰδιωτικά, παραχωρηθέντα εἰς τοὺς
ἀσκοῦντας ἕκπαλαι τὸ περιορισμένον δικαίωμα ρητινοκαλλιιεργείας.
Τόσον δὲ καταφῶρος ἦτο ἀνεδαφικὴ ἢ ἀπαγόρευσις τῆς ρητινοκαλλιιε-
ργείας ὥστε ἀνεκλήθη μετὰ τριετίαν. Ὄρθῃ ἦτο ἡ ἐνέργεια τῆς ἀπαγο-
ρεύσεως εἰς τὰ δάση πάσης ύλοτομίας ἀνευ ἀδείας τῆς Δασονομικῆς
Ἀρχῆς, ἀλλ' ἡ ἐξάρτησις τῆς συλλογῆς καυσοξύλων προοριζομένων εἰς
τὴν κάλυψιν ἀτομικῶν ἀναγκῶν ἀπὸ ἄδειαν τῆς Δασικῆς Ἀρχῆς, ἦτο
διάταξις τόσον ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς τὴν πράξιν, ὥστε νὰ χάσῃ
εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν σοβαρότητά της.

Ἄλλ' ἀσχέτως πρὸς τὸ ποῖα ἦτο ἡ δασικὴ διοίκησις καὶ ἡ δασικὴ
νομοθεσία, διὰ νὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ τελεσφορήσουν τὰ διάφορα δασονο-
μικὰ μέτρα, ἀπαιτεῖτο ἢ ὑπαρξῆς καταλλήλου καὶ ἐπαρκοῦς προσωπικοῦ.
Τὸ προσωπικὸν ἀριθμητικῶς ἦτο ἀνεπαρκές, δασοτεχνικῶς ἀδόκιμον
καὶ κοινωνικῶς ξένον πρὸς τὸν λαόν, τοῦ ὁποῖου ἀγνοοῦσε τὴν γλῶσσαν.
Διότι, ὅπως εἶπομεν, ὅλοι οἱ δασονομικοὶ ὑπάλληλοι, Δασάρχαι, Δασο-
νόμοι, Ἀρχιφύλακες δασῶν καὶ βοηθοὶ καὶ μεταφρασταὶ ἦσαν Βαυαροί.
Πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι παρ' ἐκάστῳ Δασονόμῳ ὑπηρετοῦσε καὶ ἓνας
Ἕλλην «γραμματικός», δηλαδὴ κάποιος ὃ ὁποῖος ἐγνώριζεν ἀνάγνωσιν
καὶ γραφὴν διὰ νὰ γράφῃ τὰς ἀδείας ύλοτομίας καὶ τὰ ἄλλα ἔγγραφα,
ἀναφορὰς κλπ. καὶ νὰ συνεννοῆται μὲ τοὺς εἰς τὸ γραφεῖον προσερχο-

μένους πολίτας. Τί εἶδους τῶρα «γράμματα» ἐγνώριζεν ὁ γραφεὺς καὶ
τί εἶδους ἀλληλογραφία διεξήγετο διὰ τῶν Δασονομείων, δύναται τις
νὰ σχηματίσῃ γνῶμην ἀπὸ τὴν κατωτέρω ἄδειαν ύλοτομίας, ἐκδοθεῖσαν
ἐν ἔτει 1837 ὑπὸ τοῦ Δασονόμου Κυνουρίας:

Τὸ κύρ Νικόλας Χάλαρις ἔχω τὴν ἄδειαν νὰ κόψῃ ἓνα καϊκὴ
ξύλο δύοκοσι (200) μέτρος τοῦ θέλι πουλίσιν τοῦτο τὸ ξύλο
μὲ τὸ ἄδιαν στὸ σπέτζιες.

Λεονίδιος 24 Μάγιος 1837
Ὁ Βασ. Δασονόμο
(ὕπογραφή)

(Κατὰ τὸν δημοσιογράφον Δημ. Λαμπίκην. Ἐφημ. Πολιτεία
Ἀθηνῶν, Φεβρουάριος 1928)

Ἀπὸ τοῦ 1837 ἀρχίζουν νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν Δασονομικὴν Ὑπηρεσίαν καὶ Ἕλληνες πολῖται μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Δασονόμου, ὅπως ὁ τέ-
ως Ἐφορος Θ. Ρηγόπουλος καὶ ὁ Νικ. Καρκανίδης. Τὸ ἐπόμενον ἔτος
διωρίσθησαν ὡς Δόκιμοὶ Δασονόμοι οἱ Ν. Σωμάκης, Σπ. Φερεντίνος,
Ἄν. Φραγκούλης, Κ. Ἰωάννου, Γ. Καρλάφτης, Θ. Σπηλιωτόπουλος, Ἄν.
Παυλάκης καὶ Κ. Γεωργίου. Μεταξὺ αὐτῶν εὐρίσκομεν καὶ τὸν γνωστὸν
συγγραφέα τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως Φωτᾶκον, Δασονόμον Μαν-
τινείας. Ἀπεχώρησαν ὅμως τῆ αἰτήσῃ των πέντε Δασάρχαι καὶ ἀπελύ-
θησαν «διὰ διοικητικούς λόγους» εἴκοσι Δασονόμοι καὶ προϊστάμενοι
δασονομικῶν τμημάτων.

Γενικῶς ἡ διάρκεια τῆς θητείας τῶν δασονομικῶν ὑπαλλήλων δὲν
ὑπερέβαινε τὰ δύο ἔτη. Συνήθως ἐξελέγοντο οἱ μεταξὺ τῶν κατωτέ-
ρων βαθμῶν τῆς Χωροφυλακῆς εἴτε μεταξὺ προσώπων ἀναμιγνυομέ-
νων εἰς ὕλοτομικὰς ἐργασίας. Ἄλλὰ τὸ 1843 διὰ τοῦ Δ)τος «περί σχη-
ματισμοῦ καὶ διατρέσεως τῶν Δασονομείων τοῦ Κράτους» τῆς 18)30 Ἰου-
νίου, μαζί μὲ τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων, πε-
ρι οἱ ἀνωτέρω, ἐλήφθη ἀπόφασις ὅπως αἱ θέσεις τῶν Δασονομῶν κατα-
λαμβάνωνται ὑπὸ μὴ ἐν ἐνεργείᾳ ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, οἱ ὁποῖοι
λαμβάνουν ἐπιμίσθιον 70 δρχ. κατὰ μῆνα.

Μὲ τὸ ἀπὸ 26 Ἰουλίου 1843 Δ)γμα λαμβάνεται ἐπίσης ἡ ἀπόφασις
ὅπως παρ' ἐκάστῳ Δασαρχείῳ καὶ Δασονομείῳ ἀποσπῶνται, ὡς ἐνίσχυ-
σις διὰ τὴν δασοφυλακὴν, τρεῖς στρατιῶται.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπίσης ἐδημοσιεύθη Δηλοποίησις ἀπὸ 2 Φεβρουα-
ρίου 1843 «περί κανονισμοῦ τῆς ἐπὶ τῶν ἀμφισβητούμενων δασῶν ἐξετα-
στικῆς Ἐπιτροπῆς», περὶ τῆς προέβλεπε τὸ ἀπὸ 17.11.1836 Δ)γμα (σ. 205)
καὶ ἡ ὁποῖα ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς Ἀθ. Λιδωρίκην, Α. Πάικον καὶ Ε. Γα-
λάνην. Αὕτη ἐπελήφθη τοῦ ἔργου τῆς διὰ προσκλήσεως ἀπὸ 3 Μαρτίου
1843 πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀπαιτήσεις ἐπὶ δασῶν ὅπως προσαγάγουν τοὺς
τίτλους των. Ἄλλ' ἤδη εὐρισκόμεθα εἰς τὸ ἱστορικὸν ἔτος 1843, τὴν 3
Σεπτεμβρίου τοῦ ὁποῖου ἔλαβε χώραν τὸ γνωστὸν στρατιωτικὸν κίνημα,
διὰ τοῦ ὁποῖου κατηργήθη ἡ ἀπόλυτος μοναρχία τοῦ Ὄθωνος καὶ ἐγκα-
θιδρύθη ἡ συνταγματικὴ βασιλεία. Οὕτω διὰ ταυτοχρόνου Δ)τος ἀπε-
φασίσθη ἡ παῦσις πάντων τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰς δημοσίας Ὑπηρε-
σίας ξένων ὑπαλλήλων, ἐξαιρουμένων τῶν φιλελλήνων τοῦ Ἀγῶνος. Ἐ-
τσι διὰ μιᾶς πράξεως ἀπελύθησαν πάντες οἱ Βαυαροὶ δασικοὶ ὑπάλληλοι.

Η ΒΑΥΑΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΑΝΕΥ ΤΩΝ ΒΑΥΑΡΩΝ

(Ἡ Συνταγματική περίοδος 1843 — 1877)

1. Ἀπογραφαὶ καὶ ἀπολογισμός.

Ἡ ἀπογραφή περιουσιακῶν στοιχείων, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσεν ὁ Καποδίστριας, φυσικὸν ἦτο νὰ μὴ ἀποδώσῃ τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα, πρῶτον διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς καταλλήλου ὁργανώσεως καὶ εἰδικευμένου προσωπικοῦ, ἔπειτα διὰ τὸ μικρὸν τοῦ διατεθέντος χρόνου, δεδομένου ὅτι ἐμεσολάβησεν ἡ δολοφονία του καὶ τρίτον διότι οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ μὴ γνωσθῆ ἡ ἀλήθεια ἐπὶ τῶν πόρων καὶ τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ κράτους ἀπέκρυπτον ταύτην καὶ διὰ τῆς ἐπιρροῆς των ἠμπόδιζον τὴν πρόοδον τῆς ἐργασίας.

Τὴν ἔλλειψιν ὅμως στατιστικῶν στοιχείων, διὰ τὴν κατάρτισιν ἑνὸς προγράμματος ἀνορθώσεως τῆς χώρας ἐκ μέρους τοῦ ἐπισήμου κράτους, ἀνέλαθε νὰ πληρῶσῃ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, συγκεκριμένως δὲ ὁ Θεῖριος.

Ὁ Γουλιέλμος Φρειδερίκος Τίρς (Θεῖριος) ἦτο πραγματικὸς φίλος τῆς Ἑλλάδος, ἀνιδιοτελὴς καὶ εἰλικρινής. Ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι αἱ κρίσεις του καὶ αἱ ἐπικρίσεις του ἦσαν πάντοτε ὀρθαί. Ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως, παρηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ Καποδίστρια, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἄδικος ἀλλὰ ὄχι κακόπιστος κριτής. Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη (1829—1832) περιῆλθε τὰς ἐπαναστατημένας περιοχάς, ἐμελέτησεν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν κατάστασιν καὶ τὸ 1833 ἐξέδωσε ἐν Λειψία εἰς δύο τόμους τὴν μελέτην του «Περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν μέσων ἀνορθώσεως αὐτῆς».



Ὁ φιλέλλην Γουλιέλμος Φρειδερίκος Τίρς (Thiersch) αὐτομεταγλωτισθεὶς Θεῖριος, ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης «Περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν μέσων ἀνορθώσεως αὐτῆς».

Εἰς τὰς γραμμάς τοῦ βιβλίου του ὁ Τίρς ἐμφανίζεται μελετητὴς μὲ ὀξύ κριτικὸν πνεῦμα, μὲ βαθεῖαν παρατηρητικότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀρχάς, τὰς ὁποίας δὲν εὐρίσκει ἀγαθὰς μόνον διὰ τοὺς προηγμένους λαοὺς τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, τοὺς ὑπαναπτύκτους, ὅπως λέγομεν σήμερον. «Ἡ Ἑλλάς, γράφει, εἶναι μία χώρα, ἡ ὁποία περισσότερο πάσης ἄλλης ἔχει τὴν ἰδικὴν τῆς συνείδησιν, τὸν ἰδικὸν τῆς χαρακτῆρα, μὴ ὁμοιάζουσα πρὸς οὐδὲν ἄλλο Κράτος τῆς Εὐρώπης, εἴτε κατὰ τὰ ἦθη τῆς, εἴτε κατὰ τὴν ἰδιοσυστασίαν τῆς».

Τὸ πρόβλημα συνεπῶς, τὸ ὁποῖον τίθεται αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐνώπιον ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει ἀνατεθῆ ἡ ἀνόρθωσις τῆς χώρας, εἶναι τοῦτο:

— Διὰ ποίων μεθόδων καὶ διὰ ποίων μέσων θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀνόρθωσις; «Θὰ ἀποπειραθῶμεν νὰ εἰσαγάγωμεν νόμους καὶ ἔθιμα ξένα πρὸς τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ;» διερωτᾶται.

«Αὕτη ἡ παρατήρησις τοῦ Τίρς, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς Γεωργίας» Δημ. Ζωγράφος, εἶναι ὀλόκληρον πρόγραμμα διὰ τὴν Ἑλλάδα, πρόγραμμα ὅμως ἀπὸ τοῦ ὁποίου οἱ πρῶτοι ἐξουσιασταὶ τῶν τυχῶν τῆς τελειῶς ἀπεμακρύνθησαν». Καὶ ἔννοεῖ τὴν Ἀντιβασιλείαν καὶ τὸν Ὅθωνα.

Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ Ζωγράφου δὲν εἶναι ἀπολύτως ὀρθή. Διότι ἡ Ἀντιβασιλεία δὲν ἀπεμακρύνθη ἐσκεμμένως ἀπὸ τοὺς θεσμοὺς καὶ τὰ ἔθιμα ἐκεῖνα, ποὺ ἀποτελοῦσαν μέχρι τότε τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ἀπεναντίας δὲ ἠθέλησε νὰ τὸν γνωρίσῃ καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ ἀφετηρίαν τῆς πρὸς τὰ ἔμπροσ πορείας τῆς. Ἀπόδειξις δ' ἔστω τὸ περισπούδαστον ἔργον ἑνὸς ἐκ τῶν μελῶν τῆς, τοῦ Γεωργίου Λουδοβίκου φόν Μάουερ, τὸ ἐπιγραφόμενον «Ὁ Ἑλληνοκὸς λαός». Ἐν τούτοις, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν δασοπονίαν καὶ τὴν δασικὴν διαχείρισιν, θεβαίως οἱ πρῶτοι ἐξουσιασταὶ τῶν τυχῶν τῆς χώρας ἐπεχείρησαν νὰ εἰσαγάγουν νόμους καὶ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἀνήκον εἰς πολιτισμὸν ξένον πρὸς τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος. Διότι τὸ μέτρον τῆς καυσοξυλεύσεως τῶν κατοίκων δι' ἀτομικὰς ἀνάγκας κατόπιν ἀδείας ὑλοτομίας, ἐκδιδομένης ὑπὸ τῶν Δασονομείων, ἦτο μέτρον θαυαρικὸν καὶ μάλιστα φεουδαλικόν. Ὁσαύτως φεουδαλικὸν ἦτο τὸ μέτρον τῆς ἰδιωτικοποιήσεως τῆς θήρας, ἀντιδασοπονικὸν δὲ τὸ μέτρον τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ρητινοκαλλιεργείας τῶν ἐθνικῶν πευκοδασῶν. Ἀλλὰ ἐκεῖνο, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου ἐνεργείας τῆς δασικῆς πολιτικῆς εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων δασῶν, εἶναι ἡ εἰς τὰς Ὀδηγίας τοῦ 1836 διάταξις, ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς Δασάρχας, ὅπως διὰ παντὸς μέσου ἐπιδιώκουν τὴν δημιουργίαν κατὰ τὰς ὑλοτομίας, ὀμηλικῶν, συνηρεφῶν πρεμνοφυῶν καὶ σπερμιοφυῶν συστάδων, αἱ ὁποῖαι τότε εἰς τὴν Γερμανίαν ἐθεωροῦντο ὡς ἰδεώδεις μορφαὶ καὶ αἱ ὁποῖαι μόλις πρὸ τινῶν δεκαετιῶν ἤρχισαν δημιουργοῦμεναι παρ' ἡμῖν, ὄχι ὡς ἰδεώδεις μορφαὶ ἀλλὰ ὡς ἐνδεικνυόμεναι μορφαὶ κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς διαχειρίσεως. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον καθιστοῦσε ἀνεδαφικὸν τὸ μέτρον, ἦτο ὅτι οἰαδήποτε διαχειρίσις θὰ ἀνετρέπετο, ἐφ' ὅσον ἡ Δασονομικὴ Ὑπηρεσία δὲν εἶχε τὴν ὑλαρικήν δύναμιν ἐπιβολῆς τῶν βουλεύματων τῆς εἰς τὴν δασικὴν ὑπαίθρην. Διότι μὲ 70 δασοφύλακας δὲν εἶναι θεβαίως δυνατὸν νὰ γίνεταί λόγος περὶ φυλάξεως τῶν δασῶν καὶ τῶν ἀναδασώσεων καὶ προστασίας τῶν διαχειριστικῶν μέτρων τῆς Δασικῆς Διοικήσεως. Ὅποῖον ἐξ ἄλλου ἦτο κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον τὸ πε-

ριβάλλον, κοινωνικόν, διοικητικόν, ἑδαφῶνικόν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ δάσος, θὰ ἀφήσωμεν νὰ μᾶς τὸ εἶπῃ ὁ Θεῖριος κατωτέρω:

«Οἱ τόποι, ἐξ ὧν σύγκειται ἡ Ἑλλάς, εἶναι κατελιγμένοι ἀπὸ θουνά, διακοπτόμενα ἀπὸ κοιλάδας καὶ τινὰς πεδιάδας. Ἐν γένει εἶναι χώρα ὀρεινὴ ὅπως ἡ Ἑλβετία, τὸ Τυρόλον καὶ τὸ Πεδεμόντιον. Τὰ ὄρη τῆς εἶναι ἀσβεστολιθικά, ὅπως ὁ Παρνασσός, οἱ λόφοι τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Μεγαρίδος (...). Τὰ ὄρη ἦσαν ἄλλοτε σχεδὸν τελείως κεκαλυμμένα ἀπὸ δάση. Εὐρίσκομεν ἀκόμη ὑπολείμματα λίαν σημαντικά εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Ἐλικῶνος, εἰς τὴν Μεγαρίδα, εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας καὶ εἰς τὸν Ταῦγετον. Ἡ πεύκη κυριαρχεῖ εἰς αὐτὰ ἐν γένει, ἐνίοτε δὲ ὑπάρχουν ὑπέροχα δάση ἀπὸ δρυὸς εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Οἱ λόφοι τῆς Οἴτης, συγκείμενοι κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ παχείας γαίας, εἶναι ἀκόμη σκεπασμένοι κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὰ δάση αὐτά. Ἄλλ' εἰς πολλὰ μέρη τὰ δάση ἔχουν τελείως καταστραφῆ, οὕτως ὥστε νὰ ἔχωμεν ὄρη ἄγονα καὶ σκεπασμένα ἀπὸ θάμνους.

Παραπλεύρως ἐξωκκλησιῶν εὐρίσκομεν δένδρα. Τὰ διατηροῦν μὲ θρησκευτικὸν σεβασμόν. Τὰ ἱερά ταῦτα, περιβαλλόμενα ἀπὸ πρασινάδα καὶ ὠραίαν σκιάν, παρουσιάζονται ὡς ὄασις εἰς τὰς ξηρὰς ἐρήμους. Ἡ ἀπομόνωσις ἐκτείνεται μέχρι τῶν ἐσωτερικῶν δασῶν, διαφυγόντων τὴν καταστροφὴν».

Πυρκαϊαὶ χάριν βοσκῆς. Καὶ συνεχίζει: «Ἀπὸ Ἑλατείας μέχρι Θερμοπυλῶν διεσχίσαμεν δάσος δρυῶν μεγαλοπρεπές, ἀλλὰ θεβλαμμένον ἀπὸ τὰς πυρκαϊάς». Κατ' ἐκτίμησιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε μὲ μιὰ ματιὰ, ὑπελόγησε γύρω του διακόσια καὶ πλέον ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπῆ αὐτὰ δένδρα μελανὰ καὶ ἀπεξηραμένα ἀπὸ τὴν πυρκαϊάν.

«Ἡ κυρία αἰτία αὐτῆς τῆς καταστροφῆς, λέγει, εἶναι οἱ ποιμένες, οἱ ὁποῖοι θέτουν πῦρ κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰ δάση αὐτά, διὰ νὰ φυτώσουν, κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἐποχὴν τῶν θρογῶν, νεαροὶ θλαστοὶ καὶ ἔχουν οὕτως ἐξασφαλίσαι εἰς τὰ ποιμνία τῶν τροφῆν πλέον εὐχάριστον καὶ ἀφθονον. Πρὶν ἀφήσω, συνεχίζει, τὴν κοιλάδα τῆς Οὐλυμπίας, εἶδον ὅλο τὸ ὄρος, τὸ Κρόνιον, καιόμενον. Οἱ ποιμένες ἔφευγον μὲ τὰ ποιμνία τῶν ἐν πάσῃ σπουδῇ ἀπὸ πυρκαϊάν, τὴν ὁποίαν οἱ ἴδιοι εἶχον ἀνάψει καὶ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ τὴν περιορίσουν.

Φθοραὶ ἀπὸ τὴν ρητίνευσιν. Εἰς τῆς Μεγαρίδος τὰ ὄρη διατρυποῦν τὰ πλευρὰ τῶν πεύκων διὰ νὰ θγάλλουν τὸν χυμόν, ἐκ τοῦ ὁποῦ κάμνουν ἔλαιον καὶ ρητίνην. Ἐκ τούτου ἐπακολουθεῖ ἀποξήρασις καὶ καταστροφὴ τῶν δένδρων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀλόκληρα δάση κατεστράφησαν.

Φθοραὶ ἀπὸ ὑλοτομίας ναυπηγησίμου ξυλείας. Καταστροφαὶ προκαλοῦνται ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἔχοντας τὴν ἄδειαν νὰ ὑλοτομοῦν ναυπηγικὴν ξυλείαν. Οἱ τοὶ ὑλοτομοὶ μέσα εἰς τὸ δάσος χωρὶς τάξιν καὶ φροντίδα, πρὸς παραγωγὴν ξυλείας διὰ τὰ πλευρὰ τῶν πλοίων. Κατεργάζονται τοὺς κυρτοὺς κορμούς τῶν νεαρῶς συνήθως ἡλικίας πεύκων μὲ τὸν πέλεκυν καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς τὸν ποταμόν (Ἀλφειὸν) μὲ μουλάρια καὶ γαιδάρους.

Τὸ Κράτος παίρνει μέτριον φόρον ἀπὸ ἐκάστου τεμαχίου ὑλοτομουμένου εἰς τὰ δάση, πού τοῦ ἀνήκουν. Ὅπου εὐρίσκονται ποταμοὶ ἴκανοι

(λόγω ποσότητος ὕδατος) νὰ μεταφέρουν μεγάλα δένδρα, κόπτουν τὰ ὑψηλότερα διὰ νὰ κατασκευάσουν ἐξ αὐτῶν ἰστούς. Ἔτσι οἱ Ὑδραῖοι διὰ νὰ κατασκευάσουν τὸν στόλον τῶν μετεχειρίσθησαν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τὰ δάση τὰ γειτονικά πρὸς τὸν Ἀλφειὸν εἰς ἀκτῖνα δέκα περὶ πλοῦ λευγῶν. Ἦρκει εἰς αὐτοὺς νὰ δώσουν εἰς τὸν ἀγῶν τοῦ Πύργου σάκκουσ τινὰς ζαχάρεωσ καὶ καφέ, διὰ νὰ λάθουν ἄδειαν νὰ κόψουν ὅ,τι τοὺς ἤρεσε. Ἐφ' ὅσον ἐγένετο τοῦτο ἀδιακρίτως καὶ χωρὶς μέτρον, ἐπῆρχετο καταστροφὴ. Καθένας, πού εἶχε τὴν ἄδειαν ὑλοτομίας ξυλείας, τῆς ὁποίας εἶχε ἀνάγκην, κατέρριπτε περισσότερα δένδρα διὰ νὰ ἐπιλέξῃ τελικῶς ἐκεῖνα πού μετέφερε».

Καὶ καταλήγει: «Ὅταν σκεφθῶμεν τὰ διάφορα ταῦτα εἶδη τῆς καταστροφῆς, ἐκπληττόμεθα ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμη δάση διαφυγόντα τὸν ὄλεθρον καὶ ὅτι ὅλη ἡ Ἑλλάς δὲν ἀπεγυμνώθη δένδρων, ὅπως αἱ ἔρημοι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Ἐν τούτοις, ἡ χώρα θαδίζει μὲ μεγάλα θήματα πρὸς τὴν ἀξιοθρήνητον αὐτὴν κατάστασιν καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν πρέπει νὰ διστάσῃ ἐπὶ τῶν μέσων, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ προλάβῃ τὸ μεγάλο αὐτὸ κακόν, ἀφοῦ ἡ πρόληψις τοῦ θὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὄχι μόνον πηγὰς προσόδων, ἀλλὰ καὶ γονιμότητα. Παντοῦ ὅπου τὰ δάση ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τοὺς λόφους, αἱ πηγαὶ ἐστερεύσαν καὶ ἐπηκολούθησε πλήρης ξηρασία. Ἡ γῆ ἐλλεῖπει θλαστήσεωσ, μὴ συγκρατούμενη πλέον ἀπὸ τὰς ρίζας καὶ μὴ προστατευομένη ἀπὸ τὰ δένδρα, παρεσύρετο ἀπὸ τὰς χειμερινὰς βροχὰς καὶ εἰς ὀλίγα ἔτη δὲν ἀπέμειναν εἰμὴ θράχοι καὶ χαλίκια.

Τοιαύτη εἶναι ἡ κατάστασις εἰς τὸ θουνὸ Κρόνιον. Τὸ ὄρος Μαλεθὸς ὑψοῦται μεταξὺ Ἀργολίδος καὶ Λακωνίας. Οἱ λόφοι τοῦ ὄρους τούτου, ἀπομακρυσμένοι τῆς θαλάσσης, διετήρησαν ἐν μέρει τὰ ὑπέροχα αὐτῶν δάση ἀπὸ πεύκα. (1) Ἀνευρίσκομεν ἐκεῖ πολυαριθμοὺς πηγὰς καὶ τὸ ἔδαφος κεκαλυμμένον ἀπὸ γλόην καὶ ἄνθη. Μεταξὺ τῆς χουμάδος ἐκ τῶν ἡμισεσηπτότων ὑπολειμμάτων τῆς πεύκης, θάλλουν ἐν μέσῳ χόρτων ὁ νάρκισσος καὶ ὁ ὑάκινθος. Καθ' ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὴν Καστάνιτσαν, ἀπ' ὅπου φαίνεται ἡ θάλασσα, τὰ δάση ἐξαφανίζονται. Δὲν συναντῶμεν παρὰ μεμονωμένους κορμούς δένδρων καὶ τὸ εὐχάριστον θέαμα τῶν (δασωδῶν) κοιλάδων διαδέχεται ἡ θέα τῆς ξηρῆς ταύτης ἐκτάσεωσ, τὴν ὁποίαν ἤδη περιεγράψαμεν. Εἰς τὰ πέριξ τοῦ χωρίου τούτου δὲν ὑπάρχουν παρὰ ὀλίγα ὠραία δένδρα καστανιαῶσ, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα φέρει τὸ χωρίον.

Μέτρα ὑπὲρ τοῦ δάσους. Ἄν αἱ φθοραὶ αὗται γίνωνται τόσοσ ἐλευθέρως, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι αἱ ἐκτάσεις αὗται δὲν ἔχουν ἰδιοκτήτην. Εἶναι δημόσια. Τὸ Δημόσιον ὀφείλει νὰ λάθῃ κατοχὴν τούτων, ὄχι διὰ νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν βοσκὴν τῶν ποιμνίων ἢ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ναυπήγησιν πλοίων ἢ νὰ ἀντιτάξῃ μέτρα ἐξανασταστικά εἰς ἐξαγωγήν τῆς ἀναγκαίας οἰκοδομικῆς ξυλείας διὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, διότι πρέπει νὰ ἀποφύγῃ τὴν καταπίεσιν τῆς φυσικῆς καὶ ἐπωφελοῦσ διὰ τὴν χώραν βιοτεχνίας, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπαγάγῃ τὰ πάντα ὑπὸ κανόνας συμφώνως πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον, προστατεύον τὰ ὑπολειπόμενα δάση κατὰ τοῦ πυρὸς τῶν ποιμνίων καὶ κατὰ τῶν καταστροφῶν, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει ἕνας λαὸς ἀφροντις. Πρέπει νὰ εἰσαγάγῃ τὴν μέθοδον τῆς φυτεύσεωσ (τῶν ὑλοτομουμένων δασῶν) καὶ νὰ καλύ-

(1) Μαύρη Πεύκη (Pinus nigra).

ψη τούς λόφους με δάση και άλλη. Ἐπειδὴ ὁμως διὰ τὸ ἔργον τοῦτο χρειάζονται εἰδικοί καὶ ἡ Ἑλλάς δὲν ἔχει εἰδικούς δασοκόμους, δεόν πρωτίστως νὰ φέρουν εὐρωπαίους καὶ νὰ τοὺς διασκορπίσουν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ νὰ καταρτίσουν δασοφύλακας ἀπὸ τὰ ἀτακτὰ στρατεύματα καὶ νὰ τοὺς θέσουν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ἀφοῦ ἐτοιμάσουν κώδικα δασικόν». (1)

Ὁ Τίρς κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ ἀποκτήσῃ στατιστικὰ στοιχεῖα, ὁμολογεῖ ὁμως ὅτι τοῦτο εἶναι πολὺ δύσκολον διότι οἱ κάτοικοι ἀποκρύπτουν τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη τις ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀκρίβειαν οἰασθῆποτε στατιστικῆς. Τὸ ἐνδιαφέρον του κυρίως ἐστράφη πρὸς τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν γεωργικῶν ἐδαφῶν καὶ πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὁποίων εἶχε καταπατηθῆ ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἐποχῆς. Ἐπὶ τῶν κτημάτων τούτων θὰ ἐβασίζετο κάθε κυβέρνησις πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων, τῶν μετακινήθτων ἀπὸ τοὺς κατεστραμμένους καὶ ἀγόνους τόπους των, τῶν ἀκτημόνων καὶ τῶν ἀγωνιστῶν. Ἰδού τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα τοῦ Τίρς:

Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς. Ἐπαρχίαι 12. Πόλεις 12. Χωρία 585.

Ἐθνικὰ γαῖαι. Ἀροτραῖαι καλλιέργειαι	716.250	στρέμματα.
Ἀμπελῶνες	1.830	»
Κῆποι	1.680	»
Σύνολον	719.760	»

Ἰδιωτικὰ γαῖαι. Ἀροτραῖαι	1.085.250	στρέμματα.
Ἀμπελῶνες	73.180	»
Κῆποι	1.930	»
Σύνολον	1.166.410	»

Ἐπὶ πλέον ὑπολογίζουσι 214.678 ρίζας ἐλαίων. (Ἐθνικὰ ἐλαιοκτῆματα)

Δυτικὴ Στερεὰ. Ἐπαρχίαι 12. Πόλεις 19. Χωρία 226. Ἦτοι πληθυσμὸς 19.000 οἰκογένειαι ἢ 76.000 κάτοικοι. Κατὰ μέσον ὄρον κάθε πόλις ὑπολογίζεται μὲ 300 οἰκογενείας καὶ κάθε χωρίον μὲ 50. Οὕτως εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν ἔχομεν 32.550 οἰκογενείας ἢ 130.200 κατοίκους. Σύνολον Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Στερεᾶς οἰκογένειαι 51.550, κάτοικοι 206.000.

Ἐθνικὰ γαῖαι		Ἰδιόκτητοι	
Ἀροτραῖαι καλλιέργειαι	179.120 στρ.	789.600	στρ.
Ἀμπελοι	150 »	64.560	»
Σταφιδάμπελοι	—	3.500	»
Σύνολον	179.270 »	817.660	»

Γενικὸν σύνολον 2.883.100 στρ. γεωργικῆς γῆς.

(1) Γράφει καὶ ὁ Μακρυγιάννης εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του: «Οὔτε δάση ἀπέμειναν στὸ περισσώτερον του (τοῦ Ὁθωνος) κράτος, οὔτε ζωντανά».

Ἐπὶ συνόλου τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, αἱ γεωργικαὶ καλλιέργειαι ἦσαν 13,5%. Ἐάν προσθέσωμεν τὰς ἐκτάσεις τῶν δενδρωδῶν καλλιεργειῶν καὶ τὰ ἀποκρυβέντα ἢ ἐπὶ ἔλαττον ὑπολογισθέντα ἐδάφη, ἡ γεωργικὴ ἐπιφάνεια δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ 0,20 τῆς συνολικῆς ἤτοι τὰ 4.000.000 στρ.

Πελοπόννησος. Διὰ τὴν Πελοπόννησον, ὁ Τίρς γράφει ὅτι ἔχει ἕκτασιν σχεδὸν ἴσην πρὸς τὴν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀλλὰ εἶναι καλύτερον καλλιεργημένη, πυκνότερον κατοικημένη καὶ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ νεαροῦ βασιλείου. Ἔχει 35 ἐπαρχίας μὲ 86 πόλεις καὶ κωμοπόλεις, 1.335 χωρία καὶ 92.550 οἰκογενείας. Εἰς τὰ ἀνωτέρω δὲν περιλαμβάνεται ἡ Σπάρτη, ἤτοι ἡ Μάνη.

Σχετικῶς μὲ τὰς πληροφορίας περὶ τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν, αὐτὰ «εἶναι ἀκόμη πλέον ἀνακριθεῖς ἀπὸ τὰς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος». Κατὰ τοὺς καταλόγους τοῦ Γραφείου Στατιστικῆς, ποῦ εἶχε συστήσει ὁ Καποδίστριας, ἡ Πελοπόννησος ἔχει 1.777.497 στρέμματα καλλιεργησίμου γῆς (ἀροτραῖαι καλλιέργειαι, ἀμπελῶνες, κῆποι κλπ.). Τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν ὁ Τίρς θεωρεῖ πολὺ μικρὸν καὶ μὴ διαθέτων στοιχεῖα καταφεύγει εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν γεωργικῶν ἐκτάσεων, δεχόμενος 50 στρέμματα κατὰ οἰκογένειαν. Ἐκτιμῶντες τὸν πληθυσμὸν τῆς χερσονήσου εἰς 400.000 ψυχάς, ἤτοι 80.000 οἰκογενείας, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ἕκτασιν γεωργικῶν καλλιεργειῶν περὶ τὰ 4.000.000 στρ. Ἦτοι ἐπὶ συνολικῆς ἐκτάσεως 21.439.000 στρ. αἱ γεωργικαὶ ἐκτάσεις καταλαμβάνουν τὸ 18,65% τῆς συνολικῆς.

Ἡ Εὐβοία ἔχει ἕκτασιν 3.908.000 στρ. (1) Ὅλαι σχεδὸν αἱ ἐκτάσεις εἶχον περιέλθει εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν Τούρκων, ὑπῆρχον ὁμως καὶ μεγάλα θακουφικὰ κτήματα καὶ διὰ τοῦτο μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως συνήφθη εἰδικὴ σύμβασις ἀποζημιώσεως τόσον τῶν Ὁθωμανῶν ὑπηκόων, ὅσον καὶ τῶν θακουφίων ἀπὸ 18 Φεβρουαρίου 1844, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἑλληνικὸν Δημόσιον κατέβαλεν εἰς τοὺς δικαιοῦχους τὸ ποσὸν τῶν 600.000 γροσίων. (2)

Διὰ τὴν Εὐβοίαν καὶ τὰς Κυκλάδας Νήσους ὁ Τίρς δὲν παρέχει πληροφορίας, ἔκτος διὰ τὸν πληθυσμὸν των. Καὶ τῆς μὲν Εὐβοίας τὸν πληθυσμὸν ὑπολογίζει εἰς 20.000 ψυχάς, τῶν δὲ Βορείων Σποράδων εἰς 9.865.

Ἀπὸ τὰ στατιστικὰ δεδομένα τοῦ Τίρς τὸ μόνον ἀκριβὲς εἶναι ὅτι ἡ ἀντίληψις, ποῦ ὑπάρχει γενικῶς παρ' ἡμῖν, ὅτι ἡ πεδινὴ περιοχὴ τῆς χώρας καὶ ἐν γένει αἱ χαμηλαὶ ἐκτάσεις, λόγω τῶν πολεμικῶν επιχειρήσεων, εἶχον ἐγκαταλειφθῆ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀναδασωθῆ ἢ τὸ ὀλιγώτερον εἶχον καταληφθῆ ἀπὸ δασικὴν θαμνώδη θλάστησιν, ἀποτελοῦσαν ὁμοῦ μετὰ τῆς κυρίως δασικῆς θλαστήσεως τῶν ὄρεων, ἓνα εἶδος ἑλληνικῆς ζούγκλας, δὲν εἶναι ἀκριβές. Τοῦτο δὲ διότι καὶ κατὰ τὰ ἔτη μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπόλεως καὶ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Δράμαλη, ὁ λαὸς εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὰ εἰρηνικά του ἔργα, ἐξ ὧν ἐξηρτάτο ἡ διατροφή τοῦ ἴδιου, ἀλλὰ καὶ ἡ συντήρησις τοῦ κράτους καὶ τοῦ στρατοῦ. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἰμβραήμ καὶ τὰς πρώτας τρομοκρατικὰς πράξεις τοῦ

(1) Κατὰ νεώτερον ἐμβαδομέτρησιν τοῦ 1963 ἡ ἕκτασις εἶναι 3.654 χιλ. στρ.

(2) Ἄρθρ. 1 Συμβάσεως. Βλ. «Δασικὴ Νομοθεσία», ἐκδ. Δ', Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Ἀθήναι 1915.

Αὐτ. ἐν ἄρθρ. 4 περὶ τῶν κτημάτων τῆς Φθιώτιδος.

ιδίου, οδτος μετέβαλε τακτικήν και ἐπέδωκε τὸ μὲν νὰ ἐπιτύχη δηλώσεις ὑποταγῆς τῶν κατοίκων, τὸ δὲ παρεῖχε προστασίαν τῶν εἰρηνικῶν ἔργων, διὰ τῶν ὁποίων καὶ τοὺς ραγιαδες ἀνεκούφιζε καὶ τὴν συντήρησιν τῶν στρατευμάτων του ἐξησφάλιζε. Μόνον μὲ τοὺς Μανιάτας ἐξωργίσθη καὶ μετὰ τὴν μάχην τῆς Βέργας καὶ τὰς ἀποτυχίας του εἰς τὴν Μάνην διέταξε δεινροτομίας καὶ ἐκριζώσεις φυτειῶν καὶ πυρπολήσεις δασῶν, πράγμα τὸ ὁποῖον ἐπέσπευσε τὴν ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίαν καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου. Ὡστε αἱ γεωργικαὶ ἐκτάσεις ἐκαλλιεργοῦντο καὶ δὲν ἔμεναν ἀργαί, τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον οἱ καταπατηταὶ τῶν τέως ὀθωμανικῶν τσιφλικίων ἤθελον νὰ εὐρίσκωνται ἐν τῇ διακατοχῇ τῶν ὧν εἶχον νομίμως ἢ παρανόμως καταλάβει γεωργικῶν ἐκτάσεων. Μία δὲ ἐπὶ πλέον ἀπόδειξις τῆς καλλιεργείας τῶν πεδινῶν γεωργικῶν ἐκτάσεων εἶναι ὅτι ἐν ἔτει 1826, τὸ ἔτος τῆς μεγάλῃς κρίσεως, μόνον ἀπὸ τὸν φόρον ἐπὶ τοῦ σταφιδοκάρπου τῆς Κορινθίας ἡ Κυβέρνησις εἰσέπραξε τὸ ποσὸν τῶν 400.000 γροσίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπληρώθησαν οἱ στρατιωτικοὶ ὅσοι διέφυγον ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι καὶ ἐσώθησαν μετὰ τὴν ἔξοδον, συντηρήθη δὲ καὶ ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκη. Προσέφερον ἀκόμη καὶ 70.000 γροσία εἰς τὸν Κολοκοτρώνην διὰ τὴν συντήρησιν τῶν στρατιωτῶν του, τὰ ὁποῖα οὗτος δὲν ἐδέχθη. (1)

Καὶ πλῆθος ἄλλων μαρτυριῶν ἔχομεν περὶ τῆς καλλιεργείας τῶν γεωργικῶν ἐδαφῶν καὶ τῶν κτημάτων ἐν γένει, τόσον εἰς τὴν πεδινήν περιουσίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ὄρεινῃν.

Ἐξ ἴσου ἀνακριθῆς πρὸς ταύτην εἶναι ἡ ἑτέρα ἀντίληψις, ὅτι ἡ δασικὴ θλάσθησις, ἀφεθείσα ἀνενόχλητος, ἐπεξετάθη πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν καὶ κατέλαθεν ἐδάφη ὄχι μόνον δασικὰ καὶ κτηνοτροφικά, ἀλλὰ καὶ γεωργικά. Ἀπὸ τὰς πληροφορίας τοῦ Τίρος βλέπομεν ὅτι τὰ δάση ἐδεινοπαθοῦσαν ἐν καιρῷ εἰρηνικῷ. Ἐδεινοπαθοῦσαν ὅμως καὶ κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, εἴτε τυχαίως, εἴτε σκοπίμως, εἴτε ὑπὸ τῶν τακτικῶν στρατευμάτων, εἴτε ὑπὸ τῶν ληστανταρτῶν καὶ τῶν πειρατῶν.

Εἶδομεν εἰς τὸ Α' Μέρος φθορὰς τῶν δασῶν χάριν ἐκχερσώσεων καὶ μάλιστα ἔνεκα ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν δημιουργίας ἀγρῶν ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἀγρῶν οὕτως εἰπεῖν προχείρων, οἱ ὁποῖοι μέλλουν συντόμως νὰ ἐγκαταλειφθοῦν, ἀφοῦ ἐκτελέσουν τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργήθησαν. Εἶναι τὰ ρογγία.

Αἱ περίοδοι τῶν διώξεων καὶ τῆς προσφυγῆς εἰς τὰ ἀπρόσιτα μέρη εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν φοβερῶν αὐτῶν ἐκχερσώσεων, αἱ ὁποῖαι ἄφησαν ὀριστικῶς γυμνά τὰ ἑλληνικὰ θουὰ μὲ τοὺς ἐκτεταμένους φτεριάδες.

Εἶδομεν πυρκαϊὰς δασῶν, χάριν τῆς δημιουργίας λιθαδίων ἢ ἔνεκα στρατιωτικῶν σκοπῶν ἢ συνετεία πειρατικῶν ἐπιδρομῶν.

Εἶδομεν κακοτέχνους ληστρικός ὑλοτομίας διὰ τεχνικὸν ἢ καύσιμον ξύλον. Καὶ μόνον πρόνοιαν ὑπὲρ τοῦ δάσους, μέριμναν διὰ τὴν διατήρησιν ἢ τὴν προστασίαν αὐτοῦ οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ εἶδομεν.

Κατὰ ποῖαν λογικὴν, συνεπῶς, ἀναμένομεν νὰ ἴδωμεν τὴν Ἑλλάδα τοῦ 1830 κεκαλυμμένην ὑπὸ δασῶν; Εἰς ποῖα στοιχεῖα δυνάμεθα νὰ στηρίξωμεν ἐκεῖνο τὸ ποσοστὸν 49% δασώσεως, περὶ τοῦ ὁποῖου πρῶτος ὁμιλήσεν ὁ Κοντὸς (2) καὶ τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνουν οἱ τὰ ἴχνη τῶν πρὸ

(1) Βλ. Δ. Κοκκίνου «Ἱστ. Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως», τ. 5ος, σ. 452.

(2) Π. Κοντοῦ «Δασικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία», σ. 187.

αὐτῶν ἀκολουθοῦντες δασολόγοι, χωρὶς οὔτε νὰ ἐρευνοῦν οὔτε νὰ κρίνουν; Καὶ ἐνῶ εἶναι ἀγνωστον ἢ ἀμφίβολον τὸ ποσοστὸν δασώσεως τῆς χώρας κατὰ τὰς μεταγενεστέρους περιόδους, μέχρι τῆς σημερινῆς, μετὰ περισσοῦς θεβαιότητος ὁμιλοῦμεν περὶ τοῦ ποσοστοῦ δασώσεως τοῦ 1830. Τοῦτο θὰ διερευνησῶμεν ἐνταῦθα.

2. Τὰ ἀπογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Στρὸνγκ.

Ὁ Στρὸνγκ (Strong), τὸν ὁποῖον ἀναφέρει μόνον ὁ Κοντὸς, διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη πρόξενος τῆς Βαυαρίας καὶ τοῦ Ἀννοθέρου εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸ 1842 ἐδημοσίευσεν «Γενικὴν Στατιστικὴν τῆς Ἑλλάδος» εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν (General Statistics of Greece), ὅπου γράφει μεταξὺ ἄλλων τὰ ἐπόμενα:

«Καίτοι ἡ ὄψις τῆς χώρας ὑπέστη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν μυθολογικῶν παραδόσεων οὐσιώδη μεταβολὴν, ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐρέα δασικὰ συμπλέγματα (...) Ἐνας σύγχρονος περιηγητὴς θὰ ἐδυσκολεύετο νὰ κόψῃ ἔστω καὶ μίαν μικρὰν περιπατητικὴν ράβδον, ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ὁ Ἡρακλῆς ἐπρομηθεύετο τὸ ροπαλὸν του. Τὰ σύσκια δάση τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῆς Ἐπιδαύρου εἶναι σήμερον ἀσκεπεῖς πεδιάδες καὶ ὁ ὕμνητός παρουσιάζει τὸ φαινόμενον ἑνὸς σκελετοῦ ὄρου. Ἀλλὰ παρ' ὄλην τὴν μεταβολὴν ταύτην ὑπάρχουν ἀκόμη ἐκτεταμένα καὶ ὠρεῖα δάση εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ δάση αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ἀναμένῃ νὰ ἴδῃ ὁ περιηγητὴς εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν κόπον νὰ ἐκδράμῃ μέχρι Σπάρτης καὶ εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῆς Πελοποννήσου διὰ νὰ τὰ ἀπολαύσῃ. Ἡ ποικιλία τῶν αὐτοφυῶν δένδρων εἶναι μεγάλη, δὲν εἶναι δὲ μόνον ὠρεῖα, ἀλλὰ καὶ λίαν χρήσιμα εἰς τὸν θίον».

Ὡς κύρια δασικὰ δένδρα, προσθέτει ὁ Κοντὸς, ὁ Στρὸνγκ ἀναφέρει τὴν λαρικοειδῆ πεύκην, τὴν ἐλάτην, τὴν κουκουναριάν, τὴν χνοῶδη δρῦν, τὴν πλατύφυλλον δρῦν καὶ τὴν καστανίαν. Περιγράφει ὅμως τὰς δασικὰς αὐτῶν ιδιότητας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σ φ α λ ε ρ ὠ ς, χάρις πιθανώτατα εἰς ἀνακοινώσεις Βαυαρῶν δασολόγων, τῶν μόνων τότε ὑπαρχόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα. (Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 183).

Ὁ Στρὸνγκ οὗτος μᾶς παρέχει τὸν ἐπόμενον πίνακα κατανομῆς ἐδαφοπονικῶν μορφῶν κατὰ περιοχὰς τοῦ θασιλείου.

Ἐκτασίς εἰς στρέμματα

Ἐδαφοπονικὴ μορφή	Πελοπόννησος	Στερεὰ Ἑλλάς	Νῆσοι (*)	Σύνολον
Βραχώδη, ἄγωνα ἐδάφη	5.000.000	5.000.000	6.000.000	16.000.000
Ποταμοί, λίμναι κλπ.	1.500.000	2.000.000		3.500.000
Δάση	3.000.000	4.000.000		7.000.000
Γεωργ. καλλιέργειαι	11.738.660	8.450.640	746.710	20.936.000
Οἰκισμοὶ	156.340	47.360	7.060	211.760
Σύνολον	21.395.000	19.498.000	6.753.000	47.647.760
Ὅρθη ἔκτ. θάσει σημερινῶν ἐμβαδομετρήσεων	21.439.000	21.255.000	6.362.000	49.056.000
(*) Κυκλάδες καὶ Β. Σποράδες		2.679.000 στρ.		
Εὐβοία		3.683.000 >		

Είς τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνωτέρω πίνακος, παρατηρεῖ ὁ Κοντός ὅτι ἐλείπουν αἱ ἐκτάσεις τῶν δασῶν τῆς Εὐβοίας, τῶν Βορ. Σποράδων καὶ τῶν Νήσων τοῦ Σαρωνικοῦ, τῶν ὁποίων ἡ ἑκτασις σήμερον ἐκτιμᾶται εἰς 1.050.000 στρ. Εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην τοῦ Κοντοῦ ἀντιπαρατηροῦμεν ὅτι αἱ μὲν ἐκτάσεις τῶν Βορ. Σποράδων συνήθως συνυπολογίζονται μετὰ τῆς Εὐβοίας, αἱ τῶν Νήσων Σαλαμῖνος καὶ Αἰγίνης μετὰ τῆς Ἀττικῆς, αἱ δὲ τοῦ Σαρωνικοῦ μετὰ τῶν οἰκείων ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου. Τοῦτο συνέβαινεν ἀρχαίῳθεν, βλέπομεν δὲ ὅτι εἰς τὸν ὄργανισμόν τῶν Δασονομείων τοῦ 1836 εἰς τὴν Δασονομικὴν Ὑπηρεσίαν τῆς Εὐβοίας ὑπάγονται οὐ μόνον αἱ Βορ. Σποράδες, ἀλλὰ καὶ τὰ Δασονομικὰ τμήματα Θηβῶν καὶ Λεβαδείας.

Τοῦτο συνεχίζεται μέχρι τῶν χρόνων μας, προκειμένου περὶ συνοπτικῶν στατιστικῶν. Τοῦτο παρατηροῦμεν εἰς τὴν Συνοπτικὴν Στατιστικὴν Ἐπετηρίδα τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1966, ἔκδ. Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας, ὅπου τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα τῆς Εὐβοίας καταχωροῦνται εἰς τὸ γεωγραφικὸν διαμέρισμα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸ αὐτὸ δὲ ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὸν τίτλον «ἐκτάσεις καλλιεργειῶν κατὰ γεωγραφικὸν διαμέρισμα» (VII:2). Καὶ ναὶ μὲν ὁ Στρόγγκ δίδει συνολικὴν ἐπιφάνειαν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος 19.948 τ. χ. ἔναντι 24.654 τ. χ. τῆς Στατιστικῆς τοῦ 1966, ἀλλ' οὗτος δίδει ἐπίσης συνολικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ βασιλείου 47.615 τ. χ. ἔναντι 49.056 τῆς σημερινῆς. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ ἐπὶ ἔλαττον ὑπολογισμοῦ, λόγῳ ἀτελείας τῶν ἐμβαδομετρησεῶν, πράγμα ὅπερ καὶ σήμερον συμβαίνει ἀπὸ ἀπογραφῆς εἰς ἀπογραφὴν. Οὕτω κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1961 ἡ ἑκτασις τῆς Εὐβοίας εὐρέθη 3.908 τ. χ., ἐνῶ κατὰ νεωτέραν ἐμβαδομέτρησιν τοῦ 1963 ἡ ἑκτασις τῆς νήσου εὐρέθη 3.653,88 τετρ. χιλιομ.

Παρ' ὅλα ταῦτα, προσθέτοντες εἰς τὸν πίνακα Στρόγγκ τὴν ἑκτασιν δασῶν τῆς Εὐβοίας καὶ Βορ. Σποράδων, ἡ ὁποία κατὰ Κοντὸν ἀνέρχεται εἰς 1.050.000 στρ., ἔχομεν σύνολον δασῶν τὸ 1840, 8.000.000 στρ., τοῦθ' ὅπερ διὰ συνολικὴν ἑκτασιν τοῦ βασιλείου ἐκ 49.056.000 στρ. μᾶς δίδει πῶσοστόν δασώσεως 16,33%, περίπου. Ἴδου τώρα θάσει ποίων ὑπολογισμῶν ὁ Κοντός καταλήγει εἰς πῶσοστόν δασώσεως 49%.

Δάση πίνακος Στρόγγκ	στρ. 7.000.000
Δάση Εὐβοίας καὶ μικρῶν νήσων	» 1.050.000
Δασικαὶ βοσκαὶ	» 2.500.000
Δασοσκεπεῖς ἐκτάσεις οὐχὶ ὀρθῶς θεωρούμεναι	
ἀρόσιμοι	» 7.830.000
Δασοσκεπεῖς ἐκτάσεις καλλιεργήσιμοι ἀλλὰ μὴ καλλιεργούμεναι	» 5.000.000
	<hr/>
Τὸ ὅλον	» 23.380.000

«Ἦτοι, συνεπάγεται ὁ Κοντός, τὸ πῶσοστόν δασώσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ 1828 ἢ 1836 ἔχουσιν ἐν συνόλῳ ἑκτασιν 47.615.000 (γρ. 49.026.000) στρ. ἦτο 49%, μετὰ δὲ τῶν δασικῶν βοσκῶν 64% περίπου».

Ἐνταῦθα γεννῶνται θέβαια πολλὰ ἀμφιβολία. Ἦτοι:

Διὰ ποῖον λόγον ὡς ἑκτασιν τῆς ὀθωνικῆς Ἑλλάδος πρέπει νὰ ἐξακολουθῶμεν λαμβάνοντες τὴν ἑκτασιν τῶν 47.615 τ. χ. ἀντὶ τῆς ἀκριβε-

στέρας τῶν 49.026 τ. χ. τῆς συγχρόνου ἀπογραφῆς, ὅποτε τὸ πῶσοστόν δασώσεως κατέρχεται εἰς 45,66%.

Ἐπειτα διὰ ποῖον λόγον ἡ ἑκτασις τῶν 2.500.000 στρ. τῶν δασικῶν βοσκῶν πρέπει νὰ ὑπαισέλη εἰς τὸν ὑπολογισμόν τοῦ πῶσοστοῦ δασώσεως. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου «δασικὴ βοσκὴ» δὲν εἶναι διηκρινομένη, δημιουργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κοντοῦ.

Τέλος ἐπὶ οὐδενὸς στοιχείου εἶναι δυνατόν νὰ στηριχθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ Κοντοῦ ὑποστηριζόμενον ὅτι ἑκτασις 7.830.000 στρ. ἀροσίμων ἐκτάσεων «οὐχὶ ὀρθῶς» χαρακτηρίζονται ὡς τοιαῦται καὶ ἀκόμη ὅτι τόσον αἰται ὅσον καὶ 5.000.000 στρ. καλλιεργησίμων καὶ ἀροσίμων γαιῶν ἀλλὰ μὴ καλλιεργούμεναι πρέπει νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς «δασοσκεπεῖς», ἀνευ οὐδεμιᾶς πρὸς τοῦτο ἐνδείξεως.

Ἐπεξεργαζόμενοι ἤδη τὰ στοιχεῖα τοῦ πίνακος Στρόγγκ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ στοιχεῖα τοῦ πίνακος Κοντοῦ, παρατηροῦμεν τὰ κάτωθι.

Βάσις τῶν ἐκτιμῆσεών μας πρέπει νὰ γίνῃ ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἀκριβεστέραν πιθανότητα. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι ἡ γεωργικὴ ἐπιφάνεια.

Κατὰ τὸν Τίρς ἡ ἑκτασις τῶν γεωργικῶν καλλιεργειῶν τῶν δύο μεγάλων διαμερισμάτων τῆς χώρας, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀνευ τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν Βορ. Σποράδων, ἀνέρχεται εἰς 8.000.000 στρ. Ἐπὶ συνολικῆς ἐκτάσεως τῶν ἰδίων διαμερισμάτων, μὲ τὰ σημερινὰ στατιστικὰ δεδομένα, 42.000.000 στρ. ἔχομεν πῶσοστόν γεωργικῆς ἐπιφανείας 0,19 ἔναντι 0,48 ὅπερ μᾶς παρέχει ὁ πίναξ Στρόγγκ. Διαφορὰ 0,29 ἢ ἐκτάσεως ἐδαφῶν 12.180.000 στρ.

Τὴν ἑκτασιν ταύτην ὁ Κοντός διαιρεῖ εἰς δύο κατηγορίας ἐδαφῶν ἦτοι εἰς «δασοσκεπεῖς ἐκτάσεις μὴ ὀρθῶς χαρακτηριζόμενας ὡς ἀροσίμους», ἀνερχομένης εἰς 7.830.000 στρ. (γρ. 7.180.000). Καὶ εἰς «δασοσκεπεῖς ἐκτάσεις καλλιεργησίμους, ἀλλὰ μὴ καλλιεργουμένης», ἀνερχομένης εἰς 5.000.000 στρ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν ἐκτάσεων ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν, ὡς «δασοσκεπῶν» εἰς οὐδὲν θετικὸν στοιχεῖον ἐρείδεται καὶ ἀκόμη ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς καθ' ἑαυτὸν δὲν εἶναι ἐπαρκής, διότι πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὴν ποιότητα καὶ τὸν βαθμὸν τῆς δασοκαλύψεως.

Ἀναγνωρίζοντες τὸ δυσχερὲς τῆς ἐπιλύσεως τοῦ προβλήματος, δεχόμεθα συμβατικῶς ὡς δασοσκεπὲς τὸ ἡμισυ τῆς ἐκτάσεως τῶν 12.180.000 στρ. καὶ προσαιξάνομεν τὴν δασώδη ἑκτασιν κατὰ 6.090.000 στρ. Προσθέτοντες δὲ καὶ τὴν ἑκτασιν τῶν δασῶν τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν μικρῶν νήσων ἐξ 1.050.000 στρ. ἔχομεν συνολικὴν ἑκτασιν 14.140.000 στρ., τοῦθ' ὅπερ μᾶς δίδει πῶσοστόν 23%. Ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρον τὴν ἑκτασιν τῶν 12.180.000 στρ. ἂν δεχθῶμεν ὡς δασοσκεπῆ, πάλιν ἔχομεν πῶσοστόν 41,4%. Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν πῶσοστόν 49% πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὴν ἑκτασιν τῶν 2.500.000 στρ. δ α σ ι κ ῶ ν β ο σ κ ῶ ν καὶ ἐπὶ πλέον νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐξηκριθωμένην πλέον ὡς ἐσφαλμένην συνολικὴν ἑκτασιν τῆς χώρας ἐκ 47.615.000 στρ. ἔναντι 49.026.000. Καὶ τέλος νὰ δεχθῶμεν καὶ τὰ ἄλλα ἀριθμητικῶς ἐσφαλμένα στοιχεῖα τοῦ πίνακος Στρόγγκ. Τοῦτο δὲ διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς πῶσοστόν δασώσεως 0,49. Ἡ προσπάθεια αὕτη πρὸς ὑψηλὸν πῶσοστόν δασώσεως, ἐνῶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα ὁμιλοῦν περὶ χαμηλοῦ πῶσοστοῦ, δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς δύο τινά: Πρῶτον ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος «δασικῆς πατραγαθίας» καὶ εἶδος ἰδανικοῦ πρὸς τὸ ὁποῖον ἡμεῖς οἱ σύγχρονοι δασικοὶ πρέπει πάντοτε νὰ τείνωμεν.

Και έπειτα ύλοποιούμεν, έκφράζοντες, είς άριθμούς και είς ποσοστιαίας άναλογίας, τας καταστροφάς, τας όποιας ύπέστη ό δασικός πλούτος κατά τό παρελθόν και ό όποιος είναι ένα μέρος του έθνικού πλούτου. Τουτο σημαίνει ότι από την θυσίαν είς την όποιαν ύπεβλήθη τό έλληνικόν δάσος, ή μεγάλη πλειονότης του έλληνικού λαου άπεκόμισε ζημίαν, ένω έλάχιστοι άπεκόμισαν όφέλη. Τό δίδαγμα τουτο προσκαλεί τον έλληνικόν λαόν, να προσφέρη την ήθικήν του συμπαράστασιν είς την προστασίαν του έλληνικού δάσους.

Άλλά τό θέμα του ποσοστου δασώσεως της χώρας κατά την έναρξιν του έλευθέρου βίου παραμένει πάντοτε. Διά να τό λύσωμεν πρέπει να άκολουθήσωμεν διάφορον μέθοδον από εκείνην του Κοντου. Άντι να εύρωμεν την έκτασιν όλων των άλλων μορφών έδαφοπονίας, άφαιρούντες δε ταύτην από την συνολικήν έκτασιν, να καταλήξωμεν λέγοντες «**ό, τι άπομένει είναι δάσος**», να βαθίσωμεν άντιθέτως, προσθέτοντες τας κατά τόπους μερικώς δασοσκεπείς έκτάσεις μέχρις ότου καταλήξωμεν είς τό σύνολον. Προς τουτο ουδέμίαν πηγήν πρέπει να άγνοήσωμεν. Και τά ιστορικά κείμενα και τά φιλολογικά και τά εικαστικά και εί τι άλλο. Τουτο θα γίνη άντικείμενον ιδιαιτέρας μελέτης. Ένταύθα δεν δυνάμεθα να είπωμεν τίποτε περισσότερο, είμη ότι τό ποσοστόν δασοκαλύψεως έκυμάνετο τότε μεταξύ 23% και 41%.

Ήχογήθημεν ένταύθα άποκλειστικώς με την έκτασιν του δάσους κατά τό 1830—40. Άλλά δάσος δεν είναι μόνον ή έκτασις αυτου. Είναι άκόμε και ή πυκνότης του και ό βαθμός ξυλοβριθείας του. Δεν θα έχωμεν διερευνήσει τό θέμα «δάσος» έπαρκώς, αν περιορισθώμεν είς την έκτασιν και δεν όμιλήσωμεν περι της μορφής και του ξυλώδους όγκου του. Πρέπει να δεχθώμεν, αν και επί τη βάσει μόνον ύποθέσεων, ότι κατά τας πρώτας δεκαετηρίδας του ΙΘ' αιώνος, τά πλατύφυλλα φυλλοβόλα δάση ήσαν κατά τό πλείστον ύψηλής διαχειριστικής μορφής. Τουτο δε, διότι τά δάση εύρίσκοντο άποκεκλεισμένα είς τό έσωτερικόν των όρεινών τόπων, στερούμενα όδών προσπελάσεως. Δοθέντος δε και του μικρου άριθμου των κατοίκων και του περιωρισμένου των άναγκών, τά δένδρα των συστάδων παρέμενον άνυλοτόμητα επί μακρόν χρόνον, άποκτώντα μεγάλας διαμέτρους και σχηματίζοντα επιβλητικούς κυριαρχούντας κορμούς. Κατ' άκολουθίαν και ή πυκνότης κόμης και ό βαθμός ξυλοβριθείας θα ήσαν μεγάλοι, όπως έξ ίσου μεγάλοι θα ήσαν και οι περίτροποι χρόνοι. Συνεπώς είς τά δάση θα ύπήρχον μεγάλα ξυλαποθέματα. Προς αυτά, όπως είδομεν, έρριψε τά βλέμματα ό Λεοπόλδος προκειμένου να δεχθί τό στέμμα της Ελλάδος. Διότι επί των δρυοδασών της Άκαρνανίας έστήριζε τας δυνατότητας ναυπηγήσεως του έλληνικού στόλου.

Είναι ιστορικώς έξηκριθωμένον ότι από των μέσων του αιώνος εκείνου ή όλίγον πρότερον, ήρχισεν ή πρεμνοποίησις των ύψηλής διαχειριστικής μορφής δασών είς χαμηλά, διότι μόνον ούτως ήτο δυνατή ή μεταφορά των ξύλων είς τά κέντρα καταναλώσεως, δεδομένου ότι ή πρεμνοφυής μορφή προσιδιάζει είς παραγωγήν λεπτών διαστάσεων ύλείας και συνεπώς όλιγώτερον θαρείας, καταλλήλου δε είς έλαφράς κατασκευάς. Κάτι άνάλογον συνέβαινε και είς τά δάση των κωνοφόρων. Ένταύθα, θεσβίως, δεν έλάμβανε χώραν πρεμνοποίησις, διότι τά κωνοφόρα δεν πρεμνοβλαστάνουν, αλλά ταύτην άντικαθιστούσε ή έπιλογική ύ-

λοτομία, θίγουσα τας νεωτέρας συστάδας και άποκομίζουσα τό λεπτότερον ύλικόν, επί ζημία της διαδόχου συστάδος.

Η διαχειριστική αυτη πολιτική διήρκεσε μέχρι του 1929, όποτε έσημειώθη στροφή προς επάνοδον προς τας ύψηλάς διαχειριστικές μορφάς, είσαχθέντος του μέτρου των παρακρατημάτων και έν συνεχεία της άναγωγικής διαχειρίσεως, περι ής όμιλούμεν κατωτέρω. (Κεφ. Θ § 5).

3. Διοικητική εξέλιξις.

Η πολιτειακή μεταβολή ή όποία επήλθε δια της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 δεν επέφερε μόνον την ποιοτικήν πτώσιν του δασικού προσωπικού, αλλά και την άλλαγήν της δασικής πολιτικής. Ένω ή θουαρκική δασική πολιτική έτεινε προς μίαν θελτίωσιν της διαχειριστικής καταστάσεως των δασών, αλλά και είς την διαμόρφωσιν της έννοίας της δασοπονίας και μάλιστα της δημοσίας δασοπονίας, είσαγαγούσα τον θεσμόν της κατόπιν άδείας και επί καταβολή φόρου ή μισθώματος άπολήψεως δασικών προϊόντων, ή νέα δασική πολιτική επανέφερε την παλαιάν όθωμανικήν πολιτικήν, με μόνην την διαφοράν ότι τό όθωμανικόν φιλοδώρημα ή μπαχτσίσι άνωμάζετο τώρα δικαίωμα του Δημοσίου και ήτο ώρισμένο κατά ποσόν. Διότι τό δικαίωμα τουτο δεν είσήγετο είς τό Δημόσιον Ταμείον, αλλά είς τά θυλάκια του Δασονόμου ή του οίου δήποτε δασικού υπαλλήλου. Τουτο δε συνέβαινε χωρίς ό υπάλληλος να έχη ύποψίαν τινά ότι παρέβαινε τό καθήκον του και ότι ένεργούσε κατάχρησιν ή άπιστίαν είς θάρος του Δημοσίου. (Βλ. Κοντου, «Δασική Έλληνική Ιστορία», τας ύποσ. των σελ. 218 και 219).

Οι νέοι δασικοί υπάλληλοι, οι αναλαθόντες τά Δασονομεία, Ύποδασονομεία, Δασονομικά τμήματα κλπ. ήσαν είτε στρατιωτικοί διάφορων βαθμών, κυρίως από ύπολοχαγού και κάτω, είτε θαθμοφόροι της χωροφυλακής, είτε άλλων συναφών προς τας δασικάς εργασίας επαγγελματιών. Άναφέρεται Δασάρχης Λακεδαιμόνος τό 1849 ό ταγματάρχης της φάλαγγος Γ. Κεφάλας και Δασονόμος Μεγαρίδος ό λοχαγός της φάλαγγος Ι. Φράγκος. Άναφέρεται επίσης ως Δασονόμος Βυτίνης ό λοχαγός της γραμμής έν ένεργεία Φίλιππος Μιχαλόπουλος.

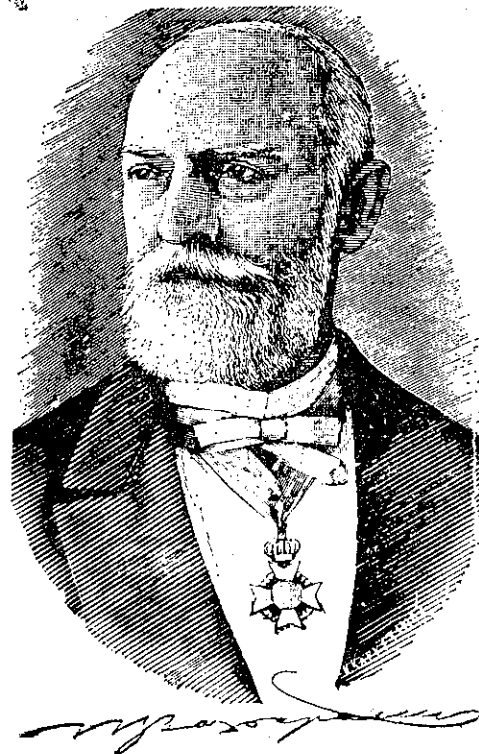
Πάντως τό προσωπικό τουτο ήτο έντελώς άγευστον δασοτεχνικών γνώσεων, έλάχιστα έγγραμματον και έστερημένο της έννοίας υπαλληλικής ευθύνης. Τό έτος 1847 έμφανίζονται οι πρώτοι Έλληνες δασολόγοι. Είναι οι Ευγένιος Οριγώνης και Παναγής Βαλασαμάκης.

Αμφότεροι είχαν σπουδάσει δασολογίαν είς την Γερμανίαν. Έκ τούτων, ό μόν πρώτος, καταγόμενος εκ Κορσικής, είχε γεννηθί έν Αθήναις τό 1821 και διωρίσθη είς την Δασικήν Ύπηρεσίαν την 14 Φεβρουαρίου 1847 με έδραν τας Πάτρας, (1) πιθανώς ως Έπιθεωρητής Πελοποννήσου, ό δε δεύτερος, Κεφαλλην έπατριδης, έσπούδασεν είς την Άκαδημίαν του Tharandt, (2) είσήλθε δε είς την Δασικήν Ύπηρεσίαν την 23 Ιουλίου 1847, διορισθείς με τον βαθμόν του δασονομικού λογιστου. Την 5 Μαΐου 1850 διωρίσθη Δασονόμος Αθηνών και την 14 Σεπτεμβρίου 1854 ανέλαθε την διεύθυνσιν του παρά τω Ύπουργείω Οικονομικών Δασονομικού Τμήματος. (3)

(1) Άναστ. Κοφινιάτη, «Εύγ. Οριγώνης», Περιοδ. «Δασοπονικά», τ. 16—17, Αθήναι 1957. (2) Βλ. Π. Γρίσπου, «Δασική Έκατονταετία. Παναγής Βαλασαμάκης», Περιοδ. «Δασική Ζωή», τ. 47, Αθήναι 1936. (3) Δομιανού — Λάζου, «Δασική εξέλιξις κλπ.», σ. 32, 33, 35, Αθήναι 1930.



Ευγένιος Όριγιάνης
1821 — 1895



Παναγής Βαλσαμάκης

Όπως θα ίδωμεν κατωτέρω, εκ των δύο αυτών δασολόγων, ο μὲν Όριγιάνης υπηρέτησε καθ' όλον αυτόν τον υπηρεσιακόν θίον ως Έπιθεωρητής δασών του βασιλείου, ο δὲ Βαλσαμάκης ως Τμηματάρχης μέχρι τῆς ἐξόδου του. Κατά τὸ ἔτος 1858 ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Έφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως διακήρυξις διαγωνισμοῦ τοῦ Υπουργείου Έκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Έκπαιδεύσεως περὶ ἀποστολῆς τεσσάρων ὑποτρόφων, ὅπως σπουδάσουν δασολογίαν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Aschasserdury με μηνιαίαν χορηγίαν δρχ. 160. Εἰς τὴν πράξιν ταύτην, ἡ ὁποία φέρει τὸν ἀριθμὸν 2420, δὲν ἐδόθη συνέχεια.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδημοσιεύθη Δ)γμα «περὶ ὁροθετήσεως τῶν δασικῶν περιφερειῶν καὶ συντάξεως χωρογραφικοῦ χάρτου αὐτῶν». Ἡ ἔργασία προεβλέπετο νὰ ἐκτελεσθῆ παρὰ τῶν δύο Έπιθεωρητῶν τῶν δασῶν. Οὔτε εἰς τὸ Δ)γμα τοῦτο ἐδόθη συνέχεια.

Ἡ πραγματικότης εἶναι ὅτι δὲν ὑπῆρχε Δασικὴ Ὑπηρεσία. Διότι τὸ ἐν τῷ Υπουργείῳ Οἰκονομικῶν λεγόμενον Τμῆμα Δασῶν ἦτο ἀνύπαρκτον. Ἀπλῶς εἰς τὸ Υπουργεῖον ἤδρευεν ὁ Π. Βαλσαμάκης, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ Τμηματάρχου καὶ ἐκτελῶν χρέη εἰσηγητοῦ τοῦ Υπουργείου. Ὁργανικὴ θέσις δὲν ὑπῆρχε, μόλις δὲ τὸ 1893 διὰ τοῦ ν. ΒΡΕΒ συνστήθη Τμῆμα Δασῶν (9ον) καὶ ἀπέκτησεν οὕτως ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία κεντρικὴν ὑπηρεσίαν. (1)

(1) Γ. Ν. Κοφινά, «Κώδιξ Δασικῆς Νομοθεσίας», Εἰσαγωγή.

Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἐπρόσχευεν ἡ Δασονομικὴ Ὑπηρεσία ἦτο νὰ διατηρῆ τὸ προσωπικόν, ἐμφανίζουσα τοῦτο ὡς μὴ παθητικὸν διὰ τὸν κρατικὸν προϋπολογισμόν. Συνέκειτο δὲ τὸ προσωπικόν ἀπὸ 2 Δασολόγους, 10 Δασάρχας, 40 Δασονόμους καὶ 105 Δασοφύλακας, εἰς τοὺς ὁποίους προσετίθεντο 30 ἔκτακτοι φύλακες δασῶν ἐπὶ 5μηνον κατὰ τὸ θέρος.

Οἱ ἔτήσιοι προϋπολογισμοὶ τῆς Ὑπηρεσίας παρουσίαζαν ἔσοδα κατὰ μέσον ὄρον περὶ τὰς 200.000 δρχ., ἔξοδα δὲ περὶ τὰς 100.000 δρχ. Ἀλλὰ τὸ ἥμισυ περιήπου τῶν δασικῶν ἐσόδων προήρχετο ἀπὸ φορολογίαν δευτερευόντων δασικῶν προϊόντων ὡς θαλασιδίων, πρινοκοκκίου, ριζαρίου, ρητινοκατραμίου, κηκιδίων, θαφικῶν ὕλων, ὧν οἱ φόροι εἰσεπράττοντο εἰς τὰ τελωνεῖα, ἦτοι ἄνευ οὐδεμιᾶς συμμετοχῆς τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων οὔτε εἰς τὴν παραγωγὴν οὔτε εἰς τὴν εἴσπραξιν τῆς φορολογίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὠρίμαζεν ἡ σκέψις, ὅτι τὸ δασικὸν λεγόμενον προσωπικόν ἦτο ἐντελῶς παρασιτικόν καὶ μᾶλλον ἐπιζήμιον διὰ τὸ Δημόσιον. Ἐπὶ πλέον κατεπίεζε τὸν μὲ τὰ δάση συναλλασσόμενον πολίτην καὶ προκαλοῦσε τὴν δυσανασχέτησιν αὐτοῦ.

Συνέπειαι τῆς κατακραυγῆς τοῦ κοινοῦ κατὰ τῶν Δασονομικῶν ἦτο ἡ ἀθρόα τακτικὴ κατ' ἔτος μετάθεσις τῶν ὑπαλλήλων, παραιτήσεις καὶ ἀπολύσεις αὐτῶν, νέοι διορισμοὶ καὶ συνεχῆς σάλος, ἐπιδεινῶν τὴν κατάστασιν.

Τὸ ἔτος 1861 ἐδημοσιεύθη ὁ ν. ΧΠ «περὶ ἐμπρησμοῦ τῶν δασῶν» διότι οἱ ἐμπρησμοί, ὡς τοὺς περιέγραψεν ὁ Τίρις συνεχίζοντο καὶ ἐπροκαλοῦσαν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ εὐρέος κοινοῦ, πύρινα δὲ ἄρθρα ἐδημοσιεύοντο εἰς τὰς σελίδας τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων.

Ἐν τούτοις, παρ' ὄλην αὐτὴν τὴν κακοδαιμονίαν, τὰ δασικὰ ἔσοδα ἐκ φόρων καὶ μισθωμάτων ἀνῆλθον εἰς δρχ. 513.000, τὰ δὲ ἔξοδα διὰ μισθοδοσίαν καὶ δαπάνας τῆς Ὑπηρεσίας εἰς δρχ. 170.000. Ἄξιον μνησίας δὲ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῶν ἐσόδων, δρχ. 295.000 προέρχονται ἐκ φόρων κυρίων δασικῶν προϊόντων (ξύλεια), δρχ. δὲ 215.000 ἐκ φόρων δευτερευόντων προϊόντων, τῶν ὁποίων, ὡς εἶπομεν, ἡ εἴσπραξις ἐγένετο εἰς τὰ τελωνεῖα. Ἀλλὰ καὶ τὸ δασικὸν ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον παρουσίαζεν ἱκανοποιητικὴν εἰκόνα. Διότι ἡ ἀξία τῶν μὲν εἰσαγωγῶν ἀνῆλθεν εἰς 2.206.000 δρχ., τῶν δὲ ἐξαγωγῶν εἰς 1.508.000. Καὶ ναὶ μὲν τὸ ἰσοζύγιον εἶναι παθητικόν, ἀλλὰ τὸ ἀνοιγμα εἶναι σχετικῶς μικρόν, δεδομένου ὅτι ἡ χώρα μας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποθῆ αὐτάρκτης εἰς δασικὰ προϊόντα, μάλιστα δὲ εἰς τεχνικὸν ξύλον. Πάντοτε καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς εἰσαγωγὰς τῆς.

Ἄλλ' ἤδη εἰσερχόμεθα εἰς τὸ ἔτος 1862, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ συσσωρευμένη δυσἀρέσκεια τοῦ λαοῦ ἐκ τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας, ἐκ τῆς κοινωνικῆς καθυστερήσεως, τῆς κακοδιοικήσεως καὶ τῆς διαψεύσεως τῶν ἔθνικῶν πόθων, μέλλει νὰ φθάσῃ εἰς κρίσιμον σημείον. Ἐκ τῆς λύσεως δὲ τῆς κρίσεως θὰ ἐξαρτηθῆ ἡ τύχη πολλῶν, κοινωνικῶν, πολιτικῶν καὶ ἄλλων προβλημάτων, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὸ πρόβλημα τῆς Διοικήσεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐντάσσεται καὶ τὸ δασικόν.

Ἡ τελευταία διάταξις αὕτη λαμβάνει πρόνοιαν διὰ τὸν διορισμὸν δύο ἀτόμων, τὰ ὁποῖα ἐσπούδαζαν ἤδη εἰς Γερμανίαν δασολογίαν καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν ὀθωμανικῆς ὑπηκοότητος, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ὁ ν. ΧΙΓ ἐδημιουργοῦσε, συνεχίζει ὁ Κοντός, «τάξιν πραγμάτων πρωτότυπον ἐκ τῶν ἐνότων, μὴ ὑπισχνουμένην οὐδεμίαν θελτίωσιν καὶ διὰ τοῦτο μόνον ὡς προσωρινὴν συγχωρητέα».

Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον τοιαῦται προθέσεις εἰς τὰς σκέψεις τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τῆς χώρας. Οὔτε περὶ θελτιώσεως τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας ὑπῆρχεν ἐνδιαφέρον, οὔτε περὶ δημιουργίας ἄλλης καταστάσεως μονιμωτέρας, οὔτε κανένα ἐνδιαφέρον διὰ τὰ δάση πέραν τῆς ἀμέσου ἰκανοποιήσεως τοῦ Δημοσίου Ταμείου καὶ τῶν ἐκμεταλλευτῶν τῶν δασῶν. Ἀποδείξεις τῶν προθέσεων τούτων τῆς Πολιτείας ἔχομεν πολλάς. Ἐν ἔτει 1856 καθηρτίσθη ὑπὸ τοῦ Βαλσαμάκη ἐκτενὲς νομοσχέδιον περὶ δασῶν, τὸ ὁποῖον προέβλεπε τὴν δημιουργίαν ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ δι' ἀποστολῆς ὑποτρόφων εἰς τὴν Ἑσπερίαν πρὸς σπουδὴν τῆς δασολογίας. Τὸ νομοσχέδιον τοῦτο δὲν ἐψηφίσθη, οὔτε ἀποστολὴ ὑποτρόφων ἐπραγματοποιήθη. Ἀντὶ τούτου ἐψηφίσθη τὸ 1877 μετὰ μεγάλης εὐχερείας ὁ ν. ΧΙΓ περὶ διαλύσεως τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας.

Εἰς τὰ 1882 ἐπὶ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ καθηρτίσθη νέον νομοσχέδιον περὶ δασικοῦ κώδικος, τοῦ ὁποῖου ἐκτενὴ παράθεσιν τῶν διαφόρων μερῶν μᾶς δίδει ὁ Κοντός. Τὸ νομοσχέδιον ἐλάμβανεν ἐπίσης πρόνοιαν περὶ δημιουργίας δασικοῦ προσωπικοῦ, ἀποτελουμένου ὡς ἑξῆς:

- 4 Ἐπιθεωρηταὶ Δασῶν, δασολόγοι
- 14 Δασάρχαι, ὁμοίως δασολόγοι
- 100 Δασονόμοι, ὁμοίως πτυχιούχοι δασολόγοι
- 100 Ἀστυνόμοι τῶν δασῶν μὲ ποικίλα προσόντα, ἐν οἷς καὶ δασολόγοι
- 700 Δασοφύλακες

Διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνωτέρου ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ προεβλέπετο ἡ δημιουργία Δασολογικῆς Σχολῆς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, μὲ δύο δασολόγους καθηγητάς.

Τὸ νομοσχέδιον Καλλιγᾶ, ἐννοεῖται, δὲν ἐψηφίσθη, δημιουργήσαν εἰς τὴν Βουλὴν πολλὰς ἀντιδράσεις «ἐνεκα τῶν ἀντιδημοτικῶν καὶ ἀντιοικονομικῶν διατάξεων, τὰς ὁποίας περιείχε, κατὰ τὸν Κοντόν, ἀλλὰ εἰς τὴν βάσιν τῶν ἀντιδράσεων αὐτῶν ὑπῆρχεν ἡ ἀντίθεσις ἀφ' ἐνὸς τῶν ὑπαρχόντων ἀντιθέτων συμφερόντων καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ κοινωνικοῦ κλίματος, τὸ ὁποῖον ἦτο δυσμενὲς ἐναντι τοῦ δάσους».

Καὶ δὲν πρόκειται περὶ τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων τῶν ἀπαιδευτῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, τῶν χωρικῶν καὶ τῶν κτηνοτρόφων, ἐπιθυμούντων ἐλευθερίαν ξυλεύσεων καὶ ὑλοτομιῶν, ἐκχερσώσεων καὶ βοσκῆς, ἀλλὰ περὶ τῶν ἡγετικῶν στελεχῶν τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ κράτους καὶ περὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκείνων κρατικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπηρεάζουν βαθύτατα τὴν κοινὴν γνώμην. Οὕτως ὑπουργοῦντος ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν τοῦ Δ. Χρηστίδη ἐχορηγεῖτο ἄδεια ὑλοτομίας εἰς ἰσχυρὸν παράγοντα τοῦ τόπου, ἐξ ἧς ὑλοτομίας ἦτο προφανὲς ὅτι θὰ ἐξηφανίζετο ὅλο-

σχερῶς τὸ ὑλοτομηθὲν δάσος. Ὅταν τοῦτο ὑπεδείχθη εἰς τὸν Ὑπουργόν, οὗτος ἐκραύγασε: «Χρήματα θέλω καὶ ὄχι δάση». (1)

Συζητουμένου δὲ ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου τοῦ θέματος ἀν ἐπὶ θλάθης ἢ φθορᾶς δάσους ἔχη ἐφαρμογὴν ἢ παράγρ. 2 τοῦ ἀρθρ. 422 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, τὸ ἀνώτατον δικαστήριον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 164)1883 ἀποφάσεώς του, ἀπεφάνθη ἀρνητικῶς, μὲ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι «ἡ συντήρησις τῶν δασῶν δὲν ἐνδιαφέρει τὸ Κράτος». (2)

Ἐχομεν καὶ ἄλλας περιπτώσεις ἀτυχῶν ἀποπειρῶν ψηφίσεως νομοσχεδίων συγκροτήσεως Δασικῆς Ὑπηρεσίας ἐν ἔτει 1907 καὶ 1909, ἀλλὰ πρὶν ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ σταματήσωμεν εἰς ἓνα σημαντικὸν ἱστορικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐν ἔτει 1881.

2. Ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ νομοῦ "Ἀρτης.

Μεταξὺ 26ης Ἰουνίου καὶ 3ης Ἰουλίου 1881 ἡ Ἑλλάς κατέλαβε τὰς ἐκχωρηθείσας αὐτῇ ὑπὸ τῆς Τουρκίας χώρας κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου ἤτοι τὴν Θεσσαλίαν, ἀνευ τῆς περιοχῆς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὴν περιοχὴν ἐκείνην τῆς Ἠπείρου, ἡ ὁποία ἐκτοτε ἀπετέλεσε τὸν νομὸν Ἄρτης.

Οὕτως ἡ ἑκτασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἠυξήθη εἰς 63.606 τ. χ. ἤτοι ἠυξήθη κατὰ 13.395 τ. χ., ἐνῶ ἡ δασικὴ κατὰ 3.640 τ. χ.

Εἰς τὴν Σύμβασιν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας τῆς 20 Ἰουνίου/2 Ἰουλίου 1881, τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὰ νέα ὄρια μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν, ἐν ἀρθρ. 4 ὠρίζοντο:

«Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει ἀναγνωρίσει ἐν ταῖς παραχωρουμέναις χώραις τὸ τῆς ἰδιοκτησίας δικαίωμα ἐπὶ τῶν ἀγροκηπίων (...), δασῶν καὶ παντὸς εἶδους γαιῶν ἢ ἀκινήτων κατεχομένων ὑπὸ ἰδιωτῶν ἢ κοινοτήτων, δυνάμει φερμανίων, χοτζετιῶν, ταπίων καὶ ἄλλων τίτλων ἢ δυνάμει τῶν ὀθωμανικῶν νόμων. Ἐπίσης θέλουσιν ἀναγνωρισθῆ οἱ τίτλοι ἰδιοκτησίας τῶν κτημάτων, ἅτινα καλοῦνται βακούφικα καὶ χρησιμεύουσιν εἰς συντήρησιν τζαμιῶν, ἐκπαιδευτηρίων, σχολείων καὶ ἄλλων εὐαγῶν ἢ ἀγαθῶν ἰδρυμάτων». (Ἐννοεῖται κειμένων ἐν Τουρκίᾳ).

Αἱ διατάξεις τοῦ ἀρθρου τούτου εἶναι σημαντικαὶ διὰ τὴν κατοπινὴν τύχην τῶν δασῶν τῶν νέων χωρῶν, ἀπὸ ἀπόψεως ἰδιοκτησίας. Διότι ἐν ἀρχῇ τὸ ἑλληνικὸν Δημόσιον ἠθέλησε νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ δάση ὡς δημόσια, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ δικαιώματα τὰ δημιουργηθέντα βάσει τῶν ὀθωμανικῶν νόμων. Εἰς πῖνακα προσηρηθέντος εἰς τὴν Σύμβασιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς 24 Μαΐου 1883 ἀνεφέροντο ὀνομαστὶ καὶ κατ' ἑκτασιν τὰ δάση τῆς κατηγορίας ταύτης κατὰ νομοῦς (καζάδες) ὡς ἔπεται.

(1) Γ. Ν. Κοφινᾶ, «Κώδις δασικῆς Νομοθεσίας», Εἰσαγωγή XXXIII.

(2) Γ. Ν. Κοφινᾶ, ἔ. ἀ.

Π Ι Ν Α Ξ

Καταχωρηθείς εις τὸ ΦΕΚ ὑπ' ἀριθ. 512)7 Δεκεμβρίου 1883

Κ α ζ ᾶ ς Τ ρ ι κ ᾶ λ ω ν

Δάσος Ἐπάνω Περλιάγκο	Ἔκτασις τουρκ. στρέμ.	
» Κάτω Περλιάγκο	»	7.000
» Μπελετσιστα	»	5.000
» Κρανειᾶς	»	16.000
» Καστανιάς	»	5.000
» Δουλᾶνα	»	6.000
» Δρογοβίσι	»	8.000
» Κότουρι	»	15.000
» Λεπενίτσα	»	18.000
» Χαλίκι	»	10.000
» Σκληνιάσα	»	5.000
» Τζμόλα	»	3.000
» Ὀστροβον	»	8.000
» Κακοπλεύρι	»	12.000
» Καρβουνολεπενίτσα	»	9.000
» Δραμίζι	»	7.000
» Μπουράσα	»	5.000
» Τύρνα	»	18.000
» Λάντζου	»	2.000
» Καλογήρου	»	6.000
» Ζιόλι	»	3.000
» Κούτσαϊνα	»	12.000
» Βετερνίκον	»	10.000
» Περτούλι	»	15.000
» Πύρρα	»	8.000
» Δέση	»	10.000
» Καμιά	»	6.000
» Τυφλοσέλι	»	2.000
» Γαρδίκι	»	5.000
» Μουτσάρα	»	3.000
» Παχτούρι	»	4.000
» Μπουφούρι	»	3.000
» Δοβρόι	»	2.000
» Βαλκάνου	»	5.000
» Βιτσιστα	»	2.000

Σ ὄ ν ο λ ο ν » » 275.000

Κ α ζ ᾶ ς Ἀ ρ τ η ς

Τὰ δάση τὰ περιλαμβανόμενα ἐντὸς τῶν περιφερειῶν Ἀσπροποτάμου, Ἀρτης καὶ Μετσόβου ἔκτασεως 120.000 στρεμμάτων περίπου.

Συμπληρωματικὸς πίναξ καζᾶ Τρικάλων

Δάσος Καλόθρυσης	τουρκ. στρ.	500
» Κουτσέσι	»	1.500
» Φωλιάνας	»	2.500
» Γιουβάν	»	2.400
Κ α ζ ᾶ ς Λ α ρ ί σ η ς (Ἐπαρχία Ἀγυιάς)		
Δάσος Καρύτσας - Τσάγεζι	τουρκ. στρ.	80.000
» Σιπαίληκ	»	91.000
» παρὰ τὸ χωρίον Σιλίτσαινη	»	10.000
» » Ἴσκήτ	»	9.000
» » Κεστανέ (Σκληθρο)	»	12.000
» » Βουλγαρινὰ καὶ Μο- ναστήρου	»	22.000
» » Κοκοράβα	»	3.000
» » Τουρναλή	»	5.000
Σ ὄ ν ο λ ο ν	»	232.000

Συνεπῶς ἡ συνολικὴ ἔκτασις τῶν δασῶν, τὰ ὁποῖα ἦσαν δημόσια ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀνήρχετο εἰς 615.000 τουρκ. στρ. σύμφωνα με τὸν πίνακα, τὸν προσηρημένον εἰς τὴν Σύμβασιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς 24 Μαΐου 1883. Ἦτοι εἰς 561.679,5 θασ. στρέμματα (τὸ τουρκικὸν στρέμμα, δονοῦμ, ἰσοῦται πρὸς 0,9193 τοῦ θασ. στρέμματος). Καὶ ἐπειδὴ, ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω, ἡ συνολικὴ ἔκτασις δασῶν, ἡ προσαρτηθεῖσα διὰ τῶν νέων χωρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνήλθεν εἰς 3.640 τ. χ. ὑπολείπεται ἔκτασις μὴ ἀναφερομένη εἰς τὸν πίνακα ἐκ 3.079.000 στρ., ἀποτελοῦσα τὰς δασικὰς ἔκτασεις τῶν Χασίων, Θεσσαλικῶν Ἀγρᾶφων, Ἀλμυροῦ καὶ Πηλίου. Περὶ τῆς ἐξελιξεως τῶν δασῶν τῆς Θεσσαλίας ἀπὸ ἀπόψεως διοικητικῆς, διαχειριστικῆς, ἰδιοκτησιακῆς κλπ. θὰ ὁμιλήσωμεν ἄλλαχοῦ.

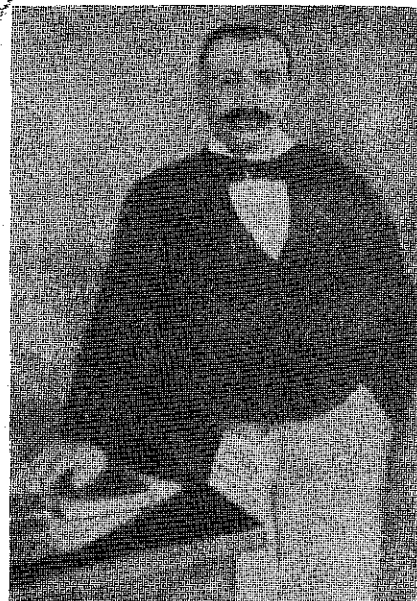
Διὰ τοῦ ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1882 Β. Δ. «Περὶ συστάσεως δασικῶν Ἀρχῶν ἐν ταῖς νέαις ἐπαρχίαις» συνεστήθησαν Δασαρχεῖα καὶ Δασονομεῖα ἐν τοῖς νομοῖς τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἀρτης.

3. Ἡ ἐξέλιξις ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ νόμου ΧΙΓ/1877.

Καὶ ἤδη ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἐξελιξεως ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ νόμου ΧΙΓ)1877. Εἰς τὰ 1878 κατέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ εἰς Γερμανίαν (Μόναχον) σπουδᾶσας δασολογίαν Νικόλαος Χλωρός, «ὄψιμαθής» ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Κοντός, διότι εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν ἐπεράτωσε τὰς σπουδὰς του, λαμβάνει τὴν ἐλληνικὴν ἰθαγένειαν καὶ διορίζεται εἰς τὴν Δασονομικὴν Ὑπηρεσίαν με τὸν βαθμὸν τοῦ Τμηματάρχου. Βεβαίως ἡ ἀύξεισις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δασολόγων ἀπὸ δύο εἰς τρεῖς, οὐδὲν ἐσήμαινε. Καὶ εἶναι λυπηρόν, ὅτι τὸ μικρὸν δασολογικὸν ἐπιτελεῖον τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας ἦτο τοσοῦτον ἀσθενὲς καὶ εὐρίσκειτο ἐντὸς κλίματος τοσοῦτον δυσμενοῦς, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν εὐκαιρίαν, ἡ ὁποία παρουσιάζετο ἐν τῇ χώρᾳ ἀπὸ τοῦ 1870 καὶ ἐντεῦθεν.

Πράγματι ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου σημειοῦται συρροὴ καὶ ἐγκατάστασις εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὁμογενῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀποτελέσμα

Νικόλαος Χλωρός, Τμηματάρχης δασῶν (1878—1894). Ἐδίδαξε καὶ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον δασοτεχνικὰ μαθήματα. Εἰς μνήμην τούτου συνεστήθη τὸ δώμιον κληροδότημα ὑπὸ τῆς συζύγου του περὶ ἀποστολῆς 2 ὑποτρόφων εἰς Ἑσπερίαν πρὸς σπουδὴν τῆς δασολογίας.



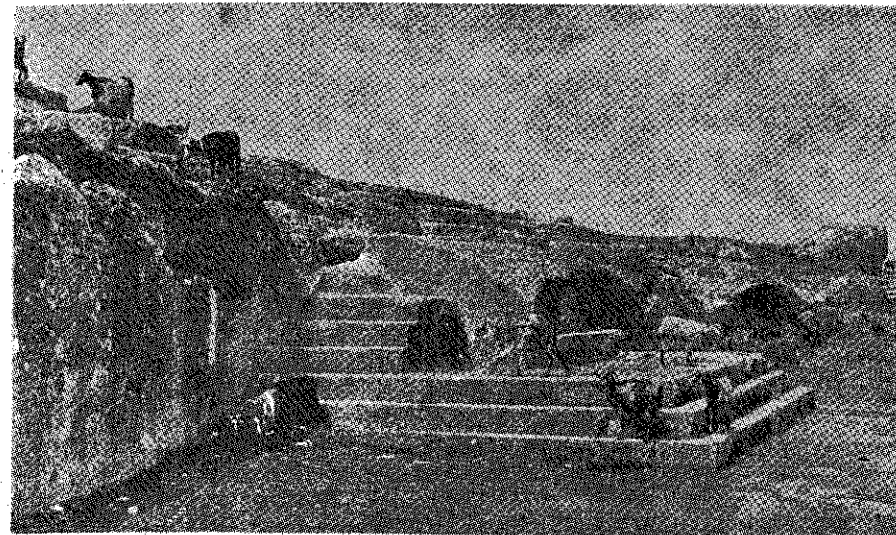
τῆς ὁποίας ὑπῆρξε νὰ παρατηρηθῆ κατὰ τὰς ἐπομένας δύο δεκαετίαις ἔντονος οἰκονομικῆ δραστηριότητος καὶ κοινωνικῆ ἐξέλιξης. (1) Ταύτης ἐπωφελήθη ἡ ἡγεσία τοῦ Ε.Μ.Π. διὰ νὰ προαγάγῃ τὸ ἴδρυμα καὶ νὰ τὸ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς κοινωνίας καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου ἤρχισε νὰ ἀναδίδεται καὶ νὰ διαχέεται ποιά τις ἐκτίμησις καὶ ἀναγνώρισις καὶ διὰ τὰς δασολογικὰς σπουδὰς, εἰσαχθέντος τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τὰς Σχολὰς Πολιτικῶν Μηχανικῶν καὶ Γεωμετρῶν—Ἐργοδηγῶν. Πρῶτος δὲ καθηγητὴς τῆς Δασολογίας ἀνέλαβεν ὁ Χλωρός, διδάξας Γενικὴν Δασολογίαν, ἀνοχὴν τῶν ξύλων καὶ περὶ χεῖμαρρων. Ἀλλὰ τὸ 1894 ἀπέθανεν ὁ Χλωρός καὶ ἡ ἔδρα παρέμεινε κενὴ μέχρι τέλους τοῦ 1898. (2)

Ἀσχέτως ὅμως πρὸς τὴν θεωρητικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἐπίπεδον καὶ τὴν προσωπικὴν σταδιοδρομίαν τοῦ Χλωροῦ, τὸ γεγονός εἶναι ὅτι ἡ μικρὰ δασολογικὴ ὁμάς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν κατάρθωσε νὰ ἐπωφεληθῆ τῆς εὐκαιρίας τῆς οἰκονομικῆς ἀνθήσεως καὶ τῆς σταθερᾶς διακυβερνήσεως τῆς χώρας ὑπὸ τὸν Χαρίλαον Τρικούπην καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνασύστασιν τῆς Ὑπηρεσίας ἐπὶ τῶν μόνων γνωστῶν ὑγιῶν θάσεων. Τοσοῦτον δὲ μάλλον, καθ' ὅσον ὁ Τρικούπης, «μεγαλόφρονα, μεγαλεπήβολον καὶ ἐν πολλοῖς πεφωτισμένην πολιτικὴν χαράξας (...) ἐπελάθετο συγχρόνως πολλῶν μεταρρυθμιστικῶν τοῦ παρόντος καὶ παρασκευαστικῶν τοῦ μέλλοντος ἔργων, φροντίζων περὶ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, ὁδοποιίας, δικτύου σιδηροδρομικοῦ, ἔργων λιμενικῶν, ἀποξηράνσεως ἑλῶν κ.τ.τ. ...». (3)

(1) Βλ. Κώστα Η. Μπίρη, «Ἱστορία τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου», 1953.

(2) Τὴν ἔδραν τῆς δασολογίας κατέλαβε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1899 ὁ Κ. Σάμιος.

(3) Βλ. Παύλου Καρολίδου, «Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἐθνους», τόμ. 7ος, σ. 5.

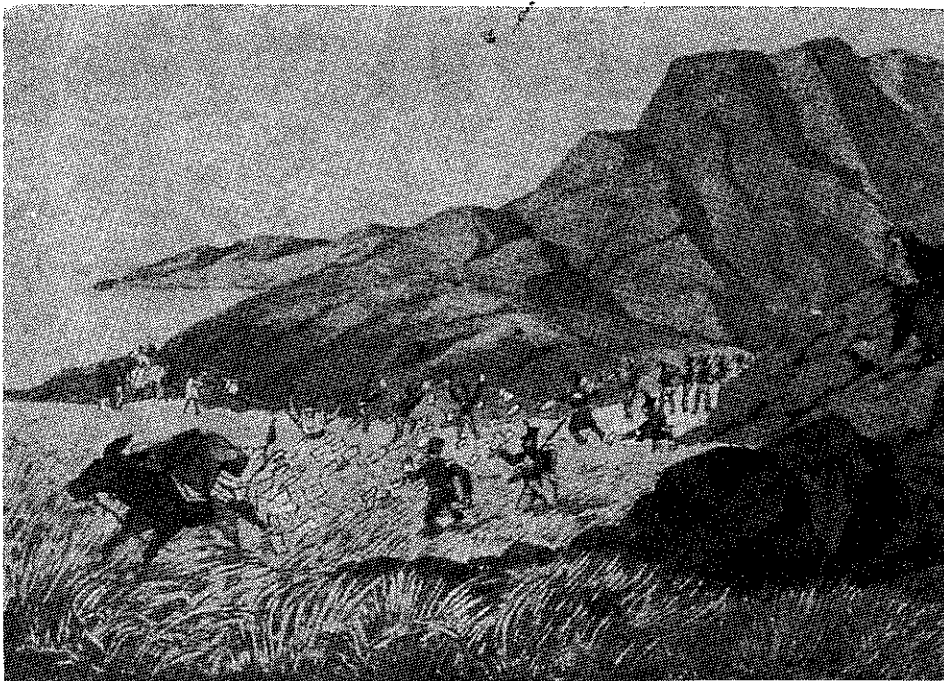


Τὰ γίδια ἔβοσκον εἰς τοὺς περὶ τὴν Ἀκρόπολιν λόφους. Αἰγυποῖμιον ἐπὶ τῆς Πνυκός.

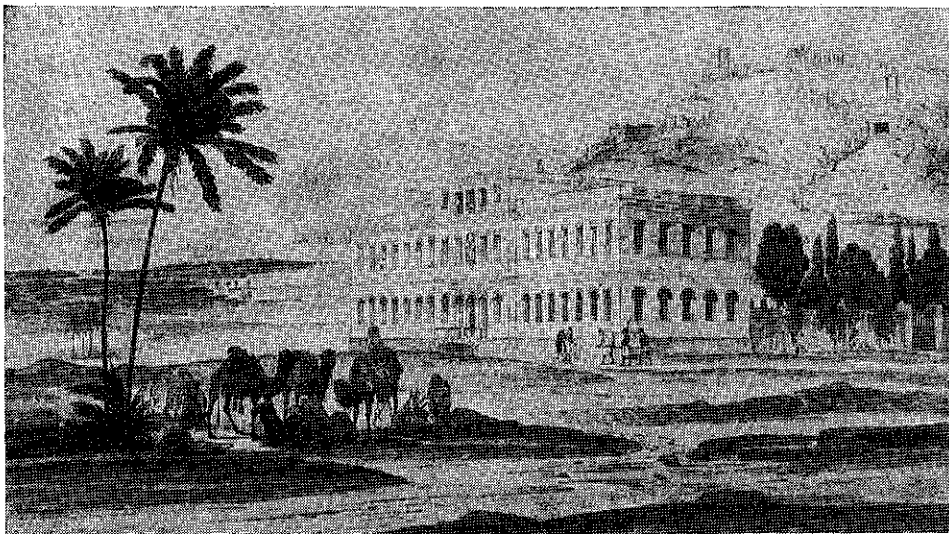
Κατὰ τὸ διάστημα τῆς τριετίας 1882—85 ἡ χώρα ἀπῆλause πολιτικῆς ἡσυχίας καὶ ἐγνώρισε σταθερὰν διακυβέρνησιν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας πολλὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθοῦν ὑπὲρ τῶν δασῶν. Καὶ ναὶ μὲν εἰσῆχθη πρὸς ψήφισιν νομοσχέδιον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, Π. Καλλιγᾶ, ὅπως εἶδομεν, ἀλλὰ ἡ ἀπόρριψις τοῦ νομοσχεδίου σημαίνει ὅτι τοῦτο δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸ αἶτημα τῶν καιρῶν, ἦτο ἐν πολλοῖς θεωρητικὸν κατασκευάσμα, ἐζητοῦσε διὰ μιᾶς νὰ ἐπιλύσῃ ὅλα τὰ δασικὰ προβλήματα, ἐπεξετείνετο εἰς θέματα κτηνοτροφίας, δίδον ἀκαιροὺς λύσεις, ἐδημιουργοῦσε πολυποικίλον προσωπικὸν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ συνεκέντρωσεν ἐναντίον τοῦ πολλὰς ἀντιπάλους δυνάμεις. Ἡ κατάστασις οὕτω παρέμενε εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον καὶ ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ ἴδωμεν τί συνέβαινε μετὰ τὴν Ὑπηρεσίαν καθ' ἑαυτὴν καὶ τί μετὰ τὴν δασικὴν δημοσιονομίαν.

4. Ἡ Ὑπηρεσία στρέφεται πρὸς τεχνικὰς ἐργασίας. Ἀναδασῶσις.

Κατὰ τοὺς προῦπ/σμοὺς τῶν ἐξόδων τῆς Ὑπηρεσίας δασῶν, ἐπὶ εἰκοσαετίαν πρὸ τοῦ 1877, παρατηροῦμεν ὅτι οὗτοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο κονδύλια. Τὸ ἐν κονδύλιον, ὑπὸ τὸν τίτλον «προσωπικὸν δασῶν» καὶ τὸ ἄλλο ὑπὸ τὸν τίτλον «ἐξόδα ὑπηρεσίας». Καὶ τὸ μὲν πρῶτον κονδύλιον περιλαμβάνει τὴν μισθοδοσίαν τοῦ δασικοῦ προσωπικοῦ, τὸ δὲ δεύτερον τὰ ὁδοιπορικὰ τῶν 2 ἐπιθεωρητῶν, τὰ ἐξόδα γραφικῆς ὕλης, ἀξίαν διαφόρων χειρωνακτικῶν ἢ ἐπιστημονικῶν ἐργαλείων καὶ ὀργάνων κλπ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι πάντως ἕνα μικρὸν κονδύλιον κυμαινόμενον ἀπὸ 3.000 δρχ. μέχρι 20.000 δρχ., ἀναλόγως τῶν πρόβλεπομένων νὰ ἐκτελεσθοῦν ἐργασιῶν. Κατὰ τὴν δεκαετίαν 1877—1886 κυμαίνεται γύρω εἰς τὰς 16—17 χιλ. δρχ. κατὰ μέσον ὄρον. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1887 αἰφνης ἀναβιβάζεται εἰς τὸ ποσὸν τῶν 32.500 δρχ. Ἡ ἀνάλυσις τοῦ κονδυλίου μᾶς παρέχει τὰς ἐπομένας πληροφορίας:



Καθ' ὄλην τὴν ὀθωνικὴν περίοδον αἱ συγκοινωνίαι καὶ αἱ μεταφοραὶ διεξήγοντο μὲ πρωτόγονα μέσα. Μεταφορὰ ταχυδρομείου ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Χαλκίδα συνοδεῖα θαλασσοποικίου στρατοῦ. Ἐπεισόδιον καθ' ὁδόν. (Πίναξ τοῦ Κελεμπέργκερ)



Μία συνήθης σκηνὴ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τὴν ὀθωνικὴν ἐποχὴν. Τὸ τοπίον ὁμοιάζει πρὸς ἀφρικανικόν. Αἱ μεταφοραὶ ἐγίνοντο δι' ἡμίονων, ὄνων καὶ καμήλων. (Ἰδατογραφία τοῦ Witeb)

Ὀδοιπορικὰ καὶ γραφικὰ ἔξοδα τῶν ἐπιθεωρητῶν	δρχ. 6.000
Καταμετρήσεις, ὄροθετήσεις, καλλιέργεια κλπ. δασῶν	» 25.000
Χάρτης, βιβλία, ἐπιστημονικὰ ἐργαλεῖα	» 1.500

Σύνολον » 32.500

Τὸ κονδύλιον αὐτὸ διατηρεῖται εἰς αὐτὸ τὸ ὕψος καὶ μὲ ἐλαφρὰν ἄνοδον εἰς τὸ ὕψος τῶν 35.000 δρχ. ἐτησίως μέχρι τοῦ 1891 συμπεριλαμβανομένου. Εἶναι ἄξιον ὑπογραμμίσεως τὸ γεγονός, ὅτι τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ κονδυλίου διατίθεται εἰς ὄροθετήσεις δασῶν, καταμετρήσεις καὶ «καλλιέργειαν» δασῶν. Σήμερον γνωρίζομεν ὅτι εἰς αὐτὰς τὰς δαπάνας κρύπτονται δαπάναι πραγματοποιηθεῖσαι δι' ἀναδασώσεις τῶν ἀθηναϊκῶν λόφων, ὅπως ἔχομεν ἤδη ὑποστηρίζει ἄλλοῦ. (1)

Ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὴν μεταφορὰν εἰς αὐτὴν τῆς ἔδρας τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ἀμορφος σωρὸς ἐρειπίων. Οἱ περίεξ ἰσχυροὶ, Ἀρδηττός, Λυκαθηττός, Τουρκοθούνια, Φιλοπάππου, Ἀκρόπολις καὶ αἱ κλιτύες τῶν γύρω βουνῶν ἦσαν ἄδενδροι, ἀπελπιστικῶς γυμνοί. Ἐπὶ τούτου ὅμως ἡ Ἀμαλία, ἀφορμῆς δοθείσης, παρετήρησεν ὅτι ἡ γυμνότης δὲν θλάπτει τὸ σχῆμα τῶν λόφων. Ἡ Ἀμαλία, ἔχει γραφῆ (Κοντός, «Δασ. Ἱστορία», σ. 226), ἠνθόνησε τὰς ἀναδασώσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἰδίᾳ περὶ τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές. Ἡ Ἀμαλία οὐδόλως ἠσχολήθη μὲ τὸ ζήτημα τῶν ἀναδασώσεων, οὔτε ἡ Ὀλγα. Πρὸς τὰς ἀναδασώσεις τῶν ἀθηναϊκῶν λόφων ἐστράφη ὁ Τμηματάρχης δασῶν Βαλσαμάκης, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1877 διὰ νὰ δώσῃ κάποιον οὐσιαστικὸν περιεχόμενον εἰς τὴν παρουσίαν του, μετὰ τὴν ἀπογύμνωσιν τῆς Ὑπηρεσίας ἀπὸ τὴν Διοίκησιν καὶ τὴν διαχείρισιν. Ὡς χώρος ἀναδασώσεως ἐπελέγη ὁ λόφος τοῦ Ἀρδηττοῦ, διότι εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ ἔρρεεν ὁ Ἰλισός, τοῦ ὁποῦ τοῦ ὀλίγον νερὸ ἦτο πάντως ἐπαρκές διὰ τὰς ἀναδασωτικὰς ἐργασίας. Ὡς σύστημα ἀναδασώσεως ἐπελέγη τὸ τῆς φυτεύσεως καὶ ὡς εἶδος, ἡ χαλέπιος πεύκη, καθ' ὅσον εἶδος τοῦ τόπου. Ἡ ἀναδάσωσις ὅμως διὰ φυτεύσεως ἀπαιτοῦσε τὴν ἰδρυσιν φυτωρίου, τοιοῦτον δὲ ἰδρύθη ἐπὶ τόπου, ἐξυπηρετούμενον ἀπὸ τὸ νερὸ τοῦ Ἰλισοῦ. Ὅλαι αἱ συνθήκαι, ἀκόμη καὶ τὸ χωματώδες τοῦ λόφου, εὐνοοῦσαν τὴν ἔναρξιν τῶν ἀναδασώσεων ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου. (2)

Εἶναι φυσικὸν ὅτι ὁ Βαλσαμάκης προέβη μετ' ἐπιφυλάξεως εἰς τὸ ἔργον, διότι περὶ τὰς ἀναδασώσεις δὲν ὑπῆρχε καμμία πείρα καὶ ἡ ἀποτυχία ἦτο λίαν ἐνδεχομένη. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπῆρχε καὶ νομικὸν κώλυμα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀναδασώσεων ὑπὸ τοῦ Τμήματος Δασῶν, διότι δὲν προεβλέποντο τοιαῦτα ἐργασίαι ὑπὸ τῆς κειμένης δασικῆς νομοθεσίας, τὸ δὲ ἄρθρ. 1 τοῦ ν. ΑΧΝ ψηφισθέντος τὸ 1883 δὲν ἐκόλυπε τὰ κατόπιν τεχνητῆς φυτεύσεως ἐντὸς κατωκημένων τόπων δημιουργούμενα δασύλλια. Τὸ Τμῆμα δηλαδὴ ἦτο ἐκτεθειμένον εἰς τὸν κίνδυνον νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀναμιγνυόμενον εἰς ξένα ἔργα, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν

(1) Βλ. περιοδικὸν «ΑΘΗΝΑΪΚΑ» τ. 45 (1970) Π. Γρίσπου, «Τὸ πρᾶσινον τῶν Ἀθηνῶν καὶ αἱ ἀναδασώσεις», σελ. 29 - 34.

(2) Δὲν ἀναδασώθησαν πρῶτοι οἱ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὴν Πνύκα λόφοι. (Βλ. «Ἡ ἀνασυστάσις τῆς Φιλοδασικῆς Ἐνώσεως Ἀθηνῶν», Ἀθήναι 1938).



Ο δασολόγος Κωνσταντίνος Σάμιος υπηρετήσας ως τμηματάρχης δασών (1887—1909). Έξετέλεσε τὸν ν. ΒΥΕΒ περί αποστολῆς ὑποτρόφων εἰς Ἑσπερίαν πρὸς σπουδὴν τῆς δασολογίας καὶ ἐδημοσίευσε τὸν ν. ΒΨΜ/1900 περί ἀναδασώσεων.

ειδικότητα. Ἡ κατηγορία αὕτη διευτυπώθη βραδύτερον, ἀλλὰ δὲν ἔβλαψε, διότι αἱ ἀναδασώσεις εἶχον ἐν τῇ πράξει δικαιοσύνη καὶ ἡ Ὑπηρεσία εἶχε νομικῶς κατοχυρωθῆ. Ἀλλὰ εἰς τὰ 1877 τὰ πάντα ἦσαν θολὰ καὶ ὁ Βαλσαμάκης ἐπωμίσθη προσωπικὰς εὐθύνας. Ὑπῆρξεν ὅμως τυχερὸς κατὰ τοῦτο, ὅτι εὑρεν ἓνα πολύτιμον βοηθόν, κάποιον ἄσημον κηπουρόν, ὄνοματι Γεώργιον Κατρυμπῆν, τὸν ὁποῖον προσέλαθεν ὡς ἐργατοφύλακα ἀναδασώσεως, ὅπως λέγομεν σήμερον καὶ ὁ ὁποῖος ἐγένεν ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ Βαλσαμάκη. Οὗτος διετηρήθη ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ἐργασθεὶς ἀκολούθως ὑπὸ τὸν Χλωρόν καὶ ἔπειτα ὑπὸ τὸν Σάμιον, πάντες δὲ ἐξετίμησαν τὴν ἐργατικότητα καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ Κατρυμπῆ.

Αἱ ἀναδασωτικαὶ ἐργασίαι κατὰ τὸ 1880 ἀπὸ τὸν Ἀρδηττὸν ἐπεξετάθησαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαθηττοῦ, ἐπὶ ἐκτάσεως 18 στρεμμάτων μεταξύ τῆς Σχιστῆς Πέτρας (κν. Σχιστό) καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου, ἐντεῦθεν δὲ ἔκτοτε ἡ θέσις αὕτη ἔλαβε τὸ ὄνομα «Πευκάκια». Εἰς τὸν χώρον αὐτὸν ἔλαβε χώραν τὸ γνωστὸν λυπηρὸν ἐπεισόδιον μεταξύ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Μεγ. Βρετανίας Νίκολσον καὶ τοῦ δασοχωροφύλακος Καλπούζου, τὸ ὁποῖον κατέληξεν εἰς ἀποζημίωσιν σημαίας εἰς θάρος τῆς Ἑλλάδος, τὴν 7 Ἰανουαρίου 1885. Ὡστε κατὰ τὴν πενταετίαν 1880—85 ἐνηργουῖντο ἀναδασώσεις περὶ τὸν Λυκαθηττόν, τὸ δὲ ἐπεισόδιον περὶ οὗ ἀνωτέρω δὲν ἐπέδρασεν ἀνασταλτικῶς.

Ὀλίγον χρόνον βραδύτερον, ἦτοι ἐν ἔτει 1887, ἀπεχώρησε τῆς Ὑπηρεσίας ὁ Βαλσαμάκης καὶ ἀνέλαθε τὸ Τμήμα ὁ Ν. Χλωρός.

Πρῶτον ἔργον τοῦ Χλωροῦ ὑπῆρξεν ὁ ν. ΑΧΝ)14.1.1888 «περὶ διακρίσεως καὶ ὁροθεσίας τῶν δασῶν». Διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ὁροθεσίας ἀνεγράφη εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐξόδων κονδύλιον 25.000 δρχ. ὡς εἴπομεν, τὸ ὁποῖον ἠϋξήθη κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη εἰς 35.000 δρχ. Ἀλλὰ ἡ διαδικασίαι, τὴν ὁποῖαν ὠρίζεν ὁ νόμος, ἦτο πολυτελής, με συμμετοχὴν δυσκινήτων ἐπιτροπῶν, ὥστε κατ' οὐσίαν ἔμεινεν ἀνεφάρμοστος.

Τὸ αὐτὸ ἔτος 1887 ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Κωνσταντίνος Κυριακό-

πουλος ἢ Σάμιος, δασολόγος, περατώσας τὰς σπουδὰς του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου, καὶ ὁ ὁποῖος ἀμέσως διορίσθη μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ Τμηματάρχου (Ἐπιθεωρητοῦ δασῶν). Μετὰ τοῦτου συνεργασθεὶς ὁ Χλωρός, ἐδημοσίευσε τὸ 1893 τὸν νόμον ΒΡΞΒ, ὁ ὁποῖος παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν σπουδαῖος ρυθμιστὴς τῆς δασικῆς καταστάσεως τῆς χώρας καὶ ἀπετέλεσε τὸ σοβαρῶτερον βῆμα προόδου ἀπὸ τοῦ 1877 μέχρι τέλους τοῦ αἵωνος.

5. Ὁ νόμος ΒΡΞΒ τοῦ 1893.

Ὁ νόμος προέβλεπε Σῶμα ἐξ 20 δασολόγων Δασάρχων, 52 Ἀρχιφυλάκων δασῶν καὶ 238 Δασοφυλάκων. Μέχρις οὗτος ὅμως δημιουργηθῆ τὸ προσωπικὸν τοῦτο, διετηρεῖτο ἡ ὑπάρχουσα ὀργάνωσις, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ καθήκοντα τοῦ Δασάρχου κλπ. δὲν ἦσκον πλέον οἱ κατὰ ἐπαρχίαν τυχόντες ὑπομοίραρχοι, ἀνθυπομοίραρχοι, ἐνωμοτάρχαι καὶ χωροφυλάκες, ἀλλ' εἰδικῶς ἐκ τοῦ Σώματος τῆς Χωροφυλακῆς ἐπιλεγόμενοι ἀξιωματικοὶ καὶ κατώτεροι βαθμοφόροι, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο Δασάρχαι κλπ. Ἀπαντες οἱ ἀνωτέρω, ἀποσπώμενοι ἐκ τοῦ Σώματος τῆς Χωροφυλακῆς, ὑπῆγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν, μὴ ἐκτελοῦντες ἀστυνομικὰ καθήκοντα, ἀλλὰ μόνον δασικὰ καὶ λαμβάνοντες ἐπιμίσθιον οἱ μὲν Δασάρχαι δρχ. 60, οἱ Ἀρχιφυλάκες δασῶν (ἐνωμοτάρχαι) δρχ. 20 καὶ οἱ δασοφυλάκες δρχ. 10. Οἱ ὑπάλληλοι τῶν δύο τελευταίων κατηγοριῶν μετὰ πενταετὴ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν ἐλάμβανον ἐπὶ πλέον δρχ. 5 κατὰ μῆνα. Ἡ ἐκδοσις τῶν ἀδειῶν ὑλοτομίας ἐνηργεῖτο ὑπὸ τοῦ Οἰκον. Ἐφόρου, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποῖου ἔκειτο τὸ δάσος, λαμβάνοντος ἐπιμίσθιον δρχ. 15 μηνιαίως, ἡ δὲ καταχώρησις τῆς ἀδείας εἰς εἰδικὸν βιβλίον καὶ ἡ παρακολούθησις τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἐνηργεῖτο ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμίου, λαμβάνοντος ἐπιμίσθιον δρχ. 10 μηνιαίως.

Σοβαρὰ καινοτομία τοῦ νόμου τούτου ἦτο ἡ δημιουργία κεντρικῆς Ὑπηρεσίας παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ, ἐνῶ μέχρι τότε ἡ Ὑπηρεσία ἦτο ἀκέφαλος, διευθυνομένη ὑπὸ Τμηματάρχου δασῶν τοῦ ἐδρεύοντος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ὅπου ὅμως δὲν ὑπῆρχε Τμήμα Δασῶν.

Ἡ κεντρικὴ Ὑπηρεσία καθιερώθη ὡς ἑξῆς: Ἐξ ἑνὸς τμηματάρχου. Ἐνὸς δασονομικοῦ γραμματέως α' ἢ β' τάξεως. Δύο δασονομικῶν γραφέων. Ἐνὸς δασονομικοῦ γεωμέτρου μετὰ βαθμὸν καὶ μισθὸν ἐργοδηγοῦ α', β' ἢ γ' τάξεως. Καὶ ἑνὸς σχεδιαστοῦ μετὰ βαθμὸν γραφέως α' τάξεως καὶ μισθὸν δρχ. 150.

Παρὰ τῷ τμήματι, ἐπίσης, ἤδρευον 4 Ἐπιθεωρηταὶ δασῶν μετὰ βαθμὸν καὶ μισθὸν τμηματάρχου α' ἢ β' τάξεως. Εἰς τὴν θέσιν Ἐπιθεωρητοῦ β' προήγατο (δασολόγος) Δασάρχης μετὰ τριετὴ ὑπηρεσίαν εἰς θέσιν Δασάρχου α', ὁ δὲ Ἐπιθεωρητὴς β' εἰς Ἐπιθεωρητὴν α' μετὰ διετὴ ὑπηρεσίαν. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς α' ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ Τμηματάρχου δασῶν μετὰ διετὴ ὑπηρεσίαν ὡς Ἐπιθεωρητὴς α', ἔχων ὅμως συμπληρώσει τριακονταετὴ ἐν συνόλῳ δασονομικῆν ὑπηρεσίαν.

Ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν τῶν δασῶν, προεβλέπετο ἡ σύνταξις ὑπὸ τῶν Ἐπιθεωρητῶν δασῶν διαχειριστικῶν σχεδίων τῶν δημοσίων δασῶν, βάσει τῶν ὁποῖων κατ' ἔτος καθιερούετο πῖναξ δασικῶν θέσεων, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἐπετρέπετο ἡ ὑλοτομία καὶ ἡ παραγωγή τῶν προβλεπομένων ποσῶν καὶ εἰδῶν δασικῶν προϊόντων. Λόγω ὅμως ἀνεπαρκείας τῶν Ἐπιθεωρητῶν δασῶν διαχειριστικαὶ μελέται οὐδέποτε συνετάχθησαν, ὥστε

καί με τήν ἀπουσίαν δασολόγων δασαρχῶν ἢ διαχειρίσεις ἐγένετο διὰ πινάκων ὑλοτομίας, συντασσομένων ὑπὸ τῶν Δασαρχῶν (τῆς Χωροφυλακῆς) καί ἐφηρμόζοντο ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀρχιφυλάκων καί δασοφυλάκων, οἱ ὅποιοι ἐστερημένοι ὄντες πάσης δασοτεχνικῆς μορφώσεως, δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀνταποκριθοῦν πραγματικῶς εἰς τὰ καθήκοντά των.

Συνεπῶς, τὸ δασικὸν πρόβλημα παρέμενε στάσιμον, διότι ἡ ἐπίλυσις του συνίστατο εἰς τὴν δημιουργίαν δασολογικοῦ προσωπικοῦ καὶ βοηθητικοῦ τοιοῦτου, δασοτεχνικῶς μορφωμένου. Δὲν ὑπῆρχον δὲ οὔτε οἱ τέσσαρες Ἐπιθεωρηταὶ διὰ νὰ καλύψουν τὰς θέσεις τοῦ νόμου. Διότι ὁ μὲν Ὀριγῶνης εἶχεν ἀποσυρθῆ τῆς Ὑπηρεσίας κατ' Ἀπρίλιον τοῦ προηγουμένου ἔτους (1892), ὁ δὲ Χλωρὸς ἀπέθανε τὸ ἐπόμενον ἔτος (1894). Ὡστε δὲν ἀπέμεινε παρά μόνον ὁ Σάμιος, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἀνέλαβε τὸ Τμήμα δασῶν, ἀλλὰ παρέμεινε ὡς Ἐπιθεωρητής. Τοῦτο δὲ διότι τὸ Τμήμα ἀνέλαβεν ὁ τότε δασονομικὸς γραμματεὺς Γεώργιος Κοφινᾶς, νομικὸς, ὁ γνωστὸς πολιτικὸς, διατελέσας καὶ ὑπουργός.

Ἡ ἀνάληψις αὐτῆ τοῦ Τμήματος δασῶν ὑπὸ τοῦ ὕφισταμένου, παραμερισθέντος τοῦ εἰδικοῦ προϊσταμένου, εἶναι ἀναμφιβόλως ἀνώμαλος, ἀλλ' ὄχι ἐντελῶς ἀδικαιολόγητος. Ὁ Σάμιος περιεπλάκη κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον εἰς ἐπιληψίμους σχέσεις μετὰ ξυλεμπόρων καὶ δασεπιχειρηματιῶν, (1) ὧν ἕνεκα κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἀπιστίᾳ κλπ. ἐναντι τοῦ Δημοσίου, παρεπέμφθη διὰ νὰ δικασθῆ ὑπὸ τοῦ κακουργιοδικείου Πατρῶν, ὑπὸ τοῦ ὁποῦ καὶ ἀπηλλάγη ἐν ἔτει 1896. Οὕτω παρέμεινε ἐπὶ τριετίαν σχεδὸν μακρὰν τῶν ὑπηρεσιακῶν ἐξελίξεων, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐλάμβανον χώραν κρίσιμου σημασίας διὰ τὴν Ἑλλάδα γεγονότα.

Πράγματι, κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τοῦ 10' αἰῶνος, παρατηρεῖται μεγάλη κυβερνητικὴ ἀστάθεια καὶ ἡ χώρα φέρεται ἀπὸ ἐκλογῶν εἰς ἐκλογάς. Εἰς τὰς 14)26 Ὀκτωβρίου 1890 ἐνεργοῦνται ἐκλογαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἠττάται ὁ Τρικούπης καὶ σχηματίζει κυβέρνησιν ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις Δεληγιάννη ὑπῆρξε θραχύβιος, ἀποτυχοῦσα εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῆς πολιτικὴν καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ. Νέαι ἐκλογαὶ ἠκολούθησαν, διεξαχθεῖσαι τὴν 3)15 Μαΐου 1892, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπεκράτησεν ὁ Τρικούπης. Ἀλλὰ καὶ οὗτος προσέκρουσεν εἰς τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα καὶ κατὰ Δεκέμβριον 1893 ἐκήρυξε τὴν πτώχευσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ ἐν ἔτος ἡ κυβέρνησις Τρικούπη ἐπάλαυσε διὰ νὰ ἐπιτύχη τὴν ἀνάρρωσιν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ. Τελικῶς ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ καὶ εἰς τὰς νέας ἐκλογὰς τῆς 16)28 Ἀπριλίου 1895 τὸ κόμμα Τρικούπη ὑπέστη συντριπτικὴν ἤτταν. Ἡ σχηματισθεῖσα κυβέρνησις Δεληγιάννη ᾤδηγησε τὴν χώραν εἰς τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897, ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ὁποῦ τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος κατέστη δυσχερέστερον. Φυσικὰ ὑπὸ ταιαύτας συνθήκας δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναμένεται προώθησις τοῦ προβλήματος τῶν δασῶν καὶ τοῦ δασικοῦ προσωπικοῦ, συνεπαγομένου δαπάνας ἀνευ ἀμέσων οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ ἀκέραιος ἐκεῖνη δασικὴ Ὑπηρεσία καὶ ὁ ὑπὸ μυρίων προσωπικῶν περισπασμῶν θεβαρημένος Σάμιος ἠσχολεῖτο μετὰ τὴν προώθησιν τῶν δασικῶν ζητημάτων, ἐπιτυχῶν τὴν ψήφισιν τοῦ ν. ΒΤΟΓ

(1) Βλ. τὸ φυλλάδιον «Ἡ ἀλήθεια περὶ τῆς δασικῆς Ὑπηρεσίας», Ἀθήναι 1903, ὑπὸ τῶν ἐξ δασολόγων περὶ ὧν κατωτέρω.

τοῦ 1896 περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Δασονομικοῦ Τμήματος τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Βυτίνης, περὶ οὗ κατωτέρω. Ὡσαύτως τὴν 10 Ἰανουαρίου 1897 τοῦ νόμου ΒΥΞΒ, διὰ τοῦ ὁποῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν Δασαρχῶν ἠυξήθη εἰς 30, ἐνεκρίθη δὲ καὶ ἡ ἀποστολὴ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξ ὑποτρόφων ἐπὶ μηνιαίῳ χορηγήματι δι' ἕκαστον 250 χρ. φράγκων πρὸς σπουδὴν τῆς δασολογίας.

Οἱ ὑποψήφιοι ἔπρεπε νὰ εἶναι πτυχιούχοι τῆς Σχολῆς Πολιτικῶν Μηχανικῶν ἢ διπλωματοῦχοι τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σχολῆς τῶν Φυσικομαθηματικῶν, νὰ κατέχουν τὴν γλῶσσαν τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποῖαν ἐμελλον νὰ κάμουν τὰς σπουδὰς των καὶ νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὸν προκηρυσσόμενον διαγωνισμόν. Ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν ὀρίζετο εἰς δύο καὶ ἡμισυ ἔτη.

Τὸ ἀνωτέρω νομοθέτημα εἶχεν ἤδη καταρτισθῆ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Χλωροῦ, ἐν συνεργασίᾳ τούτου καὶ τοῦ Σαμίου, ἀλλὰ δὲν εἶχε κατορθωθῆ νὰ ψηφισθῆ ἐνωρίτερον. Εἶχεν ὅμως εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ 1896 ἀναγραφῆ κονδύλιον 12.600 δρχ. δι' ἐξ ὑποτροφίας πρὸς σπουδὴν τῆς δασολογίας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

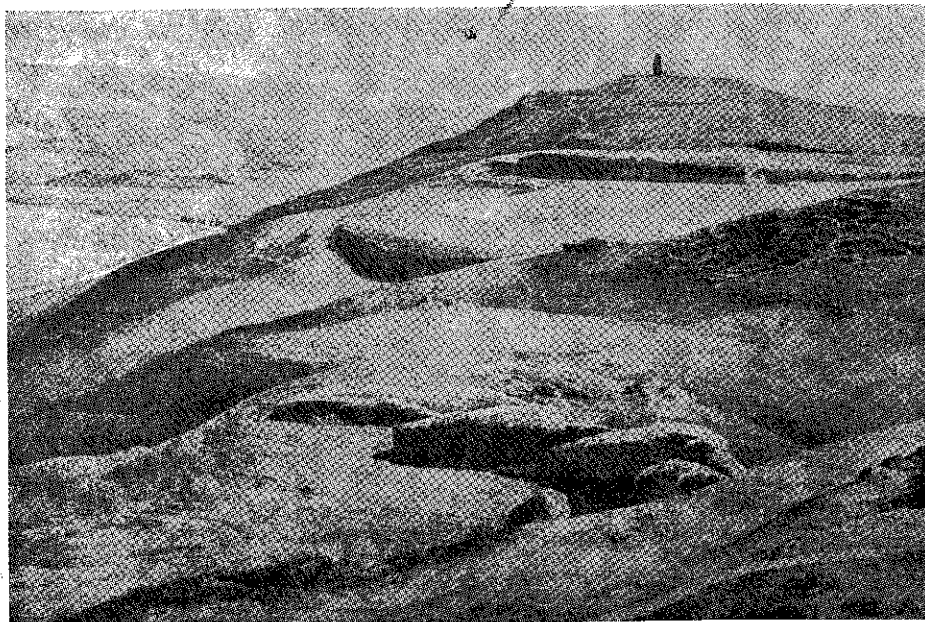
Εἰς τὰς 7 Φεβρουαρίου 1897 ἐψηφίσθη Β.Δ. «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου ΒΥΞΒ, νέον δὲ Β.Δ. ἀπὸ 27.5.1897 ἐβελτίωσεν ὑπὲρ τῶν ὑποτρόφων τοὺς ὄρους σπουδῶν. Ὡστε ἐν τῷ μέσῳ τῶν δυσχερέσεων ἐξελίξεων τοῦ πολέμου, τοῦ ὁποῦ αἱ ἀτυχέστεραι μάχαι ἐδόθησαν κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον 1897 ἐν Θεσσαλίᾳ, ἡ ὑπόθεσις τῶν ἐξ ὑποτρόφων προωθείτο σταθερῶς πρὸς τὴν πραγματοποίησιν. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο νέοι δασολόγοι, σπουδάσαντες οἰκόθεν εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ Νικόλαος Ἐμμανουήλ, ἀπόφοιτος τῆς Σχολῆς τοῦ Νανσοῦ καὶ Μιχαὴλ Λισμάνης, οἱ ὁποῖοι διωρίσθησαν μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ Δασάρχου. Ἐκ τούτων ὁ δεῦτερος δὲν ἐδέχθη τὸν διορισμόν, διεκδικῶν θέσιν Ἐπιθεωρητοῦ.

Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα, οὐ μόνον συνεχίζοντο αἱ ἀναδασώσεις εἰς τὸν Λυκαθητόν, ἀλλὰ ὁ Σάμιος εἰργάζετο τὸ μὲν νὰ τὰς ἀνεξαρτητοποιήσῃ ἀπὸ τὸν δημόσιον προϋπολογισμόν καὶ συγχρόνως νὰ τὰς θέσῃ ὑπὸ ἰσχυρὰν προστασίαν, ἐναντι τῶν ἀντιτιθεμένων ἐπαγγελματικῶν καὶ ἀστικῶν συμφερόντων διαφόρων προστατευομένων ὑπὸ τῶν βουλευτῶν καὶ τῆς πολιτικῆς ἐν γένει, τὸ δὲ νὰ τὰς ἐξασφαλίσῃ νομοθετικῶς, παρέχων εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν τὸ νομικὸν κάλυμμα ἢ τὴν νομοθετικὴν κατοχύρωσιν, τῆς ὁποίας μέχρι τότε ἐστεροῦντο αἰταί.

6. Ἡ σύστασις τῆς Φιλοδασικῆς Ἐνώσεως Ἀθηνῶν.

Ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω αἱ ἀναδασώσεις ἐπὶ τῶν πέριξ τῶν Ἀθηνῶν καταξήρων λόφων εἶχον ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 1877, ἀλλ' ἔβαινον θραδέως, προσκρούουσαι εἰς ἑλλειψιν οἰκονομικῶν πόρων, εἰς ἀντιδράσεις διαφόρων φυσικῶν καὶ νομικῶν προσώπων, ἰσχυριζομένων ὅτι ἐπὶ τῶν ἀναδασουμένων ἐκτάσεων εἶχον ἀστικά δικαιώματα, εἰς ἐπεμβάσεις πολιτευομένων καὶ εἰς ἑλλειψιν συμπαραστάσεως κρατικῆς καὶ κοινωνικῆς.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀντιξῶν τούτων συνθηκῶν, ὁ Σάμιος ἐσκέφθη νὰ ὑπαγάγῃ τὰς ἐξωραίστικὰς τῆς πόλεως ἀναδασώσεις εἰς τὴν ἰδίαν τὴν πόλιν ὑπὸ μορφήν ὅλων ἰδιωτικῆν. Ὅθεν κατέβαλε προσπάθειαν πρὸς συσσωμάτωσιν φιλοπόλιδων Ἀθηναίων, ἐχόντων κύρος καὶ



Ὁ λόφος Φιλοπάππου καθ' ὄλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἦτο γυμνὸς καὶ κατάξηρος. Αἱ ἀναδασώσεις ἤρχισαν μόλις ἐν ἔτει 1900 μετὰ τὴν σύμπραξιν τῆς Φιλοδοσικῆς Ἐνώσεως Ἀθηνῶν καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς πριγκιπισσῆς Σοφίας.

ἐπιρροὴν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ κοινωνίᾳ καὶ οἱ ὅποιοι θὰ ἦσαν εἰς θέσιν καὶ πόρους νὰ ἐξεύρουν διὰ τὸ ἔργον καὶ συμπαραστάσιν ἠθικὴν νὰ προσφέρουν καὶ τοὺς τύπους νὰ παρακάμψουν, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὴν κρατικὴν γραφειοκρατίαν. Οὕτως ἰδρύσθη τὴν Φιλοδοσικὴν Ἐνωσιν Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας ἐγένετο πρόεδρος, προσέφερεν ὁμοίως τὴν ἐπίτιμον προεδρίαν εἰς τὴν τότε πριγκιπισσῆν Σοφίαν, τὴν αὐριανὴν βασίλισσαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Σοφία ἀσμένως ἀπεδέχθη τὴν ἐπίτιμον θέσιν, ἣ ὁποία τῆς προσεφέρθη ἐν ἐπίσημῳ τελετῇ, ὀργανωθείσῃ ὑπὸ τοῦ Σαμίου εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός. Κατὰ τὴν τελετὴν παρέστη αὐτοπροσώπως ἡ Σοφία, πλῆθος αὐλικῶν καὶ μελῶν τῆς ἀνωτέρας ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καὶ ὑπουργοί, ἐν οἷς αὐτὸς οὐτος ὁ Ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν, ὁ πολὺς Α. Σιμόπουλος.

Κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην κύριος ὁμιλητὴς ἦτο ὁ Σάμιος, (1) ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐξῆρε τὴν σημασίαν τῆς ἀναδασώσεως χώρων ἐντὸς καὶ περὶ πόλεων, κωμῶν καὶ χωρίων καὶ τὴν ἀνάγκην εἰδικὴν καὶ γενικὴν δημιουργίας ἐξωραϊστικῶν δασυλλίων καὶ ἀλσῶν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ προαχθῆ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ πράσινον τῶν κατοίκων, ἐτόνισεν ὅτι διὰ τῆς ἀγάπης ταύτης θὰ ὑποβοηθηθῆ τὸ ἔργον τῆς θελιώσεως καὶ διασώσεως τῶν δασῶν, ὅπερ ὁμοίως εἶναι ἔργον κυβερνητικῆς μερίμνης. Ποιούμενος, λοι-

(1) Κ. Σαμίου, «Ὁμιλία περὶ δασῶν» ἐν τῷ Φ. Σ. «Παρνασσός» ἐπὶ τῇ ἰδρύσει τῆς Φιλοδοσικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, Ἀθήναι 1900.

πόν, ὑπαιγιγμόν πρὸς τὴν ἀποστολὴν ὑποτρόφων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς σπουδὴν τῆς δασολογίας, προσέθεσε: «Δύναμαι νὰ διαβεβαιώσω πάντας, ὅτι καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ἐπίκειται εὐτυχῶς ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἐδραζομένη ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων ἡ ὑπηρεσία τῶν δασῶν θέλει κατορθώσει διὰ καταλλήλων ὀργάνων καὶ τὰς περὶ δασῶν ἀπαιτούμενας γνώσεις νὰ διασπείρῃ (μεταξὺ τοῦ λαοῦ) καὶ τῆς προστασίας καὶ ἀναπτύξεως αὐτῶν νὰ ἐπιληφθῇ».

Αὐτὸ ὅμως ποῦ ζητεῖ ὁ Σάμιος τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Εἰς αὐτὴν ἀποδίδει «ὕψιστην σημασίαν διὰ τὸ μέλλον τῶν δασῶν μας» καὶ διὰ τοῦτο περαίνει τὸν λόγον του, διὰ τῶν ἐξῆς, ἀπευθυνομένων πρὸς τὴν Σοφίαν.

«Τῆς ἰδιωτικῆς ταύτης πρωτοβουλίας τὴν ποδηγεσίαν καὶ ἐνίσχυσιν ἀνελάβατε ἤδη Ὑμεῖς, Ὑψηλοτάτη, διὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς Φιλοδοσικῆς Ἐνώσεως, καὶ ὑπὸ τοιαύτην εὐοίωνα προστασίαν οὐδεὶς ὁ μὴ θελήσων νὰ συντρέξῃ τὸ μέγα καὶ ἅγιον Ὑμῶν ἔργον, οὐδεὶς εἰς δὲν ἐναπομένει καὶ ἡ ἐλαχίστη περὶ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ ἀμφιβολία, ἀλλὰ πάντες καὶ πάλιν μετ' εὐγνωμοσύνης τὴν νέαν ταύτην ἔνδειξιν τῆς ὑψηλῆς Ὑμῶν ἀντιλήψεως ἀποδεχόμενοι, δεόν νὰ ἀναπέμψωμεν καὶ πάλιν θερμὰς εὐχαριστίας εἰς τὸν ἀγαθὸν δαίμονα τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐρημωθέντων ἐνδικοιτημάτων τῶν ποικιλιωμένων ἀλσιβίων νυμφῶν ἀνέθηκεν εἰς τὴν πρώτην καὶ κατ' ἐξοχὴν Νύμφην τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος».

Μετὰ τοὺς αἰμύλους τούτους λόγους κατέκτησεν ὁ Σάμιος τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Σοφίας, ἣ ὁποία παρέσχεν ἀμέριστον τὴν ὑποστήριξιν τῆς εἰς τὸ ἔργον τῶν ἀναδασώσεων καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη αὕτη ἀπεδείχθη σταθερὰ, ὅταν βραδύτερον κατέβληθησαν προσπάθειαι διὰ τὴν ἄρσιν τῆς, ἐπὶ ματαίῳ.

Ἐξ ἄλλου πρέπει νὰ μὴ ἀποσιωπήσωμεν ὅτι κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον (1899) οἱ βασιλικοὶ κύκλοι εἶχον ἀνάγκην νὰ ἀκούουν τοιούτους λόγους ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης, διότι ὀλίγον πρότερον εἶχε τερματισθῆ ὁ πόλεμος τοῦ 1897, ὁ ὁποῖος εἶχε σημειώσει πτώσιν τοῦ θερμομέτρου τῆς λαϊκῆς ἀγάπης καὶ ἀκόμη ἐν ἔτει 1898 εἶχε λάθει χώραν ἡ δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατὰ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν λεωφόρον Συγγροῦ. Ὡστε ἐκδηλώσεις ὡς αὐτὴ τῆς τελετῆς εἰς τὸν Παρνασσὸν ἦσαν εὐπρόσδεκτοι καὶ ὁ Σάμιος ἐσημείωσε μίαν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν, κερδίσας τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Σοφίας ὑπὲρ τοῦ πρασίνου. Ὑπῆρξε δὲ αὕτη ἡ μόνη βασίλισσα, ἣ ὁποία ἔδειξεν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ πράσινον τῶν Ἀθηνῶν.

Λήγοντος τοῦ αἰῶνος ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐξ ὑποτρόφων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν, εἰς δύο ἀποστολάς. Τρεῖς μὲν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1899, τρεῖς δὲ μετὰ τινὰς μῆνας, κατευθυνθέντες εἰς Γαλλίαν, διότι εἶχον δηλώσει γνώσιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Βραδύτερον τροποποιηθέντος τοῦ νόμου, ἡ διάρκεια σπουδῶν ἠϋξήθη εἰς τέσσαρα ἔτη, ὡς χώρα δὲ ἐκπαιδεύσεως ὄρισθη ἡ Γερμανία. Οὕτως οἱ πέντε ἐξ αὐτῶν μετέβησαν εἰς Γερμανίαν, ὁ εἰς δὲ εἰς Αὐστρίαν. Οὗτοι ἦσαν:

α) Πέτρος Κοντός, Ἰωάννης Κοκκίνης, Μιχ. Δαθερώνης.

β) Νικ. Γεννηματᾶς, Νικ. Σπηλιόπουλος, Θεόδ. Διαμαντόπουλος.

Οὕτω τὸ ἐν σκέλος τοῦ δασεκπαιδευτικοῦ προγράμματος τῆς δασικῆς Ὑπηρεσίας ἐξετελέσθη ἡ ὀρθότερον εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐκτελέσεως.



Τὸ κτίριον τοῦ ἐν Βυτίνῃ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστεγάσθη ἡ Δασοκομικὴ Σχολὴ καὶ τὸ Δασαρχεῖον Γορτυνίας. (Φωτ. Ἀθαν. Ζέτου)

7. Ἡ Δασοκομικὴ Σχολὴ Βυτίνης.

Τὸ ἕτερον σκέλος τῆς μορφώσεως βοηθητικοῦ δασ. προσωπικοῦ ἐτέθη ὑπὸ ἐκτέλεσιν κατὰ τὴν δεκαετίαν ταύτην. Εἰς τὰς 16 Μαρτίου 1896 ἐδημοσιεύθη ὁ ν. ΒΤΟΓ «περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Δασοκομικοῦ τμήματος τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Βυτίνης» καὶ εἰς τὰς 9 Ἀπριλίου ἰδίου ἔτους τὸ Β.Δ. περὶ ἐκτελέσεώς του. Οὕτως ἐτίθετο εἰς λειτουργίαν ἓν σχολεῖον πρὸς μόρφωσιν δασοκόμων ἢ γενικώτερον εἰπεῖν, μέσου δασικοῦ προσωπικοῦ. Εἰς τοῦτο ἐγίνοντο δεκτοὶ πολῖται Ἕλληνες ἡλικίας μέχρι 30 ἐτῶν, ὅχι δὲ κατωτέρας τῶν 18 ἐτῶν. Τὴν διδασκαλίαν εἶχον ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς καὶ ὁ βοηθός του. Οἱ διδάσκοντες ἦσαν ἀλλοδαποί, διὰ τοὺς ὁποίους εἶχε ληφθῆ φροντίς ἤδη διὰ τοῦ ν. ΒΡΞΒ ὀρίζοντος ἐν ἄρθρ. 10 ὅτι «δύναται ἡ Κυβέρνησις νὰ διορίζη ὡς δασονομικοὺς ἐπόπτας ἀλλοδαποὺς δασολόγους, ἔχοντας δίπλωμα ἀνωτέρας δασολογικῆς Σχολῆς καὶ διετὴ τουλάχιστον ὑπηρεσίαν ἓν τινι εὐρωπαϊκῷ κράτει, ἐπὶ μηνιαίᾳ ἀντιμισθίᾳ δρχ. 700», ἐπὶ πλέον δὲ τὰ ὁδοιπορικὰ ἔξοδα καὶ λοιπὰς ἀποζημιώσεις τὰς χορηγουμένας εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητάς τῶν δασῶν.

Οὕτω κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1893 ὁ Πρώσσος δασολόγος Τραϊγκερ (Träger) μετὰ τοῦ βοηθοῦ του Λέμπεν (Leben), οἱ ὁποῖοι ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν Δασοκομικὴν Σχολὴν Βυτίνης, μετὰ δὲ τὴν ἀποχώρησιν τούτων ἐκλήθη ὁ Δανὸς δασολόγος Χόλντεν (Haaje Holden) ὑπηρετήσας εἰς τὴν Σχολὴν Βυτίνης ἀπὸ 27.8.1896 μέχρι 1.4.1900.

Ἐχρησιμοποιήθη ἐπίσης εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς καὶ ὁ Μ. Λισμάνης κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1894-95, παραιτηθεὶς μετὰ τοῦτο, λόγῳ μὴ διορισμοῦ του μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

Ἡ Σχολὴ τῆς Βυτίνης ἐλογίζετο λειτουργοῦσα ἀπὸ τοῦ 1896 ὡς δασοκομικὸν τμήμα τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Βυτίνης. Κυρίως ὁμῶς ἡ λειτουργία τῆς ἐυσυστηματοποιήθη ἀπὸ τοῦ 1897 καὶ ἐπειδὴ ὁ κύκλος σπουδῶν ἦτο διετής, οἱ πρῶτοι ἀπόφοιτοι ἐξῆλθον τὸ 1899. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποφοιτῶντων διετηρεῖτο μικρὸς ὥστε τὰ ἐκ τῆς παρουσίας τῶν ἀποτελέσματα ἦσαν πενιχρά. Οὗτοι διοριζόμενοι ἐτοποθετοῦντο εἰς τὰ Δασαρχεῖα, πλησίον τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Λωροφυλακῆς, ὡς δασοτεχνικοὶ εἰσηγηταί. Δεδομένου δὲ ὅτι μέχρι τοῦ ἔτους 1908, κατὰ Κοντόν, εἶχον ἀποφοιτήσει περὶ τοὺς 130, ἔπεται ὅτι ἐτησίως ἐξήρχοντο τῆς Σχολῆς περὶ τοὺς 13. Εἶναι ἀληθῶς ἀνεξήγητος ὁ θραδὺς ρυθμὸς τῆς δημιουργίας δασοκομικοῦ προσωπικοῦ, διότι τὸ ὀρθὸν ἦτο νὰ δημιουργηθῆ τὸ προσωπικὸν αὐτὸ τὸ ταχύτερον καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀνωτάτου ὀρίου νὰ διακόψῃ ἡ Σχολὴ τὴν λειτουργίαν τῆς.

Ἀλλὰ εἰς τὴν Δασοκομικὴν Σχολὴν ἐξεπαιδεύθησαν καὶ οἱ τὰς ἀνωτάτας βαθμίδας τῆς Ὑπηρεσίας καταλαβόντες δασολόγοι κατὰ τὴν ἔννοιαν «ὁ διδάσκων διδάσκειται». Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1930 διηλθον ἀπὸ τὴν Βυτινῶν δασολόγοι διατελέσαντες διευθυνταὶ δασῶν, ὅπως οἱ Π. Κοντός, Π. Μαρκόπουλος, Κ. Δαμιανός, Α. Χριστοδουλόπουλος, Μ. Λισμάνης, τμηματάρχαι ὡς οἱ Γ. Μιχαλόπουλος, Γ. Κοσενάκις κ. ἄ., περὶ ὧν εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ δασικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Αὗται ὑπῆρξαν αἱ ἐξελίξεις εἰς τὴν δασικὴν ὑπηρεσίαν καθ' ἑαυτὴν ἀπὸ τοῦ 1877 μέχρι τοῦ 1899. Ἐνδιαφέρει ὁμῶς νὰ ἴδωμεν τὴν πορείαν τῆς δασικῆς δημοσιονομίας ὑπὸ τὸ κράτος τῆς διοικητικῆς μεταρρυθμίσεως.



Μαθηταὶ τῆς Δασοκομικῆς Σχολῆς Βυτίνης ἐντὸς τοῦ ἐξ ἐλάτης δάσους τοῦ Μαινάλου. (Φωτ. Ἀν. Κοφινιώτη).

Ἡ ἐξέλιξις τῆς δασικῆς δημοσιονομίας ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1899 καὶ ἐν συγκρίσει μὲ τὴν προηγουμένην εἰκοσαετίαν. (Στοιχεῖα ἐκ τῶν προϋπολογισμῶν)

Ἔτος	Εἰκοσαετία 1878 — 1899			Εἰκοσαετία 1855 — 76			
	Κύρια προϊόντα	Δευτερεύοντα	Σύνολον	Ἔσοδα	Ἔπηρεσιαι	Ἔσοδα	Ἔτος
		Ἄξια εἰς χιλιάδας δραχμῶν					
1878	580	280	860	81,7	144	695	1876
1879	300	280	580	93,2	—	350	1875
1880	400	320	720	93,2	140	320	1874
1881	420	347	767	93,2	140	525	1873
1882	450	400	850	93,2	137	604	1872
1883	450	400	850	93,2	134	600	1871
1884	660	390	1.050	113,0	134	565	1870
1885	675	385	1.060	114,0	114	360	1869
1886	675	385	1.060	114,0	91	360	1868
1887	665	555	1.220	133,0	91	625	1867
1888	665	555	1.220	130,0	111	403	1866
1889	690	450	1.140	132,0	111	375	1865
1890	570	430	1.000	132,0	127	578	1864
1891	731	440	1.171	132,0			1863
1892	779	390	1.169	114,0			1862
1893	959	470	1.429	118,0	180	513	1861
1894	953	352	1.305	134,0			1860
1895	1.044	487	1.528	116,0	111	356	1859
1896	1.120	490	1.610	126,8			1858
1897	1.135	440	1.575	146,0	100	350	1857
1898	1.306	555	1.861	172,0	100	330	1856
1899	1.267	520	1.787	172,0		210	1855

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν προϋπολογισμῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς δασικῆς Ἐπηρεσίας παρατηροῦμεν τὰ ἀκόλουθα. Κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν 1878 - 1899 ἠδέχθησαν τὰ ἔσοδα ἐκ κυρίων δασικῶν προϊόντων (ξύλειαι) ἔναντι τῶν δευτερευόντων, τὰ ὅποια προήρχοντο ἐκ θαλανιδίου, πρινοκοκκίου, θαφικῶν καὶ δεψικῶν ὕλων, ρητίνης κλπ., τὰ ὅποια εἶναι μὲν δασικά προϊόντα, ἀλλὰ ὄχι προϊόντα δασοπονίας, ἢ δὲ θεβαιώσις καὶ εἰσπραξις τῶν φόρων καὶ μισθωμάτων δὲν ἀπαιτεῖ τὴν παρουσίαν τῆς Δασικῆς Ἐπηρεσίας. Ἡ αὐξήσις αὕτη σημαίνει αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς προϊόντων ξύλου (ξύλειαι, ξυλάνθραξ) καὶ συνεπῶς ἔντασιν τῆς δασοπονίας, ἢ ὅποια παρηκολούθησεν, ἂν καὶ εἰς μικροτέραν ἀναλογίαν, τὴν ἀπὸ τοῦ 1870 σημειωθεῖσαν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ κατ' ἀπόλυτον τιμὴν τὸ ὕψος τῶν ἐσόδων σημειώνει αἰσθητὴν αὐξήσιν, ἀνελθὼν ἀπὸ 860.000 δρχ. τὸ 1878 εἰς 1.861.000 τὸ 1898. Τοῦτο δὲ δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῆ ὡς εἰς αὐξήσιν τῶν φόρων ἢ μισθωμάτων, οὔτε εἰς ἐπικαταλλαγὴν.

Ἐξ ἄλλου ἢ ἀναλογία μεταξὺ ἐσόδων καὶ ἐξόδων παρουσιάζει θελτίωσιν, διότι κατὰ τὴν δευτέραν εἰκοσαετίαν τὰ ἔξοδα θεβαιώσεως, εἰς-

πράξεως κλπ. τῆς φορολογίας καὶ προστασίας τῶν δασῶν ἀντιπροσωπεύουν ποσοστὸν 9,5% περίπου, ἐνῶ κατὰ τὴν προηγουμένην εἰκοσαετίαν τὰ ἔξοδα παρουσιάζουν ποσοστὸν κυμαινόμενον ἀπὸ 20,6% μέχρι 30%. Καὶ ναὶ μὲν εἰς τὰ ἔξοδα τῆς δευτέρας περιπτώσεως δὲν ἐμφανίζονται αἱ δαπάναι ἐκ μισθοδοσίας κλπ. τῶν Οἰκονομικῶν Ἐφόρων καὶ Ἐπηρεσιῶν Χωροφυλακῆς, αἱ ὅποια μετέχουν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ δασικοῦ δημοσίου εἰσοδήματος, καταβαλλομένου εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῶν Ἐπηρεσιῶν αὐτῶν ἐπιμισθίου μόνον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει σημασίαν, ἀπλῶς δὲ δεικνύει τὴν ἐπίτευξιν μιᾶς σοβαρᾶς οἰκονομίας εἰς τὴν Διοίκησιν διὰ τῆς ὀρθολογικῆς διαρρυθμίσεως τῶν πραγμάτων. Ὡστε ἀπὸ ἀπόψεως δημοσιονομικῆς τουλάχιστον, ἢ μεταρρυθμίσεως τοῦ ν. ΧΙΓ ἀπέβη ἐπωφελῆς.

Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν στατιστικὰ στοιχεῖα, ὁμιλοῦντα διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς δασοπονίας καθ' ἑαυτὴν καὶ μάλιστα εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν παραγωγὴν κυρίων δασικῶν προϊόντων. Τὸ κατωτέρω πινακίδιον μᾶς παρέχει ἰσχνὰς τινὰς πληροφορίας διὰ τὴν τετραετίαν 1896 - 1899.

Εἶδη καὶ ποσὰ δασικῶν προϊόντων νομίμως ὑλοτομηθέντων κατὰ τὰ δεδομένα τῶν ἐξελέγγεων

Ἔτος	Ἐυλείαι οἰκοδομικὴ καὶ ναυπηγικὴ		Ἐυλάνθρακες
	κ.μ.	δκ.	
1896	68.540	κ.μ.	16.000.000
1897	64.440	»	12.600.000
1898	87.000	»	17.000.000
1899	72.880	»	14.000.000

Δὲν διευκρινίζεται ἂν τὰ ποσὰ ἀπελήφθησαν ἐκ δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν δασῶν καὶ ἂν τὰ κυβικά ὑπολογίζωνται ἐπὶ στρογγύλης ξυλείας ἢ κατεργασμένης.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς εἰκόνας τῆς δασοπονίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, παραθέτομεν πινακίδιον ἐμφαίνον τὴν κίνησιν τοῦ δασικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας μὲ τὸ ἐξωτερικόν.

Ἔτη	Ἄξια εἰς δρχ.	
	Εἰσαγωγή	Ἐξαγωγή
1851	1.584.000	960.000
1852	1.004.000	1.074.000
1853	1.196.000	1.465.000

Αἱ εἰσαγωγαὶ ἀντιπροσωπεύουν πρῆσθιν κυρίως ξυλείαν κατασκευῶν εἰς κ.μ. Αἱ ἐξαγωγαὶ ἀντιπροσωπεύουν ρητινώδη προϊόντα, θαφικὰς, δεψικὰς καὶ ἄλλας ὕλας καὶ μικρὰν ποσότητα ξυλείας. Τὸ ἰσοζύγιον εἶναι πολὺ ὀλίγον παθητικόν εἰς θάρος τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ΙΘ' αἰὼν ἐκλείνει μὲ αἰσιοδόξους προοπτικὰς διὰ τὸ δασικὸν μέλλον τῆς χώρας. Τὴν αἰσιοδοξίαν αὕτην διεκήρυσσεν ὁ προϊστάμενος τοῦ Τμήματος Δασῶν, ὁ Σάμιος, στηριζόμενος εἰς τὴν διαγραφόμενὴν προοπτικὴν ἐκ τῆς ἐνισχύσεως τῆς Ἐπηρεσίας διὰ τεχνικῶς μορφωμένου προσωπικοῦ, μέσου καὶ ἀνωτέρου. Θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς πῶς ἐξειλήθη ἢ κατὰστασις.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΣ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Πρὶν ἐπιληφθῶμεν τῆς ἐξιστορήσεως τῶν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς δασικῆς καταστάσεως τῆς χώρας κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, ἀνάγκη παρίσταται νὰ εἰπῶμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν δασικῶν πραγμάτων εἰς τὴν Ὄθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, διότι τὰ δάση τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον εἰσέτι περιέλθει εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν, ὑφίσταντο τὰς συνεπείας τῆς τουρκικῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου οἱ ἰδιοκτησιακοὶ θεσμοί, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ὑπέστησαν ριζικὰς τροποποιήσεις, προεδίκαζον ἰδιοκτησιακὰ δικαιώματα καὶ ἄλλας ὑποχρεώσεις εἰς θάρος τῶν δασῶν, τὰς ὁποίας θὰ ἦτο ὑποχρεωμένον ἐν καιρῷ, νὰ σεβασθῆ τὸ ἑλληνικὸν κράτος.

1. Ἐπιβολὴ ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους. Τανζιμάτιον.

Μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, αἱ μεγάλαι Δυνάμεις διείδον, ὅτι τὰ πράγματα δὲν ἐπρόκειτο νὰ μείνουν ἀμετακίνητα εἰς τὸ σημεῖον ὅπου τὰ ἀφῆσεν ἡ ἀνακήρυξις τῆς Ἑλλάδος εἰς ἀνεξάρτητον βασιλείον. Πράγματι δὲ ἡ κολόβωσις τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, τουλάχιστον εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς τῆς ἐπαρχίας, ὑπῆρξεν ἀδιάκοπος. Εἰς τὰ 1864 ἡ Ἀγγλία δίκην ἀσφαλιστικῆς δικλείδος παρεχώρησε τὰς Ἰονίους νήσους εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ὑπῆρξεν ἰκανοποιητικὸν μέχρι τοῦ σημείου ὥστε ἡ Ἑλλάς νὰ παραιτηθῆ τῶν ἀξιώσεων τῆς δι' ἐθνικὴν ἀποκτάσασιν. Ἐξ ἄλλου δὲν ἦτο μόνη ἡ Ἑλλάς, τὸ κράτος τὸ ὁποῖον εἶχε διεκδικήσεις εἰς θάρος τῆς Τουρκίας. Οὕτω διαρκούντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐδημιουργήθησαν καὶ ἄλλα βασιλεία εἰς θάρος τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἡ Βουλγαρία, ἡ ὁποία καὶ πραξικοπηματικῶς ἐπεξετάθη εἰς τὴν Ἀνατ. Ρωμυλίαν, ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον, παρεχωρήθη αὐτονομία εἰς τὴν Κρήτην ὑπὸ Ἑλληνα ἡγεμονόπαιδα, παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ Κύπρος καὶ γενικῶς ὁ αἰὼν αὐτὸς ἐσημείωσε ραγδαίαν κατάρρευσιν τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὴν ἐξέλιξιν ταύτην προβλέπουσαι αἱ Δυτ. Δυνάμεις ἠθέλησαν νὰ ἐξαναγκάσουν τὴν Τουρκίαν νὰ ἐκσυγχρονισθῆ, ὥστε νὰ δυνηθῆ δι' ἰδίων μέσων καὶ δυνάμεων νὰ ἀντισταθῆ εἰς τὰς ἀπελευθερωτικὰς τάσεις τῶν ὑποδοῦλων λαῶν καὶ εἰς τὰς πιέσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἀναγκαστικῶς ἐτίθεντο παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἐξεγειρομένων λαῶν.

Ἐκσυγχρονισμὸς τῆς Τουρκίας ὅμως ἐσήμαιεν ὄχι μόνον πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὰς. Εἰς τοῦτο ἀκριβῶς τὸ σημεῖον προσέκοπτεν ὁ ἐκσυγχρονισμὸς, λόγῳ τῆς δομῆς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ κοινωνία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκσυγχρονισμὸς ἐσήμαιεν ὅτι τὰ δύο στοιχεῖα, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν κοινωνίαν, οἱ μουσουλμάνοι καὶ οἱ χριστιανοὶ θὰ ἀπελάμβανον ἴσων δικαιω-

μάτων, οἱ δεῦτεροι θὰ ἔπαυον νὰ εἶναι ραγιάδες καὶ οἱ πρῶτοι κυρίαρχος τάξις ἀπολαμβάνουσα προνομίων. Μὲ ἄλλας λέξεις τὰ δύο στοιχεῖα, μουσουλμάνοι καὶ μὴ μουσουλμάνοι ἀποτελοῦσαν εἰς τὸ ἐξῆς ὑπηκόους τοῦ Τουρκικοῦ κράτους μὲ ἴσα δικαιώματα καὶ ἴσας ὑποχρεώσεις. Ἐπῆρχετο οὕτως ἀφομοίωσις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἔπαυον αὐτομάτως αἱ ἐξεγέρσεις καὶ οἱ ἀγῶνες πρὸς ἀπελευθέρωσιν. Πρῶτη ἐκδήλωσις τῶν μεταρρυθμιστικῶν διαθέσεων αὐτῶν τοῦ κράτους ἦτο ἡ ἔκδοσις ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἐν ἔτει 1839 αὐτοκρατορικοῦ διατάγματός, χάτι σερίφ, (τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν ὡς «τανζιμάτ») καὶ τὸ ὁποῖον ἀνεγνώσθη δημοσίᾳ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Ρεσίτ πασᾶ μεγαλοφώνως καὶ ἰσταμένου ἐπὶ θήματος κατὰ τρόπον πανηγυρικόν. Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν παρίστατο ὁ Ἰδιος ὁ σουλτάνος Ἀβδούλ Μετζίδ, τὰ μέλη τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, οἱ Πατριάρχαι τῶν τριῶν ἐθνῶν, ἄτινα διαβίου ἐν Τουρκίᾳ, ὁ μέγας Ραββίνος, πολλοὶ ἀνώτατοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι, μέλη τοῦ σώματος τῶν Οὐλεμάδων, ἅπαντες οἱ πρόκριτοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Συντεχνιῶν, οἱ πληρεξούσιοι διαφόρων κοινοτήτων καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Διὰ τὰ χωρέση τὸσον πλῆθος παρισταμένων ἢ ἀνάγνωσις ἐγένεν εἰς τὸ Γκιούλ Χανέ, ἦτοι μέσα εἰς τὸν εὐρύτατον κήπον, ὁ ὁποῖος περιβάλλει τὰ ἐν Τοπκαπού σουλτανικὰ ἀνάκτορα.

Τὸ τανζιμάτ δὲν εἶναι κατ' αὐτὸ νόμος, ἀλλὰ διακήρυξις τῶν προθέσεων τοῦ σουλτάνου νὰ χορηγήσῃ εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους τοῦ ἰσονομίαν καὶ δὴ α) ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας, β) φορολογικὴν δικαιοσύνην καὶ γ) ρύθμισιν τοῦ δικαιώματος τοῦ στρατεύεσθαι.

Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ θέσις διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐπραγματοποιήθησαν αἱ ὑποσχέσεις αὗται καὶ πῶς ἐν ὀνόματι τῆς ἰσότητος δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων ἡ στρατεύσις τῶν μὴ μουσουλμάνων καὶ δὴ τῶν Γραικῶν ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν «ὡς συντριπτικὸν ἀγαθόν». Οὔτε περὶ τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης, καθ' ἣν οἱ μουσουλμάνοι ἐξηκολούθησαν καταβάλλοντες τὸ ἀρχαῖον ζεκιάτ, οἱ δὲ χριστιανοὶ ἅπαντας τοὺς φόρους, εἰσφοράς καὶ ἀγγαρείας, μὲ μόνην τὴν διαφοράν ὅτι τὸσον τὸ ζεκιάτ, ὅσον καὶ ὅλοι οἱ ποικιλῶνμοι φόροι, οἱ καταβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, φέρουν τὸ αὐτὸ ὄνομα, θ ε ρ γ ι. Μόνον δὲ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης τὸ τανζιμάτ ὑπόσχεται, ὅτι αὕτη θὰ ἀπονέμεται εἰς τὸ ἐξῆς σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ ὄχι κατὰ τὴν αὐθαίρετον κρίσιν τοῦ ἐκάστοτε ἰσχύοντος. Πρὸς τοῦτο συντάχθη καὶ ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1840 Ποινικὸς Νόμος, ἐνῶ κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη ἐδημοσιεύθησαν διάφοροι νόμοι, ρυθμίζοντες κυρίως διοικητικὰ ζητήματα. Ἐν ἔτει 1850 ἐδημοσιεύθη ὁ Ἐμπορικὸς Νόμος, τελευταῖος δὲ ὁ Νόμος περὶ δασῶν ἐν ἔτει 1869 (1286). Παραλείπομεν νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὸ Χάτι-Χουμαγιούν, ἐκδοθὲν τῇ 18.2.1856 (1272), μ' ὄλον ὅτι εἶναι σημαντικώτατον νομοθέτημα διὰ τὴν ἐπιβολὴν καὶ πραγματοποίησιν τῶν μεταρρυθμίσεων, διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸν Δασικὸν Νόμον καὶ τοὺς συνοδεύοντάς τοῦτον κανονισμούς.

Διὰ τὴν ἔκδοσιν ὅμως τοῦ Δασικοῦ Νόμου προηγήθησαν διαβουλεύσεις καὶ συζητήσεις διὰ τὰς κοινωνικὰς συνεπείας, τὰς ὁποίας θὰ εἶχεν ἡ λήψις ὀρισμένων μέτρων προστασίας τῶν δασῶν καὶ ἐπιβολῆς περιορισμῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν ξύλευσιν κλπ., ἀνετέθη δὲ ἡ μελέτη τοῦ θέμα-

τος και η υποβολη σχετικης εκθεσεως εις το Συμβούλιον του Κράτους. Πράγματι το επί των Δημοσίων Έργων Τμήμα του Συμβουλίου του Κράτους κατήρτισε και υπέβαλεν έκθεσιν, εκ της οποίας παραθέτομεν μικρά αποσπάσματα.

2. Η Τουρκία ανακαλύπτει την αξίαν των δασών.

«Οτι τα δάση μιας χώρας, λέγει η έκθεσις, είναι σημαντική πηγή πλούτου, το αυτο ανάπτυξεως ου δειται. Επειδη δε κατά τους γενικούς κανόνες του πολιτισμού, το επωφελείσθαι εκ των φυσικών καρπών ενός κτήματος έχει την αυτην σπουδαιότητα με τα πρακτικά μέτρα, ατινα απαιτούνται προς αυξησιν και διατήρησιν της των πόλεων ευημερίας και ακμής, τον κανόνα τουτον ακολουθουντα τα πεπολιτισμένα κράτη πόσους κόπους και προσπαθείας εκτάκτους κατέβαλον περι της εν καλή καταστάσει διατηρήσεως των δασών των και ποίας ωφέλειας καρπούνται εκ των εισοδημάτων αυτών, τουτο υπάρχει επίσης πασιδηλον τοις πάσιν.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, συγκειμένη από τας σημαντικώτερας χώρας της οικουμένης, κέκτηται μεταξύ των άπειρων φυσικών ιδιοτήτων, ως έδωρήσατο αυτη η χειρ του Υψίστου, εκτός εκείνων ατινα έπαρκουσιν εις τας γενικές έσωτερικές ανάγκας του τόπου, πλείστα αρχαία και μεγάλα δάση, των οποίων η ωφέλεια κατά νόμον ανήκει εις το κράτος.

Επειδη δε εξ αρχής όχι μόνον δεν έλήφθη πρόνοια περι της διατηρήσεως ουδενός εξ αυτών, άλλ' εξ εναντίας εκαστος αφέθη ελεύθερος να ξυλεύηται όπως αρέσκειται, επήλθεν η συνέπεια ώστε πολλά εξ αυτών, ατινα δύσκολον να εύρεθώσιν ουδ' εν θραχει χρόνω να αναπτυχθώσιν, να εκλείψωσιν παντάπασιν. Οτι δε και από τα υπάρχοντα δάση ουδεμίαν ωφέλειαν απολαμβάνει το κράτος, τουτο επίσης αναμφισβήτητον. Η αυτοκρατορική κυβέρνησις επανειλημμένως έλαθεν υπ' όψιν και έμελέτησεν έμβριθώς τας ζημίας, ως προξενεί εις το κράτος η κατάσταση αυτη, προς θεράπειαν της οποίας εγένοντο πολλά συζητήσεις. Επειδη δε το εν Ευρώπη ισχυον σύστημα περι της διατηρήσεως των δασών βασίζεται επί ιδιαιτέρας επιστήμης, αφού απέδειχθη ότι υπάρχει εκ των ών ουκ άνευ, όπως και ημεις παραδεχθώμεν το σύστημα τουτο, προς τον σκοπον τουτον προσεκλήθησαν πρό τινων έτων εξ Ευρώπης ιδιαιτεροι μηχανικοι επιστήμονες της δασοπονίας, κατηρτίσθη ενταύθα ιδιαιτέρα Σχολή των δασών, Συμβούλιον ιδιαιτερον εποιήθη και ικανός αριθμός μαθητών διήκουσε την σειράν των μαθημάτων εν τη Σχολή ταύτη».

Εκ του ανωτέρω αποσπάσματος προκύπτει ότι η Τουρκία, υπό το κράτος των διακηρυχθεισών προθέσεων του σουλτάνου δια του τανζιματίου και κατόπιν δια του χάτι - σερίφ του 1856, ήθελήσει να λάβη πρόνοιαν και δια τα δάση, τα οποια με την πολιτικήν της ελευθέρας και άτελους ξυλεύσεως, εξαφανίζοντο το εν μετά το άλλο.

Υπήγαγεν ούτω τα δάση εις την αρμοδιότητα του Υπουργείου των Οικονομικών, συνέστησε Γενικήν Διεύθυνσιν δασών και Συμβούλιον δασών, μετεκάλεσεν εξ Ευρώπης δασολόγους και ίδρυσε Σχολήν δασικήν, προς δημιουργίαν επιστημονικώς μορφωμένου δασοτεχνικού προσωπικού, αφού άντελήφθη (η κυβέρνησις) ότι η υιοθέτησις επιστημονι-

κών μεθόδων ήτο «εκ των ών ουκ άνευ» δια την διατήρησιν και εκμετάλλευσιν των δασών. Ταυτα συνέβαινον περι το 1869.

Αλλά συγχρόνως έγινε αντιληπτόν, ότι ουδεμία πρόδοσις ήτο δυνατή άνευ της δημιουργίας δασικής νομοθεσίας, η οποια θα έρύθμιζε πάσας τας σχέσεις μεταξύ του δάσους και του κράτους, ως και των δασοπονούτων κατοίκων, των δασεπιχειρηματιών και παντός τρίτου αναμιγνουμένου εις τα δάση. Αλλ' η ψήφισις ενός τοιούτου κώδικος προσέκοψεν εις πολλές αντιρρήσεις. Τας σοβαρωτέρας προέβαλλον τα Υπουργεία Ναυτικών και Πυροβολικού, τα οποια επρομηθεύοντο την αναγκαίαν αυτοις ξυλείαν εκ των έγχωρίων δασών δι' άμέσου ύλοτομίας. Και ναί μεν και δια του νέου συστήματος δεν υπήρχε φόβος να στερηθώσιν τα ύπουργεία ταυτα την ξυλείαν, της οποίας είχαν ανάγκην κατ' έτος, άλλ' επρεπε να πεισθώσιν να παραιτηθώσιν της απ' ευθείας αναμιξεως των εις τας ύλοτομίας, καθώς και του συστήματος της δι' άγγαρείας, καταβαλλομένης υπό των χωρικών, ύλοτομίας και μεταφοράς της ξυλείας. Διότι κατά την ανάμιξιν ταυτην πολλάι ελάμβανον χώραν καταχρήσεις εκ μέρους των διαφόρων εργολάβων και υπεργολάβων και κρατικών υπαλλήλων, εξ ών, ζημιαί επροκαλούντο εις τα δάση, το Δημόσιον και τους χωρικούς, οι οποιοι όπως είδομεν εν τοις πρόσθεν εφθονον μέχρι του σημείου να καταστρέψουν τα δάση δια να απαλλαγώσιν από τας άγγαρείας (βλ. Α' Μέρος σελ. 67).

Πεισθέντα τα ύπουργεία ταυτα να παραιτηθώσιν της αναμιξεως των εις τας ύλοτομίας, συνετάχθησαν δύο νομοθετήματα. Το ένα είναι ο Νόμος περι Δασών και το άλλο ο Νόμος «Περι ξυλικής λαμβανομένης υπό του Ναυστάθμου και του Πυροβολοστασίου».

Ο Νόμος περι Δασών δεν είναι γενικός νόμος, αναφερόμενος εις όλα τα δάση, αλλά νόμος περι δημοσίων δασών, θακουφικών και μπαλταλικίων.

3. Μία σημαντική δήλωσις δια τα ιδιωτικά δάση.

Συζητουμένου του θέματος περι δασών εν τω Συμβούλιω του Κράτους «εγένετο σκέψις και εξετέθησαν γνώμαι να θεωρηθώσιν τα δάση ως φυσικά πλούτη και αι εκ της διατηρήσεως των προκύπτουσαι ωφέλειαι να ανήκουν εις το κοινόν. Αλλά σύμφωνα με τας διατάξεις του περι γαιών νόμου, τα αυτοφυη δένδρα (δασικά) ανήκουν εις το Δημόσιον, ο δε ιδιοκτήτης της γής δεν έχει το δικαίωμα να τα κόψη και καταστρέψη». Εκ τούτου επροτάθη όπως δοθῆ εις την Διεύθυνσιν δασών το δικαίωμα εποπτείας επί των ιδιωτικών δασών, τα οποια να μη δύνανται οι ιδιοκτῆται αυτών να κόπτωσιν και καταστρέψωσιν. Αλλά το Συμβούλιον, αντι να επεκτείνῃ την δικαιοδοσίαν του περι δασών νόμου και εις τα ιδιωτικά δάση και να νομοθετήσῃ την εποπτείαν του κράτους επ' αυτών, περιωρίσθη εις την επεξεργασίαν του νομοσχεδίου περι δημοσίων δασών, θακουφικών και μπαλταλικίων, καθ' ο μη έχον τοιαύτην έντολήν, επειγόμενον να φέρῃ εις πέρας την κατάρτισιν του νομοσχεδίου με το περιωρισμένον αντικείμενον του.

Σχετικώς όμως με τα ιδιωτικά δάση, επειδη κατά τον νόμον περι γαιών μόνον η γῆ ήτο ιδιωτική, όχι δε και τα δένδρα, τα οποια ήσαν δημόσια, «η Αυτοκρατορική Κυβέρνησις δικαίως επιδιώκουσα την ασφάλειαν των δικαιωμάτων των ιδιοκτητών και την προαγωγήν της αξίας

της γης, επέτυχε την έκδοσιν Αυτοκρατορικού Διατάγματος υπό ημερομηνίαν 16 Σεβάλ 1286 (1869), δυνάμει του οποίου καταργούνται τα άνωτέρω άρθρα του περί γαιών νόμου και αί ωφέλεια των αυτοφυδών (δασικών) δένδρων, αΐτινες μέχρι τούδε ήσαν του Κράτους, έπαφίνονται εις τους ιδιοκτήτας της γης. «Όθεν προς δημοσίευσιν του γεγονότος τούτου έγγενετο ή παρούσα σημείωσις».

Έτσι από του έτους 1869 διά πρώτην φοράν, άνετράπη ή άρχή του ιεροϋ (μουσουλμανικού) δικαίου, καθ' ήν τα υποκείμενα ήκολουθουν την τύχην των υπερκείμενων και ευθυγραμμίσθη προς την άρχήν του Ρωμαϊκού Δικαίου, τα υπερκείμενα είκει τοίς υποκειμένοις. Καί ναι μὲν έν Τουρκία έλάχισται ήσαν αί μουλκικαί γαίαι, ή μεγάλη όμως πλειονότης των γαιών ήτο ύποδημοσία, οί δέ έξουσιασται δέν ήσαν ειμή μακροχρόνιοι μισθωταί, πλην με την πάροδον του χρόνου και οστοι άνεγνωρίσθησαν ώς μουτεσσαρήφ, έχοντες δηλαδή περιωρισμένον δικαίωμα πολύ συγγενές προς τὸ τής ιδιοκτησίας (1) δικαίωμα και τὸ όποιον επί τέλους διά τής τροποποιήσεως του άρθρ. 28 του περί γαιών νόμου διά του από 16 Σεβάλ 1286 (1868) Αυτοκρατορικού Διατάγματος επέφερε την ιδιωτικοποίησιν των επί δημοσίων (ύποδημοσίων) γαιών φυομένων δασών των κατεχομένων υπό έξουσιαστών.

«Η τοιαύτη νεωτέρα τροποποίησις του άρθρου 28 του περί γαιών νόμου, λέγει ο Έλευθεριάδης, (ένθ. άνωτ.) επέφερον ουσιαστικωτάτην και ριζικήν μεταβολήν εις τὰ μέχρι του 1868 κρατούντα έν Τουρκία ώς προς τὰ δάση». Τής μεταβολής ταύτης τὰς συνεπείας άντεμετώπισε τὸ έλληνικὸν Δημόσιον θραδύτερον, όταν τὰ υπό ιδιωτών κατεχόμενα δάση κατά περιωρισμένον δικαίωμα επικαρπίας (τεσσαροϋφ) εις τὰς νέας χώρας, ύπεχρεώθη νά άναγνωρίση ώς ιδιωτικὰς κατά πλήρες ιδιοκτησίας δικαίωμα, διατηρήσαν μόνον συνιδιοκτησίαν επί του 1/5 τής έκτάσεως, έναντι του επί τουρκοκρατίας αρχαίου δικαίωματος ιδιοκτησίας (άρθρ. 106 του από 3.10.1924 Διατάγματος «περί κωδικοποιήσεως των άγροτικῶν νόμων»).

Η καυσοξύλευσις. Τὸ έπόμενο θέμα, του οποίου έπιλαμβάνεται ή έκθεσις, είναι τὸ τής καυσοξύλευσεως διά την ίκανοποίησιν των άναγκῶν των κατοίκων των πόλεων και κωμῶν εκείνων, αί όποίαι στεροϋνται δασῶν.

Η Διεύθυνσις δασῶν άντελήφθη πόσον επίζημιον ήτο τὸ σύστημα τής έλευθέρως ξυλεύσεως έντός των δημοσίων δασῶν. Έξητάσθησαν δύο λύσεις. Η μία λύσις νά όρισθη ώρισμένον δάσος ή θέσις διά ξύλευσιν των κατοίκων εκάστου μέρους, ή άλλη λύσις νά έπιτραπή εις τους κατοίκους ή δωρεάν ξύλευσις έντός των δημοσίων δασῶν, αλλά κατά τὸν ύποδειχθησόμενον εις αυτούς τρόπον. Απεφασίσθη νά εφαρμοσθῆ ή δευτέρα λύσις και νά χορηγοϋνται τὰ δένδρα δσα άρκοϋσι διά τὰς οικιακάς άνάγκας αυτών. Βεβαίως ή λύσις αυτή ήτο λύσις άνάγκης, ίσοδυναμούσα προς έλευθερίαν ξυλεύσεως άνευ τινός έλέγχου, δι' έλλειψιν προσωπικού. Έπετράπη επίσης ή ύλοτομία ξυλείας χρησίμου προς έμπορίαν υπό των κατοίκων επί καταβολή φόρου, καθως και ή πώλησις δένδρων

(1) Βλ. Ν. Π. Έλευθεριάδου «Γαίαι και δάση Ιερῶν μονῶν 'Αγ. Όρους». Τὸ τεσσαροϋφ χαρακτηρίζει ώς δικαίωμα «χρήσεως ή επικαρπίας» (...) κατά πολὺ προσπελάζον τή κυριότητι», σ. 55.

εις δασεμπόρους επί ειδικῆ συμφωνία. Με άλλας λέξεις, από του έτους αυτού ένεκαινιάσθη ή διάθεσις λημμάτων προς ίκανοποίησιν μικρούλοτομικῶν άναγκῶν, καθως και λημμάτων προς έμπορίαν επί καταβολή δικαιομάτων υπέρ του Δημοσίου. Η έκθεσις όμιλεϊ περι «δεκάτης», ήτοι περι καταβολής φόρου, πρόκειται όμως περι μισθώματος. Επίσης, διά του κανονισμού περι δασῶν, έγκαινιάζεται τὸ πρώτον ὁ παρ' ήμιν λεγόμενος πίναξ διατιμήσεως δασικῶν προϊόντων. Ο πίναξ αυτός, ως είναι γνωστόν, δέν είναι πίναξ άγορανομικῆς φύσεως, αλλά καθορίζει τὸ ύφος του φόρου ή μισθώματος των άνευ δημοπρασίας διατιθεμένων δασικῶν προϊόντων. «... επειδή ή προφύλαξις των δασῶν, συνεχίζει ή έκθεσις, ήτις ύπάρχει ή θάσις των θάσεων ίσως δέ ή ψυχῆ του παρόντος κανονισμού, θέλει πάθει και ή ένεστώσα κατάστασις αυτών θέλει έξακολουθήσει, τούτου ένεκα έκρίθη εύλογον νά τεθῆ ώρισμένη τις τιμή εις τὰ δένδρα, τὰ όποία θέλουσι κοπή εις μεγάλην ποσότητα από τὰ δημόσια δάση προς παροχήν άνθράκων και καυσίμων ξύλων». Πρόκειται δηλαδή περι τιμῆς πρέμνου των δημοσίων δασῶν, ήτοι περι μισθώματος καθοριζόμενου άνευ δημοπρασίας.

Έν συνεχείᾳ ή έκθεσις έξετάζει τὸ ένδεχόμενον τής υπερτιμήσεως των δασικῶν καυσίμων ύλῶν λόγω τής έπιβολής φόρου ή μισθώματος επί τής άπολήψεως αυτών, καταλήγει δέ εις τὸ συμπέρασμα ὅτι τοιούτος φόβος δέν εύσταθεϊ διότι θά ύπάρξη αύξησις των προσφερομένων προς ύλοτομίαν δασῶν, και μάλιστα δασῶν κειμένων έγγύτερον προς τὰς πόλεις και τὰ έπιλιμένα κέντρα, τὰ όποία δάση πρότερον ήσαν προς άποκλειστικήν χρήσιν των Υπουργείων Ναυτικῶν και Πυροβολικῶν, ήδη δέ τίθενται εις την διάθεσιν του έμπορίου, επειδή τὰ έν λόγω Υπουργεία κατ' άλλον τρόπον θέλει προμηθεύεσθαι την άναγκαιοϋσαν αυτοίς ξυλείαν. Περι τούτου έλήφθη πρόνοια εις τὸν οικειον κανονισμόν.

Τέλος ή έκθεσις αναφέρεται εις τὸ μέτρον τής άπολήψεως ξυλείας έντός μη δημοσίων δασῶν διά λογαριασμόν του κράτους επί καταβολή τής αξίας πρέμνου των ύλοτομουμένων δένδρων. Καί προκειμένου μὲν περι μουλκικῆς γῆς (κατά πλήρη κυριότητα) οϋδέν ζήτημα γεννάται. Προκειμένου όμως περι δημοσίας γῆς (ξρζι μιρί), έξουσιαζόμενης υπό ιδιώτου, επειδή τὰ δένδρα άνήκουν εις τὸ κράτος, έπρεπε τὸ τελευταίον νά δύναται νά ύλοτομη άνευ καταβολής τής αξίας των δένδρων εις τὸν έξουσιαστήν τής γῆς. Γεννάται οϋτω νομικὸν κώλυμα, όπέρ ή έκθεσις λέγει ὅτι θέλει άρθῆ διά τροποποιήσεως των σχετικῶν άρθρων του περί γαιών νόμου, περι τής άνωτέρω όμιλήσαμεν και ήτις τροποποίησις φαίνεται ὅτι έχει άνατεθῆ εις τὸ αυτό Τμήμα επί των δημοσίων έργων του Συμβουλίου του κράτους.

4. Ο Κανονισμός (νόμος) περι δασῶν του 1869.

Ο νόμος περι δασῶν διακρίνει τὰ δάση εις τέσσαρας κατηγορίας: α) τὰ κυρίως δημόσια, β) τὰ θακουφικά ή ὅπως λέγομεν ήμεϊς τὰ δάση των νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, γ) τὰ μπαλταλίκια, άντιστοιχούντα έν τινι μέτρῳ προς τὰ ήμέτερα κοινοτικά και δ) τὰ κοροϋ, ήτοι τὰ ιδιωτικά.

Ὁ ν. περί δασῶν ἀφορᾷ εἰς τὰς τρεῖς πρώτας κατηγορίας. Τούτων ἢ διαχειρίσεις τίθεται ὑπὸ περιορισμοῦς, σκοπὸς τῶν ὁποίων εἶναι ἢ συντήρησις τοῦ δάσους. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν θάσιν τῶν θάσεων καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ περι δασῶν νόμου, ὅπως λέγει ἡ ἔκθεσις (βλ. ἀνωτέρω).

Διαχειρίσεις. Ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν παύει ἡ ἐλευθέρια καὶ ἄνευ ἀδείας καὶ καταβολῆς φόρου ἢ μισθώματος ἀπόληψις δασικῶν προϊόντων, τίθενται δὲ καὶ ὠρισμένοι περιορισμοὶ διαχειριστικῆς φύσεως.

Φορολογία. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν φορολογίαν διὰ πᾶσαν κάρπωσιν ἐντὸς δημοσίου δάσους ἐνεργουμένην πρὸς ἐμπορίαν καταβάλλεται δεκάτη, ἢ ὁποία ἀντιστοιχεῖ πρὸς φόρον ἢ πρὸς μίσθωμα. Ὑλοτομίαι ἐνεργοῦμεναι δι' ἀτομικὰς ἀνάγκας τοῦ ὑλοτομοῦντος εἴτε ξυλείαν εἴτε καυσόξυλα εἶναι ἀτελεῖς.

Προσημάνσεις. Τὰ ἐτησίως μέλλοντα νὰ ὑλοτομηθῶν δένδρα προσημαίνονται διὰ τῆς δασικῆς σφύρας (μῖρῖ τσεκιδζι), τὸ εἶδος δὲ καὶ τὸ ποσὸν τῶν προσημαινομένων δένδρων καταχωρίζεται ὑπὸ τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων εἰς ἐπὶ τούτῳ τηρούμενον βιβλίον.

Ἀδειαι ὑλοτομίας. Προκειμένου περὶ ὑλοτομίας δένδρων προοριζομένων εἰς παραγωγήν τεχνικῆς ξυλείας, ἀπαιτεῖται ἡ ἔκδοσις ἀδείας ὑλοτομίας, χορηγουμένης ἐγγράφως ὑπὸ τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων. Ἄνευ ἐγγράφου ἀδείας οὐδενὶ ἐπιτρέπεται ἡ ὑλοτομία καὶ μεταφορὰ ξυλείας. (1)

Σφράγισις τῆς ξυλείας. Ἡ νομίμως ὑλοτομηθεῖσα ξυλεία ἐντὸς δημοσίων δασῶν καὶ μεταφερομένη πρὸς πώλησιν, σφραγίζεται διὰ «ἰδιατέρου σημείου», καθ' ἡμᾶς «σφύρας ἐμπορίου», ὅπερ χρησιμεύει ὡς ἐνδεικτικὸν τοῦ μέρους τῆς ἐξαγωγῆς (τῆς ξυλείας).

Πίνακες ὑλοτομίας διὰ καύσιμον ξύλον ἢ ξυλάνθρακας. Προκειμένου περὶ ὑλοτομίας καυσίμου ξύλου ἢ ξυλάνθρακων πρὸς ἐμπορίαν, οἱ δασικοὶ ὑπάλληλοι ὀρίζουν κατ' ἔτος τὰς ὑλοτομητέας θέσεις. Δὲν γίνεται λόγος περὶ ἀδειῶν ὑλοτομίας καὶ μέσων ἐλέγχου.

Χρόνος ὑλοτομίας. Τῶν μὲν φυλλοβόλων δένδρων ἡ ὑλοτομία ἐπιτρέπεται ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου μέχρι 15 Ἀπριλίου, τῶν δὲ αἰφύλλων καθ' ὅλον τὸ ἔτος.

Ἐγγυήσεις. Οἱ ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὰ δάση ἔμποροι ἢ ἄλλοι ὑλοτόμοι ἐπὶ συμφωνίᾳ (ὡς ἐνοικιασταὶ λημμάτων) ὀφείλουν νὰ κατα-

(1) Κατ' ἀνάμνησιν ἢ παράδοσιν συλλεγείσαν ὑπὸ τοῦ συναδέλφου Σερ. Τσιτσᾶ ἐν Μηλιᾷ Μετσόβου, ἡ ἀδεια ὑλοτομίας καὶ μεταφορᾶς ξυλείας ἐλέγετο τῆς τῆς καὶ διὰ πᾶσαν μεταφορὰν ἐγένετο ἐγγράφῳ ἐπ' αὐτῆς καὶ θεώρησις τῆς ἐγγραφῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων τσαούσην (λοχίαν), τὸν ἐπιφορτισμένον μὲ δασικὰ καθήκοντα, διότι ἡ ἀδεια ὑλοτομίας περιελάμβανε μεγαλύτερον ποσὸν ξυλείας ἀπὸ τὸ ἐκάστοτε μεταφερόμενον. Ἡ θεώρησις ἀνεγράφε τὸ μεταφερόμενον ποσὸν καὶ τὴν χρονολογίαν μεταφορᾶς. Βλ. Ἀγραφιῶτη (Τσιτσᾶ) «Στὰ ἄγρια ὄρη κλπ.» Λαμία, σ. 53. Τὸ σύστημα τοῦτο ἴσχυσε καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τμηματικὰς μεταφορὰς θάσει «πρωτοκόλλου ἐξελέγξεως», ἀναγράφοντος ὁλόκληρον τὸ ἐξελεγχθέν ποσόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένοντο θεωρήσεις διὰ τὰ μερικὰ ποσά, ποῦ μετεφέροντο ἐκάστοτε, ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ ὑλοτόμου — μεταφορῶς. Τὰς θεωρήσεις ἀντικατέστησεν ἡ «πιστοποίησης μεταφορᾶς», ἀλλὰ πάντοτε ὁ ἐλεγχος τῶν μεταφορῶν ὑπῆρξεν ἢ ἀχίλλειος πτέρνα τῶν ὑλοτομῶν καὶ ἐν γένει τῶν ἀπολήψεων δασικῶν προϊόντων.

θάλλουν χρηματικὴν ἐγγύησιν ἢ νὰ παράσχουν ἀξιόχρεων ἐγγυητὴν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀναλαμβανομένων ὑποχρεώσεων καὶ τὴν ἀπότισιν τῶν τυχόν ἐπιβληθησομένων προστίμων ἕνεκα παραβάσεων τῶν ὄρων τῆς συμβάσεως κλπ.

Βοσκή. Κατ' ἔτος ὁ πρόεδρος κάθε χωρίου παραδίδει εἰς τοὺς δασικοὺς ὑπαλλήλους δῆλωσιν, ἀναγράφουσαν τὸ εἶδος καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ποιμενικῶν ζώων, τὰ ὁποῖα οἱ χωρικοὶ θὰ οδηγήσουν πρὸς βοσκήν εἰς τὰ δημόσια δάση τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου. Οἱ δασικοὶ ὑπάλληλοι λαμβάνοντες τὰς δηλώσεις ὀρίζουν τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν θὰ ἐπιτραπῇ ἡ βοσκή εἰς τὰ δάση, τὸν τρόπον (;) αὐτῆς καὶ τὴν χρονικὴν διάρκειαν. Το αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ ζώεμπορους, οἱ ὁποῖοι προτίθενται νὰ ἀποστείλουν ζῶα τῶν πρὸς βοσκήν εἰς τὰ δημόσια δάση. Διὰ τὰ ποιμνία τὰυτὰ καταβάλλεται δικαίωμα βοσκῆς. Τὰ αὐτὰ ἐφαρμόζονται προκειμένου καὶ περὶ θακουφικῶν δασῶν.

Προκειμένου περὶ τῶν μπαλταλικῶν ἰσχύων ἔχουν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἄρθρα 91 καὶ 92 τοῦ ν. περί γαιῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται τὰ ἄρθρα 62 καὶ 63 τοῦ Δασικοῦ Κώδικος ν. 4173/1929.

Ἡ διαχείρισις τῶν ἰδιωτικῶν δασῶν (κοροῦ) παρέμεινεν ἐλευθέρια. Οἱ ἰδιοκτῆται τῶν δασῶν αὐτῶν ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ τὰ ὑλοτομοῦν κατ' ἀρέσκειαν, μὴ ἀποκλειομένης καὶ τῆς ἐκριζώσεως τῶν δένδρων.

Μὲ τὸν κανονισμὸν «περὶ ξυλικῆς λαμβανομένης ὑπὸ τοῦ Ναυστάθμου (Τερσανῆ) καὶ τοῦ Πυροβολοστασίου (Τόπ - χανῆ)» δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα διότι οἱ κανονισμοὶ οὗτοι δὲν περιέχουν δασικὰς διατάξεις, ἀλλὰ ρυθμίζουν διοικητικὰ ζητήματα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ξυλείαν τῶν ἐν λόγῳ Ὑπουργείων.

5. Τὸ Σχολεῖον τῆς Δασονομίας.

Μὲ τὸν ἀπὸ 16 Σεβᾶλ 1287 (1870) κανονισμὸν ἐρρυθμίσθησαν τὰ κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σχολείου Δασονομίας. Τοῦτο εἶχε διετῆ κύκλον σπουδῶν, μὲ ἐναρξιν μαθημάτων τὴν 1 Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους καὶ λήξιν τὴν 15 Ἰουλίου τοῦ ἐπομένου ἔτους.

Εἰς τὸ Σχολεῖον γίνονται δεκτοὶ νέοι ἡλικίας 18 - 25 ἐτῶν, Ὁθωμανοὶ ὑπήκοοι, ἀρτιμελεῖς, ὑγιεῖς καὶ κατάλληλοι διὰ τὸ δασικὸν ἐπάγγελμα. Τὰ διδασκόμενα μαθήματα εἶναι μαθηματικά, καταμετρήσεις τῶν σωμάτων, φυσικὴ, χημεία, ἰχνογραφία, τὰ σχετικὰ μὲ τὰ δάση, ἦτοι φυτεῦσεις καὶ καλλιέργειαι δασῶν, τρόποι ὑλοτομίας καὶ μεταφορᾶς τῶν ξύλων καὶ τέλος ἐκ τῆς νομοθεσίας νόμοι καὶ κανονισμοί, ἀφορῶντες ἐν γένει εἰς τὰς ἀκινήτους ἰδιοκτησίας καὶ εἰδικῶς τὰ δάση.

Σχετικῶς μὲ τὰ προσόντα τῶν φοιτητῶν οὐδὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν κανονισμὸν τοῦ Σχολείου, φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ζητοῦνται τοιαῦτα, ἀλλ' ἀπλῶς γίνονται δεκτοὶ οἱ δυνάμενοι νὰ παρακολουθήσουν τὰ μαθήματα. (1)

Οἱ ἀποφοιτῶντες ἐκ τοῦ Σχολείου δύνανται νὰ διορίζωνται εἰς κρατικὴν Ὑπηρεσίαν, λαμβάνοντες τὰς κεκανονισμένας ἀποδοχάς. Οἱ μὴ

(1) Ἐν ἄρθρ. 12 τοῦ κανονισμοῦ τοῦ Σχολείου ὀρίζονται τὰ ἐξῆς ὡς πρὸς τὰς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις: Αὐταὶ περιορίζονται εἰς α) τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, β) τὴν ἀριθμητικὴν καὶ γ) τὴν γεωγραφίαν καὶ κυρίως τὴν γεωγραφίαν τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

διοριζόμενοι λαμβάνουν τὸ ἥμισυ τῶν ἀποδοχῶν. Οἱ διοριζόμενοι φέρουν τὸν βαθμὸν τοῦ Δασονόμου.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὴν Σχολὴν τῆς Δασονομίας ἐλειτούργησε καὶ Δασολογικὴ Σχολή, τῆς ὁποίας οἱ ἀπόφοιτοι διορίζοντο Δασάρχαι, καταλαμβάνοντες τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς ἱεραρχίας. Οὕτω καὶ οἱ παρ' ἡμῖν ὑπηρετήσαντες παλαιότερον Νικόλαος Ραφαηλίδης, Ἐπιθεωρητὴς Δασῶν καὶ Π. Δημητριάδης καὶ Ι. Ἰακωβίδης, Δασάρχαι, προήρχοντο ἐκ τῆς Δασολογικῆς Σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλων νομοθετικῶν καὶ διοικητικῶν μέτρων καταφαίνεται, ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔχομεν ἐν Τουρίκῃ κάποιαν δασικὴν ἐξέλιξιν ἐπὶ τὸ ἐπιστημονικώτερον ἢ τουλάχιστον προσπαθείας καὶ προθέσεις πρὸς μίαν τοιαύτην ἐξέλιξιν, τὴν ὁποίαν πολλὰκις ἀνέκοψαν ἐσωτερικὰ αἰτία καὶ ἐξωτερικὰ τοιαῦτα ἀκόμη σπουδαιότερα, ὅπως οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι καὶ ὁ πρῶτος Παγκόσμιος τοιοῦτος.

ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΑΝΟΡΘΩΣΙΣ

Ἡ ἘΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΔΑΣΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

1. Δασικὴ Διοίκησις.

Ἄν καὶ τὸ κύριον καὶ θεμελιωδέστερον ἔργον τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας εἶναι ἡ διαχειρίσις τῶν δασῶν, ὅμως εἰς τὴν θάσιν πάσης ὀργανώσεως τῆς δασοπονίας κείται ἡ ὀργάνωσις τῆς δασικῆς διοικήσεως, ἀνευ τῆς ὁποίας οὐδὲν εἶδος ἢ σύστημα διαχειρίσεως εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπιτυχῶς. Συνεπῶς ἡ ὀργάνωσις τῆς διοικήσεως προηγείται οἰσδήποτε ἄλλης ἐνεργείας, τόσοσ ὡς διατάξεις καὶ διακυβέρνησις τῶν ὑλοτομικῶν ἐργασιῶν ἐν τῷ δάσει, ὅσον καὶ ὡς διατάξεις καὶ διακυβέρνησις εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ διαχειριστικοῦ σχεδίου, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σκοπῶν τῆς δασικῆς πολιτικῆς. Ὅπως δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν διοικήσεως τῆς δασοπονίας ἐνός περιορισμένου καὶ συγκεκριμένου δάσους ἐπιδιώκεται ἡ πραγματοποιήσις τῶν σκοπῶν τῶν τεταγμένων διὰ τοῦ διαχειριστικοῦ σχεδίου, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς διαχειρίσεως τῶν δασῶν ὁλοκλήρου τῆς χώρας ἐπιδιώκεται ἡ πραγματοποιήσις τῶν σκοπῶν ἐνός τεραστίου διαχειριστικοῦ σχεδίου τεταγμένου ὑπὸ τῆς δασικῆς πολιτικῆς. Τοῦτου οἱ σκοποὶ, τὰ μέσα καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν συντελεστῶν τῆς δασοπονίας προδιαγράφονται ὑπὸ τῆς δασικῆς Νομοθεσίας καὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῆς ὡς καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς δασικῆς Ἐπιστήμης, ἐκτελοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν «μονάδων» τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται Δασαρχεῖα, Δασονομεῖα κλπ. καὶ αἱ ὁποῖαι διατάσσονται, καθοδηγοῦνται καὶ ἐποπτεύονται ὑπὸ ἀνωτάτης συντονιστικῆς Ἀρχῆς. Ἡ Ἀρχὴ αὕτη καθορίζει πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας τὴν κρατικὴν δασικὴν πολιτικὴν. Ὡστε ἐν ἀρχῇ εἶναι ἡ δασικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος, διὰ τῆς δασικῆς πολιτικῆς, λαμβάνει ἐπίγνωσιν τοῦ τί θέλει εἰς τὸν τομέα τῶν δασῶν. Κράτος, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει σαφὴ δασικὴν πολιτικὴν, τὸ ὁποῖον δηλαδὴ δὲν γνωρίζει τί ἐπιδιώκει ἀπὸ τὰ δάση του, παραπαλεῖ καὶ ἀσκει τυχαίαν δασικὴν πολιτικὴν, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς ἀποτυχίας.

Ἡ κρατικὴ δασικὴ πολιτικὴ, καθ' ὅλον τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἔτεινεν εἰς ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν: τὴν δημιουργίαν δασικῆς Ὑπηρεσίας. Ὅπως δευτερευόντως ἠσκεῖτο ποῖα τις διαχειρίσις πρὸς κάλυψιν κυρίως ἐπιτοπίων ἀναγκῶν τῶν κατοίκων, φορολογία τῶν δασικῶν προϊόντων καὶ ἀστυνομικῆς φύσεως προστασία τῶν δασῶν, ἀποσκοποῦσα μᾶλλον εἰς τὸν ἔλεγχον διὰ τὴν μὴ διαφυγὴν φόρων καὶ μισθωμάτων τοῦ Δημοσίου.

Ὁ κύριος πάντως στόχος τῆς δασικῆς πολιτικῆς ἦτο ἡ δημιουργία διοικητικοῦ ὀργάνου, τὸ ὁποῖον προσωρινῶς ἀνεπληροῦτο ὑπὸ τῶν δι-

οικητικών οργάνων άλλων δημοσίων Υπηρεσιών. Όπως δὲ εἶδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, μόλις ἐν ἔτει 1893 διὰ τοῦ ν. ΒΡΞΒ ἰδρύθη κεντρικὴ Ὑπηρεσία δασῶν, ὑπαγομένη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν, ἐνῶ ἡ ἐξωτερικὴ ὑπηρεσία ἐξηκολούθει ἀσκουμένη ὑπὸ άλλων Ὑπηρεσιῶν.

Ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπάρξιν δασικῆς Ὑπηρεσίας παρίστατο ἀνάγκη δημιουργίας δασοτεχνικῶς μορφωμένου προσωπικοῦ. Ἡ δημιουργία τοιούτου προσωπικοῦ μόλις κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἤρξατο ἐπιχειρουμένη.

Τὸ Κράτος, προκειμένου νὰ ἐκπαιδεύσῃ δασοτεχνικὸν προσωπικόν, ὀρθῶς ἔδωκε τὸ προβάδισμα εἰς τὸ «μέσης» παιδείας προσωπικόν καὶ λόγῳ τοῦ ἐπιπέδου εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκετο τότε ἡ δασοπονία καὶ λόγῳ τῆς ἀνάγκης, ἡ ὅποια ὑπῆρχε, τῆς ἐπιταχύνσεως δημιουργίας του. Δὲν ἐβράδυνεν οὐχ ἦττον νὰ ἐπιληφθῆ καὶ τῆς δημιουργίας προσωπικοῦ ἀνωτέρας ἢ μάλλον ἀνωτάτης μορφώσεως, διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς Ἑσπερίαν ἔξ διπλωματούχων ἀνωτάτων Σχολῶν τοῦ Ε.Μ.Π. πρὸς σπουδὴν τῆς δασολογίας. Οὕτως ἐνῶ ἐν Βυτίνῃ ἤρξατο ἡ ἐκπαίδευσις Δασοκόμων, ὅπως ἀπεκαλοῦντο οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς, οἱ δὲ ἔξ αὐτῆς ἐξερχόμενοι μετὰ διετῆ κύκλον σπουδῶν διωρίζοντο εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν, πέντε σπουδασταὶ εἰς τὸ Μόναχον καὶ τὸ Τάραντ καὶ εἰς τὴν Βιέννην, μετὰ τετραετῆ κύκλον σπουδῶν, κατηρτίζοντο διὰ τὴν ἀποτελέσουν σοβαρὰ στελέχη τῆς ὑπὸ σύστασιν δασικῆς Ὑπηρεσίας, δεδομένου ὅτι ἐδεσμεύοντο διὰ τῶν συμβολαίων τῶν νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὴν δημοσίαν Ὑπηρεσίαν ἐπὶ δεκαετίαν.

Ἡ προσθήκη, θεβαίως, ἔξ δασολόγων εἰς τοὺς ὑπάρχοντας δύο ἢ τρεῖς, δὲν ἔλυε τὸ ζήτημα τῆς δημιουργίας ἀνωτέρου δασικοῦ προσωπικοῦ, διὰ τοῦ ὁποῦ θὰ ἐστελεχοῦτο ἡ Ὑπηρεσία, οὗτοι ὅμως ἦσαν ἀρκετοὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ ἱκανοὶ μορφωτικῶς, προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς διδακτικόν προσωπικόν εἰς μίαν ἰδρυομένην ἀνωτέραν δασολογικὴν Σχολὴν ἐν Ἀθήναις, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἐγένετο μετὰ πάροdon εἰκοσαετίας. Πάντως τὸ μικρὸν ἐκείνο θῆμα ἦτο οὕτως ἢ ἄλλως ἀξιόλογον ἂν καὶ ἐπὶ τῆς μικρᾶς ταύτης ομάδος ἐστηρίχθησαν ἐλπίδες ὑπερβολικαί, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ὁμιλίας τοῦ τότε Τμηματάρχου δασῶν Κ. Σαμίου. Διότι ἡ ἀπόδοσις τῶν ὀλίγων ἐκείνων δασολόγων δὲν ἐξηρτάτο μόνον ἀπὸ τὴν μόρφωσίν των, οὐτε ἀπὸ τὰς ἀγαθὰς προθέσεις τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ὑπηρεσίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ άλλους παράγοντας, ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεως τῶν ἰθυόντων καὶ τῶν προθέσεων τῆς Ὑπηρεσίας, ἂν καὶ δυστυχῶς, ἡ γόνιμος χρησιμοποίησις τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ ὕλικου προσέκοψεν εἰς ἀνασχετικούς παράγοντας, κειμένους ἐγγύτατα αὐτῶν τῶν ἰδίων, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Οἱ ἔξ ὑπότροφοι δασολόγοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πρῶται σκέψεις περὶ ἰδρύσεως ἐν Ἑλλάδι Δασολογικῆς Σχολῆς.

α. Ὅμιλῶν ὁ Σάμιος ἐν ἔτει 1901 ἐν Ναυπλίῳ, ἐνώπιον τοῦ Γεωργικοῦ Συμβουλίου, ἔλεγεν:

«Ἔχομεν ἤδη νέους, οἱ ὅποιοι ἀπεστάλησαν εἰς Εὐρώπην, ἀφοῦ ἐτελείωσαν ἐνταῦθα τὸ Πολυτεχνεῖον ὡς ἀριστεῖς καὶ ὑπεβλήθησαν ἐνταῦθα εἰς αὐστηρότατον διαγωνισμόν, θὰ σπουδάσωσι δὲ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη εἰς Εὐρώπην, ὅπου διαπρέπουσι μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν των, ὡς ἀριστοὶ. Τοὺς νέους τούτους θὰ τοὺς ἔχωμεν κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

Μὲ αὐτοὺς τοὺς νέους καὶ μετὰ τοὺς ἑνα ἢ δύο δασολόγους τοὺς ὁποίους ἔχομεν, νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ καταρτίσωμεν διδακτικὸν προσωπικόν, ἐπαρκὲς διὰ μίαν Σχολὴν...».

Ἐπὶ τοῦ σχεδίου τούτου χρησιμοποίησε τῶν νέων δασολόγων, ὁ Σάμιος εἶχεν ὁμιλήσει καὶ μετὰ τὸν πρωθυπουργόν Θ. Δεληγιάννην, ὥστε μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅταν τοὺς παρουσίασε εἰς τὸν πρόεδρον, οὗτος τοὺς ἠρώτησεν ἂν αἰσθάνωνται ἑαυτοὺς ἱκανοὺς νὰ ἀναλάβουν τὸ διδακτικὸν ἔργον. «Ἡμεῖς δὲ, λέγουσι οἱ ἴδιοι, μετὰ τοῦ θάρρους ἐκείνου, τὸ ὅποιον μάς παρήκεν ἡ εὐσυνειδησία, μεθ' ἧς ἐπεδόθημεν εἰς τὸ ἔργον τῶν σπουδῶν μας, ἀπληγήσαμεν ὅτι δικαιοῦμεθα ὑπὲρ πάντα άλλον, νὰ θεωροῦμεν ἑαυτοὺς ἱκανοὺς πρὸς τούτο».

Ἄλλο ὅμως νὰ ἔχη κάμει κανεὶς σπουδὰς καὶ ἄλλο νὰ τὰς διδάξῃ ἀπὸ ἔδρας. Βεβαίως ὁ Σάμιος ἤθελε νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον καὶ ἦτο ὀρθὴ αὐτῆ ἡ χρησιμοποίησις, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς ἀναθέσῃ εὐθὺς ἀμέσως τὴν διεύθυνσιν μιᾶς Ἀνωτέρας Δασολογικῆς Σχολῆς, ὅχι ἐν λειτουργίᾳ εὐρισκομένης, ἀλλὰ τότε τὸ πρῶτον συνιστωμένης. Ἐν συνειδήσει μετὰ τὸν πρωθυπουργόν, φαίνεται ὅτι ἐσχεδιάσε τὴν μετάκλησιν ἐκ Γερμανίας ἐνὸς δασολόγου ἐκπαιδευτικοῦ διὰ τὴν ὁργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἴσως καὶ ἐνὸς δευτέρου ὡς καθηγητοῦ. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν, οἱ ἔξ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἐγένοντο ἐνέργειαι πρὸς τὴν ἐν Βερολίῳ ἑλληνικὴν πρεσβείαν. Τούτο μαθόντες οἱ ἔξ δασολόγοι διεμαρτυρήθησαν πρὸς τὸν Σάμιον, χαρακτηρίζοντες τὴν ἀπόφασιν μετακλήσεως ξένων «ὡς κίριον τραῦμα διὰ τὴν φιλοτιμίαν μας». (1)

Τὰ γεγονότα, πού ἐπηκολούθησαν, ὠδήγησαν εἰς τὴν ματαίωσιν καὶ τῆς σκέψεως αὐτῆς καὶ τῆς γονιμωτέρας χρησιμοποίησεως των εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν.

Κύριος λόγος, ὁ ὅποιος ἤγαγεν εἰς τὴν κατασπατάλησιν ἐπὶ ματαίῳ τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ κεφαλαίου, τὸ ὅποιον ἀντεπροσώπευον οἱ ἔξ, εἶναι ἡ ὑπερτροφικὴ των ἐκπαιδευσις. Ἦτο σφάλμα ἢ ἐκπαιδευσις ὡς δασολόγων διπλωματούχων πανεπιστημιακοῦ ἐπιπέδου Σχολῶν, διότι οὗτοι μόνον ὡς καθηγηταὶ τῆς Δασολογίας ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθοῦν. Ἀλλὰ τοιαύτη Σχολὴ δὲν ὑπῆρχε λειτουργοῦσα καὶ οὐτε ἦτο δυνατόν νὰ δημιουργηθῆ ὑπὸ τούτων. Οὐτε ἡ κατάστασις τῆς ἐθνικῆς δασοπονίας ἀπαιτοῦσε μίαν τοιαύτην Σχολὴν, τῆς ὁποίας οἱ ἀπόφοιτοι θὰ ἠσχολοῦντο μετὰ μίαν χαλαρὰν διαχείρισιν καὶ μετὰ τὴν δασικὴν ἀστυνομίαν, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν μοιράρχων, ὑπομοιράρχων καὶ ἀνθυπομοιράρχων. Τούτο ἀκριβῶς συνέβη ἀργότερον μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ σώματος τῶν δασολόγων τῶν μέσων αὐστριακῶν Σχολῶν.

Ἐνῶ οὕτως ἐματαιοῦτο ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἔξ ὡς καθηγητῶν, διεπράχθη ἔτι μεγαλύτερον σφάλμα, τὸ ὅποιον θαρρύνει τὴν διοίκησιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτι ἠθέλησε νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ ὡς Δασάρχας, τῆς σταδιοδρομίας των ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ δοκίμου Δασάρχου καὶ τῆς εἰσόδου των εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν ἐξαρτωμένης ἀπὸ πρακτικὰς ἐξετάσεις, μετὰ ἑτήσιαν ὑπηρεσίαν παρὰ τινι Δασαρχεῖῳ. Αἱ πρακτικαὶ ἐξετάσεις συνίσταντο εἰς ἀνάπτυξιν ἐνώπιον Ἐπιτροπῆς ἐκ καθηγητῶν τοῦ Πολυτεχνεῖου ἐνὸς θέματος ἐκ τῶν κυρίων κλάδων τῆς Δασικῆς

(1) Ἦτο ὀρθὴ ἢ ἐπιφύλαξις τοῦ Σαμίου διὰ τὴν χρησιμοποίησιν των ὡς καθηγητῶν διότι οὗτοι εἶχον μὲν ἀνωτάτην μόρφωσιν, δὲν εἶχον ὅμως ὑποστῆ πραγματικὴν ἀσκήσιν πρὸς ἀπόκτησιν ἱκανότητος διὰ τὴν κατὰλημνιν καθηγητικῆς ἔδρας.

Ὁ Πέτρος Κοντός κατά τὴν ἐποχὴν τῆς διαμάχης του μετὸν Σάμιον.



Ἐπιστήμης καὶ εἰς τὴν σύνταξιν ἑνὸς διαχειριστικοῦ σχεδίου τῶν δασῶν τῶν Δασαρχείων, παρ' οἷς ὑπηρετήσαν ὡς δόκιμοι, συνεπῶς τῶν πευκοδασῶν τῆς Ἀττικῆς ἢ τῆς Μεγαρίδος.

Οἱ ἔξ ἠρνήθησαν νὰ δεχθοῦν τὰς ὑποχρεώσεις αὐτάς καὶ ἐζήτησαν νὰ διορισθοῦν ἀμέσως ἄνευ ἐξετάσεων μετὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δασῶν.

Μὴ γενομένου δεκτοῦ τοῦ αἰτήματός τῶν, εἰς μὲν ἔξ αὐτῶν ἀνεχώρησεν αὐθις εἰς Γερμανίαν, ὅπου συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς τὸ Μαθηματικὰ καὶ ἐπανελθὼν διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, δεύτερος μετὰ τριετίαν προσελήφθη ὡς διευθυντῆς τοῦ βασιλικοῦ κτήματος Μανωλάδος, οἱ δὲ λοιποὶ παρέμειναν καὶ ὑπηρετήσαν ὡς Δασάρχαι ἐν ἀναμονῇ μεταβολῆς τῶν πραγμάτων. Οἱ ἔξ περὶ οὗ ὁ λόγος δασολόγοι εἶναι οἱ ἐν σελ. 240 κατονομαζόμενοι. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Κοντός ἐγένετο διπλωματοῦχος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης, οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου. Οὗτοι ὡς Δασάρχαι οὐδὲν ἀπέδωσαν. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι δὲν συνέταξαν μίαν κἀν διαχειριστικὴν μελέτην, πλὴν τοῦ Κοκκίνου, ὁ ὁποῖος ὡς ἰδιώτης πλέον συνέταξε πολλὰς Ἐκθέσεις, (τὰς ὁποίας καὶ δὲν διακρίνει οὔτε ἐμβριθῆς μελέτη τῶν συνθηκῶν τῆς δασοπονίας, οὔτε ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις τῶν συντελεστῶν αὐτῆς). Διὰ τὴν σύνταξιν διαχειριστικοῦ σχεδίου, τὸ ὁποῖον προέβλεπε τὸ Δ)μα περὶ πρακτικῶν ἐξετάσεων, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, οὐτοὶ προσέβαλον ἀδυναμίαν ἐξ ἀντικειμένου, στηριζομένην εἰς τὰ ἔξῃς.

«... ἢ σύνταξις τοῦ διαχειριστικοῦ σχεδίου δάσους τινὸς ἀπαιτεῖ:

α) λεπτομερεστάτην τοπογραφικὴν καὶ χωροσταθμικὴν ἐργασίαν.

β) μακρὰς μελέτας καὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν κλιματολογικῶν καὶ λοιπῶν συνθηκῶν τῆς δασικῆς βλαστήσεως τῆς χώρας ἡμῶν ὑπὸ δασικὴν ἔποψιν...

γ) μελέτην τῶν πλουτολογικῶν καὶ οικονομικῶν συνθηκῶν τῆς δασικῆς ἡμῶν παραγωγῆς, ἀφοῦ ἔλλείπουσι παρ' ἡμῖν τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ διαχειριστικοῦ σχεδίου ἀριθμητικὰ καὶ στατιστικὰ ἐξαγόμενα. Καὶ

δ) τὴν προηγουμένην σύνταξιν διαχειριστικῶν νόμων καὶ ὁδηγῶν, καθοριζόντων τὰς θεμελιώδεις θάσεις καὶ ἀρχάς, ἐφ' ὧν δέον νὰ βασίζονται τὰ διαχειριστικὰ σχέδια, διότι ἄνευ τοιούτου καθορισμοῦ ἢ σύνταξις διαχειριστικοῦ σχεδίου δάσους ἀποβαίνει αὐθαίρετος, ἢ δὲ ἐπὶ τοιούτου σχεδίου κρίσις ἐπίσης αὐθαίρετος καὶ ἀστήρικτος».

Προσέθετον δὲ ὅτι διὰ τὴν σύνταξιν ἑνὸς διαχειριστικοῦ σχεδίου δάσους ἐκτάσεως 1500 ἑκτ. ἀπαιτεῖται εἰς τὴν Εὐρώπην «κατ' ἐπίσημους στατιστικὰς πληροφορίας» χρόνος ἑνὸς ἔτους καὶ προσωπικὸν ἐκ δύο δασολόγων μετ' ἀναλόγου βοηθητικοῦ προσωπικοῦ.

Ἐποστηρίζοντες αὐτὰ οἱ ἔξ δασολόγοι ἐλησμονοῦσαν ὅτι διαχειριστικὸν σχέδιον τὸ Δ. περὶ πρακτικῶν ἐξετάσεων δὲν ἐννοοῦσε σχέδιον μόνιμον ὡς τοῦτο καθορίζεται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ νόμου (σήμερον), ἀλλὰ εἶδος διαχειριστικοῦ σχεδίου προορισμὸν ἔχοντος νὰ καταδείξῃ ὅτι κατέχουν τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς δασικῆς ἐπιστήμης, διότι ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, ὅλαι αἱ θεωρίαι καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῶν νόμων καὶ τῶν ὁδηγῶν «περὶ τοῦ τρόπου συντάξεως τῶν διαχειριστικῶν μελετῶν» καταλήγουν εἰς τὸν πίνακα τῶν ὑλοτομιῶν. Δὲν ἦσαν λοιπὸν ἀναγκαῖαι αἱ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν κλιματολογικῶν, δασοβοτανικῶν, πλουτολογικῶν, οικονομικῶν καὶ λοιπῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ ληφθῶσι καὶ τελείως ὑποθετικά, οὔτε ἡ ψήφισις νόμων καὶ διαταγμάτων διαχειριστικῶν κλπ., δεδομένου ὅτι τὸ σχέδιον ποῦ τοὺς ἐζητεῖτο δὲν προσωρίζετο νὰ τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν, ἀλλὰ εἰς τὸ ἀρχεῖον, ἐντὸς τοῦ φακέλλου τῶν ἐξετάσεων. Ἡ μακρὰ ἐπιχειρηματολογία τῶν ἔξ δασολόγων δειχνεῖ σαφῶς τὴν ἀπειρίαν των καὶ τὴν ἀνωριμότητά των εἰς τὸ πρακτικὸν πεδῖον καὶ μετὸ θάρρος τῆς ὁποίας ἐζητοῦσαν νὰ γίνουν ἀμέσως πανεπιστημιακοὶ καθηγηταὶ καὶ Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Δασικῆς Διοικήσεως.

Ἔτσι κατεσπαταλήθη εἰς ἀγόνους συζητήσεις τὸ ἐπιστημονικὸν ἐκεῖνο κεφάλαιον καί, ὅπως εἶπομεν, οὐδεὶς ἔξ αὐτῶν μᾶς ἀφῆσεν ἔστω καὶ μίαν δασοπονικὴν ἐργασίαν τῆς συγχρόνου των περιόδου. Μόνον δὲ ὁ Σάμιος κατὰ τὸ 1900 συνέταξε πρόχειρά τινα διαχειριστικὰ πονήματα μετὰ δασοδιαχειριστικῶν χαρτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν διὰ τὸ δημόσιον δάσος Μάνινα ἐκ δρυὸς (βαλανιδιάς) τῆς περιοχῆς Ξηρομέρου καὶ τὸ ἄλλο διὰ τὸ δάσος τῆς Κινέτας Μεγαρίδος ἐκ χαλεπίου πεύκης. Ταῦτα δριμύτατα ἐπικρίνει ὁ Κοντός εἰς ἄρθρον τοῦ δημοσιευθέντος εἰς τὴν ἔφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Ἄστου» (1903) γράφων: «Ἄλλ' ἐπὶ ποίων γνωστῶν τοπογραφικῶν μεθόδων ἢ ἐπὶ ποίας συνεποῦς ἀρχῆς στηρίζεται ἡ σύνταξις τῶν δύο ἐκείνων ρακωδῶν ὀρνιθοσκαλισμάτων, τῶν σοῦϊ γκένερσι σχεδίων Μανίνας καὶ Κινέτας, τὰ ὁποῖα δὲν ἀξίζονται οὐδὲ τὸν χάρτην ἐφ' οὗ ἐγράφησαν» καὶ τὰ ὁποῖα ὁ συντάκτης των ἀποκαλεῖ «τοὺς πρώτους δασολογικοὺς χάρτας καὶ τὴν πρώτην δασολογικὴν ἐργασίαν». Κατὰ Κοντόν οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύουν ταῦτα παρὰ ὅτι ὁ συντάκτης των εἶχε πολὺ ταπεινὴν γνώμην περὶ ἐπιστήμης καὶ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας.

Διὰ τὰ σχέδια αὐτὰ κατηγορεῖ ὁ ἴδιος ἀλλαγῶν τὸν Σάμιον ἐπὶ «ἀστοργία πρὸς τὸ δημόσιον χρήμα διότι ἐδαπανήθησαν ὑπὲρ τὰς 25 χιλιάδας δραχμῶν πρὸς ἀπόκτησιν δύο ἀχρήστων ρακῶν...»

Πάντως, ὅσον ἀτελῆ καὶ ἂν ἦσαν τὰ σχέδια ἐκεῖνα, ἦσαν τὰ πρῶτα διαχειριστικὰ σχέδια, συνοδευόμενα ὑπὸ διαχειριστικῶν χαρτῶν.

Βραδύτερον ὁ Σάμιος ἐξεπώνησε λεπτομερέστατον διαχειριστικὸν σχέδιον διὰ τὰ δάση τῆς Κεφαλληνίας, τὸ ὁποῖον καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1908, ἔργον ἀσυνήθως ὀγκῶδες διὰ τοιαύτας ἐργασίας καὶ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πῶς ἐπίδειξιν εὐρυτέρων γνώσεων καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς καρτίσεως.

Ἐνῶ δὲ ταῦτα συνέβαινον εἰς τὰς τάξεις τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας καὶ εἶχον δυσμενῆ ἐπίδρασιν εἰς τὴν αὐξησιν τοῦ δασολογικοῦ προσωπικοῦ καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ὑπηρεσίας, νέοι σπουδασταὶ εὐρέθησαν πρόθυμοι νὰ σπουδάσουν εἰς τὴν Εὐρώπην δασολογίαν ἰδίαις δαπάναις. Πράγματι κατὰ τὴν περίοδον τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ αἰῶνος μας, ἐν-νέα πτυχιούχοι γυμνασίων μετέβησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐσπούδασαν δασολογίαν ἰδίαις δαπάναις, μετὰ τῶν αὐτῶν δύο ἀνεληθόντες εἰς τὴν θέσιν τοῦ Διευθυντοῦ δασῶν, οἱ Πέτρος Μαρκόπουλος (Παν. Μονάχου) καὶ Κωνστ. Δαμιανὸς (Παν. Βιέννης).

Δυστυχῶς, καμμία θελτίσις τῶν δασικῶν μας πραγμάτων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἐντὸς τοῦ γενικωτέρου πλαισίου τῆς πολιτικῆς καὶ κρατικῆς καταστάσεως τῆς περιόδου ταύτης, ἣ ὁποία ἔβαινε διαρκῶς χειροτερεύουσα, οὕσα ἀπότοκος τῆς ἀδυναμίας τῆς χώρας νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐθνικὴν τῆς ἀποκατάστασιν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν καὶ ἐξηρτάτο ἡ ἀνοδος τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ καὶ ἡ κυρίαν ἐδημερία. Μίαν τοιαύτην μεταβολὴν καὶ θελτίωσιν ἦτο ἀνίκανος νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ κυβερνῶν τὴν χώραν παλαιὸς πολιτικὸς κόσμος, ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὴν ἡγετικὴν τάξιν τῶν ἀρχόντων, τὴν διαδεχθεῖσαν τὴν ὀθωμανικὴν φεουδαλικὴν τάξιν καὶ τῆς ὁποίας αὕτη διέσωζε καὶ συνέχιζε τὴν παράδοσιν.

β. Ἡ κατάστασις ἐφθασε τέλος εἰς ἀδιέξοδον καὶ ἐπέκειντο γεγονότα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιδροῦσαν θαθέως καὶ ἐπὶ τῆς δασικῆς καταστάσεως, προκαλοῦντα ριζικὰς μεταβολάς. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἦσαν ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1909. Ἡ Ἐπανάστασις αὕτη, ἐκραγεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 15 Αὐγούστου 1909 ὑπὸ τοῦ λεγομένου «Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου», τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Νικόλαος Ζορμπάς, εἶχε μὲν ὡς κυρίαν ἐπιδιώξιν τὴν στρατιωτικὴν παρασκευὴν τῆς χώρας καὶ τὴν ἰκανοποίησιν τῶν πό-θων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπεξέτεινε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς καὶ τὴν δρά-σιν τῆς καὶ εἰς τὴν ἐξυγίανσιν τῆς Διοικήσεως καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν ὄλων τῶν κλάδων τῆς διοικητικῆς ἱεραρχίας.

Δὲν διέλαθε τῆς προσοχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ ἀνώματος κατὰ-στασις, ἣ ὁποῖα ἐπικρατοῦσε μετὰ τὸν ὀλιγαριθμὸν ἀνωτέρου δασι-κοῦ προσωπικοῦ καὶ αἱ στεναὶ σχέσεις τοῦ Τμηματάρχου δασῶν Σαμίου μετὰ τὴν Αὐλὴν καὶ μάλιστα τὴν πριγκίπισσαν Σοφίαν. Ὑπὸ τὸ δυσμενὲς πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπικρατοῦσε ἐναντίον ὄλων τῶν πριγκίπων καὶ αὐ-τοῦ τοῦ διαδόχου, τὸ ὁποῖον ἐφθασε μέχρι τοῦ σημείου τῆς διαγραφῆς τῶν βασιλοπαίδων ἐκ τῶν στελεχῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν ἐξαναγκασμόν των εἰς ἀποχώρησιν μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, πάντες οἱ ἀνώτεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ αὐτοὶ οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ὅσοι εἶχον στε-

νοὺς δεσμοὺς μετὰ τὸ βασιλικὸν περιβάλλον, ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὰς θέσεις των. Μετὰ τῶν αὐτῶν καὶ ὁ ἡμέτερος Κωνσταντῖνος Σάμιος.

Οὕτως ἔληξεν ἡ θορυβώδης περίοδος τοῦ Σαμίου, ὁ ὁποῖος παρὰ τὰς καλὰς του διαθέσεις καὶ προσπάθειάς δὲν ἠδυνήθη τίποτε περισσό-τερον νὰ φέρῃ εἰς πέρας εἰμὴ νὰ ξεκινήσῃ τὸν θεσμόν τῶν περι-πλοῦς ἐξωραϊστικῶν ἀναδασώσεων καὶ νὰ ἀφήσῃ ὡς διαδόχους του με-ρικὰ γερὰ δασολογικὰ στελέχη, μέλλοντα νὰ διαδραματίσουν ἱστορι-κὸν ρόλον εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον.

2. Περίοδος 1910 — 1921. Δημιουργία αὐτοτελοῦς Δασικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἰδίου προσωπικοῦ.

α. Ἡ ἀναγεννητικὴ πνοή, ποὺ ἔφερεν εἰς τὴν χώραν ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1909 καὶ ἡ ἀκόλουθη ἐξυγίανσις τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως, ἐπέφεραν ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἐθνι-κῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ μακρὰς δε-καετηρίδας ἐχρόνιζον.

Τὸ τμήμα δασῶν, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Σαμίου, ἀνέλαθεν ὁ Νικ. Σηλιόπουλος, ὁ ὁποῖος συνέχισε τὴν ἀναδασωτικὴν πολιτικὴν τοῦ Σαμίου, τὴν ὁποῖαν σφοδρῶς εἶχεν ἐπικρίνει τὸ 1906 μετὰ τὸ ἄρθρον του «Τὰ νέα δάση μας», τὸσον ἀπὸ δασοπολιτικῆς ἀπόψεως, ὅσον καὶ ἀπὸ δασοτεχνικῆς.

Κατὰ τὸ ἔτος 1911 ἰδρῦθη Ὑπουργεῖον «Γεωργίας, Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας», ὅπερ τελικῶς ἐπωνομάσθη Ὑπουργεῖον «Ἐθνικῆς Οἰκο-νομίας» καὶ περιέλαθεν εἰς τὴν ἀρμοδιότητά του τὴν γεωργίαν καὶ τὰ δάση. Οὕτω τὸ Τμήμα δασῶν τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν ἐγένετο Τμήμα τοῦ νέου τούτου Ὑπουργείου.

Ὁ Σηλιόπουλος εὗρε τὴν εὐκαίριαν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ψήφισιν νομο-θετημάτων τινῶν, τὸ μὲν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐξυγιάνσεως τῶν δα-σικῶν συνθηκῶν ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, τὸ δὲ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς θελτίσεως καὶ αὐξήσεως τοῦ προσωπικοῦ. Οὕτως ἐπέβαλεν ὅπως τὰ πρὸς ἔμπορίαν λήματα τῶν δημοσίων, κοινοτικῶν καὶ μοναστηριακῶν δασῶν διατίθενται πάντοτε διὰ δημοπρασίας, ἐνῶ μέχρι τότε ὁ τρόπος διαθέσεως ἀφήνετο εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κοινοτικῶν ἢ μοναστηριακῶν συμβουλίων, τῶν δὲ δημοσίων δασῶν ἐγκατελείποντο ἐκθετα, ἀφιέμε-να εἰς τὴν εὐνοίαν τῶν Οἰκονομικῶν Ἐφόρων καὶ Δασαρχῶν, συμβαλ-λομένων μετὰ τῶν δασεπιχειρηματιῶν, εἰς θάρος τοῦ Δημοσίου.

Διὰ τοῦ ν. ΓΩ1Θ/1911 ἠύξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν μὲν δασοφυλάκων εἰς 430, τῶν δὲ ἀρχιφυλάκων δασῶν εἰς 70, κατήργησε δὲ τὴν διειρη-μένην εἰς τὴν Δασοκομικὴν Σχολὴν, ἀντικαταστήσας αὐτὴν μετὰ τὸν ὁκτάμη-νον. Ἄλλ' ἡ ὁκτάμηνος αὕτη φοίτησις δὲν ἴσχυσε εἰμὴ μόνον ἐπὶ ἕν ἰστο-ρικὸν ἔτος, ἐπαναφερθεῖσης τῆς διειρημένης.

Μὲ τὸν ν. ΓΩΚΘ ἔλαβε πρόνοιαν «Περὶ ἀποστολῆς εἰς Ἑσπερίαν ὑποτρόφων πρὸς σπουδὴν τῆς δασολογίας» καὶ διὰ τοῦ ΓΖΚΖ τὴν μετά-κλησιν Αὐστριακῶν δασολόγων πρὸς διοργάνωσιν τῆς Δασικῆς Ὑπη-ρεσίας.

β. Αὐστριακὴ Ἀποστολή. Οἱ μετακαλούμενοι δασολόγοι ἀνήρχοντο εἰς τέσσαρας, εἰς τοὺς ὁποίους βραδύτερον προσετέθη καὶ πέμπτος μετὰ τὸν ν. ΔΡΣΤ/1912.

Ἦδη ὅμως ἡ Ἑλλάς εὐρίσκειτο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν καὶ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν δασοφυλάκων καὶ ἀρχιφυλάκων δασῶν ὑπηρετοῦσεν εἰς τὸν στρατόν, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ὡς ἐφεδροὶ ἀνθυπολοχαγοί, διότι ἡ διετής ἐκπαίδευσίς εἰς τὴν Δασοκομικὴν Σχολὴν ἐλογίζετο ὡς ἐπαρκὲς προσὸν διὰ τὸν βαθμὸν τοῦτον. Ἐδημιουργεῖτο οὕτω ζήτημα ὑλωρικοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀντεμετωπίσθη μὲ κάποιαν καθυστέρησιν. Διότι ὅταν κατεφάνη ὅτι ἡ ἐμπόλεμος κατάστασις θὰ παρετεινετο ἐπὶ ἄγνωστον χρόνον, ἐδημοσιεύθη ὁ ν. 684/1914 «περὶ προστασίας τῶν δασῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιστρατεύσεως». Διὰ τοῦ νόμου τούτου ἐδημιουργεῖτο ὁ θεσμὸς τῶν «πολιτικῶν δασοφυλάκων». Ὁ νόμος ὠρίζεν ἐν ἄρθρῳ 1, ὅτι «ἡ ἀποδοχὴ τῶν καθηκόντων τῶν θαρυνόντων τοὺς ὀριζομένους διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ἀποτελοῦσα δι' αὐτοὺς πατριωτικὸν καθῆκον, εἶναι ὑποχρεωτικὴ». Ἡ ὑπηρεσία τοῦ πολιτικοῦ δασοφύλακος ἦτο τιμητικὴ καὶ ἀμισθος, ἀπηλλάσσοντο δὲ ταύτης οἱ ὑπερβάντες τὸ 60ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ἔργον τῶν πολιτικῶν δασοφυλάκων ἦτο περίπου τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῶν δημοσίων δασοφυλάκων (δασοκόμων). Φυσικὰ, ὁ θεσμὸς δὲν ἠῤδοκίμησε καὶ οἱ πολιτικοὶ δασοφύλακες οὐδὲν ἀπέδωσαν.

Ἦδη ὅμως διὰ τῶν νικηφόρων πολέμων 1912—13 ἡ ἔκτασις τῆς Ἑλλάδος ἐδιπλασιαζέτο καθὼς καὶ ἡ δασικὴ ἐν γένει ἔκτασις αὐτῆς, ὡς δεικνύουν οἱ ἐπόμενοι ἀριθμοί:

Γεωγραφικὸν διαμέρισμα	Ἐκτασις	Δασοσκεπῆς	Μερικῶς δασοσκεπῆς
Μακεδονία μετὰ τοῦ Ἄθω	32.629 τ.χ.	7.791 τ.χ.	5.459 τ.χ.
Ἡπειρος	8.819 »	2.068 »	2.293 »
Νῆσοι Αἰγαίου	8.941 »	1.000 »	1.995 »
Νῆσος Κρήτη	8.275 »	240 »	1.284 »
Σύνολον	58.664 »	11.099 »	11.031 »

Ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων ἐμφαίνεται ὅτι τὸ ποσοστὸν δασοσκεποῦς ἐκτάσεως τῶν νέων χωρῶν ἀνήρχετο εἰς 18,92%, τὸ δὲ ποσοστὸν δασοσκεποῦς καὶ μερικῶς δασοσκεποῦς ἐκτάσεως, ἐν συνόλῳ λαμβανομένης καὶ ἀποτελοῦσης τὴν δασικὴν ἔκτασιν αὐτῶν, ἀνήρχετο εἰς 37,6%. Ἰδιαιτέρως ὑψηλὸν ἦτο τὸ ποσοστὸν δασώσεως τῆς Μακεδονίας, ἰδιαιτέρως δὲ χαμηλὸν τῆς Κρήτης.

Μὲ τὴν κατάληψιν τῶν νέων χωρῶν πλῆθος ζητημάτων ἠγείρετο, τὰ ὁποῖα ἔχρηζον τακτοποιήσεως ἢτοι διοικητικῶν, ἰδιοκτησιακῶν καὶ ἄλλων, περὶ τῆς δασικῆς τῶν ὁποίων πλευρᾶς θέλομεν ὀμιλῆσαι κατωτέρω.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐδημοσιεύθη τὸ ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1913 Β.Δ. «περὶ τῆς συμπληρώσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἀνωτέρου προσωπικοῦ τῆς ὑπηρεσίας τῶν δασῶν», ὅπερ ἐκυρώθη διὰ τοῦ ν. 99 τῆς 13.12.1913. Διὰ τῶν νομοθετημάτων τούτων ἐτίθετο εἰς ἐφαρμογὴν ἡ ἀπόφασις περὶ ἀποστολῆς ἀποφοίτων Γυμνασίων ὡς ὑποτρόφων εἰς Αὐστρίαν πρὸς σπουδὴν τῆς δασολογίας καὶ συμπλήρωσιν διὰ τούτων τοῦ ἀνωτέρου δασικοῦ



Ὁ προϊστάμενος τῆς ἐν Ἑλλάδι Αὐστριακῆς Ἀποστολῆς Α. Στένγκελ ἐν ἔτει 1914. (Φωτ. Π. Κοντοῦ)

προσωπικοῦ. Ὁ νόμος οὗτος ἐπέπρωτο νὰ ἔχη σοβαρώτατα ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς δασικῆς ἐξελίξεως τῆς χώρας.

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης χρόνον κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ λεγομένη Αὐστριακὴ Ἀποστολὴ ἀναδιοργανώσεως τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, ἡ ὁποία ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Βυτινᾶν καὶ ἐπελήφθη τοῦ ἔργου τῆς συντάξεως μονίμου διαχειριστικοῦ σχεδίου τῶν δημοσίων δασῶν Νυμφασίας, Φαλάνθου, Ὀρχομενοῦ, Τρικολώνων, Μυλάοντος καὶ Νάσσων, «καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δασοκομικοῦ τμήματος Βυτινῆς ὑπαχθησομένων δημοσίων δασῶν», κατὰ τὸν ν. 182/26.3.1914. Ταυτοχρόνως δὲ σχεδὸν ἦτοι τὴν 31 ἰδίου μηνὸς καὶ ἔτους, ἐψηφίσθη ὁ ν. 216 περὶ προμηθείας διπλῶν χειροπριόνων ἢτοι χειροπριόνων συρομένων καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα (σάρες) «ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς πρὸς αὐτῶν τῆς δασονομίας διὰ τῆς χρήσεως αὐτῶν εἰς τὰς ὑλοτομίας», προφανῶς χάριν διευκολύνσεως τῶν ὑλοτομικῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀποστολῆς. Ὁ Κοντός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν περίοδον 1910—1914 ἠῤρευεν εἰς τὴν Βυτινᾶν ὡς διευθυντὴς τῆς Δασοκομικῆς Σχολῆς, γράφει διὰ τὰ σχέδια αὐτά, ὅτι τελικῶς δὲν ἐπερατώθησαν (ὑπὸ τῆς Ἀποστολῆς) «καίτοι αἱ δαπάναι διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν δασικῶν τοπογραφικῶν χαρτῶν καὶ τὴν σύνταξιν τῶν διαχειριστικῶν σχεδίων ἀπέβησαν ἐνιαχοῦ λίαν δυσανάλογοι πρὸς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ταῦτα πάντα προωρίζοντο καὶ τὰς προσόδους τῶν δασῶν τούτων, ὑπερβάσαι εἰς τινος περιοχᾶς ἴσως καὶ τὴν ἀξίαν τῶν οἰκείων δασῶν» (Δασικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία, σ. 239).

Ἄλλὰ τὸ γεγονός τῆς συντάξεως διὰ τῆς πολυτελεστεράς οδοῦ διαχειριστικῶν σχεδίων εἶναι ἡ μικροτέρα ζημία, εἰς ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς Αὐστριακῆς Ἀποστολῆς. Διότι διὰ τῆς συντάξεως διαχει-

ριστικῶν σχεδίων δασῶν τιῶν, δὲν ἐξέπληροῦτο ὁ σκοπὸς τῆς διοργανώσεως τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, μὲ τὸν ὁποῖον οὔτε ἠσχολήθη οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ ἀσχοληθῇ ἡ Ἀποστολή. Διότι μία τοιαύτη ἐργασία εἶναι ἡ μάλλον ἀτυχῆς, δεδομένου ὅτι οἱ ξένοι ἀγνοοῦν πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν χώραν καὶ τὸν λαόν, τοῦ ὁποῖου ἐρχονται νὰ ἐργασθῶσιν τὴν δασικὴν Ὑπηρεσίαν. Μὴ γνωρίζοντες δὲ τί ἄλλο νὰ πράξουν οἱ δασολογοὶ τῆς Ἀποστολῆς ἐπεδόθησαν εἰς τὴν σύνταξιν διαχειριστικοῦ σχεδίου, θέλοντες οὕτω νὰ διδάξουν εἰς τοὺς Ἕλληνας δασολόγους κάτι, τὸ ὁποῖον ὑπετίθετο ὅτι ἀγνοοῦσαν. Οὕτω δὲ νὰ φθάσουν οἱ ἐπιστήμονες ἐκεῖνοι εἰς τὸ λήμμα τῶν δασῶν, πού ἐμελετοῦσαν, κατήρτισαν γενικοὺς πίνακας μάζης (μαζοπίνακας), πίνακας μάζης κατὰ τάξεις, ὕψων, πίνακας ἀπολύτων μορφοδεικτικῶν κλπ. Τούτους ὡς ἀκαδημαϊκοῦ ἐπιπέδου ἐργασίαν περιέλαβον εἰς τὸ «Δασικὸν Ἡμερολόγιον 1926» οἱ ἐκδόται του Π. Μαρκόπουλος καὶ Μ. Λισμάνης, ἀκόμη δὲ καὶ τὰ φύλλα παχυμετρήσεως δοκιμαστικῶν ἐπιφανειῶν καὶ τὸν γραφικὸν προσδιορισμὸν τῆς μέσης στηθιαίας διαμέτρου καὶ ἄλλα στοιχεῖα, τονίζοντες τὴν πηγὴν τῶν «κατὰ τὴν Αὐστριακὴν Ἀποστολὴν» ὡς μέγα γεγονός. (Βλ. σελ. 308, 312, 314, 315 κλπ.). Καὶ ἡ μὲν Αὐστριακὴ Ἀποστολὴ μετ' ὀλίγον ἀνεκλήθη συνεπιπέτῃ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, αἱ ἐργασίαι ὅμως διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σχεδίων συνεχίσθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων δασολόγων καὶ ἐπερατώθησαν κατὰ τὸ 1925.

γ. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως, λήγοντος τοῦ 1913, ὁ τμηματάρχης δασῶν Ν. Σηλιόπουλος ἀπεβίωσε συνεπιπέτῃ θανάτου καὶ ἐκλήθη εἰς τὸ Τμήμα δασῶν ὁ Πέτρος Κοντός, ἐξέχουσα φυσιολογία τοῦ δασολογικοῦ κόσμου ἐν Ἑλλάδι. Εἶναι ὁ εἰσαγωγὴν τὴν δασικὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ μορφώσας γενεὰς δασολόγων, ὁ καταλιπὼν τὰ θεμελιώδη συγγράμματα τῆς Δασολογίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ καλύψας μὲ τὴν προσωπικότητά του χρόνον πλεόν τῆς τεσσαρακονταετίας.

Ὁ Κοντός, κατανοῶν ὅτι ἀνεὺ δασολογικῶς μορφωμένου προσωπικοῦ καὶ εἰς ἱκανὸν ἀριθμὸν δρώντος εἰς τὴν χώραν οὐδεμία πρόδοδος εἶναι νοητὴ εἰς τὸν δασικὸν τομέα, ἐστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ προσωπικοῦ τούτου εἰς τὸν συντομώτερον δυνατόν χρόνον. Πρὸς τοῦτο ἐξετέλεσε τὸν ν. 99/1913, διὰ τοῦ ὁποῖου προεβλέπετο ἡ ἀποστολὴ ἐτησίως καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1913, 1914, 1915 καὶ 1916 ἀνὰ 15 κατ' ἀνώτατον ὄριον ἀποφοίτων γυμνασίων «εἰς Αὐστριακὰς Ἀνωτέρας Σχολὰς Δασολογίας. Τῷ Ὑπουργεῖῳ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἐναπόκειται ἡ ἐκλογή τῆς Σχολῆς» (ἄρθρ. 1 Β.Δ. 12.8.1913). Λόγῳ ὅμως τοῦ ἐν τῷ μεταξύ ἐκραγέντος πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, ἡ ἐκτέλεσις τοῦ προγράμματος αὐτοῦ δὲν ὑπῆρξε πλήρης. Ἐκ τῶν 60 δυναμένων νὰ φοιτήσουν εἰς τὰς αὐστριακὰς σχολὰς, ἐφοίτησαν μόνον 33—35 καὶ ἐκ τούτων μόνον 26 εἰσῆλθον ἢ παρέμειναν εἰς τὰς τάξεις τῆς Ὑπηρεσίας. Ἐκ τῶν λοιπῶν, τρεῖς μὲν ἔπεσαν ἐν πολέμῳ, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπελύθησαν ἢ παρητήθησαν.

3. Πρὸς ἴδρυσιν ἐν Ἑλλάδι Ἀνωτέρας Δασολογικῆς Σχολῆς.

α. Εἰς τὸ αὐτὸ Β.Δ. ἐγένετο λόγος περὶ ἱδρύσεως ἐν Ἀθήναις «μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀπαιτουμένων προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν, Ἀνωτέρας Σχολῆς Δασολογίας», χωρὶς ὅμως νὰ λαμβάνεται συγκεκριμένη

νομοθετικὴ τις μέριμνα. Ἡ πρόθεσις τοῦ Τμήματος περὶ τῆς ἱδρύσεως Σχολῆς ἐπανελαμβάνετο κατωτέρω, ὅπου ἐγένετο λόγος διὰ τὴν συμπλήρωσιν τριῶν ἐδρῶν εἰδικῶν καθηγητῶν «διὰ τὴν ἐν καιρῷ ἰδρυθησομένην Ἀνωτέραν Σχολὴν Δασολογίας ἐν Ἀθήναις». Τὸ θετικὸν δὲ μέτρον, τὸ ὁποῖον πράγματι ἐλαμβάνετο καὶ ἐτίθετο εἰς ἐκτέλεσιν, ἦτο ἡ ἀποστολὴ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν δύο πτυχιούχων τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς ἐπανελαμβάνετο κατωτέρω, ὅπου ἐγένετο λόγος διὰ τὴν συμπτῶν Πολιτικῶν Μηχανικῶν τοῦ Ε. Μ. Π. πρὸς ἐκπαίδευσιν. Καθωρίζετο δὲ ὅτι οἱ ὑπότροφοι ὑπεχρεοῦντο νὰ παρακολουθήσουν καὶ περατώσουν τὰ θεωρητικὰ μαθήματα δασολογίας ὡς τακτικοὶ σπουδασταὶ εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ Ἀνωτάτην Σχολὴν Γεωργίας, νὰ ἀσκηθῶσι δὲ κατόπιν πρακτικῶς ἐπὶ διετίαν, ἵνα μετὰ ταῦτα ὑποστῶσι τὴν κεκανονισμένην δοκιμασίαν ἱκανότητος πρὸς κατάληψιν ἑδρας καθηγητικῆς εἰς μ ε σ α ς Σ χ ο λ ᾶ ς Δ α σ ο λ ο γ ί α ς. Ἐκ τούτων οἱ μὲν δύο πτυχιούχοι τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς θὰ ἐζητάζοντο «εἰς τὴν φυσιολογίαν τῶν φυτῶν, δασοκομίαν, ὑλοχρηστικὴν καὶ ὑλωρικὴν, ὁ δὲ τοῦ Πολυτεχνείου εἰς τὴν καταμέτρῃσιν ξυλείας, κανονισμὸν τῆς ἀξίας τῶν δασῶν (1) καὶ εἰς ἐκτίμησιν ἀξίας δασῶν» (ἄρθρ. 3).

Εἰς ἐκτέλεσιν τῶν διατάξεων τούτων ἀπεστάλησαν ὡς ὑπότροφοι τῆς κυβερνήσεως εἰς Βιέννην δύο πτυχιούχοι τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς, ὁ Θρασύβουλος Βλησίδης καὶ ὁ Ἀναστάσιος Οἰκονομόπουλος ἐν ἔτει 1914 καὶ διὰ τετραετῆ φοίτησιν. Ἀμφότεροι εἶχον διὰ συμβολαίου τὴν υποχρέωσιν νὰ εἰδικευθοῦν εἰς κλάδους τῆς δασικῆς παραγωγῆς, ἐνῶ ὁ τρίτος ὑπότροφος δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἀποσταλῇ. (2)

Οὕτω κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐτῶν 1914—1921 ἐφοιτοῦσαν εἰς διάφορους δασικὰς Σχολὰς τῆς Αὐστρίας ὑπότροφοι τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πτυχιούχοι Γυμνασίων, ὅπως καταλάβουν θέσεις Δασαρχῶν εἰς τὴν Δασικὴν Ὑπηρεσίαν, δύο δὲ πτυχιούχοι Πανεπιστημίου, προοριζόμενοι διὰ καθηγητικὰς ἑδρας. Περατωθῆσαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων «προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν» ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου 1917 ὁ ν. 833, διὰ τοῦ ὁποῖου ἱδρύετο ἐν Ἀθήναις Ἀνωτέρα Δασολογικὴ Σχολή. Περὶ αὐτῆς καὶ τῆς δασικῆς παιδείας ἐν γένει θὰ ὀμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἐπανερχόμεθα ἤδη εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἀπὸ τοῦ 1914 περιόδου, ἡ ὁποία εἶναι μετὰ γεγονότων σημαντικῶν.

β. Ἀναδιοργάνωσις τῆς ἐξωτερικῆς Ὑπηρεσίας τῶν δασῶν. Μὲ τὸν ν. 488 τοῦ 1914 ἐπιχειρεῖται νέα ὁργάνωσις τῆς ἐξωτερικῆς Ὑπηρεσίας τῶν δασῶν, ἡ ὁποία ἀπομακρύνεται οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν ὁργάνωσιν τῆς Ὑπηρεσίας, ὡς αὕτη εἶχε ρυθμισθῇ διὰ τῶν νόμων ΧΙΓ τοῦ 1877 καὶ ΒΡΞΒ/1893.

Μὲ τὸν ν. ΧΙΓ τοῦ 1877, ὡς γνωστόν, τὰ μὲν ὑλωρικὰ ἔργα, τουτέστιν τὰ ἀστυνομικὰ, φυλάξεως καὶ προστασίας τῶν δασῶν καὶ διώξεως τῶν δασικῶν ἀδικημάτων εἶχον ἀνατεθῆ εἰς τὴν Χωροφυλακὴν, τὰ δὲ διαχειριστικά, περιοριζόμενα εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἐτησίων πινακῶν ὑλοτομίας, τὴν ἐκδοσιν τῶν ἀδειῶν ὑλοτομίας καὶ τὴν θεθαίωσιν τῶν φόρων καὶ μισθωμάτων, εἰς τὰς οἰκονομικὰς Ἐφορίας. Ἀλλ' οὔτε οἱ ἔφο-

(1) Ἐννοεῖ τὴν ὑλοστατικὴν Forst Statistik.

(2) Βλ. κατωτέρω κεφ. Ζ § 3.

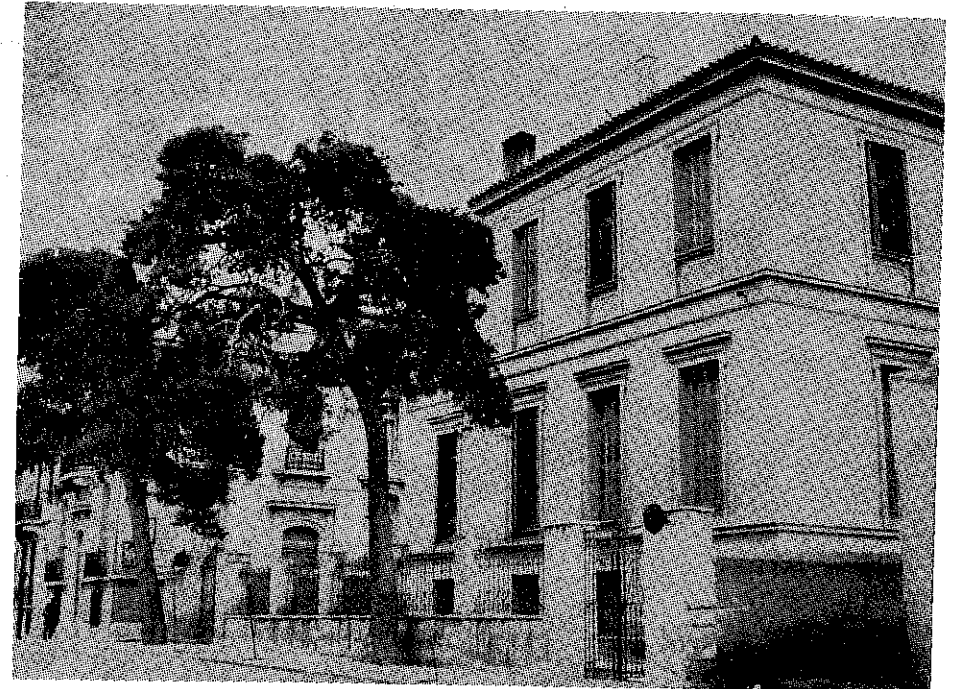
ροι εξετέλουν αποκλειστικῶς δασοοικονομικά ἔργα, ὅπερ δὲν ἦτο καὶ ἀναγκαῖον, οὔτε οἱ μοίραρχοι καὶ ἄλλοι ἄνδρες τῆς Χωροφυλακῆς μόνον ὕλωρικά.

Δεκαπέντε περίπου ἔτη θραδύτερον δημοσιεύεται ὁ ν. ΒΡΞΒ τοῦ 1893, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ μὲν τὸ αὐτὸ σχῆμα Ἐφορία — Χωροφυλακῆ, εἰσάγει ὅμως ἓνα οὐσιῶδες στοιχεῖον, καθ' ὃ εἰς θέσιν Δασάρχου δὲν διορίζεται κατ' ἀποκλειστικότητα ἀξιωματικὸς τῆς Χωροφυλακῆς, ἀλλὰ καὶ δασολόγος, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει.

Ὁ ν. 488 τοῦ 1914 ἀντιθέτως προβλέπει ὅπως εἰς θέσιν Δασάρχου διορίζεται κατ' ἀποκλειστικότητα δασολόγος, μόνον δὲ εἰς περίπτωσιν ἐλλείψεως δασολόγου εἶναι δυνατόν νὰ διορισθῇ ἀξιωματικὸς τῆς Χωροφυλακῆς, τῶν ὁποίων ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ ἀριθμὸς δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ συνολικῶς τοὺς δέκα. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐν ἔτει 1914 ὑπῆρχον ἤδη ἀρκετοὶ δασολόγοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, δυνάμενοι νὰ καλύψουν τὰς ὀργανικὰς θέσεις τῶν Δασαρχῶν, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Δασαρχείων ἀνερχομένου εἰς 38.

Πράγματι κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1914 δεκαετίαν πολλοὶ πτυχιούχοι Γυμνασίων ἔλαβον τὴν πρωτοβουλίαν νὰ σπουδάσουν ἰδίαις δαπάναις τὴν δασοοικονομικὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ ἤδη εὕρισκοντο διαθέσιμοι. Ἐξ ἄλλου ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία ὄχι μόνον ἀπερρόφησε τοὺς ἐξ αὐτῶν διπλωματούχους, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς οἱ ὁποῖοι, λόγῳ τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως, εἶχον ἀναγκασθῆ νὰ διακόψουν τὰς σπουδὰς των, τοὺς προσέλαθε μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ προσωρινοῦ δοκίμου Δασάρχου. Οἱ τελευταῖοι ὅμως οὗτοι ὑπεχρεοῦντο ὅπως μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ὑπογραφήν τῆς εἰρήνης ἐπανεέλθουν εἰς τὰς Σχολὰς των, τύχουν διπλώματος καὶ ἐπιστρέφοντες καταλάβουν θέσιν ὀριστικοῦ Δασάρχου (νόμος 559/1914). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Δασικὴ Διοίκησις εἰργάζετο ἀθροῦς, ὑποκαθιστῶσα τὸ ἐκ τῆς Χωροφυλακῆς ἀνώτερον προσωπικὸν διὰ δασολόγων, ἀποβλέπουσα καὶ εἰς τοὺς ἐν Αὐστρίᾳ ὑποτρόφους καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας ἀποφοίτους τῆς ὑπὸ ἴδρυσιν Ἀνωτ. Δασολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, πρὸς ἐπ' ἀνδρῶσιν τῆς ὁποίας μὲ διδακτικὸν προσωπικὸν ἐξεπαιδεύοντο ἐπίσης εἰς τὴν Αὐστρίαν δύο, πανεπιστημιακοὺ ἐπιπέδου, διπλωματοῦχοι.

Τμηματάρχης δασῶν, εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἦτο κατὰ τὴν περίοδον 1914 — 1917 ὁ Πέτρος Κοντός. Ἡ περίοδος αὕτη εἶναι μία τῶν ταραχωδεστέρων καὶ πλέον ἀνωμάτων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς χώρας, ἡ ὁποία εὕρισκετο ἐν ἡμιεμπολέμῳ καταστάσει. Ἐν μέσῳ ἐξαιρετικῶν ἀντιξιών περιστάσεων, ὁ Κοντός δὲν ἔπαυσεν ἐργαζόμενος εἰς τὴν πραγματοποιήσιν ἔργων, τὰ ὁποία εἶναι ἔργα εἰρήνης. Τὸ ἰδανικόν του ἦτο ἡ δημιουργία δασικῆς Ὑπηρεσίας, μὲ ἀνώτερον ἐπισημονικὸν προσωπικόν, μὲ κατώτερον προσωπικόν ἐκ δασοφυλάκων καὶ μόνον, ἀνευ τοῦ μέσου ἐκ δασονόμων προσωπικοῦ, τοῦ ὁποίου δὲν ἔβλεπε τὴν χρησιμότητα. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ τὸ προσωπικόν αὐτό, τὸ ἐπιστημονικόν, ἀπαραίτητος ἦτο ἡ ἴδρυσις Ἀνωτέρας Δασολογικῆς Σχολῆς, ὄχι μόνον διὰ νὰ μὴ ξεαρτᾶται ἡ χώρα ἀπὸ τὰς εὐρωπαϊκὰς Σχολὰς, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ δημιουργηθῇ δασικὴ ἐπιστήμη «ἐλληνική», προερχομένη ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν ἐλληνικῶν ἐδαφοκλιματικῶν, βοτανικῶν, δασοκομικῶν καὶ ἄλλων συνθηκῶν. Χαρακτηριστικοὶ τῆς νοοτροπίας του ταύτης εἶναι οἱ τίτλοι τῶν συγγραμμάτων του: «Ἑλληνικὴ Δασοκομία», «Διαχειρίσις ἐλληνικῶν δασῶν», «Δασικὴ πολιτικὴ ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι».



Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀνωτέρα Δασολογικὴ Σχολὴ κεκμημένη εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Μιχ. Βόδα καὶ Σμύρνης.

Παρὰ τὴν ἀντιξοότητα, λοιπόν, τῶν συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος, ὁ Κοντός εἰργάζετο μὲ πίστιν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἰδανικοῦ του. Ἐν τούτοις δὲν κατέστη δυνατὴ, ὡς προανεφέρθη, ἡ ἐκπαίδευσίς τῶν 60 δασολόγων ὑποτρόφων εἰς τὴν Αὐστρίαν, μόλις δὲ οἱ ἡμίσεις ἐκ τούτων ἠδυνήθησαν νὰ καταστοῦν διπλωματοῦχοι καὶ ἐξ αὐτῶν περὶ τοὺς 26 εἰσήλθον εἰς τὰς τάξεις τῆς Ὑπηρεσίας.

Ἀλλὰ τῶν ὑποτρόφων τούτων δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἀποστολὴ εἰς ἀνωτέρας δασολογικὰς σχολὰς, διότι τὰ ἐπιλεγέντα σχολεῖα ἦσαν πρακτικὰ ἰδιωτικὰ δασολογικὰ ἐκπαιδευτήρια, παρέχοντα πρακτικὴν μάλλον μόρφωσιν, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ἀκόμη καὶ ἡ ἐκπαίδευσίς τῶν διπλωματούχων ἐπιστημόνων, τῶν εἰδικευμένων διὰ κατάληψιν διδακτορικῶν ἐδρῶν εἰς τὴν Ἀνωτ. Δασολογικὴν Σχολὴν Βλησίδη καὶ Οἰκονομοπούλου, προσέκοψεν εἰς μὴ ἀναμενόμενα ἐμπόδια, μόνον δὲ ὁ πρῶτος ἠδυνήθη νὰ περατώσῃ τὰς σπουδὰς του ἐγκαίρως, ἐνῶ ὁ δεύτερος πολὺ ἀργὰ εἰδοποιήθη ἐξ Ἀθηνῶν νὰ μὴ εἰδικευθῇ εἰς τὰ τοῦ κλάδου τῆς δασικῆς παραγωγῆς, ὡς ὑπεχρεοῦτο διὰ τοῦ συμβολαίου του, ἀλλὰ εἰς τὸν κλάδον τῆς διαχειριστικῆς τῶν δασῶν, διότι αἱ ἔδραι τῶν μαθημάτων τῆς δασικῆς παραγωγῆς εἶχον ἐν τῷ μεταξύ καταληφθῆ. Ἀλλὰ τουλάχιστον τὸ μέγα γεγονός τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀνωτ. Δασολογικῆς Σχολῆς εἶχεν ἐπὶ τέλους πραγματοποιηθῆ, ἔπειτα ἀπὸ τόσας ματαίας προσπάθειας.

Ἀνάγκη ὅμως ὅπως καὶ πάλιν πλαισιώσωμεν τὰ δασικὰ περιστατικὰ μὲ τὰ περιστατικὰ τοῦ περιβάλλοντος ἦτοι μὲ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ γεγονότα τῆς περιόδου, πολιτικά, κοινωνικά, ἐθνικά καὶ ἄλλα.

4. Ο έθνικός διχασμός. Η εκθρόνισις του βασιλέως Κωνσταντίνου. Η μεταφορά της έδρας της Κυβερνήσεως Έθνικής Αμύνης από Θεσσαλονίκης εις Αθήνας. Η ίδρυσις του Υπουργείου Γεωργίας και της Ανωτ. Δασολογικής Σχολής.

α. Ο διχασμός άρχεται με την αναχώρησιν των Βενιζέλου, Κουντουριώτη και λοιπών διαφωνούντων με την έξωτερικήν πολιτικήν του βασιλέως Κωνσταντίνου από Πειραιώς εις Χανιά την 16 Σεπτεμβρίου 1916, όπόθεν τελικώς κατέληξαν εις την Θεσσαλονίκην. Η σχηματισθείσα έν Θεσσαλονίκη Κυβέρνησις της Έθνικής Αμύνης, αναγνωρισθείσα ντε γιουρε υπό των κυβερνήσεων της Συνεννόησεως (Αντάντ), έκήρυξε τον πόλεμον έναντιον της Γερμανίας, Αυστροουγγαρίας, Βουλγαρίας και Τουρκίας, ένω ή έν Αθήναις Κυβέρνησις έτήρει ουδετερότητα έναντι των έμπολέμων. Άλλ' ή νόθος αύτη κατάστασις δέν ήτο δυνατόν να μη καταλήξει εις ρήξιν μεταξύ των δύο καθεστώτων, τοσοῦτο δέ μάλλον καθ' όσον άνεμιγνύοντο οί ξένοι ποικιλοτρόπως εις τὰ έσωτερικά της χώρας. Οίονει δέ ως προανάκρουσμα της ρήξεως ήλθον τὰ λεγόμενα Νοεμβριανά, ήτοι συγκρούσεις ένοπλοι με πολλά θύματα μεταξύ του ελληνικού στρατού και των συμμαχικών στρατευμάτων, κυρίως Γάλλων και όλιγώτερον Άγγλων. Τά γεγονότα αύτά συνέβησαν κατά τας 18 και 19 Νοεμβρίου 1916.

Αποτελέσμα των συγκρούσεων αύτων ύπήρξεν ο οικονομικός αποκλεισμός της Ελλάδος διά του γαλλικού κυρίως στόλου, ο όποιος διήρκεσεν επί έξάμηνον και έξηνάγκασε τον βασιλέα Κωνσταντίνον να αποδεχθί το τελεσίγραφον των Συμμάχων να αποχωρήση έξ Ελλάδος, αναγορευθέντος βασιλέως του δευτεροτόκου υίου του πρίγκιπος Άλεξάνδρου. Η αναχώρησις του βασιλέως μετά της βασιλικής οικογενείας έγένετο εις τας 2 Ιουνίου 1917 και εις τας 14 του ίδιου μηνός μετεφέρθη ή Κυβέρνησις Βενιζέλου εις Αθήνας, άποκατασταθείσης ούτω της ένότητος του Κράτους.

Καθ' άπαν το διάστημα της τετραετίας ταύτης, δύο δασικά φυσιογνωμία επικρατούσαν εις την χώραν. Η μία ήτο ή του Πέτρου Κοντού και ή άλλη ή του Ιωάννου Κοκκίνη. Έκ τούτων ο μέν πρώτος έτύγχανε προϊστάμενος της Υπηρεσίας των δασών (Τμηματάρχης Υπουργείου Έθνικής Οικονομίας), ο δέ δεύτερος γενικός διευθυντής των βασιλικών κτημάτων ήτοι Μανωλάδος, Τατοΐου, Πολυδενδρίου και Μεγάλου Ρέματος επί του Βερμίου. Αμφότεροι οί διαπρεπείς οδοι δασολόγοι ήσαν άφωσιωμένοι εις τον βασιλέα Κωνσταντίνον, πράγμα το όποίον άποτελοῦσε διά το θενιζελικόν καθεστώς θανάσιμον άμάρτημα. Όπως και αντίθετως, άποτελοῦσε θανάσιμον άμάρτημα ή ιδιότης του θενιζελικού διά τους λεγομένους «βασιλικούς». Ητο δέ λίαν δυσχερές να τηρήση τις έξτω και κατά τύπους ουδετερότητα, διότι ούτω καθίστατο ύποπτος και εις τους μέν και εις τους δέ. Κατ' άκολουσίαν ήσαν γνωστά τὰ αισθήματα άμφοτέρων των δύο τούτων δασολόγων ως άκραιφνώς φιλοβασιλικών. Τούτου ένεκα, μετά την εκθρόνισιν του Κωνσταντίνου και την αναχώρησιν αυτού και όλοκλήρου της βασιλικής οικογενείας έξ Ελλάδος εις τας 2 Ιουνίου 1917 και την ανάληψιν της Κυβερνήσεως υπό του Βενιζέλου, δύσκολος κατέστη ή θέσις των δημοσίων ύπαλλήλων και μάλιστα των ανώτερων διοικητικών στελεχών. Πολλοί άπελύθησαν από τας θέσεις των, μεταξύ των όποιων και ο Κοντός, ή δέ θέσις του προϊστάμενου της Δασικής Υπηρεσίας έχήρευσεν επί διετίαν περίπου.

Άλλ' ή Κυβέρνησις Βενιζέλου, πρέπει να όμολογηθί, δέν ήτο στεΐρα Κυβέρνησις, μόνον διά τὰ κομματικά αύτης συμφέροντα μεριμνώσα, αλλά δημιουργική Κυβέρνησις, μεριμνώσα διά τὰ πολεμικά έργα, έφ' όσον άκόμη διαρκοῦσεν εις την Μακεδονίαν ο πόλεμος, μετά δέ την ύπογραφήν της ειρήνης, ο άρχηγός αύτης συνεχώς εις την Εύρώπην άπουσιάζων, ήγωνίζετο άγώνας διπλωματικούς διά να άποσπάση κέρδη ύπέρ της Ελλάδος και να πραγματοποιήση τον μέγα πόθον του ελληνικού έθνους διά την πλήρη άποκατάστασίν του. Το δημιουργικόν έργον της Κυβερνήσεως έξεδηλώθη και εις έσωτερικά ζητήματα και εύθύς άμέσως από της έγκαταστάσεώς της εις Αθήνας, διά Διατάγματος ίδρυσε το Υπουργείον Γεωργίας, του όποιου μεγίστη ήτο ή σπουδαιότης, λόγω των νέων χωρών, αί όποία προσηρτώντο εις την Ελλάδα, της αύξήσεως των δημοσίων κτημάτων, πλείστα των όποιων ήσαν δασικά, των ζητημάτων ιδιοκτησίας, τὰ όποία έγεννώντο, συνοδευόμενων από πολυπλοκα θέματα άποζημιώσεων κλπ. Το Διάταγμα τούτο έκυρώθη διά του ν. 853 έκδοθέντος την 8ην Σεπτεμβρίου 1917, ύπήχθησαν δέ εις το νέον Υπουργείον αί Υπηρεσίαι Γεωργίας, Δασών και Δημοσίων κτημάτων. Η Δασική Υπηρεσία, άποσπασθείσα από το Υπουργείον Έθν. Οικονομίας, προήχθη εις Διεύθυνσιν με τρία Τμήματα: Α' Δασικόν, Β' Δασικόν και Γ' Τεχνικόν.

Ο Κοντός, συνεπώς, άπελύθη καθ' ήν στιγμήν, ως προϊστάμενος της Υπηρεσίας, θα προήγετο φυσικώς εις Διευθυντήν. Άλλ' ή έξεύρεσις αντικαταστάτου ήτο έξ ίσου δυσχερής. Καί κατ' άρχάς μέν άνετέθη ή Διεύθυνσις προσωρινώς εις τον Μ. Λισιάνην, χωρίς να προαχθί οδοι εις Διευθυντήν, διότι δέν έκρίνετο ως έχων την απαιτουμένην βαρύτητα, θέσιν εις την όποιαν πάντως παρέμεινεν επί έν περίπου έτος (1917 — 18), μετά δέ τούτον ή Διεύθυνσις άνετέθη εις τον νομικόν Γεώργ. Σίδηρην, πολιτευτήν, συγγραφέα γεωργοοικονομικών μελετών, διατελέσαντα και Υπουργόν Γεωργίας. Οδοι παρέμεινεν εις την Διεύθυνσιν επί τινας μήνας, από του τέλους του 1918 μέχρι των μέσων Απριλίου 1919. Τότε δέ έλύθη όριστικώς το θέμα του Διευθυντού δασών, δι' έπεμβάσεως έκ Παρισίων αυτού τούτου του Βενιζέλου, έπιβαλλόντος την πρόκρισιν του Ιωάννου Κοκκίνη.

Εις την λύσιν Κοκκίνη θα είχε καταλήξει ή Κυβέρνησις ήδη από του 1917, αλλά το ζήτημα είχε προσκρούσει εις άπρόβλεπτον περιπλοκήν του Κοκκίνη με την ύπόθεσιν της μεγάλης καψάλας του Τατοΐου, περι της όποιας είναι ένδιαφέρον να όμιλήσωμεν ένταῦθα.

5. Η διά πυρός καταστροφή του βασιλικού δασοκτήματος Τατοΐ.

Περί ώραν 10 π.μ. της 30 Ιουνίου 1916 ένεφανίσθη πυρκαϊά εις μακρυσμένον σημείον του δασους Τατοΐ, ή όποία δέν έτυχεν άμέσου κατασβέσεως. Ούτως άφέθη να έξαπλωθί και να λάβη ταχέως διαστάσεις, μ' όλον ότι το Τατοΐ δέν ήτο ξημον κατοίκων και άπογυμνωμένον ανθρώπων. Λόγω του θέρους ή βασιλική οικογένεια εύρίσκετο ήδη εις τὰ θερινά της άνάκτορα, μεταξύ δέ των μελών της ο ίδιος ο βασιλεύς Κωνσταντίνος. Φυσικά εις το Τατοΐ εύρίσκετο και ο άρχηγός του βασιλικού οίκου, συνταγματάρχης Χρ. Δελαπόρτας, ή Υπηρεσία Χωροφυλακής Τατοΐου με επί κεφαλής τον μοίραρχον Η. Χρυσοσπάθην και ή οικογένε-

νεια Κοκκίνη, πλην του διευθυντού του δάσοκτήματος Ίωάννου Κοκκίνη. Βραδύτερον, όταν το πυρ έλαβε διαστάσεις, ανήλθεν εις το Τατόϊ δύναμις δύο λόχων στρατού υπό τον ύπολοχαγόν Θ. Κουλουμόπουλον.

Όταν η πυρκαϊά κατέστη απειλητική ήναγκάσθη να ανέλθη εις το Τατόϊ και ο τμηματάρχης δασών Π. Κοντός, ο οποίος ανέλαβε, λόγω άπουσίας του Κοκκίνη, την διεύθυνσιν των εργασιών κατασθένσεως. Άλλα η πυρκαϊά διαρκώς έξαπλουμένη, ώθήθη υπό του ανέμου προς τά ανάκτορα, πράγμα το όποιον ήνάγκασε τον Κωνσταντινον να έπιβη του αυτοκινήτου του Τατοίου μετά των Δελαπόρτα, Χρυσοσπάθη και Κουλουμπούλου και να προχωρήση προς το μέρος των καιομένων συστάδων. Το αυτοκίνητον ώδηγούσεν ο σωφέρ Λυπήρος. Άλλ' εις κάποιαν στιγμήν το αυτοκίνητον εύρέθη κυκλωμένον αίφνιδίως από τας φλόγας και οι έπιβαίνοντες, σταματήσαντες, κατήλθον εις την όδόν. Το σημείον, εις το όποιον οι πέντε άνδρες ίσταντο, είχαν αποκλεισθή από τας φλόγας της πυρκαϊάς, η οποία κατήρχετο από τας πέριξ χαράδρας. Ο Δελαπόρτας έπρότεινε τότε να καταφύγουν εις τον λόφον των Μαχουνίων, ο όποιος από το σημείον εις το όποιον ίσταντο δεν έφαινετο καιόμενος. Ο βασιλεύς δεν άπεδέχθη την πρότασιν και καλύτερον εκτιμήσας την κατάστασιν έσώθη χάρις εις την ψυχραιμίαν του. Διελθών τρέχων δια μέσου των φλογών, έπέρασεν εις μέρος το όποιον είχε ήδη καη και συνεπώς ητο ασφαλές. Ο Κοκκίνης λέγει ότι είχε μαζί του και τον μικρόν Παύλον, αλλά τουτο δεν φαίνεται ακριβές. Οι Δελαπόρτας και λοιποί ανήλθον εις τον λόφον των Μαχουνίων, όπου εύρεθέντες έν μέσω φλογών άπνηθρακώθησαν. Εις τόσον βαθμόν τά σώματά των είχαν παραμορφωθή, ώστε ητο αδύνατος η αναγνώρισίς των και ο νεκρός του Λυπήρου έτάφη ως Δελαπόρτας, όταν δε την έπομένην άνευρέθη το καρβουνισμένον πτώμα του Δελαπόρτα άνεγνωρίσθη από το περιστροφόν του.

Δέν είναι ακριβές το υπό του Γεωργίου Βεντήρη ύποστηριζόμενον ότι «ο Κωνσταντινος εκινδύνευσε συντρέχων αυτοπροσώπως προς κατάσθεισιν του πυρός». Ούτε ότι «παλαίνοντες έναντίον της καταστροφής άπέθανον τρεις αξιωματικοί...» ητοι οι άνωτέρω κατονομαζόμενοι. Δέν είναι επίσης ακριβές το υπό του ίδιου λεγόμενον, ότι η πυρκαϊά άπεδόθη εις τους θενιζελικούς και ότι ο ίδιος ο βασιλεύς υιοθέτησε την έκδοχήν ταύτην. Άντιθέτως, η διεξαχθείσα άνάκρισις ούδεν στοιχείον ήδυνήθη να άνεύρη έναντίον οίουδήποτε και η πυρκαϊά έχαρακτηρίσθη τυχαία. Τουτο άποδέχεται και ο Βεντήρης, γράφων: «Το συμβάν ητο από τά συνήθη κατά το θέρος εις τά έλληνικά δάση, όπου ο καύσων και οι θοσκοί συναγωνίζονται δια τον αφανισμόν της ολίγης χλωρίδος του τόπου». (1)

Τά λοιπά μέλη της βασιλικής οικογενείας, καθώς και η οικογένεια Κοκκίνη, διεσώθησαν μετά κόπου υπό της ανακτορικής φρουράς και μετεφέρθησαν δι' αυτοκινήτων εις Άθήνας. Πλέον όμως από τριάκοντα άτομα είχαν ύποστη έγκαύματα διαφόρων βαθμών, μέγας δε αριθμός ζώων και θηραμάτων είχαν άπανθρακώθη, ίδια τά μεγάλα ευγενή ζώα ως έλαφοι και δορκάδες, ενώ οι άγριοχοίροι, ως βολίδες, διήλθον δια μέσου των φλογών και διεσώθησαν.

(1) Βλ. Γεωργίου Βεντήρη, «Η Έλλάς του 1910 — 1920», τόμ. Β' Κεφ. Θ'.

Ούτως εις διάστημα ολιγώτερον των είκοσι ώρων το μέγα δάσος του Τατοίου, έκτάσεως 30.000 στρεμ., κατεστράφη. Το πυρ κατέπαυσεν όχι περισταλεν δια δασοτεχνικών μέτρων, αλλά όταν δεν ύπήρχε πλέον ύλη προς καύσιν. Άντιθέτως μάλιστα, ο διεύθυνων τας εργασίας κατασθένσεως Κοντός, έπιχειρήσας άντεμπρησμόν, έπεδείνωσε την κατάστασιν, διότι, όπως έλεγεν ο ίδιος πολύ θραδύτερον, ο άνεμος αίφνιδίως ήλλαξε κατεύθυνσιν.

Ο Κοκκίνης δέν εύρίσκετο εις το Τατόϊ κατά την πυρκαϊάν. Έταξίδευε προς Βέροιαν δια να μεταβη και έπισκεφθη το έτερον των βασιλικών κτημάτων παρα το Σέλι επί του Βερμίου, το Μεγάλο Ρέμα (Γκολέμα ρέμα), (1) έπληροφορήθη δε την καταστροφήν άμα έφθασεν εις Κοζάνην, όπόθεν έπέστρεψεν εις Άθήνας. Ο άπολογισμός ητο τραγικώτερος της καταστροφής. Το πυρ ούδενός είχε φεισθή. Είχε καταστρέψει και τον ανακτορικόν κήπον, έκτάσεως 700 στρεμ. και αυτά τά ανάκτορα και το διοικητήριον, τας αποθήκας, τά παράπηγμάτα, τά πάντα. Είχε τέλος δημιουργήσει μιαν τεραστίαν καψάλαν, κειμένην πρό των δύο πολυπληθεστέρων πόλεων της χώρας, δια τας όποιας το καύσιμον υλικόν αύτης ητο πολυτιμότατον. Διότι δέν πρέπει να λησμονούνται αι γενικαι οικονομικαι συνθήκαι της χώρας, μόλις έξερχομένης ένός πολυμήνου άποκλεισμού, στερουμένης πηγών καυσίμων ύλών και αδυνατούσης να προμηθευθη τοιαύτας έξωθεν λόγω της έμπολέμου καταστάσεως. Το καύσιμον ύλον είχε γενικώς καταστή πολύτιμον αγαθόν, όχι μόνον δια την οικιακήν οικονομίαν, την βιοτεχνίαν και ώρισμένα επαγγέλματα, αλλά και δια την βιομηχανίαν και τας μεταφοράς, άφου και αυτοι οι σιδηρόδρομοι εκινούντο με καυσόξυλα. Κατά συνέπειαν η εκμετάλλευσις αύτης προσελάμβανε μέγα ένδιαφέρον και δια τον πληθυσμόν, ίδια της πρωτευούσης, αλλά και δια τους εμπόρους στερεών έγχωρίων καυσίμων ύλών.

6. Η εκμετάλλευσις της καψάλας Τατοίου.

Πάντες άνέμενον ότι η Γενική Διεύθυνσις των βασιλικών δασοκτημάτων θα προέβαιεν εις την διάθεσιν του λήμματος της καψάλας δια συμφωνίας η δια πολλών συμφωνιών δι' επί μέρους ποσά η τμήματα της καψάλας η δια δημοπρασίας. Άλλ' ο Κοκκίνης άπεγοήτευσε τους επιδόξους εκμεταλλευτάς και έισηγήθη την εκμετάλλευσιν δι' αύτεπιστας. Έγκριθείσης δε της προτάσεώς του, ούτος έπεδόθη εις μιαν όργανωσιν εκμεταλλεύσεως τεραστίας έκτάσεως. Συνεκέντρωσεν ύλοτόμους έξ Εύρυτανίας, Αίτωλοακαρνανίας, Ηπείρου, Μακεδονίας, Ίκαρίας (δια την άνθρακοποιίαν), έχρησιμοποίησε δε και έντοπίους ξυλοκόπους δια τά καυσόξυλα. Η ύλοτομία της καψάλας, άρξαμένη από του Ίου-

(1) Το δασόκτημα «Γκολέμα Ρέμα» (Μεγάλο ρέμα) έφέρετο έχον έκτασιν 37.427 στρεμ. και 500 τ.μ. βάσει στοιχείων του όθωμανικού κτηματολογίου. Η ακριβής έκτασις και τά όρια αυτού έπρόκειτο να καθορισθόν δια νέας καταμετρήσεως μετά την κατάληψιν της Μακεδονίας. Δια του νόμου 434)28 Νοεμβρίου 1914 το δασόκτημα έδαρήθη εις τον βασιλέα Κωνσταντινον, αλλά έν έτει 1918 κατελήφθη υπό του Δημοσίου και διεχειρίζετο ως δημοσία περιουσία. Μετά την Μικρασιατικήν καταστροφήν διενεμήθη εις πρόσφυγας εκ Πόντου, οι όποιοι έξημερώσαντες τας έν αύτω άγρίας λεπτοκαρυάς, έδημιούργησαν δια της φιλοπονίας των ένα θαυμάσιον κέντρον παραγωγής λεπτοκαρυών.

λίου 1916, διήρκεσε πέραν τοῦ Μαρτίου 1918 καὶ ἀπέδωσε τὰ ἐξῆς εἶδη καὶ ποσὰ δασικῶν προϊόντων με «κάθαρόν παραγωγικόν κέρδος» διὰ τὸ κτήμα δρχ. 2.081.200 κατὰ Κοκκίνη: Ξυλάνθρακες 890.000 ὀκάδες, Καυσόξυλα λιανὰ καὶ χονδρὰ 138.500 χωρικά μέτρα. Χρήσιμος ξυλεία: στρογγύλη 8.651 κ.μ., ναυπηγική καὶ πελεκητὴ 230 κ.μ. Στρογγύλια μεταλλείων 130 τρεχ. μέτρα. Στύλοι πελεκητοὶ 14.000 τρ. μ. Διάφορα ἄλλα εἶδη ὡς κούτσουρα κατάλληλα μόνον διὰ καύσιμον ὑλικόν, στῦλοι ἔμφλοιοι, πάσσαλοι, δευτερεύοντα προϊόντα κλπ. Τούτων δὲν ἀναγράφεται ἢ ποσότης ἄλλὰ δίδεται μόνον ἢ συνολικὴ ἀξία κατ' εἶδος.

Ὁ Κοκκίνης ἐμόχθησε πραγματικῶς ἐπὶ 20 μῆνας διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ συμφέροντα τοῦ κτήματος καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ μέγιστον δυνατὸν κέρδος ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Εἰς τὸ τέλος ὅμως κατηγορήθη ἐπὶ ἰδιοτελείᾳ καὶ ὅτι ἐζημίωσε τὸν Ὑψηλὸν Ἰδιοκτῆτην, ἐνεργήσας τὴν ἐκμετάλλευσιν δι' αὐτεπιστάσιος καὶ ὄχι δι' ἐπιχειρηματίου ἀναδεικνυομένου ἐν δημοπρασίᾳ. Εἰς μάτην ὁ Κοκκίνης διεμαρτύρετο καὶ ἐζητοῦσε νὰ κριθῇ κατ' ἀντιμωλίαν. Ὁ βασιλεὺς, πιστεύσας εἰς τὰς κατηγορίας, διέταξε νὰ τοῦ ἀφαιρεθῇ ἢ διεύθυνσις τοῦ Τατοῦ, ἀνετέθη δὲ εἰς κάποιον δικηγόρον Μανουῖσον ὀνόματι, μηδεμίαν γνώσιν ἔχοντα ἀπὸ δασικμεταλλεύσεως, ὁ ἔλεγχος τῶν πεπραγμένων. Ὁ ἔλεγχος δὲν ἐστηρίχθη εἰς λογιστικὰ δεδομένα, διότι ταῦτα, συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Κοκκίνης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἔθεωροῦντο ἀναμφιβόλως ἀναξιόπιστα. Οὗτος ἐστηρίχθη εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀν δηλαδή ἢ ἐκμετάλλευσιν δι' αὐτεπιστάσιος ἦτο διὰ τὸ κτήμα προσφορώτερα ἢ ἀντιθέτως ἢ ἐκμετάλλευσιν δι' ἐπιχειρηματίου θὰ ἀπέδιδε περισσότερα. Ὁ τρόπος αὐτὸς τοῦ ἐλέγχου, γενόμενος ἐκ τῶν ὑστέρων, παρουσιάζει τὴν εὐκολίαν νὰ θυγάξῃ ὅποιο συμπέρασμα εἶναι ἀρεστόν. Καὶ ὁ Μανουῖσος εὐκόλως κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι διὰ τῆς αὐτεπιστάσιος ὁ Κοκκίνης ἐζημίωσε τὸ κτήμα ἐν ἑκατομμύριον δρχ. «Ὅτι ἢ ἔκθεσις Μανουῖσου εἶναι ἐν πολλοῖς κακόπιστος καὶ οἶονεὶ ὑπαγορευμένη ἀπὸ τοὺς κατηγοροὺς τοῦ Κοκκίνης, τοὺς ἐκ συμφέροντος κινουμένους, τοῦτο εἶναι ἐμφανὲς διὰ πάντα εἰδήμονα. Ἀλλὰ λόγω ἀγνοίας τῶν ἐδικῶν περιστατικῶν καὶ λόγω ἐπὶ τροχάδην περαιώσεως τοῦ ἐλέγχου, ὁ Μανουῖσος περιπίπτει εἰς διάφορα χονδροειδῆ σφάλματα, τὰ ὅποια παρέχουν τὴν εὐχέρειαν εἰς τὸν περινοστάτον Κοκκίνη νὰ τὸν «ξετινάξῃ» καὶ νὰ τὸν γελοιοποιήσῃ, εἰς ἀντέκθεσίν του, συνταχθεῖσαν τὴν 17 Ἰουλίου 1918 ἐν Πολυδενδρίῳ. (1)

Ελέγχων, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Μανουῖσος τὰς δαπάνας, αἱ ὁποῖαι ἐθάρυνον τὸ Τατόι, εὐρίσκει ὅτι ὁ Κοκκίνης διατηροῦσε ὑπεράριθμον προσωπικόν καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ προσωπικόν αὐτὸ «οἱ πλείστοι ἐκ τῶν ὑπαλλήλων τούτων ἦσαν συγγενεῖς τοῦ κ. Κοκκίνης, ὡς οἱ Γεωργίου, Ρομπότης, Μαστραντώνης καὶ ὁ παρὰ τῷ Γεωργιάδῃ καὶ Σέκερῃ γραμματεὺς». Εἰς τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ὁ Κοκκίνης ἀπαντᾷ δηκτικώτατα διὰ τῶν ἐξῆς: «Ἐχει δίκαιον ὁ κ. Μανουῖσος νὰ λέγῃ οἱ πλείστοι Βεβαίως ὅταν μετὰ τῶν 7 ὑπαλλήλων μου οἱ 4 ἐφέροντο ὡς συγγενεῖς μου νὰ δικαιούται τις νὰ γράφῃ «οἱ πλείστοι». Τί συνέβαινεν ἐν προκειμένῳ; Οἱ τρεῖς ὑπάλληλοι Ρομπότης, Μαστραντώνης καὶ γραμματεὺς ἦσαν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον! Ἦτο δηλαδή ὁ Ἀντώνιος Ρομπότης, ἐπικαλούμενος Μαστραντώνης λόγω τῆς ἐργασίας του, ὁ ὁποῖος εἶχε τοποθετηθῆ εἰς τὸ ἐργοστάσιον τῆς Ἑταιρίας Γεωργιάδῃ καὶ Σέκερῃ, μετὰ τὸ ὅποιον εἶχε συμβῆθῃ ὁ Κοκκίνης διὰ τὴν πρίσιν τῶν κορμοτεμαχιῶν (κούτσουρων) καὶ ὅπου οὗτος παρηκολούθει τὴν παραγωγὴν τῆς ξυλείας χάριν ἐλέγχου. Καὶ συνεχίζει ὁ Κοκκίνης, ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν Μανουῖσον: «τὴν αὐτὴν γκάφαν παθαίνετε γράφοντες ἀμέσως κατωτέρω» «ἢ συγγενεῖς τοῦ ἐκτελοῦντος ὑπηρεσίαν ὑποδιευθυντοῦ τοῦ Δασ(ικου) Τμή(ατος) ἀρχιφ(ύλακος) Μακρῆ, ὡς οἱ Ἰθανάσιος (γρ. Γεωργίου) Μακρῆς ἀποθηκάριος, Μακρουστῆριος ἀδελφὸς ἢ ἐξάδελφος αὐτοῦ (τοῦ Γεωρ. Μακρῆ) καὶ ἄλλοι ἀγνώστων μοι ἐπωνύμων... κλπ. Καὶ ἐν προκειμένῳ ὁ Κοκκίνης ἀποδεικνύει διὰ τῶν βιβλίων Μητρώου

(1) Ὁ Κοκκίνης, ἐξαναγκασθεὶς εἰς παραίτησιν καὶ ἀποχωρήσας τοῦ Τατοῦ τὴν 1 Μαρτίου 1918, δὲν ἀπελύθη τῆς Διευθύνσεως τῶν λοιπῶν κτημάτων. Ἀντιθέτως μάλιστα, ἀναχωρῶν ἐξ Ἑλλάδος ὁ βασιλεὺς τὴν 2 Ἰουλίου 1917 ἔφησε διὰ τὸν Κοκκίνη κάρτα μπιάνκα, ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν τῶν λοιπῶν κτημάτων. Τούτου ἔνεκα εὐρίσκομεν τὸν Κοκκίνη εἰς τὸ Πολυδένδρι τὸ θέρος τοῦ 1918. Ἡ ἀναλαβούσα, μετὰ τὸν Κοκκίνη, τὴν διεύθυνσιν τοῦ Τατοῦ Ἐπιτροπὴ, ἀποτελεσθεῖσα ἀπὸ τοὺς Ἰάκωβον Ψάλτην, γενικὸν ἐπιμελητὴν τῶν ἀνακτόρων, Κ. Σκουμπούρδην, ὑπασπιστὴν τοῦ βασιλέως καὶ Μ. Στελλάκη, δικηγόρον, ἀνέθεσεν εἰς τὸν δικηγόρον Ε. Μανουῖσον τὴν ἐξέτασιν τῶν κατὰ τὴν διαχείρισιν τοῦ κτήματος ὑπὸ τοῦ Κοκκίνης καὶ εἰδικώτερον ἀν ἐνηργήθῃ καλῶς ἢ ἐκμετάλλευσιν τῆς καφάλας. Ὁ Μανουῖσος, λαβὼν τὴν ἐντολὴν περὶ τὰ τέλη Μαρτίου, κατήρτισε καὶ παρέδωσε τὴν ἔκθεσίν του τὴν 17 Ἀπριλίου 1918 ἦτοι εἰς χρόνον βραχύτερον τοῦ μηνός, ὅπως ἀνεπαρκῆ δι' ἕνα τοιοῦτον ἔλεγχον. Ὁ Κοκκίνης εἰς τὴν ἔκθεσιν Μανουῖσου συνέταξε καὶ ὑπέβαλε πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν ἀντέκθεσιν, τὴν ὁποίαν καὶ τύποις ἐξέδωσεν ἐν Ἀθήναις (1918) ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐν Τατοῦ διοίκησίς μου καὶ ἡ ἐκμετάλλευσιν τοῦ καέντος δάσους αὐτοῦ». Ἀλλὰ καὶ καθ' ἕνα χρόνον ὁ βασιλεὺς ἦτο ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι, ὁ Κοκκίνης ἐζήτησε τρεῖς ἀκρόασιν ἵνα ἐξηγήσῃ καὶ προφορικῶς εἰς τὸν ἄνακτα περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἀλλὰ ἐπὶ ποσοῦτον εἶχε διαβληθῆ, ὥστε ὁ βασιλεὺς οὐδὲ ἀπαξ τὸν ἐδέχθη. Καὶ ὅμως ἀναχωρῶν, εἶπεν εἰς τὸν Σκουμπούρδην: «Ὁ κ. Κοκκίνης ἔχει κάρτα μπιάνκα διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν κτημάτων μου». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν τὸν ἔθεωροῦσεν ἀνέντιμον, ἀλλ' ἀπλῶς ἀνεπαρκῆ εἰς διαχείρισιν ζητημάτων ὡς τὸ τῆς καφάλας.



Ὁ Ἰωάννης Κοκκίνης, Διευθυντῆς τῶν βασιλικῶν κτημάτων 1908-1918, Διευθυντῆς Δασῶν Ὑπ. Γεωργίας 1918-1920.

του προσωπικού και ταμείου ότι εις και μόνον υπάλληλος υπήρχεν, ο αποθηκάρχος και παραλήπτης Μακρής και ουδείς άλλος. Με τοιαύτας «γκάφας» είναι πλουσίως κεκοσμημένη η έκθεσις Μανούσου, διά τον όποιον ο Κοκκίνης καταλήγει:

«Εν μόνον τον ενδιέφερον, ο σκοπός των φίλων μου, των επικριτών μου, ους ανέλαβεν ούτος να βοηθήση, να εξυπηρετήση και δι' αυτό, κρίνων εκ των υστέρων, μετά δύο έτη και δη με υποθέσεις, με άοριστίας, με σαθρά επιχειρήματα, μη στηριζόμενα πουθενά, ούτε εις έπιστημονικούς γνώμονας, ούτε εις την αλήθειαν, άλλ' αυθαίρετως, χωρίς να έμβαθύνη και να εξετάση τους παράγοντας και τας συνθήκας, ύφ' ός έγένητο η έκμετάλλευσις του καέντος δάσους και με γενναίαν επιπολαιότητα καταδικάζει πάσαν πράξιν μου, πάσαν ένεργειάν μου και δεν μου εύρηκεν, ο άθεόφοβος, ούτε μίαν, ούτε μισήν ένεργειάν μου εις την θέσην της, άξίαν μνείας, άλλά πάντα κόνις και τέφρα, διά να γίνη άρεστός εις τους άπεργασαμένους και τους έξαναγκάσαντάς με εις την παραίτησιν από το Τατόϊ».

Παραθέτω και την έπομένην περικοπήν εκ της έκθέσεως Κοκκίνης, εις την όποιαν αποκαλύπτεται εκείνο, το όποιον ειπον άνωτέρω, η μεγάλη σημασία, την όποιαν προσέλαθε το καυσόξυλον ως μοναδική καύσιμος ύλη, από την όποιαν έξηρτώντο όλαι αι άτομικαί, οικιακαί και κοινωνικαί ένεργειαί κινήσεως και θερμάνσεως, κατά τα έτη εκείνα:

«Με ήθελε μάντιν, με ένόμιζε προφήτην και άφοι δεν ήμην τοιούτος ουδ' έγένομην, με κατηγορεί διότι δεν έμάντευσα τον άποκλεισμόν, (1) δεν έπροφήτευσά ότι ούτος θα διήρκει έξ μηνας, (1) διότι δεν προείδον την έπελθούσαν πολιτικήν μεταβολήν, (1) την συμμετοχήν της Ελλάδος εις τον πόλεμον, την πυρκαϊάν της Θεσσαλονίκης και έν γένει τας συνεπειάς όλων τούτων, τας στερήσεις, τας έλλείψεις μετά έν και δύο έτη άφ' ένός της κοινής, της κανονικής καυσίμου ύλης διά την Ηλεκτρικήν Έταιρίαν, διά τους σιδηροδρόμους, διά τα εργοστάσια, διά τα μαγειρεία των οικιών, και άφ' έτέρου της ξυλείας διά τας οικοδομάς, τας τέχνας, τας βιομηχανίας».

Προσθέτει δε καταλήγων ο Κοκκίνης έν άγανακτήσει:

«Πολλαχού θίγει (ο Μανούσος) και έπιστημονικά (τεχνικά) ζητήματα, διά τα όποια, είναι αληθές, δεν έπρεπε να καταδεχθώ να κατέλθω εις συζήτησιν».

Το κάμνει όμως, άλλά ουδέν προσθέτει δι' ήμάς, διότι επί του δασοτεχνικού επιπέδου συζήτησις μεταξύ Κοκκίνης και ένός νομικού δεν χωρεί και οι διαμειβόμενοι διάξιφισμοί δεν προκαλούν σήμερα το ένδιαφέρον. Έκείνο μόνον, το όποιον προκύπτει εκ των άνωτέρω, είναι ότι

(1) Ο άποκλεισμός της χώρας έπεβλήθη ως μέτρον πίεσεως έναντίον της έξωτερικής πολιτικής του Κωνσταντινου και έξετελέσθη διά του γαλλικού στόλου κυρίως. Διήρκεσεν επί έξάμηνον ήτοι από τα τέλη Νοεμβρίου 1916 μέχρι τέλη Μαΐου 1917. Ο άποκλεισμός ήρθη με την έκθρόνισιν του βασιλέως, όποτε και έπήλθεν η πολιτική μεταβολή, περι ής όμιλει ο Κοκκίνης, διά της μεταφοράς της κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης εις Αθήνας.

ο Κοκκίνης κατά την περίοδον 1916 — 1918 είχε σοβαράν εμπλοκήν, δεν του ήτο δυνατόν να εγκαταλείψη την έκμετάλλευσιν της καψάλας εις το μέσον, λόγω των μεγάλων οικονομικών ευθυνών, ός υπείχε και μ' όλον ότι του έγένητο πρότασις να αναλάβη την Διεύθυνσιν δασών μετά την έξωσιν του Κωνσταντινου και την ίδρυσιν του Υπουργείου Γεωργίας, ως ρητώς λέγει τουτο εις την άντέκθεσιν του (ένθ. άνωτ. σ. 90), μάλιστα δις μετά την παραίτησιν του από το Τατόϊ δεν έδέχθη, έπιφυλασσόμενος να πράξη τουτο μετά την τακτοποίησιν ήθικώς της θέσεώς του. Εις αυτό, λοιπόν, το άναμεταξύ έχρησιμοποιήθησεν έν άρχή μόν ο Μ. Λισμάνης, κατόπιν δε ο Γ. Σίδερης, ως είπομεν άνωτέρω.

7. Ο Κοκκίνης εις την Διεύθυνσιν δασών.

α. Ο Κοκκίνης, μετά την υποβολήν της παραίτησεώς του από το Τατόϊ, έκαμε την έπομένην δήλωσιν, άπευθυνομένην προς πάσαν κατεύθυνσιν:

«Δέν ζητώ ίκανοποίησιν, δεν μνησικακώ έναντίον ουδενός, άπλώς επιθυμώ να άναγνωρισθώ το δικαίόν μου. (1) Το κατ' έμέ θεωρώ άναγκαίον να δηλώσω, ότι δεν δύναμαι πλέον να άσχολούμαι με τας άοριστίας, τας συκοφαντίας, τις κουσκουσουριές των τριόδων. Άρκετά άπησχολήθην τόσον με τα του Τατοΐου, όσον και με τα της Μανωλάδος. Είμαι υποχρεωμένος να θέσω ήδη τελείαν και παύλαν και να κυττάξω την δουλειάν μου». Την δήλωσιν ταύτην προσέθεσεν ο Κοκκίνης, ως έν έπιλόγω εις την προς Σκουμπουρδήν άντέκθεσιν του, κατά τα μέσα Ιουλίου 1918. Κατά το διάστημα του έτους αυτού δις έκλήθη να αναλάβη την Διεύθυνσιν δασών, ως είπομεν, άλλά δεν έδέχθη, πράγμα το όποιον ένεθάρρυνε και έδωσε καιρόν εις άλλους να επιδιώξουν την θέσην. Άλλά η Κυβέρνησις άνέμενε και εις τας 13 Φεβρουαρίου 1919 ο Βενιζέλος έτηλεγραφοϋσεν εκ Παρισίων εις το Υπουργείον Έξωτερικών:

Διά Υπουργόν Γεωργίας

«Εάν Κοκκίνης δεχθώ διεύθυνσιν δασών παρακαλώ προτιμηθώ διορισμός του. Άπάντησιν».

Έκ της άπαντήσεως του Υπουργού της Γεωργίας προεκλήθη το κατωτέρω τηλεγράφημα του Βενιζέλου προς τον Υπουργόν Γεωργίας, μέσω του Υπουργείου Έξωτερικών:

«Παρίσι, 24 Φεβρουαρίου 1919

Διά κύριον Καφαντάρην

Άπαντών εις ύμέτερον τηλεγράφημα, πληροφορώ ότι κατά γενικήν άναγνώρισιν είναι ίκανώτατος και ένδεδειγμένος διά θέσιν διευθυντοϋ δασών Κοκκίνης υπέρ πάντα άλλον. Διορισμός αυτού καθιστά περιττήν μετάκλησιν άλλοδαπού οργανωτοϋ δασών, μειονεκτοϋντος ένεκα μη προσανατολισμοϋ έλληνικάς συνθήκας, οϋ άλλωστε παραμονή θα ήτο προσωρινή. Με Κοκκίνην δύναμεθα περιορισθώμεν εις πρόσληψιν γλωσσ-

(1) Η ύπογράμμισις του Κοκκίνης.

σομαθῶν τινων ὑπαλλήλων ἀλλοδαπῶν πρὸς βελτίωσιν Ὑπηρεσίας, ἰδίως ἐκτὸς τοῦ Κέντρου καὶ διὰ Δασολογικὴν Σχολήν. Γνωστὸν ὅτι διηύθυνε καὶ διευθύνει κτήματα Ἐκπτώτου, ἀλλ' οὐδὲν κώλυμα δι' ὑπάλληλον ἔντιμον, ἰκανόν, μὴ ἀναμιχθέντα εἰς οἰασθήποτε ἐκδηλώσεις ἢ αἰσθήματα. Λόγω πληρώσεως κενῆς θέσεως φρονούμεν ὅτι Κοκκίνης δύναται νὰ διορισθῆ ἀπὸ τοῦδε Διευθυντῆς, παραιτούμενος σημερινῆς θέσεώς του, ἐπιτρεπομένης αὐτῷ ἐπὶ 6 ἢ πλέον μηνῶν, εἰδικωτέρας διευθύνσεως Πολυδενδρίου καὶ ἐκκαθαρίσεως, ἵνα μὴ ἐκτεθῆ εἰς εὐθύναν καὶ ἐγκαταλείπων συμφέροντα ἐμπεπιστευμένα αὐτῷ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ παραδῶσῃ κτήμα εἰς ἀντικαταστάτην. Ἐπιστῶντες προσοχὴν ἐπὶ τυχὸν δυσμενῶν εἰσηγήσεων ἐνδιαφερομένων διὰ θέσιν δὲν ἀμφιβάλλομεν υἱοθεήσῃτε γνώμην μου ἐπ' ἀγαθῷ Ὑπηρεσίας καὶ πείσετε Κοκκίνην μετὰ Κοσμᾶ Ρέπουλη, καλῶς γνωρίζοντος αὐτόν, νὰ δεχθῆ διορισμὸν ὑπὸ τοιούτους ὄρους.

Βενιζέλος»

Ἄλλὰ ἡ ἀπάντησις τοῦ Καφαντάρη φαίνεται ὅτι ἦτο παρελκυστικὴ καὶ ἐξυπηρετικὴ μνηστῆρων, καταγομένων ἀπὸ τὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν τοῦ Εὐρυτάνοσ πολιτευτοῦ. Ἐφ' ᾧ ὁ Βενιζέλος ἠναγκάσθη διὰ τοῦ ἐπομένου τηλεγραφήματος νὰ ἐπιβάλῃ τὴν λύσιν, τὴν ὁποίαν ἐπρότεινε, μὴ θέλων νὰ φανῆ ἐπεμβαίνων εἰς δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας:

«Κρυπτογραφικὸν

Παρίσι, 11 Ἀπριλίου 1919

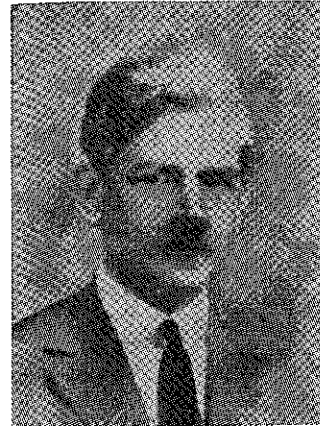
Διὰ κύριον Ἀντιπρόεδρον καὶ Ὑπουργὸν Γεωργίας.

Παρακαλῶ ὅπως διορισμὸς Κοκκίνης ὡς Διευθυντοῦ δασῶν συντελεσθῇ. Γνωρίζω ἀντιδράσεις ἐνδιαφερομένων ὑπὲρ Κοντοῦ καὶ Λισμάνη. Ἄλλὰ ὑπεροχὴ Κοκκίνης εἶναι τοιαύτη καὶ λόγῳ χαρακτήρος, ὥστε ἐπιβάλλεται διορισμὸς του καὶ ἀναμένω μοι γνωρίσητε τηλεγραφικῶς κοινοποιήσιν αὐτοῦ.

Βενιζέλος»

Οὕτω τελικῶς κατέληξε νὰ ἀναλάβῃ τὴν Διεύθυνσιν δασῶν ὁ Κοκκίνης κατὰ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1919, διατηρήσας αὐτὴν μέχρι τῆς πώσεως τοῦ Βενιζέλου συνεπέα τῶν ἐκλογῶν τῆς 1 Νοεμβρίου 1920.

β. Παραλλήλως πρὸς τὴν δημιουργικὴν ἐργασίαν, τὴν συντελουμένην ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ τομέως καὶ ἐπὶ τοῦ τομέως τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς διὰ τῆς συστάσεως τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ προαγωγῆς τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας εἰς Διεύθυνσιν, προωθεῖτο καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἀνωτέρας Δασολογικῆς Σχολῆς καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν τάξεων αὐτῆς καὶ τοῦ διδακτικοῦ τῆς προσωπικοῦ. Ἐνταῦθα θὰ εἰπώμεν ὀλίγα τινά, κυρίως ἀπὸ διοικητικῆς ἀπόψεως, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ἐξαντλήσωμεν τὸ θέμα εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ δασικῆς παιδείας. Ἡ λειτουργία τῆς Ἀνωτ. Δασολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1917—18, ἦτοι ἀπὸ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἔτους, κατὰ τὸ ὅποιον συνεστήθη καὶ σχεδὸν πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἀπὸ 24.10.1917 Β.Δ. περὶ ἐκτελέσεως τοῦ ν. 893 περὶ συστάσεως τῆς Σχολῆς. Ἐξεδηλοῦτο τότε μία καλὴ προαίρεσις ἐκ μέρους ὄλων, τῆς κοινωνίας, τῆς πολιτείας, τῶν ἀμέσων παραγόντων



Ὁ Νικόλαος Γεννηματᾶς
πρώτος Διευθυντῆς τῆς Ἀνωτ. Δασολογικῆς
Σχολῆς Ἀθηνῶν.

λειτουργίας τῆς Σχολῆς, ὡς ἔάν ἀπὸ αὐτῆς ἀνεμένετο κάτι τὸ ἔκτακτον, τὸ ἰδιαίτερος ἐπωφελές διὰ τὴν χώραν. Ἰδιαίτερος χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ προθυμία, μετὰ τὴν ὁποίαν προσῆλθον 47 ὑποψήφιοι καὶ εἰσηλθον 8. Τὸ αὐστηρὸν αὐτὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἀτυχές διὰ τὴν Σχολήν, διότι ἔκτοτε οὐδέποτε παρετηρήθη τοιαύτη προθυμία, οὐδὲ ὅταν μεταγενεστέρως ἀκόμη ἐπὶ δύο ἔτη κατηργήθησαν αἱ εἰσαγωγικαὶ ἐξετάσεις. Διότι διὰ τῶν πρώτων εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων διευτυπανίσθη τὸ αὐστηρὸν αὐτῶν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ εἰσαγωγή εἰς τὰς Σχολὰς τοῦ Πανεπιστημίου ἦτο ἀνευ ἐξετάσεων, καθεὶς δὲ ἐσκέπτετο ὅτι ὑπὸ τοιαύτας ἀξιώσεις προτιμότερον ἦτο νὰ διαγωνισθῆ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἡ Σχολὴ ἐστεγάσθη εἰς τινὰ αἴθουσαν, παραχωρηθεῖσαν ἀπὸ τὴν πρυτανείαν τοῦ Πολυτεχνεῖου, μετὰ τοῦ ὁποίου παλαιόθεν ὑπῆρχον φιλικαὶ σχέσεις, ὅπως θὰ ἴδωμεν ἀλλαχοῦ τοῦ παρόντος ἱστορήματος. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου ὅμως ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους ἀπέκτησεν ἰδίαν στέγην, εἰς τὴν ἡμιτριώροφον οἰκίαν, κείμενον κατὰ τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Μιχ. Βόδα καὶ Σμύρνης, εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ ὁποίου ἐδιδάσκοντο τὰ εἰδικὰ δασικὰ μαθήματα καὶ εὐρίσκοντο τὰ γραφεῖα τῆς Σχολῆς καὶ ἡ αἴθουσα τοῦ Διδακτικοῦ Συμβουλίου. Ἐπιστημονικὰς συλλογὰς ἡ Σχολὴ δὲν ἀπέκτησεν οὔτε βιβλιοθήκην ἐκέκτητο, οὔτε ἀναγνωστήριον διὰ τοὺς σπουδαστάς. Πρώτος Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς ὑπῆρξεν ὁ Νικ. Γεννηματᾶς, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε καὶ τὰ μαθήματα τῆς Ἀναλυτικῆς Γεωμετρίας, Μαθηματικῆς Ἀναλύσεως (διαφορικοῦ καὶ ὀλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ) καὶ στοιχεῖα Μηχανικῆς μετὰ διανυσματικοῦ λογισμοῦ. Τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας ἐπραγματοποίησε θαυμασίας ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτελέσεως λιθογραφικὰς ἐκδόσεις τῶν παραδόσεών του, δείγμα τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἡ παρατιθεμένη 135 σελὶς ἐκ τῆς Ἀναλυτικῆς Γεωμετρίας του. (1)

Αἱ τάξεις τῆς Σχολῆς συνεπληροῦντο ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ὥστε αὐτὴ ἠδυνήθη νὰ ἀποκτήσῃ πλήρη σύνθεσιν κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1920—1921. Κατ' Ἀπρίλιον ἢ Μάιον τοῦ ἔτους τούτου ἐξῆλθον οἱ πρῶτοι διπλωματοῦχοι κάπως προῶρως, λόγῳ ἐπιστρατεύσεως. Μόνον ὅμως μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας Συνθήκης περὶ Εἰρήνης ἐν Λωζάνῃ τῇ 24ῃ Ἰουλίου 1923 ἠδυνήθη ἡ Σχολὴ

(1) Ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Σχολῆς.

νά τεθή υπό πλήρη απόδοσιν. Οὕτω μέχρι τῆς μεταφορᾶς τῆς Σχολῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε Τμήμα τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς, ἀπεφοίτησαν 57 φοιτηταί, μέρος τῶν ὁποίων εἶχε μικτὴν φοίτησιν, ἐν μέρει εἰς τὴν Σχολὴν καὶ ἐν μέρει εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ἐπειδὴ δὲ πάντες οἱ ἀποφοιτῶντες ἀμέσως εἰσήρχοντο εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν, αὕτη ἠδυνήθη νὰ ἐπανδρωθῇ δι' ἀνωτέρου προσωπικοῦ, ἀνερχομένου ἐν ἔτει 1930 εἰς 14 Ἐπιθεωρητὰς δασῶν καὶ 86 Δασάρχας, πλὴν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας, συγκεκμημένου ἐκ 5 δασολόγων. Ἐνῶ ἡ ἀφήγησίς μας θάινει πρὸς τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1911, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδημιουργήθησαν τόσα παραγωγικὰ ἔργα εἰς τὸν δασικὸν τομέα, ὀφειλομένον νὰ κλείσωμεν τὴν περίοδον μνημονεύοντες ἐκ τῶν δευτερευόντων νομοθετημάτων τὰ ἀξιολογώτερα. Ταῦτα εἶναι:

γ. Τὸ ἀπὸ 2 Δεκεμβρίου 1911 Β.Δ. «Περὶ διαχειρίσεως δασῶν». Τότε τὸ πρῶτον ἐρρυθμίσθησαν νομοθετικῶς τὰ κατὰ τὴν διαχείρισιν τῶν δασῶν, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς θαυρακτικῆς ὀργανώσεως τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας. Τὸ Διάταγμα τοῦτο ἦτο ἀτελές, περιέχον μόλις τὸ ἕμισυ τῶν θεμάτων τοῦ ἰδίου Διατάγματος τῆς 19 Νοεμβρίου 1928, εἰς τρόπον ὥστε



**ΑΝΩΤΕΡΑ ---
ΔΑΣΟΛΟΓΙΚΗ
--- ΣΧΟΛΗ**

**ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ
ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ**

ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
κ. Ν. Β. ΓΕΝΝΗΜΑΤΑ
Ταυτιοῦ Καθηγητοῦ τῶν Ἄνωτ. Μαθηματικῶν
ἐν τῷ ΕΘΝ. Μ. ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙῶ.



Τὸ ἐξώφυλλον τῆς Ἀναλυτικῆς Γεωμετρίας τοῦ καθ. Ν. Γεννηματᾶ, ἐκδοθείσης τὸ ἔτος 1920. Τὸ ἐξώφυλλον ἐφιλοτέχνησε τὸ Σχεδιαστήριον τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας.

παρέστη ἀνάγκη νὰ συμπληρωθῇ διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Νοεμβρίου 1916 Β.Δ. περὶ κανονισμοῦ τῆς ὑλοτομίας, ἐξελέγξεως καὶ σφραγίσεως τῆς ξυλείας καὶ δασικῶν προϊόντων.

Διὰ τοῦ ἀπὸ 28.9.1919 Δ)τος ἐκυρώθη καὶ διωρθώθη τὸ περὶ Διαχειρίσεως Διάταγμα, τελικῶς διαμορφωθὲν εἰς τὸν ν. 2036 τῆς 22.2.1920.

Λιθογραφημένη σελὶς ἐκ τῆς Ἀναλυτικῆς Γεωμετρίας τοῦ Γεννηματᾶ. Αἱ παραδόσεις Γεννηματᾶ, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων καθηγητῶν, εἶχον λιθογραφηθῆ ἐπιμελεῖα τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας.

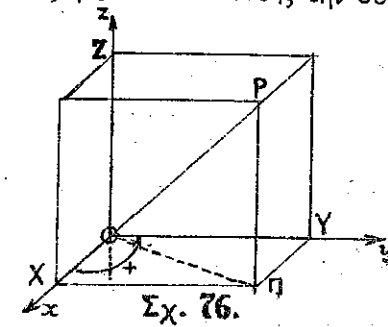
Ἀναλυτικὴ Γεωμετρία τοῦ χώρου. Κεφάλαιον 1.

Τὰ σημεῖα τοῦ χώρου.

1. Ἐυδρόγραμμοι συγγραμμένοι καὶ
συνημιτονοῦ κατευθύνσεως.

A. Τὰ κατ' ὑπόθεσιν σημεῖα.

Ἐπὶ ἐπιπέδου ἐν τῷ χώρῳ χαράσσω δύο ἐπ' ἀλλήλας καθετους εὐθείας Ox, Oy , ἐφ' ὧν ὀρίσω κατὰ βούλησιν τὴν θετικὴν φοράν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ὀρίζεται ἤδη ἡ θετικὴ φορά περιστροφῆς, καθόσον ἡ γωνία (Ox, Oy) θεωρεῖται θετικὴ ὀρθή. Ἀκολουθῶς ἄγω διὰ τοῦ O εὐθεῖαν καθετοῦ ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον xOy , τὴν Oz , ὀρίσω δ' ἐπὶ ταύτης τὴν θετικὴν φοράν οὕτως, ὥστε



παρατηρητῆς κατὰ μήκος τῆς Oz μετὰ τοὺς πόδας εἰς O καὶ τὴν μεφαλὴν πρὸς τὴν θετικὴν φοράν τῆς εὐθείας ἀτενίζων τὸ ἐπίπεδον xOy νὰ βλέπῃ τὴν γωνίαν (Ox, Oy) θετικὴν ὀρθὴν (Σχ. 76). Πρὸς τοὺς τρεῖς

*Αξιόλογον επίσης Β.Δ. είναι τὸ ἀπὸ 26.7.1918 περὶ Δασοκομικῶν Σχολῶν.

Τέλος τὸ ἀπὸ 12 Δεκεμβρίου 1915 Β.Δ. καθορίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν Δασαρχείων καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν εἰς ἀρχιφύλακας δασῶν καὶ δασοφύλακας. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν Δασαρχείων ὠρίζετο εἰς 105, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχιφυλάκων εἰς 149 καὶ τῶν δασοφυλάκων εἰς 778.

*Αξιόλογον μέτρον ἐπίσης τῆς περιόδου ταύτης ὑπῆρξεν ἡ προσπάθεια ἰδρύσεως Δασοκομικῶν Σχολῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ δασικὸν προσωπικόν, προερχόμενον καὶ ἐκ τῶν χωρῶν αὐτῶν. Οὕτως ἰδρύθη ἐν ἔτει 1915 Δασοκομικὴ Σχολὴ ἐν Ἀγυῖϊ, ἡ ὁποία ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1928 καὶ ἕτερα ἐν Ναούσῃ, ἡ ὁποία οὐδὲν ἔλειτούργησεν. Ἀντ' αὐτῆς, καταργηθείσης, ἰδρύθη ἐν ἔτει 1920 Σχολὴ ἐν Ἐδέεσσῃ, ἡ ὁποία ἐπίσης δὲν ἐλειτούργησε, καταργηθεῖσα. Ἀντ' αὐτῆς ἰδρύθη Σχολὴ εἰς Παλαιόκαστρον Καρδίτσας τὸ 1921, καταργηθεῖσα μετὰ ἐν ἔτος.

Ἡ μεταβολὴ, τὴν ὁποίαν ἐπέφεραν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920, εἶχε τοὺς ἀντικτύπους τοῦ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς κρατικῆς μηχανῆς, πολὺ περισσότερον εἰς τὸν στρατὸν, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν κοινωνίαν. Εἰς τὴν δασικὴν διοίκησιν εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Κοκκίνη ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ Διευθυντοῦ δασῶν καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Κοντοῦ εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν, ἀναλαθόντος τὴν Διεύθυνσιν, ἐνῶ μέχρι τότε ὑπηρετοῦσεν ὡς καθηγητῆς εἰς τὴν Ἀνωτάτην Δασολογικὴν Σχολήν. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1921 μετὰ Διευθυντὴν δασῶν τὸν Κοντὸν ἀρχεῖται νέα περίοδος διὰ τὰ δασικὰ πράγματα τῆς χώρας, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὁμιλήσωμεν μετὰ τὴν ἐπιβαλλομένην διεξοδικότητά.

8. Ἡ περίοδος 1921 — 1930.

α. Δὲν εἶναι ἀκριβὲς τὸ ἀναγραφόμενον ὑπὸ τοῦ Κοντοῦ ὅτι ἡ περίοδος αὕτη ἀρχίζει μετὰ τὸν νόμον 2979 (γρ. 2970) τοῦ 1922 κατὰ τῶν πυρκαϊῶν τῶν δασῶν (Δασικὴ Ἱστορία, σ. 250), διότι πρῶτον μὲν ὑπάρχουν δύο σοβαροὶ νόμοι, οἱ 2636 «περὶ διαθέσεως δημοσίων δασικῶν ἐκτάσεων διὰ γεωργικοὺς καὶ λοιποὺς σκοποὺς» καὶ 2637 «περὶ τροποποιήσεως τῶν νόμων περὶ προσωπικοῦ τῶν δασῶν», δημοσιευθέντες λήγοντος τοῦ Ἰουλίου 1921, καθὼς καὶ πλήθος Β.Δ., τινὰ τῶν ὁποίων εἶναι βασικῆς σημασίας, ἔπειτα δὲ διότι ἡ περίοδος αὕτη ἔχει θεαθείας τὰς ρίζας τῆς εἰς τὰ νομοθετήματα τῆς προηγούμενης περιόδου, τὰ δὲ προγενέστερα νομοθετήματα ἤρχισαν ἀξιοποιοῦμενα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ νόμος 1687)8.1.1919, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἀριθμὸς τῶν μὲν Δασαρχῶν ὠρίσθη εἰς 100, τῶν Δασαρχείων εἰς 120, τῶν δὲ Ἐπιθεωρητῶν εἰς 20.⁽¹⁾ Πέραν τούτων ὁ ἀριθμὸς τῶν δασονόμων ὠρίσθη

(1) Εἶναι ἀκατανόητον τὸ ἄρθρον 5 τοῦ ν. 1687 τῆς 8.1.1919, τὸ ὁποῖον ὀρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν δασαρχῶν εἰς 100, τῶν δὲ δασαρχείων εἰς 120. Τόσον δὲ περισσότερον, ὅσον τὸ ἄρθρον 2 προβλέπει ὅπως «εἰς ἕκαστον δασαρχεῖον προϊσταται τακτικὸς δασάρχης», ἐνῶ ἐξ ἄλλου «εἰς τὰ δασαρχεῖα δύναται νὰ ὑπηρετῇ προσθέτως καὶ δεύτερος δασάρχης, δόκιμος, παρὰ τῷ τακτικῷ». Κατὰ συνέπειαν ὁ ἀριθμὸς τῶν δασαρχῶν ἔπρεπε νὰ εἶναι μεγαλύτερος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δασαρχείων καὶ ὄχι ἀντιθέτως.

εἰς 50 καὶ τῶν ἀρχιφυλάκων δασῶν εἰς 150, τῶν δὲ δασοφυλάκων εἰς 850. Ταυτοχρόνως ὁ νόμος οὗτος ἐπέφεραν ἐξίσωσιν τῆς μισθοδοσίας τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων πρὸς τὴν μισθοδοσίαν τῶν λοιπῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, διότι μέχρι τότε οἱ δασικοὶ ὑπάλληλοι εἶχον μισθοδοσίαν κατώτεραν τῶν ἄλλων δημοσίων ὑπαλλήλων, ἰδίως οἱ κατώτεροι. Τὸ μέτρον τοῦτο ὁ Κοντὸς χαρακτηρίζει ὡς ἀποτελοῦν «σταθμὸν εἰς τὴν δασικὴν ἱστορίαν», ὅπως καὶ πράγματι ἀποτελεῖ. Ἀλλ' ὄχι διότι, ὅπως λέγει ὁ Κοντὸς, οὗτοι ἐγένοντο «ὀπωσοδήποτε οικονομικῶς ἀνεξάρτητοι» — εἶναι ἀστέιον νὰ ὑποστηρίζεται κάτι τέτοιο — ἀλλὰ διότι οἱ δασικοὶ ὑπάλληλοι ἠσθάνθησαν ἐν ἰσοτιμίᾳ μέσα εἰς τὴν μεγάλην δημοσιούπαλληλικὴν οἰκογένειαν τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσε ἠθικὴν προετοιμασίαν εἰς τὸ ἀναμενόμενον «κτύπημα» κατὰ ἀτυχή ἔκφρασιν τοῦ ἰδίου Κοντοῦ, τὸ ὁποῖον κατηνέχθη διὰ τοῦ νόμου 2637 τῆς 28 Ἰουλίου 1921.

Ὁ νόμος οὗτος ὄχι μόνον ἐξίσωσε τὰς ἀποδοχὰς τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων πρὸς ἐκείνας τῶν ὁμοιοβάθμων τῶν ἄλλων Ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ καὶ προὔνοι ἐπὶ δικαιοτέρας διαθεσίσεως αὐτῶν, εὐρισκομένων εἰς μειολεκτικὴν θέσιν ἐναντι τῶν λοιπῶν. Ὁ νόμος δηλαδὴ οὗτος ἐκινεῖτο ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κλίματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκινεῖτο καὶ ὁ 1687, ἀλλὰ μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι «μετὰ τῶν ἐκτελεστικῶν αὐτοῦ Διαταγμάτων ἔδωκε τὸ τελευταῖον καὶ ὀριστικὸν κτύπημα (sic) εἰς τὸ Σῶμα τῆς Χωροφυλακῆς, ἀπαλάξαν αὐτὸ ὀριστικῶς ἀπὸ τὰ δασικὰ καθήκοντα». Εἶναι ἐμφανὴς ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Κοντοῦ ἐναντιὸν τοῦ Σώματος τῆς Χωροφυλακῆς, ἡ ὁποία ἀνέλαθε τὰ καθήκοντα τῆς δασοφυλακῆς, ὅταν τὸ σῶμα τῶν τότε δασονόμων διελύθη, προτάσει τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἡγεσίας. Ἡ Χωροφυλακὴ ὑπῆρξεν εἶδος σανίδος σωτηρίας, ὥστε νὰ μὴ λείψῃ ἔστω καὶ σκιῶδες τις προστασία ἐπὶ τῶν δασῶν, νὰ μὴ παύσῃ ἀπλουμένη ἐπ' αὐτῶν ἡ σκιά κάποιας ἐξουσίας κρατικῆς καὶ μὴ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας, κατὰ τὴν ὁποίαν μία καὶ μόνῃ ἐλευθερία διεσώζετο, ἡ ἐλευθερία τῆς καταστροφῆς τοῦ δάσους.

Ἐριαμβολογῶν, τρόπον τινά, ὁ Κοντὸς ἐπὶ τῆς ἐξαφανίσεως ὀριστικῶς πάσης ἀρμοδιότητος τῆς Χωροφυλακῆς ἐπὶ τῶν δασῶν, ἐπιλέγει: «Ἐχρηιάσθη ἀπὸ τοῦ 1877 νὰ παρέλθουν 44 ὅλα ἔτη διὰ νὰ ἐπέλθῃ, ἑκατὸν ἀκριβῶς ἔτη μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, τὸ ἱστορικὸν διὰ τὴν ἑλληνικὴν δασικὴν Ὑπηρεσίαν γεγονὸς τῆς ἀναθέσεως ὀλοκλήρου τῆς δασικῆς Ὑπηρεσίας εἰς εἰδικὰ δασικὰ ὄργανα». (Ἐνθ. ἀνωτ., σ. 249).

Ὁρθότερον ὅμως καὶ δικαιότερον εἶναι νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐχρηιάσθη οἱ ἐλάχιστοι ἐκεῖνοι δασολόγοι νὰ παλαίσουν ἐπὶ 40 καὶ πλέον ἔτη διὰ νὰ ἀποσπᾶσιν τὴν συγκατάθεσιν τοῦ κράτους καὶ νὰ ἐπιτύχουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν σύστασιν αὐτοτελοῦς καὶ ὀλοκληρωμένης Δασικῆς Ὑπηρεσίας, τὴν ὁποίαν τὸ κράτος οὐδέποτε εἶχε θελήσει.

Εἶπομεν ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης παραγράφου, ὅτι ὁ πρῶτος νόμος τοῦ 1921 ὑπῆρξεν ὁ ν. 2636, περὶ διαθέσεως δασικῶν ἐκτάσεων διὰ σκοποῦς γεωργικοὺς κλπ., οὕτινος τὴν σπουδαιότητα ἐξάγει ὁ Κοντὸς, διότι ὑπῆρξεν ὁ δασοτεχνικὸς εἰσηγητῆς του. Εἰς τὴν πράξιν ὅμως ὁ νόμος αὐτὸς δὲν δύναται νὰ ἔχη μεγάλην θαρύτητα ἐξ ἀντικειμένου, διότι δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν δασοπονίαν. Ἄλλος νόμος, τοῦ ὁποίου ὁ Κοντὸς ἐξάγει τὴν σημασίαν, εἶναι ὁ νόμος 2970 τοῦ 1922 κατὰ τῶν πυρκαϊῶν τῶν δασῶν, καὶ τοῦ ὁποίου ἐπίσης ὑπῆρξεν οὗτος δασοτεχνικὸς εἰσηγητῆς. Εἰ-

ναι όμως αυτόνοτον ότι το θέμα της προστασίας του δάσους από τον κίνδυνον των πυρκαϊών δεν είναι θέμα ενός νόμου, παρά ἐφ' ὅσον διὰ τοῦ νόμου τούτου χαράσσεται κάποια προστατευτική πολιτική, εἰδικῶς ἀντιπυρική, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐν προκειμένῳ δὲν συμβαίνει.

Δὲν διαφεύγει τοῦ ἐμπειροτάτου Κοντοῦ τὸ ἐνδεχόμενον κακῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει τῆς μὴ ἀποτελεσματικότητος αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο παρατηρεῖ: «Ἡ ψήφισις ἑνὸς νόμου περὶ πυρκαϊῶν δὲν εἶναι ἐπαρκὴς ὅπως περιορίσῃ τὸ κακόν. Εἶναι ἀνάγκη ὅπως αἱ διατάξεις τοῦ νόμου ἐφαρμοσθῶσι τόσον μάλιστα περισσότερον ὅσον εἶναι σκοπιμώτεραι, ἵνα προκύψουν τὰ ἐκ τοῦ νόμου ἀναμενόμενα ἀγαθὰ.» Ὁ Κοντὸς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην κάποιας ἐπιφυλάξεως διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ νόμου, διὰ τὴν ὁποῖαν ἐπιφύλαξιν δὲν ἐκφράζεται σαφῶς. Μεταθέτει ὁμοῦς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ μέτρου εἰς τὸν διοικητικὸν τομέα καὶ ἀγνοεῖ καθ' ὅλοκληρίαν τὸν δασοπολιτικόν. Ἡ προστασία τοῦ δάσους κατὰ τοῦ κινδύνου τῆς πυρκαϊᾶς, ὅπως καὶ κατὰ παντὸς κινδύνου, δὲν εἶναι θέβια ζήτημα ἑνὸς νόμου, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ὁ νόμος διὰ νὰ μετατεθῇ ἡ ἀποτελεσματικότης εἰς τὸν τρόπον ἐφαρμογῆς του, εἰς τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποιότητα τῶν ἐκτελεστικῶν ὀργάνων, εἰς τὴν φύσιν τῶν λαμβανομένων μέτρων καὶ εἰς τὴν ὑποδοχὴν, τὴν ὁποῖαν θὰ εὗρουν ταῦτα ἐκ μέρους τῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ ὁ δασοτέχνης πρέπει πάντως νὰ ἴδῃ τὸν νόμον, πὺ καταρτίζει, καὶ ἀπὸ δασοπολιτικῆς σκοπίας. Ὁ καλύτερος ἀντιπυρικός νόμος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος συνδέει τὸ δάσος μετὰ τὴν ὑπόστασιν του ὑπὸ τὴν ζώσαν, τὴν πράσινην μορφήν του καὶ ὄχι ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς καψάλας. Εἰς τὸ παράδειγμα τῶν πευκοδάσων τῆς οἰκείας ζώνης, κατὰ τὰ ἔτη κατὰ τὰ ὁποῖα ὑπῆρχεν ὑψηλὴ τιμὴ τῆς ρητίνης αἱ πυρκαϊαὶ ἐξηφανίζοντο. Ἀντιθέτως ὅταν ἡ τιμὴ τῆς ρητίνης ἦτο χαμηλὴ καὶ ἡ τιμὴ τῶν καυσοξύλων ὑψηλὴ, αἱ πυρκαϊαὶ ἐπολαπλασιάζοντο. Εἰς τὴν παρούσαν μελέτην δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τόσον ἡ δασοτεχνικὴ θαρύτης τῶν δασικῶν νόμων, ὅσον ἡ δασοπολιτικὴ. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς πάντοτε ἐχώλαιεν ἡ δασικὴ μας νομοθεσία.

β. Ἀλλὰ ὁ σημαντικώτερος νόμος, ὁ ὁποῖος ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς 28.7.1922, ἦτο ὁ ν. 2939 «περὶ κωδικοποιήσεως τῶν περὶ δασῶν νόμων». Οὕτω διὰ πρώτην φορὰν ἐπραγματοποιεῖτο ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου ἢ εἰς ἐνιαίον κώδικα συγκέντρωσις καὶ ὀργάνωσις τῶν μέχρι τότε κειμένων διατάξεων. Εἶδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν πῶς εἶχεν ἀποτύχει ἡ προσπάθεια κατὰ τὸ 1907 τῆς ψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου Σιμπούλου-Θεοτόκη. Εἰς τὰ 1909 εἶχεν ἀποτύχει ἡ ψηφισις ἑτέρου νομοσχεδίου περὶ δασικοῦ κώδικος εἰσηγουμένου ὑπὸ τοῦ Εὐταξία, ἐνῶ παλαιότερον, τὸ 1882, εἶχεν ἐπίσης ἐπιχειρηθῆ ἡ ψηφισις νόμου περὶ δασικοῦ κώδικος ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Παύλου Καλλιγᾶ, μετὰ δασοτεχνικὸν εἰσηγητὴν τὸν Βαλσαμάκην, ἀνεπιτυχῶς. Ὡστε ἰδοὺ καὶ μίαν ἄλλην 40ετίαν, ἡ ὁποία παρέστη ἀνάγκη νὰ διέλθῃ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ψηφισις ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἑνὸς νόμου περὶ δασικοῦ κώδικος. Ἡ θαρύτης αὕτη δεικνύει τὴν μεγάλην δυστοκίαν, τὴν ὁποῖαν ἐνεφάνισεν ἡ νομοθετικὴ διαμόρφωσις τῶν περὶ τὰ δάση πραγμάτων, ἡ ἀντίστασις τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας δὲ ἀποδεχθῆ θυσίας καὶ νὰ κάμη παραχωρήσεις ὑπὲρ τῶν δασῶν, διότι περὶ αὐτοῦ πρόκειται ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει. Ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία ἀρνεῖται νὰ στερηθῇ τῶν ὧν ἀπολαμβάνει ἀμέσων ἢ ἐμ-

μέσων ἐκ τῶν δασῶν προσόδων καὶ νὰ διαθέσῃ τὰς προσόδους αὐτάς ὑπὲρ ἑαυτῆς, ἀλλ' ὑπὸ μορφήν ὀλιγώτερον ἄμεσον καὶ μακροχρονιωτέρας ἔμμεσον.

Εἶναι ὁμοῦς ἀληθές, ὅτι εἰς τὴν ἀρνητικὴν τῆς αὐτῆς στάσιν ἡ κοινωνία ὠθήθη ἀπὸ ἄστοχον καὶ ἀψυχολόγητον δασικὴν πολιτικὴν, κακὴν διοίκησιν καὶ ἔλλειψιν κατανοήσεως.

γ. Εἶναι ἄξιον μνείας τὸ γεγονός, ὅτι ὁ σημαντικὸς αὐτὸς νόμος τῆς 28 Ἰουλίου 1922 ἐψηφίσθη καθ' ἣν περίοδον ἡ χώρα εὕρισκετο εἰς δεινὴν ἐθνικοπολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν κατάστασιν. Τοῦ ἔτους τούτου ἔργον εἶναι τὸ «Περὶ συστάσεως δασονομείων» Β.Δ., διὰ τοῦ ὁποῖου τότε τὸ πρῶτον καθιερώθησαν τὰ Δασονομεῖα ὡς μονάδες τῆς δασικῆς Διοικήσεως. Προηγουμένως δὲν ὑπῆρχον Δασονομεῖα ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἀυτοτελοῦς διοικητικῆς μονάδος ὅπως ἀπὸ τοῦ 1922 καὶ ἐντεῦθεν διεμορφώθησαν. Ἀλλὰ ἦτο δυνατὸν ὁσάκισ παρίστατο ἀνάγκη νὰ ἀνατίθενται καθήκοντα διακιοδοσίας Δασαρχείου προσωρινῶς καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν τοῦ Δασάρχου εἰς Δασονόμον. Ὁ βαθμὸς τοῦ Δασονόμου ἐδόθη τὸ πρῶτον τὸ 1917.⁽¹⁾

Ἄλλ' ἤδη εὗρισκόμεθα εἰς τὸν μῆνα Αὐγουστον (1922), ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ὀνομασθῇ μὴν τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀρχονται δραματικὰ ἐθνικὰ, πολιτικά, στρατιωτικὰ καὶ ἐσωτερικὰ γεγονότα, μέλλοντα νὰ ἀλλάξουν τὸ κλίμα, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐξελίθη κατὰ τὰ ἀκολουθοῦντα ἔτη ἡ δασικὴ κατάστασις καὶ ἐχαράχθη ἡ δασικὴ πολιτικὴ τῆς περιόδου ἐκείνης.

Εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τοῦ μηνὸς συνεπληρώθη ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καταληφθείσης τῆς Σμύρνης ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων τὴν 6 Σεπτεμβρίου, ἦτοι 25 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιθέσεως εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Ἀφίων Καραχισάρ. Ὁ θριαμβεύσας Κεμάλ διὰ Διατάγματός κατέλυσε τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἀνεκήρυξε τὴν Τουρκικὴν Δημοκρατίαν, τῆς ὁποίας αὐτὸς ἐγένετο ὁ νόμιμος ἐκπρόσωπος, ἀποστείλας εἰς τὴν ἐν Λωζάνῃ συγκληθεῖσαν διάσκεψιν πρὸς ὑπογραφήν ὀριστικῆς εἰρήνης τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἰδίαν διάσκεψιν ἡ Ἑλλάς ὤρισεν ἀντιπρόσωπον τὸν Βενιζέλον. Εἰς τὰς 11-12 Σεπτεμβρίου ἐξεργάγη ἐν Χίῳ — Μυτιλήνῃ στρατιωτικὸν κίνημα, τὸ ὁποῖον ἀπήτησε τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅπερ καὶ ἐγένετο τὴν 14 ἰδίου μηνός.

Ὁ ἀρχιστράτηγος Χατζανέστης καὶ πέντε ἐκ τῶν κορυφαίων Ἑλληνῶν πολιτικῶν, δικασθέντες ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ ἐξετελέσθησαν διὰ τυφεκισμοῦ τὴν 15 Νοεμβρίου.

Τέλος τὴν 29 Δεκεμβρίου ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὁ ἀτυχῆς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐν τινὶ ἀσήμεῳ ξενοδοχείῳ τοῦ Παλέριου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω θλέπομεν πόσον μεστὸν εἰς συνταρακτικὰ γεγονότα ὑπῆρξε τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ 1922.

Φυσικὰ, εὐρεῖαι μεταβολαὶ ἔγιναν εἰς τὴν Διοίκησιν, ὁ Κοντὸς ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν Διεύθυνσιν δασῶν καὶ ἐποποθετήθη ὡς διευθυντῆς εἰς τὴν Ἀνωτ. Δασολογικὴν Σχολὴν, τὴν ὁποῖαν καὶ διηύθυνε μέχρι τῆς μεταφορᾶς τῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης.

(1) «Δασοφυλακὴ ἐν Ἑλλάδι», Α. Στεφάνου—Α. Κοφινιώτη, σ. 10, ὄπισθ. 1.

9. Υποπερίοδος 1923 — 1929. Προσάρτηση της Δυτ. Θράκης. Πέτρος Μαρκόπουλος. Μεταφορά της Άνωτ. Δασολογικής Σχολής εις τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Οἱ φόνοι τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1929.

Διὰ τῆς Συνθήκης τῆς Εἰρήνης, τῆς ὑπογραφείσης ἐν Λωζάνη τὴν 24 Ἰουλίου 1923, προσηρτήθη εἰς τὴν χώραν τὸ διαμέρισμα τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἐκτάσεως 8.578.000 στρ., ἀφηρέθησαν δὲ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ προσηρτήθησαν εἰς τὴν Τουρκίαν αἱ νῆσοι Ἰμβρος καὶ Τένεδος. Οὕτω τελικῶς ἡ ἐκτάσις τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ἀνῆλθεν εἰς 129.281.000 στρέμματα.

Ἡ ἑκτάσις τῶν δασῶν τῆς Δυτ. Θράκης ἀνέρχεται εἰς 2.523.000 στρέμματα μὲ ποσοστὸν δασώσεως 28,20%, τῶν δὲ μερικῶς δασοσκεπῶν ἐκτάσεων εἰς 2.420.000 στρέμματα, ἀποτελοῦσῶν τὰ 23,77% τῆς συνολικῆς ἐκτάσεώς της. Εἰς τὴν ἑκτάσιν τῶν δασῶν δὲν περιλαμβάνονται τὰ ἀειθαλῆ πλατύφυλλα, ὑπαγόμενα εἰς τὰς μερικῶς δασοσκεπεῖς ἐκτάσεις.⁽¹⁾

Μὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Κοντοῦ ἀπὸ τὴν δασικὴν Ὑπηρεσίαν ἡ θέσις τοῦ Διευθυντοῦ δασῶν παρέμεινε χηρεύουσα. Ἡ Ἐπανάστασις δὲν ἠθέλησε νὰ προβῆ εἰς διορισμὸν Διευθυντοῦ, ἀπολαμβάνοντα τῆς ἐμπειροσύνης της, ἀν καὶ οἰοσδῆποτε καὶ ἀν ἀνεδεικνύετο θὰ ἦτο πάντως ἐκ τῆς ἀντιπάλου μερίδος τοῦ καταρρεύσαντος καθεστώτος. Οὕτως ἐπέτρεψεν εἰς τὸ ἀνώτερον δασικὸν προσωπικὸν νὰ ὑποδείξῃ αὐτὸ ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ νέου Διευθυντῆν. Τὸ προσωπικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπηρμύθη τότε ἡ Ἐπανάστασις, ἀπετελεῖτο ἀπὸ τριάκοντα περίπου δασολόγους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπαντες σχεδὸν ἦσαν ἀπόφοιτοι τῶν μέσων δασολογικῶν διδακτηρίων τῆς Αὐστρίας. Κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον 14 ἦσαν Ἐπιθεωρηταὶ δασῶν καὶ οἱ ὑπόλοιποι Δασάρχαι α' τάξεως.

Διὰ τοὺς ὑπάλληλους ἐκείνους ἡ πρόσκλησις τοῦ Ὑπουργοῦ νὰ ὑποδείξουν τὸ πρόσωπον τοῦ νέου Διευθυντοῦ ἦτο δῶρον ἐξ οὐρανοῦ. Διότι οἱ ὑπάλληλοι ἐκείνοι μετὰ κόπου καὶ μὲ ἀγωνίας εἶχον κατορθώσει νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ιδιότητα τοῦ δασολόγου καὶ τὴν ἐξέλιξιν ἐν τῇ δασικῇ ἱεραρχίᾳ. Ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ των ὡς δοκίμων δασαρχῶν, διετέλουν ὑπὸ τὴν δαμόκλειον σπάθην τῆς κατωτέρας μορφώσεώς των, τῶν λιποθαρῶν διπλωμάτων των. Διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον φθάσει ἐν ἔτει 1922, εἶχον διέλθει ἀπὸ πολλὰς δοκιμασίας. Ἐπιφύλακτοις των ἦτο ὁ Κοντός, τὸν ὁποῖον ἐμισοῦσαν θανασίμως διότι εἶχε σταθῆ ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐξέλιξιν των, ἀποπειραθεὶς μάλιστα νὰ ψηφίσῃ διάταξιν, δυνάμει τῆς ὁποίας οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ προαχθοῦν πέραν τῆς βαθμίδος τοῦ Δασάρχου.⁽²⁾

Ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας διατελοῦντες, ὅταν ἔλαβον τὴν ἀδειαν νὰ ὑποδείξουν τὸν νέον Διευθυντῆν, ἐκεῖνο ποῦ ἐσκέφθησαν πρό παντὸς ἄλλου ἦτο νὰ εὗρουν τὸν δυναμικὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος θὰ ἐστήριζε τὸ καθε-

(1) Βλ. πῖνακας διανομῆς τῆς δασικῆς θλαστήσεως, Εἰσαγωγή. (Ἑτ. Γεωργίας, Ἀθήναι 1964).

(2) Διὰ τὸ μῖσος αὐτὸ ὁ Κοντός, εἰς τινὰ συνομιλίαν του μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του μοῦ εἶπε: «Ἐμίσησάν με δωρεάν». Ὅπως ὁμως ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, οὐδόλως δωρεάν τὸν ἐμισοῦσαν.

στάς των. «Καὶ τότε, λέγει ὁ Χριστοδουλόπουλος, τὰ βλέμματα πάντων ἐστράφησαν σχεδὸν αὐτομάτως πρὸς τὸν Μαρκόπουλον, ὅστις καὶ ὑπεδείχθη μετὰξὺ πάντων, ὡς ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος ἀνθρωπος τῆς περιστάσεως. (1) Ἐταῖ ὑπεδείχθη ὁ Πέτρος Μαρκόπουλος.

Ὁ Μαρκόπουλος ἦτο ἐκ τῶν δασολόγων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἰδίαις δαπάναις εἶχον σπουδάσει δασολογίαν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν κατὰ τὴν πρό τοῦ 1914 πενταετίαν. Διπλωματοῦχος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου, εἶχε καλὴν μόρφωσιν, ἰσχυρὰν πνευματικὴν ἰδιοσυγκρασίαν, κατήγετο δὲ ἀπὸ οἰκογένειαν ὑλοτόμων, Ἑλλήνων ἐκ Κορυτσᾶς. Ἦτο ἐργατικώτατος, διεκρίνετο δὲ διὰ τὸν ἀνεπίληπτον χαρακτήρα του, ἄτεγκτον μέχρι ἀδιαλλαξίας καὶ αὐστηρὸν μέχρι ἀδικίας. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ἔλειπεν ἀπὸ τὸν Μαρκόπουλον, καλούμενον νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν μιᾶς Ὑπηρεσίας μὲ πολὺ κοινωνικὸν περιεχόμενον, ἦτο ἡ ἔλλειψις φιλοσοφικῆς μορφώσεως καὶ ἀντιλήψεως, καθὼς καὶ ἡ ἔλλειψις δημιουργοῦ φαντασίας.

Οἰαδῆποτε ἐπιστημονικοτεχνικὴ ἐνέργεια, ἐκτελουμένη ἀπὸ ἐκτελεστικὸν ὄργανον, εἶναι ἀπλὴ ἐπιστημονικοτεχνικὴ ἐργασία. Διατασσομένη ὅμως ἀπὸ τὸν προϊστάμενον τῆς δασικῆς Ὑπηρεσίας, εἶναι δασοπολιτικὴ ἐνέργεια καὶ τὸ δασοπολιτικὸν της περιεχόμενον προσδιορίζει τὴν ἀξίαν τοῦ κυρίου διατάκτου.

Εἰς τὸν τομέα τῆς διαχειρίσεως τῶν δασῶν, ποῦ τοῦ εἶχεν ἐμπιστευθῆ ἡ Πολιτεία, ὁ Μαρκόπουλος δὲν ὤκνησε νὰ ἀνταποκριθῆ. Διὰ συνεργειῶν διαχειριστικῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων συνεκροτεῖτο ἀπὸ ἕνα παλαιὸν δασολόγον, ἔχοντα τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν καὶ τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς δασοπονίας καὶ ἀπὸ τὸν κατὰ περιστάσιν δασάρχην, ὁ ὁποῖος ἦτο συνήθως νεαρὸς δόκιμος δασάρχης μὲ ὀλιγοχρόνιον ὑπηρεσίαν, ἐπεχείρησε τὴν ὑπαγωγὴν τῶν σοβαρωτέρων δημοσίων δασῶν ὑπὸ τεχνικὴν διαχείρισιν καὶ ἐκμετάλλευσιν. Ἀμέσως τότε κατεφάνη ἡ ἀπόστασις, ἡ ὁποία ἐχώριζε τοὺς παλαιούς ἀπὸ τοὺς νέους. Τοιαῦτα διαφωνία ἠγέρθησαν μετὰξὺ τῶν μελῶν τοῦ κάθε συνεργείου ὥστε ἐνιαχοῦ οἱ νέοι δασάρχαι ἀπεχώρησαν, ἀρνούμενοι νὰ συμπράξουν μὲ τὸν συνάδελφόν των εἰς τὴν κατοχὴν τῆς κακοτεχνίας. Τὰ συνταχθέντα ἐν τούτοις προσωρινὰ διαχειριστικὰ σχέδια ἐνεκρίθησαν καὶ τὰ λήμματα ἐδημοπρατήθησαν. Τοιαύτη ὅμως ἦτο ἡ ἀπόστασις μετὰξὺ λημμάτων καὶ πραγματικότητος, ὥστε εἰς τὸ τέλος τὸ Ὑπουργεῖον ἔδωσε τὴν ἀδειαν εἰς τοὺς ἐνοικιαστάς νὰ παραιτηθοῦν τῶν μισθώσεων, ἀπαλλασσόμενοι καὶ πάσης ὑποχρεώσεως. Καὶ τοῦτο ὄχι ἄνευ ζημίας τῶν ἐνοικιαστῶν.

Τὰ διαχειριστικὰ σχέδια ἐκεῖνα πάντες ἐπέκριναν ὅσοι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ των ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτῶν. Δεινότερον δὲ πάντων καὶ δημοσίᾳ τὰ ἐπέκρινεν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς παλαιούς δασολόγους, ὁ ὁποῖος μετέσχεν εἰς τὴν σύνταξιν αὐτῶν ὡς προϊστάμενος συνεργείου, ὁ Νικ. Λάζος, εἰς φυλλάδιον τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε ἐν ἔτει 1933 ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ ἀλλαγῆς τοῦ συστήματος δασικῆς Διοικήσεως» καὶ τὸ ὁποῖον τότε ἐπροκάλεσε μέγαν σάλον μετὰξὺ τοῦ δασολογικοῦ κόσμου. Ἐπίσης εἰς ἄρθρον του δημοσιευθὲν εἰς τὴν ἑφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Οἰ-

(1) Ἄντ. Χριστοδουλοπούλου, «Πέτρος Μαρκόπουλος», περιοδικὸν «Δασικὴ Ζωή», τόμ. Δ', σ. 213 (1936).

κονομικός Ταχυδρόμος» κατά τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ δασολόγος Ἰωάννης Κοκκίνης παρατηροῦσε, ὅτι ἡ πλημμελής σύνταξις τῶν διαχειριστικῶν σχεδίων ὀφείλετο εἰς τὰ π ρ ὀ σ ῶ π α, τὴν ἔλλειψιν πείρας καὶ εἰς κακὴν θ ἔ λ η σ ι ν.

Ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος ἐπετέθη ἀναφανδὸν ὄχι πλέον ἐναντίον διαχειριστικῶν σχεδίων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν ἀπλὴν λεπτομέρειαν τοῦ ὄλου ζητήματος, ἀλλὰ ἐναντίον αὐτῆς ταύτης τῆς διαχειριστικῆς πολιτικῆς τοῦ Μαρκόπουλου, ἦτο ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Πέτρος Κοντός. Καὶ ἡ κριτικὴ αὕτη ἐγένετο κατὰ τὸν μᾶλλον ὑπεύθυνον τρόπον, διὰ τοῦ συγγράμματός του «Δασικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία», ἐνθα γράφει:

«Οἱ δρυμοὶ τῆς Θεσσαλίας, ἀκανόνιστοι σπερμοφυεῖς πρότερον, ὕλοτομήθησαν κατὰ μέγιστον μέρος ἀποψιλωτικῶς καὶ μετεβλήθησαν οὕτως εἰς πρεμνοφυεῖς (...). Τὸ ἴδιον δὲ σύστημα προλεταριοποιήσεως τῶν δρυμῶν ἐφαρμόζεται ἀκόμη καὶ σήμερον (1929) εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τὴν ἐγκληματικὴν ταύτην ἀποψιλῶσιν καὶ προλεταριοποίησιν τῶν ἑλληνικῶν δρυμῶν δὲν ὑπάρχει ἐπαρκῆς λέξις διὰ νὰ τὴν χαρακτηρίσῃ (...). Ἄλλὰ ὡς νὰ μὴ ἐφθάναν αἱ ἀποψιλῶσεις τῶν δρυμῶν, ἤρχισαν καὶ τὰ σπερμοφυῆ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δάση ὀξεῦσας ὕλοτομούμενα καὶ ταῦτα ἀποψιλωτικῶς. Καὶ τοῦτο ἐν ὀνόματι τῆς Ἐπιστήμης! "Υψιστε Θεέ! Αἱ λέξεις ἔχασαν τὴν σημασίαν των». (σελ. 258).

Αὐστηροτέρα κριτικὴ ἐναντίον δασοδιαχειριστικῆς πολιτικῆς τῆς Ὑπηρεσίας δὲν ἔχει γραφῆ μέχρι σήμερον. Καὶ ἡ κριτικὴ αὕτη δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν πρῶτον τυχόντα δασολόγον, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἐγκυρότερον ἐπιστήμονα, πανεπιστημιακὸν καθηγητὴν καὶ πρόεδρον ἀκαδημαϊκόν. Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ πρακτικώτερον θεμάτων ἀπέτυχεν ὁ Μαρκόπουλος.

Ἐπιχειρήσας νὰ ἀπλοποιήσῃ τὸ σύστημα τῆς φορολογίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ σύστημα τῶν δασονομικῶν ἐλέγχων καὶ τῆς μεταφοράς τῶν δασικῶν προϊόντων, ἐδημοσίευσεν τὸ ἀπὸ 19 Νοεμβρίου 1925 Ν.Δ. «περὶ συστήματος θεβαιώσεως καὶ εισπράξεως τῆς δασικῆς φορολογίας καὶ τροποποιήσεως διατάξεων τοῦ Δασικοῦ Κώδικος». Ἡ ἀποτυχία τοῦ νέου συστήματος ἐπῆλθε τὸσον ταχεῖα ὥστε ὁ ἴδιος ὁ Μαρκόπουλος μετὰ δύο ἢ τρία ἔτη τὸ κατήργησε.

Ἀποτυχίαν ἐπίσης ἐσημείωσεν ὁ Μαρκόπουλος εἰς τὸν τομέα τῆς διοικήσεως. Ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω, ἐν ἔτει 1922 ἐδημοσιεύθη ὁ νόμος 2939, ὁ ὁποῖος ἐκωδικοποίησε τοὺς περὶ δασῶν νόμους καὶ ἐχαιρετίσθη ὡς πρῶτος δασικὸς κώδιξ, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὁποίου ματαίως εἶχον ἀγωνισθῆ οἱ δασολόγοι κατὰ τὸ παρελθόν. Ἀπαεῖ ὅμως ἤνοιξεν ἡ θύρα τῶν κωδικοποιήσεων, δύο ἔτη θραδύτερον εἰς τὰς 16 Μαΐου 1924 ἐδημοσιεύθη ὁ νόμος 3077 «περὶ δασικοῦ κώδικος» καὶ πέντε ἔτη θραδύτερον ἐν ἔτει 1929 ἐδημοσιεύθη τὸ ἀπὸ 11 Μαΐου Ν.Δ. περὶ δασικοῦ κώδικος, ὅπερ ἐκυρώθη διὰ τοῦ ἀπὸ 15.6.1929 νόμου 4173.

Ἦδη ἡ Ὑπηρεσία διέθετεν ἐπαρκῆς διὰ τὰς τρεχοῦσας ἀνάγκας τῆς δασολογικῆς προσωπικόν. Διέθετεν ἐπίσης μέσον προσωπικόν, τοῦ ὁποίου τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐχρησιμοποιούσεν ὡς κατώτερον, διέθετεν πλήρη ὀργάνωσιν καὶ τὴν νομοθεσίαν ποὺ εἶχεν ἐπιθυμήσει. Τί ἄλλο ἐχρειάζετο ἕνας προϊστάμενος μιᾶς τοιαύτης Ὑπηρεσίας διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸ ἔργον του;

Ἐχρειάζετο θεβαίως ὀρθὴν δασικὴν πολιτικὴν. Εἶδομεν ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ Μαρκόπουλου εἰς τὸν διαχειριστικὸν τομέα δὲν ὑπῆρξεν ἐπιτυχής. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξεν ἐπιτυχής οὔτε εἰς τὸν διοικητικὸν τομέα, εἰδικῶς δὲ εἰς τὸν τομέα τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ δασικοῦ προσωπικοῦ.

Ἡ ἐξωτερικὴ ὕπηρεσία ἀπετελέσθη ἀπὸ 14 δασικὰς Ἐπιθεωρήσεις καὶ ἰσαριθμοῦς Ἐπιθεωρητὰς. Ἀπὸ 55 Δασαρχεῖα καὶ 97 Δασάρχας. Καὶ ἀπὸ 65 Δασονομεία μὲ 80 δασονόμους, ἐξ ἡμισείας α' καὶ β' τάξεως. Ὑπῆρχον προσέτι 190 δασονόμοι γ' τάξεως, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μετημφισμένοι ἀρχιφύλακες δασῶν καὶ 800 ἀπόφοιτοι τῶν δασοκομικῶν σχολῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 200 ὀνόμαζεν ὁ νόμος «δασοκόμους» καὶ τοὺς 600 «δασοφύλακας». Ἄλλὰ δὲν ὑπῆρχε καμμία διαφορά μεταξὺ δασοκόμων καὶ δασοφυλάκων, οὔτε ἀπὸ ἀπόψεως μορφώσεως (ἐκπαιδεύσεως) οὔτε ἱεραρχικῆς, οὔτε ἀπὸ ἄλλης τινὸς ἀπόψεως. Ἀπλῶς οἱ 600 δασοκόμοι ἔμελλον νὰ ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ ἰσαριθμῶν δασοφυλάκων, προερχομένων ἐκ τῶν ἱδρυθησομένων κατωτέρων σχολῶν δασοφυλάκων, ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν φυσιολογικῶς θὰ κατῆρχετο κάτω τοῦ 200.

Αὕτη ἦτο κατὰ τὴν περίοδον 1923 — 1929 ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐξωτερικῆς Ὑπηρεσίας τῶν δασῶν. Ἄλλὰ πρέπει νὰ ἴδωμεν τί ὑπάρχει ὀπισθεν τῶν παρατεθέντων ἀριθμῶν ἢ τοῦ ὠδήγησεν ἡ διὰ τῶν ἀριθμῶν τούτων πολιτικὴ. Αἱ 14 θέσεις τῶν δασικῶν Ἐπιθεωρήσεων κατεῖλον ὑπὸ δασολόγων τῶν μέσων δασικῶν διδακτηρίων τῆς Αὐστρίας, καθῶς καὶ 15 θέσεις δασαρχῶν α' τάξεως ἐκ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν 25. Γνωρίζομεν ἤδη τὸν μύχιον φόβον τῶν δασολόγων, τοὺς ὁποίους χάριν συντομίας θὰ ἀποκαλῶμεν «αὐστριακοὺς». Οὗτοι ὤθησαν λεληθῶς τὸν Μαρκόπουλον νὰ ἀσκῆσιν πολιτικὴν διώξιν τοῦ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως προερχομένου δασολογικοῦ προσωπικοῦ. Ἡ δὲ δίωξις αὕτη ἐξεδηλώθη πρὸς δύο κατευθύνσεις. Ἡ μία πρὸς τοὺς ἤδη ὑπηρετοῦντας νέους δασάρχας, δοκίμους καὶ γ' τάξεως. Ἡ ἄλλη πρὸς τοὺς μῆτ' ἰδιοκτενεστάτους ἀποφοίτους καὶ πρὸς τοὺς σπουδάζοντας εἰσέτι.

Ἡ πρὸς τοὺς ὑπηρετοῦντας δασάρχας δυσμενῆς διοικήσις ἐξεδηλώθη διὰ τῆς διακρίσεως τριῶν τάξεων α', β' καὶ γ', ἡ ὁποία ἀπὸ τίποτε δὲν δικαιολογεῖται πλην τῆς παρακωλύσεως τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐν τῇ Ὑπηρεσίᾳ. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη καθελώθησαν εἰς τὸν βαθμὸν γ' τάξεως οἱ πλείονες τῶν δασαρχῶν, ὥστε οὗτοι νὰ ὁμιλοῦν περὶ «νομοθετημένης στασιμότητος». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς προαγωγὴν εἰς Ἐπιθεωρητὰς, τοῦτο ἔθεωρεῖτο ὡς τὸ μᾶλλον ἀπίθανον γεγονός. Παραλλήλως πρὸς τὴν νομοθετημένην αὐτὴν δίωξιν ἡσκήθη καὶ ἄλλη μορφή διώξεως, διὰ τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης. Οἱ ἀτυχεῖς νέοι δασάρχαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δόκιμοι καὶ γ' τάξεως, ἐτιμωροῦντο δι' ἀσημαντὰ «παραπτώματα» με βαρυτάτας ποινάς. (1) Τοιαύτη ἦτο ἡ δίωξις ὥστε οἱ δασάρχαι ἀνεζήτησαν διεσόδους μακρὰν τῆς Ὑπηρεσίας. Πρὸς τὸ Ε. Μ. Πολυτεχνεῖον ὅπου πλέον τῶν δέκα, φοιτήσαντες εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν τῆς Ἀνωτ.

(1) Ὁ δασάρχης Ἀλεξανδρουπόλεως Α. Ἀποστολάκος ἐτιμωρήθη με τρίμηνον προσωρινὴν ἀπόλυσιν, τὴν ὅποιαν ὁ ἴδιος μετέπρεψεν εἰς ἀριστικήν. Ὁ δασάρχης Λαμίας ἐτιμωρήθη με ἀριστικήν ἀπόλυσιν, τὴν ὅποιαν τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας ἐσηφάνισεν. Ὁ δασάρχης Α. Δημητριάδης ἐτιμωρήθη με ἀριστικήν ἀπόλυσιν, οὗτος δὲ οὐδέποτε ἐζήτησεν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἐνεργὸν Ὑπηρεσίαν καίτοι ἤσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰδιώτου δασολόγου ἐπιτυχῶς.



Μιχ. Δαβερώνης
κατά τὸν φόνον τοῦ τὸ 1929.



Π. Μαρκόπουλος
κατά τὸν φόνον τοῦ τὸ 1929.

Σχολῆς Τοπογράφων Μηχανικῶν, ἔτυχον διπλωμάτων, πρὸς ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ὁπότεν ἐπανελθόντες κατέλαβον πανεπιστημιακὰς ἔδρας, πρὸς τὴν Α.Τ.Ε. καὶ πρὸς ἄλλας θέσεις.

Ἐναντι ἐξ ἄλλου τῶν μήπω διορισμένων καὶ σπουδαζόντων, ἡ Ὑπηρεσία ἐκλείσεν ἐρμητικῶς τὰς πύλας της, περικόπασα μάλιστα τὰς κενὰς θέσεις κάτω τοῦ ὀρίου τῶν 97, μὲ συνέπειαν νὰ ἀναγκασθῇ καὶ τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης (δασολογικὸν τμήμα) νὰ μειώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατ' ἔτος εἰσαγομένων φοιτητῶν, εἰς ἀσήμαντον ἀριθμὸν.

Δὲν ἦτο διάφορος ἡ τακτικὴ τῆς Διοικήσεως ἔναντι τοῦ μέσου προσωπικοῦ. Ἡ ἰδιαιτέρα χειρονομία τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ ἀρχαίου θεσμοῦ τῶν Δασονομείων δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἱκανοποίησιν τῶν δασονόμων. Ἀπέβλεπεν ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν εὐχέρειαν τῆς μειώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Δασαρχείων, περιορισθέντων, ὡς εἴπομεν, εἰς 55 καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς δημιουργίαν ἀντιθάρου ἔναντι τῶν δασαρχῶν ἢ μᾶλλον τῶν δασολόγων, τῶν ζητούντων διορισμὸν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Πράγματι δὲ ἡ δασικὴ ἡγεσία ἐκίνητοποίησεν ἐν ἔτει 1933 τοὺς δασονόμους, οἱ ὅποιοι ὑπέβαλον ὑπόμνημα εἰς τὸν Ὑπουργὸν Γεωργίας, διαμαρτυρούμενοι κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν δασολόγων νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν, ἐποφθαλμιοῦντες τὴν ἀνάληψιν τῶν Δασονομείων, μετατρεπομένων εἰς Δασαρχεῖα.

Ἐξαιρέσει ὅμως τῶν προνομιούχων δασονόμων α' καὶ β', τῶν ὁποίων οἱ βαθμοὶ ἀντιστοιχοῦσαν εἰς ὑπουργικοὺς εἰσηγητὰς καὶ γραμ-

ματεῖς α', ἐνῶ μὲ εἰσηγητὴν ἀντιστοιχοῦσεν ὁ δασάρχης γ' καὶ μὲ γραμματεὰ α' ὁ δόκιμος δασάρχης, ἔναντι τοῦ λοιποῦ μέσου προσωπικοῦ, τῶν δασονόμων γ' καὶ τῶν δασοκόμων, ἡ αὐτὴ ἀπηνῆς δίωξις εἶχεν ἐγκαινιασθῇ. Στασιμότης ὄχι μόνον οἰκονομικῶς ἐξασθλιωτικὴ, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς μειωτικὴ καὶ ποιναι βαρύνταται πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν ὑπαλλήλων αὐτῶν εἰς παραίτησιν ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν δασοκόμων διὰ δασοφυλάκων. Οὕτω τὰ πράγματα κατέληξαν εἰς τὸ δράμα τῆς 17ης Σεπτεμβρίου 1929, καθ' ἣν δασοκόμος τις, ἀπολυθεὶς ὀριστικῶς ἐκ τῆς Ὑπηρεσίας, ἐφόνευσεν τὸν Μαρκόπουλον καὶ τὸν Γεν. Ἐπιθεωρητὴν Μ. Δαβερώνην, ἐμπροσθεν σχεδὸν τοῦ καταστήματος τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο τὸ τέλος τῆς σοβοῦσης κρίσεως μέσα εἰς τὰς τάξεις τοῦ δασικοῦ προσωπικοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ἀρχή, ὅπως θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς.

10. Ἡ περίοδος 1931 — 1940.

α) Κωνσταντῖνος Δαμιανός, 1930 — 1945. Χηρευσάσης τῆς θέσεως τοῦ Διευθυντοῦ δασῶν, ὑπὸ τὸσον τραγικᾶς συνθήκας, ἡ ἐκλογή νέου διευθυντοῦ παρουσίασε ποιᾶν τινα δυσχέρειαν καὶ ἐβράδυνε περὶ τὸ ἔτος. Κατ' αὐτὴν παρουσιάσθησαν περισσότεροι τοῦ ἑνὸς ὑποψήφιοι, σοβαρώτεροι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν ὁ Βασίλειος Δρούθας, Διευθυντὴς Τατοῖου, ὁ Εὐάγγελος Τσέκος, Ἐπιθεωρητὴς δασῶν, ἄνθρωπος θετικὸς καὶ ἀμεμπτος, μὴ διαθέτων μὲν στυλινὰς περγαμηνάς, ἀλλ' ἀκεραίου χαρακτήρος, ἔχων τὸ προσὸν τὸ ὅποιον περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐχρειάζετο τότε ὁ κλάδος, τὴν εὐθύτητα. Ἀλλὰ μὲ τοιαῦτα προσόντα ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιλεγῇ; Ὁ Ἰωάννης Κοκκίνης, ὁ ὅποιος δὲν ὑπέβαλεν ἀπ' εὐθείας ὑποψηφιότητα, ἀλλὰ βολιδοσκοπηθεὶς ὑπὸ ἄλλων δασολόγων ὄχι μόνον δὲν ἀπέκρουσε ταύτην ἀλλὰ καὶ διευτύπωνεν ὄρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους καὶ μόνον ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἐδέχετο τὴν ἀνάληψιν τῆς Διευθύνσεως. Ἀσχέτως πρὸς τὸ γεγονός ὅτι μία βολιδοσκοπήσις πιθανὸν νὰ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν προθέσεων του, ἐκ μέρους τῶν φοβουμένων τὴν διεκδίκησιν ὑπ' αὐτοῦ τῆς Διευθύνσεως, ὁ Κοκκίνης εἰς ἐπιστολὴν τοῦ ἀπὸ 30.9.1929 πρὸς τινα ἐξ αὐτῶν γράφει ὅτι ἀν ἀπεφάσιζε νὰ δεχθῇ τὴν πρόσκλησιν «θὰ ἐδεχόμην ταύτην ὑπὸ ὄρους, τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζω ἀν θὰ τοὺς δεχθῇ ἡ Κυβέρνησις, καθ' ὅσον προτίθεμαι νὰ ἀνατρέψω ἄρδην τὸ δασικὸν καθεστὸς». Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ καθὼς καὶ ἄλλαι, τὰς ὁποίας ἀντήλλαξε μὲ ἄλλους δασολόγους ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀποκαλύπτουν ὅτι ὁ Κοκκίνης ἀντιμετώπιζε πρὸ πολλοῦ τὴν περίπτωσιν νὰ κληθῇ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ὑπηρεσίας καὶ εἶχε σηματοῦσαι πληρὴς σύστημα ἢ πρόγραμμα νέας δασικῆς πολιτικῆς. Διὰ τοῦτο πρὸ πάσης ἀναλήψεως τῆς Διοικήσεως ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πραγματοποίησιν του δι' ἐπαρκῶν οἰκονομικῶν μέσων, παρεχομένων αὐτῷ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, καθὼς καὶ εὐχέρειαν διοικητικῶν μέτρων «διὰ νὰ ἀκουπίσω ἀπὸ τὸ Κέντρον τοὺς ἀνέργους, τοὺς κακοπίστους, τοὺς λιμοκοντόρους...». Ἡ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπιστολογραφία τοῦ Κοκκίνῃ εἶναι ἐνδιαφέρουσα διὰ τὰς δασοπολιτικὰς του ἀντιλήψεις, τὰς ὁποίας ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐκθέσωμεν ἀλλαχοῦ.

Μία ἐπιστολὴ τοῦ τότε τμηματάρχου δασῶν παρὰ τῇ Γεν. Διοικήσει Θράκης Α. Στεφάνου ὑπὸ χρονολογίαν 18.12.1929 ἐκκαθαρίζει τὴν θέσιν

των δασολόγων της σειράς του. Γράφει προς Κοκκίνη: «...έκτος από σας κανένα άλλον δεν θεωρώ δυνατόν να ρυθμίση επιτυχώς την δασικήν κόλασιν (...). Έγώ και οι σύγχρονοί μου είμεθα ακόμη άωροί, οι πρό ήμών άκατάλληλοι και άδοκίμαστοι».

Άλλ' ένώ διεξήγοντο όλα αυτά άι συνεννοήσεις και έγινοντο ποικίλαι ζυμώσεις, έτοποθετήθη εις την θέσιν του Διευθυντού ο μέχρι τότε υπηρετών έν Θεσσαλονίκη Κωνσταντίνος Δαμιανός, ως Διευθυντής δασών Μακεδονίας. Ο Κωνσταντίνος Δαμιανός κατήγετο εκ Μεσσηνίας και ήτο άνθρωπος όπως κοινώς λέγομεν «άπό σπίτι». Λόγω του ήθους του είχε συμπαιθείας μεταξύ των δασολόγων, πολλοί των οποίων ύπεστήριξαν την εκλογήν του. Άλλά δέν ήτο άνθρωπος δυνάμενος να διοικήση άνθρωπος, ούτε καν τα μέλη της ίδιας αυτού οικογενείας. Έχων κάμει λαμπράς σπουδάς εις τό Πανεπιστήμιον της Βιέννης, ένεφορείτο από εύρείας αντίληψεις και αναλαβών την Διεύθυνσιν δασών, ήθέλησε να ύποστηρίξη τόν δασεπιχειρηματικόν κόσμον, όπως και τό δασικόν προσωπικόν, άνωτερον και μέσον, να άναπτύξη την Υπηρεσίαν και να την άποδεσμεύση από μερικάς τουλάχιστον κραυγαλέας γραφειοκρατικές σχολαστικότητας.

Είχεν άκόμη και ένα άλλο προτέρημα: «έπαιρνε από λόγια». Δέν ήτο δηλαδή δύσκαμπτος εις τας αντίληψεις του, δέν ήτο «άγύριστο κεφάλι» όπως ο Μαρκόπουλος. Άλλά διά την πραγματοποίησιν ριζικών μεταρρυθμίσεων έχρειάζετο στιβαρά χείρ, την οποίαν δέν είχεν ο Δαμιανός. Ωστόσο εις την θραυχυρόνιον περίοδον της διοικήσεώς του έθεμελιώθησαν καινοτομιαί τινές, άι όποια επέζησαν και έξειλίχθησαν ίκανοποιητικώς. Ούτως έδόθη άνάπτυξις εις τό Τεχνικόν Τμήμα, τό όποιον μέχρι τότε ούδέν σχεδόν έπραττεν. Ένισχύθη τούτο, από άπόψεως προσωπικού, τοποθετηθέντων εις αυτό έννέα Δασάρχων ύπό άμεσον προϊστάμενον Έπιθεωρητήν δασών,⁽¹⁾ οι όποιοι Δασάρχαι άπέτέλεσαν τρεις ομάδας συνεργείων, εκ των οποίων ή μία έπελήφθη δασοδιαχειριστικών μελετών, προς εκμετάλλευσιν των κυριωτέρων δημοσίων δασικών συμπλεγμάτων, ή άλλη έπελήφθη αντιγειμαρρικών έργων, τα όποια διά πρώτην φοράν άποτελούσαν αντικείμενον δασικού ενδιαφέροντος και δασικής άριδιότητος και ή τρίτη τοπογραφικών εργασιών δασικού χαρακτήρος. Τα τελευταία κατηρτίσθησαν ύπό δασολόγων μετεκπαιδευθέντων εις την Άνωτ. Σχολήν Τοπογράφων Μηχανικών του Ε.Μ.Π. Γενικώς δε ή επάνδρωσις του Τεχνικού Τμήματος έπετεύχθη κατόπιν μετεκπαιδεύσεως εις την ως άνω Σχολήν είκοσάδος περίπου δασολόγων Δασάρχων, έν οίς και του Έπιθεωρητού δασών Κοφινιώτη. Ποία ύπήρξεν ή κατοπινή εξέλιξις της τιαούτης ένισχύσεως του Τεχνικού Τμήματος, θα εκθέσωμεν κατωτέρω.

Άλλη σοβαρά καινοτομία της περιόδου αυτής είναι ή λειτουργία του Γραφείου Δασικών Έρευνών. Τό Γραφείον τούτο είχε νομοθετικώς προβλεφθή ύπό του ν. 4173 (άρθρ. 35), αλλά ο Δαμιανός δέν άφησε γράμμα νεκρόν τας περι αυτόν διατάξεις. Τό έθεσεν ύπό την διεύθυνσιν του Έπιθεωρητού δασών Γ. Κοσσενάκη, διπλωματούχου του Πανεπιστημίου του Μονάχου με ένα Δασάρχην της Άνωτ. Δασ. Σχολής Άθηνών.

(1) Ούτος ήτο ο Άναστάσιος Κοφινιώτης.

Τό Γραφείον τούτο κατήργησε τό 1936 ο Κοντός, όπως θα ίδωμεν, αλλά εις τό θραχύ διάστημα της δράσεώς του έπρόφθασε να συντάξη τούς «Πίνακας παραγωγής πρεμινοφυούς δρυός, πρεμν. δξύας και πρεμν. καστανιαάς», βοήθημα πολυτιμότερον διά τούς διαχειριστάς δασών και έν γένει διά την δασικήν έπιστήμη. Ο Κοντός τό μνημονεύει και χρησιμοποiei στοιχεία του εις την β' έκδοσιν της «Διαχειριστικής» του (βλ. βιβλιογραφίαν).

Τρίτη αξιόλογος έέργεια του Δαμιανού, καιτοι μη άποδώσσα τα άναμενόμενα άποτελέσματα, ύπήρξεν ή σύστασις έν Άθήναις Σχολής μετεκπαιδεύσεως Μέσου Δασικού Προσωπικού ύπό την διεύθυνσιν του Έπιθεωρητού Κοφινιώτη. Τό μετεκπαιδευόμενον προσωπικόν προωριζέτο διά να καταλάβη θέσεις προϊσταμένων Δασονομείων, των οποίων ούτως ή ύπόστασις ως μονάδων της Δασικής Διοικήσεως κατωχυροδύτο.

Παρά τα άνωτέρω, μεταξύ του δασικού προσωπικού, δλοκλήρου, επικρατούσε πνεύμα άπαισιοδοξίας και άποκαρδίωσης. Τα λαμβανόμενα μέτρα ήσαν πενιχρά και ήρχοντο άργά. Ουδεμίαν ίκανοποίησιν έφερον, πράγμα τό όποιον ήγαγεν εις την διάσπασιν του προσωπικού και εις δημιουργίαν τριών παρατάξεων. Η μία παρατάξις, άποτελουμένη από τούς ύπαλλήλους των άνωτέρων βαθμίδων, ήγωνίζετο με κάθε μέσον διά την διατήρησιν αναλλοιώτου της ύπαρχούσης καταστάσεως. Έπληττε κάθε εκδήλωσιν ή άπόπειραν εκδηλώσεως οίασδήποτε προσπαθείας διά την βελτίωσιν των κακώς κειμένων. Και ύπήρξαν τιαούται εκδηλώσεις προερχόμεναι κυρίως από την δευτέραν παρατάξι, ήτοι των μέσων και κατωτέρων βαθμών, ήτοι τούς Δασάρχας β' και γ' τάξεως. Άλλά και από την τρίτην παρατάξι, ήτοι τό μέσον προσωπικόν των Δασονόμων και Δασοκόμων (δασοφυλάκων) ύπήρξαν διαμαρτυρίαί, αρκετά μάλιστα έντονοι και αντιπειθαρχικαί, έγγιζουσαι τα όρια της άνταρσίας. Πάσαι όμως άι προσπάθειαι και εκδηλώσεις ήσαν καταδικασμένα να μη άποδώσουν τίποτε λόγω της αντιδράσεως των άνωτάτων στελεχών, ή όποια ύπήρξεν άκαμπτος. Η κατάσταση αυτή της στασιμότητος της δασικής Υπηρεσίας, της δασικής κακοδαιμονίας, από την όποιαν έζημιούντο τα δάση και ή έθνική δασοπονία και της πρωτοφανούς διασαλεύσεως της τάξεως μέσα εις μίαν κρατικήν Υπηρεσίαν, της όποιας έν τούτοις διασαλεύσεως άπαθής θεατής έγένητο ή Κυβερνητική Έξουσία, άφείλετο κυρίως εις δύο λόγους.

Ο ένας λόγος είναι ότι ή δασοπονική εξέλιξις είχε φθάσει εις σημείον όπου τα ύπάρχοντα υπηρεσιακά πλαίσια και σχήματα δέν ήδύναντο να την χωρίσουν, πιεζομένη δε τεχνητώς αυτή έπροξενούσε ρήγματα προς πάσαν κατεύθυνσιν, άναζητούσα διεξόδους. Ο άλλος λόγος είναι καθαρά διοικητικός, αναγόμενος εις τό προσωπικόν. Ούσιωδώς δε τό προσωπικόν επιδρούσε επί την διαμόρφωσιν του άγώνος, που είχεν εκσπάσει, διότι τούτο ήτο ο μόνος ένσυνείδητος φορέυς του περιεχομένου του και ο μόνος δυνάμενος να διατυπώση και έκφράση τό «αίτημα του καιρού». Είναι δε άξιον άπορίας πώς ή Κυβέρνησις, διά των άρμοδίων όργάνων της, του Υπουργού Γεωργίας και του Γενικού Γραμματέως του Υπουργείου Γεωργίας, δέν συνέλαβε τό νόημα του σάλου εκείνου και πώς δέν έπενέθη διά να δώση λύσιν εις την κρίσιν, αλλά παρέμεινεν άπρακτούσα ή μάλλον διαπορούσα περι του πρακτέου.

Ούτως είχον τα πράγματα, όταν μικράς άφορμής ένεκα, ο Δαμιανός άπελύθη από την Υπηρεσίαν όριστικώς με κάποιαν προσχηματικήν

ρας, όπου ετοποθετήθη μονίμως τὸ εἰς ἀντιχειμαρρικὰ ἔργα ἐργαζόμενον προσωπικόν, σύμφωνα με πρότασιν ἀπὸ τοῦ 1933 τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ χειμαρρικῶν ἔργων Α. Κοφινιώτη. Ἡ τοιαύτη ἀποκέντρωσις τῆς Ὑπηρεσίας Χειμάρρων ἀπεδείχθη δημιουργική.

Κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον, κατόπιν πολυμήνων συνεννοήσεων τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς, υἱοθετήθη ὑπὸ τῆς δευτέρας ὁ θεσμὸς τῆς δασικῆς πίστεως, προσελήφθησαν δὲ παρ' αὐτῆς πέντε δασολόγοι πρὸς ὀργάνωσιν τῆς Ὑπηρεσίας ταύτης. Δυστυχῶς ἡ δασικὴ πίστις ἐλάχιστα ἀπέδωσε λόγω ἀτυχοῦς ἐκλογῆς τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἀνέλαθον τὴν ὀργάνωσιν. Ἔτσι ὁ θεσμὸς τῆς δασικῆς πίστεως ἐκινήθη ὑποτυπωδῶς μέχρι τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου, ἀλλὰ καὶ θραδύτερον μέχρι τῆς ἀνασυγκροτήσεως.

Παραλλήλως πρὸς τὰ ἐν τῇ Δασικῇ Ὑπηρεσίᾳ πραττόμενα, συνεστήθη κατὰ Ὀκτώβριον 1936 διὰ τοῦ ν. 204 τὸ λεγόμενον «Εἰδικὸν Ταμεῖον Ὑδραυλικῶν Ἔργων Μακεδονίας» (ΕΤΥΕΜ), τὸ ὁποῖον κατηργήθη τὸ 1941, ἀντικατασταθὲν διὰ τῆς Ὑπηρεσίας Παραγωγικῶν Ἔργων Μακεδονίας (ΥΠΕΜ), ὑπαγομένης εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας διὰ τοῦ Ν.Δ. 588) 1941. Οὐσιαστικῶς ὁμοῦς ἡ Υ.Π.Ε.Μ. ὑφίστατο ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ε.Τ.Υ.Ε.Μ., παρὰ τῶ ὁποίῳ ἐλειτούργει ὡς Διεύθυνσις Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν καὶ Διεύθυνσις Ἀναδασώσεων καὶ Χειμάρρων. Τῆς δευτέρας ταύτης Διευθύνσεως διευθυντὴς ἐτοποθετήθη ἐν ἔτει 1936 ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀναδασώσεων Α. Στεφάνου, εἰς αὐτὴν δὲ ὑπήχθησαν πάντες οἱ Δασάρχαι, οἱ πρότερον ἀσχολούμενοι μετὰ τὰ ἔργα χειμάρρων ἐν Μακεδονίᾳ, εἰδικῶς δὲ οἱ τοῦ Κέντρου Σερρῶν.

Τέλος ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1936 λειτουργίαν τεσσάρων Σχολῶν Δασοφυλάκων τριμήνου διάρκειας, ἀνὰ μίαν ἐν Θράκῃ, Μακεδονίᾳ, Ἠπειρῷ καὶ Θεσσαλίᾳ, διὰ τὴν δημιουργίαν κατωτέρου προσωπικοῦ προερχομένου ἐκ τῶν Νέων Χωρῶν καὶ μὴ ἐποφθαλμιούντος εἰς μεγάλον ποσοστὸν μετὰθεσιν εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα. Ἐν τούτοις ἅπαντες οἱ μαθητεύσαντες εἰς αὐτὰς ἦσαν ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος. Εἰς ἐκάστην Σχολὴν ἐφοίτησαν 25 ἦτοι ἐν συνόλῳ 100. Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν διοριστέων δασοφυλάκων σύμφωνα μετὰ τὸ ἄρθρον 21 τοῦ Δασικοῦ Κώδικος (ν. 4173) ἦτο 600, ἀλλὰ αἱ Σχολαὶ δὲν ἐπανελάθον τὴν λειτουργίαν των. Δὲν πρέπει νὰ παρέλθωμεν τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὸ δασικὸν θέμα κατέστη θέμα γενικωτέρου κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος. Πολλαὶ ἐξωὑπηρεσιακαὶ ἐκδηλώσεις ἐσημειώθησαν, χάρις εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων δασολόγων, τῶν ὁποίων προηγουμένως ἠγνοεῖτο καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα. Χάρις εἰς τὴν ἐξωὑπηρεσιακὴν δράσιν τῶν ἰδίων τῶν δασολόγων, ἐνεφανίσθη τὸ δασικὸν ζήτημα τόσον διὰ τοῦ ἡμερησίου Τύπου τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν μεγάλων πόλεων τῆς χώρας, ὅσον καὶ διὰ τοῦ δασικοῦ Τύπου. Διὰ τούτου μάλιστα συνεδέθη ὁ δασικὸς κόσμος μετὰ τὸν φυσιολατρικὸν κόσμον, τὸν δημοσιογραφικὸν καὶ τὸν συνεταιριστικὸν, ἐπετεύχθη δὲ καὶ ὁ συσχετισμὸς τῶν προγραμματισθέντων μεγάλων παραγωγικῶν ἔργων εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας μετὰ δασικὰ ἔργα χειμάρρων καὶ ἀναδασώσεων. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς δράσεως ταύτης ὑπῆρξαν πολλὰ πολλαχού, ὅπως ἐν Ἀθήναις τὸ Γ' Φιλοδασικὸν Συνέδριον (18 καὶ 19 Μαρτίου 1934), τὸ Παγκοινοτικὸν Συνέδριον τῶν Σερρῶν (24 Σεπτεμβρίου 1933), τὸ

πρῶτον Πανελλήνιον Ὀρειβατικὸν Συνέδριον τοῦ Ὀλύμπου (15 Ἰουλίου 1933), μετὰξὺ τῶν ἐπισήμων κεκλημένων τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ ὁ Διευθυντὴς δασῶν, σειρά δασικῶν διαλέξεων εἰς τὰς αἰθούσας τῆς Λέσχης Ἐπιστημόνων ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς μῆνας Φεβρουάριον, Μάρτιον, Ἀπρίλιον καὶ Μάιον 1933, τὸ Β' ἐν Ἀθήναις Συνέδριον τῆς Ὀμοσπονδίας Μέσου Δασικοῦ Προσωπικοῦ, ἡ σοβαρωτέρα δὲ πασῶν τῶν ἐκδηλώσεων, ἡ συζήτησις τοῦ δασικοῦ προβλήματος τῆς χώρας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς τάξεως τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν τῆς β', 12ης καὶ 16ης Φεβρουαρίου 1934.

Ὀφείλομεν ἐπίσης νὰ μὴ ἀποσιωπήσωμεν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀρχικὴ σκέψις καὶ ἀπόφασις διὰ τὴν βαθμιαίαν ἀπαλλαγὴν τῆς χώρας ἀπὸ τὴν γίδα ἀνήκει εἰς τὸν Χριστοδουλόπουλον, ὁ ὁποῖος εἰσηγήθη εἰς τὸν Ὑπουργὸν Γεωργίας Μπενάκη τὸν ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου 1936 Α.Ν., τὸν ὁποῖον καὶ ἀπεδέχθη. Διὰ τοῦ νόμου ἐκείνου ἐτίθεντο ὑπὸ προστασίαν ἐναντίον τῆς αἰγοβοσκῆς μόνον τὰ δάση τῆς ἐλάτης καὶ ὄχι ὅλα τὰ δάση ἀδιακρίτως, ἀκόμη καὶ τὰ πουργάρια, ὅπως συνέβη μετὰ ἕνα περὶ τοῦ ἔτους. Ἐναντίον τοῦ νόμου ἠγωνίσθη σθεναρῶς ἐν τῇ Βουλῇ ὁ τότε βουλευτὴς Εὐρυτανίας Γ. Καφαντάρης, ὑπερημόνη ὁμοῦς τοῦ νόμου ὁ Πρωθυπουργὸς Ι. Μεταξάς, καὶ ὁ ὁποῖος νόμος ἐγένετο ἀφετηρία τῆς ἐναντίον τῆς αἰγὸς κατοπινῆς διώξεως, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἄλλὰ τὸ δασικὸν θέμα δὲν πρέπει νὰ παύσωμεν νὰ τὸ βλέπωμεν ἐνὸς τοῦ πλαισίου τῶν κοινωνικοπολιτικῶν, ἀκόμη καὶ τῶν ἐθνικῶν, ἐξελιξεῖν τῆς χώρας καὶ νὰ τὸ συσχετίζωμεν πρὸς αὐτὸ τὸ περιβάλλον. Εὐρισκόμεθα εἰς τὸ κρίσιμον ἔτος 1936 καὶ θάινουμεν πρὸς τὴν 4ην Αὐγούστου. Ἡ δικτατορία Μεταξᾶ ἔφερεν Ὑπουργὸν Γεωργίας τὸν Γεώργιον Κυριακόν, ἄνδρα μεγάλης ἐπιστημονικῆς ἀξίας, ἠθους καὶ δυναμικότητος. Ὁ Κυριακός, γεωπόνος τὴν ἐπιστήμην καὶ ἀκαδημαϊκός, εἶχε γνωρίσει ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐκτιμῆσει τὴν ἀξίαν τοῦ Κοντοῦ καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Διεύθυνσιν δασῶν, παραμεριζομένου τοῦ Χριστοδουλοπούλου ἀνεῦ διατυπώσεων.

ΝΕΑ ΔΑΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Πέτρος Κοντός 1937 — 1940.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 110 τῆς 30.3.1937 Φ.Ε.Κ. ἐδημοσιεύετο ὁ Α.Ν. 574) 1937, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ἀρθρ. 71 ἀνεγράφετο ὅτι δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας ἐπετρέπετο ὅπως ἀνατεθῆ ἢ Διεύθυνσι Δασῶν εἰς δασολόγον τακτικὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ὡς τοιοῦτος, φυσικά, ἐπελέγη ὁ Κοντός, ὁ ὁποῖος διετήρει τὴν ἔδραν τοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἐλάμβανεν ἐπίδομα 0,20 ἐπὶ τοῦ μισθοῦ τοῦ ὡς καθηγητοῦ. Ἦγε τότε ἡλικίαν 63 ἐτῶν.

Ἀναλαβὼν τὴν Διεύθυνσιν δασῶν, ὁ Κοντός ἐπελήφθη τοῦ ἔργου τοῦ μὲ νεανικὴν ὁρμὴν. Ἐχάραξεν, ἀληθῶς, νέαν δασοπολιτικὴν γραμμὴν καὶ ἐπεχείρησε νὰ ὑπερκαλύψῃ τὴν καθυστέρησιν, τὴν ὁποίαν παρουσίαζεν ἡ ἑλληνικὴ δασοπονία διὰ μιᾶς ἐπιταχύνσεως μὴ φυσιολογικῆς. Διότι οὔτε ἡ ἡλικία τοῦ τοῦ ἐπέτρεπε τὸ ἔλμα, ποῦ ἐπιχειροῦσε, οὔτε ἡ ἱστορικὴ στιγμή ἦτο πρόσφορος. Εἰς τὰ 1937 ἡ χώρα εὕρισκετο ἤδη μέσα εἰς ἓνα κλίμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ἀνθρωπότης ἐφέρετο πρὸς παγκόσμιον σύρραξιν. Ἄνευ χρονοτριβῆς ὁ Κοντός ἐδημοσίευσεν σειρὰν ἀναγκαστικῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι καθορίζουν τὴν δασικὴν τοῦ πολιτικὴν. Οἱ νόμοι οὗτοι εἶναι οἱ ἐπόμενοι: Α.Ν. 857) 1937 «περὶ παραχωρήσεως δημοσίων καὶ κοινοτικῶν ἐκτάσεων διὰ σκοποῦς γεωργικοῦς καὶ δενδροκομικῆς ἐκμεταλλεύσεως» καὶ τὸ ἀπὸ 5 Ἀπριλίου 1938 Β.Δ. «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ Α.Ν. 857) 1937». Ὁ νόμος οὗτος, ἀποσκοπῶν εἰς τὴν ἰκανοποίησιν καὶ διευκόλυνσιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἐπομένου νόμου πληττομένων κτηνοτρόφων, νὰ μεταστοῦν πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν δενδροκομίαν, δὲν ἦτο δασοπονικοῦ χαρακτήρος καὶ δὲν εἶχεν εὐρείαν ἐφαρμογὴν.



Ὁ Πέτρος Κοντός κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τρίτης τοῦ διευθύνσεως.

Ἡ αἰγοβοσκή, Α.Ν. 875) 1937 «περὶ βοσκῆς ἐντὸς δασῶν, μερικῶς δασοσκεπῶν ἐκτάσεων καὶ μὴ πεδινῶν χορτολιβαδιῶν». Ὁ νόμος οὗτος εἶναι ὁ ριζοσπαστικώτερος ὅλων τῶν νόμων τῆς περιόδου ταύτης, αἱ ἐπιπτώσεις τοῦ ὁποίου ἐξέρχονται τῶν ὁρίων τῆς δασοπονίας καὶ ἀπτονται τῆς κτηνοτροφικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας. Διὰ τοῦ νόμου τούτου ἐπιβάλλεται ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς αἰγοβοσκῆς ἐξ ὅλων τῶν δασῶν τῆς χώρας δημοσίων καὶ μὴ καὶ ἀπαγορεύεται ἡ βοσκὴ τῶν αἰγῶν παντελῶς «δι' ἀστυνομικῆς διατάξεως τοῦ Δασάρχου, ὀριζούσης τὴν ἀπαγορευομένην ἔκτασιν καὶ τὰ ὄρια αὐτῆς». Ὁ νόμος εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ διατύπωσιν ὁμιλεῖ περὶ ἐφαρμογῆς τῆς ἀπαγορεύσεως εἰς τὰ δάση τῆς ἐλάτης ἀμιγῆ ἢ μικτὰ ἔνθα τὸ ποσοστὸν τῆς ἐλάτης ὑπερβαίνει κατ' ἔκτασιν τὸ ἥμισυ τῆς συστάδος, θραδύτερον ὅμως ἐπεξετάθη εἰς ὅλα τὰ δάση, ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς πουργαροτόπους. Ἐξ ἄλλου ὁ ἴδιος νόμος καθορίζει καὶ ἄλλας περιπτώσεις ἐπεκτάσεως τῆς ἀπαγορεύσεως (ἀρθρον 5 παράγρ. 1, 2 καὶ 3, ὡς καὶ ἀρθρα 8 καὶ 9) ὥστε κυριολεκτικῶς οὐδεμία δασικὴ ἔκτασις παρέμενεν ἐλευθέρα πρὸς βοσκὴν. Ἐπεβάλλετο δὲ ἡ ἀπαγόρευσις ἀμέσως, ἅμα τῇ δημοσίευσει τῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως καὶ μὲ τὰς βραχυτάτας προθεσμίας τοῦ ἀρθρ. 12, ἀπηγορεύετο δὲ ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ κλαδονομὴ διὰ τοῦ ἀρθρ. 14, τῆς ὁποίας προορισμὸς ἦτο ἡ προμήθεια κλαδοφυλλώματος πρὸς διαχείμασιν τῶν οἰκοσίων καὶ ἡμιοκοσίων ποιμενικῶν ζῶων τῶν κατοίκων κατὰ τὸν χειμῶνα.

Ἐξαιρέσεις ὡς πρὸς τὴν προθεσίαν ἐγένετο διὰ τὰς περιφερείας τῶν Δασαρχείων ἢ Δασονομείων Καλαμπάκας, Καρδίτσης, Εὐρυτανίας, Τριχωνίδος, Φθιώτιδος, Παρνασσίδος, Ἄρτης, Δωρίδος, Λεθαδεΐας, Κυνourίας καὶ Γυθείου, διὰ τὰς ὁποίας ὠρίζετο ὅτι «ἡ πλήρης ἀπαγόρευσις τῆς αἰγοβοσκῆς (... θὰ συντελεσθῆ τῇ 23 Ἀπριλίου 1941)». Εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς ἡ ἀπαγόρευσις ἐκλιμακοῦτο εἰς μίαν τετραετίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀπηγορεύετο κατ' ἔτος τὸ 1/4 τῆς ἐκτάσεως μέχρι ὀλοκληρώσεώς της.

Διὰ τὴν βοσκὴν τῶν οἰκοσίων ζῶων τῶν χωρίων ὠρίζετο διὰ τοῦ ἀρθ. 2 ὅτι ἡδύνατο δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας νὰ καθορισθῆ «μαναρολιβαδον» ἐπὶ μερικῶς δασοσκεπῶν ἐκτάσεων καὶ χορτολιβαδιῶν, «ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν κεκτημένα κλασματικὰ δίκαια βοσκῆς τῶν ζῶων αὐτῶν», διὰ τὸ ὁποῖον ὅμως ἐπρεπε νὰ συντρέχουν διάφοροι περιπτώσεις λεπτομερῶς καὶ σχολαστικῶς ἀναγραφόμεναι καὶ μὴ δυνάμεναι νὰ ὑπάρχουν. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἡ Ἑλλάς εἶχε περὶ τὰ πέντε ἑκατομμύρια γίδια, τὰ ὁποῖα κατὰ τρόπον ἀντιοικονομικὸν κατεστράφησαν διὰ σφαγῆς ἐντὸς τῶν ἐτῶν 1939 καὶ 1940, χωρὶς ἐκ τούτου οὐδὲν νὰ κερδίσῃ ἡ ἔθνικὴ οἰκονομία, οὐδὲ κἂν ἡ τρέχουσα κατανάλωσις, μὴ δυναμένη νὰ ἀπορροφήσῃ τὰς μεγάλας ποσότητας κρέατος αἰγός, αἱ ὁποῖαι αἰφνιδίως κατέκλυσαν τὴν ἀγοράν.

Εἶχομεν τότε παρατηρήσει εἰς τὸν ἄμεσον προϊστάμενόν μας Κοντόν, ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς αἰγός θὰ ἡδύνατο νὰ γίνῃ ἐντὸς μεγαλυτέρας προθεσμίας, λόγου χάριν δέκα ἐτῶν, ὥστε νὰ ἀποφευχθῆ αὐτὴ ἡ σπατάλη τοῦ κτηνοτροφικοῦ πλοῦτου. Ὁ Κοντός μοῦ ἀπήντησε, «ναί, θέθαια θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ αὐτό, ἀλλὰ πρέπει νὰ σπεύσωμεν διότι δὲν εὐρύομεν πόσον βραχύβιος θὰ εἶναι τούτη ἡ Κυβέρνησις, καὶ τέτοιαν εὐκαιρίαν δὲν τὴν ἐξαθρίσκουμε». Τοῦ ἀπήντησα ὅτι τόσον κεφαλαιώδους σημασίας μέτρα δὲν εἶναι ἀντικείμενον «εὐκαιρίας», διότι ἐὰν μὲν

Προκειμένου περί προσόντων διορισμού, προαγωγής κλπ. των υπαλλήλων των ανωτέρων υπηρεσιών, αί θεσπισθείσαι διατάξεις κατά το κατοχικόν διάστημα καταργούνται από 16 Ιουλίου 1945, επαναφερομένων εν ισχύϊ των κατά την 27 Απριλίου 1941 ισχυουσών διατάξεων. Γενικώς από 16 Ιουλίου 1945 τα πάντα επανήλθον εις την πρό της κατοχής κατάσταση. Ούτω υπάλληλοι διορισθέντες ή αναδιορισθέντες ή καθ' οίονδήποτε τρόπον προσληφθέντες, απέλύθησαν αυτοδικαίως.

Όσαύτως πάσαι αί γενόμεναι προαγωγαί, μονιμοποιήσεις, εντάξεις, μετατάξεις και διαβαθμίσεις υπαλλήλων και υπηρετών, ως και απόνομαι ανωτέρων βαθμών ή μισθών άκυροϋνται από 16.7.1945 και οί υπάλληλοι επανέρχονται εις τας οργανικάς θέσεις και βαθμούς ους κατείχον κατά την 27.4.1941.

Ο έλεγχος όμως των διορισμών, προαγωγών κλπ. των υπαλλήλων δεν περιωρίσθη εις τους διορισθέντας κλπ. κατά τον χρόνον της κατοχής, αλλά επεξετάθη και εις τους υπαλλήλους τους διορισθέντας, προαχθέντας κλπ. από 4 Αυγούστου 1936 μέχρι 24 Απριλίου 1941, ήτοι περιέλαβεν υπαλλήλους και υπηρέτας μιάς έννεαετίας, οί όποιοι διατελούντες υπό καθεστώς άναστολής της μονιμότητός των, έτέθησαν υπό την κρίσιν Υπηρεσιακών κατά Υπουργεία Συμβουλίων.

Τά ούτω λαμβανόμενα υπό του Κράτους μέτρα, ήσαν μέν αναγκαία και έπρεπε να ληφθώσιν, έπροκάλεσαν ουχ ήττον σοβαράν άναστάτωσην εις την εύρυθμον λειτουργίαν των δημοσίων Υπηρεσιών και λοιπών Οργανισμών, ή όποία δεν ήτο δυνατόν να θεραπευθη έντός βραχείου χρονικού διαστήματος και τόσοσ περισσότερο δσον οί έχοντες συμφέρον να διατηρηθη ή άνωμαλία και να παρακωλυθη ή άνασυγκρότησις, θιαιώς αντίδρουσαν εις τας προσπάθειάς της Κυβερνήσεως. Τούτου ένεκα τά μέτρα έκκαθαρίσεως, έλέγχου της νομιμοφροσύνης των υπαλλήλων κλπ. έντείνοντο, με άποτελεσμα την παράτασιν της άνωμαλίας και την άδυναμίαν του Κράτους να άποκαταστήσῃ την τάξιν ίδια εις την ύπαιθρον. Έντεϋθεν το Κράτος έτέλει εν άδυναμία να επαναπατρίσῃ τους χωρικούς, οί όποιοι ένεκα είτε των πολεμικών γεγονότων, είτε της έλλείψεως στéγης συνεπέια πυρπολήσεων των οικημάτων των χωρίων υπό των κατακτητών, είτε ένεκα του φόβου της αυτοδικίας έκ μέρους άνευθύνων άνατρεπτικών στοιχείων, είτε ένεκα έλλείψεως τροφίμων λόγω άδυναμίας προώθησέως των εις την ύπαιθρον και δη εις την όρεινήν τοιαύτην, είτε δι' άλλους λόγους και να κυριαρχήσῃ γενικώς εις την χώραν, άποκαθιστοϋν την δμαλήν λειτουργίαν της κρατικής μηχανής και επαναφέρων τον εύρυθμον κοινωνικόν βίον.

Έξ όλων δε των δημοσίων Υπηρεσιών, περισσότεροσ έχώλαιεν ή άποκατάστασις της εύρυθμίας εν τη Δασική Υπηρεσία, διότι αϋτη ήτο περισσότεροσ όλων των άλλων Υπηρεσιών συνδεδεμένη με την όρεινήν ύπαιθρον και το πεδión δράσεώς της ήτο το περισσότεροσ πάσχον έκ της άνωμαλίας.

Τό θέρος του 1946 υπήρξε λίαν θερμόν και ζηρόν, μεγάλα δε πυρκαϊαί έξερράγησαν εις τα ύψηλά κώνοφόρα δάση προκαλέσασα μεγάλας ζημίας και την αποψίλωσιν έκτεταμένων όρεινών περιοχών. Αί δασικάί καταστροφαι επανελήθησαν και κατά το επόμενον θέρος του 1947 άν και εις μικροτέρων κλιμακα, ουχ ήττον αί ζημιαί υπήρξαν με-

γάλα. Εις άμφοτέρας τας περιπτώσεις κατεδείχθη ποία ήτο ή σημασία της δασικής Υπηρεσίας εις την προστασίαν του δασικού πλούτου και πόσον μεγάλη ήτο ή άνάγκη άνασυγκροτήσεώς της και επανεγκαταστάσεώς της εις την ύπαιθρον.

Έχρειάσθη όμως σκληρός άγών και έπώδυνος προσπάθεια δια να φθάσῃ το Κράτος να κυριαρχήσῃ των έξτρεμιστικών άλυποτάκτων έχθρικών της έννόμου τάξεως στοιχείων, ώστε και τον επαναπατρισμόν να επιτύχῃ εν συνδυασμῶ με στοιχειώδη τινά στéγασιν των πυροπαθών πληθυσμών, και τας δημοσίας Υπηρεσίας να προωθήσῃ εις την ύπαιθρον και μεταξύ αυτών την Δασικήν.

Διά της ένσωματώσεως της Δωδεκανήσου εις την Ελλάδα επισήμως το 1948 ηϋξήθη ή έκτασις της επικρατείας κατά 2.663.000 στρ., έξ δν 1.398.000 στρ. ή έκτασις της Ρόδου. Από δασικής άπόψεως αί μέν μικράι νήσοι στεροϋνται παντελώς δασών, μόνον δε ή Κάρπαθος, συνολικής έκτάσεως 300.000 στρ., διασώζει δάσος έκ τραχείας πεύκης με ύπόροφον έξ άειθαλόν πλατυφύλλων, άνερχόμενον εις 42.000 στρ. Διατηρεί επίσης μερικώς δασοσκεπέις έκτάσεις ή δασικούςσ βοσκοτόπους έξ άειθαλόν πλατυφύλλων έκτάσεως 125.000 περίπου στρ. Αλλά και ή κατάσταση του καρπαθίου δάσους και αί εν γένει συνθήκαι αϋτού το τάσσουν έκτός έκμεταλλεύσεώς. Κατά συνέπειαν μόνη ή νήσος Ρόδος διατηρεί έκτεταμένον και άξιόλογον δασικόν σύμπλεγμα έκ τραχείας πεύκης και κυπαρίσσου εις μίξιν 0,9 : 0,1 μετά ύπορόφου έξ άειθαλόν πλατυφύλλων, του όποιου ή έκτασις άνέρχεται εις 112.000 στρέμματα, ώργανωμένον δε εις κρατικήν έκμετάλλευσιν. Εις 141.000 στρ. άνέρχονται έπίσης αί μερικώς δασοσκεπέις έκτάσεις, εις τρόπον ώστε, το μέν ποσοστόν δάσους άνέρχεται εις 0,8, μετά δε των μερικώς δασοσκεπών έκτάσεων εις 0,18 περίπου.

Η δεκαετία του 1950. Κατά την επακολουθήσασαν δεκαετίαν, το Κράτος άντεμετώπισε δύο βασικά προβλήματα. Πρώτον, την οικονομικήν άνασυγκρότησιν της χώρας, ιδιαιτέρως δε της άγροτικής ύπαιθρου υπό την εύρυθμίστην έννοιαν του όρου, έπειτα δε την άποκατάστασιν, επάνδρωσιν και βελτίωσιν των δημοσίων Υπηρεσιών.

Διά την άνασυγκρότησιν, το Κράτος, δια του Υπουργείου Συντονισμού επεχείρησε κατά πρώτον μίαν γενικήν κατά μεγάλας περιοχάς άναγνώρισιν του προβλήματος. Πρός τοϋτο συνεκάλεσεν εύρείας συμμετοχής περιφερειακά συνέδρια άνασυγκροτήσεως, τρία τον αριθμόν, δύο λήγοντος του έτους 1949 δια τας περιφερείας Μακεδονίας και Θράκης και ένα κατά Ιανουάριον του 1950 δια την περιφέρειαν Ηπειρου.

Αλλά τά προβλήματα άνασυγκροτήσεως, τά όποια άντεμετώπιζεν ή Ελλάδα, δεν ήσαν περιορισμένα ελληνικά προβλήματα, αλλά γενικώτερα προβλήματα όλοκλήρου της έκ του πολέμου καθημαγμένης Εϋρώπης. Αί εύρωπαϊκαί χώραι, μάλιστα εκείναι αί όποιαι έντός των συνόρων των περιέκλειον καθυστερημένας περιοχάς όπως ή Γαλλία και ή Ιταλία, άντεμετώπιζον το πρόβλημα της περιφερειακής αναπτύξεως, καθ' όν τρόπον το άντεμετώπιζεν ή Ελλάδα, ή όποία ήτο χώρα έξ όλοκλήρου υπανάπτυκτος. Πρός μελέτην λοιπόν του προβλήματος προέβησαν εις την ίδρυσιν του Οργανισμού Παραγωγικότητας (Ε.Ο.Π.), εις τον όποιον προσεχώρησεν ή Ελλάδα από του 1954. Ο Οργανισμός αϋτός έσχε σπουδαία συμβολήν εις το ζήτημα της περιφερειακής αναπτύξεως,

άρχης γενομένης από την "Ηπειρον" ένθα έναρξίς τής μελέτης τών στοιχείων τής παραγωγικότητος τής περιοχής έγινεν το έτος 1957. Τα έπόμενα έτη υπήρξαν κοπιώδη, αλλά ή πρόοδος ήτο αίσθητή μ' όλον ότι θραδεία.

Το έτερον τών προβλημάτων, πού άντεμετώπισε το Κράτος, ήτο το τής άποκαταστάσεως τών δημοσίων Υπηρεσιών, πράγμα το όποιον έπετεύχθη εύκολώτερον και με ταχύτερον ρυθμόν. Ειδικώς όμως προκειμένου περι τής Δασικής Υπηρεσίας, ή πρόοδος όχι μόνον δέν υπήρξεν εις το διαρρεύσαν χρονικόν διάστημα ίκανοποιητική, αλλά άντιθέτως όπισθοβατική και αυτόχρονα διαλυτική. Δυστυχώς, κατά την περίοδον άκριβώς ταύτην, ή ήγεσία τής δασικής Υπηρεσίας άπεδείχθη, ότι δέν είχε συλλάβει το αίτημα τής άνασυγκροτήσεως. Η έποχή εκείνη τής άναγεννήσεως τών πάντων εκ τής τέφρας του μεγάλου πολέμου άπαιτούσε πλέον ίκανούς και δραστηρίους ήγέτας. Ο δασοπονικός κόσμος τής χώρας εις μάτην από το 1950 άνέμενε να ίδη την θελήσει τής Υπηρεσίας, εκ τής όποιας έξηρτάτο ή θελήσει τής δασοπονίας, μάλιστα καθ' ήν έποχήν οι όροι άναπτύξεώς της, από άντικειμενικής άπόψεως, ήσαν εύνοϊκοί. Και όμως τα αυτά άπηρχαιωμένα συστήματα έφηρμόζοντο ως προς τας ύλοτομίας και τους έλέγχους και τας μεταφοράς, μόνην δε λύσειν εις το δημιουργούμενον άδιέξοδον, ή δασική ήγεσία, έβλεπε την άπόλυσην άνεπιθυμήτων προσώπων και την διάλυσην του μέσου δασικού προσωπικού.

Διάφορον όμως άντίληψιν περι τής καταστάσεως και περι του πρακτέου είχε το άνώτερον δασικόν προσωπικόν, μετά του όποιου συνέπραττε και το μέσον προσωπικόν. Πόσον δε διίσταντο αι άντιλήψεις μεταξύ τής ήγεσίας και του άνωτέρου δασικού προσωπικού καταφαίνεται από την κατωτέρω διακήρυξιν τής γενικής μικτής συνελεύσεως δασολόγων και μεσοδασικών τής 30 Σεπτεμβρίου 1953. Επικειμένης τής έφαρμογής εις το Υπουργείον Γεωργίας του περιβοήτου νόμου 2500 περι μείωσης του άριθμού τών δημοσίων υπαλλήλων, ένόμισαν καθήκον των να διαχωρίσουν, οι δασοπόνοι δημόσιοι υπάλληλοι, «τας τεραστίας και ιστορικές εύθύνas των έναντι τής, εκ τής μελετωμένης μείωσης του προσωπικού, έγκαταλείψως του δασικού πλούτου τής χώρας εις την τύχην του». Πράγματι διά του νόμου εκείνου είχε αποφασισθή ή μείωσις του άριθμού τών δημοσίων υπαλλήλων χάριν οικονομιών, ή όποια μείωσις προκειμένου περι τής Δασικής Υπηρεσίας άνήρχετο εις 36% και πλέον, ποσόν ύπερμέτρως μέγα διά μίαν Υπηρεσίαν, ή όποια άριθμούσε συνολικώς 900 υπαλλήλους έναντι τών υπό τής δασικής νομοθεσίας του 1940 προβλεπομένων 1.480 υπαλλήλων.

Αλλά οι δασοπόνοι δημόσιοι υπάλληλοι δέν περιωρίσθησαν εις το ψήφισμα τής 30.9.1953, το όποιον έπέδωσαν εις τον Υπουργόν Γεωργίας και εις πάντα υπεύθυνον, έδημοσίευσαν δε και διά του Τύπου. Υπέβαλον ταυτοχρόνως και μακρόν και λεπτομερές υπόμνημα προς τον Υπουργόν Γεωργίας, διαχωρίζοντες τας εύθύνas των διά την άσκουμένην δασικήν πολιτικήν έναντι του δασικού πληθυσμού, θάλλοντες ούτως άνοικτά έναντίον τής δασικής ήγεσίας. Εγράφων εις το υπόμνημά των εκείνο:

«Η δασική μας πολιτική πρέπει να στηριχθή εις το μέλλον επί τής αρχής, ότι ο μεταξύ του όρεινου μας πληθυσμού εμφανιζόμενος δασικός

παραβάτης δέν είναι φαινόμενον κοινωνικής παθολογίας, αλλά κοινωνικής ανάγκης. Δέν γίνεται δασικός παραβάτης ο όρεινός χωρικός μας (ο όποιος έχει δείξει έως τώρα άφθονίαν άρετών) λόγω ύπαρξεως έν αυτώ συμπλέγματος έγκληματικών τάσεων, άλλ' έξ ανάγκης. Εάν λοιπόν ή ανάγκη αύτη ίκανοποιηθή, ο όρεινός μας χωρικός δέν θα έχη λόγους να άδικοπρακτ ή εις θάρος του δάσους, έπιφυλασσομένων θεβαίως τών παντού και πάντοτε εμφανιζομένων έξαιρέσεων. Αλλ' ή ίκανοποίησις τών άναγκών του χωρικού έντός τών πλαισίων μιās όρθολογιστικώς ώργανωμένης δασικής πολιτικής προϋποθέτει την κίνησιν τής δασικής αύτης πολιτικής έντός του πλαισίου μιās ώλοκληρωμένης έδαφοπονίας εις τας όρεινάς μας περιοχάς».

Το υπόμνημα ύπογράφουν οι έκπρόσωποι: τής Ένώσεως δασοπόνων δημοσίων υπαλλήλων και οι έκπρόσωποι τών συνδέσμων δασοπόνων Αθηνών, Πελοποννήσου, Θεσσαλίας, Β. Ελλάδος και Ηπείρου.

Ο νόμος 2500 και ο κατ' έφαρμογήν του σφαγιασμός του δασικού προσωπικού προέκαλεσε γενικώτερον άγανάκτησιν. Χαρακτηριστικόν είναι το γεγονός, ότι και αυτοί οι συντηρητικώτατοι καθηγηταί τής δασολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης έφθασαν μέχρι άρθρογραφίας εις τας σελίδας του έλληνικού Τύπου ως ο καθηγητής Οικονομόπουλος εις την έφημερίδα «Νέα Αλήθεια» Θεσσαλονίκης (5 Απριλίου 1953), ο καθηγητής Χρ. Μουλόπουλος εις την «Καθημερινήν» (18 Ιουνίου 1953) και ο καθηγητής Ι. Παπαϊωάννου εις την «Εστία» (16 Σεπτεμβρίου 1953), καταφερόμενοι έναντίον τής δασικής πολιτικής και τής πολιτικής μείωσης του δασικού προσωπικού.

Δέν περιωρίσθησαν δε εις τας κατ' ίδιαν αυτάς μεμονωμένας έκδηλώσεις, αλλά και πάντες όμοι ύπέβαλον εις τον Υπουργόν Γεωργίας «Γνώμην επί τής επικειμένης μείωσης του άριθμού του δασικού προσωπικού», παρέχοντες διά μακρόν και έμπεριστατωμένως τας συμβουλάς των επί του καιριού και άκρως σημαντικού αυτού θέματος. Ας ιδωμεν όμως εις τί συνίστατο το έπίμαχον αυτό ζήτημα.

Μετά την άπόλυσην πάντων τών προσληθέντων εις τας δημοσίας Υπηρεσίας και λοιπούς Οργανισμούς κατά το διάστημα από 28 Απριλίου 1941 μέχρι 17 Οκτωβρίου 1944, την έπάνοδον εις τας παλαιάς θέσεις, άς κατείχον πρό τής 28.4.1941 τών μεταταγέντων, άποσπασθέντων, προαχθέντων κλπ. υπαλλήλων και την κατάργησιν του άρθρ. 1 του ν. 433) 1943 περι παρατάσεως του όριου ήλικίας τών υπαλλήλων και ύπηρετών τών πολιτικών ύπουργείων, διά τής ύπ' άριθ. 59) 1945 Συντακτικής πράξεως, έδημιουργήθησαν θεβαίως κενά εις τας διαφόρους Υπηρεσίας, τα όποια έκαλύφθησαν διά νέων διορισμών, δεδομένου ότι διά τής αύτης Συντακτικής πράξεως κατηργήθη ο ν. 965) 1943 «περι άπαγορεύσεως πληρώσεως κενών θέσεων υπαλλήλων και ύπηρετών». Κατ' αυτόν τον τρόπον ύπερεξωγκώθη ή δύναμις τών πολιτικών ύπουργείων εις θαθμόν μη παραγωγικόν, το δε Δημόσιον έπεβαρύνθη με μισθολογικά και άλλας δαπάνas, εις τας όποιας άδυνατούσε να άνταποκριθή. Διά του ν. 2500 έπεδίωξε την μείωσιν του προσωπικού τών δημοσίων Υπηρεσιών κατά ποσοστόν 15% με γνώμονα την δύναμιν, πού είχε κάθε Υπηρεσία κατά το έτος 1940.

Αλλά ή Δασική Υπηρεσία εις το διάστημα αυτό όχι μόνον δέν ηύ-

ξησε τὸ προσωπικόν της, ἀλλὰ τὸ ἐμείωσε κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν φυσιολογικῶς ἐξεληθόντων καὶ τοῦ μὴ διορισμοῦ νέων ὑπαλλήλων, κατὰ προδιαγεγραμμένον σχέδιον. Οὕτως ἐν ἔτει 1953 προσβλέποντο ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ὑπηρεσίας 1.342 θέσεις καὶ κατείχοντο 859, ὑπολειπόμενοι τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1940 κατεχομένων θέσεων, ἀνερχομένων εἰς 1.070. Ὡστε διὰ τὴν δασικὴν Ὑπηρεσίαν δὲν ἐγεννᾶτο θέμα μειώσεως τοῦ προσωπικοῦ της, τὸ ὁποῖον μειούμενον κατὰ 15% θὰ κατήρχετο εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 730 ὑπαλλήλων. Καὶ ὅμως ἡ δασικὴ ἡγεσία, παρερμηνεύουσα τὸν ν. 2500 ἐδέχθη νὰ προβῆ εἰς μειώσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπεκάλυπτον καθαρὰ εἰς πάντα, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι αὕτη δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ συλλάβῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνασυγκροτήσεως, παραγνωρίζουσα τὴν φυσιολογικὴν φθορὰν τοῦ προσωπικοῦ καὶ τὰς ἠϋξημένας ἀνάγκας τῆς χώρας.

Ἐνώπιον τῆς πολιτικῆς αὐτῆς τὸ προσωπικόν, πρὸς τιμὴν του, ἀντέδρασε σθεναρῶς καὶ ἀντελήφθη ὅτι καμμία θεραπεία τοῦ κακοῦ ἄλλη δὲν ὑπῆρχε πλὴν τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς ἡγεσίας ἐκ τῶν θέσεων της. Διὰ καταλλήλων διαθημάτων παρὰ τῷ Ὑπουργῷ Γεωργίας Εὐαγγέλω Ἀθέρωφ ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀπόλυσις τοῦ Ἀντωνίου Χριστοδουλοπούλου ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ, (1) τῶν δύο διευθυντῶν Α' καὶ Β' διευθύνσεων (δημοσίων δασῶν καὶ ἰδιωτικῶν δασῶν), ἑνὸς Τμηματάρχου καὶ τριῶν Γεν. Ἐπιθεωρητῶν μὴ ἀπολυθέντων, ἀλλ' ἀπομωθέντων εἰς ἀγόνους θέσεις παρὰ τῷ Ἰνστιτούτῳ Δασικῶν Ἐρευνῶν, ὅπου παρέμειναν ἐπὶ τῷ σκοπῷ συμπληρώσεως τοῦ ὄριου ἡλικίας των.

Οὕτως ἔληξεν ἡ μακρὰ καὶ πολυκύμαντος διοίκησις τοῦ Χριστοδουλοπούλου εἰς τὴν δασικὴν Ὑπηρεσίαν, διαρκέσασα ἐπὶ 19 περίπου ἔτη, τῆς ὁποίας μοναδικὸν ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἴδρυσις τοῦ Ἰνστιτούτου Δασικῶν Ἐρευνῶν, καὶ ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἄδοξον ἀποχώρησίν του ἄφησεν ὀπισθὲν του τὴν Δασοπονίαν εἰς κατάστασιν οὐχὶ ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην, ἥτις ἐπεκράτει πρὸ τῆς μακρᾶς του ἐν τῇ Γενικῇ Διευθύνσει θητείας.

Περίοδος 1957 — 1964.

Νικόλαος Μεταξᾶς. Τὸν Χριστοδουλόπουλον διεδέχθη ὁ Νικόλαος Μεταξᾶς, ἕνας ἀπὸ τοὺς διαπρεπευτέρους δασολόγους ὑπαλλήλους, ὁ ὁποῖος ἀνῆλθε τὴν ἱεραρχικὴν κλίμακα μὲ τὴν φιλοπονίαν του, τὴν θετικότητά του, τὴν ἀκεραιότητά του καὶ τὴν ἀθόρυβον ἐπιβολὴν του. Εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς διευθετήσεως χειμάρρων καὶ ταχέως διεκρίθη μεταξὺ τῶν ἰσοτίμων του, μετὰ τῶν ὁποίων ἔσχε ταυτόχρονον ἐκκίνησιν. Εἰργάσθη ἐπὶ δεκαετίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ, ὅταν ἐξεκενώθη ἡ θέσις τοῦ προϊσταμένου τοῦ Τεχνικοῦ Τμήματος, ἐκλήθη εἰς αὐτὴν ἐπαξίως. Ἀπὸ τὴν θέσιν ταύτην ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ προϊσταμένου τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας. Δὲν ἦτο θεθαίως ἰδιοφυῖα ὁ Μεταξᾶς, ἀλλ' οὔτε εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ἰδιοφυΐας ἡ δασικὴ Ὑπηρεσία. Ἡ-το ἀρκετὸν ὅτι ὁ νέος Διευθυντὴς ἔβλεπε σωστὰ καὶ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ πράττῃ τὸ σωστόν. Ἡ Ὑπηρεσία εἶχεν ἀνάγκην ἤδη ἀπὸ θετικῆν καὶ

(1) Ὁ Χριστοδουλόπουλος προήγαγε τὴν Διεύθυνσιν δασῶν εἰς Γενικὴν Διεύθυνσιν καὶ τὰ τμήματα Α' καὶ Β' εἰς Διευθύνσεις. Ἐτσι ἐπεδαφιλέυσεν εἰς ἑαυτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τιμὰς καὶ προαγωγὰς, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου ὑπεβάθμισε πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν καὶ μάλιστα τοὺς ὑπαλλήλους τῆς ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας.

ὄχι ἀπὸ θεαματικὴν ἐργασίαν. Δυστυχῶς, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν, ταχέως ἐλησμόνησε τὴν περί μὴ ἀναγκαστικῶς ἐγκληματοῦντος εἰς θάρος τῶν δασῶν, χωρικοῦ, θεωρίαν του, παραλλήλως δὲ δὲν ἀπέφυγε τὴν κοιμητικὴν φθορὰν, οὗτος δὲ εἶναι ὁ λόγος τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀπὸ τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν ἐν ἔτει 1964, μετὰ ἑπταετῆ ἀσκήσιν τῆς διοικήσεως τῆς Ὑπηρεσίας. Ἀλλ' ἂν λάθῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὐρέθη ὅταν ἀνέλαβε τὴν Διεύθυνσιν καὶ τὴν ὀλην πολιτικὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἐπικρατοῦσε εἰς τὴν χώραν κατὰ τὰς δύο τελευταίας μέχρι τοῦ 1967 δεκαετίας, θὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἱκανοποιητικῶς ἐπολιτεύθη ὁ Μεταξᾶς καὶ μετὰ πολλῆς δεξιότητος καὶ ἡρεμίας ἐχειραγώγησε τὴν Ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν ἀνάρρωσιν. Μικρὸν δὲ χρόνον μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἀπὸ τὴν Γεν. Διεύθυνσιν, ἐδημοσιεύθη ὁ νόμος διὰ τοῦ ὁποίου ὡς ὄριον ὑπηρεσίας τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου ὠρίσθη ἡ τριακονταπενταετία, ἧς ἔνεκα ἀπηλλάγη ὀριστικῶς τῶν καθηκόντων του καὶ ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ Ὑπηρεσίας.

Ἄλλ' ἂν ὁ Μεταξᾶς οὐδὲν σχεδὸν ἔπραξε διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως καὶ καταστάσεως τοῦ ὄρειου ἀγρότου ἢ τουλάχιστον τοῦ δασικοῦ ἀγρότου, λησμονήσας ὅπως εἶπομεν τὰς θέσεις τοῦ Ὑψηίσματος τῆς 30.4.1953 καὶ τοῦ Ὑπομνήματος τῆς 20.8.1953 περί δασικῆς ἐγκληματικότητος τοῦ ὄρειου πληθυσμοῦ, διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ ἀνάπτωξιν τῆς δασικῆς Ὑπηρεσίας ἔπραξε περισσότερα ἀπὸ οἰονδήποτε προκάτοχόν του. Ἔργον τοῦ Μεταξᾶ εἶναι τὰ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 4) 2.1.1961 Β. Διατάγματι «περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας» περί δασικῆς Ὑπηρεσίας διαλαμβανόμενα.

Οὕτω κατὰ τὸ ἀρθρ. 20 τοῦ νομοθετήματος, ἡ δασικὴ Ὑπηρεσία ἀπετελέσθη ἀπὸ 5 ὑπηρεσιακᾶς μονάδας μὲ προσωπικὸν ἢ μὲν κεντρικὴ ἕκ δέκα τὸ πολὺ δασολόγων, ἢ δὲ ἐξωτερικὴ ἀπὸ 16 Ἐπιθεωρητῶν, 9 Ὑπηρεσίας δασοτεχνικῶν ἔργων, 77 Δασαρχεῖα καὶ 40 Δασονομεῖα. Ἐπὶ πλέον σινεστήθησαν 2 Μῆσαι καὶ 3 Κατώτεροι δασικαὶ Σχολαί, ἐνισχύθη τὸ Ἰνστιτούτον Δασικῶν Ἐρευνῶν μὲ 4 Σταθμοὺς ἐρευνῶν καὶ ἕνα κέντρον τεχνολογίας τοῦ ξύλου. Αἱ ὀργανικαὶ θέσεις τοῦ προσωπικοῦ ὠρίσθησαν τοῦ μὲν δασολογικοῦ κλάδου εἰς 276, τοῦ κλάδου τῶν μεσοδασικῶν εἰς 470 καὶ τῶν δασοφυλάκων εἰς 280. Ὀλίγον χρόνον θραδύτερον, τὸ 1964, αἱ θέσεις ἠϋξήθησαν ὡς ἐξῆς: τῶν δασολόγων κατὰ 60, τῶν μέσων κατὰ 120 καὶ τῶν δασοφυλάκων κατὰ 250. Οὕτω λήγοντος τοῦ 1964 τὸ δασικὸν προσωπικὸν ἀνῆρχετο εἰς 1496 ὑπαλλήλους.

Περίοδος 1965 — 1970. Τὸν Μεταξᾶν ἐξεληθόντα τῆς Ὑπηρεσίας λόγω ὄριου ἡλικίας (35ετίας), διεδέχθη ὁ Εὐστάθιος Γεωργούσης, ὁ ὁποῖος ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του περισσότερο εἰς τὸ κοινωνικὸν περιεχόμενον τῆς δασικῆς Ὑπηρεσίας. Πράγματι ἐπέτυχε νὰ βελτιώσῃ αἰσθητῶς τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν ὄρεινῶν δασεργατῶν, παραχωρήσας μεγαλύτερον ποσοστὸν ἐκ τοῦ δημοσίου δασικοῦ εἰσοδήματος, ἂν καὶ κάπως εἰς θάρος τοῦ δασικοῦ κεφαλαίου καὶ ὄχι ἐξ ὀλοκλήρου εἰς θάρος τῆς δασικῆς προσόδου. Πάντως εἶναι γεγονός, ὅτι οἱ δασεργατικοὶ πληθυσμοὶ ἠσθάνθησαν ἀνακούφισιν.

Εἰς ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν δασικὴν Ὑπηρεσίαν καθ' ἑαυτὴν καὶ τὸ δασικὸν προσωπικόν, ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1966 τὸ ὑπ' ἀριθ. 810 Β. Δ) γμα

«περί οργανισμού των περιφερειακών υπηρεσιών της Γεν. Δ/σεως δασών», διά του οποίου επέφεραν ουσιαστικές μεταβολές εις την δασικήν διοίκειν. Κατήργησε τὰς δασικάς Επιθεωρήσεις, διετήρησεν όμως 10 Επιθεωρητάς δασών υπηρετούντας εις την περιφέρειαν, με ώρισμένην ἔδραν καὶ ἐξυπηρετούμενους βοηθητικῶς ὑπὸ ὑπαλλήλων οἰουδήποτε κλάδου, ὀριζομένων ἐκάστοτε δι' ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργείου.

Ἰδρυσε 13 Περιφερειακὰς Διευθύνσεις δασῶν με δύναμιν 77 δασολόγων καὶ 63 Μεσοδασικῶν καὶ ἠύξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν Δασαρχείων ἀπὸ 77 εἰς 180 καὶ κατήργησε τὰ 40 Δασονομεῖα.

Εἰς τὴν δράσιν τοῦ Γεωργούση ἔθεσε τέρμα ἡ Ἐπανάστασις τῆς 21 Ἀπριλίου 1967, ἀντικαταστήσασα αὐτὸν μετὰ τὸν δασολόγον Δημήτριον Γκίκαν, ὁ ὁποῖος διηύθυνε τὴν Ὑπηρεσίαν ἐπὶ διετίαν, κατὰ τὰ ἔτη 1967-1968. Τὸν Γκίκαν διεδέχθη ὁ δασολόγος Πάνος Σκαλτσᾶς, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἐδημοσιεύθη τὸ ἀπὸ 8.1.1969 ὑπ' ἀριθ. 86 Ν.Δ. περὶ δασικοῦ κώδικος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Παναγιώτης Μαργαρόπουλος, ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτα μορφωμένους καὶ δυναμικοὺς Ἑλληνας δασολόγους. Ἀλλὰ περὶ τῶν τελευταίων Διευθυντῶν δὲν δυνάμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν, διότι ὅσον καὶ ἂν ἔχουν ἐγγράφει ἱστορικὰ δικαιώματα εἰς τὰς σελίδας τῆς δασικῆς ἱστορίας, δὲν κατέστησαν εἰσέτι ἱστορικὰ πρόσωπα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ἡ ΔΑΣΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ἡ μέση παιδεία. Θὰ ὁμιλήσωμεν πρῶτον περὶ τῆς μέσης παιδείας, διότι αὕτη προηγείται χρονολογικῶς. Οὐδεμία δημοσία Ὑπηρεσία εἶναι δυνατὸν νὰ λειτουργήσῃ ἄνευ εἰδικῶς ἢ καταλλήλως μορφωμένου προσωπικοῦ. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ καὶ λειτουργήσῃ δασικὴ Ὑπηρεσία, ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ πρωταρχικῶς δασικῶς μορφωμένον προσωπικόν. Ἀπὸ δασικῆς ἀπόψεως, δὲν ὑπάρχει ἄλλη παιδεία ἀπὸ τὴν δασολογικὴν παιδείαν. Κατὰ συνέπειαν τὸ δασικόν προσωπικόν πρέπει νὰ εἶναι δασολογικόν καὶ μόνον προσωπικόν, ἔχον ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὀρισμένην δύναμιν δασοφυλάκων, διὰ τὴν ἀστυνομικὴν προστασίαν τῶν δασῶν καὶ τῶν δασικῶν ἐν γένει ἔργων.

Εἰς προηγμένης πολιτιστικῶς χώρας, ἐχούσας προηγμένην δασοπονίαν, πιθανῶς οὕτω νὰ ἔχουν τὰ πράγματα. Ἀλλὰ εἰς καθυστερημένης πολιτιστικῶς χώρας, με χαλαρὰν δασοπονίαν, ἢ πράξις ὑπαγορεύει τὴν παρουσίαν καὶ προσωπικοῦ δασικῶς μὲν μορφωμένου, ἀλλὰ μὴ ἀποτελουμένου ἐκ δασολόγων. Τὸ προσωπικόν τοῦτο ἐσυνηθίσαμεν νὰ ὀνομάζωμεν μέσον, τοὺς δὲ ὑπαλλήλους δασοκόμους, καθ' ὅ ἀποφοίτους «δασοκομικῶν» διδαστηρίων, ἰδρυομένων ὑπὸ τοῦ κράτους, κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους καὶ διακοπτομένης τῆς λειτουργίας των, ὅταν αἱ ἀνάγκαι εἰς τοιοῦτον προσωπικόν ἔχουν καλυφθῆ. Τὰ διδαστήρια ταῦτα ἐσυνηθίσαμεν νὰ ὀνομάζωμεν «Σχολὰς», ὅρος τοῦ ὁποῦ μεγάλη κατάχρησις ἔχει γίνεαι εἰς τὴν δασικὴν Ὑπηρεσίαν. Πράγματι εἰς τὴν δασικὴν νομοθεσίαν γίνεαι λόγος περὶ «Δασοκομικῆς Σχολῆς Βυτίνης», «Δασοκομικῆς Σχολῆς Ἀγυιάς», «Σχολῆς μετεκπαιδευσεως μέσου δασικοῦ προσωπικοῦ», «Κατωτέρας Σχολῆς Δασοφυλάκων» ἢ ἀπλῶς «Σχολῶν Δασοφυλάκων». Ἡ μᾶλλον πρόσφατος διατύπωσις εἶναι «Μέση Δασικὴ Σχολή», ἀναφερομένη εἰς τὴν Σχολὴν Ἀγυιάς (Β.Δ. τῆς 8 Σεπτεμβρίου 1950). Τοὺς ἀποφοίτους τῆς «Δασικῆς» Σχολῆς ἀποκαλεῖ ὁ νόμος δασοκόμους.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι περὶ τὴν ὀνομασίαν τῶν Σχολῶν αὐτῶν καὶ περὶ τὸν τίτλον τῶν ἀποφοίτων των, ὑπάρχει κάποια δυσχέρεια. Καὶ πρῶτον αἱ Σχολαὶ κακῶς ὀνομάσθησαν, κατὰ τὴν πρώτην ἰδρυσίν των, δασοκομικαί, διότι δὲν εἶναι δασοκομικαί, οὔτε οἱ ἀπόφοιτοι αὐτῶν εἶναι δασοκόμοι. Δασοκόμος εἶναι ὁ δασολόγος, καὶ μάλιστα ὁ εἰδικὸς δασολόγος, δασοκομία δὲ εἶναι ἓνας ἐκ τῶν σοβαρωτέρων καὶ λεπτοτέρων κλάδων τῆς δασικῆς ἐπιστήμης. Ἐπειτα δὲ διότι ἡ ἐκπαίδευσις ἐν αὐταῖς δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν μόρφωσιν πρακτικῶν δασοκόμων, προοριζομένων εἰς βοηθητικὰς δασοκομικὰς ἐργασίας, ἰδρύσεως, καλλιέργειας κλπ. τῶν συστάδων, ἀλλὰ εἰς τὴν μόρφωσιν βοηθητικοῦ γενικῶς προσωπικοῦ, προοριζομένου κυρίως διὰ τὴν δασοφυλακὴν, πρᾶγμα τὸ ὁποῦ μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηρεσιακοὺς τίτλους τῶν ὑπαλλήλων αὐτῶν.

Δασοκομικὴ Σχολὴ Βυτίνης. Ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω (σελίς 242) ἡ πρώτη δασοκομικὴ σχολὴ ἰδρύθη ἐν Βυτίνῃ τῆς Γορτυνίας τὸ 1896 ὡς τμήμα τοῦ αὐτόθι Γεωργικοῦ Σταθμοῦ, ἔχοντος καὶ

γεωργικόν τμήμα. Σκοπός τῆς σχολῆς ὄριζετο ὑπὸ τοῦ νόμου «ἡ μόρφωσις κατωτέρου δασικοῦ προσωπικοῦ». Ἡ φοίτησις διαρκοῦσε ἐπὶ δύο συναπτά ἔτη, δεκαμήνου ἑκάστον διαρκείας. Τὰ διδασκόμενα μαθήματα ἦσαν:

Ἑλληνικά, διδασκόμενα ὑπὸ ἑλληνοδιδασκάλου ἔναντι ἐπιμισθίου. Στοιχεῖα φυσικῆς, χημείας, μαθηματικῶν (πρακτικὴ ἀριθμητικὴ καὶ γεωμετρία), γενικῆς καὶ δασικῆς βοτανικῆς, πρακτικὴ δασοκομία, στοιχεῖα ὕλωρικής, ὕλοχρηστικῆς, ζωολογίας καὶ θηραματικῆς. Πρακτικὴ ξυλομετρία. Στοιχεῖα ἀστικοῦ καὶ ποινικοῦ δικαίου, δασικὴ νομοθεσία καὶ τυπικὴ ὑπηρεσία δασοφύλακος.

Τὰ μαθήματα συνεπληροῦντο μὲ πρακτικὰς ἀσκήσεις καὶ ἐκτέλεσιν ὑπηρεσίας ἐν τῷ δάσει κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς.

Τὰ μαθήματα ἐδίδασκον ἐν ἀρχῇ μὲν ξένοι δασολόγοι, εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν διδάσκοντες διὰ διερμηνέων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1900 Ἑλληνες δασολόγοι, ἦτοι ὁ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς καὶ ἕνας Δασάρχης. Διευθυνταὶ τῆς Σχολῆς κατέστησαν διαδοχικῶς ὅλοι οἱ ἀρχαιότεροι καὶ ἀνώτεροι εἰς τὴν δασικὴν ὑπηρεσίαν δασολόγοι ὡς οἱ Μ. Λισμάνης, Νικ. Ἐμμανουήλ, Θ. Διαμαντόπουλος, Π. Κοντός, Π. Μαρκόπουλος, Κ. Διαμιανός, Α. Χριστοδουλοπούλου, Α. Κοφινιώτης, Γ. Κοσσενάκης κ. ἄ.

Μαθηταὶ ἐγίνοντο δεκτοὶ νέοι μὴ ὑπερβάντες τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἔχοντες δὲ συμπληρώσει τὸ 18ον. Ἀπὸ τοῦ 1918 τὰ ὄρια ταῦτα περιορίσθησαν εἰς τὸ 25ον ἀνώτερον καὶ 16ον κατώτερον. Ὡς προσόντα ἐξήτοῦντο ἀπολυτήριον Σχολαρχείου δι' ἄνευ ἐξετάσεων ἐγγραφῆν καὶ Δημοτικὸν σχολεῖον κατόπιν ἐξετάσεων. Οἱ τυχόν ἔχοντες φοιτήσῃ εἰς τάξιν ἀνωτέραν τῆς πρώτης γυμνασιακῆς ἀπεκλείοντο. Ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς ταύτης ἤρξατο ἐν ἔτει 1897 καὶ οἱ πρῶτοι ἀπόφοιτοι ἐξῆλθον τὸ 1899.

Οἱ κατ' ἔτος εἰσαγόμενοι μαθηταὶ ἀνῆρχοντο εἰς 25, στρατευόμενοι ἀπηλλάσσοντο ἐφ' ὅσον ἦσαν μαθηταὶ τῆς Σχολῆς, ἐξερχόμενοι δὲ διωρίζοντο ἀμέσως ὡς δασοκόμοι β' τάξεως μὲ μηνιαῖον μισθὸν δρχ. 70, προήγοντο δὲ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχιφύλακος α' τάξεως μὲ μηνιαῖον μισθὸν δρχ. 100. Ἦσαν μόνιμοι ὑπάλληλοι, ἡ δὲ ὑπηρεσία των ἦτο συντάξιμος. Ἐκ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν τάξεων οἱ 24 πρωτεύοντες ἐλάμβανον ἐπιχορήγημα δρχ. τριάκοντα μηνιαίως. Τὸ ἐπίδομα τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1918 ἐκυμαίνεται, θάσει τῆς βαθμολογίας, ἀπὸ 30 μέχρι 50 δρχ. μηνιαίως. ("Ἀρθρ. 9 τοῦ ἀπὸ 26.7.1918 Β.Δ.). Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπηρετούντων δασοκόμων κατὰ τὸ ἔτος 1905 ἀνῆρχετο εἰς 89, ἐξ ὧν 8 ἀρχιφύλακες, 22 δασοφύλακες α' καὶ 59 δασοφύλακες β' τάξεως. (1)

Κατὰ Κοντόν, ἐν ἔτει 1908 ὑπηρετοῦσαν 130 δασοκόμοι, ὅπερ ἐπαλαμθάνουν ἐξ ἀντιγραφῆς οἱ Διαμιανός - Λάζος ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ (1930), τοῦτο ὅμως εἶναι ἀμφίβολον.

Ἡ Δασοκομικὴ Σχολὴ Βυτίνης ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930 — 31, ὁπότε ἐξῆλθον αὐτῆς οἱ τελευταῖοι μαθηταὶ, 20 τὸν ἀριθμόν.

(1) Κατὰ τὸν «Ὁργανισμὸν τῆς ὑπηρεσίας τῶν δασῶν», κοινοποιηθέντα εἰς τοὺς Νομάρχας, Ἐπιθεωρητὰς δασῶν, Δασάρχας, Οἰκονομικοὺς Ἐφόρους, Τελώνιας καὶ Δημάρχους τοῦ κράτους, δι' ὑπ' ἀριθ. 48560 ἐγκυκλίου 61)30.5.1905 διαταγῆς Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν. Ἐκδ. Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Ἀθήναι 1905.

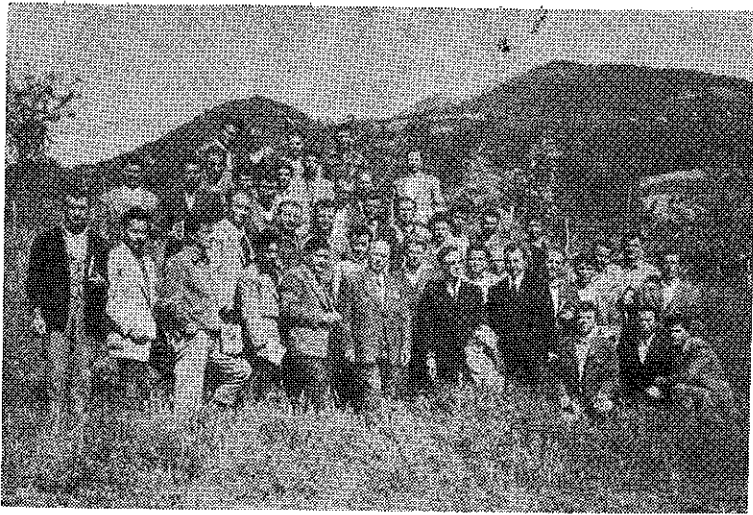
Δασοκομικὴ Σχολὴ Ἀγυιᾶς. Αὕτη ἰδρύθη ἐν ἔτει 1915 καὶ ἐλειτούργησε ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἔτους, ἔπαυσε δὲ λειτουργοῦσα τὸ ἔτος 1926, τῶν μαθητῶν αὐτῆς τοῦ β' ἔτους μεταφερθέντων εἰς τὴν Σχολὴν Βυτίνης.

Ἡ διακοπὴ τῆς λειτουργίας τῶν σχολῶν τούτων ἐπραγματοποιήθη ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ προγράμματος τῆς ὀργανώσεως τῆς δασικῆς ὑπηρεσίας ὑπὸ τὸ σχῆμα δασολόγοι - δασοφύλακες, τὸ ὁποῖον ἐντόνως ὑπεστήριζεν ὁ Κοντός, ἔχων ὡς ὑπόδειγμα τὴν ὀργάνωσιν τῶν μᾶλλον δασικῶς προηγμένων μεσευρωπαϊκῶν κρατῶν.

Ἄλλαι δασοκομικαὶ σχολαί. Πρὸς τὸν σκοπὸν δημιουργίας μέσου δασικοῦ προσωπικοῦ, προερχομένου ἐκ τῶν χωρῶν τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ὅπου τὸ προσωπικὸν τοῦτο, καταγόμενον ἐκ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος, μετὰ δυσφορίας ὑπηρετοῦσε, ἰδρύθη δασοκομικὴ σχολὴ ἐν Ναούσῃ, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἐλειτούργησε καὶ κατηργήθη ἐν ἔτει 1918. Ἄντ' αὐτῆς ἰδρύθη σχολὴ ἐν Ἐδέσῃ, ἡ ὁποία ἐπίσης δὲν ἐλειτούργησε καὶ κατηργήθη. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω σχολαὶ ἐδημιουργήθησαν οὐχὶ τυχαίως, ἀλλὰ συνεπεῖα συγκεκριμένων λόγων. Ἡ ἐν Βυτίνῃ σχολὴ ἰδρύθη εἰς τὴν ζώνην τῶν σπερμυφῶν κηπευτῶν δασῶν ἐλάτης, χάρις εἰς τὸ κληροδότημα Τριανταφυλλίδη, τὸ ὁποῖον ἔλυε τὸ ζήτημα τῆς λειτουργίας τῆς ἀπὸ ἀπόψεως στεγασέως. Ἡ ἐν Ἀγυιᾶ σχολὴ ἰδρύθη εἰς τὴν ζώνην τῶν φυλλοβόλων πλατυφύλλων καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν προσωπικῶν ἐκ τῆς Θεσσαλίας, εἰς παρόμοιον δὲ σκοπὸν ἀπέβλεπον καὶ αἱ ἀπόπειραι ἰδρύσεως σχολῶν ἐν Μακεδονίᾳ. Ἄλλὰ ἡ ἰδρυσις δασοκομικῆς σχολῆς ἐν Παλαιοκάστρῳ τοῦ Νομοῦ Καρδίτσας ἐν ἔτει 1921 ὑπὸ τοῦ Κοντοῦ εἶναι ἀκατανόητος. Ἡ σχολὴ αὕτη, κειμένη εἰς τὰ κράσπεδα τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος, ἐλειτούργησεν ἐπὶ ἕνα καὶ μόνον ἔτος καὶ κατηργήθη.

Σχολὴ μετεκπαιδύσεως μέσου δασικοῦ προσωπικοῦ. Διὰ τοῦ ἀρθρ. 106 τοῦ ἀπὸ 6.9.1931 Δ)τος περὶ δασικῆς Διοικήσεως ἰδρύθη ἐν Ἀθήναις σχολὴ μετεκπαιδύσεως μέσου δασικοῦ προσωπικοῦ «πρὸς τὸν σκοπὸν (συμπληρώσεως τῆς μορφώσεως τοῦ προσωπικοῦ τούτου, ἵνα εὐχερέστερον ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀποστολῆς του...». Ἡ σχολὴ εἶχεν ἑξαμηνιαῖον κύκλον σπουδῶν, ἐκαλοῦντο δὲ εἰς αὐτὴν νὰ φοιτήσουν μεσοδασικοὶ ὑπάλληλοι, ἴδια δασονόμοι γ' τάξεως, ὑποχρεωτικῶς. Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν σχολὴν εἶχε χαρακτήρα τεχνικόν, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὰ διδασκόμενα μαθήματα ὡς ἐφηρμοσμένη ἐμβασδομετρία καὶ στερεομετρία, στοιχεῖα δασοκομίας, διαχειριστικῆς, ὕλωρικής, ὕλοχρηστικῆς καὶ διοικήσεως. Πολλὰ ἀσκήσεις ἐγίνοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ ἐν τῷ δάσει.

Οἱ μετεκπαιδευόμενοι προσήρχοντο κατόπιν προσκλήσεως κατὰ «σειράς» καὶ μ' ὅλον ὅτι θὰ ἀνέμενέ τις νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς βοηθητικὰ δασοτεχνικὰ ὄργανα, τὸ προσόν τῆς μετεκπαιδύσεως ἐχρησίμευσεν ὡς στοιχεῖον διὰ τὴν τοποθέτησιν των ὡς προϊσταμένων Δασονομείων, ἦτοι διὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν Διοίκησιν. Τελικῶς ἡ μετεκπαίδευσις οὐδὲν ἀπέδωσε, διότι καὶ ἡ ὑπηρεσία οὐδὲν ἀνέμενεν ἐξ αὐτῆς. Τὸ μέσον δασικὸν προσωπικὸν εἶχε καταδικασθῆ εἰς ἐξαφάνισιν, ἀφ' ἧς κατηργήθησαν αἱ δασοκομικαὶ σχολαί, μὴ ἀνανεούμενον δὲ ἐβάδιζε τὸν δρόμον τῆς διαλύσεώς του, διὰ τῆς φυσιολογικῆς ὁδοῦ. Ἄλλὰ τὴν φυ-



Σπουδασταί της Μέσης Δασικής Σχολής Ἀγυιάς κατά την διάρκειαν ἀσκήσεως τοπογραφίας εἰς τὸ ὑπαίθρον.

σιολογικὴν λύσιν ἐματαιώσεν ὁ μεσολαβήσας β' παγκόσμιος πόλεμος καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ μεταπολεμικὴ ἀνωμαλία, γεγονότα τὰ ὁποῖα ἐτροποποίησαν τὴν πορείαν τῆς φυσιολογικῆς ἐξελίξεως καὶ ἐπεβράδυναν τὴν δημιουργίαν τοῦ νέου μεσοδασικοῦ προσωπικοῦ.

Μέση Δασικὴ Σχολὴ Ἀγυιάς. Ἡ πρώτη πράξις τῆς δεκαετίας τοῦ 1950 ἐν τῇ ὁδῷ τῆς δασικῆς ἀνασυγκροτήσεως ὑπῆρξεν ἡ ἴδρυσις τῆς Μέσης Δασικῆς Σχολῆς Ἀγυιάς διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Σεπτεμβρίου 1950 Β.Δ. Ἡ ἴδρυσις αὕτη σημαίνει καὶ τὴν ὀριστικὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ματαίως ὑποστηριχθείσης ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Κοντοῦ περὶ διττῆς διαβάθμισεως τοῦ δασικοῦ προσωπικοῦ (Δασάρχαι - δασοφύλακες) καὶ τῆς ἀναγνώρισις τῆς ὀρθότητος τοῦ σχήματος τῆς τριπλῆς διαβάθμισεως δασολόγοι — μεσοδασικοὶ — δασοφύλακες, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ ἐβασίσθη ἡ ἀνασυγκρότησις τῆς δασικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἡ διάρθρωσις τοῦ δασικοῦ προσωπικοῦ.

Ὡς σκοπὸς τῆς σχολῆς ὀρίζεται «ἡ μόρφωσις μέσου δασικοῦ προσωπικοῦ, ἱκανοῦ νὰ βοηθῇ τὸ ἀνώτερον δασικὸν προσωπικὸν εἰς τὰς καθόλου δασικὰς ἐργασίας, τεχνικὰς καὶ διοικητικὰς». Ὁ σκοπὸς τῆς σχολῆς ἐμφαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ διδασκόμενα μαθήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνεται ἀρχικῶς καὶ ἡ διδασκαλία τῶν ἐλληνικῶν, μ' ὅλον ὅτι πρόκειται περὶ μαθητῶν ἐχόντων γυμνασιακὴν μόρφωσιν. Κυρίως δὲ ἐπιδιώκεται ἡ ἀκρίβεια ἐν τῇ συντάξει, ἡ σαφήνεια, ἡ βραχυλογία καὶ ἡ πληρότης τοῦ νοήματος, ἤτοι ἡ ἀποφυγὴ παραλείψεων ἐν τῇ ἐκφράσει. Ἐδιδάσκοντο ἐπίσης καὶ μαθηματικά, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς πρακτικῆς ἀριθμητικῆς, ὀρθῶς δὲ καὶ στοιχεῖα λογιστικῆς. Διὰ τῆς ἀναδρομῆς εἰς τὰς γνώσεις τῶν μαθηματικῶν ἐπεδιώκετο ἡ προετοιμασία τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ξυλομετρικὴν καὶ τὴν ἐπιμέτρησιν τεχνικῶν ἔργων. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν εἰδικὴν δασοτεχνικὴν μόρφωσιν, εἰς τὴν διδασκαλίαν περιλαμβάνεται πᾶν πρὸς πρόγραμμα μιᾶς πρακτικῆς δασοτεχνικῆς κατευθύνσεως, ἀπομακρυνομένης ἀπὸ τὰς περιοχὰς τῆς θεωρίας καὶ ἐπιστημονικότητος τῆς διδασκαλίας. Διότι ἐπιστήμη δὲν σημαίνει ἐξετάζειν

τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ καὶ ἐρευνᾷ τὰς αἰτίας, κατὰ τοῦτο δὲ διαφέρει ὁ ἐπιστήμων τοῦ μὴ ἐπιστήμονος, ὅτι ὁ πρῶτος δὲν γνωρίζει μόνον τὸ «τί ἐστὶ», ἀλλὰ καὶ τὸ «διὰ τί».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων καταφαίνεται, ὅτι ὁ σημερινὸς μεσοδασικός ἐστὶν ἀριστον βοηθητικὸν ὕλικὸν διὰ τὸν δασολόγον εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς δασοπονικῆς δραστηριότητος, ὄχι ὅμως καὶ εἰς τοὺς τομεῖς τῆς δασολογικῆς ἐρεύνης.

Καταφαίνεται ἀκόμη διὰ τὴν ὅτι ὁ μεσοδασικός δὲν δύναται νὰ εἶναι δασοφύλαξ, οὐδὲ συμφέρει εἰς τὸ Κράτος νὰ μισθοδοτῆ τοιοῦτους πολυτελεῖς δασοφύλακας, ἀντιθέτως δὲ νὰ τοὺς ἀπασχολῇ εἰς ἀσχολίας μικρὸν παραγωγικὰς, διὰ τὰς ὁποίας δύναται νὰ χρησιμοποιῆ κατωτέρας μορφώσεως ὕλικόν, ἐξευρισκόμενον ἐναντι μικροτέρας δαπάνης. Τὴν ἀπλήν ταύτην ἀλήθειαν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ἡ δασικὴ Ὑπηρεσία, ἐπιμένουσα νὰ χρησιμοποιῆ ὡς δασοφύλακας τοὺς μεσοδασικούς, τοῦτο δὲ λόγω ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης ἐπὶ τὴν ἀκεραιότητα καὶ εὐσυνειδησίαν τῶν ἀπλῶν δασοφυλάκων, τῶν προερχομένων ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν ἀγροτῶν, μὲ μόνον προσόντα τὸ ἀπολυτήριον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἢ καὶ μόνον τὸ γνωρίζειν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ τὰς τέσσαρας πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς. Δὲν ἦτο δὲ ἀδικαιολόγητος ὁ φόβος οὗτος τῆς Ὑπηρεσίας, ἀφοῦ οἱ τοιοῦτοι ἀπόφοιτοι τοῦ Δημοτικοῦ καὶ μετὰ ἐτησίαν ἐκπαιδεύσιν εἰς τὴν Σχολὴν ἀπεδεικνύοντο ἀκατάλληλοι διὰ τὸ ἔργον τοῦ δασοφύλακος. Τούτου δ' ἔνεκα ἡ μονοετῆς φοίτησις, δις ἐπιχειρηθεῖσα, κατηργήθη, ἐπαναφερθεῖσης τῆς διετούς. Οὐχ ἦττον, βαρύνει ἐν τινι μέτρῳ τὴν Δασικὴν Ὑπηρεσίαν ἡ ἀνωμαλία αὕτη. Διότι ἡ Ὑπηρεσία, ἐκκινουσα ἀπὸ τὴν σκέψιν ὅτι ἡ δασοπονία εἶναι πτωχὴ οἰκονομία, ἀνέκαθεν ἐπεδίωξε «φθνήν» διοικήσιν, ὥστε τὰ ἐξοδα διοικήσεως νὰ μὴ ἐπιβαρύνουν δυσαναλόγως τὴν οἰκονομίαν. Τούτου δ' ἔνεκα ἀνέκαθεν οἱ δασικοί ὑπάλληλοι ἐμισθοδοτοῦντο χαμηλότερα τῶν ἄλλων ὁμοιοβάθμων τῶν ὑπαλλήλων, καίτοι ἔχοντες νὰ ἐπιτελέσουν βαρύτερα ἐργασίαν, ὑπὸ δυσμενεστέρους ὁρους καὶ εἰς παντοίους κινδύνους ἐκτιθέμενοι. Μόλις δὲ ὁ Κοντὸς ἐπέτυχεν νὰ ἀποκαταστήσῃ μισθοδοτικὴν ἰσοτιμίαν μετὰ τὸν νόμον 1687)1919 καὶ δικαιότεραν διαβάθμισιν μετὰ τὸν ν. 2637 τῆς 28.7.1921 (σ. 281), ἐπιτεύγματα τὰ ὁποία χαρακτηρίζει ὡς σταθμοὺς εἰς τὴν δασικὴν ἱστορίαν. Ἄλλ' αἱ ἰσοτιμίαι αὗται ταχέως ἀνετράπησαν.

Ἐρευνητέον ὅμως κατὰ πόσον ἡ δαπάνη τῆς διοικήσεως εἰς τὴν δασικὴν Ὑπηρεσίαν εἶναι δυσανάλογος πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῆς οἰκονομίας. Παραλείποντες νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν θέσιν, ὅτι ἡ δασικὴ Ὑπηρεσία δὲν εἶναι οἰκονομικὴ ἐπιχείρησις διὰ νὰ κριθῇ ἡ ὑπαρξίς τῆς ἀπὸ τὸν ἰσολογισμὸν κερδῶν καὶ ζημιῶν, καὶ ὅτι δικαιούται νὰ διεκδικήσῃ θέσιν μεταξὺ τῶν μὴ ἀμέσως παραγωγικῶν δημοσίων Ὑπηρεσιῶν ὡς ὁ στρατός, ὁ στόλος, ἡ δικαιοσύνη, ἡ παιδεία κ. ἄ., φρονούμεν ὅτι αὕτη ὀρθῶς καὶ δικαίως δύναται νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν ἀμέσως παραγωγικῶν Ὑπηρεσιῶν, ἂν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς ὑπολογισθοῦν ὄχι μόνον αἱ ἀμεσοὶ πρόσοδοι, ἐκ φόρων, μισθωμάτων κλπ., ἀλλὰ καὶ αἱ πρόσοδοι ἐξ ἐμμέσων ὠφελειῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι μέγισται καὶ δὲν δύναται νὰ καταγραφῶν. Οἱ ἀστάθμητοι καὶ ἀδηλοὶ οὔτοι πόροι εἶναι τόσο σημαντικοί, ὥστε καὶ μόνον χάριν τούτων θὰ ἔπρεπε νὰ διασφαλισθῇ ἡ ὑπαρξίς καὶ καλὴ λειτουργία τῆς δασικῆς Ὑπηρεσίας, χωρὶς τοῦτο βεβαίως νὰ ἐξυπακούη τὴν πολυτελεῖαν διοικήσιν. Ἄλλ' εἰς δαπάνας πολυτελοῦς

διοικήσεως οὐδέποτε προσέβλεψεν ἡ πτώχῃ δασικῆ Ὑπηρεσία, μόλις διεκδικουσα ἰσότημον θέσιν μεταξύ τῶν ὁμοιοβάθμων Ὑπηρεσιῶν.

Ἡ ἀνωτέρα δασικὴ παιδεία. Ἡ δασολογία εἶναι νέα ἐπιστήμη, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι δὲν ἔχει τὰς καταβολὰς τῆς εἰς τὴν κλασικὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ὅπως ἄλλαι ἐπιστήμαι ὡς ἡ φιλοσοφία, τὰ μαθηματικά, τὰ φυσικά, ἡ βοτανικὴ κ. ἄ. Ἐπεκρίθη ὁ Κοντός διότι εἰς τὴν ἀντιφώνησίν του, ἐπὶ τῇ εἰσοδογῇ του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 1929 ὡς προσέδρου μέλους, ἐπραγματεύθη τὸ θέμα «Ἡ δασολογία ὡς ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐπιστήμη». Τοῦ παρατηρήθη τότε εἰς βιβλιογραφικὸν κριτικὸν σημείωμα, δημοσιευθὲν εἰς τὸ ἐν Tharandt ἐκδιδόμενον διεθνὲς δασικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τοῦ Anton Röhrl ὑπὸ τὸν τίτλον «Forstliche Rundschau der Zeitschrift für Weltforstwirtschaft», ὅτι ἡ ἐκλογή τοῦ θέματος ἦτο ἀτυχὴς διότι δὲν ὑπάρχει ἀρχαία δασολογικὴ ἐπιστήμη, δεδομένου ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ ἐπιστήμη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, πάντα δὲ τὰ ἐπιστημονικὰ θέματα διαπραγματεύονται ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς φιλοσοφίας. (1) Ἄλλ' οὔτε ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς φιλοσοφίας δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν σπέρματα δασολογικῆς ἐπιστήμης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι, ὡς εἴπομεν, ἡ δασολογία εἶναι νέα ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται μὲν εἰς τὴν Δυτ. Εὐρώπῃν ὑπὸ τὴν ἐμπειρικὴν τῆς μορφήν, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1Ε' αἰῶνος, διαμορφοῦται ὅμως εἰς ἐπιστήμην κατὰ τοὺς 1Ζ' καὶ 1Η' αἰῶνας. Κατὰ τὸν 1Θ' αἰῶνα ἡ δασολογικὴ ἐπιστήμη εὐρίσκετο εἰς τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς καὶ Μέσης Εὐρώπης ἐν πλήρει ἀκμῇ. Κέντρα ἐπιστημονικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ ἤκμασαν ἐν Αὐστρίᾳ, Βαυαρίᾳ, Σαξονίᾳ, Βυρτεμβέργῃ, Πρωσίᾳ, ὅπως καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ. Ταχέως ὁμως ἡ Γερμανία ἀπέκτησε τὸ προβάδισμα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δασικῆς ἐπιστήμης, διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ὁποίας ἔγινε κλασικὴ χώρα.

Ὅθεν, προκειμένου περὶ δημιουργίας ἀνωτέρου δασικοῦ προσωπικοῦ μοναδικὴ πηγὴ ἦτο διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ Ἑσπερία, ὅπου ἐσπούδασαν κατὰ μὲν τὸν 1Θ' αἰῶνα 12 δασολόγοι, κατὰ δὲ τὸν Κ' αἰῶνα περὶ τοὺς 50, πλὴν ἐκείνων οἱ ὅποιοι, ὄντες διπλωματοῦχοι δασολόγοι ἢ ἄλλων πανεπιστημιακῶν σχολῶν, ἔκαμαν ἀνωτέρας σπουδὰς, ἀποθλέποντες εἰς τὴν καθηγεσίαν.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἰδρύσεως ἐν Ἑλλάδι Ἀνωτ. Δασολογικῆς Σχολῆς πρὸς δημιουργίαν ἀνωτέρου προσωπικοῦ διὰ τὴν δασικὴν Ὑπηρεσίαν καὶ ἵνα μὴ ἐξαρτᾶται ἡ χώρα ἀπὸ τὰς ξένας σχολὰς, ἀλλὰ καὶ ἵνα οἱ οὕτω δημιουργούμενοι δασολόγοι συμπληρῶνουν τὰς γνώσεις τῶν δι' ἀσκήσεων ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν δασῶν καὶ ὑπὸ τὰς ἑλληνικὰς σταθμολογικὰς συνθήκας, ἦτο αὐτονόητος, ὑπαγορευομένη ἐκ τῶν πραγμάτων. Σκέψεις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἶχον γίνεαι καὶ κατὰ τὸν προηγούμενον αἰῶνα καὶ προσπάθειαι δημιουργίας Ἀνωτ. Δασολογικῆς Σχολῆς εἰς τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον ἐγένετο διὰ τοῦ νομοσχεδίου

(1) Ἡ σύνταξις τοῦ βιβλιοκριτικοῦ αὐτοῦ ἀρθροῦ εἰς τὴν γερμανικὴν ἐπιθεώρησιν ὀφείλεται εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς δασολογίας Κ. Σκλαβοῦνον. Τότε ὁ Κοντός, καλέσας τὸν ὑποφαινόμενον εἰς τὴν οἰκίαν του, μοῦ ἐξήγησε τὴν ἐπιλογὴν τοῦ θέματος τῆς ἀντιφωνήσεως ὡς ἐξῆς: «Εἴθισται, μοῦ εἶπε, ὅταν τις γίνεται δεκτὸς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ὡς νέον μέλος, νὰ ὁμιλῇ γιὰ τὸν προκάτοχόν του. Ἀλλὰ ἐγὼ γιὰ ποιόν προκάτοχόν μου νὰ μιλήσω; Ἐσκέφθηκα λοιπὸν νὰ μιλήσω γιὰ τὴν ἀρχαιότητα. Αὐτὸ εἶναι ὀλο». Μὲ τὰς ἐξηγήσεις αὐτάς, ὁ Κοντός ἠθέλησε νὰ εἶπῃ ὅτι δὲν ἤξιζε τὸν κόπον νὰ γίνῃ λόγος περὶ τοῦ θέματος τῆς ἀντιφωνήσεως, καὶ μάλιστα εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

περὶ δασικοῦ κώδικος, τοῦ εἰσαχθέντος εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Π. Καλλιγᾶ ἐν ἔτει 1882, ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν (σ. 228). Ἀλλὰ τὸ νομοσχέδιον ἐκεῖνο δὲν ἐγένετο νόμος τοῦ κράτους. Καὶ εἰς τὸ κατὰ τὸ 1907 ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν Σιμοπούλου (Οἰκονομικῶν) καὶ Θεοτόκη (Στρατιωτικῶν) περὶ δασικοῦ κώδικος, περιελήφθησαν διατάξεις περὶ ἰδρύσεως Ἀνωτ. Δασολογικῆς Σχολῆς εἰς τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κατὰ τὸ 1909 ὅμοιον νομοσχέδιον «περὶ διαχειρίσεως καὶ διοικήσεως δασῶν», τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Α. Εὐταξία, ἐλαμβάνετο πρόνοια περὶ Δασολογικῆς Σχολῆς ἐν τῷ Πολυτεχνεῖῳ.

Τὰ νομοσχέδια ταῦτα δὲν ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς Βουλῆς, εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅμως τὸ γεγονός ὅτι ἀνέκαθεν ἡ Δασολογικὴ Σχολὴ ἐθεωρήθη ὡς Σχολὴ φύσει ἀνήκουσα εἰς τὸν πολυτεχνικὸν κύκλον. Πράγματι δὲ ὅταν ἀκόμη τὸ Πολυτεχνεῖον ἦτο τὸ «Σχολεῖον Βιομηχανῶν τεχνῶν», μεταξύ τῶν μαθημάτων τοῦ γ' ἔτους τῆς Σχολῆς τῶν Πολιτικῶν Μηχανικῶν περιλαμβάνετο καὶ ἡ δασολογία, ἐνῶ ἀπὸ τοῦ 1885 εἶχε συσταθῆ ἕδρα «Δασικῆς καὶ Γεωργικῆς Βοτανικῆς». Τὴν ἕδραν τῆς Δασολογίας κατεῖχεν ὁ Νικ. Χλωρός ἀπὸ τοῦ 1888 μέχρι τοῦ θανάτου του (1894). Εἰς τὴν ἕδραν ταύτην τὸν διεδέχθη ὁ Κ. Σάμιος, ὁ ὁποῖος καὶ τὴν διετήρησε μέχρι τῆς ἐξόδου του ἐκ τῆς Ὑπηρεσίας τὸ 1910.

Τὸ Πολυτεχνεῖον ἐπίσης ἐξέδωσε διὰ τοῦ λιθογραφείου του τὰ συγγράμματα «Γενικὴ Δασολογία» τοῦ Χλωροῦ, παρέμειναν δὲ ἡμιτελεῖ τὰ συγγράμματα τοῦ αὐτοῦ, «Ἀντίστασις τῶν ξύλων», «Ἐγκυκλοπαιδικὴ δασολογία» καὶ «Περὶ χειμάρρων» (1887). Βραδύτερον ἤτοι ἐν ἔτει 1902 ἐξεδόθη ἡ «Ἐυλογνωσία» τοῦ Σαμίου, κατὰ Μπίρην δὲ καὶ σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Δασολογία», (1) τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι ἀγνωστον εἰς τὴν δασικὴν βιβλιογραφίαν.

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Χλωροῦ, ἡ σύζυγός του Σοφία, κατ' εἰσήγησιν τοῦ Γ. Κοφινᾶ, δασονομικοῦ γραμματέως εἰς τὸ Τμῆμα δασῶν, συνέστησε τὸ κληροδότημα Χλωροῦ, πρὸς ἀποστολὴν ὑποτρόφων εἰς Ἑσπερίαν πρὸς σπουδὴν τῆς δασολογίας. Ἡ σύγκλητος τοῦ Πολυτεχνεῖου ἐψήφισε τὴν ἀνάρτησιν τῶν προσωπογραφιῶν τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς Σοφίας Χλωροῦ, εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ διδακτικοῦ Συμβουλίου, ὁπόθεν προέρχεται τὸ παρατιθέμενον κλισεὶ τοῦ Χλωροῦ. Εἰς τὸ κληροδότημα τοῦτο περιλαμβάνεται καὶ τὸ οἶκημα τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ 28ης Ὀκτωβρίου (Πατησίων), παρὰ τὴν διασταύρωσιν μετὰ τὴν ὁδὸν Ἀγ. Μελετίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστεγάζοντο ἄλλοτε αἱ Σχολαὶ τοῦ λεγομένου Μικροῦ Πολυτεχνεῖου, νῦν δὲ ἡ Ἀνωτέρα Σχολὴ Ὑπομηχανικῶν.

Εἶδομεν ἀνωτέρω τὰ τῆς ἀποστολῆς ἐξ ὑποτρόφων, οἱ ὅποιοι κατὰ τὰ ἔτη 1899 μέχρι 1902 ἢ 1903 ἐσπούδασαν τὴν δασολογίαν εἰς Αὐστρίαν καὶ Γερμανίαν καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐτέθη ἐπὶ τάπητος τὸ θέμα τῆς ἰδρύσεως Ἀνωτ. Δασολογικῆς Σχολῆς καὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐξ ὡς καθηγητῶν. Καὶ ἡ Σχολὴ ἐκεῖνη ἐσχεδιάζετο ὡς Σχολὴ τοῦ Πολυτεχνεῖου, προοπτικὴ τὴν ὁποῖαν ἀπεδέχετο τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ

(1) Βλ. Κ. Η. Μπίρη, «Ἱστορία τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνεῖου», Τεχνικὰ Χρονικά, τεύχος 357 — 358, σ. 78 (1954).

μάλιστα ο διευθύνων τὸ ἴδρυμα καθηγητῆς Ἀγγελος Γκίνης, ἐξέχουσα προσωπικότης τοῦ τεχνικοῦ κόσμου κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην.

Ὅταν μετὰ τοὺς θαλκκανικοὺς πολέμους ἢ κυβέρνησις τῆς χώρας ἀπεφάσισε νὰ ἀποστείλῃ ὑποτρόφους εἰς Ἑσπερίαν διπλωματούχους, χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν, ἀπεφάσισε, μεταξύ ἄλλων καὶ τὴν προετοιμασίαν καθηγητικοῦ προσωπικοῦ διὰ τὴν ἴδρυσιν δασολογικῆς σχολῆς. Τοῦτο ἠλέκτρισε ἰδιαίτερος τὸν Γκίνην, ὁ ὁποῖος ἐνόμισεν ὅτι εἶδε τὴν εὐκαιρίαν διὰ τὴν προσθήκην τῆς δασολογικῆς σχολῆς εἰς τὴν δύνανται τοῦ Πολυτεχνείου.

«Ἐπειδὴ μετὰ ἄλλων μέτρων, τὰ ὁποῖα προέβλεψεν εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς (ἢ Κυβέρνησις), γράφει ὁ τὴν ἱστορίαν τοῦ Πολυτεχνείου συγγραφέας ἀρχιτέκτων πολεοδόμος Κ. Μπίρης, περιέλαθε καὶ τὴν ἴδρυσιν Δασολογικῆς Σχολῆς, διὰ τὴν κατάρτισιν καθηγητῶν, οἵτινες θὰ ἀνελάμβανον τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐδικῶν μαθημάτων τῆς, προεκήρυξε τὸν Αὐγουστον τοῦ 1913 διαγωνισμόν διὰ τὴν ἀποστολὴν ἀποφοίτων τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Σχολῆς τῶν Πολιτικῶν Μηχανικῶν τοῦ Πολυτεχνείου ὡς ὑποτρόφων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διὰ τὴν σπουδὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς δασολογίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς διευθετήσεως χειμάρρων. Καὶ διὰ μὲν τὴν δασολογίαν ἐπέτυχεν εἰς τὸν διαγωνισμόν ὁ Θρασ. Βλησιδης (...), διὰ δὲ τὴν ἐιδικότητα τῶν χειμάρρων οὐδεὶς τῶν ἐμφανισθέντων ὑποψηφίων ἐκρίθη ἱκανὸς δι' ὑποτροφίαν». (1)

Πράγματι ἐν ἔτει 1917 ἰδρύθη ἡ Ἀνωτ. Δασολογικὴ Σχολή, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἀλλ' ὄχι ὡς Σχολή τοῦ Πολυτεχνείου, ἀλλ' ὡς ἀνεξάρτητος δίδυμος Σχολή πρὸς τὴν ταυτοχρόνως ἰδρυθεῖσαν Ἀνωτ. Γεωπονικὴν Σχολήν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἀρχεταὶ ἡ καλλιέργεια τῶν δασολογικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῆς μεταφορᾶς τῆς Σχολῆς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Θεσσαλονίκην ὡς τμήματος τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου. Ὅχι δὲ μόνον ἔκτοτε αἱ ἀνάγκαι εἰς δασολογικὸν προσωπικὸν τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας ἱκανοποιοῦντο ἐκ τῶν ἰδρυμάτων τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνωτάτη δασικὴ παιδεία ἐθεραπεύθη δι' ἀνωτάτων σπουδῶν ἡμετέρων δασολόγων εἰς Ἑσπερίαν, οἵτινες καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς συμπλήρωσιν τοῦ καθηγητικοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς.

Αἱ δασικαὶ ἐρευναι. Τὴν καλλιέργειαν τῆς δασολογικῆς παιδείας ἤλθον νὰ ἐνισχύσουν αἱ δασικαὶ ἐρευναι, προαχθεῖσαι ὄχι ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ ὑπ' αὐτῆς τῆς δασικῆς Ὑπηρεσίας. Ἦδη ἀπὸ τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς ἐλειτούργει παρὰ τῇ κεντρικῇ Ὑπηρεσίᾳ, Γραφεῖον Δασικῶν Ἐρευνῶν, κυρίως ὅμως μεταπολεμικῶς αἱ ἐρευναι ἔλαβον μεγάλην ἀνάπτυξιν. Μεταξὺ τῶν σοβαρωτέρων ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐθεμελιώθησαν ἐν τῷ πλαίσιῳ τῆς ἀνασυγκροτήσεως, ὑπῆρξε τὸ Ἰνστιτοῦτον Δασικῶν Ἐρευνῶν μὲ τὰς εὐρείας κτιριακάς ἐγκαταστάσεις του καὶ τὰ τεχνικά του μέσα, κυρίως δὲ μὲ τὴν ἐπ' ἀνδρῶ-

(1) Τὸ ἀκριβὲς εἶναι ὅτι ὁ διαγωνισμὸς προεκηρύχθη διὰ τρεῖς ὑποτροφίας. Δύο δι' ἐιδικὰ θέματα τῆς δασολογίας, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπέτυχον ὁ Θ. Βλησιδης (δασ. βοτανική, φυσιολογία καὶ ἀνατομικὴ τοῦ φυτοῦ) καὶ ὁ Α. Οἰκονομόπουλος (δασικὴ ἐκτιμητικὴ καὶ ὕλοστατικὴ) καὶ μία διὰ τὴν διευθετικὴν τῶν χειμάρρων, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐπέτυχεν. Βλ. Τεχνικὰ Χρονικά, τεύχος 361-362, σ. 187, Ἰούλ. — Αὐγ. 1954.

σίν του εἰς ἐπιστημονικὸν προσωπικόν. Ἀνεγνωρίσθη οὕτως ὅτι αἱ ἐρευναι καὶ ἡ δι' αὐτῶν προαγωγή τῆς δασικῆς ἐπιστήμης, δὲν εἶναι πάρεργον, δυνάμενον νὰ ἐπιχειρήται ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους δασαρχῶν, ἀλλὰ κύριον ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐγκύψῃ ὁ ἐρευνητῆς μὲ ἀποκλειστικότητα καὶ ἀφοσίωσιν.

Ἄλλα μέσα καλλιέργειας τῆς δασολογικῆς παιδείας εἶναι τὰ διάφορα συνέδρια, σεμινάρια, ἐπισκέψεις εἰς τὸ ἐσωτερικόν καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἔκτακτοι ὁμιλῖαι διαπρεπῶν δασολόγων Ἑλλήνων καὶ ξένων, μετεκπαιδευσεῖς, ἀνάπτυξις τῶν διεθνῶν σχέσεων κλπ. Ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία ἐκδίδει ἀπὸ μακροῦ χρόνου τὸ αὐστηροῦ ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρος περιοδικὸν «τὸ Δάσος», εἰς τὸ ὁποῖον δημοσιεύονται περισπούδαστοι μελέται καὶ πρωτότυποι ἐργασίαι, συστηματικῶς δὲ παρουσιάζει «αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις τῆς Ὑπηρεσίας Δασικῶν Ἐφαρμογῶν καὶ Ἐκπαιδύσεως», μία ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ παρούσα.

Ἐνα ἄλλο μέσον σημαντικὸν καλλιέργειας τῆς δασολογικῆς παιδείας εἶναι ἡ εἰδικεῖσις εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς δασολογίας, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς. Αἱ διευθετήσεαι χειμάρρων, αἱ ἀναδασώσεαι, ἡ λευκοκαλλιέργεια, ἡ ἔδαφομηχανικὴ καὶ ἄλλαι ἐξειδικεύσεαι ἀναβιβάζουν συνεχῶς τὴν στάθμην τῆς Δασικῆς Ἐπιστήμης εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Κατωτέρα στοιχειώδης δασικὴ παιδεία. Δὲν θὰ ἐπρεπε ἴσως νὰ ὁμιλῶμεν περὶ «κατωτέρας» δασικῆς παιδείας, ἀλλὰ ἔχει γίνεαι τόση κατάχρησις τοῦ ὄρου «σχολή» παρ' ἡμῖν, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἀγνοήσωμεν τὴν μόρφωσιν, ἡ ὁποία παρέχεται εἰς αὐτὰς τὰς «σχολάς».

Ὁ Κοντός, πρῶτος καὶ ἐπιμόνος, ἐδίδασκε τὸ σχῆμα «δασολόγος-δασοφύλαξ» εἰς τὴν δασικὴν Διοίκησιν, ὑπὸ ὠρισμένης προϋποθέσεως. Ὁ δασοφύλαξ εἶναι ἄπλοῦν ὄργανον φυλάξεως τοῦ δάσους καὶ δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἔχη καμμίαν παιδείαν. Ἀρκεῖ ἡ μόρφωσις τοῦ τετρατάξιου Δημοτικοῦ σχολείου καὶ μία τρίμηνος πρακτικὴ ἐπιμόρφωσις εἰς τὸ Δασαρχεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ οὐδὲν πλέον. Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ δασῶν Α. Στεφάνου καὶ Α. Κοφινιώτης εἰς τὸ πολλακίς μνημονευθὲν φυλλάδιόν των «Δασοφυλακὴ ἐν Ἑλλάδι» γράφουν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου:

«Δασοφύλακες δέον νὰ διορίζωνται ἀπόφοιτοι τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, ἐκπαιδευόμενοι εἰς τὰ περὶ φυλάξεως τοῦ δάσους καὶ ἐπιθλέψεως ἀπλῶν ἐν τῷ δάσει ἐργασιῶν, εἰς Δασαρχεῖα ἢ εἰς ἄλλα ἐιδικὰ στοιχειώδη σχολεῖα». Καὶ πραγματικῶς, ἂν πρόκειται νὰ ἀποκτήσῃ ἡ δασικὴ Ὑπηρεσία δασοφύλακας, τοιοῦτους δασοφύλακας πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ. Ἄλλὰ διὰ νὰ εἶναι ἀποδοτικὸς ὁ τοιοῦτος δασοφύλαξ, πρέπει νὰ συντρέχουν ὠρισμένα προϋποθέσεις, σημαντικώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ παρουσία τοῦ Δασάρχου ἐγγύτατα τοῦ δασοφύλακος. Διὰ νὰ εἶναι ὅμως ὁ Δασάρχης πάντοτε ἐγγὺς τοῦ δασοφύλακος, πρέπει ἡ περιφέρεια τοῦ Δασαρχείου νὰ εἶναι μικρά, πολὺ δὲ μικροτέρα νὰ εἶναι ἡ περιφέρεια τοῦ δασοφύλακος. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν πληροῦνται αἱ προϋποθέσεις αὗται, διὰ τοῦτο διατηρεῖται ἡ τριπλῆ διαβάθμισις τοῦ προσωπικοῦ, εἰς ἀνώτερον, μέσον καὶ κατώτερον, ὥστε, ἂν δὲν εἶναι ἐγγὺς τοῦ δασοφύλακος ὁ Δασάρχης, νὰ εἶναι τουλάχιστον ὁ Μεσοδασικός. Καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἡ εἰδικὴ μόρφωσις τοῦ δασοφύλακος δὲν εἶναι ἐντελῶς στοιχειώδης, ὥστε οὗτος νὰ δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς καθή-

κοντα προϋποθέτοντα κάποιαν δικαιοδοσίαν. Ούτως ὁ δασοφύλαξ πλὴν τῆς τυπικῆς ὑπηρεσίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκπαιδεύεται, λαμβάνει ἀκόμη καὶ μαθήματα πρακτικῆς ἀριθμητικῆς καὶ ξυλομετρίας, ὥστε νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ καταμετρήσῃ ἐπιφανείας καὶ ὄγκους, νὰ χειρίζεται τὴν μετροταινίαν καὶ τὸ παχύμετρον, νὰ χρησιμοποιῇ τοὺς δεκαδικοὺς ἀριθμοὺς κλπ. Διδάσκειται ὁμῶς καὶ στοιχεῖα δασικῆς βοτανικῆς καὶ δασοκομίας. (Βλ. ἄρθρ. 97 καὶ 98 τοῦ ἀπὸ 6.9.1931 Π.Δ. περὶ δασικῆς Διοικήσεως).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διατάξεων καταφαίνεται ὅτι ὅσον καὶ ἂν ἡ μόρφωσις τοῦ κατωτέρου δασικοῦ προσωπικοῦ μετεκινήθῃ πρὸς ἐπίπεδα χαμηλά, ἢ ἀνάμνησις τῆς «σχολῆς» καὶ τῆς θεωρίας δὲν ἐξέλιπε παντελῶς. Ἐκεῖνο δὲ ὅπερ εἶναι περισσότερο ἀνησυχητικὸν διὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς βασικῆς ἀρχῆς τῆς στοιχειώδους μορφώσεως τοῦ δασοφύλακος, εἶναι ὅτι διὰ τοῦ ἀρθρ. 303 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 86 Ν.Δ. 1969 περὶ δασικοῦ κώδικος προβλέπεται ἡ μετεκπαίδευσις δασοφυλάκων «ἐχόντων τουλάχιστον ὀκταετὴ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν καὶ ἀπολυτήριον γυμνασίου». Βεβαίως δασοφύλακες μὲ ἀπολυτήριον γυμνασίου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι δασοφύλακες, τοῦτο δὲ ἔπρεπε νὰ εἶναι κώλυμα ὅπως γίνουσι δεκτοὶ εἰς τὸ σῶμα τῆς δασοφυλακῆς.

Κοινὴ καὶ Στοιχειώδης δασικὴ παιδεία. α. Διάφορος τῆς κατωτέρας, εἶναι ἡ κοινὴ δασικὴ παιδεία. Αὕτη ἀπευθύνεται εἰς ὁλόκληρον τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας, ἀνδρας καὶ γυναῖκας, ἀδιακρίτως μορφωτικοῦ ἐπιπέδου. Τὸ μεγάλο κοινόν, ἐκτὸς τῆς γενικῆς καὶ εἰδικῆς μορφώσεως τὴν ὁποίαν ἔχει, κατέχει καὶ γνώσεις ἐπὶ παντοίων θεμάτων, πρακτικῶν, τεχνικῶν, ἐπιστημονικῶν, καλλιτεχνικῶν κλπ.

Ὅπως ἄνθρωποι τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων, ἔμποροι, ἐπιστήμονες κλπ. ἐνδιαφέρονται διὰ ζητήματα πυρηνικῆς φυσικῆς, κλιματολογίας, ψυχιατρικῆς, ἀθλητισμοῦ, ποιήσεως, ζωγραφικῆς, τουρισμοῦ κλπ., πολλοὶ δὲ γίνονται ἐρασιτέχναι διαφόρων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἀποκτώντες σχετικὰς γνώσεις, οὕτω εἶναι δυνατὸν καὶ σκόπιμον νὰ διαδοθῶν παρά τῷ λαῷ δασικαὶ γνώσεις ἐγκυκλοπαιδικῆς φύσεως. Τὴν χρησιμότητα τῆς δασικῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως εἶχον ἔνωρις ἀναγνωρίσει οἱ πρῶτοι Ἕλληνες δασολόγοι καὶ ἔστρεψαν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν τὰς προσπάθειάς των.

Ὁ Χλωρὸς ἐδίδάξεν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον ἐγκυκλοπαιδείαν τῆς δασολογίας, τὰς δὲ παραδόσεις του ἐπρόκειτο νὰ ἐκδώσῃ τὸ Πολυτεχνεῖον διὰ τοῦ λιθογραφείου του. Δημοσιεύων εἰς τὰ 1891 ὁ Χλωρὸς τὸ πρῶτον μέρος τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας τῆς δασολογίας», τὸ περιλαμβάνον τὴν Γενικὴν Δασολογίαν, γράφει ἐν προλόγῳ ὅτι «ἡ διάδοσις δασολογικῶν γνώσεων εἰς κύκλους εὐρύτερους ἢ δύνατο ἴσως νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διέγερσιν καὶ ἀνάπτυξιν αἰσθημάτων γενναιοτέρων ὑπὲρ τῶν δασῶν τοῦ τόπου». Περὶ αὐτοῦ ἀκριβῶς πρόκειται.

Τὴν προσπάθειαν αὐτὴν συνεχίζει ὁ Σάμιος, τοῦ ὁποῦ ὄλα τὰ ἐκδοθέντα βιβλία, «Εἰκόνες ἐκ τῶν ἑλληνικῶν δασῶν» (1900), «Τὰ δάση καὶ ἡ Ἑλλάς» (1905), «Τὸ μέλλον τῶν ἑλληνικῶν δασῶν» (1908) πρὸς τὸ εὐρὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν ἀπευθύνονται καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδιώκουν σκοπὸν. Ὅμοίως καὶ τοῦ Κοντοῦ τὸ βιβλίον «Δάση καὶ πολιτισμὸς» (1906), ἐν μέρει δὲ καὶ τὸ «Δασικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία» (1929). Ἡ δασικὴ ὑπόθεσις τῆς χώρας εἶναι δυνατὸν σπουδαίως νὰ προαχθῇ διὰ τῆς

δημιουργίας κλίματος συμπαθείας ὑπὲρ τῶν δασῶν παρά τῷ μεγάλῳ κοινῷ.

β. Κοινὴ δασικὴ ἐκπαίδευσις. Πρὸς τὴν κοινὴν δασικὴν παιδείαν δὲν πρέπει, βεβαίως, νὰ συγχέεται ἡ κοινὴ δασικὴ ἐκπαίδευσις, ἢ ὁποία ἔχει κάμει κατὰ καιροὺς τὴν ἐμφάνισιν τῆς εἰς τὰς τάξεις τῶν δημοτικῶν ἢ καὶ ἀνωτέρων σχολείων.

Οὕτω μεταξὺ τῶν ἀναγνωστικῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἐσημείωσεν ἐποχὴν τὸ βιβλίον τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου «Τὰ ψηλά βουνά» καὶ τὸ ὁποῖον ἔμεινε ἀνεπανάληπτον.

Ἐπίσης εἰς «Νεοελληνικά ἀναγνώσματα» τῶν γυμνασιακῶν τάξεων, περιελήφθησαν κατὰ καιροὺς ποιήματα ἢ πεζογραφήματα, ἀμέσου ἢ ἐμμέσου δασικοῦ ἐνδιαφέροντος, νεοελλήνων λογοτεχνῶν ὡς τῶν Μαλακάση, Κρυστάλλη, Παπαδιαμάντη, Χριστοβασίλη, Νιρβάνα καὶ ἄλλων. Μὲ τὰ ἀναγνώσματα αὐτὰ ἐπεδιώκετο ἡ ἀνάπτυξις εἰς τὰς τρυφεράς ψυχὰς τῶν ἑλληνοπαίδων τῆς πρὸς τὰ δένδρα καὶ τὸ δάσος ἀγάπης. Εἶναι ὁμῶς ἐξώφθαλμον ὅτι διὰ μόνων τῶν τοιούτων ἀναγνωσμάτων δὲν παρέχονται στερεαὶ γνώσεις διὰ τὸ δένδρον καὶ τὸ δάσος, ὥστε οὐδεμία ἐντεῦθεν ἢ ὠφέλεια.

Πρὸς θεραπείαν τοῦ μειονεκτήματος τούτου ἴσως, εἶδομεν κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου ἔτη, εἰς τὰ ἐγκεκριμένα μαθηματικά βιβλία, νὰ περιλαμβάνονται προβλήματα μὲ δασικὸν περιεχόμενον. Εἰς τὰ προβλήματα αὐτὰ ἐγίνε ἀντικατάστασις λ. χ. τοῦ θάμβου καὶ τῶν σιτηρῶν ἢ τῶν χρηματικῶν ἀξιών, μὲ ὄγκους ξυλείας, μὲ ξυλῶδες κεφάλαιον, μὲ ποσοστὰ καρπώσεως κλπ. Ἡ παρανόησις εἶναι προφανής. Διότι ἡ ἀντικατάστασις τῶν διαφόρων ἐμπορευμάτων μὲ δασικά τοιαῦτα οὐδὲν προσθέτει πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς μεταδόσεως εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἐπιθυμητῶν θεμελιωδῶν περὶ δασῶν γνώσεων.

Ἀλλὰ διὰ νὰ μεταδοθῶν τοιαῦτα γνώσεις εἰς τοὺς μαθητὰς, εἶναι εὐνόητον ὅτι πρέπει προηγουμένως νὰ τὰς ἀποκτήσουν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ συγγραφεῖς καὶ ἰδίως νὰ κατανοήσουν ὅσοι τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος. Εἶναι ἐξ ἄλλου γνωστὸν, ὅτι πολλάκις χρησιμοποιοῦνται οἱ μαθηταὶ εἰς ἀναδασωτικὰς ἐργασίας. Τοῦτο δέον νὰ νοητῆι ὡς ἡ πρακτικὴ ἀσκήσις ἑνὸς μὴ διδαχθέντος μαθήματος. Ἐξ ὄλων τῶν ἀνωτέρω γίνεται καταφανὲς ὅτι εἰς τὸν τομέα τῆς κοινῆς δασικῆς ἐκπαίδευσως ἐπικρατεῖ πλήρης σύγχυσις καὶ σπασμοδικότης μὲ οὐδὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα.

Δασικὸς περιοδικὸς Τύπος. Ἐνα εἶδος κοινῆς παιδείας εἶναι καὶ ὁ δασικὸς περιοδικὸς Τύπος, τοῦ ὁποῦ τὴν σημασίαν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος μας ἐξετίμησαν οἱ τότε δασολόγοι. Πρῶτος ὁ Σάμιος ἐξέδωσεν ἐν ἔτει 1903 τὴν μηνιαίαν «Δασολογικὴν Ἐπιθεώρησιν», τῆς ὁποίας ἐκυκλοφόρησαν τρία διπλά τεύχη. Ἐν ἔτει 1923 ὁ καθηγητῆς τῆς Δασολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν Θρ. Βλησίδης ἐξέδωσεν τὴν μηνιαίαν «Δασικὴν καὶ Βοτανικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν», ἢ ὁποία ὡσαύτως δὲν ἠὲδοκίμησεν.

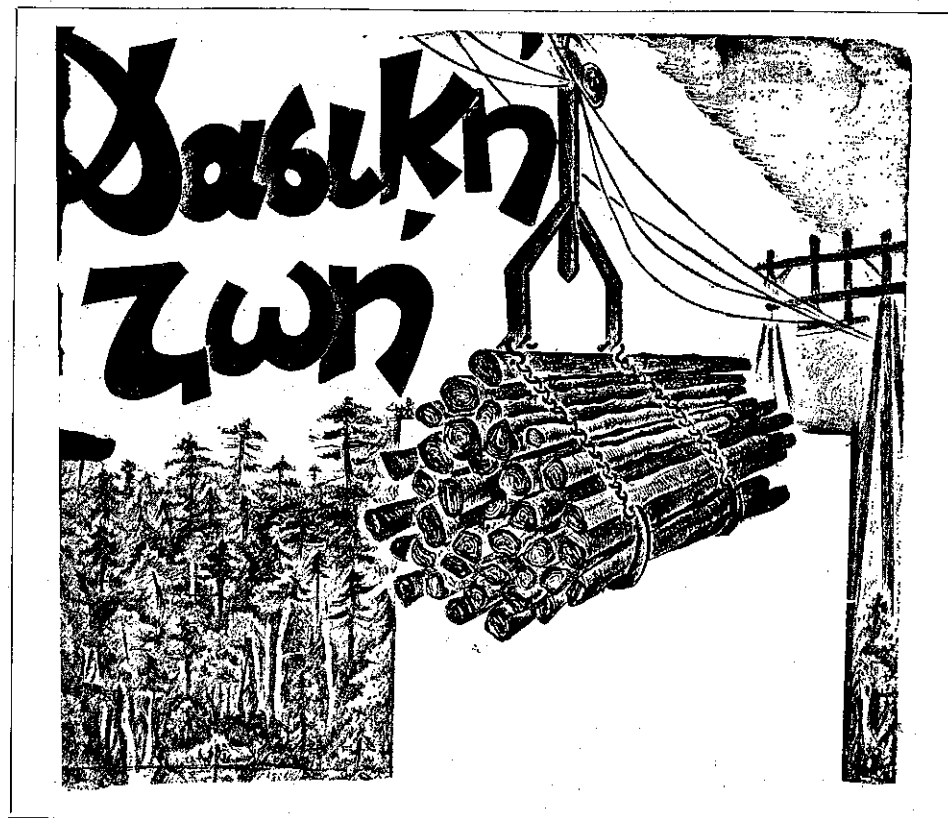
Ἐν ἔτει 1926 ἐξεδόθη τὸ «Μηνιαῖον δασικῶν περιοδικῶν», ὅχι τόσο ἐκλαϊκευτικοῦ χαρακτήρος, ἀλλὰ μάλλον ἐπιστημονικοῦ, μὲ ἄρθρα τρέχοντος ἐπιστημονικοῦ καὶ διοικητικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐξεδόθη μέχρι τοῦ ἔτους 1930. Ὅμοίου τύπου ἦτο καὶ τὸ περιοδικὸν τοῦ Πανελληνίου Συλλόγου τοῦ Μέσου Δασικοῦ Προσωπικοῦ «Δασικὴ Ἀναγέννησις», ἐκδοθὲν ἀπὸ τοῦ 1925 μέχρι τοῦ 1931.

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΑΣΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΑΣΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΔΑΣΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ
ΔΑΣΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ - ΑΝΑΔΡΑΣΕΙΣ - ΘΗΡΑΜΑΤΙΚΗ
ΔΑΣΙΚΟΝ ΕΜΠΟΡΙΟΝ - ΔΑΣΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

ΕΤΟΣ ΣΤ' - ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ ΤΕΥΧΟΣ 54^{ον}

Συνδρομή ἑτησίᾳ Δραχ. 60. - ἑξάμηνος Δρ. 35 Τιμὴ Τεύχους Δραχ. 3



Τὸ περιοδικὸν «Δασικὴ Ἀναγέννησις» ἐξεδόθη ἀνελλιπῶς ἀπὸ τοῦ 1925 μέχρι τοῦ 1931. Ἐν αὐτῷ ἐδημοσιεύθη ὀλόκληρος «Ἡ Δασικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία» τοῦ Π. Κοντοῦ.

Διακοπείσης τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Μηνιαίου Δασικοῦ Περιοδικοῦ», τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ὡς ἐκπροσωποῦν τὰς γνώμας τῶν δασολόγων, ἐξεδόθη εἰς τὴν θέσιν τοῦ προηγουμένου ἢ «Μηνιαία Δασικὴ Ἐπιθεώρησις», ἢ ὁποία μετὰ πάροδον ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους (1931 - 1932) διέκοψε τὴν ἐκδοσὶν τῆς, λόγῳ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ - ἀπονεκρωμένου χαρακτήρος τῆς. Εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ὀφείλεται ἡ διακοπὴ τῆς ἐκδόσεως καὶ τῶν δύο προηγουμένων περιοδικῶν, διότι δὲν ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὸ αἶτημα τῆς ἐποχῆς τῶν.

Καθ' ἣν ἐποχὴν δηλαδὴ ἡ αὔξις τοῦ δασολογικοῦ προσωπικοῦ, διὰ νέων δασολόγων τῆς Δασολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἀπαιτοῦσε δράσιν καὶ ἀνανέωσιν τῶν δασικῶν σχημάτων, τὰ ἀνωτέρω περιοδικὰ ἀντεπροσώπευον τὰς ἀπηρχαιωμένας μορφὰς καὶ τὴν καθεστηκυῖαν τάξιν. Τοῦτο κατέδειξε σαφῶς ἡ ἐκδοσις ἐν Πάτραις τῆς ἐφημερίδος «Δασικὴ Φωνή», ἢ ὁποία ἔσγεν ἀμέσως μεγάλην ἐπίδρασιν μεταξύ τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἰδίᾳ τῶν μεσοδασικῶν, τῶν ὁποίων ἦτο καὶ δημοσιογραφικὸν ὄργανον.

Τὸ αἶτημα τῆς ἐποχῆς ἐνωτιζόμενοι οἱ νέοι δασολόγοι, πρόέβησαν ἐν ἔτει 1933 εἰς τὴν ἐκδοσὶν τοῦ μηνιαίου περιοδικοῦ «Δασικὴ Ζωή», τὸ

ὁποῖον ἐστράφη πρὸς ἅπαν τὸ δασικὸν προσωπικόν, ἀδιακρίτως περγαμηνῶν σπουδῶν, πρὸς τὸν δασοπονικὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ εὐρὺ κοινόν, τὸν φυσιολατρικὸν καὶ φιλοδασικὸν κόσμον καὶ τοὺς συνεταιριστικούς κύκλους. Ἡ «Δασικὴ Ζωή», ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1937 ἀνελλιπῶς (60 τεύχη), ἀπέκτησε πολλοὺς φίλους ἔξω ἀπὸ τοὺς δασικοὺς ὑπηρεσιακοὺς κύκλους, οἱ ὅποιοι ποικιλοτρόπως τὴν ὑπεστήριξαν. Ὄταν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1937 ἡ ἐκδοσις τῆς κατέστη ἀδύνατος συνεπείᾳ διοικητικῶν ὑπηρεσιακῶν μεταβολῶν, ὁ Σύνδεσμος δασοκτημόνων καὶ δασεμπόρων Μακεδονίας ἀνέλαθε νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐκδοσὶν τῆς. Οὕτω κατὰ τὸ 1938 ἐξεδόθη ἐν Θεσσαλονίκῃ μέχρι καὶ τοῦ τεύχους 69, ὁπότε συνεπείᾳ νέων δυσχερειῶν διέκοψεν ὀριστικῶς τὴν ἐκδοσὶν.

Μεταπολεμικῶς ἐξεδόθη τὸ μηνιαῖον περιοδικὸν «Δασοπονικά» ὑπὸ τοῦ Κ. Γιαννοπούλου, τμηματάρχου τοῦ Νομικοῦ Τμήματος δασῶν καὶ ἐκδότου δις τῆς Δασικῆς Νομοθεσίας, κατὰ τὰ ἔτη 1956-1957. Διέκοψε τὴν ἐκδοσὶν ἕνεκα οἰκονομικῶν λόγων. (1)

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1958 ἤρξατο τῆς ἐκδόσεώς του τὸ μηνιαῖον περιοδικὸν «Δασικά Χρονικά», ἐκδιδόμενον κατ' ἀρχάς ὑπὸ τῆς Ὁμοσπονδίας Συνδέσμων Δασοπόνων, τῆς ἐκδόσεως συνεχιζομένης καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Ὁμοσπονδίας, ὑπὸ τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Δασολόγων ἐν συμπράξει μετὰ τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Δασονόμων Δημοσ. Ὑπαλλήλων. Τὰ «Δασικά Χρονικά» εἶναι τὸ μακροβιότερον δασικὸν περιοδικόν, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐκδοσις συνεχίζεται ἀνελλιπῶς ἤδη ἐπὶ 13 ἔτη μὲ προοπτικὴν μακρᾶς διαρκείας. Εἶναι περιοδικὸν μικτοῦ χαρακτήρος, ἐπιστημονικοτεχνικοῦ - ἐκλαϊκευτικοῦ - προπαγανδιστικοῦ, ἀπευθυνόμενον καὶ εἰς τὸ ἐπιστημονικόν καὶ εἰς τὸ εὐρὺ κοινόν. Ἐχει ἱκανοποιητικὴν κυκλοφορίαν ὡς δασικὸν περιοδικόν καὶ ἀπολαμβάνει συμπαιθεῖαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, τὸ πνεῦμα τῆς ὁποίας ἔχει αἰσθητικῶς μεταβληθῆ ὑπὲρ τῶν δασῶν, κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη.

Ἰδιαιτέραν μνεῖαν ὀφείλομεν νὰ κάμωμεν διὰ τὸ τριμηνιαῖον περιοδικὸν «Τὸ Δάσος». Τοῦτο ἐξεδόθη τὸ ἔτος 1947 ὑπὸ τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας (Γραφεῖον Δασικῆς Προπαγάνδας) καὶ ἐδημοσίευε ὄχι μόνον ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν χαρακτήρος μελέτας, ἀλλὰ καὶ ἐκλαϊκευτικὸν χαρακτήρος τοιαύτας, ὡς καὶ φιλολογικὰς καὶ λογοτεχνικὰς συνεργασίας, δασικοῦ, ἐννοεῖται, περιεχομένου. Ἀφ' ἧς ὅμως ἡ ἐκδοσις ἀνελήφθη ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Δασικῶν Ἐφαρμογῶν, «Τὸ Δάσος» περιωρίσθη εἰς τὴν δημοσίευσιν καθαρῶς ἐπιστημονικοῦ καὶ τεχνικοῦ χαρακτήρος μελετῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν φιλοξενίαν μεταφράσεων ξένων δασοτεχνικῶν κειμένων καὶ περιλήψεων ἀπὸ δασικὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ (βλ. καὶ κατωτέρω σ. 330).

(1) Βλ. Ἄν. Κοφινιάτη, «Σύντομη ἱστορία τῶν ἐλληνικῶν δασικῶν περιοδικῶν». Δασοπονικά, τ. 7ον, σελ. 30-31, Ἀθήναι 1957.

ΦΥΤΟΚΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΔΟΜΙΚΑ ΕΡΓΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΟΡΕΙΝΑΣ ΛΕΚΑΝΑΣ

1. Ἀναδασώσεις.

Πρῶτος νόμος, ὁ ὁποῖος ἀρχομένου τοῦ Κ' αἰῶνος προσετέθη εἰς τὴν δασικὴν νομοθεσίαν, ὑπῆρξεν ὁ ν. ΒΨΜ τῆς 8.4.1900 «Περὶ ἀναπτύξεως δασικῶν φυτειῶν περίεξ ἢ ἐντὸς κατοκημένων μερῶν καὶ περὶ ἀναδασώσεων ἐν γένει». Διὰ τοῦ νόμου τούτου ὁ Τμηματάρχης δασῶν Κ. Σάμιος ἤρξατο νὰ διασφαλίσῃ νομοθετικῶς ἕνα ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1877, διὰ τὸ ὁποῖον τὸ Δημόσιον εἶχεν ὑποβληθῆ εἰς δαπάνας καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῶν δασῶν εἶχον ἀπασχοληθῆ καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις οὐδεμία ὑπῆρχε νομικὴ κάλυψις, τῶν ὑπαλλήλων ἐπιμισθωμένων προσωπικῶς τεραστίας εὐθύνας. Τὸ ἔργον τοῦτο, λήγοντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ Σάμιος ἔσπευσε νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν ἐπίτιμον προεδρίαν καὶ τὴν ἠθικὴν προστασίαν τῆς πριγκιπίσσης Σοφίας, ἀρχομένου δὲ τοῦ Κ' αἰῶνος νὰ τὸ κατοχυρώσῃ νομοθετικῶς.

Ὅπως εἶπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, μετὰ τὴν μεταβίβασιν τῶν καθηκόντων τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Οἰκ. Ἐφόρους καὶ τὴν Χωροφυλακίαν, οἱ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν ὑπηρετοῦντες δασολόγοι, τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, ἐστράφησαν πρὸς τὰς δασοτεχνικὰς ἐργασίας, κυρίως πρὸς καταμετρήσεις καὶ ὁροθετήσεις δασῶν καὶ δασικῶν ἐν γένει ἐκτάσεων, ἀνηκουσῶν εἰς τὸ Δημόσιον.

Ἄλλ' αἱ ἐργασίαι αὗται, ἀφ' ἐνὸς μὲν οὐδεμίαν εἶχον ἄμεσον ἀπόδοσιν, οὐδὲ ἦσαν ἐπείγοντος χαρακτήρος, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρέμενον ἀφανεῖς. Ἐνῶ ἕνα ἔργον, τὰ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἐκραυγάζε καὶ τὸ ὁποῖον ἔκειτο πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐλληνικῆς πρωτευούσης, καὶ κατὰ συνέπειαν πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἦτο ἡ ζηρότης τῶν ἀθηναϊκῶν λόφων, οἱ ὁποῖοι περιέβαλλον τὴν πόλιν μὲ τὴν ἀπελπιστικὴν γυμνότητά των.

Πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο ἐστράφησαν οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι δασολόγοι καὶ κυρίως ὁ Βαλσαμάκης, κινδυνεύοντες ταυτοχρόνως νὰ ἐκτεθοῦν εἰς τὰ σκώμματα τῆς κοινωνίας καὶ τὴν κριτικὴν τοῦ ἀθηναϊκοῦ Τύπου, εἰς περιπτώσιν ἀποτυχίας. Εἶδομεν πῶς αἱ πρῶται ἐκεῖναι ἀναδασώσεις κατ' ἀρχάς μὲν εἰς τὸν Ἀρδηττόν, ἔπειτα δὲ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ, ἐσημείωσαν ἐπιτυχίαν καὶ ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐνεθάρρυνε τὸν Σάμιον νὰ τὰς συστηματοποιήσῃ καὶ τὰς ἐπεκτείνῃ καὶ πέραν τῶν Ἀθηνῶν.

Οὕτω προέβη εἰς ἀναδάσωσιν τοῦ λόφου Παγκρατίου, ὀπισθεν τοῦ ναοῦ ἀγίου Σπυρίδωνος, μετὰ προηγουμένην ἴδρυσιν φυτωρίου εἰς τὸ ἐπίπεδον αὐτοῦ τμήμα, ἐκεῖ ἕνθα σήμερον τὸ ἄλσος Παγκρατίου, ὅπερ εἶναι ὑπόλειμμα τῆς ἀναδασώσεως ἐκεῖνης.

Ἄλλὰ καὶ πέραν τῶν Ἀθηνῶν προέβη ὁ Σάμιος, ἐνεργήσας ἀναδασώσεις εἰς τὸ Δαφνὶ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ λίαν ὑπεραραιωμένου δάσους.

«Εἶναι τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι δάσος, λέγει ὁ Κοντὸς (ἄρθρον εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα «Ἄστου», Ἰούλιος 1903), τὸ ὁποῖον ἀπέκτησε φυ-

τώριον, ἐκαθαρίσθη (ἀπὸ τὴν ὑπόροφον θλάσθησιν καὶ τὰ ἀνεπιθύμητα εἶδη) καὶ διὰ διαχειριστικῶν λωρίδων κατετήθη καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ καὶ πρὸς προστασίαν κατὰ τῶν πυρκαϊῶν...».

Ἄλλὰ καὶ δι' ἓνα ἄλλον ἀκόμη λόγον ὁ Σάμιος ἔσπευδε νὰ κατοχυρώσῃ νομικῶς τὸ ἔργον τῶν ἀναδασώσεων «ἐντὸς καὶ πέριξ κατοκημένων μερῶν». Διὰ νὰ πολιτογραφῆσῃ τὰς τοιαύτας ἐξωραϊστικῆς σημασίας ἀναδασώσεις εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, πρὶν τὸ ἔργον τοῦτο ἀμφισβητηθῆ ὡς ἔργον τῆς Ὑπηρεσίας ταύτης, πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ συνέβη ὀλίγα ἔτη θραδύτερον καὶ τοῦτο, δυστυχῶς, ἐξ οἰκείων.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ ν. ΒΨΜ τὰ δασωτέα ἢ ἀναδασωτέα ἐδάφη παρεχωροῦντο προσωρινῶς πρὸς δάσωσιν ἢ ἀναδάσωσιν εἰς τὴν Φιλοδασικὴν Ἐνωσιν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἐδαφῶν, τούτων ὑποχρεουμένων εἰς τὴν συνεισφοράν τοῦ ἡμίσεος τῆς δαπάνης. Ἐάν ἡ γῆ ἦτο δημοσία, ὑπόχρεων ἦτο τὸ Δημόσιον, ἐάν δημοτικὴ, ὁ Δήμος, ἐάν δὲ μοναστηριακὴ, ἡ Μονή. Τὸ Δημόσιον ἦτο δυνατὸν νὰ υποβληθῆ εἰς τὴν καταβολὴν καὶ ὀλοκλήρου τῆς δαπάνης.

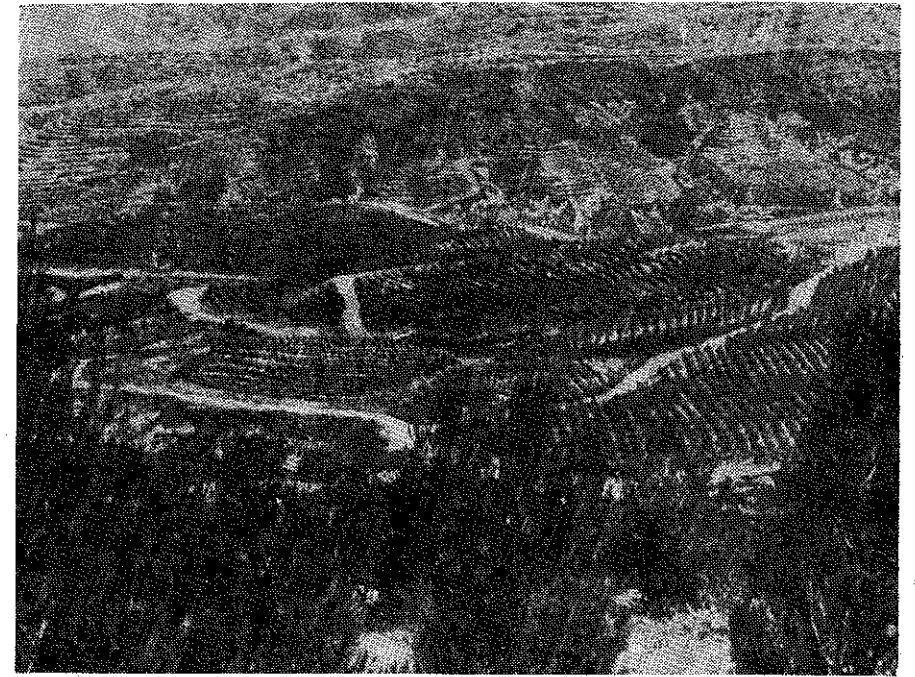
Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁ Σάμιος, κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου, μετέφερε τὰς ἀναδασωτικὰς ἐργασίας ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Φιλοπάππου, δημιουργῶν οὕτως ἓνα νέον ἀναδασωτικὸν μέτωπον. (1)

Αἱ ἀναδασώσεις, ὅπως εἴπομεν, ἐπεξετάθησαν εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν, εἰς ὅλας δὲ τὰς ἔδρας νομαρχιῶν ἤρχισαν λειτουργοῦσαι «Ἐπιτροπαὶ ἐπὶ τῆς ἀναδασώσεως», αἱ ὁποῖαι μιμούμεναι τὴν πρωτεύουσαν, ὑπεδείκνυον ἐδάφη δασωτέα ἢ ἀναδασωτέα πέριξ τῶν ἐπαρχιακῶν πρωτευουσῶν. Τότε ἤρχισαν δημιουργοῦμενα ἄλλα περὶ τὰς πόλεις, ἀλλὰ πάντοτε ἐξωραϊστικοῦ χαρακτήρος. Εὐρισκόμεθα μακρὰν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἔναρξιν ἀναδασώσεων δι' ἀντιχειμαρρικούς σκοπούς, πολὺ δὲ περισσότερον μακρὰν ἀπὸ τὴν ἔναρξιν ἀναδασώσεων διὰ δασοπονικούς σκοπούς.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι αἱ τοιοῦτου εἶδους ἀναδασώσεις, τουτέστιν δι' ἐξωραϊστικούς σκοπούς, δὲν ἐμπίπτουν εἰς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρθροῦ 1 τοῦ ν. ΑΧΝ «περὶ διακρίσεως καὶ ὁροθεσίας δασῶν» τοῦ 1888, τὸ ὁποῖον δίδει τὸν νομικὸν ὄρισμόν τοῦ δάσους.

«Δάσος, λέγει τὸ ἄρθρον 1, εἶναι πᾶσα ἑκτασις ἐδάφους ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ὑπὸ ἀγρίων ξυλωδῶν φυτῶν οἰωνδήποτε διαστάσεων καὶ ἡλι-

(1) Ἔχομεν πολλὰς γραπτὰς μαρτυρίας, ὅτι ὁ λόφος τοῦ Φιλοπάππου, ὀνομαζόμενος Σέγγιο, ἦτο μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἄδενδρος, μάλιστα πρᾶφαν φρύγανα καὶ ἀκάνθας, λατομούμενος δὲ παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τὰς ἀντιδράσεις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Ἦτο ὁ ξηρότερος λόφος τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ πρώτη ἀναδασωτικὴ ἐπέμβασις ἔγινεν εἰς τὰς 19.11.1900, εἰς ἣν παρέστη καὶ ἡ πριγκίπισσα Σοφία, φυτεύσασα τὸ πρῶτον πευκάριον. Τὴν περιγραφὴν τῆς ἐορτῆς περιέγραψεν εἰς τὸ περιοδικὸν «Παναθηναϊκὰ» ὁ Ζαχ. Παπαντωνίου ἔτ. Α' (1901). Ἀναδημοσίευσιν βλ. εἰς τὸ περιοδικὸν «Τὸ Δάσος» καὶ εἰς τὰ «Δασικὰ Χρονικά» τ. 77 (1965). Τὸ δημοσίευμα τοῦ Παπαντωνίου φέρει τὸν τίτλον «Ἡ γέννησις ἑνὸς δάσους». Ἡ ἀναδάσωσις τοῦ λόφου αὐτοῦ διεκόπη λόγῳ τῶν ἰσχυρῶν ἀντιδράσεων, ποὺ συνήνησεν ἀπὸ τοῦς διαφόρους ὑποψηφίους οἰκοπεδοφάγους, οἱ ὁποῖοι ἐφέροντο ἀγοραστὰι διαφόρων τεμαχίων τοῦ λόφου ἀπὸ τοῦς φεύγοντας Τούρκους δῆθεν ἰδιοκτῆτας. Μεταξὺ αὐτῶν, τῶν ἀγοραστῶν, ἦτο καὶ ὁ Αὐστριακὸς πρόξενος Πρόκες Ὅστεν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀγοράσει τὴν Πνύκα μετὰ τῆς πέριξ ἐκτάσεως.



Ἀναδασώσεις εἰς περιοχὴν Θηβῶν κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἀναθαμιδώσεων.

κίας καλυπτομένη καὶ πρὸς παραγωγὴν ξυλείας ἢ καὶ ἄλλων προϊόντων προωρισμένη». Ἀναμφισβητήτως δὲ τὰ ἐντὸς ἢ πέριξ κατοκημένων μερῶν δημιουργοῦμενα ἄλλα δὲν ἦσαν προωρισμένα διὰ παραγωγὴν ξυλείας ἢ ἄλλων προϊόντων, πάντως ὅμως δασικῶν ὡς ρητίνης, θαλανιδίου, κατράμης κλπ.

Τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ δασολόγος Νικ. Σπηλιόπουλος ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἀθῆναι» ἐν ἔτει 1903 κριτικὴν τοῦ ν. ΒΨΜ καὶ τοῦ δι' αὐτοῦ ἐκτελουμένου ἔργου, παρατηρῶν ὅτι «δὲν πρόκειται περὶ δασῶν, ἀλλὰ κυρίως περὶ πάρκων, ἅτινα κατὰ τὸν ἡμέτερον ἀρχαῖον νομοθέτην (τὸν συντάξαντα τὸν ν. ΑΧΝ) καὶ ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν δὲν εἶναι δάση».

Καὶ συνεχίζει ὁ Σπηλιόπουλος: «Ἡ ἀνάπτυξις, λοιπόν, δασικῶν φυτειῶν, ὅπως τὰς θέλει ὁ νόμος, ἐντὸς ἢ πέριξ κατοκημένων μερῶν, δὲν ἔχει τι κοινὸν μὲ τὸ δάσος, διότι αἱ φυτεῖαι αὗται εἶναι προωρισμέναι νὰ ἀναπτυχθῶσιν εἰς πάρκον, εἰς ἄλλος... Προφανῶς ὁ νεώτερος νόμος εὐρίσκεται ἐν ἀντιφάσει μὲ τὸν ἀρχαιότερον καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ ἡ νεώτερα ἑλληνικὴ δασολογία ἀντιποιεῖται καθήκοντα, δι' ἃ οὔτε ἐκλήθη, οὔτε εἶναι κατάλληλος».

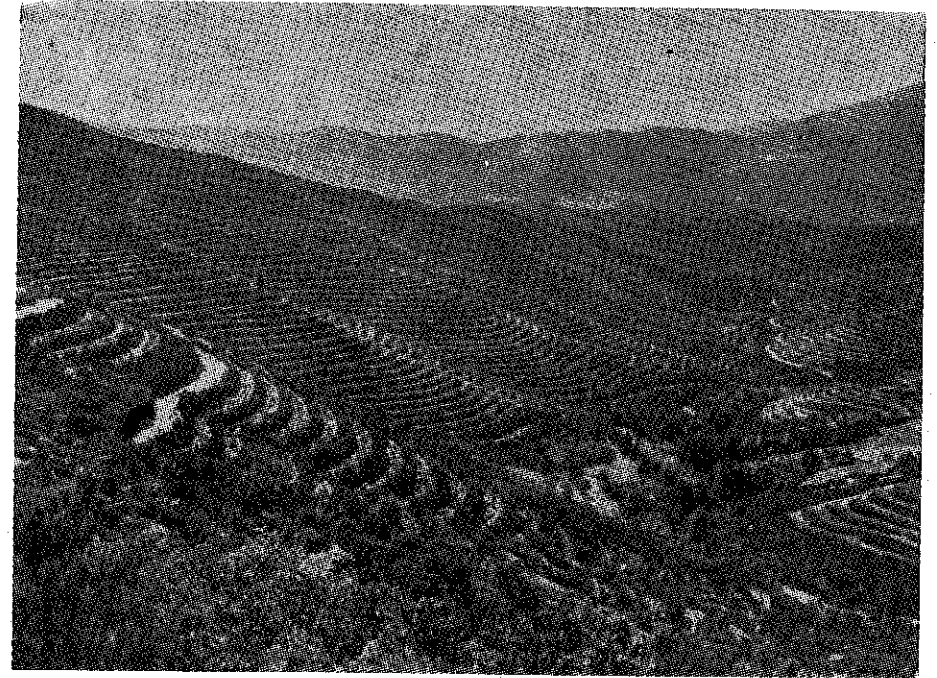
Ἀντιλαμβανόμεθα πόσον ἐπικίνδυνος εἶναι ἡ κριτικὴ αὕτη τοῦ Σπηλιόπουλου, τόσοσιν διὰ τὴν τύχην τῶν ἀναδασώσεων, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀρμοδιότητα τῆς δασικῆς Ὑπηρεσίας, τὴν ὁποίαν οὗτος ἐμφανίζει ὡς περὶ ἀλλότρια πολυπραγμονοῦσαν. Καλύτερον συνήγορον διὰ τὰς οἰκοπεδοφαικὰς ὁρέξεις τῶν οἱ μνηστῆρες καταπατηταῖ τῶν λόφων δὲν ἦδύναν-

το να εύρουν. Ἀλλὰ καὶ τὸ τραῦμα ἐναντίον τῆς δασικῆς ἀρμοδιότητος σχετικῶς μετὰ ἐξωραϊστικὰς ἀναδασώσεις δὲν ἦτο ἀνεπαίσθητον διὰ μίαν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν οὔτε ἡ κοινωνία οὔτε ἡ κυβέρνησις εἶχον ἰδίαν γνώμην καὶ ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Διότι ἡ κοινωνία καὶ ἡ κυβέρνησις δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ διεξονυχίσουν τὰ πράγματα ἐπὶ τῇ θάσει δασοτεχνικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα δὲν διαθέτουν ἄλλωστε, ἀλλὰ βλέπουν τὸ πόρισμα τοῦ εἰδικοῦ ἀρθρογράφου καὶ ἀρκοῦνται εἰς αὐτό. Καὶ τὸ πόρισμα εἶναι, ὅτι αἱ ἐξωραϊστικῆς φύσεως ἀναδασώσεις παρὰ τὰς πόλεις δὲν εἶναι ἔργον τῆς δασολογικῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἄλλης τέχνης, τῆς κηπουρικῆς τῶν τοπίων ἢ ὅπως λέγομεν σήμερον τῆς κηποτεχνικῆς ἢ ἀρχιτεκτονικῆς τῶν πάρκων.

Τὸ κακὸν ἐν προκειμένῳ ἐπιδεινοῦται μετὰ τὴν παρέμβασιν ἐτέρου δασολόγου τῆς ἐποχῆς, τοῦ Πέτρου Κοντοῦ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸ θάρρος τῆς γνώμης τῶν πρωτοπείρων ἐπιστημόνων, προσέρχεται εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Σπηλιόπουλου ἀπὸ τῶν στηλῶν ἄλλης ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδος. Ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ἐφημερίδος «Τὸ Ἄστυ» κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὁ Κοντὸς ὑποστηρίζει θεωρίας καὶ ἀπόψεις περὶ τῶν αἰσθητικοῦ χαρακτήρος ἄλλων ὅλων ἀντιθέτους ἀπὸ ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει εἰς τὰ μεταγενεστέρως ἐκδοθέντα συγγράμματά του καὶ πρὸς ὅσα ὁ ἴδιος ἐδίδαξεν ὡς καθηγητῆς τῆς δασολογίας ἐν τῇ Ἄνωτ. Δασολογικῇ Σχολῇ Ἀθηνῶν καὶ τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης. Τὸ ὅτι ἄλλωστε αἱ ἐξωραϊστικαὶ περίεξ καὶ ἐντὸς κατωκημένων χώρων ἀναδασώσεις εἶναι ἔργον καὶ ἀρμοδιότης τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας ἐπεβεβαίωσεν ἡ πράξις καὶ ἡ ἱστορία τῶν ἀναδασώσεων αὐτῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ τὸ ὅτι ἡ διαχείρισις τῶν αἰσθητικοῦ χαρακτήρος ἄλλων καὶ δασῶν εἶναι ἀντικείμενον τῆς δασολογικῆς ἐπιστήμης, πάντα δὲ τὰ ὑποστηρικθέντα τότε ἐναντίον τοῦ Σαμίου ἦσαν ἄδικα καὶ προϊόντα ἀπειρίας καὶ ὑπεριδεολογικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Τὸν ν. ΒΨΜ, τὸν ὁποῖον τόσον σφοδρῶς ἐπέκρινεν ὁ Σπηλιόπουλος, τὸν ἐσεβάσθη ἀπολύτως ὅταν μετὰ τὸ 1909 ἀνέλαβε Τμηματάρχης δασῶν καὶ ἐξηκολούθησεν ἐφαρμοζὼν τὴν αὐτὴν ἀναδασωτικὴν πολιτικὴν μετὰ τὰς αὐτὰς ἀκριβῶς μεθόδους, τὰς ὁποίας ἐπέκρινε, τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξε καὶ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σπηλιόπουλον εἰς τὸ Τμήμα δασῶν Π. Κοντὸς. Οὕτως ὁ ν. ΒΨΜ τοῦ 1900 ἐπέζησεν ἐπὶ μακρόν, μέχρις οὗ ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ ν. 1396 τοῦ 1918 καὶ περὶ τοῦ ὁποίου θέλομεν ὁμιλήσει κατωτέρω. Παραμένει οὐχ ἦττον ὁ ν. ΒΨΜ, ὁ κυριώτερος ἱστορικὸς ὁδηγὸς μας μέχρι σήμερον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀναδασώσεις ἐξωραϊστικοῦ χαρακτήρος ἐντὸς καὶ περίεξ κατωκημένων μερῶν. Διότι θάσει αὐτοῦ ἐξεδόθη πλῆθος Διαταγμάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκηρύχθησαν ἀναδασωτέοι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἐντὸς καὶ περίεξ τῆς πρωτεύουσας καὶ περίεξ ὄλων τῶν μεγάλων πόλεων τῆς χώρας τόποι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὰ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας διατηρούμενα θαλερὰ ἄλση, καίτοι δεινῶς περικοπτόμενα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν συνεχῶς αὐξανόμενων πολεοδομικῶν ἀναγκῶν.

Ἐξέλιξις τῆς ἀναδασωτικῆς πολιτικῆς. Ὁ νόμος 1396 τῆς 3.5.1918. Ἐνῶ ὁ ν. ΒΨΜ τῆς 8.4.1900 ὁμιλεῖ κυρίως περὶ ἀναπτύξεως δασικῶν φυτειῶν περίεξ ἢ ἐντὸς κατωκημένων μερῶν, δευτερευόντως δὲ καὶ περὶ «ἀναδασώσεων ἐν γένει», ἐφαρμοσθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς ἐξωραϊστικὰς περὶ τὰς πόλεις ἀναδασώσεις, ὁ ν. 1396) 1918 στρέφεται κυρίως πρὸς ἀναδασώσεις ἐκτάσεων «ὧν ἔχει ἀραιωθῆ ἢ κα-



Ἐκτεταμέναι ἀναδασώσεις πολλαχοῦ τῆς χώρας κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἀναθαμιδώσεων.

ταστραφῆ ἢ δασικὴ θλάσθησις καὶ ὧν ἀπειλεῖται ἢ ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἀπόπλυσις ἢ τῶν ὁποίων ἐπιβάλλεται ἡ ἀναδάσωσις πρὸς δασικὴν ἐκμετάλλευσιν». Δευτερευόντως δὲ, ὁμιλεῖ διὰ δασικὰς ἢ γυμνάς ἐκτάσεις «ὧν ἡ δάσωσις ἐπιβάλλεται ἐκ λόγων προστατευτικῶν ἐν γένει, ὑγιεινῶν ἢ ἐξωραϊστικῶν».

Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1918 ἀρχίζει νὰ γίνεταί λόγος περὶ ἀναδασώσεων χάριν δημιουργίας οικονομικῶν δασῶν καὶ διὰ προστασίαν ἐδαφῶν ἀπειλούμενων ὑπὸ ἀποπλύσεως, τουτέστιν περὶ ἀναδασώσεων διὰ λόγους ἀντιχειμαρρικοῦς καὶ ἐναντίον τῆς διαθρώσεως.

Βεβαίως αἱ διατάξεις περὶ δημιουργίας ἀναδασώσεων οικονομικοῦ χαρακτήρος καὶ αἱ ἀναδασώσεις ὡς φυτοκομικὸν μέρος τῆς διευθετήσεως χειμάρρων ἐβράδυναν πολὺ νὰ τύχουν ἐφαρμογῆς, αἱ τελευταῖαι ὄχι πρὸ τοῦ 1931, αἱ δὲ πρῶται μόλις μεταπολεμικῶς.

Πάντως ὁ ν. 1396 τοιαύτην πολιτικὴν ἐχάραξε καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς τοιοῦτου μεγαλεπήθου προγράμματος ἀπητοῦντο δαπάναι, τὸ δὲ Δημόσιον Ταμεῖον ἦτο φειδωλόν, ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία ἐπέτυχεν νὰ πείσῃ τὸν ὑπουργὸν καὶ δι' αὐτοῦ τὴν κυβέρνησιν νὰ ἀποφασίσῃ τὴν σύναψιν ἐσωτερικοῦ δανείου, ἀποκληθέντος «δανείου ἀναδασώσεως» ὕψους τριῶν ἑκατομμυρίων δραχμῶν (3.000.000). Πρὸς τοῦτο διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2370 τῆς 7 Ἰανουαρίου 1920 ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, ἐνεκρίθη ἡ ἔκδοσις 30.000 ὀριστικῶν ὁμολογιῶν τῶν 100 δραχμῶν καὶ ἐπὶ τόκῳ 6%.

Σκοπός του δανείου ήτο κυρίως η καταβολή του τιμήματος απαλλοτριουμένων γαιών ή δασικών εδαφών προοριζομένων δι' αναδάσωσην και η αντιμετώπισις των δαπανών «δι' εκτέλεσιν αναδασωτικών έργων καθώς και έργων στερεώσεως ή θελτιώσεως του εδάφους ή συγκρατήσεως των υετίων υδάτων και έν γένει έργων πρὸς αποτροπήν του σχηματισμού χειμάρρων...».

Η απόσβεσις του δανείου όρίζετο νά γίνη έντός τριάκοντα έτών, δυναμένης τής κυβερνήσεως νά προβή εις τήν έξόφλησιν των όμολογιών και πρὸ τής παρόδου τής τριακονταετίας.

Προεβλέφθη άκόμη ή δημιουργία σώματος φυλάκων αναδασώσεων, άπαραιτήτων θεβαίως διά τήν φύλαξιν των αναδασώσεων, αί όποίαι θά έλάμβανον μεγίστην έκτασιν.

Οί φύλακες ούτοι είχαν καθήκον όχι μόνον νά επιβλέπουν και προστατεύουν τας δασικάς φυτείας και φυτώρια, τά περιφράγματα αυτών, τά όποία φθειρόμενα έπρεπε νά επισκευάζουν και νά παρεμποδίζουν τήν θοοκήν παντός ζώου έντός αυτών, αλλά άκόμη και νά φροντίζουν διά τήν καταστροφήν των θλαπτικών των φυταρίων έντόμων (καμπών κλπ.) και νά διατηρούν έν γένει τας φυτείας εις καλήν κατάστασιν. ("Αρθρ. 10 και 11 του άπό 4 Μαρτίου 1920 Κανονισμού τής ύπηρεσίας αναδασώσεων).

Είναι περιττόν νά είπωμεν, ότι όλαι αύται αί ώραιαι διατάξεις ουδεμιās έτυχον έφαρμογής. Διότι κατά τά έτη εκείνα (1920 — 1922) ή χώρα εύρίσκετο εις έμπόλεμον πρὸς τήν Τουρκίαν κατάστασιν, διεξάγουσα σκληρόν άγώνα έν Μ. Ασία, ό όποίος έληξε με τήν μεγάλην καταστροφήν του μικρασιατικού Έλληνισμού και τήν συρροήν εις τήν Ελλάδα ενός και ήμίσεος εκατομμυρίων προσφύγων, δεομένων άποκαταστάσεως. Όλοι οί περί τας Αθήνας και τόν Πειραιά προσφυγικοί συνοικισμοί, τής Καισαριανής, του Βύρωνος, τής Νέας Ίωνίας, τής Νέας Φιλαδέλφειας, τής Νέας Σμύρνης, τής Καστέλλας του Πειραιώς, τής Νικαίας κλπ. επί αναδασωτέων εδαφών ιδρύθησαν. Περι αντιχειμαρρικών αναδασώσεων και περι οικονομικών δασών έκ τεχνητών αναδασώσεων δέν έγινε πλέον λόγος.

Ο κώδιξ 3077 του 1924, μάλιστα δε ό ν. 4173 όρίζει ως έξής τά δασωτέα ή αναδασωτέα εδάφη:

«...ών έχει άραιοθή ή καταστροφή ή δασική θλάστησις και των όποιών επιβάλλεται ή αναδάσωσις διά τους έξής λόγους:

α) Έφ' όσον άποτελούν άπόλυτα δασικά εδάφη, δηλ. των όποιών ή κλίσις πρὸς όρίζοντα υπερβαίνει τά 40%. β) Έφ' όσον υπέρκεινται συνοικισμών, αρχαιολογικών τόπων, όδών συγκοινωνίας ή άλλων τεχν. έργων. γ) Έφ' όσον άποτελούν τήν λεκάνην συγκεντρώσεως χειμάρρων κλπ. δ) Έφ' όσον ή δάσωσις επιβάλλεται έκ λόγων υγιεινών, έξωραϊστικών κλπ. Όρίζει άκόμη ό νόμος, ότι επιβάλλεται ή δάσωσις εκτάσεων μέχρι 15% του συνόλου τής περιφερείας κοινοτήτων, μονών και μεγάλων ιδιοκτησιών άνω των 3.000 στρ. έφ' όσον στεροούνται δασών, ύποχρεωτικώς. Ειδικώς, προκειμένου περι αναδασώσεων εις λεκάνας άπορροής χειμάρρων, έλήφθη ιδιαίτερα νομοθετική πρόνοια διά του άρθρου 169 του ν. 4173, περί των όποιών όμως αναδασώσεων θά όμιλήσωμεν εις τήν περί χειμάρρων παράγραφον.

Αί διατάξεις του ν. 4173) 1929 περί αναδασώσεων δέν έμειναν εύτυχώς γράμμα κενόν, αλλά έγινοντο άφειηρία αναπτύξεως αυτών, με-

ταπολεμικώς δε έλαβον μεγίστην ανάπτυξιν, ως θά ίδωμεν κατωτέρω. Αλλά αί περί τας πόλεις έξωραϊστικά αναδασώσεις, όσον μικράν έκτασιν και άν έλαβον, έσχον μίαν τεραστίαν συμβολήν εις τήν δημιουργίαν φιλοδασικού και φιλοδένδρου αίσθήματος παρά τω λαώ, προσλαβούσαι θαύτατον κοινωνικόν περιεχόμενον. Ένσυνειδήτως δε ό Σάμιος καλέσας τήν Σοφίαν εις τήν επίτιμον προεδρίαν τής Φιλοδασικής Ένώσεως Αθηνών και δούς τήν πρωτοβουλίαν τής ένεργείας των αναδασώσεων εις τήν Ένωσιν, επέτυχε νά προσδώση εις τό έργον κοινωνικόν περιεχόμενον διά τής αναμίξεως εις αυτό πολυαριθμών έξωδασικών προσώπων και διά τής κινητοποιήσεως έξωυπηρεσιακών κοινωνικών δυνάμεων, τας όποίας έθεσεν εις τήν ύπηρεσίαν του αναδασωτικού έργου. Ο φιλοδασισμός άπό άφηρημένη έννοια κατέστη συγκεκριμένη, υλοποιηθείσα εις τήν αναδάσωσιν. Παράδειγμα δε έστω ή έορτή του πρασίνου.

Η έορτή του πρασίνου. Είπομεν ανωτέρω, ότι οί διαδεχθέντες τον Σάμιον, Σπηλιόπουλος πρώτον και Κοντός μετά τουτον, συνέχισαν τήν αυτήν αναδασωτικήν πολιτικήν, τήν όποιαν είχαν επικρίνει, χρησιμοποιήσαντες τας αυτάς μεθόδους, τας όποίας είχαν έφαρμόσει ό Σάμιος. Το δασικόν φυτώριον, τό όποιον είχαν ιδρύσει ό Σάμιος εις τό Παγκράτι, εις τήν θέσιν του σημερινού άλσους του Παγκρατίου, έξηκολούθησε λειτουργούν και διά των φυταρίων αυτου έξακολουθούσαν αί αναδασώσεις εις τά περι τας Αθήνας αναδασωτέα εδάφη, τά όποια όλονέν έπολλαπλασιάζοντο. (1)

Η επίτιμος πρόεδρος τής Φ.Ε.Α. Σοφία, ή όποία ήτο εις τά 1900 πριγκίπισσα, ήτο εις τά 1916 βασίλισσα. Από έγκύκλιον διαταγήν του ύπουργου τής Παιδείας Αλ. Κανάρη, υπό χρονολογίαν 24 Σεπτεμβρίου 1916, πληροφορούμεθα ότι κατά ύψηλήν εύχήν, εκφρασθείσαν υπό τής Σοφίας, ετελέσθη κατά τό έτος εκείνο εις πολλές πόλεις και κωμοπόλεις του Κράτους έορτή του πρασίνου, στεφθείσα υπό λαμπρας έπιτυχιās. Εκ ταύτης εκκινούν τό ύπουργείον Παιδείας άπεφάσισε τήν καθιέρωσιν «πρασίνης έορτής» δι' άπαντα τά σχολεία τής δημοτικής και μέσης εκπαιδεύσεως, άμφοτέρων των φύλων, δημόσια και ιδιωτικά. Σκοπός τής έορτής είναι «νά αναπτύξη τό πρὸς τά δάση και τά δένδρα ένδιαφέρον και τήν άγάπην τής παρ' ήμιν κοινωνίας».

Περαιτέρω έν άρθρ. 2 του άπό 4.6.1916 Β.Δ. όρίζεται, ότι «Η ήμέρα τής έορτής και οί τόποι τής φυτεύσεως των δένδρων καθορίζονται εις μέν τας Αθήνας και Πειραιά υπό του ύπουργείου τής Έθνικής Οικονομίας, μετά γνωμοδότησιν τής εκτελεστικής έπιτροπής τής Φιλοδασικής Ένώσεως, εις τας άλλας δε πρωτευούσας νομών υπό του νομάρχου, έν συνεννοήσει μετά των δημοτικών, γεωπονικών και δασικών Αρχών... κλπ.». Ούτως έπραγματοποιήθησαν έορταί πρασίνου κατά τά έτη 1916 και 1917, κατά τας όποίας χιλιάδες μαθηταί των άθηναϊκών σχολείων ώδηγήθησαν εις τά πέραν των άκραιών συνοικιών των Αθηνών σημεία,

(1) Βλ. τά Β. Διατάγματα «περί κηρύξεως ως δασωτέων διαφόρων εδαφών τής περιφερείας Αθηνών και Πειραιώς», τής 23.12.1914, τής 11.9.1917, τής 13.3.1915, προποποιηθέν διά του Β.Δ. τής 28.9.1919, τής 7.2.1917 (άφορά τον αναδασωτέων χώρον Γουδί), τής 22.7.1917 (άφορά Νοσοκομείον Συγγρού μέχρι κορυφογραμμής Ύμηττου χώρον), τής 25.9.1919 (Φιλοπάππου και Λυκαβηττού) κλπ.

εις τὰς θέσεις Κουταλάδες, Ζωοδόχος Γηγή, Ἀνάληψις κλπ. ὅπου ἀναρίθμητοι λακκίσκοι με ἕνα πευκάκι ἐντός γλάστρας ἀνέμενον. Κάθε μαθητὴς ἐτοποθετεῖτο ἐμπρὸς εἰς ἕνα λακκίσκον καὶ μόλις ἐδίδετο τὸ σύνθημα, ὁ μαθητὴς ἔθραυε καθ' ἑσθ' ὀδηγίας εἶχε τὸ γλαστράκι καὶ ἐφύτευε τὸ πευκάκι, σκεπάζον τὰς ρίζας αὐτοῦ με τὸ χῶμα, τὸ ὁποῖον εὗρισκετο ἐκεῖ ἐκ τῆς ἀνορύξεως τοῦ λακκίσκου.

Μετὰ τὸ 1917 ἡ Πρασίνη Ἑορτὴ ἐλησημονήθη συνεπεία τῶν συνταρακτικῶν γεγονότων, πού ἐμεσολάθησαν. «Δυστυχῶς, λέγει ὁ Δημ. Ζωγράφος, ἡ Πρασίνη Ἑορτὴ ἔχασε πολὺ ταχέως τὸν πράσινον μανδύαν της. Περιεβλήθη τρίχινον χιτώνιον καὶ ἐξηφανίσθη». (1)

Βεβαίως εἰς χαλεποὺς καιροὺς τὰ ἔργα πολιτισμοῦ παραμερίζονται καὶ ἀγνοοῦνται, διὰ νὰ ἀναζήσουν ὅταν οἱ χαλεποὶ καιροὶ παρέλθουν. Τοῦτο ἀκριβῶς συνέβη μετὰ τὴν πρασίνην ἑορτήν, ἡ ὁποία ἀνεβίωσε καὶ ἑορτάζεται κάθε χρόνον. Ἀλλὰ κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη καὶ μάλιστα τὰ τελευταῖα, ἡ ἑορτὴ πρὸς προστασίαν τοῦ δάσους προσέλαβεν εὐρύτερον περιεχόμενον. Δὲν πρόκειται πλέον περὶ προστασίας τοῦ δάσους ἀλλὰ δλοκλήρου τῆς φύσεως.

Ἡ φιλοδασικὴ προπαγάνδα. Δὲν ἠγνόησεν ἐπισήμως ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία τὴν φιλοδασικὴν προπαγάνδα καὶ περιέλαβεν εἰς τὸν δασικὸν κώδικα τὸ ἀρθρον 157 (ν. 4173), τὸ ὁποῖον ὀρίζει ὅτι «τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας δύναται νὰ προβαίη δαπάναις τοῦ Ταμεῖου δασῶν εἰς τὴν σύνταξιν, ἐκτύπωσιν καὶ δωρεάν διανομὴν περιοδικοῦ φιλοδασικοῦ συγγραμματος (sic), μικρῶν βιβλιαρίων ἢ ἐντύπων, ἀποσκοπούντων εἰς τὴν διάδοσιν φιλοδασικῶν γνώσεων καὶ τὴν ἀνάπτυξιν παρὰ τῷ λαῷ τῆς πρὸς τὸ δάσος καὶ τὰ δένδρα ἀγάπης».

Ἄλλ' ἂν δὲν ἠγνόησεν ἡ Ὑπηρεσία τὴν φιλοδασικὴν προπαγάνδα, δὲν τὴν ἤσκησεν ἐν τούτοις συστηματικῶς. Ἐν ἔτει 1933 ἐξέδωσε 3 — 4 βιβλιαράκια (μπροσοῦρες) τῶν Στεφάνου, Κοφινιώτη, Κοκκίνη, περιέχοντα ὀμιλίαις τῶν εἰρημένων. Ὑπεστήριξεν ὀικονομικῶς τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ «Δασικὴ Ζωή», τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἤρχισεν ἐκδιδόμενον, ἀλλὰ γενικῶς δασικὴ προπαγάνδα δὲν ἤσκηθη. Ὅταν δὲ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1936 ἀνέλαθε τὴν Διεύθυνσιν δασῶν ὁ Κοντὸς Ζήτημα δασικῆς προπαγάνδας δὲν ἐγεννᾶτο. Διότι κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Κοντοῦ, ἡ ἰδικὴ του φωνὴ ἐπήρκει δι' ὄλας τὰς ἄλλας. Ὅπου ὀμιλοῦσεν ἐκεῖνος, πᾶς ἄλλος ἦτο περιττός. Κάθε ἄλλη φωνὴ ἔπρεπε νὰ παύη. (2) Δύο φωνᾶς μόνον δὲν ἠδυνήθη νὰ σιγήσῃ. Τὴν τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας

(1) Δημ. Ζωγράφου, «Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ γεωργία», Ἀθήναι 1937.

(2) Ἐκ τῶν πρώτων ἐσίγησε τὸ περιοδικὸν «Δασικὴ Ζωή». Ὅταν δὲ ἐπέστη ἡ ἄρα νὰ κάμη τὸν ἐναρκτήριον λόγον του, ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῶν διδασκαλικῶν του καθηκόντων, ὁ νεοδιορισθεὶς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης δασολόγος I. Παπαϊωάννου, καὶ ἀνήγγειλε τὸ θέμα του «Ἡ μετατροπὴ τῶν πρεμνοφυῶν δασῶν εἰς ὕψηλα» τὴν 10 Δεκεμβρίου 1937, ὁ Κοντὸς ἀντικαθιστῶν τυχαίως καὶ τυπικῶς τὸν τακτικὸν ἀναπληρωτὴν τοῦ κοσμητόρου τῆς Γεωπονικῆς καὶ Δασολογικῆς Σχολῆς, ἀπηύθυνε τὸ ὑπ' ἀριθ. 351)4.12.1937 ἔγγραφον τῆς Κοσμητείας πρὸς τὸν καθηγητὴν Παπαϊωάννου, παρακαλῶν ὅπως ἀναβάλλῃ προσωρινῶς τὸ ἐναρκτήριον μάθημα «ἐπειδὴ τὸ θέμα τοῦτο δὲν ἀνήκει εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς καθ' ὕμᾶς ἔδρας».

Γ. Κυριακοῦ καὶ τὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Κυβερνήσεως I. Μεταξᾶ. Ἦτο δὲ ὁ Μεταξᾶς ὁ ἰσχυρότερος μοχλὸς τῆς φιλοδασικῆς κινήσεως, πολυαχῶς ἐκδηλωθείσης, κυριώτατα δὲ μετὰ τὴν υἱοθέτησιν τῆς ἀντιγιδικῆς πολιτικῆς τοῦ Κοντοῦ. Τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ἐπιγραμματικῶς τὴν συνῶψισεν εἰς μίαν ἐρώτησιν, πού ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς παρευρισκομένους εἰς τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαινίων τοῦ φράγματος Φασίδερι: «Ἕλληνας θέλετε ἢ γίδια;» Λοιπὸν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1938 ἡ Κυβέρνησις Μεταξᾶ ἐπανεφέρε τὴν ἑορτὴν τοῦ δάσους, ὡς μίαν πάνδημον ἀνά τὴν χώραν πανηγυρικὴν ἐκδήλωσιν μετὰ κύριον ἀντικείμενον τὴν φύτευσιν δενδρυλλίων. Κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ 1938 παρέστη καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐφύτευσε τὸ πρῶτον δενδρύλλιον. Καὶ ἡ ἑορτὴ ἐπανελήθη τὸ ἐπόμενον ἔτος, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1939 καὶ ἄλλιν παρέστη ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Μεταξᾶς ἐξεφώνησεν ἐμπεριστατωμένον λόγον καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας, ὁ Κυριακὸς, ἀπηύθυνε προσφώνησιν πρὸς τὸν ἀνακτα καὶ τὸν πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως καὶ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἐκκλησίας.

Καὶ ἀνεμνήσθη εἰς τὴν προσφώνησιν του ἐκείνην ὁ Κυριακὸς, τῆς προσπαθείας τῆς βασιλείσεως Σοφίας διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν περὶ τὰς Ἀθήνας ἀλσῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον πρὸ πολλοῦ μεταβληθῆ εἰς προσφυγικὸς συνοικισμοὺς, συνεπεία τῶν πολέμων καὶ τῶν ἄλλων θλιβερῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἀνέκοψαν ἀποτόμως τὸ ἔργον τῆς βασιλείσεως. Ταῦτα ἔλεγεν ὁ Κυριακὸς κατ' Ὀκτώβριον 1939, τελευταῖον ἔτος τῆς εἰρηνικῆς περιόδου. Διότι τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐξερράγη ὁ Ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ἡ γερμανοϊταλικὴ κατοχὴ. Τοῦτο ἐσήμεινε νέαν ἀπότομον ἀνακοπὴν τῆς προσπαθείας διὰ τὴν θεμελίωσιν μιᾶς νέας δασικῆς πολιτικῆς ἐφ' ὄλων τῶν τομῶν τῆς δασοπονίας. Διήρκεσε δὲ ἐπτὰ ὄλα ἔτη αὐτὴ ἡ ἀνακοπὴ ἕως ὄτου ἐπαναρχίση περιόδος νέας ἀνασυγκροτήσεως, παρήλθον δὲ ἄλλα δέκα ἔτη μέχρι τοῦ 1957 διὰ νὰ εὐρὴ ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία τὸν δρόμον της.

Πάντως ἀπὸ τοῦ 1947 ἀρχίζουσιν αἱ πρῶται προσπάθειαι ἀναδημιουργίας μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς Βοηθείας διὰ τὴν Ἑλλάδα, μέγα δὲ ποσοστὸν τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως ἐσπαταλήθη ἐπὶ ματαίῳ, (1) ἐνῶ πολλὰς ὀρθοτάτας ὑποδείξεις δὲν ἠθέλησεν ἡ Ὑπηρεσία νὰ τὰς δεχθῆ καὶ ἐφαρμόσῃ.

Ἐπιμόμως εἶχεν ὑποδείξει ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ τὴν ἀνάγκην συγκλήσεως Δασικοῦ Συνεδρίου, ὅπως δι' αὐτοῦ γίνῃ κάποιος ἀπολογισμὸς τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως καὶ προγραμματισμὸς τῆς περαιτέρω πορείας. Μετὰ δυστοκίαν πολλῶν μηνῶν συνεκλήθη τέλος ἕνα εἶδος συνεδρίου, τὸ ὁποῖον ἐπωνομάσθη «σύσκεψις» τῶν δασολόγων τὸσον ἦτο εἰς τὴν δασικὴν ἡγεσίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπεχθῆς ἢ ἔννοια καὶ ἡ λέξις «συνέδριον». Συνεκροτήθη δὲ ἡ σύσκεψις ἐν Ἀθήναις ἀπὸ 20ῆς μέχρι καὶ 24ῆς Ὀκτωβρίου 1949 «πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐξετασθῇ τὸ ὄλον δασικὸν θέμα καὶ τεθῇ τὸ ὄλον δασικὸν ἔργον ἐπὶ τῶν ἐνδεδειγμένων θάσεων». Ἐκ τῶν 130 περίπου δασολόγων τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας ἐκλήθησαν καὶ παρέστησαν μόνον 53 καταλλήλως ἐκλελεγμένοι, ὡστε αἱ εἰσηγήσεις καὶ αἱ συζητήσεις νὰ διεξαχθοῦν ἐπὶ προδιαγεγραμ-

(1) Ἡ Ἀμερικανικὴ Βοήθεια διὰ δασικὰ ἔργα ἀνήλθε μέχρι καὶ τοῦ 1949 εἰς 28.130.000.000 δρχ. με ἀξίαν τῆς δραχμῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἢ εἰς 28.130.000 δρχ. τῆς ἀναπροσαρμογῆς Μαρκεζίνης, καθ' ἣν ἡ ἀξία τοῦ χιλιοδράχμου κατῆλθεν εἰς μίαν δραχμὴν, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἡ τιμὴ τοῦ δολλαρίου ἀνῆλθεν ἀπὸ 15 δρχ. εἰς 30.

μένου σχεδίου και μη υπάρξουν παράφωνα. Η σύγκλησις της συσκέψεως, κατά διαπίστωσιν της ίδιας, αποτελούσε «σταθμόν εις τὸν ὑπερεκατονταετῆ (1) θίον της δασικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἰκανοποιήσιν της ὁμοθύμου γνώμης καὶ τοῦ πόθου της δασικῆς οἰκογενείας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ σύγκλησις Δασικοῦ Συνεδρίου πρὸς χάραξιν κυρίως της δασικῆς πολιτικῆς της Ὑπηρεσίας αποτελοῦσε παλαιὸν πόθον τοῦ δασολογικοῦ κλάδου, ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι εἰς τὴν σύσκεψιν τοῦ 1949 ἐσύρθη θιασίως ἡ δασικὴ ἡγεσία κατ' ἐπιταγὴν της Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς, ἡ ὁποία ἐφήρμοζε τότε τὸν θεσμὸν τῶν συνεδρίων ἐφ' ὧν τῶν κλάδων της παραγωγῆς, ὡς γενικὸν μέτρον. Καὶ ἐνῶ ἐπὶ δύο ἔτη ἐπεθραδύνετο ἡ σύγκλησις τοῦ συνεδρίου περιορισθεῖσα τελικῶς εἰς ἀπλήν σύσκεψιν τῶν 2/5 τῶν δασολόγων, ἡ Ὑπηρεσία εὗρισκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρουσιάσῃ ὡς κατόρθωμα, ὅτι ἠδυνήθη νὰ παρασκευάσῃ τὴν σύσκεψιν ἐντὸς δεκαήμερου, δεδομένου ὅτι «ἡ σχετικὴ ἀπόφασις ἐλήφθη τὴν 5.10.49, ὡσάν νὰ μὴ ἦτο αὕτη ἡ μόνη ὑπεύθυνος διὰ τὴν θραδύτητα καὶ διὰ τὸν μικρὸν χρόνον προπαρασκευῆς.

«Ἡ ἐπιτυχὴς διεξαγωγὴ τῶν ἐργασιῶν, ἧτις ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν, ἐκραταίωσε τὴν ἀντίληψιν περὶ της ἀνάγκης της πραγματοποιήσεως παρομοίων συσκέψεων με συμμετοχὴν εἰ δυνατόν ὧν τῶν ἐκπροσώπων της Δασικῆς Ὑπηρεσίας καὶ οὐχὶ ἐφ' ἅπαξ» ἀναγιγνώσκομεν εἰς τὰ πρακτικὰ της συσκέψεως. (2)

Δυστυχῶς ὅμως ἡ σύσκεψις ἐκείνη ἦτο ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία εἰς τὸν τριακονταετῆ θίον τοῦ δασολογικοῦ σώματος, ἦλθε δὲ πολὺ ἀργά. Διότι ἔκτοτε ὁ θεσμὸς τῶν συνεδρίων ἐξεπεράσθη, μὴ ἀνταποκρινόμενος εἰς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας. Πράγματι, τὰ πάσης φύσεως συνέδρια ἦσαν ἀπαραίτητα μέχρι της ἐποχῆς τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ὅποτε, λόγω της διασπορᾶς ἀνὰ χώραν τινὰ τῶν ὁμοτέχνων ἢ κατὰ πάντα λόγον ὁμοειδῶν, ἐπιστημονικῶν, τεχνικῶν, ἐπαγγελματικῶν, κοινωνικῶν κλπ. στοιχείων, της ἐλλείψεως πυκνῆς καὶ ταχείας ἐπικοινωνίας καὶ της ἀνάγκης ἀνταλλαγῆς σκέψεων καὶ πληροφοριῶν διὰ ζώσης, τὸ συνέδριον ἦτο ὁ κατάλληλος τύπος ἰκανοποιήσεως τῶν οἰκείων ἀπαιτήσεων. Μετὰ τὸν δεύτερον ὅμως παγκόσμιον πόλεμον, με τὴν πύκνωσιν τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, τὴν ταχείαν ἐπικοινωνίαν, τὴν εὐχέρειαν ἐνημερώσεως, τὴν ἀποκέντρωσιν κλπ. τὰ συνέδρια ἔχασαν καὶ χάνουν συνεχῶς τὴν σημασίαν των καὶ ἡ σύγκλησις των ἔπαυσε νὰ ἀποτελῇ αἰτήματα της συγχρόνου ἐποχῆς.

Πάντως, ἀρχομένης της μεταπολεμικῆς περιόδου καὶ ὑπὸ τὴν διεύ-

(1) Τοῦτο ἀποτελεῖ ὑπερβολὴν. Δασικὸν συνέδριον δὲν ἠδύνατο νὰ συγκληθῆ πρὸ τοῦ 1920 ἐλλείψει συνέδρων. Πρῶτος δὲ ὁ Χριστοδουλόπουλος εἰς ἄρθρον του, δημοσιευθὲν εἰς τὸ Μ. Δασικὸν Περιοδικόν (ἐτ. Β' τ. 16, σ. 92) ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ ἑλληνικὰ δάση κινδυνεύουσι» τὸ 1926, προτείνει τὴν σύγκλησιν «τοῦ Α' Δασικοῦ Συνεδρίου», τὴν ὁποίαν βλέπει ἐπιβαλλομένην καὶ ἐπείγουσαν. Σκοπὸς τοῦ συνεδρίου «ἡ δέουσα καὶ λυσιτελεστέρα κατεύθυνσις της δασικῆς ὑπηρεσίας». Μετὰ τὸν Χριστοδουλόπουλον ὁ δασάρχης Γ. Μαρίνος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1932 εἰς δημοσίευσμά του εἰς τὴν Μ. Δασικὴν Ἐπιθεώρησιν (Β' τ. 2, σ. 2), ὑπὸ τὸν τίτλον «Προπαρασκευὴ δασικῆς συσκέψεως», προτείνει τὴν σύγκλησιν συσκέψεως, της ὁποίας τὴν ὀργάνωσιν νὰ ἀναλάβῃ τὸ περιοδικόν. Οὐδὲν ὅμως ἐγένετο μέχρι τοῦ 1949, παρελθούσης ἀπράκτου μίας τριακονταετίας ὀλοκλήρου.

(2) Περιοδικόν «Τὸ δάσος», ἔτος Γ', τεύχος 11 - 12 (1949).

θυσιν τοῦ Α. Χριστοδουλοπούλου, παρὰ τὰς ἀντιξόους συνθήκας ἐκ της ἀνωμάλου ἐσωτερικῆς καταστάσεως, εἰς τὸν τομέα τῶν ἀναδασώσεων, στενῶς συνδεόμενον με τὴν δασικὴν προπαγάνδαν καὶ τὰς δημοσίας ἐκδηλώσεις, ἐπετελέσθη θεαματικὴ πρόοδος.

Ἐν ἔτει 1947 ἰδρύθησαν τρία μεγάλα δασικὰ φυτώρια ἐκτάσεως συνολικῶς 400 στρ. καὶ 15 ἄλλα μικρότερα. Τότε δὲ ἰδρύθη τὸ μεγάλο φυτώριον Κουπονίων τῶν Ἀθηνῶν, ἡ δὲ συνολικὴ ἑκτάσις τῶν φυτωρίων μετὰ τῶν ὑπαρχόντων ἀπο της προπολεμικῆς ἐποχῆς ἀνῆλθεν εἰς 1200 στρέμματα.

Διὰ τὴν κίνησιν τῶν φυτωρίων κατὰ τὴν τετραετίαν 1945 - 46 μέχρι 1948 - 49 ἔχομεν παραγωγὴν 49 ἑκατομ. φυτῶν. Ἐξ αὐτῶν 31.750.000 ἐφυτεύθησαν εἰς τοὺς χώρους ἀναδασώσεως, τὰ δὲ ὑπόλοιπα μετεφυτεύθησαν εἰς τὰ φυτώρια. Ἀπὸ οικονομικῆς ἀπόψεως παρατηροῦμεν τὰ ἐπόμενα:

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1948 ἀρχεται ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου βοηθείας Μάρσαλ. Βάσει τούτου τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας κατήρτισε τὸ πρόγραμμα βοηθείας αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου διετέθησαν δι' ἀναδασώσεις καὶ φυτῶρια κατὰ μὲν τὸ ἀναδασωτικὸν ἔτος 1948 - 49 δρχ. 4.970 ἑκατ., διὰ δὲ τὸ 1949 - 50 δρχ. 8.000 ἑκατ. Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ, μολονὶ εἰς τὴν ὑπαίθρου ἐπεκράτει ἀνασφάλεια, ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος του, ὑπολειφθέντων μόνον 500 ἑκατ. δρχ. αἱ ὁποῖαι μετεφέρθησαν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἐπομένου ἔτους.

Τὰ διὰ τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ διατεθέντα οικονομικὰ μέσα ἐπέτρεψαν ὡστε ἀπὸ της τετραετίας 1948 - 1952 νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἡ περίπτωσις ἀναδασώσεων πρὸς δημιουργίαν οικονομικῆς σημασίας δασῶν. Τὸ συνολικὸν ὕψος βοηθείας διὰ τὴν δασικὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ διὰ τὴν ἐν λόγῳ τετραετίαν ἀνῆλθεν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 48 δισεκατομμυρίων 720 ἑκατομ. δρχ. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον συνεστήθη ἐπίσης τὸ Γραφεῖον Δασικῆς Προπαγάνδας, τοῦ ὁποίου πρῶτον μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ «Τὸ δάσος», ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἦτο τριμηνιαῖον με ποικίλην ὕλην, ἐπιστημονικοτεχνικὴν, ἐκλαϊκευτικὴν καὶ ἐνημερωτικὴν, ἀκόμη δὲ καὶ φιλολογικὴν ἢ λογοτεχνικὴν.

Ἀλλὰ ἡ δασικὴ προπαγάνδα εἶχε τώρα ἕνα ἐπὶ πλέον μέσον εἰς τὴν διάθεσιν της, τὸ Ραδιόφωνον. Ἡ Ὑπηρεσία ἐπωφελήθη της εὐκαιρίας, τὴν ὁποίαν παρείχεν ἡ ἐκπομπὴ «Ἡ ὥρα τοῦ ἀγρότου» διὰ νὰ μεταδίδῃ ἅπαξ μὲν της ἐβδομάδος δεκαλέπτους δασικὰς ὁμιλίας, ἅπαξ δὲ κατὰ δεκαπενθήμερον δασικὰς ραδιοσκοπῆς (ραδιοσκοπῆς) ἡμιώρου διαρκείας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐπίσης τοῦ θέρους ἡ Ὑπηρεσία ἐνεκαινίωσε τὴν ἐβδομάδα προστασίας τῶν δασῶν ἐναντίον τῶν πυρκαϊῶν, με εὐρεῖαν κινητοποίησιν τοῦ Τύπου καὶ τοῦ Ραδιοφώνου, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀφίσσες, εἰκόνας, διαφανείας, ταινίας κινηματογράφου κλπ. Τὰ τότε κατὰ πρῶτον ἐγκαινισθέντα μέτρα διατηροῦνται μέχρι σήμερον ὑπὸ βελτιωμένας μορφᾶς.

Μία ἄλλη μορφή δημοσίας ἐκδηλώσεως της Ὑπηρεσίας εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1946 συμμετοχὴ της δι' ἰδίου περιπτέρου εἰς τὴν Διεθνή Ἐκθεσιν Θεσσαλονίκης.

Τὸ Γραφεῖον Δασικῆς Προπαγάνδας ἀνεπτύχθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1963 εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν Δασικῶν Ἐφαρμογῶν καὶ Ἐκπαιδεύσεως, ἡ ὁποία



Ἀναδασωθείσα κλιτύς κατὰ τὴν μέθοδον τῶν γκραντονίων, ἐν Κύπρῳ.

περιλαμβάνει καὶ τὴν Δασικὴν Παιδείαν. Ἡ Ὑπηρεσία Δασικῶν Ἐφαρμογῶν συνεχίζει τὴν ἐκδοσὶν τοῦ περιοδικοῦ «Τὸ Δάσος», ἀπὸ τῶν σελίδων τοῦ ὁποῦ δημοσιεύονται μόνον ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικὰ ἄρθρα, καθὼς καὶ τὸ Μηνιαῖον Δασικὸν Δελτίον Πληροφοριῶν, τὸ ὁποῖον ἔχει καθαρῶς πληροφοριακὸν χαρακτήρα. Ἐκδίδει ὡσαύτως καὶ αὐτοτελεῖς μελέτας τῶν δασολόγων ἐπὶ παντοίων ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν θεμάτων, πλουτίζουσα σπουδαίως τὴν ἑλληνικὴν δασικὴν βιβλιογραφίαν. Ὑποστηρίζει ἐκόμη οικονομικῶς τὸ μηνιαῖον δασολογικὸν περιοδικὸν «Δασικὰ Χρονικά», τὸ ὁποῖον ἐκδίδεται ἀπὸ τοῦ 1958.

Ἡ τεχνικὴ τῶν ἀναδασώσεων. Θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα μὲ τὴν τεχνικὴν τῶν ἀναδασώσεων ὄχι ἀπὸ τεχνικῆς, ἀλλὰ ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Αἱ ἀναδασώσεις ἐν Ἀθήναις φαίνεται ὅτι ἤρχισαν διὰ φυτεύσεως καὶ ὄχι διὰ σποράς. Κατὰ συνέπειαν παρεῖστη ἀνάγκη ἰδρύσεως δασικοῦ φυτωρίου πρὸς παραγωγὴν τῶν ἀναγκαίων φυταρίων καὶ τὸ πρῶτον ἰδρυθὲν φυτώριον ἐγκατεστάθη παρὰ τὸ Στάδιον, διὰ νὰ εἶναι πλησιέστατα πρὸς τὸν ἀναδασωτέον χώρον, τὸν λόφον τοῦ Ἀρδη-τοῦ - Ἄγρα καὶ διὰ νὰ ἔχη εἰς τὴν διάθεσίν του τὸ ἀπαιτούμενον ὕδωρ ἐκ τοῦ Ἰλισοῦ.

Κατὰ πόσον τὰ ἐκ τοῦ φυτωρίου χρησιμοποιούμενα φυτάρια ἦσαν μονοετῆ ἢ διετῆ ἐκ μεταφυτεύσεως δὲν γνωρίζομεν. Ὑπάρχουν ἐνδείξεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς κάμουν νὰ πιστεύωμεν ὅτι τὰ φυτάρια ἦσαν διετῆ. Πρέπει δὲ νὰ προετιμῆθησαν τὰ διετῆ, πρῶτον ἐνεκὰ ψυχολογικῶν λόγων, διότι ταῦτα ἐνέπνεον μεγαλύτεραν ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀναδασώσεως, δεύτερον διότι φυτάρια διετίθεντο καὶ εἰς ἰδιώτας πρὸς φύτευσιν, οἱ δὲ ἰδιῶται φυσικὸν ἦτο νὰ δείχνουν προτίμησιν διὰ τὰ διετῆ, μὴ θεωροῦντες θιώσιμα τὰ μονοετῆ, πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη συμβαίνει. Ἀσφαλῶς δὲ συνέβαινε τοῦτο μετὰ τὸ 1900, ὅποτε ἡ Φιλοδασικὴ Ἐνωσις Ἀθηνῶν ἐπωλοῦσε φυτάρια πρὸς πέντε λεπτὰ ἕκαστον.

Φυσικὸν ἦτο ὅτι οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι δασολόγοι ἐπροτίμησαν τὴν φύ-

τευσιν ἐναντι τῆς σποράς, διότι ἡ φύτευσις ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ὅπου εἶχον σπουδάσει καὶ ὅπου ἡ χρησιμοποίησις φυταρίων καὶ ὄχι σπόρων ἔδιδε καλὰ ἀποτελέσματα ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐπικρατουσῶν εἰς τὰς δυτικὰς χώρας κλιματεδαφικῶν συνθηκῶν. Ἀπόδειξις δὲ ὅτι μὲ τὴν φύτευσιν ἤρξαντο αἱ ἀναδασώσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ δημιουργηθεῖσα παράδοσις, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν μόλις ἀπὸ τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς ἤρξάμεθα ἀπομακρυνόμενοι.

Ἡ ἀναδασώσις ὅμως διὰ φυτεύσεως, ὑπὸ τὰς ἑλληνικὰς κλιματεδαφικὰς συνθήκας, ἔδιδε πολὺ μέτρια ἀποτελέσματα. Παρουσίαζε δηλαδὴ μέγα ποσοστὸν ἀποτυχιῶν καὶ καθιστοῦσε τὰς ἀναδασώσεις λίαν δαπανηράς. Τὸ κόστος ἀκριβῶς τῶν ἀναδασώσεων ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον αὐταὶ ἐνηργουῦντο μόνον ὡς ἐξωραϊστικαὶ περὶ τὰς πόλεις, διότι ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς ἐδικαιολογοῦσε τὸ ὑψηλὸν κόστος. Τοῦτο δὲν ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν τῶν οἱ ἐπικρίνοντες τὸν Σάμιον διὰ τὸν ἐξωραϊστικὸν χαρακτήρα τῶν ἀναδασώσεων, ποῦ ἐπιχειροῦσε.

Πρὸς συνέχισιν τῆς τεχνικῆς αὐτῆς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐσωτερικῆς ὁμαλότητος ἐν τῇ χώρῳ, ἡ Ὑπηρεσία ἤρξατο δημιουργοῦσα τὰ νέα καὶ μάλιστα μεγάλα δασικὰ φυτάρια, διὰ τὴν μαζικὴν παραγωγὴν φυταρίων προκειμένου νὰ ἐκτελέσῃ ἐκτεταμένας ἀναδασώσεις. Ἐάν δὲ κακῶς ἔπραξε στραφεῖσα πρὸς τὰ μεγάλα φυτάρια, τοῦτο λέγομεν ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τῆς τὰς ἐξελίξεις τῆς τεχνικῆς τῶν ἀναδασώσεων.

Μεταπολεμικῶς, ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τῶν ἀναδασώσεων κατέστη δεῦρὸ δι' ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, τῶν ὁποίων τὰ δάση ὑπέστησαν σοβαρὰς ζημίας ἐκ τοῦ πολέμου, ἐπεδιώχθη ἡ ἐφαρμογὴ τεχνικῆς, ἡ ὁποία νὰ δίδῃ καλὰ ἀποτελέσματα, μὲ χαμηλὸν κόστος καὶ οικονομίαν χρόνου. Οὕτως ἀντικατεστάθη ἡ φύτευσις διὰ τῆς σποράς καὶ ἀνεζητήθη σύστημα, τὸ ὁποῖον νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν μηχανοποίησιν τῆς.

Ἦδη ἔνωρις μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἔναρξιν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην τῆς ἀνασυγκροτήσεως, ἐνεφανίσθη τὸ σύστημα τῆς σποράς κατὰ ἰσοῦσις πρὸς τὰ πρηνῆ τῶν λόφων θαθείας αὐλάκας, τὸ ὁποῖον ἐφήρμοσαν μετ' ἐπιτυχίας οἱ Ἴταλοι καὶ τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν σύστημα κατὰ γκραντόνια (gradonia). Τὸ σύστημα τοῦτο ἐνεκολλώθησαν καὶ ἄλλαι χώραι, διατελοῦσαι ὑπὸ παρομοίας κλιματεδαφικὰς συνθή-



Ἐτέρα ἀποψὶς ἀναδασώσεως κατὰ τὴν μέθοδον τῶν γκραντονίων ἐν Κύπρῳ.

κας πρὸς τὰς ἰταλικὰς, ἐφήρμοσε δὲ ἐπιτυχῶς ἡ δασικὴ Ὑπηρεσία τῆς Κύπρου, τῆς νήσου εὐρισκομένης ἀπὸ ἀπόψεως ξηρότητος κλίματος ὑπὸ χειροτέρας ἢ ἡ Ἑλλάς συνθήκας. Πρὸς τὸ σύστημα τοῦτο ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία τῆς χώρας ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν εἰς τὰ 1952 κατόπιν μεταβάσεως καὶ παραμονῆς ἐπὶ ἓνα μῆνα εἰς τὴν ἀγγλοκρατουμένην εἰσέτι νήσον Ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἀπὸ τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν δασῶν, ἓνα Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν καὶ τὸν γράφοντα, ὅπου ἐμελετήσαμεν ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς κυπριακῆς δασοπονίας, μεταξύ τῶν ἄλλων δὲ καὶ τὸ σύστημα τῶν φυτωρίων καὶ ἀναδασώσεων.

Ἡ κυπριακὴ δασικὴ Ὑπηρεσία εἶχεν ἐπιτύχει ὄλους τοὺς στόχους μιᾶς προηγμένης δασοπονίας. Εἰς τὸν τομέα τῆς διαχειρίσεως εἶχεν ἐφαρμόσει τὴν μέθοδον τοῦ ἐλέγχου. Τὸ δίκτυον τῆς συγκοινωνίας ἦτο ἀπολύτως ἐπαρκὲς μὲ 2.000 μίλια δασικῶν ὁδῶν ἀσφαλτοστρωμένων καὶ 2.000 μίλια σκυροστρωμένων, ἡ αἰγοβοσκὴ εἶχε πλήρως ἀπαγορευθῆ ἐντὸς τῶν δασῶν, ζητήματα ἰδιοκτησίας δὲν ὑπῆρχον, εἶχον δὲ πραγματοποιηθῆ καὶ ἀποστρογγυλώσεις, μεταφερθέντων χωρίων τινῶν ἐκτὸς τῆς δασικῆς περιοχῆς ἐπ' ἀνταλλαγῆ τῶν ἀγροτικῶν ἐδαφῶν καὶ καταβολῆ χρηματικῶν ἀποζημιώσεων. Ἡ δασικὴ διοίκησις τέλος ἦτο πλήρως ἐνήμερος παντὸς ὅ,τι συνέβαινε εἰς τὰ δάση, κυριαρχοῦσα ἀπολύτως ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς.

Ἐντελῶς ἀναλόγως εἰς τὸν τομέα τῶν ἀναδασώσεων ἐπορεύετο σταθερῶς καὶ ἦτο θεβαία ἐκ τῶν προτέρων περὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Ὡς σύστημα ἐχρησιμοποιοῦσεν ἀποκλειστικῶς τὸ τῶν σπορῶν κατὰ ἀναβαθμοὺς (γκραντόνια), ζήτημα δὲ ἐπιτυχίας δὲν ἐγεννᾶτο. Τὰ φυτῶρια εἰς τὴν Κύπρον ἦσαν ὀλίγων στρεμμάτων καὶ ἐχρησίμευον κυρίως διὰ πλατύφυλλα. Γενικῶς εἰς τὴν Κύπρον εἶχομεν μιαν ὑποδειγματικὴν κατάστασιν, ἓνα σχολεῖον πρὸς πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν. (1)

Παρ' ὅλην τὴν ἐξῶφθαλμον ὑπεροχὴν τοῦ συστήματος τῆς σπορᾶς ἔναντι τῆς φυτεύσεως, ἡ δασικὴ Ὑπηρεσία ἔμενε ἀμετακίνητος εἰς τὸ σύστημα τῆς φυτεύσεως φυταρίων ἀναπτυσσομένων ἐν φυτωρίοις, μόλις δὲ ἀπὸ 3—4 ἐτῶν ἤρχισε χρησιμοποιοῦμενον τὸ σύστημα τῶν σπορῶν, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ ἀναδασώσεων μὲ μαύρην πεύκην καὶ θαλασσίαν. Πάντως ἡ Ὑπηρεσία ἀποβλέπει σήμερον εἰς τὴν μηχανοποίησιν τῶν ἀναδασωτικῶν ἐργασιῶν τόσον διὰ τὴν μείωσιν τοῦ κόστους τῶν ὄσων καὶ διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ βαθμοῦ ἐπιτυχίας. (2)

Ἐκφυγοῦσα ἡ ἀναδασωτικὴ πολιτικὴ ἀπὸ τὸ περιωρισμένον πεδῖον τῶν ἐξωραϊστικῶν ἀναδασώσεων, ἐξετέλεσεν ἐπιτυχῶς τὸ πρόγραμμά τῆς, ὡς τὸ φυτοκομικὸν τμήμα τῶν διευθετήσεων χειμάρρων, ἀλλὰ τὸν μεγάλον στόχον τῆς, τὴν ἀναδάσωσιν γυμνῶν ἐκτάσεων πρὸς ἴδρυσιν δασῶν οἰκονομικῆς σημασίας δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν θίξῃ εἰσέτι. Ἀλλ' ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ περὶ χειμάρρων κεφάλαιον, τὸ ἔργον τῆς ἀναδασώσεως τῶν λεκανῶν τῶν χειμάρρων, τῶν ὁποίων ἡ ἔκτασις ἀνέρχεται εἰς 26 ἑκατομ. στρέμματα, εἶναι τόσον μέγα, ὥστε αὐτὸ μόνον νὰ ἐπαρκῆ

(1) Π. Γρίσπου, «Δάση καὶ δασοπονία ἐν Κύπρῳ. Γενικαὶ ἐντυπώσεις. Διαχειρίσις καὶ δασικὴ οἰκονομία».

Α. Χριστοδουλοπούλου, «Περὶ τῶν ἀναδασώσεων ἐν Κύπρῳ». Περιοδικὸν «Τὸ δάσος», ἔτος Ζ' (1953), τεύχ. 21.

(2) Ἀθαν. Βάθη, «Μηχανοποίησις τῶν ἀναδασωτικῶν ἐργασιῶν κλπ.». Ἐκδοσις Ὑπουργείου Γεωργίας, Ἀθῆναι 1969.



Ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν Γεν. Δ)ντὴν δασῶν Α. Χριστοδουλοπούλου τὸ 1952 ἐν Κύπρῳ, ἐμελέτησε τὸ σύστημα ἀναδασώσεων κατὰ γκραντόνια.

νὰ καλύψῃ τοὺς στόχους τῆς ἀναδασωτικῆς πολιτικῆς, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκεται ἡ δημιουργία ἀποκλειστικῶς διὰ δασοπονικοὺς σκοποὺς δασῶν διὰ τεχνητῶν ἀναδασώσεων, στόχος ὁ ὁποῖος ἴσως οὐδέποτε θὰ πραγματοποιηθῆ. Θὰ ἦτο ἴσως ρεαλιστικώτερον ἂν αἱ ἀναδασώσεις ἐστρέφοντο ὄχι πρὸς τὰ ἐντελῶς γυμνὰ ἐδάφη, ἀλλὰ πρὸς τὰ μερικῶς δασοσκεπῆ, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀποκαταστάσεως τῶν εἰς ὠλοκληρωμένα δάση, ὅπως καὶ παλαιότερον εἶχομεν προτείνει ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐν Γαλλίᾳ τότε ὑποστηριζομένων περὶ reforestation ἀντὶ reboisement. (1)

Τελευτώντες τὸ περὶ ἀναδασώσεων κεφάλαιον παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ σπεύδωμεν, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, νὰ χαρακτηρίσωμεν μιαν ἔκτασιν προσφάτως ἢ πρὸ ὀλίγου χρόνου ἀναδασωθείσαν, ὡς δάσος. Πρέπει νὰ διαστέλλωμεν τὸ δάσος ἀπὸ τὴν ἀναδάσωσιν. Διὰ νὰ ὀνομάσωμεν δάσος μιαν ἀναδασωθείσαν ἔκτασιν πρέπει αὕτη νὰ πληροῖ τὸ περιεχόμενον τοῦ νομικοῦ ὀρισμοῦ τοῦ δάσους. Πρέπει δηλαδὴ ἡ ἀναδάσωσις νὰ ἔχη φθάσει εἰς κατάστασιν τοιαύτην ὥστε «δασικῶς ἐκμεταλλεύομένη νὰ παράγῃ δασικὰ προϊόντα κατονομαζόμενα ὑπὸ τοῦ πίννακος διατιμήσεως». Ἄν τοῦτο δὲν συμβαίη, ἡ ἀναδάσωσις δὲν δύναται νὰ λογίζεται ὡς δάσος καὶ νὰ προσαυξάνῃ τὸ ποσοστὸν δασώσεως τῆς χώρας.

2. Διευθετήσεις χειμάρρων.

Γενικά. Ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα χειμαρρόπληκτος, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ αἰῶνος μας ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντιμετώπισεως τῶν ἐκ τῶν χειμάρρων ζημιῶν. Παρὰ ταῦτα οὔτε τίνι τρόπῳ νὰ ἀντιμετώπισῃ τὸν κίνδυνον ἐγνώριζεν, ἐλλείψει ἐιδικῶν ἐπιστημόνων διὰ νὰ τὴν διαφωτίσουν, οὔτε τὰ μέσα εἶχε διὰ νὰ τὸν ἀντιμετώπισῃ, ἂν συνέβαινε κατὰ κάποιον τρόπον νὰ ἐνημερωθῆ ἐπὶ τοῦ τρόπου ἀντιμετώπισεώς του. Ὁ Σάμιος, ὁμιλῶν ἐν ἔτει 1900 ἐνώπιον γενικῆς συνελεύσεως τοῦ Πολυτεχνικοῦ Συλλόγου, ἔλεγε λίαν παραστατικῶς. «...ἡ ἰδέα αὕτη (τῆς ἐνημερώσεως καὶ τῆς ἐξευρέσεως τῶν μέσων ἀντιμετώπισεως τοῦ ἐκ τῶν

(1) Βλ. Π. Γρίσπου, «Ἀποκατάστασις δασῶν καὶ ἀναδάσωσις» περιοδικὸν «Δασικὴ Ζωή», ἔτος Γ' (1935), τεύχ. 25.

χειμάρρων κινδύνου) μοιάζει εν πολλοίς με εκείνην, την οποίαν σχηματίζει άνθρωπος βλέπων ὀλίγον κατ' ὀλίγον καταρρέοντα τὰ ἐνδύματά του καὶ αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην καινουργοῦς ἱματισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ὅμως ἔλλειπουν τὰ τε ὑλικά μέσα πρὸς ἀμεσον προμήθειαν, καθὼς καὶ αἱ γνώσεις καὶ ἡ θέλησις, ὅπως ὁ ἴδιος καὶ ἐκ τῶν ἐνότων συντηρήσει ὅσον ἔνεστι ἐπὶ μακρότερον, ἐκείνον τὸν ὁποῖον ἤδη φέρει, κατασκευάσει δὲ ὅσον οἶον τε εὐωτότερον καὶ κάλλιον ἐξυτηρετοῦντα τὰς ἀνάγκας του, ἄλλον καινουργῆ.»

Εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν εὐρίσκετο ἡ χώρα ἐν ἀρχῇ τοῦ αἰῶνος μας, μετὰ τὰ ὄρη τῆς γυμνητεύοντα καὶ τὸ Ταμίον οὐδὲν κονδύλιον προτιθέμενον νὰ διαθέσει δι' ἔργα διευθετήσεως χειμάρρων καὶ ἀντιχειμαρρικῶν ἀναδασώσεων. Τὸ θέμα τῆς διευθετήσεως χειμάρρων διὰ τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος μας ἦτο τόσον ἀπόμακρον, ὥστε μία ὀλόκληρος τριακονταετία παρήλθε χωρὶς νὰ γίνῃ οὐδεὶς σοβαρὸς λόγος περὶ τούτου. Διότι δὲν ὑπῆρχε τὸ κατάλληλον ἐπιστημονικοτεχνικὸν ὑλικόν, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου νὰ βασισθῆ, οὐδὲ κἂν ἦτο γνωστὸν ποίου εἴδους ἐπιστήμονες καὶ τεχνικοὶ ἦσαν ἀρμόδιοι ἐπὶ τούτου. Ὅταν ἐν ἔτει 1913 μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, ἡ κυβέρνησις, ὅπως ἔχομεν ἤδη εἶπει, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ εἰδικεύσῃ δι' ὑποτροφίῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τεχνικοὺς ἐπιστήμονας, τόσον ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία, ὅσον καὶ τὸ Πολυτεχνεῖον, ἐθεώρησαν αὐτονόητον ὁ τεχνικὸς αὐτὸς ἐπιστήμων νὰ εἶναι Πολιτικὸς Μηχανικὸς. Εἶδομεν ἀκόμη ὅτι ἐκ τῶν διαγωνισθέντων οὐδεὶς ἐκρίθη ἱκανὸς διὰ τὴν ὑποτροφίαν (βλ. ἀνωτ. σ. 312).

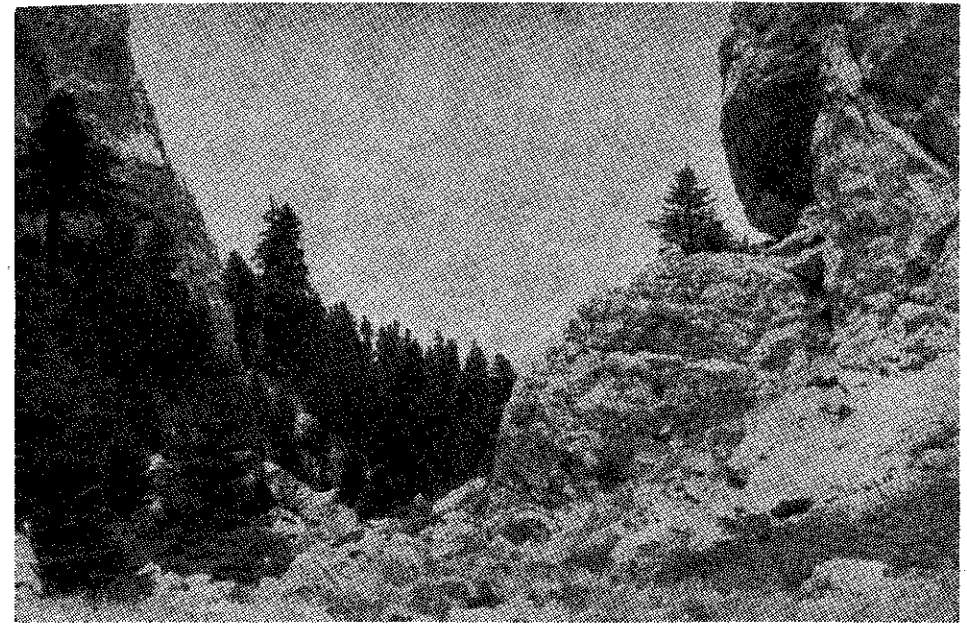
Ἀκόμη καὶ μεταγενεστέρως, συνεζητεῖτο ἂν οἱ Μηχανικοὶ ἢ οἱ Δασολόγοι εἶναι οἱ ἀρμόδιοι λόγῳ ἐκπαιδεύσεως, διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν χειμάρρων καὶ τὰ ἀντιχειμαρρικά ἐν γένει ἔργα. (1)

Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Συρέλ (Surell) καὶ κατοπιν τοῦ Ντεμοντζαί (Demontzey) ἔπαυσε νὰ γεννᾶται ζήτημα ἀρμοδιότητος, πᾶσαι δὲ αἱ εὐρωπαϊκαὶ χώραι ἀνεγνώρισαν τὴν ἀρμοδιότητα τῶν δασολόγων, πλην τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Ἑλβετίας, ὅπου (εἰς τινὰ καντόνια) γίνεται χρησιμοποίησις ἀμφοτέρων.

Ὁ λόγος, ἔνεκα τοῦ ὁποῖου ἐκρίθησαν προτιμητέοι οἱ δασολόγοι ἐναντι τῶν πολιτικῶν μηχανικῶν, εἶναι πρῶτον ἡ ἀναμφισβήτητος ἐιδικότης των εἰς τὰ φυτοκομικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ κύρια ἔργα τῆς ἀποσθέσεως ἐνὸς χειμάρρου. Συνεπῶς εἰς περίπτωσιν χρησιμοποίησεως μηχανικοῦ, ἢ σύμπραξις δασολόγου διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ φυτοκομικοῦ μέρους εἶναι ἀπαραίτητος ὅπως δὴποτε. Ἐπειτα δέ, διότι, ὡς ἀπέδειξεν ἡ πείρα, οἱ μὴ δασολόγοι μηχανικοὶ, εὐρισκόμενοι ἐνώπιον τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν μὴ τιθασσευομένων χειμάρρων, ἀπογοητεύονται καὶ ἐγκαταλείπουν τὴν προσπάθειαν. Ἀντιθέτως οἱ δασολόγοι, συνδυάζοντες τὰ δομικὰ ἔργα μετὰ τὰ φυτοκομικὰ, ἐπιτυγχάνουν τὴν διευθέτησιν καὶ τῶν μᾶλλον ἀτιθάστων χειμάρρων. Ἐνας ἐπὶ πλέον λόγος τῆς προτιμήσεως τοῦ δασικοῦ μηχανικοῦ εἰς τὰς διευθετήσεις χειμάρρων εἶναι, ὅτι οὗτοι εἶναι εἰθισμένοι εἰς τὴν τραχεῖαν ζωὴν τῆς ὄρεινῆς ὑπαίθρου ἀπὸ νεότητος καὶ συγκεντρῶνουν κεφάλαιον γνώσεων καὶ πείρας ὡς πρὸς τὰς φυ-

(1) Βλ. Ἄντ. Ἀνδριανοπούλου. Γεν. Ἐπιθ. δασῶν «Μηχανικοὶ ἢ δασολόγοι διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν χειμάρρων». Μ. ΔΑΣ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ, ἔτ. Α', τ. 1ον.

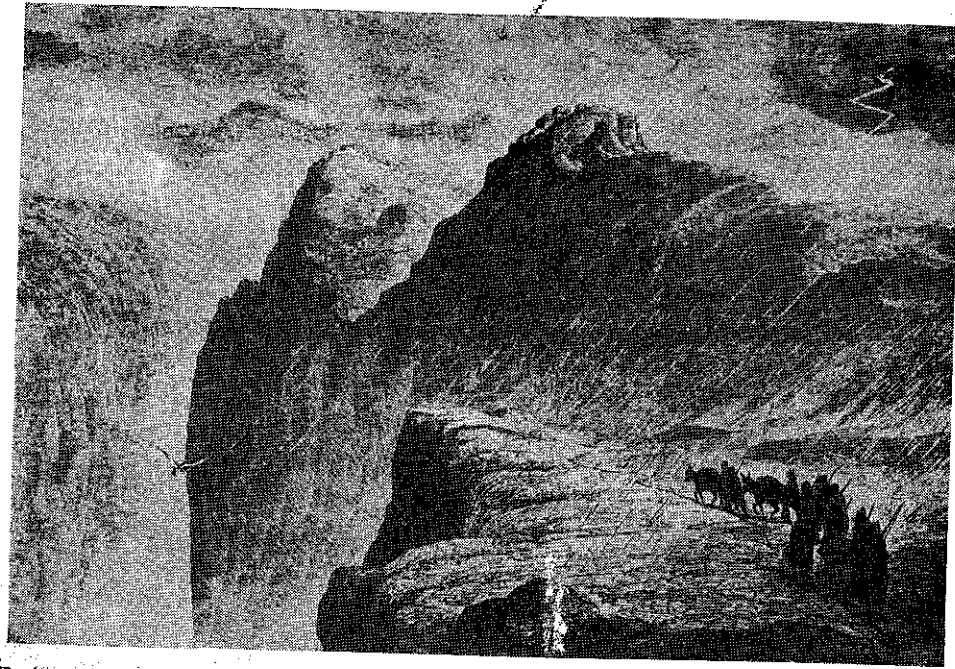
ΚΑΤΑΒΟΛΑΙ ΧΕΙΜΑΡΡΩΝ



Μετὰ δασικῆς θλαστήσεως



Μὲ κατεστραμμένην δασικὴν θλάστησιν



Βρέχει εις τὰ θουνά, αλλά αἱ πλημμύραι ἐκδηλοῦνται εις τοὺς κάμπους. Τοπίον εις τὰ θουνά τοῦ Σουλίου.

σικὰς δυνάμεις, πράγμα πού τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἐργάζωνται μὲ μικρὰ μέσα καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν ὅλα τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν παρεχόμενα πλεονεκτήματα. (1)

Τὰ πλεονεκτήματα αὐτὰ τῶν δασολόγων ἀνεγνωρίσθησαν παρ' ἡμῖν ἤδη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας καὶ ὁ Σάμιος, ὅπως εἶπομεν, ὁμιλῶν πρὸς συγκέντρωσιν τῶν μελῶν τοῦ Πολυτεχνικοῦ Συλλόγου ἐν ἔτει 1900 ὄχι μόνον ὑπεστήριξε τὴν ἀνάγκην χρησιμοποίησεως «εἰδικῶς μορφωμένου προσωπικοῦ» δηλ. δασολόγων εἰδικευμένων, ἀλλὰ καὶ τούτους «εἰδικῶς εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀσχολουμένους». Καὶ τότε μὲν, ἐλλείψει τοιοῦτου προσωπικοῦ καὶ οἰκονομικῶν μέσων, αἱ συζητήσεις αὗται οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα εἶχον, ἐπέπρωτο ὅμως νὰ γονιμοποιηθοῦν μετὰ τριακονταετίαν ὁλόκληρον.

Πράγματι διὰ τοῦ ἀρθ. 169 τοῦ περὶ δασικοῦ κώδικος ν. 4173 τοῦ 1929 ἐνομοθετήθησαν τὰ ἑξῆς.

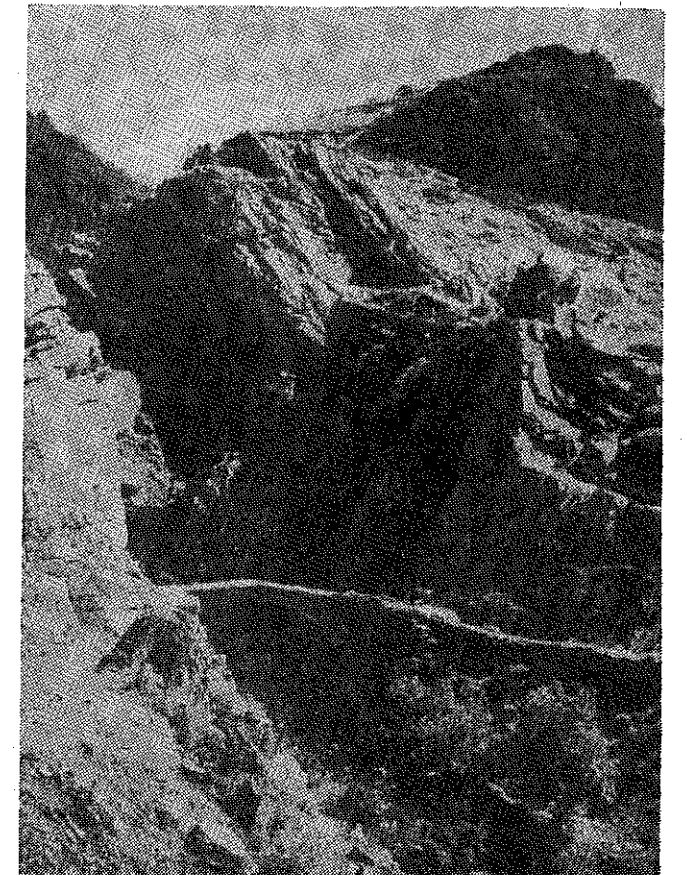
«Διὰ τὴν μελέτην καὶ ἐκτέλεσιν τῶν ἀπαιτουμένων τεχνικῶν ἔργων διὰ τὴν διευθέτησιν τῆς κοίτης τῶν χειμάρρων καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἀναδασώσεων πρὸς κάλυψιν τῆς λεκάνης συγκεντρώσεως αὐτῶν, συνιστᾶται (...) γραφεῖον, οὗτινος τὸ προσωπικὸν ἀποτελεῖται ἐκ δύο δασολόγων καὶ τριῶν μηχανικῶν».

«Ὅσον ἰσχνὴ καὶ ἀτελής καὶ ἂν εἶναι ἡ διάταξις αὕτη, ὑπῆρξεν ἐν

(1) Βλ. Α. Ἀνδριανοπούλου «Μηχανικοὶ ἢ Δασολόγοι κλπ.» ἔνθ. ἄνωτ.

τούτοις ἱκανὴ διὰ νὰ καταστῇ ἀφετηρία πρὸς ἴδρυσιν ἐν μικρῷ χρόνῳ τῆς ὀρθῶς καὶ ἱκανοποιητικῶς ὀργανωθείσης Ὑπηρεσίας χειμάρρων.

Βεβαίως μὲ δύο δασολόγους καὶ τρεῖς μηχανικοὺς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκκινηθῇ μία τοιαύτη Ὑπηρεσία. Φανερὰ δὲ εἶναι ἡ ἀτέλεια τῆς διατάξεως, διότι ἐν αὐτῇ γίνεται λόγος περὶ μηχανικῶν χωρὶς νὰ προσδιορίζεται περὶ ποίας κατηγορίας μηχανικῶν πρόκειται, ἢτοι περὶ πολιτικῶν μηχανικῶν ἢ τοπογράφων μηχανικῶν. Ἐπειτα ἀποδεικνύεται ἐκ ταύτης, ὅτι αὐτὴ ἀκόμη ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία ἐδίσταζε νὰ θεμελιώσῃ τὸν νέον αὐτὸν τομέα τῆς δράσεώς της ἐπὶ τῶν δασολόγων, ρίπτουσα περισσοτέραν βαρῦτητα εἰς τοὺς μηχανικοὺς. Ἀλλὰ τὴν λύσιν δ α σ ο λ ό γ ο ι, ἔδωσαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, διότι δέκα ἐξ αὐτῶν ἔγιναν δεκτοὶ ὡς τελειόφοιτοι τῆς Ἀνωτ. Σχολῆς Τοπογράφων Μηχανικῶν τυχόντες διπλωμάτων. Κατ' αὐτὸ δὲ τὸ ἔτος 1931 πέντε δασολόγοι, ἐξ ὧν ἕνας Ἐπιθεωρητὴς δασῶν ἐν ἐνεργείᾳ καὶ τρεῖς δασάρχαι, ἦσαν μεταξὺ τῶν σπουδαστῶν τῆς τελευταίας τάξεως τῆς Σχολῆς ἄνευ τῆς ἀδείας ἀλλὰ τῆ ἀνοχῆ τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας κατὰ τὸ ἀκαδ. ἔτος 1930-31. Ἐξ αὐτῶν οἱ τρεῖς εὐθὺς ὡς ἔλαβον τὰ πτυχία τῶν ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν κεντρικὴν



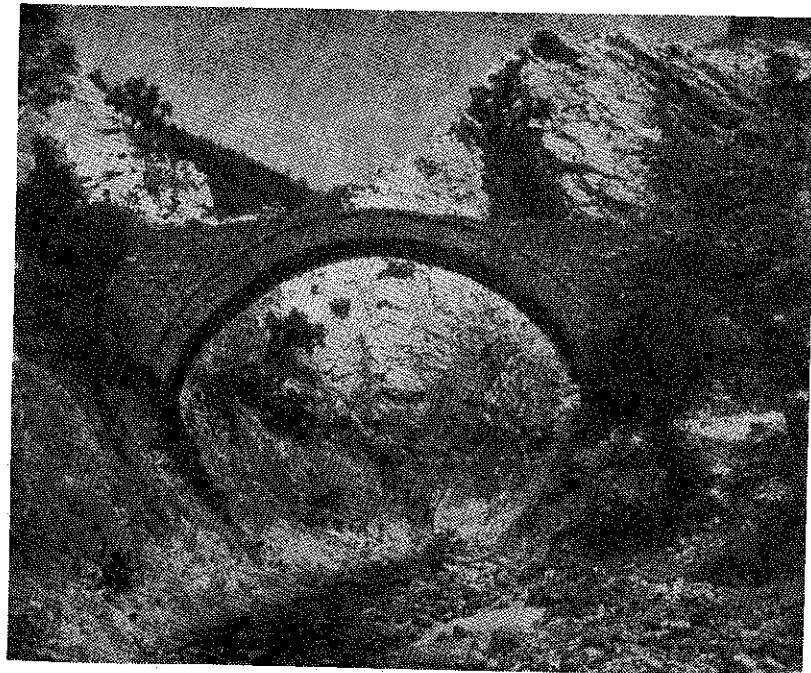
Αἱ καταβολαὶ τῶν χειμάρρων εὐρίσκονται εἰς τὰς λίαν ὑψηλὰς λεκάνας. Τοπίον εἰς Ἀργιθέαν Εὐρυτανίας.

Υπηρεσίαν καὶ ἐσχημάτισαν τὸ προσωπικὸν τοῦ ἐιδικοῦ γραφείου. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ προσωπικὸν τοῦτο ἦτο ἀνεπαρκές, κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1931-32 αὐτὴ αὐτὴ ἡ Ὑπηρεσία, ἰδοῦσα τὸ κέρδος τὸ ὅποιον εἶχε νὰ ἀποκομίσει ἐκ τῆς ἐπιμορφώσεως δασολόγων εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, ἀπέσπασε δέκα δασάρχας ἐκ τῆς Ἐξωτερικῆς Ὑπηρεσίας εἰς τὸ κέντρον, ὑποχρεομένους νὰ φοιτήσουν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον ἐπὶ ἐξάμηνον ὡς ἀκροαταί. Ἐπηκολούθησε τρίμηνος περίπου πρακτικὴ ἐξάσκησης ἐν Ἐρμιονίδι, ὑπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴν δασῶν Ἄν. Κοφινιώτην καὶ ἐν συνεχείᾳ ἕνα συνεργεῖον ἐκ δύο ἐκ τῶν εἰρημένων δασολόγων - μηχανικῶν ἐπελήφθη τοῦ πρώτου ἔργου μελέτης διευθετήσεως χειμάρρου εἰς τὴν κοινότητα Κανδήλας Ξηρομέρου.

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἐκκίνησης, ἐν ἔτει 1931. Διὰ τὴν ἐκκίνησιν ταύτην ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία δὲν διέθετεν εἰμὴ ὀλίγας δεκάδας χιλιάδων δραχμῶν. Μετὰ πέντε ἔτη, ἡ Ὑπηρεσία χειμάρρων διέθετε δώδεκα δασολόγους καὶ πιστώσεις ἄνω τῶν 4,5 ἑκατομμυρίων δρχ.

Ὅπως εἶχε προεῖπει ὁ Σάμιος τὸ 1900 καὶ ὅπως εἶχεν ἐπαναλάβει ὁ Κοφινιώτης τὸ 1933, ὑποδεικνύων τὴν ἐνοποίησιν τῶν τομέων «προστασία δασῶν - ἀναδασώσεις - τεχνικὸν μέρος διευθετήσεως χειμάρρων» ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν «νὰ πρωτοθεμελιωθῇ καλὰ, τύποις καὶ οὐσία, ἔργοις καὶ καταλλήλοις προσώποις, μὲ ἐν σὺ σ τ η μ α καλὰ μελετημένον, ἵνα μὴ κινδυνεύῃ εἰς ἐκάστην πνοὴν ἀνέμου», (1) οὕτω καὶ συνέβη.

(1) Βλ. Ἐπιστολὴν Ἄν. Κοφινιώτη ἐν ΔΑΣΙΚΗ ΖΩΗ, ἔτ. Α', τεύχ. 2ον, σ. 17.



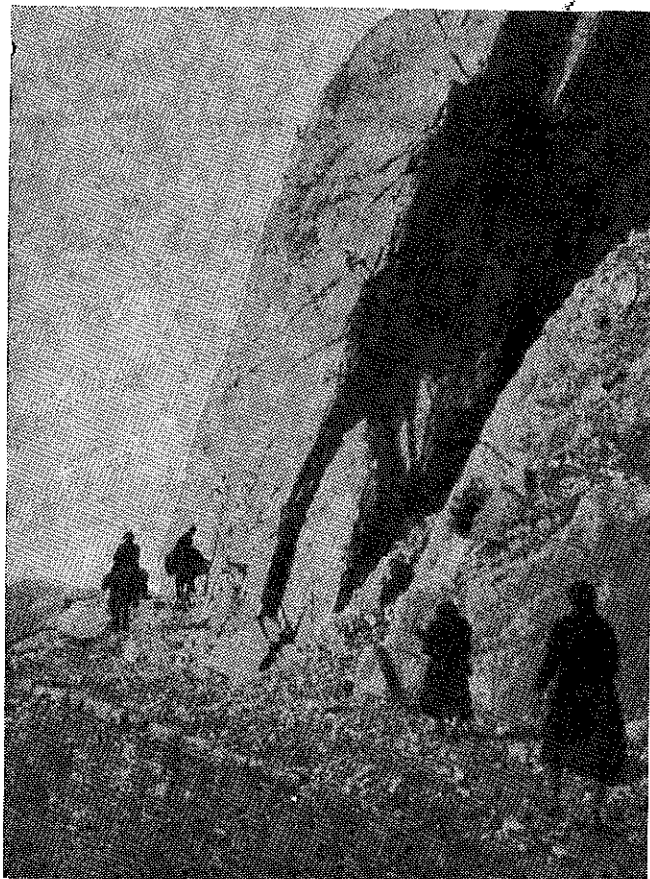
Μὲ αὐτὰ τὰ γεφύρια ἀντεμετώπιζαν οἱ ὄρειοι τοὺς χειμάρρους, ποὺ ἀλάκωναν τὸν τόπον. Τοπίον ἀπὸ τὴν Ἀργιθέαν Εἰδρυτανίας.

Ὁ Κοφινιώτης εἶχε τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν νὰ καταστή ὁ προϊστάμενος τῆς Ὑπηρεσίας χειμάρρων, ἐναντι οἰουδήποτε ἄλλου δασολόγου, δικαίως δέ, διότι πράγματι ἦτο ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος δι' αὐτὴν τὴν θέσιν καὶ εἶναι εὐτύχημα ὅτι ὁ νέος αὐτὸς τομεὺς τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας εὐρέθη ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ στελέχους τῆς Δ. Ὑπηρεσίας. Ὁ Δαμιανὸς τὸν ἐξετίμησε καὶ τὸν ἐχρησιμοποίησεν ὁ Κοντὸς ἐπίσης. Μὲ τὸν Χριστοδουλόπουλον ἦτο φυσικὸν ὁ Κοφινιώτης νὰ μὴ συνεννοηθῇ λόγῳ τῶν ἐκ διαμέτρου διαφορετικῶν τῶν ἀντιλήψεων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὸν Κοφινιώτην ἡ Ὑπηρεσία Χειμάρρων ὀφείλει πολλὰ καὶ ἐὰν παρείχτο εἰς τοῦτον μεγαλυτέρα δικαιοδοσία, ἢ ὠφέλεια θὰ ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα.

Διαμόρφωσις καὶ ἐξέλιξις τῆς Ὑπηρεσίας Χειμάρρων. Ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω, ἐν ἔτει 1931 ἡ Ὑπηρεσία Χειμάρρων εἶχεν ἐκκολληθῆ. Ἀποτελεῖτο ἀπὸ ἕνα Ἐπιθεωρητὴν δασῶν καὶ δύο δασολόγους· περὶ μηχανικῶν δὲν ἔγινε πλέον λόγος. Οἱ δασολόγοι εἶχον ἀποδείξει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἦσαν πλέον ἢ ἐπαρκεῖς διὰ τὸ ἔργον τῆς διευθετήσεως τῶν ὄρεινῶν λεκανῶν τῶν χειμάρρων. Πρῶτον, ὡς εἶπομεν, ἔργον ὑπῆρξεν ἡ διευθέτησις τοῦ χειμάρρου Κανδήλας Ξηρομέρου, συνισταμένη εἰς τὴν σύνταξιν τῆς μελέτης καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων τινῶν δι' αὐτεπιστάσιας. Ὁλοκλήρωσις τοῦ ἔργου δὲν ἐγένετο διότι οἱ κάτοικοι δὲν ἠθέλησαν νὰ καταβάλουν τὴν συμπεφωνημένην προσωπικὴν ἐργασίαν, δὲν ὑπῆρχε δὲ κονδύλιον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δαπάνης τοῦ Δημοσίου.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὸ συνεργεῖον μετετοπίσθη εἰς Μεσσηνίαν, ὅπου ἐπελήφθη τῆς μελέτης τοῦ χειμάρρου Χάραδρος καὶ τῆς ὄρεινῆς λεκάνης τοῦ Νέδοντος Καλαμῶν, ὅστις διὰ τῆς δράσεώς του ἐπροξενούσε σοβαρὰς ζημίας εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1932 ἤρχισαν ἐργασίαι διευθετήσεως εἰς τὸν θεσσαλικὸν Πάμισσον, ὅπου ἐκτεταμένα φαινόμενα γεωλοσθήσεων εἶχον θέσει ἐν κινδύνῳ πολλὰ χωρία, κείμενα ἐντὸς τῆς λεκάνης ἀπορροῆς του. Ἄλλ' ἐνῶ οὕτως αἱ ἀντιχειμαρρικαὶ ἐργασίαι ἐπεξετείνοντο, οὔτε τὸ δασικὸν προσωπικὸν ἠδῆ ἀνεῖχε οὔτε πιστώσεις ἐπαρκεῖς ἐχορηγοῦντο. Τὸ διατιθέμενον κονδύλιον μόλις ἀνήρχετο εἰς ἡμισυ ἑκατομμύριον δραχμῶν καὶ ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀπαιτήσῃ περισσότερα. Τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρωτοβουλίαν ἀνέλαβον καὶ πάλιν οἱ Δασάρχαι. Ὄργανώσαμεν εἰς τὴν αἴθουσαν διαλέξεων τῆς Λέσχης Ἐπιστημόνων ἐν Ἀθήναις, μίαν σειρὰν διαλέξεων, ἡ τρίτη τῶν ὁποίων εἶχεν ὡς θέμα «Δάση καὶ χειμάρροι», πραγματευθὲν ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Κοφινιώτη. Οὗτος ἐξέθεσε τὸ ζήτημα τοῦ χειμαρρικοῦ κινδύνου, ὁ ὁποῖος ἀπειλοῦσε τὴν χώραν, τὰς προσπάθειάς τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τὴν συντελουμένην ἐργασίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας ἀντιμετώπιζεν αὕτη λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκῶν μέσων, καταδείξας τὴν μηδαμινότητα τοῦ διατεθειμένου κονδυλίου τοῦ 0,5 ἑκατομμυρίου δρχ. Εἰς τὸ τέλος τῆς διαλέξεως, ἐγερθεῖς ὁ παριστάμενος εἰς τὴν διάλεξιν Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου, Γεώργ. Παμπούκας, ἐδήλωσεν ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα τῶν ἀκροατῶν, ὅτι διὰ τὸ νέον οἰκονομικὸν ἔτος, τὸ κονδύλιον διὰ τοὺς χειμάρρους ἀναθιβάσεται ἀπὸ 0,5 εἰς 1,5 ἑκατομμύριον. Τὸ κονδύλιον τοῦτο, ὅπως ἔχομεν ἤδη εἶπει, ὑπερέβη τὰ 4,5 ἑκ. μέχρι τοῦ 1935, τὸ δὲ προσωπικὸν ἐφθάσε τοὺς 12 δασολόγους. Παραλ-



Ἡ δασική οδοποιία εἰς τὰ ὄρεινά, εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστέρων προβλημάτων. Δρόμος διηνογμένος ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους Τύμπανος ἐν Ἀργιθέα.

λήλως καὶ κατόπιν ψηφίσεως τοῦ ν. 6226 τοῦ 1934 «περὶ ἐκτελέσεως ἔργων δασικῆς διευθετήσεως χειμάρρων», ἡ Ὑπηρεσία ἐπελήφθη τῆς διευθετήσεως τῶν λεκανῶν χειμάρρων εἰς τὸν νομὸν Σερρῶν καὶ εἰς τὸν Γλαῦκον Πατρῶν, ἐνῶ ἡ ἑταιρία Μπούτ, ἐκτελοῦσα τὰ ὑδραυλικά ἔργα τῆς πεδιάδος Θεσσαλίας, ἔδειξε ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ δασοτεχνικά ἔργα εἰς τοὺς χειμάρρους Δυτ. Θεσσαλίας καὶ τὰ ὁποῖα ἐχρηματοδότησε μέχρι τοῦ 1940.

Ἀλλ' ἐνῶ οὕτως ἀνεπτύσσετο ἡ ἐργασία εἰς τὴν ὑπαιθρον, ἡ δασική Ὑπηρεσία δὲν ἐπελαμβάνετο τῆς τακτοποιήσεως νομοθετικῶς καὶ διοικητικῶς τῶν ἀνακυπτόντων μυρίων θεμάτων, ὅπως ὁ καθορισμὸς τοῦ εἴδους καὶ τοῦ τρόπου συντάξεως τῶν μελετῶν, ὁ τρόπος ἐλέγχου καὶ ἐγκρίσεως αὐτῶν, ἡ συστηματοποίησις τῆς ὑπηρεσίας διὰ τὴν οἰκονομικωτέραν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων, ἡ διαρρύθμισις τῆς ὅλης οἰκονομίας τῶν λεκανῶν τῶν χειμάρρων κατὰ τὸν προσφορώτερον ἀπὸ ὑδρονομικῆς ἀπόψεως τρόπον. (1)

(1) Βλ. τὸ τεύχος «Ὁργάνωσις Ὑπηρεσίας Διευθετήσεως Χειμάρρων». Ἐκδοσις περιδικοῦ «Δασική Ζωή», Ἀθῆναι 1936.

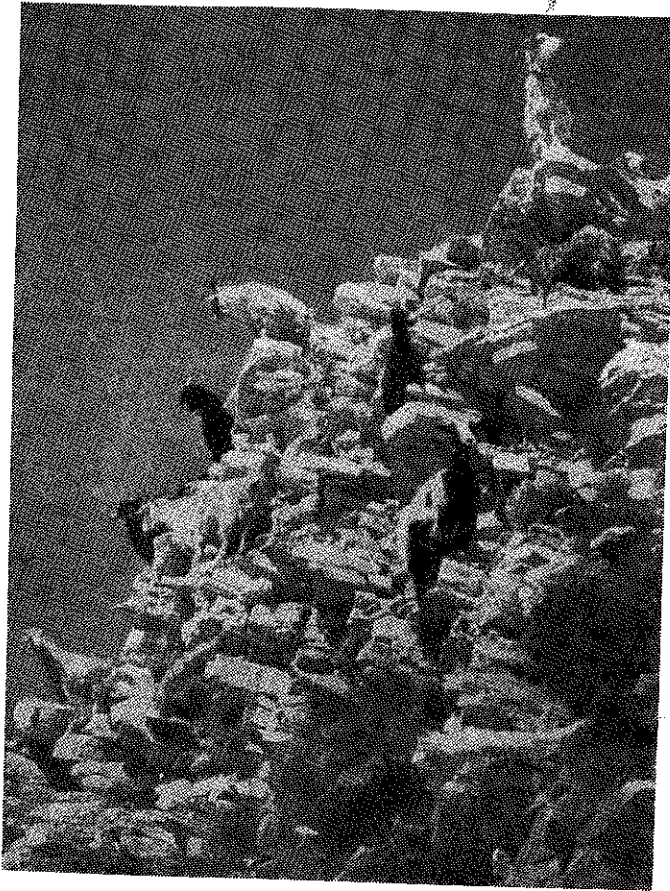
Ἡ Ὑπηρεσία ἠρέσκετο εἰς τὴν ἀοριστίαν καὶ τὰς γενικότητες, ἀλλὰ οἱ ἐπωμιζόμενοι τὰς εὐθύναις δασολόγοι τῶν χειμάρρων εἶχον διάφορον γνώμην. Ἐφ' ᾧ ἠξίωσαν καὶ ἐπροκάλεσαν σύσκεψιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διευθυντοῦ δασῶν Δαμιανοῦ κατὰ Ἰανουάριον 1936, εἰς τὴν ὁποῖαν ὑπέβαλον σχέδιον ὁργανώσεως τῆς Ὑπηρεσίας χειμάρρων καὶ ὅπερ ἐγένετο ἡ θάσις διὰ τὴν ἐν συνεχείᾳ ὁργανωσιν τῆς Ὑπηρεσίας ταύτης. Αἱ μορφαί, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἡ Ὑπηρεσία χειμάρρων ἀπὸ διοικητικῆς ἀπόψεως, μετεβλήθησαν δις ἢ τρίς. Ἐν ἀρχῇ ὑπήρξαν Κέντρα διευθετήσεως χειμάρρων, μεταπολεμικῶς ἐδημιουργήθησαν. Ἐξ περιφερειακῆς Ὑπηρεσίας δασοτεχνικῶν Ἔργων καὶ τέλος διὰ τοῦ ἀπὸ 13.9.59 Β. Δ) τος αἱ Ὑπηρεσίαι Ὀρεινῶν Ὑδρονομικῶν Ἔργων (Ο.Υ.Ε.) ὑψήθησαν κατ' ἀριθμὸν εἰς ἐννέα, καλυψάσαι ὁλόκληρον τὴν ἑκτασιν τῆς χώρας καὶ ἀποτελοῦσαι ἕκτοτε τοὺς φορεῖς τῆς μελέτης καὶ ἐκτελέσεως τῶν δασοτεχνικῶν ἔργων διευθετήσεως χειμάρρων.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως ἐν ἔτει 1966 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 810 Δ) τος «Περὶ Ὁργανισμοῦ τῶν περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Γεν. Δ) σεως Δασῶν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας» τὰ ἔργα χειμάρρων ὑπήχθησαν εἰς τὰ Δασαρχεῖα καὶ τὰς περιφερειακὰς διευθύνσεις, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν δασικῶν Ἐπιθεωρήσεων.

Ἐκτασις καὶ δαπάναι τῶν ἀντιχειμαρρικῶν ἔργων. Οἱ ἐν ἐνεργείᾳ χείμαρροι τῆς χώρας ἀνέρχονται εἰς 505, κατατάσσονται δέ, ἀπὸ ἀπόψεως μεγέθους λεκάνης ἀπορροῆς, εἰς ἕξι συγκροτήματα, ὡς ἑξῆς:

Λεκάνη μέχρι ἐκτάσεως 20 τετρ. χιλιομ.	108 χείμαρροι
» ἀπὸ 21 μέχρι 50 » »	138 »
» ἀπὸ 51 μέχρι 100 » »	159 »
» ἀπὸ 101 μέχρι 200 » »	66 »
» ἀπὸ 201 μέχρι 300 » »	22 »
» ἀπὸ 301 καὶ ἄνω	12 »

Ἡ συνολικὴ ἐπιφάνεια τῶν λεκανῶν καταλαμβάνει ἑκτασιν 34.100 χιλιάδων στρεμμάτων, ἐντὸς τῆς ὁποίας κεῖνται 1.700 χωρία μὲ συνολικὸν πληθυσμὸν 1.230 χιλιάδων κατοίκων. Εἶναι εὐνόητον, πόσον σοβαρὸν ἦτο τὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐγεννᾶτο διὰ τὸν πληθυσμὸν ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀντιχειμαρρικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ὡς γνωστὸν συνοδεύονται ἀπὸ περιορισμοὺς καλλιεργείων, ἀπαγορεύσεις βοσκῆς καὶ ἐκχερσώσεων κλπ. Τὸ πρόβλημα ὅμως ἐσημείωσε μίαν ἀπροσδόκητον λύσιν μὲ τὴν διαρροὴν τοῦ πληθυσμοῦ μεταπολεμικῶς πρὸς τὰ ἀστικά κέντρα καὶ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ οὕτως αἱ πληθυσμιακὰ πιέσεις εἰς τὰς λεκάναις τῶν χειμάρρων καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἐστίας χειμαρρικότητος καὶ τὰς πλημμυρογόνους τοιαύτας ἐμειώθησαν. Διότι, ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω, ἡ ἑκτασις τῶν λεκανῶν ἀπορροῆς ἀνέρχεται εἰς 34.100.000 στρέμ., ἀλλ' ἐκ τούτων αἱ μὲν ἐστίαι χειμαρρικότητος, δηλαδὴ τῆς κατὰ μάζας παραγωγῆς φερτῶν ὕλων, καταλαμβάνουν ἑκτασιν 1.300.000 στρέμ., αἱ δὲ ἐστίαι πλημμυρογόνου ἀπορροῆς καὶ ἐπιφανειακῆς διαδρῶσεως (ἀπὸ μετρίου μέχρι βαρέος θαλάμου) ἑκτασιν 6.700.000 στρέμ. ἦτοι ἐν συνόλῳ 8.000.000 στρέμ.



Διευθετήσεις χειμάρρων και αειγοτροφία δεν συμβάλλονται. Τα γίδια επί της υψηλότερας κορυφής του όρους Καράθα εν Άργιθέα.

Η επιφάνεια αυτή των οκτώ εκατομμυρίων στρεμ. αποτελεί τον κύριον στόχον της αντιχειμαρρικής ενέργειας, υπό την έννοιαν ότι η επιτυχής δομικοφυτοκομική διευθέτησις της επιλύει κατά 75-80% το πρόβλημα. Και τούτο διότι, ενώ η επιφάνεια αυτή αποτελεί μόλις το 23,5% περίπου της συνολικής έκτάσεως των λεκανών, τὰ ἐν αὐτῇ διαδραματιζόμενα ἔντονα χειμαρρικά φαινόμενα προκαλοῦν τὸ 75 - 80% τῶν παρυσιαζομένων ζημιῶν εἰς τὰς πεδινὰς περιοχάς. Ἐνεκα τούτου ἡ προσοχή τῆς Ὑπηρεσίας ἔχει ἐντοπισθῆ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν τῶν οκτῶ εκατομμυρίων στρεμμάτων, διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν ὁποίων, κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ 1931 μέχρι καὶ τοῦ 1970, διετέθησαν συνολικῶς 916.126.000 δρχ., ἀνηγμένων εἰς ἀξίαν χρήματος ἔτους 1970 καὶ προερχομένων ἐκ διαφόρων πηγῶν, ἤτοι ἐκ τοῦ τακτικοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐκ δημοσίων ἐπενδύσεων, ἐκ τοῦ Κ.Τ.Γ.Κ. καὶ δασῶν καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν.

Ἄλλ' αἱ οικονομικαὶ διαστάσεις τοῦ προβλήματος «χειμάρροι» δὲν ἐξαντλοῦνται εἰς τὸ ὕψος τῶν κρατικῶν καὶ ἄλλων δαπανῶν. Αἱ διαστάσεις αὗται προσλαμβάνουν τὴν μεγίστην των ἔκτασιν εἰς τὸν κοινωνι-

κὸν καὶ ἐθνικοοικονομικὸν τομέα. Εἰς τὸν τομέα αὐτὸν τὸ πρόβλημα ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν διττὴν μορφήν ζημιῶν, προκαλουμένων ἐκ τῆς διαθρώσεως ἀφ' ἐνὸς εἰς τὰς λεκάνας ἀπορροῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς ἀποθέσεως τῶν φερτῶν ὑλῶν εἰς τὰς περιοχὰς τῶν ἐκβολῶν. Μὲ ἄλλας λέξεις ἔχομεν μίαν σοβαρωτάτην φθορὰν τοῦ ἐδαφικοῦ κεφαλαίου τῆς χώρας, συνισταμένην εἰς ὑποβάθμισιν τοῦ ἐδάφους τῶν λεκανῶν καὶ ἀχρηστευσιν τοῦ πεδινοῦ ἐδάφους, μὲ ἀμέσους ζημίας προξενουμένας εἰς τὰς γεωργικὰς καλλιεργείας, τὰ συγκοινωνιακὰ, ὑδραυλικὰ καὶ ἐγχειοθελτιωτικὰ ἔργα, εἰς τοὺς οἰκισμοὺς καθὼς καὶ εἰς τὰ μεγάλα φράγματα - ὕδατοδεξαμενάς.

Συμφώνως πρὸς γενομένας ἐκτιμήσεις αἱ ὑπὸ τῶν χειμαρρικών ρευμάτων καταγόμεναι φερταὶ ὕλαι ἐτησίως ἀνέρχονται εἰς 30 ἑκατομ. κ.μ., ἀπαιτοῦσαι δι' ἔκτασιν αὐτῶν 180 ἑκατ. δρχ. ἐτησίως, πλέον 10% ἀξία ἀχρηστευομένων ἐδαφῶν διὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν ἐκσυρομένων ὑλικῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ζημία νὰ ὑπερβαίη ἐτησίως τὸ ποσὸν τῶν 200 ἑκατομμυρίων δρχ.

Τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐν ἔτει 1971 τὸ πρόβλημα τῆς διευθετήσεως τῶν λεκανῶν τῶν χειμάρρων καὶ τῆς ἀποσθέσεως των, ἀπὸ τεχνικῆς καὶ οικονομικῆς ἀπόψεως.

Ὁ συνολικὸς προϋπολογισμὸς τῶν ἔργων διευθετήσεως τῶν λεκανῶν τῶν 28 συγκροτημάτων χειμάρρων μὲ ἐπιφάνειαν ἀπορροῆς 8.888.500 τ.μ. καὶ 171 χειμάρρους καὶ τὰ ὁποῖα ἔργα ἔχουν ἐνταχθῆ εἰς τὸ πρόγραμμα δημοσίων ἐπενδύσεων, εἶναι τῆς τάξεως τοῦ 1.250.000.000 δραχμῶν. Ἡ διάρκεια διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἔργων προβλέπεται εἰς 20 ἔτη, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ἀπροσκόπτου καὶ κανονικῆς χρηματοδοτήσεως. Λόγω ὁμως τῆς ἐξελισσομένης ἀλματωδῶς προόδου τῆς τεχνικῆς εἶναι δυνατὸν νὰ προβλεφθῆ μετὰ βεβαιότητος ἡ συντόμεισις τοῦ χρόνου ἀποπεράτωσης τῶν ἔργων, μάλιστα ἂν τὸ σημερινὸν ὕψος χρηματοδοτήσεως αὐξήθῃ, δεδομένου ὅτι ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας ἐκτελέσεως ὑπάρχει ἡ δυνατότης παραγωγικῆς ἀπορροφήσεως διπλασίου ποσοῦ ἀπὸ τὸ σήμερον καταβαλλόμενον, διὰ τῆς ἐντατικοποιήσεως τῆς ἐκτελέσεως καὶ ἐπεκτάσεως τῶν ἔργων εἰς εὐρύτερας περιμέτρους διευθετήσεως.

Ἄν καὶ ἡ καθολικὴ διευθέτησις, συνεπαγομένη ἀνθρώπων τῆς οἰκονομίας τῶν λεκανῶν, ἐπιτυγχάνει καὶ βαθμὸν ἀντιχειμαρρικής προστασίας τῶν πεδινῶν περιοχῶν, μικρὸν ἀφισταμένης τοῦ 100%, ἐν τούτοις ὁ ἐντοπισμὸς τῆς διευθετήσεως εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ὡς ἄνω οκτῶ περίπου εκατομμυρίων στρεμμάτων, συνεπαγόμενος βαθμὸν προστασίας ὡς πρὸς μὲν τὰς φερτὰς ὕλας 85%, ὡς πρὸς δὲ τὰ μέγιστα πλημμυρικά ὕδατα κατὰ 50%, ἀποτελεῖ ἐπίτευγμα, τὸ ὁποῖον σήμερον εἶναι παραδεκτὸν εἰς πανευρωπαϊκὴν κλίμακα.

Ὁ ἐντοπισμὸς τοῦ κυρίου στόχου τῆς διευθετήσεως εἰς τὸν χῶρον τῶν ἐντόνων χειμαρρικών φαινομένων καθιστᾷ, εἰς τὰς δυσχερεῖς ἐλληρικὰς κοινωνικοοικονομικὰς συνθήκας, ἡπιωτέραν τὴν ἀντίδρασιν τῶν θιγομένων ἐκ τῶν περιορισμῶν καὶ ἀπαγορεύσεων παραγωγικῶν τάξεων τῆς ὄρεινῆς ὑπαίθρου, ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἱκανοποιητικῆς ἀντι-

χειμαρρικής προστασίας και προσδίδει εις τὰ ἔργα διευθετήσεως τὴν ἀπαραίτητον θάσιν οικονομικῆς ἀποδοτικότητος.

Τὸ ἐφαρμοζόμενον σύστημα διευθετήσεως χειμάρρων παρ' ἡμῖν ἐπέσυρεν ἤδη τὴν προσοχὴν τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐμπειρογνομόνων καὶ ἡ πανευρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ F.A.O. ἐπὶ τῶν χειμάρρων, ἐπισκεφθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1959 τὰ δασοτεχνικὰ ἔργα τῆς λεκάνης Σερρῶν — Σιδηροκάστρου καὶ Ἀλμωπίας, διεπίστωσε καὶ ἀνεγνώρισεν εἰς σχετικὴν ἔκθεσίν της τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν ποιότητος τοῦ συντελουμένου ἔργου καὶ τῆς ἀποδοτικότητος αὐτοῦ.

Ἡ ἐπιτυχὴς διεξαγωγὴ τοῦ ἀντιχειμαρρικοῦ ἔργου ἐν Ἑλλάδι, τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη εἰς διάστημα μιᾶς τριακονταετίας, ἀπὸ τοῦ 1931 μέχρι σήμερον, μὴ ὑπολογιζομένης τῆς νεκρᾶς δεκαετίας 1941 — 1950, ὀφείλεται εἰς τὴν ὑψηλὴν στάθμην τῆς Ὑπηρεσίας χειμάρρων, ἡ ὀ-περ ταυτὸν, εἰς τὸ ὑψηλὸν τεχνικὸν καὶ ἠθικὸν ἐπίπεδον τοῦ χρησιμο-ποιηθέντος ἐμπύχου ὕλικου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἴσου εἰς τὴν ἀπουσίαν κακοῦ παρελθόντος καὶ ἐπιζημίου παραδόσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Ἡ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΙΕ' ΑΙΩΝΟΣ

1. Ἡ κατὰ χώρον καὶ χρόνον τάξις ἐν τῷ δάσει.

Ἡ Διαχειριστικὴ τῶν δασῶν ἢ ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον ἡ Διαχειρισίς δασῶν εἶναι ὁ σημαντικώτερος κλάδος τῆς Δασικῆς Ἐπιστήμης. Ὅλοι οἱ ἄλλοι κλάδοι, ἡ βοτανικὴ, ἡ ἔυλομετρία, ἡ ἔκτιμητικὴ, ἡ ὕλοχρησι-κὴ, ἡ ὕλωρικὴ κλπ. εἶναι δευτερεύοντες κλάδοι τῆς Δασικῆς Ἐπιστή-μης, ὅπως δὲ βοηθητικοὶ καὶ ὄχι τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ τῆς δασοπονίας, εἶναι οἱ κλάδοι τῆς τοπογραφίας, τῆς ὁδοποιίας, ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ χει-μαρρολογία, παρ' ὅλην τὴν βαρύτητά της εἰς τὴν ἐδαφολογίαν καὶ ἐδα-φοπονίαν.

Ἔργον τῆς Διαχειριστικῆς εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν εἶναι ἡ κάρ-πωσις τοῦ δάσους κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐπιτυγ-χάνεται ἡ μεγίστη δυνατὴ ὠφέλεια, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ πραγματοποιηθῆται ὄχι μόνον ἡ διατήρησις ἀμειώτου τοῦ δάσους ὡς δασοπονικοῦ κεφαλαίου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπαύξεισις αὐτοῦ καὶ ἡ βελτίωσις τῶν παραγωγικῶν δυνά-μεων τοῦ δασικοῦ ἐδάφους.

Ὑπὸ τὴν στενωτέραν αὐτῆς ἔννοιαν ἡ Διαχειριστικὴ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξασφάλισιν προσόδων ἐκ τοῦ δάσους, μὲ θάσιν πάντοτε τὴν συντή-ρησιν αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο εἰς παλαιότερας ἐποχὰς ὠρίζον ὡς ἀποκλει-στικὸν σκοπὸν τὴν ἐπίτευξιν προσόδων τακτικῶν, ἑτησίων ἢ περιοδικῶν, ἴσων ἢ ἀνίσων, εἰς δασικὰ προϊόντα ἢ εἰς χρηματικὴν πρόσοδον. Ἐπεδί-ωκον δηλαδὴ τὴν λεγομένην «ἀειφορίαν τῶν λημμάτων», χάριν τῆς ὁποί-ας ἀνεζητοῦντο μέθοδοι διαχειρίσεως ἢ μορφαὶ δασοπονίας, ἄγουσαι εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ἡ μορφή τοῦ δάσους, ἡ ὁποία θὰ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸ ἐπιδιώκόμενον ἀποτέλεσμα ἔθεωρεῖτο καὶ ἀπεκαλεῖτο «κανονι-κὴ». Ὅλοι δὲ οἱ διαχειριστικοὶ χειρισμοὶ ἀπέβλεπον εἰς τὴν πραγματο-ποίησιν τοῦ «κανονικοῦ» δάσους.

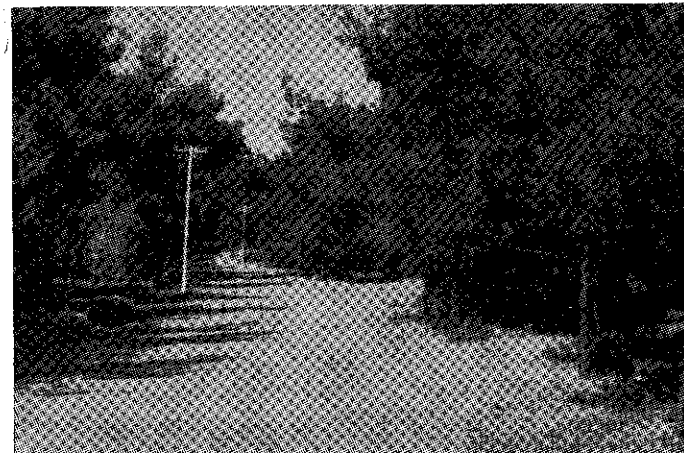
Γίνεται ὅμως εὐκόλως ἀντιληπτόν, ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ «κανονικοῦ» δά-σους δὲν εἶναι μοναδικὴ καὶ ἀμετάβλητος, ἀλλὰ ποικίλλει ἀναλόγως πρὸς τὸ δασοπονικὸν εἶδος, τὴν διαχειριστικὴν μορφήν, τὸν σκοπὸν τῆς δασοπονίας καὶ ἄλλους παράγοντας. Οὕτως ἐδῶ μὲν ἐπιδιώκεται ἡ ἐπί-τευξις τοῦ ἀειφόρου κανονικοῦ ἀποθέματος, ἀλλοῦ ἢ ἐπίτευξις τῆς κα-νονικῆς σειρᾶς καὶ τάξεως τῶν συστάδων καὶ ἀλλοῦ ἢ ἐπίτευξις ἄλλων χαρακτηριστικῶν τοῦ ἀειφόρου κανονικοῦ δάσους.

Εὐνόητον εἶναι, ὅτι αἱ πρῶται διαχειριστικαὶ μέθοδοι ὑπῆρξαν ἀ-πλαῖ καὶ ἐμπειρικαί. Μία ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τούτων μεθόδων, χρησι-μοποιουμένη ἀπὸ τοῦ 1400 εἰς τὴν Μέσην καὶ Δυτικὴν Εὐρώπην, ὑπῆρ-ξεν ἡ μέθοδος τῶν ἑτησίων ὕλοτομιῶν, ἡ ὁποία καὶ διετηρήθη ἐπὶ 200 καὶ πλέον ἔτη. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς εἰς τὰ ὀμήλικα πρε-μνοφυῆ δάση, δὲν ἦτο ὅμως δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῆ μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιτυ-χίαν καὶ εἰς τὰ ὀμήλικα σπερμοφυῆ δάση μὲ μεγάλους περιτρόπους χρό-

νους. Δι' αὐτὰ ἐπενοήθη ἡ μέθοδος τῶν περιοδικῶν ὑλοτομιῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ δημιουργούμενα ψιλὰ ὑλοτόμια ἀναγεννῶνται τεχνητῶς.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὰς μεθόδους αὐτάς, τῶν ὁποίων θάσις εἶναι ἡ ἐπιφάνεια, οἱ δασοπόνοι ἤρχισαν λίαν ἐνωρίς νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ξυλώδη ὄγκον τῶν δασῶν πρὸς ἐπίτευξιν μεθόδου προσδιορισμοῦ τοῦ ἀειφορικοῦ λήμματος, ἥτοι μεθόδου ἐχοῦσης ὡς θάσιν ὄχι τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ τὸν ξυλώδη ὄγκον. Πρῶτος ὁ γνωστὸς Γάλλος φυσικὸς Ρεωμῆρος (Réaumur) εἰσηγήθη ἐν ἔτει 1721 εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Οὕτως ἐνεφανίσθησαν μέθοδοι κανονικοῦ ξυλώδους ἀποθέματος, μὲ ἀρχαιοτέραν τὴν «αὐστριακὴν» λεγομένην μέθοδον (καμεραλιστικὴν), διὰ τῆς ὁποίας τὸ λῆμμα ἐξευρίσκεται διὰ τοῦ τύπου, καθ' ὃν τὸ ἐτήσιον λῆμμα ἰσοῦται πρὸς τὴν πραγματικὴν μέσιν ἐτήσιαν περίτροπον αὐξήσιν ὀλοκλήρου διαχειριστικῆς τινος κλάσεως πλέον τὴν διαφορὰν μεταξύ τοῦ πραγματικοῦ καὶ κανονικοῦ ξυλώδους ἀποθέματος, διαιρουμένην διὰ τοῦ χρόνου ἐξισώσεως τῶν δύο ἀποθεμάτων. Ὁ τύπος οὗτος ἐθεσπίσθη δι' Αὐτ. Δ) τος ἐν ἔτει 1788 καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν δασικὴν διαχειριστικὴν βιβλιογραφίαν ὑπὸ τοῦ Ἀντρέ, ἀπὸ τοῦ 1811. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐμφανίζεται τροποποιημένη ὑπὸ τοῦ Κάρολ Χέγιερ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1831, ἐνῶ πρὸ αὐτοῦ ἦτοι ἐν ἔτει 1826 ὁ Γερμανὸς δασολόγος Χουντενσάγγεν παρουσίασε τὴν μέθοδον τῶν «ποσοστῶν καρπώσεως», οὗσαν παρομοίαν πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶχε προτείνει ὁ Paulsen ἀπὸ τοῦ 1795. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην τὸ πραγματικὸν ἐτήσιον ἀειφόρον λῆμμα μιᾶς κλάσεως εἶναι ἴσον πρὸς τὸ γινόμενον τοῦ πηλίκου τοῦ κανονικοῦ λήμματος διὰ τοῦ κανονικοῦ ξυλώδους ἀποθέματος ἐπὶ τὸ πραγματικὸν ξυλώδες ἀπόθεμα. Τὸ πηλίκον τοῦ κανονικοῦ λήμματος διὰ τοῦ κανονικοῦ ἀποθέματος εἶναι τὸ λεγόμενον ποσοστὸν καρπώσεως. Ἀπλοποιήσις τοῦ τύπου τούτου εἶναι οἱ τύποι Μαϊντελ ἐν Βαυαρίᾳ, ἀπὸ τοῦ 1852 καὶ Λάντοτ ἐν Ἑλβετίᾳ, χρησιμοποιούμενοι διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ λήμματος τῶν κηπευτῶν δασῶν. Τροποποιήσις τῆς αὐστριακῆς μεθόδου εἶναι ὁ τύπος τοῦ Μασῶν, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τοῦ 1858 ἐν Γαλλίᾳ καὶ δι' εἰς τὰ κηπευτὰ δάση τῶν Βοσγίων.

Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ λήμματος ἐνὸς δάσους οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ ρύθμισις τῆς κατὰ χρόνον τάξεως τοῦ δάσους. Ἡδη ὅμως ὁ Χουντενσάγγεν διακρίνει τὴν κατὰ χώρον τάξιν ὡς ἀνεξάρτητον τῆς πρώτης. Ὁ πρῶτος ὅμως, ὁ ὁποῖος εἰσηγήθη τὴν κατὰ χώρον τάξιν τῶν συστάδων, ὑπῆρξεν ὁ Κόττα, διευθυντὴς τῆς Δασολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τάραντ ἐν Σαξονίᾳ, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι τὸ κέντρον θάρους τῆς διαχειρίσεως δάσους τινὸς πρέπει νὰ τίθεται ἐπὶ τῆς προσπάθειας ἐπιτεύξεως ὑγιούς κατὰ χώρον τάξεως, θεωρῶν τὴν ἐπίτευξιν κατὰ χρόνον τάξεως ἥτοι καθορισμὸν τοῦ λήμματος, ὡς δευτερεύον αἶτημα τῆς διαχειρίσεως, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ὑποχωρῇ ἐνώπιον τοῦ αἰτήματος τῆς κατὰ χώρον τάξεως. Οὕτως εἰς τὴν προταθείσαν ὑπὸ τοῦ Χάρτιγκ κατὰ τὸ 1795 μέθοδον τῶν περιοδικῶν ξυλωδῶν λημμάτων, ὁ Κόττα τὸ 1820 ἀντέταξε τὴν μέθοδον τῶν περιοδικῶν ὑλοτομιῶν, μὲ περίοδον δέκα ἢ τὸ πολὺ εἴκοσι ἐτῶν, εἰς τὸ τέλος τῆς ὁποίας τὸ δασοπονικὸν σχέδιον ἀναθεωρεῖται, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον αἱ ἀναθεωρήσεις αὐταὶ περιορίζονται εἰς τὰς δύο πρώτας περιόδους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν συσταδοκομίαν. Κατεβάλλετο οὕτω προσπάθεια, πρὸς ἀποφυγὴν θυσιῶν ὠρι-



Δάσος ἐκ τραχείας πεύκης ἐπὶ τοῦ ὄρους Τρόδος ἐν Κύπρῳ, διαχειριζόμενον μὲ τὴν μέθοδον τοῦ ἐλέγχου.

μότητος ἐκ τῶν ὑλοτομιῶν, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Κοντόν, κατέληξε σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὰς συσταδικὰς μεθόδους.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ Parade ἀπὸ τοῦ 1820 παρουσιάζει τὴν μέθοδον «φυσικῆς ἀναγεννήσεως καὶ ἀραιώσεων» ἢ μέθοδον μονίμων περιοδικῶν ὑλοτομιῶν, ἡ ὁποία καὶ ἐφηρμόσθη ἐπὶ μίαν ἐξηκονταετίαν περίπου, μέχρι τοῦ 1890. Ἡ μέθοδος αὕτη ἀπεδείχθη ἰδιαίτερος κατάλληλος εἰς δάση φυλλοβόλων δρυῶν καὶ ὄξυας, κείμενα ἐπὶ πεδιάδων καὶ λόφων μετρίου ὑπερθαλασσοῦ ὕψους. Εἰς δάση ὅμως σπερμοφυῆ ὀμῆλικα ἢ ὑποκηπευτὰ, εἰς τὰ ὁποῖα συμβαίνει νὰ εἶναι δύσκολος ἢ πρόβλεψις τῆς πορείας τῆς φυσικῆς ἀναγεννήσεως δι' ὀλόκληρον τὸν περίτροπον χρόνον ἢ καὶ δι' ἄλλους λόγους, ἐφήρμοζον τὴν μέθοδον τῶν μεταθλητῶν περιοδικῶν ὑλοτομιῶν.

Ἀλλὰ περὶ τὸ 1870 ἐμφανίζονται σχεδὸν ταυτοχρόνως εἰς μὲν τὴν Σαξονίαν αἱ συσταδικαὶ μέθοδοι, ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Judeich καὶ Pressler, εἰς δὲ τὴν Ἀνατ. Γαλλίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν ἡ μέθοδος τοῦ ἐλέγχου, ὑπὸ τῶν Biolley, Couvet, Knuchel καὶ ἄλλων.

2. Παράλληλος ἐξέλιξις εἰς τὰς χώρας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Καθ' ὃν χρόνον εἰς τὰς χώρας τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Εὐρώπης συνετελεῖτο ἡ ἀνωτέρω περιγραφείσα πρόοδος εἰς τὰς μεθόδους διαχειρίσεως τῶν δασῶν καὶ διεμορφῶνοντο συστήματα στηριζόμενα εἰς τὰς νέας τότε οικονομικὰς θεωρίας καὶ τὰ τεχνικὰ ἐπιτεύγματα, προήγατο δὲ ἐν ταυτῷ καὶ ἡ δασικὴ Ἐπιστήμη, εἰς τὰς χώρας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, διεπομένης ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κορανίου «ἀποφεύγετε πάντα νεωτερισμὸν», ἀρχὴ ἡ ὁποία κατ' ἐξοχὴν ἐθεράπευε τὸ ἀμετακίνητον καὶ ἀμετάβλητον τῆς τιμαριωτικῆς οικονομίας, ἐπικρατοῦσεν ἢ ἐλευθέρᾳ καὶ ἀσύδοτος χρῆσις τῶν δασῶν, ὅπως εἶδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν. Ἡ ἔννοια τῆς κρατικῆς δασικῆς πολιτικῆς ἦτο ἀνύπαρκτος καὶ πᾶσα ἐπέμβασις τοῦ Κράτους εἰς τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῶν δασῶν ἀδιανόητος. Ἡ ἔννοια τοῦ δασικοῦ ἀδικήματος δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἡ ἔννοια τοῦ δασικοῦ φόρου ἢ μισθώματος.

Αυτομάτως, τρόπον τινά, και εμπειρικώς, προέκυψαν τὰ διαχειριστικά συστήματα τῶν ρητινοκαλλιεργουμένων δασῶν, τῶν πρεμνοφυῶν δασῶν τῆς καστανιάς, τῶν ξυλευσίμων δασῶν τῶν χωρίων (παλταλίκ) και τῶν κλαδονομουμένων δασῶν, τὰ ὁποῖα συστήματα περιεγράψαμεν ἤδη.

Ἐν Τουρκίᾳ δηλαδὴ ὑπῆρχεν, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν δασοπονίαν, ὁ αὐτὸς βαθμὸς καθυστερήσεως, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε και εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους τομεῖς τοῦ οικονομικοῦ και κοινωνικοῦ βίου.

Μόλις ἀπὸ τοῦ 1869 ἀρχεται κάποια κίνησις διὰ τὸν ἐκσυγχρονισμόν τῆς δασοπονίας, ἰδρύεται Σχολεῖον Δασονομίας και Ἄνωτ. Δασικὴ Σχολή, δημιουργεῖται Δασικὴ Ὑπηρεσία, δημοσιεύονται δασικά νομοθετήματα και γίνεται κάποια ἀπόπειρα νὰ τεθοῦν τὰ δάση ὑπὸ τεχνικὴν διαχείρισιν.

Αἱ ἐνέργειαι ὅμως αὐταὶ στεροῦνται δημιουργικῆς πνοῆς, διότι ἡ Αὐτοκρατορικὴ Τουρκία σύρεται ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων εἰς τὸν ἐκσυγχρονισμόν τῆς, παρὰ τὴν θέλησίν τῆς, τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον τὰ δασικά νεωτεριστικά μέτρα δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν γενικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ καθυστερημένη εἰς ὄλους τοὺς ἐπὶ μέρους τομεῖς τῆς οἰκονομίας, τὸν γεωργικόν, τὸν βιομηχανικόν, τὸν ἐμπορικόν, τὸν στρατιωτικόν, τὸν μορφωτικόν κλπ. Ἡ οἰκονομία τῆς χώρας ἐξακολουθεῖ κατὰ θάσιν νὰ παραμένῃ φεουδαλική, ἡ διοικήσις νὰ εἶναι χαλαρά, ὁ πληθυσμὸς διηρημένος εἰς μουσουλμάνους και χριστιανούς νὰ ἀποτελῇ δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα εἰς ἓνα ἐσωτερικόν μέτωπον διαρκοῦς πολέμου παρατεταγμένα και ἡ ἐπικράτεια νὰ περιβάλλεται ὑπὸ ἐχθρικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἀναφανδὸν ὁμιλοῦν περὶ διαμελισμοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας και ἀπωθήσεώς τῆς εἰς τὰς μικρασιατικὰς τῆς κτήσεις.

Πράγματι δὲ ὁ 10' αἰὼν ὑπῆρξε διὰ τὴν Τουρκίαν ὁ αἰὼν τοῦ διαμελισμοῦ τῆς, διότι κατ' αὐτὸν ἐδημιουργήθησαν τὰ ἀνεξάρτητα βασίλεια τῆς Ἑλλάδος, Σερβίας, Βουλγαρίας και Ρουμανίας, τμήματα δὲ αὐτῆς προσήρτησε και ἡ Αὐστρία. Καὶ ναὶ μὲν ἐν ἔτει 1908 ἐπεχειρήθη διὰ τοῦ κινήματος τῶν Νεοτούρκων ἡ ριζικὴ ἀλλαγὴ τῆς καταστάσεως, ἀλλὰ τοῦτο εἰς τὴν οὐσίαν τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ ἀπέτυχεν, ἐνῶ ἡ κατάστασις ἦτο ἄκρως πιεστική. Πράγματι, μετ' ὀλίγον ἡ Τουρκία ἀπώλεσε τὴν Λιβύην και τὰ Δωδεκάνησα, ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1922 πάσας τὰς ἐν τῇ Βαλκανικῇ χώρας τῆς, ὀλίγον δὲ ἔλειψε νὰ ἐκβληθῇ τελείως ἐκ τῆς Εὐρώπης και νὰ ἀπωθηθῇ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Τέλος ἐν ἔτει 1920 ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία κατηργήθη διὰ προκηρύξεων, πρῶτον μὲν τῆς ἐν Ἐρζερούμ Μεγάλῃς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἔπειτα δὲ διὰ τῆς ἐν Σεβαστείᾳ, ὅπου μετεφέρθη ἡ Μεγάλῃ Ἐθνοσυνέλευσις, νέας διακηρύξεως, διὰ τῆς ὁποίας ἰδρύθη ἡ τουρκικὴ δημοκρατία, ταυτοχρόνως μὲ τὴν κατάργησιν τοῦ σουλτανάτου και τῆς χαλιφείας. Ἡ νέα τουρκικὴ δημοκρατία ἦτο ριζοσπαστικὴ, ὅπως λέγει δὲ ὁ ἱστορικὸς Παῦλος Καρολίδης, «δημοκρατία πολλῶ γνησιωτέρα τῆς ἑλληνικῆς, ἥτις οὐδεμίαν ἔχει θεθεῖαν ἔννοιαν ἀφοῦ ὁ βίος ὁ πολιτικὸς τοῦ Ἑλληνος ἀνέκαθεν ἦτο δημοκρατικὸς...». (Συμπλ. ἱστορ. τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τ. 7ος, σ. 308, Ἀθήναι 1930).

Μόλις δὲ μετὰ τὸ 1922 ἦτοι μετὰ τὴν λήξιν τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου και τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, ὁπότε αἱ δύο

ὄμοροι ἐπικράτεια ἀπέκτησαν ὁμοιογένειαν δημογραφικὴν και ἑσταθεροποιήθη ὁ χώρος και ἡ ἔκτασις ἐκάστης, ἐπεδόθησαν ἀπερίσπαστοι εἰς ἔργα ἐποικοδομητικὰ τῆς οἰκονομίας τῶν. Μεταξὺ αὐτῶν, ἡ διαχείρισις τῶν δασῶν.

Δὲν θὰ ὁμιλήσωμεν ἐνταῦθα περὶ τῆς δασικῆς πολιτικῆς τῆς νέας Τουρκίας, διότι τοῦτο δὲν ἐμπίπτει εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τῆς παρούσης συγγραφῆς. Θὰ περιορισθῶμεν δὲ μόνον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν, διότι μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκβάσιν τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ἡ χώρα εἶχε σοβαρὰ προβλήματα νὰ ἀντιμετωπίσῃ, νὰ ἀποκαταστήσῃ περὶ τὰ δύο ἑκατομμύρια προσφύγων και νὰ ἐντατικοποιήσῃ τὴν ἔδαφοπονίαν τῆς και νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διατροφήν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς.

3. Ἡ ἐξέλιξις τῆς διαχειρίσεως τῶν δασῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅπως εἶδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ἡ διαχείρισις τῶν δασῶν κατὰ τὸν 10' αἰὼνα ὑπῆρξε συνέχεια τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας. Λόγω ὅμως τῆς ἀξέσεως τοῦ πληθυσμοῦ και τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς κατὰ θάλασσαν ἀσφαλείας, ἡ κατανάλωσις δασικῶν προϊόντων, καταναλισκομένων ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, ἠδέξθη, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὤθησεν εἰς μετατροπὴν τῶν ὑψηλῶν δασῶν φυλλοδόλων εἰδῶν εἰς πρεμνοφυῆ διαχειριστικὴν μορφήν, τότε δέ, ἦτοι περὶ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, ἔλαθε χώραν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τῆς πρεμνοφυοῦς διαχειρίσεως τῶν ἐκ καστανέας δασῶν τῆς παραλίου Θεσσαλίας και κεντρικῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθω.

Εἰς τὴν μετατροπὴν ταύτην ἡ κρατικὴ δασικὴ πολιτικὴ εἶδεν ἐπὶ ἓνα αἰῶνα, ἦτοι ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως μέχρι τοῦ 1930, τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς διαχειρίσεως τῶν ὑψηλῶν ἢ διφυῶν πλατυφύλων δασῶν. Εἰς ὅ,τι ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ὑψηλῶν κηπευτῶν κωνοφόρων δασῶν, ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία εἰς οὐδεμίαν πολιτικὴν ἐνέργειαν προέβη, παρέμεινε δὲ ἀπρακτοῦσα και ἀφήνουσα τὴν ἐκμετάλλευσιν σιωπηρῶς ἐλευθέραν εἰς τοὺς δασεπιχειρηματίας και τοὺς ποιμένας. Πᾶσα ἐπέμβασις περιορίσθη εἰς τὴν ἐπιβολὴν και τὴν εἰσπραξίν φόρων και μισθωμάτων ἐπὶ τῶν παραγομένων προϊόντων πρὸς κάλυψιν ἐμπορικῶν και μικροεπαγγελματικῶν ἀναγκῶν, εἰς τρόπον ὅστε ἡ ἄδεια ὑλοτομίας ἐν ἀρχῇ και τὸ πρωτόκολλον ἐξελέγξεως, βραδύτερον, ὑπῆρξαν τὰ μόνα μέσα διαχειριστικῆς ἐπεμβάσεως τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, ἀσκούσης τὴν πολιτικὴν τῆς διαχειρίσεως ἐπὶ τῶν ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν δασῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἡ παρακολούθησις τῶν ὑλοτομιῶν ἐγένετο ἀπὸ τὰς ἔδρας τῶν δασικῶν ὀργάνων και τὰ σημεῖα διόδου τῶν μεταφερομένων προϊόντων ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς ἐξελέγξεως εἰς τοὺς τόπους ἢ τὰς ἀγορὰς καταναλώσεως. Ὅσον ὅμως συντηρητικὴ και ἀν ἦτο ἡ ἐκμετάλλευσις ἐκείνη και ὅσον και ἀν προσηυξάνετο ἀπὸ τὸν ὄγκον τῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα διέφευγον τὸν ἔλεγχον και ἀπελαμβάνοντο ὡς «λαθραῖα», τὸ ὕψος τῆς παραγωγῆς ἦτο σχετικῶς μικρόν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἀποκομιζομένου ὄγκου δασικῶν προϊόντων ὑπὸ τοῦ παραδασοβίου πληθυσμοῦ διὰ τὴν θεραπείαν τῶν «ἀτομικῶν» λεγομένων ἀναγκῶν και οὐτινος ἢ ἀπόληψις ἐγένετο κατὰ τὸ σύστημα «ἀτελῶς και ἄνευ ἀδείας».

Συνίστατο δὲ ἡ ἀπόληψις αὐτῆ κυρίως εἰς καύσιμον ξύλον, προερχόμενον δῆθεν ἀπὸ γηραιά, ἀχρηστά, ξηρά καὶ θνήσκοντα δένδρα, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως ἀπὸ ὑγιᾶ, χρήσιμα καὶ δασοπονικῶς ἄωρα πρὸς ὑλοτομίαν ἄτομα, καταναλισκόμενα εἰς τὰς ἀνοικτάς ἐστίας τῶν χωρικῶν οἰκιῶν χάριν θερμάνσεως κατὰ τὰς ψυχράς ἡμέρας τοῦ ἔτους καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς μακροὺς χειμερινοὺς μῆνας. Καὶ ἐνῶ ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία ἐπὶ ἔτη μακρὰ ἐλάμβανε μέτρα, ἐκδίδουσα ἀλλεπάλληλα νομοθετήματα καὶ ἐγκυκλίους ὁδηγίας διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν «ἐπὶ φόρῳ» καρπώσεων, οὐδὲν οὐδέποτε ἐπράξε διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν ἀπολήψεων τούτων τῆς κατηγορίας «ἀτελῶς καὶ ἄνευ ἀδείας», αἱ ὁποῖαι ἀντεπροσώπευον πλέον τοῦ 90% τοῦ συνολικοῦ ὄγκου τῶν ἐτησίων εἰς ξύλον ἀπολήψεων. (1) Ἐάν ἤδη εἰς τὸ μέγα τοῦτο καὶ δυσβάστακτον λῆμμα τῶν δασῶν προσθέσωμεν τὰς ἐκ τῶν πυρκαϊῶν καταστροφᾶς ξυλώδους ὑλικοῦ, ἐκείνας ἐκ τῆς ἐλευθέρως καὶ τῆς μὴ ἐλεγχομένης βοσκῆς τῶν ὑλοτομιῶν καὶ τῶν καψαλῶν, ὡς καὶ ἄλλας τινὰς μικρότερας ἐκτάσεως, ἀντιλαμβάνομεθα τὸν βαθμὸν καταστρεπτικότητος, κατὰ τὸν ὁποῖον διεχειρίσθησαν τὰ ἑλληνικά δάση ἐπὶ ἓνα αἰῶνα, ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1930.

Καὶ ἐάν μὲν μέχρι τοῦ 1921 ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία ἠδύνατο νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ καθήκον τῆς αὐτό, ἐλείψει δασικοῦ προσωπικοῦ, δασολόγων καὶ δασοκόμων ἢ δασοφυλάκων καὶ ὅτι τὸ προσωπικόν τῆς δὲν ἦτο ὁμοιογενές, οὐδὲ ἀποτελοῦσεν αὐτοτελὲς σῶμα, ἀλλὰ μικτὸν ἐκ δασικῶν καὶ ἀνδρῶν ἐκ τοῦ Σώματος τῆς Χωροφυλακῆς, τὸ αἰτιολογικὸν τοῦτο ἐκλείπει μετὰ τὸ 1921, ὅποτε ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία κατέστη αὐθυπόστατος καὶ ἐπηνδρώθη εἰς δασολογικὸν προσωπικὸν καὶ ἀφέθη ἐλευθέρως εἰς τὴν χάραξιν τῆς κρατικῆς δασικῆς πολιτικῆς.

Τότε δὲ υἰοθετήθη ἐπίσημος, διὰ τοῦ ν. 3077) 1924 περὶ δασικοῦ κώδικος, ἡ ἀναγωγή τῶν ὑψηλῶν ἢ διφυῶν ἀκανονίστων πλατυφύλλων δασῶν εἰς χαμηλά, ἢ ὁποῖα ἔκαμνε τὸν Κοντὸν νὰ φρίττη καὶ ὁ ὁποῖος, χαρακτηρισίζων τὴν διαχείρισιν ταύτην ὡς «προλεταριοποίησιν» τῶν δασῶν καὶ ὡς «ἐγκληματικὴν» ἐνέργειαν, ἐκραύγαζε: «Δὲν ὑπάρχει ἐπαρκὴς λέξις διὰ νὰ (τὴν) χαρακτηρίσῃ». Καὶ προσέθετεν: «... ὡς νὰ μὴ ἐφθάνον αἱ ἀποφιλωτικαὶ ὑλοτομίαι τῶν δρυοδασῶν ἤρχισαν νὰ ὑλοτομοῦν καὶ τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σπερμοφυτὰ δάση τῆς δευτέρας ἀποφιλωτικῆς. Καὶ τοῦτο ἐν ὀνόματι τῆς Ἐπιστήμης. Ὑψιστε Θεέ! Αἱ λέξεις ἔχασαν τὴν σημασίαν των». (2)

Δριμυτέραν ὅμως κριτικὴν τῆς διαχειριστικῆς πολιτικῆς τῆς περιόδου ταύτης, μετὰ τὸ 1921 καὶ μέχρι τοῦ 1937, ἀσκεῖ ὁ καθηγητὴς τῆς δασολογίας Ἄν. Οἰκονομοπούλου, (3) ὁ ὁποῖος παρατηρεῖ ὅτι «ἡ ἐκ πα-

(1) Τὸ ποσὸν τῆς ἐτησίως ἀπολήψεως ξυλώδους ὄγκου, τοῦ χρησιμοποιουμένου ὡς καυσίμου καὶ ἀπολαμβανόμενου ἀτελῶς καὶ ἄνευ ἀδείας σὺν τῷ ἀπολαμβανόμενῳ ἐπὶ φόρῳ, βάσει ἀδειῶν, ὑπελογίσθη ὑπὸ τοῦ Κοντοῦ τὸ 1915 εἰς 3.900.000 κ.μ. περίπου, ὑπὸ τοῦ Α. Χριστοδουλοπούλου τὸ 1926 εἰς 3.000.000 κ.μ. καὶ ὑπὸ Α. Κοφινιώτη τὸ 1938 εἰς 8.000.000 κ.μ.

(2) Π. Κοντοῦ, «Δασικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία», σ. 258, Ἀθήναι 1929.

(3) Α. Οἰκονομοπούλου, «Ἡ ἐξέλιξις τῆς δασοπονίας ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλάδι», Β' ἔκδοσις, Ἀθήναι 1966, σ. 47.

ραδόσεως καὶ μονομεροῦς ἐκτιμήσεως τῶν αἰτίων τῆς πηρώσεως τῆς κοινωνικῆς ὠφελείας τῶν δασῶν, εἰς κυριαρχοῦσαν ἀξίαν ὑψωθείσα ἀστυνομικὴ ἀρμοδιότης τῶν καθόλου δασικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν δασαρχῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξακολουθῇ νὰ ἀποτελῇ τὸ κυριώτερον, ἀν μὴ τὸ ἀποκλειστικόν, καθήκον τῆς ὑπηρεσίας τοῦ δασάρχου καὶ τοῦ δασοκόμου. Ὁ περιορισμὸς τῆς ἀποστολῆς τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων εἰς μίαν διατήρησιν τῶν ὑπαρχόντων δασῶν διὰ τῆς ἀτέγκτου ὑλωρίας καὶ τῆς ἐπιτηρήσεως τῆς δασοπονίας, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιμελοῦς χρησιμοποίησεως τῶν δασῶν, ἄνευ ἐνεργότερας συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν ἐποικοδόμησιν τοῦ δάσους, δὲν προσήκεν οὔτε εἰς τὴν ἀποκτηθεῖσαν ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν δασῶν πεποίθησιν τῶν Ἑλλήνων δασοτεχνῶν, ὅτι μία ταχεῖα ἐποικοδόμησις καὶ δυνατὴ εἶναι καὶ ἀπαίτησις τῆς κοινωνίας παριστᾶ, οὔτε εἰς τὰς ἐνδιαθέτους τάσεις τῆς προσωπικότητος αὐτῶν.

«Ἡ ἀντιμάχησις (1) τῶν ἰδεῶν τούτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἐσυμβολίζετο ἀπὸ τὴν ἀδειαν ὑλοτομίας, ἢ ὁποῖα εἶτε καθ' ἑαυτήν, εἶτε ὡς διοικητικὴ ἀπαίτησις κατὰ τὴν ἀσκήσιν τῶν καρπώσεων, παρίστα τὸ μέσον τῆς παθητικῆς ἐπιτηρήσεως τῆς δασοπονίας, ἐνῶ ἡ ἕτέρα ἐσυμβολίζετο ἀπὸ τὴν ῥῆσιν «δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ διατηρήσωμεν μόνον τὰ δάση τῆς πατρίδος μας, θέλομεν νὰ τὰ θελιώσωμεν καὶ νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὴν ἀπόδοσίν των» καὶ ἐξέφραζε τὸ δημιουργικὸν πνεῦμα τῶν νεωτέρων δασοτεχνικῶν πρὸς ἐποικοδόμησιν τοῦ προστατευτικοῦ καὶ ποριστικοῦ δάσους, ἀπέκτησεν ἰδιάζουσαν ἀξίαν ὡς ἐξελικτικὸς παράγων (1) τῆς δασοπονίας ἐν Ἑλλάδι». (2)

Μὲ ἄλλους λόγους, κατὰ τὴν δεκαπενταετίαν 1922 - 1936 ἀνεπτύχθη ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας μίᾳ ἀλληλομαχίᾳ μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τῶν παλαιῶν αὐτῆς στελεχῶν, ὑπεραμυνομένων μιᾶς διαχειριστικῆς πολιτικῆς, τεινύσης εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ δασικοῦ πλοῦτου, διὰ τῆς ἀστυνομικῆς προστασίας τούτου, ἐγκρινόμενων μόνον ὀλίγων καρπώσεων, διὰ τὸ μὴ ἄλλως δυνατόν γενέσθαι καὶ διὰ νὰ δικαιολογηταῖ ἡ ὑπαρξις τῆς Ὑπηρεσίας, χωρὶς νὰ γίνεταί κατανοητόν, ὅτι «ὁποιος φυλάει τὰ δάση τοῦ ἔχει τὰ μισὰ», ἀν μᾶς ἐπιτρέπεται ἡ ἐλαφρὰ παραποιήσις τῆς γνωστῆς παροιμίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκείνων ἐκ τῶν νέων δασοτεχνικῶν, οἱ ὁποῖοι, ἐνισχυθέντες, κατόπιν ἀναγνωρίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ δάσους ἀπὸ τὴν ἐπίγνωσιν ὅτι τοῦτο ἐγκλείει περισσὴν δυνατότητα παραγωγικῆς ἀποδόσεως, ἢ ὁποῖα ἐν τούτοις ὑπεβάλλετο εἰς ἓνα εἶδος πηρώσεως ὑπὸ τῶν παλαιῶν δασολόγων, ἐνεργούντων ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐλλείψεως θάρρους καὶ δημιουργικῆς φαντασίας καὶ τῆς συνεπειᾶ ταύτης ἀναπτυχθείσης «ἀστυφιλίας καὶ πολεοφιλίας τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων» (σ. 75) ἀντέταξαν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς ἀδείας ὑλοτομίας τὴν πολιτικὴν τῆς θελιώσεως τοῦ δάσους καὶ πολλαπλασιασμοῦ τῆς ἀποδόσεως αὐτοῦ.

Εἰς τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν τῶν νέων δασοτεχνικῶν, ἡ Ὑπηρεσία ἀντέδρασεν ἀφ' ἑνὸς μὲ διοικητικὰ μέτρα ποινῶν καὶ πιέσεων, ὅπως εἴδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς ἀσφαλιστικῆς δικλείδος, ἵνα ἐπιφέρῃ ἐκτόνωσιν τῆς πιέσεως. Ἔτσι ἐπέτυχεν νὰ ἐκτρέ-

(1) Ὑπογράμμισις τοῦ συγγραφέως.

(2) Αὐτ. σ. 48.

ψη την πίεσιν τῶν νέων δασοτεχνικῶν, ἀπὸ τοῦ δασοδιαχειριστικοῦ αἰ-
 τήματος εἰς δασοτεχνικὸν αἶτημα, δημιουργήσασα τὴν ὑπηρεσίαν χει-
 μάρρων, μὴ ἀντιλαμβανομένη ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνεργοῦσα, ὑ-
 πέκυπτε περισσότερον βαθέως εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ ἀποφύγη.
 Διότι υἱοθετοῦσα τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἀρμοδιότητος τῆς πρὸς ἀντιχειμαρ-
 ρικά ἔργα καὶ γενικῶς στρεφόμενη πρὸς τὴν ὀρεινὴν ὑδρονομίαν, οὐδὲν
 ἄλλο ἔπραττεν εἰμὴ ἐδημιουργοῦσε τὸ «προστατευτικὸν δάσος», τὸ ὁ-
 ποῖον ἦτο τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐποικοδομητικοῦ δάσους. Πράγματι δὲ
 τὸ δεύτερον μέρος, τὸ ποριστικὸν δάσος, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐμ-
 φανισθῇ.

Ἐνῶ ἔτσι ἐχαράσσετο ἡ δασοδιαχειριστικὴ πολιτικὴ ἀπὸ τοῦ 1931
 καὶ ἐντεῦθεν, ἡ διαχειριστικὴ τῶν δασῶν ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἠκολού-
 θει τὴν γραμμὴν, τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν ἀπὸ ἔδρας ὁ Πέτρος Κοντός, ἐπι-
 μίαν εἰκοσαετίαν περίπου. Ἐδίδαξε δὲ ὁ Κοντός τὴν συσταδικὴν διαχεί-
 ρισιν, τὴν ὁποίαν ἐθεωροῦσεν ὡς τὴν ἀρίστην δασοπονικὴν μορφήν, τὴν
 θέτουσαν ὡς σκοπὸν τῆς δασοπονίας τὴν ἐπίτευξιν τῆς μεγίστης ἐδαφί-
 κῆς προσόδου, ἀκολουθῶν εἰς τοῦτο τὸν Weber. Ἄλλ' ὁ Κοντός δὲν εἶναι
 θεωρητικὸς τῆς δασολογίας. Δὲν δογματίζει, ἀλλ' εἶναι ρεαλιστής. Εἰς
 τὴν πράξιν γνωρίζει ὅτι δὲν δύναται νὰ στρέψῃ τὴν ράχιν εἰς τὴν ἀει-
 φορίαν, χάριν οἰουδήποτε εἴδους ὀριμότητος. Καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν
 τοῦ καὶ εἰς τὴν διοίκησιν ἐδέχθη εἰς τὴν διαχείρισιν μικτὴν μέθοδον κατὰ
 συστάδα καὶ ἀειφορίαν, ταύτην δὲ ἐφαρμόζει ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία ὡς εἰς
 τὴν ὑπ' ἀριθ. 958) 1953 ἐγκύκλιον τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας περιγράφε-
 ται καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ συμπλήρωσιν-ἢ διασαφήνισιν τῶν ὑπὸ τῆς ὑπ'
 ἀριθ. 120094) 499 τοῦ 1937 ἐγκυκλίου καθοριζομένων, τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ
 Κοντοῦ ἀπολυθεῖσαν. «Αἱ ἀνάγκαι καλύψεως τῶν εἰς δασικὰ προϊόντα
 ἐτησίων ἀναγκῶν τῶν περιοίκων τῶν δασῶν πληθυσμῶν καὶ γενικώτε-
 ρον τῆς Χώρας, λέγει ἡ δευτέρα ἐγκύκλιος, μᾶς ἐπιβάλλουν ὅπως ἐξ-
 ασφαλισώμεν τὴν διηνέκειαν ἐτησίων περίπου ἴσων καὶ σταθερῶν καρπώ-
 σεων κατὰ τὴν ἀσκησιν τῆς δασοπονίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἡ κρατικὴ
 τουλάχιστον δασοπονία δὲν δύναται νὰ ἀσκήται ἐρήμην τῶν ἀειφορικῶν
 ἀπόψεων».

Καὶ διὰ μὲν τὰ πρεμνοφυῆ δάση καθορίζεται ὅπως τὸ λῆμμα μὴ ἀφί-
 σταται ἀπὸ τὸν ξυλώδη ὄγκον τῆς κανονικῆς ἐκτάσεως διὰ τὴν περιό-
 δον τῆς ἰσχύος τῆς διαχειριστικῆς μελέτης, ὡς ἡ ἔκτασις αὕτη θέλει ἐξα-
 χθῇ ἐκ τοῦ πίνακος κλάσεων ἡλικίας, διὰ τὰ κηπευτὰ ὅμως δάση καθο-
 ρίζεται ὅπως ἡ διαχείρισις ἀκολουθῇ μικτὰς μεθόδους συσταδικὰς καὶ
 ἀειφορίας. Κατὰ ταύτην, τὸ ἐκ τοῦ πίνακος εἰδικῆς περιγραφῆς ἐξαγό-
 μενον λῆμμα ὡς δασοπονικῶς ὄριμος πρὸς ὕλοτομίαν ὄγκος, ὀρίζεται
 ὅπως συγκρίνεται ἀπαραιτήτως πρὸς τὸν ὄγκον τὸν προσδιοριζόμενον
 διὰ τῶν ἀειφορικῶν μεθόδων, ἵνα τελικῶς καθορίζεται ὁ κατὰ συστάδα
 καὶ ὁ συνολικῶς δασοπονικῶς ὄριμος ἄφλοιος ὄγκος ἐξ ὅλης τῆς δια-
 χειριστικῆς κλάσεως, κεχωρισμένως δὲ διὰ τὰς διακριθείσας τρεῖς κλά-
 σεως διαμέτρων, κατωτέραν, μέσσην καὶ ἀνωτέραν. Ὁ ὄγκος οὗτος θὰ ἀ-
 ποτελῇ τὸ περιοδικὸν λῆμμα τῆς δεκαετίας.

**Πίνακες Ὑλοτομίας. Προγράμματα Ἐκμεταλ-
 λεύσεως. Προσωρινὰ διαχειριστικὰ ἐκθέσεις.
 Προσωρινὰ σχέδια διαχειρίσεως. Αὗται εἶναι αἱ γενι-
 καὶ ἀρχαί, βάσει τῶν ὁποίων ρυθμίζεται ἡ διαχείρισις τῶν δασῶν κατὰ**

τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ Κ' αἰῶνος. Τῆς ρυθμίσεως ταύτης προηγήθησαν
 μέσα καθορισμοῦ τοῦ λήμματος τῶν δασῶν, τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο ἦσαν
 εἰμὴ ἀποσπάσματα μήπω συντεταγμένων ἐκθέσεων ἢ σχεδίων διαχειρί-
 σεως, ἀλλ' ἰδεατικῶς ὑφισταμένων εἰς τὰ Δασαρχεῖα ἢ Δασονομεῖα καὶ
 τὰ ὁποῖα ἀντλοῦσαν τὴν καταγωγὴν των ἐκ μακρᾶς ἐμπειρίας. Τοιαῦτα
 μέσα ἦσαν:

α) Οἱ πίνακες ὕλοτομίας, θεσπισθέντες διὰ τοῦ ν.
 ΒΧΜΒ) 1899, ἀποτελοῦντες τὴν ἀπλουστέραν μορφήν διαχειριστικοῦ μέ-
 σου, μὲ ἐτησίαν ἰσχύν.

β) Προσωρινὰ Ἐκθέσεις διαχειρίσεως, λίαν
 ἀδρομερεῖς, μὴ συνοδευόμεναι ὑπὸ χάρτου διαχειρίσεως ἢ ὑπὸ τοιού-
 του κατ' ὀφθαλμικὴν ἐκτίμησιν συντασσομένου. Τὰ τεύχη τῶν Ἐκθέσε-
 ων τούτων ἐχορηγοῦντο ὑπὸ τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, εἶχον σχῆμα συ-
 νήθους βιβλίου, ἔκτασιν 32 σελίδων καὶ περιελάμβανον τὰς ἐπομένους
 παραγράφους ἐντύπους, εἰς γλῶσσαν ἑλληνικὴν καὶ γερμανικὴν, πρὸς
 διευκόλυνσιν τῶν πρώτων δασολόγων, οἱ ὁποῖοι εἶχον σπουδάσει ὡς
 ὑπότροφοι ἢ καὶ ἰδιωτικῶς εἰς γερμανικὰς καὶ αὐστριακὰς σχολὰς. Αἱ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ	ΔΑΣΑΡΧΕΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΑΣ	ΕΠΑΡΧΙΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΑΣΩΝ	ΚΟΙΝΟΤΗΣ
	ΧΩΡΙΟΝ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ

ΤΟΥ

ΔΑΣΟΥΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ 19... — 19...

ἔν..... ἐπ..... 19.....

Ο ΔΑΣΑΡΧΗΣ

ΕΘΕΩΡΗΘΗ

ἔν..... ἐπ..... 19.....

Ο ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ

παράγρ. ήσαν 12 τόν αριθμόν και έφερον τίτλους, ώς: 1. Γενικότητες (όνομασία, γεωγρ. θέσις, ύπερθ. ύψος, διοικ. διαίρεσις, ιστορία του δάσους, σχέσεις ιδιοκτησίας, δουλείαι). 2. Έκτασις και όρια. 3. Σταθμολογικά συνθήκαι. —4. Άπαντώντα είδη δένδρων. —5. Παρούσα κατάσταση του δάσους.—6. Έχθροί και κίνδυνοι του δάσους. —7. Η μέχρι τουδε διαχείρισις. —8. Προτεινομένη διαχείρισις (δασική ρυμοτομία Eintellungsnetz). Σύστημα έκμεταλλεύσεως Betriebsart και όροι ύλοτομίας. Σειρά ύλοτομιών. Καθορισμός του λήμματος. —9. Άλλα καρπώσεις. (Βοσκή, ρητίνευσις κλπ.). 10. Ειδικά παρατηρήσεις. 11. Παρατηρήσεις επιθεωρητού. 12. Τροποποιήσεις και έγκρισις Υπουργείου.

Έκ των τίτλων αυτών και εκ του χώρου, ό οποίος διτίθετο διά την ανάπτυξιν εκάστης παραγράφου αντιλαμβάνεται τις πόσον άδρομερείς ήσαν. Ούτε καταμετρήσεις άπητούντο, ούτε δοκιμαστικά έπιφάνειαι, ούτε δοκ. κορμοί έλαμβάνοντο, ούτε έμβαδομετρήσεις έπιφανειών, ούτε διάκρισις κλάσεων ήλικίας ή διαμέτρου. Ήσαν εις την πραγματικότητα μία μακρά κάπως άναφορά ή έκθεσις αυτοψίας, διά της οποίας ήτιολογείτο ό ύπολογισμός του λήμματος. Αί εκθέσεις αυται ήρχισαν συντασσόμεναι λίαν άραιώς από του 1916, έυσυστηματοποιήθησαν δε δι' έγκυκλίου του Υπ. Γεωργίας του 1920 διά μη δημόσια δάση, ουδεμίαν όμως έπίδρασιν έσχον επί την δασοπονίαν, ώς μη ανταποκρινόμεναι εις πραγματικήν ανάγκην. Ήσαν μάλλον διακοσμητικής φύσεως, με μόνον ίσως πρακτικόν αποτέλεσμα να έπιτυγχάνουν την έγκρισιν ύψηλοτέρων λημμάτων από εκείνα των πινάκων ύλοτομίας. Προκειμένου περι των δημοσίων δασών, ή μόνη σοβαρά προσπάθεια, ή οποία κατεβλήθη εν έτει 1914, ήτο ή έναρξις συντάξεως μονίμου διαχειριστικού σχεδίου διά το σύμπλεγμα των έξ Έλάτης δασών του Μαινάλου Γορτυνίας υπό της Αυστριακής Άποστολής, του όποιου ή αποπεράτωσις συνετελέσθη μετά πάροδον δεκαετίας και πλέον και του όποιου το κόστος, όπως λέγει ό Κοντός, υπερέβη την αξίαν των δασών.

γ) Προγράμματα Έκμεταλλεύσεως. Ταύτα ένοθετήθησαν λήγοντος του 1923 και ήρχισαν συντασσόμενα υπό των κατά τόπους δασολόγων, ίδια των νέων, διότι οί παλαιότεροι διά διαφόρων προφάσεων απέφυγον την εργασία ταύτην κατά το 1924, ώστε μέχρι τέλους του 1925 είχαν συνταχθή σχεδόν δι' όλόκληρον την χώραν. Η ισχύς των ήτο πενταετής, έπεκρίθησαν όμως σφοδρώς υπό άλλης μερίδος δασολόγων, μάλιστα με την παρατήρησιν ότι ή εις αυτά «ένυπάρχουσα ανακρίβεια, θετική ή άρνητική, πολλαπλασιάζεται πεντάκις», ώστε να είναι από άπόψεως ακριβείας χειρότερα από τους Πίνακας Υλοτομίας. Η εφαρμογή απέδειξεν, ότι τά Προγράμματα εκμεταλλεύσεως ουδεμίαν θελτίωσιν επέφερον εις την διαχείρισιν των δασών, διότι αποτελούσαν έμβαλωματικήν λύσιν.

δ) Διαχειριστικά Έκθέσεις κατά την ύπ' αριθ. 499)1937 έγκύκλιον του Υπουργείου Γεωργίας. Αί το πρώτον διά της έγκυκλίου του 1920 καθιερωθείσαι διαχειριστικά Έκθέσεις, συντασσόμεναι «κάπου κάπου» κατά την έκφρασιν του Μαρκουόλου (Δασική Διοίκησις 1929), παρεμερίσθησαν ως λίαν άδρομερείς και ανεπαρκείς, οί δε νέοι ιδιώται δασολόγοι, οί όποιοι από του τέλους της δεκαετίας του 1920 ήρχισαν άσχολούμενοι με την σύνταξιν διαχειριστικών Έκθέ-

σεων των μη δημοσίων δασών, ένεφάνιζον ίδιον τύπον μελέτης έκαστος. Προς τόν σκοπόν ομοιομόρφου καταρτίσεως των μελετών, το Υπουργείον Γεωργίας διά της ύπ' αριθ. 120094 έγκ. 499 του 1937 αποφάσεώς του καθώρισε τόν τύπον της μελέτης και το περιεχόμενόν της και γενικώς άνύψωσε το τεχνικόν της επίπεδον και ώθησεν εις ύψηλότερα όρια ακριβείας και έπιμελείας, τά όποια απέβησαν ακόμη ύψηλότερα με την ύπ' αριθ. 958 έγκύκλιον του 1953.

ε) Προσωρινά σχέδια διαχείρισεως. Ταύτα συντασσόμενα υπό συνεργείων δασολόγων δημοσίων ύπαλλήλων διά τά σοβαρώτερα των δημοσίων δασών, των περιλαμβανομένων εις τάς κρατικάς εκμεταλλεύσεις, θεραπεύουν τάς άπαιτήσεις της διαχειρίσεως και τείνουν όλονέν και περισσότερον προς όσον ένεστι πληρεστέρας μορφάς, συνεπαγόμενα όμως και δαπάνας, εις τάς όποιας μόνον τά λίαν παραγωγικά δάση δύνανται να ύποβληθούν.

Άλλά το θέμα της ύπαγωγής των δασών υπό τεχνικήν διαχείρισιν διά συντάξεως διαχειριστικών μελετών δεν είναι θεθαίως το άπαν, το διασφαλίζον την τύχην αυτών και την εξέλιξιν των προς την άρίστην δασοπονικήν των μορφήν, προς μίαν δασοπονικήν κατάστασην KLIMAX. Έκτός της άπαραιτήτου ύψηλής στάθμης των διαχ. μελετών, άπαιτείται και καλή εφαρμογή τούτων και πιστή τήρησις, μετά την εκτέλεσιν των ύλοτομιών, των προστατευτικών εκείνων μέτρων, των όποιων ή εφαρμογή άπετέλεσε την προϋπόθεσιν της έγκρίσεως των μελετών. Σύνταξις — Εφαρμογή και Τήρησις των διαχειριστικών προϋποθέσεων, είναι μία άλυσις ενεργειών ίσης θαρύτητος διά την έπίτευξιν του σκοπού της δασοπονίας άμέσου και άπωτέρου.

Διά να είναι ήσφαλισμένη ή άρραγής λειτουργία της άλύσεως, πρέπει ή μορφή της δασοπονίας να ανταποκρίνεται εις την ιστορικήν μορφήν της κοινωνικής ή έθνικής οικονομίας ή άλλως ή μορφή της δασοπονίας να εύρίσκεται εις την ιστορικήν της ώραν, διότι εν έναντία περιπτώσει ή έπιτευχθείσα μορφή, ούσα έπιστημονικόν εργαστηριακόν κατασκευάσμα, δεν προώριστα να έπιζήση. Ουδεμίαν δε αξίαν έχει εάν το τεληντόν αυτό κατασκευάσμα τύχη διακρίσεων, τιμών, θραβεύσεων και άλλων τοιούτων άναγνωρίσεων. Θα παραμείνη μοναδικόν και ανεπανάληπτον, χωρίς να άσκήση καμμίαν επίδρασιν εις το περιβάλλον του. Διά τούτο έσημείωσαν όλόκληρωτικήν άποτυχίαν τά όνομασθέντα Δασαρχεία «προτύπου» δασοπονίας, διότι ό χαρακτηρισμός των περιωριζέτο εις άπλοϋν τίτλον χωρίς να επέκτείνεται εις την ουσίαν.

Τά βασιλικά δάση, όπως το Τατόι και τά πανεπιστημιακά δάση, όπως το Περτούλι, καιτοι έπιστημονικώς και τεχνικώς διαχειριζόμενα, δεν επέτυχον, τούτου ένεκα, να διασωθούν, αντιθέτως μάλιστα καθ' όλην την περίοδον της ύπάρξεώς των δεν έπαυσαν άγωνιζόμενα εναντίον του περιβάλλοντος, επί του όποιου δεν ήδυνήθησαν να άσκήσουν καμμίαν επίδρασιν. Το έλληνικόν δάσος, κατά την μακράίωσαν ιστορίαν του, άντέταξεν εις τάς δυσμενείς διά την έπιβίωσιν του άνωρωγενείς επιδράσεις την μεγάλην του έκτατικότητα και την έπίσης μεγάλην του ζωτικότητα. Έκείνα δε μόνον τά δάση έπεβίωσαν εν ειρηνική με τόν άνθρωπον συνυπάρξει, όσα έτυχον εμπειρικής εκ μέρους τούτου διαχειρίσεως. Όθεν το πρόβλημα της διαχειριστικής των έλληνικών δασών παραμένει. Παρ' όλην την έπιτευχθείσαν εις το κεφάλαιον του-

το αίσθητήν πρόδοον, παρά την αύξησίν του δασολογικού προσωπικού, παρά την ύψηλήν επιστημονικήν στάθμη των σημερινών δασολόγων, παρά τα διατιθέμενα τεχνικά μέσα και το ευνόικόν περιβάλλον, το πρόβλημα της διαχειριστικής των δασών δεν εισήλθεν ακόμη εις την ομαλότητα, ούτε από απόψεως διαχειριστικού συστήματος προσιδιάζοντος εις τα ύψηλά κηπευτά δάση των κωνοφόρων, διά τα όποια ή προμνημονευθείσα έγκύκλιος του 1953 θεωρεί ως την πλέον ένδεδειγμένην μέθοδον διαχειρίσεως την μέθοδον του έλέγχου, ούτε από απόψεως εφαρμογής των δασοπονικών μελετών, άφου οι εφαρμοσται των διαχειριστικών μελετών ούτε έμελετούσαν καλώς ταύτας ούτε τας έφήρμοζον πλήρως ούτε αί προϋποθέσεις εφαρμογής έτηρούντο, άφου «άφήνοντο τά ύλοτόμια άπροστάτευτα έκ τής θοσκής και ούδεμία φυσική αναγέννησις έπετυγχάνετο και ούδεμία τεχνητή αναδάσωσις ένηργείτο.» (1)

Η θαρύτης τής άδειας ύλοτομίας, την όποιαν ο καθηγητής Οικονομόπουλος βλέπει ως πληγείσαν θανασίμως και τής όποιας την σημασίαν χαρακτηρίζει μηδενικήν πλέον μόνον εις τά υπό κρατικήν έκμετάλλευσιν δημόσια δάση, εξέλιπεν, ένω διατηρείται άμείωτος όχι μόνον εις τά μη δημόσια δάση, αλλά και εις αυτά τά δημόσια τά μη ύποκείμενα εις έκμετάλλευσιν δι' άυτεπιστάσις.

Παρά ταύτα ως έλέχθη άνωτέρω, ή πραγματοποιηθείσα έκτοτε πρόοδος εις τον τομέα τής διαχειριστικής μορφής και καταστάσεως των δασών ύπήρξεν αίσθητή, άν και έξ όλων των κλάδων τής Δασικής Έπιστήμης, ή Διαχειριστική έν Ελλάδα έξακολουθεί να παραμένη έν καθυστερήσει, φαίνεται δε ότι θα παρέλθη ακόμη ικανός χρόνος έως ότου όλα τά δάση μας εύρεθούν υπό τό κράτος τής. Τότε θα έχη πραγματοποιηθή και ή εύχή του Οικονομοπούλου διά «τήν προκοπήν του ελληνικού δάσους».

4. Αναγωγική διαχείρισις.

Όπως είπομεν έν τοίς πρόσθεν, (σ. 144), διά του Α.Ν. 2124 του 1939 ένομοθετήθη ή αναγωγική διαχείρισις των πρεμνοποιηθέντων φυλλοβόλων πλατυφύλλων δασών εις ύψηλά. Με την σπουδήν, ή όποια χαρακτηρίζει τον Κοντόν, κατά την τρίτην και τελευταίαν θητείαν του εις την διοίκησιν τής Δασικής Έπιτηρείας (1937-1940), επέβαλεν ούτος εις άπαντα τά χαμηλής διαχειριστικής μορφής δάση την αναγωγικήν διαχείρισιν. Άλλά ή αναγωγή αύτη δεν είναι έργον εύχερες, διότι άπαιτεί και από καθαρώς δασοτεχνικής απόψεως πείραν και ικανότητα ύψηλής στάθμης και από κοινωνικοοικονομικής τοιαύτης την αντιμετώπισιν σοβαρών προβλημάτων, αναφερομένων εις πολλαπλάς ανάγκας και βιοτικές συνθήκας. Η μετατροπή δηλαδή δεν είναι μόνον δασοτεχνικόν πρόβλημα προς λύσιν, αλλά και οικονομικόν δι' ώρισμένον τμήμα του πληθυσμοϋ, τό όποιον άποζή από την δασοπονίαν, και κοινωνικόν, ακόμη και έθνικόν δι' ώρισμένον διαμέρισμα τής χώρας, εις τό όποιον και έσημειώθησαν ένεργοί αντιδράσεις. Όθεν ο χειρισμός του θέματος τούτου, όπως και άλλων τινών θεμάτων, φύσεως δασοπονικής, άπαιτεί λεπτότητα και διορατικότητα και πάντως όχι έλαφρότητα.

(1) Δημ. Γκίκας, τέως Γεν. Δ) του δασών «Αναδρομή και προοπτικά επί τής διαχειρίσεως των δασών». Περιοδ. «Το Δάσος», τευχ. 49-51, Άθήναι 1970.

Έν τούτοις ο Κοντός και από καθαρώς δασοπονικής άπόψεως ακόμη ένήργησε με σπουδήν, μη ποιούμενος διάκρισιν δασοπονικού είδους, ποιότητος δασικού τόπου, συνθηκών ιδιοκτησίας κλπ., αλλά είδε μόνον πρεμνοφυή δάση προς αναγωγήν, τά όποια και περιέλαβεν υπό μίαν έξισωτικήν διαχείρισιν. Έτσι, ένω τό άρθ. 71 παρ. 2 του ν. 4173 όμιλεί περί αναγωγής των 2)3 των δημοσίων δασών και του 1)2 των κοινοτικών, διά του άρθ. 12 του Α.Ν. 2124) 1939 ύπήγαγεν εις την κατηγορίαν των κοινοτικών δασών και τά μοναστηριακά και τά εις την όλότητα των κατοίκων ένός χωρίου έξ άδιαιρέτου ανήκοντα δάση καθώς και εκείνα των κοινοφελών ιδρυμάτων. Έπήγαγεν επίσης εις την αναγωγήν τό 1)4 έκάστου δάσους μεγάλων ιδιωτών δασοκτημόνων, έξαιρέσας μόνον ένα έλάχιστον όριον δάσους έκ των ιδιωτικών.

Τό θέμα τής αναγωγής των πρεμνοφυών δασών εις ύψηλά δεν είναι θέμα τοπικόν ελληνικόν, αλλά θέμα τής εύρωπαϊκής δασοπονίας, χρονολογούμενον από των άρχών του 18' αιώνος, όταν οι όρυκτοι άνθρακες ήρχισαν άντικαθιστώντες εις την βιομηχανίαν τον ξυλάνθρακα και τό καύσιμον ξύλον. Είς τοιοϋτον δε σημείον έφθασεν ή κρίσις του καυσίμου ξύλου, ώστε τά λήμματα των πρεμνοφυών δασών ήρχισαν να μη πραγματοποιούνται ως άσύμφορα. Τότε έστράφησαν προς την μετατροπή των πρεμνοφυών δασών εις ύψηλά και ή πολιτική αύτη ένετάθη περί τά μέσα του αιώνος, τότε ακριβώς όταν εις τας ελληνικάς χώρας, έλευθέρας και υπό τουρκοκρατίαν, ένετείνετο ή μετατροπή των ύψηλών ή διφυών και μέσων δρυμών εις πρεμνοφυείς. Έτσι, όταν παρ' ήμίν, κατά την έκρηξιν του β' παγκοσμίου πολέμου δεν είχε καν έπιχειρηθή ή αναγωγή, εις πολλάς χώρας τής Μεσευρώπης ως Γερμανίαν, Έλβετίαν, Αυστρίαν, Τσεχοσλοβακίαν, ή μεγαλειώδης αύτη και επί μεγίστης έκτάσεως αναληφθείσα προσπάθεια τής αναγωγής εύρίσκετο έν τω περατούσθαι». (1)

Μόνον εις την Γαλλίαν, όπου ή μετατροπή ήρχισε κατά τό 1828, δεν προωθήθη αύτη με ταχύν ρυθμόν ένεκα λόγων κοινωνικών, με άποτελεσμα τά 2)3 του συνόλου των γαλλικών δασών να είναι ακόμη σημερινον πρεμνοφυή ή μέσα.

Παρ' ήμίν λόγος περί μετατροπής των πρεμνοφυών δασών εις ύψηλά γίνεται κατά πρώτον τό έτος 1929, όποτε εις τό άρθ. 71 έν παρ. 2 του Δασ. κώδικος περιελήφθη διάταξις, εις την όποιαν αναγράφονται τά έπόμενα «Πάντως δέον να καταβάλλεται προσπάθεια ώστε τά 2)3 των δημοσίων δασών και τό 1)2 των κοινοτικών τοιοϋτων να έκμεταλλεύωνται ως ύψηλής μορφής».

Διά τής διατάξεως ταύτης ο νομοθέτης, θέλων να θέση εις έναρξιν την μετατροπήν, έλαβεν ύπ' όψιν του ότι αύτη ισοδυναμεί προς κεφαλαιοποίησιν προσόδων, ών ο δασοκτήμων έπρεπε να άποστερηθή επί μακράς δεκαετηρίδας. Διά τούτο έρριψε τό θάρρος εις τον πλουσιώτερον δασοκτήμονα, τό δημόσιον και έν μέρει προς την Κοινότητα. Άλλά και πάλιν ή αναγωγή έλαβεν όλως άνώδυνον χαρακτήρα από απόψεως θυσιών εις προσόδους. Περιορίσθη δηλ. ή αναγωγή, εις την διατήρησιν άνυλοτομήτων 10-15 παρακρατημάτων κατά στρέμμα, επί άπο-

(1) Ι. Παπαϊωάννου, καθ. Παν. Θεσ)νίκης «Η μετατροπή των πρεμνοφυών δασών εις σπερμοφυά», Θεσ)νίκη 1938.

ψιλωτικῶς ὑλοτομουμένων συστάδων. Ἀπὸ τὰ παρακρατήματα αὐτὰ ἀνεμένετο ἡ ἀναγωγή τοῦ πρεμνοφυοῦς δάσους εἰς ὑψηλόν, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συμβῆ ὅσοι περίτροποι χρόνοι χαμηλῆς διαχειρίσεως καὶ ἂν παρήρχοντο καὶ δι' ἄλλους μὲν πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους, ἀλλὰ καὶ δι' ἓνα κυριώτατον, ὅτι τὰ παρακρατήματα ἐντὸς τῆς πρώτης πενταετίας κατεστρέφοντο καὶ ἐξηφανίζοντο ἐκ τοῦ ὑλοτομίου συνεπείᾳ ἀνεμορριψιῶν, χιονοθλασιῶν καὶ ἄλλων παρομοίων αἰτίων.

Ὁ Κοντός, συμπληρώσας τὸ ἄρθρον 71 παρ. 2 τοῦ Δ. Κ. διὰ τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ Α.Ν. 2124 τοῦ 1939, ὑπήγαγεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κοινοτικῶν ἅπαντα τὰ δάση, μοναστηριακά, συνεταιριστικά, ἀνήκοντα εἰς τὴν ὀλότητα τῶν κατοίκων ἐνὸς χωρίου, κοινοφελῶν ἰδρυμάτων κλπ., καθορίσας ποσοστὸν ἀνακτέας ἐπιφανείας τὸ ἥμισυ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πρεμνοφυοῦς δάσους, καθὼς καὶ τὰ ἰδιωτικά, ἄνω ὠρισμένης ἐκτάσεως, τὰ ἀνήκοντα εἰς μεγάλους δασοκτῆμονας, διὰ τὰ ὁποῖα ὠρισεν ἀνακτέαν ἐπιφάνειαν τὸ 1/4 τοῦ πρεμνοφυοῦς δάσους.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀναγωγῆς δὲν ὄκησε νὰ ἐκδώσῃ τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας καὶ ἐγκυκλίους, διὰ τῶν ὁποίων διεσαφηνίσθησαν ζητήματα διοικητικά καὶ τεχνικῆς καὶ διὰ τῶν ὁποίων καθωρίσθη, ὅτι ἡ μὲν ὑπὸ ἀναγωγήν ἔκτασις θὰ ἐτίθετο ὑπὸ ἄμεσον ὑψηλὴν διαχείρισιν, ἐνεργουμένων ἐντὸς τῶν συστάδων ἀραιωτικῶν καὶ ἀναγεννητικῶν ὑλοτομιῶν, εἰς δὲ τὴν πρεμνοφυῶς διαχειριζομένην θὰ ἐξηκολούθει τὸ σύστημα τῶν παρακρατημάτων, χαρακτηριζομένης καὶ ταύτης ὡς διαχειριζομένης ὑπὸ «ἔμμεσον ἀναγωγήν». Ἔτσι, ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις τοῦ δάσους ἐτίθετο ὑπὸ ἀναγωγήν, τὸ ἥμισυ μὲν ὑπὸ ἄμεσον καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ ὑπὸ ἔμμεσον, σύστημα συνεχιζόμενον μέχρι σήμερον ἥτοι ἐπὶ τριακονταετίαν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο θὰ πρέπει εἰς τὰς ὑπὸ ἄμεσον ἀναγωγήν συστάδας, διαχειριζομένας μὲ χρόνον περιφορᾶς 10 ἔτη, νὰ ἔχουν δις ἢ καὶ τρίς ἐνεργηθῆ ἀραιωτικαὶ ὑλοτομίαι, νὰ εὐρίσκονται δὲ αἱ συστάδες ἤδη ἐν ὄψει τῶν ἀναγεννητικῶν ὑλοτομιῶν, ὥστε μετὰ μίαν τριακονταετίαν νὰ ἐγγίσωμεν τὰς τελικὰς ὑλοτομίας τοῦ πρεμνοφυοῦς δάσους καὶ νὰ χαιρετίσωμεν τὴν σπερμοφυῆ συστάδα. Τοῦτο ὅμως θὰ εἶναι δυνατόν νὰ συμβῆ, ὅπως λέγει ὁ ποτὲ Ἐπιθεωρητὴς δασῶν Γεώρ. Μηλίτης, διατελῶν προϊστάμενος τοῦ Ἰνστιτούτου Δασικῶν Ἐρευνῶν, ὄχι μόνον ὅταν αἱ συστάδες ὑποστοῦν τοὺς πολυπλόκους δασοκόμικους χειρισμούς ἀπὸ δασοτέχνην διαθέτοντα ἀρκετὴν πείραν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ (Δασικὴν) «ὑπηρεσίαν μὴ ἐπηρεαζομένην ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς ἀνωμαλίας, ἀλλὰ λειτουργοῦσαν σταθερῶς καὶ συστηματικῶς». (1)

Δυστυχῶς ὅμως ἡ χώρα μας καὶ ὁ κόσμος ὀλόκληρος, ἀπὸ τοῦ 1939 καὶ ἐντεῦθεν, ἐγνώρισε πολλὰς κοινωνικὰς ἀνωμαλίας καὶ πολεμικὰς περιπετείας καὶ ἡ Δασικὴ ὑπηρεσία δὲν ἠδυνήθη νὰ λειτουργήσῃ σταθερῶς καὶ συστηματικῶς. Ἔτσι ἡ δεκαετία 1941-1950 δέον νὰ θεωρηθῆται νεκρὰ ἀπὸ διαχειριστικῆς ἀπόψεως. Ἄλλ' οὔτε ἡ δεκαετία τοῦ 1950 ὑπῆρξεν ἀρκετὰ εἰρηνικὴ ὥστε νὰ καταστή δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐγκεκριμένων διαχειριστικῶν μελετῶν, αἱ ὁποῖαι ἔληγον περὶ τὸ τέλος τῆς δεκαετίας. Κατὰ δὲ τὴν ἀναθεώρησίν των, αἱ τοπικαὶ δασικαὶ Ἀρχαὶ ἐπεδείκνυον μεγάλην συντηρητικότητα, ὅπως δι' ἰδίας πείρας διεπιστώ-

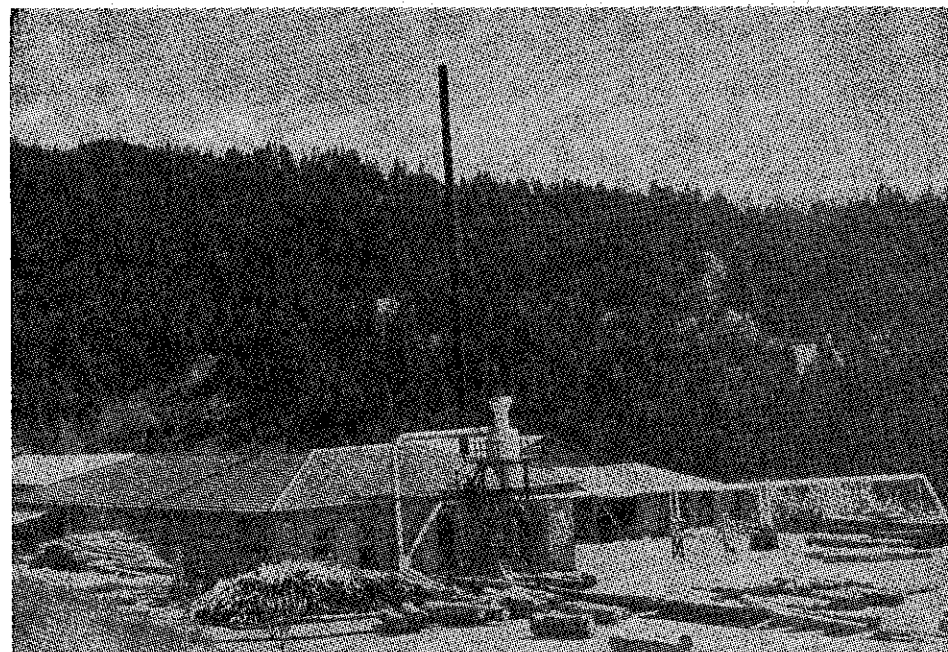
(1) Γεωργίου Μηλίτη «Ἡ ἀναγωγή τῶν πρεμνοφυῶν δασῶν εἰς σπερμοφυῆ καὶ ἡ δασικὴ διαχείρισις», Ἀθῆναι 1951, ἔκδ. Ὑπουργ. Γεωργίας.

σαμεν, μὲ ἀποτέλεσμα αἱ ἀραιώσεις νὰ ἐξουδετεροῦνται μὲ τὴν φυσικὴν αὐξησιν τῶν δένδρων ἐντὸς τοῦ πρώτου ἢ τοῦ δευτέρου ἔτους τοῦ χρόνου περιφορᾶς. Ἄλλὰ μὲ τοιαύτην συντηρητικότητα δὲν δυνάμεθα νὰ ὀμιλῶμεν περὶ ἀναγωγῶν. Αἱ ἀναγωγαὶ ἀπαιτοῦν τόλμην, τὴν ὁποῖαν ἐὰ ἔχουν οἱ διαχειρισταὶ μόνον μὲ μίαν πυκνὴν ἀναστροφὴν μὲ τὸ δάσος.

5. Ἐκμετάλλευσις δασῶν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Δημοσίου.

Δεδομένου ὅτι τὸ Κράτος εἶναι ὁ μεγαλύτερος δασοκτήμων ἐν Ἑλλάδι, ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἶναι ἡ φυσικώτερα τῶν σκέψεων. Ὅπως δὲ γράφομεν ἐν τοῖς πρόσθεν (σ. 202) κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τοῦ νεαροῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, ὅλαι αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς χώρας ἔκειντο εἰς σωροὺς ἔρειπίων. Ἐνῶ, λοιπόν, μεγίστη ἦτο ἡ ζήτησις οἰκοδομικῶν ὕλων, ἄρα καὶ οἰκοδομησίου ξυλείας, μεγίστη ἦτο ἐπίσης ἡ σπάνις τῆς τελευταίας, καὶ ἡ προμήθειά της δυσχερεστάτη καὶ δι' αὐτὰς τὰς δημοσίας ἀνάγκας.

Τούτου ἕνεκα τὸ Κράτος ἤχθη λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναγκαίαν ξυλικὴν εἰς τὰ δάση του, ἥτοι νὰ προθῆ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν δημοσίων δασῶν δι' αὐτεπιστάσις. Μία τοιαύτη ἐκμετάλλευσις - καὶ καθ' ἃ ἔχομεν λόγους νὰ πιστεύωμεν ἡ πρώτη - συνεστήθη ἐν Εὐβοίᾳ, μὲ σκοπὸν τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐπὶ τῆς Δίρφους (κν. Δέλφι) δημοσίου ἐλατοδάσους, τῆς περιοχῆς ὀνομασθείσης Δασονομικὸν Τμήμα-τος Δέλφου (γρ. Δελφίου) καὶ τῆς ὁποίας ὠρίσθη ἔδρα τὸ χωρίον Στροπόνας. Ὅλιγον δὲ χαμηλότερα, πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς ἀνατολικῆς



Ξυλοπριστικὸν ἐργοστάσιον κρατικῆς ἐκμεταλλεύσεως (ΚΕΔ) ἐντὸς τοῦ δάσους.

πλευράς της νήσου επί του Αιγαίου, ἐγένετο ἡ ἐγκατάστασις ἑνὸς ὑδροπρίονος (πριονομύλου), πλαισιουμένου ὑπὸ διαφόρων παραπηγμάτων πρὸς στέγασιν τῶν δασικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν δασεργατῶν, ἔκτοτε δὲ τὸ σημεῖον τῆς ἐγκαταστάσεως ἐκείνης ὀνομάζεται Π ρ ι ὄ ν α. Ὑπῆρξε δὲ τὸ μέρος αὐτὸ ἔδρα τοῦ οἰκείου ἀρχιδασοφύλακος μετὰ τῶν ἄλλων ἀπὸ τῶν δασοφυλάκων. Πρῶτος τοιοῦτος ἀρχιδασοφύλαξ φέρεται ὁ Βαυαρὸς Πέτρος Χάλλερ, πρῶτος δὲ δασονόμος εἰς Στροπὸνες ἐποθετήθη ὁ ἐπίσης Βαυαρὸς "Ὄθων" Ἀπεκ. Ταῦτα συνέβησαν ἐν ἔτει 1835. (1)

Ἡ μεταφορὰ τῶν παραγομένων δασικῶν προϊόντων ἐγένετο θαλασσιῶς, ἀπέβη δὲ ἡ ἐκμετάλλευσίς εἰς θάρος τοῦ δάσους, διότι ὑλοτομοῦσαν ἄπαν τὸ χρήσιμον ὕλικόν μεθ' ἑαυτῶν τὴν τεχνικὴν ὀριμότητα καὶ ὄχι τὴν διαχειριστικὴν ὀριμότητα, ἴσως λόγῳ τῶν ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν, ἴσως ὅμως καὶ λόγῳ ἀμαθείας καὶ ἀδιαφορίας τῶν ξένων δασικῶν διὰ τὴν τύχην καὶ τὸ μέλλον τοῦ δάσους, ἀκόμη δὲ καὶ ἔνεκα ἴσως τῶν διαχειριστικῶν θαυρακῶν ὀδηγιῶν, περὶ ἐπιδιώξεως δημιουργίας ὀμηλίμων καὶ φυσικῆς ἢ τεχνητῆς ἀναδάσωσης. Τὰς ἐκ τῆς τοιαύτης διαχειρίσεως ζημίας τοῦ δάσους συνεπλήρωσαν αἱ πυρκαϊαὶ χάριν βοσκῆς καὶ ἔτσι ὠλοκληρώθη ἡ ἀπογύμνωσις τοῦ ὄρους. Τὸ πρῶτον τοῦτο ὑδροπρίον φαίνεται ὅτι ἐγένετο ὑπόδειγμα διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν θραδύτερον κατὰ μήκος τῆς πρὸς τὸ Αἰγαῖον Εὐβοϊκῆς ἀκτῆς πολλὰ ὑδροπρίονα ὑπὸ ἰδιωτῶν, καθὼς γράφει ὁ Οἰκονομὸς (2) καὶ τὰ ὅποια λειτουργοῦντα ἄνευ ἐλέγχου κατέτρωγον τὸ Εὐβοϊκὸν δάσος.

Ἐτέρα ἐκμετάλλευσίς δημοσίου δάσους δι' αὐτεπιστάσις ἐπεχειρήθη δι' ἐγκαταστάσεως ὑδροπρίονος εἰς τὴν ποταμοκοιλιάδα τοῦ Ἄλφειου πρὸς παραγωγὴν κυρίως ναυπηγησίμου ξυλείας ἐκ πεύκης. Οὗτω διὰ τῆς ἀπὸ 8) 20 Μαρτίου 1836 ἀποφάσεως τῆς Γραμματείας τῶν Οἰκονομικῶν χορηγεῖται πίστωσις 3.800 δρχ. «δι' οἰκοδόμησιν πριονομύλου παρὰ τῶν Ἄλφειῶν», ἐνῶ ἡ παρομοία ἀπόφασις διὰ τὸν πριονόμυλον Δελφίου εἶναι κατὰ δέκα περίπου μῆνας ἀρχαιότερα. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος ἀπολογισμοῦ καὶ ἰσολογισμοῦ φαίνεται ὅτι τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἐνθαρρυντικά.

Ἀλλὰ πᾶσα περὶ τὰ δάση κρατικὴ δραστηριότης διακόπτεται συνεπεία τοῦ στρατιωτικοῦ κινήματος τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843 καὶ τῆς ἀπολύσεως πάντων τῶν ξένων δασικῶν ὑπαλλήλων, οὐδεὶς δὲ ἔκτοτε γίνεται λόγος περὶ ἐκμετάλλευσιν δασῶν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Κράτους μέχρι τοῦ ἔτους 1929. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐψηφίσθη ὁ περὶ Δασικοῦ Κώδικος ν. 4173, εἰς τὸν ὅποιον ἐν ἀρθρ. 87 γίνεται καὶ πάλιν λόγος περὶ ἐκμετάλλευσιν δημοσίων δασῶν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Κράτους, ὀρίζεται δὲ ὅτι ἡ ἀπόληψις τῶν δασικῶν προϊόντων δύναται νὰ γίνεταί εἴτε δι' ἐργολαβίας κατόπιν μειοδοτικῆς δημοπρασίας, εἴτε δι' αὐτεπιστάσις, διὰ χορηγήσεως προκαταβολῶν.

Αἱ διατάξεις αὗται παρέμειναν γράμμα νεκρὸν μέχρι τοῦ 1936, ὅποτε διὰ τοῦ ἀρθρ. 6 τοῦ Α.Ν. τῆς 25.1.36 προεβλέφθη ἡ ἴδρυσις πέντε Δα-

(1) Βλ. Δαμιανῶ - Λάζου, «Ἡ δασικὴ ἐξέλιξις κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς Παλιγγενεσίας», σ. 16.

(2) Α. Οἰκονομοπούλου, «Ἡ ἐξέλιξις τῆς δασοπονίας ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλάδι», ἔκδοσις β' (1966), σ. 21.

σαρχείων προτύπου δασοπονίας. Τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον βῆμα. Τὸ ἐπόμενον ἔτος μετὰ τὸν Α.Ν. 826) 1937 ὁ ἀριθμὸς τῶν Δασαρχείων προτύπου δασοπονίας ἠϋξήθη εἰς 15, ὑπόδειγμα δὲ διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοιούτων ἐκμεταλλεύσεων ἐγένετο τὸ πανεπιστημιακὸν δάσος Περτουλίου ἐπὶ τῆς Πίνδου, εἰς τὸ ὅποιον προσετέθη καὶ ἀτμοκίνητον ξυλοπριστήριον διὰ τὴν ἐπιτόπιον κατεργασίαν τῆς παράγομένης ξυλείας.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἔτους 1937 ἤρχισαν αἱ ἐργασίαι ὀργάνωσης τῆς ἀπ' εὐθείας ἐκμετάλλευσιν εἰς 20 δημόσια δάση ἀπὸ τοῦ Δυτ. Ταύγετου μέχρι τῆς Ροδόπης, κατωρθώθη ὅμως νὰ τεθοῦν ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν μέχρι τοῦ 1941 μόνον ὀκτὼ δασικὰ συμπλέγματα. Τούτων ἡ παραγωγή εἰς στρογγύλον τεχνικὸν ξύλον ἀνῆλθε κατὰ τὸ διάστημα τῆς πενταετίας εἰς 41.000 κ.μ. Διακοπείσης πάσης ἐργασίας κατὰ τὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς καὶ τῆς ἀνταρσίας αἱ ἐργασίαι ἐπανελήφθησαν ἀπὸ τοῦ 1946 χάρις εἰς τὴν ἀμερικανικὴν βοήθειαν, ἐνετάθησαν δὲ ἀπὸ τοῦ 1951.

Ἡ ὀργάνωσις τῶν κρατικῶν ἐκμεταλλεύσεων δασῶν (Κ.Ε.Δ.) ἐνέχει διὰ τὴν ἑλληνικὴν δασοπονίαν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Ὅχι μόνον δι' αὐτῶν ἐπραγματοποιήθη ἡ προσπέλασις ἀπομεμονωμένων ἐπὶ τῶν ὄρεων μεγάλων δασικῶν συμπλεγμάτων καὶ ἠϋξήθη ἔτσι ἡ παραγωγικὴ ἐπιφάνεια, ἐν ταυτῶν δὲ καὶ ἐβελτιώθη ποιοτικῶς ἡ παραγωγή δασικῶν τινῶν προϊόντων μέχρι τότε χαμηλῆς ἀξίας, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπετεύχθη ἡ μεταβολὴ τοῦ δασικοῦ τόνου τῆς διοικήσεως διὰ τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς βαθμίδος τῆς «ἀδείας ὑλοτομίας» εἰς τὴν βαθμίδα τῆς ἐποικοδομήσεως, ἢ ὅποια ἔδωσε τὸν τύπον τοῦ «ποριστικοῦ» δάσους ἢ ἄλλως «τοῦ δασοπονικοῦ ὀργανισμοῦ νέου τύπου» κατὰ Οἰκονομολογίον.

Ἐκατὸν πενήντα ἔτη μετὰ τὸ Εἰκοσιένα καὶ ἑκατὸν τριάντα πέντε μετὰ τὴν σύστασιν «Δασονομικῆς Ὑπηρεσίας», ἐμφανίζεται νῦν τὸ πρῶτον δασοϊστορικὴ συγγραφή φέρουσα τὴν σφραγίδα τῆς ὑπηρεσιακῆς ἐπισημότητος, τοῦθ' ὅπερ ὑποδηλοῖ ὅτι καὶ τὰ ἐν αὐτῇ παρατιθέμενα ἱστορικὰ στοιχεῖα προσεπικυροῦνται καὶ ἡ ἐπιχειρουμένη ἀξιολόγησις τῶν υἱοθετεῖται.

Βεβαίως ἡ ἐπιλογή τοῦ χρησιμοποιηθέντος δασοϊστορικοῦ ὕλικου καὶ ὁ τρόπος χρησιμοποίησεως αὐτοῦ εἶναι ἔργον ἰδιωτικῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ ἡ κριτικὴ συμμετοχὴ τοῦ ὑπηρεσιακοῦ παράγοντος, ἐγγυωμένη τὴν ἀμεροληψίαν, τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἀντικειμενικότητα εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὕλικου καὶ εἰς τὴν καταξίωσιν τῶν ἐπὶ μέρους γεγονότων, ἀποτελεῖ τὸν ἀνθρωπίνως δυνατόν ἀριστον συνδυασμόν, διὰ τὴν ἐπίτευξιν καὶ ἀποδοχὴν τοῦ περισσότερου ἱκανοποιητικοῦ ἀποτελέσματος.

Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀναγνωρίζει πόσον πολὺς ἀτελείας ἔχει τὸ ἔργον του. Περισσότερον παντὸς ἄλλου εἶναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ πόσον πολλὰ εἶναι τὰ κενὰ, τὰ ὅποια καταλείπονται εἰς τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν, πόσον πολλὰ εἶναι τὰ σημεῖα, τὰ ὅποια παραμένουν ἀσαφῆ καὶ ἔχουν ἀνάγκην περαιτέρω διερευνησεως. Διὰ τοῦτο θεωρεῖ τὴν παροῦσαν ἐργασίαν ὡς ἀπλοῦν δοκίμιον, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ ἀφετηρίαν εἰς ἄλλας εἰδικὰς λεπτομερεῖς ὁμοίας μονογραφίας, περιωρισμένας κατὰ χῶρον καὶ κατὰ χρόνον, αἱ ὅποια ἐν καιρῷ θὰ βοηθήσουσιν εἰς τὴν κατάρτισιν μιᾶς ὠλοκληρωμένης δασικῆς Ἱστορίας.

Διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν ἑνὸς τοιούτου ἔργου δὲν λείπουν οἱ ἀξιοὶ ἐργάται, μεταξὺ τῶν δασολόγων μας. Ἀλλὰ δὲν ἔλλείπει καὶ τὸ ἐρευνητέον δασοϊστορικὸν ὕλικόν. Τὰ ὀγκώδη ἀρχεῖα τῆς τε κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τῶν δασῶν καὶ τῶν κατὰ τόπους δασικῶν Ἀρχῶν, ἰδίᾳ τῶν ἀνά τὴν χώραν Δασαρχείων, ἀναμένουν τοὺς ἐρευνητάς των.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τὸ ἀρχεῖακόν ὕλικόν τῶν δασικῶν Ὑπηρεσιῶν, τὸ ὅποιον ἀναμένει διερεύνησιν καὶ ἀξιοποίησιν. Παράκειται αὐτῷ ὁ μέγας πλοῦτος τοῦ δασολογραφικοῦ ὕλικου, τὸ ὅποιον ὅμως δὲν εὗρισκεται κάπου ἀποθηκευμένον ἐν ἀναμονῇ τῶν ἐπισκεπτῶν του, ἀλλὰ διεσκορπισμένον μεταξὺ τοῦ δασοθίου καὶ παραδασοθίου πληθυσμοῦ, καθίσταται ὁσημέραι σπανιώτερον καὶ δυσπροσιτότερον. Ἡ συλλογὴ τοῦ ὕλικου τούτου εἶναι δυσκολωτέρα, διότι πρέπει νὰ γίνῃ ἀπὸ στόματος καὶ ἐξ αὐτηκοῖας, οἱ δὲ φορεῖς του ἐλάχιστα εἶναι πρόθυμοι νὰ τὸ ἀποδώσουσιν. Τὸ λυπηρὸν ὅμως ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι τὸ ὕλικόν αὐτὸ δὲν ἔχει περιθώρια ἀναμονῆς διὰ τὴν συλλογὴν του, λόγω τῆς θαθείας καὶ ταχείας διεισδύσεως τοῦ τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς περιοχὰς ὅπου τοῦτο σώζεται εἰσέτι καὶ ἀπὸ ὅπου συνεχῶς ἐκτοπίζεται καὶ ἐξαφανίζεται.

Τὸ δασολογραφικὸν αὐτὸ ὕλικόν δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τόσο ἀπὸ καθαρᾶς λαογραφικῆς ἀπόψεως, ὅσον ἀπὸ δασοϊστορικῆς τοιαύτης, καθ' ὅσον, δεδομένου ὅτι ἡ δασικὴ Ἱστορία δὲν δύναται νὰ ὑφανθῇ ἐπὶ παρομοίου καμβᾶ πρὸς ἐκείνον ἐπὶ τοῦ ὅποιου ὑφαίνεται ἡ πολιτικὴ, ἡ κοινωνικὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ Ἱστορία, εἶναι ἠναγκασμένη νὰ ἀντλήσῃ ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀπὸ ἄλλας πηγὰς, πολὺ διαφόρους ἀπὸ τὰς πηγὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἀντλοῦν αἱ ὡς ἄνω Ἱστορίαί. Εἰς τὰς Ἱστορίας αὐτάς, πολιτικὴν, κοινωνικὴν, στρατιωτικὴν, κύριος φορεὺς τοῦ ἱστορικοῦ στοι-

χείου εἶναι ὁ «ἥρωας», βασιλεὺς, στρατηγός, πολιτικός ἢ κοινωνικός ἀρχηγός, ἀκόμη καὶ κοινωνικός ἐπαναστάτης ἢ πολιτικός ἢ θρησκευτικός μεταρρυθμιστής, ὁ ὁποῖος καθίσταται ἥρωας καὶ ὀρόσημον ἱστορικὸν μετὰ τὴν καρλαυλικὴν σημασίαν τῆς λέξεως.

Τοιούτους ὅμως ἥρωας ἢ δασοπονία δὲν διαθέτει. Διότι τὰ δασοπονικά γεγονότα, ὅπως καὶ τὰ γεωργικὰ καὶ τὰ κτηνοτροφικά, γενικῶς τὰ ἐδαφοπονικά, ἐπηρεάζονται ἐλάχιστα ἀπὸ μεμονωμένα ἄτομα, τῶν ὁποίων ἢ δράσις καὶ ἂν ὑπάρχουν, ἐξαφανίζεται μέσα εἰς τὸ μέγαλο χρονικὸν διάστημα, τὸ ὅποιον ταῦτα ἀπαιτοῦν διὰ τὴν ἐξέλιξιν των. Κατ' αὐτὸν τὸν λόγον, τὰ δασικά γεγονότα ἐμφανίζονται ὡς ἀπρόσωπα, ἐκπροσωπούμενα ἀπὸ τὴν μᾶζαν τῆς κοινωνικῆς ομάδος, ἡ ὁποία τυγχάνει φορεὺς των καὶ διαμορφοῦνται εἰς ἔθιμα, παραδοσιακὰς ἐνεργείας, παροιμιώδεις ἐκφράσεις, δεισιδαιμονίας, βιοτεχνικὰς καὶ ἐπαγγελματικὰς συνηθείας καὶ τεχνοτροπίας κλπ., τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸν βίον τῆς κοινωνικῆς ομάδος. Ἀκριβῶς δὲ περιπτώσεις τοιούτων βίων ἐδώσαμεν εἰς τὸ Κεφάλαιον Β' τοῦ Α' Μέρους τῆς Ἱστορίας μας (ἡ κοινωνικὴ ζωὴ εἰς τὰ ὄρεινά) καθὼς καὶ ἐν μέρει εἰς τὸ Κεφάλαιον Γ', ὅπου περιεγράψαμεν ὄρισμένας ἐργοτεχνίας κυρίως ἀπὸ δασοδιαχειριστικῆς ἀπόψεως καὶ εἰς τὸ Κεφάλαιον Δ', εἰς τὸ ὅποιον ἐπραγματεύθημεν τὴν παραγωγὴν, τὴν βιοτεχνίαν, τὴν κατεργασίαν καὶ τὰς μεταφοράς.

Ἐντεῦθεν γίνεται ἀντιληπτὸν τὸ ἐνδιαφέρον μας διὰ τὴν δασικὴν λαογραφίαν. Διότι μέχρι τινός, ἀποτελεῖ αὕτη πηγὴν δασοϊστορικοῦ ὕλικου, ἐνίοτε δὲ, αἱ δασολογραφικαὶ εἰδήσεις συμπίπτουν πρὸς τὰς δασοϊστορικὰς, καὶ πολλάκις βοηθοῦν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν τελευτάων.

Ὅσοι ἐκ τῶν συναδέλφων δασολόγων, ἰδίᾳ τῆς ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας, θελήσουσιν νὰ ἐνδιαφερθοῦν διὰ μιᾶν τοιαύτην συλλεκτικὴν ἐργασίαν ἢ εὗρουσιν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον διὰ τὴν ἀσχολίαν αὐτήν, θὰ αἰσθανθοῦν μεγάλην ἠθικὴν ἱκανοποίησιν. Διότι ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα, ὅπως καὶ ἡ ἱστορικὴ, ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος ἀνασκαφῆς εἰς στρώματα παλαιότερων πολιτισμῶν. Ὅπως ὁ ἀρχαιολόγος, ἔτσι καὶ ὁ ἱστορικός καὶ ὁ λαογράφος, καθένας μὲ τὴν σκαπάνην του, φέρουν εἰς φῶς παλαιότερας μορφὰς πολιτισμῶν, διὰ τῶν ὁποίων διαπιστοῦται ἡ συνεχὴς καὶ ἀδιάπτωτος παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὸν χῶρον αὐτόν, τὸν ὅποιον ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἐποχῶν κατοικοῦμεν.

Δὲν πρέπει ὅμως ἐντεῦθεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ ἱστορικαὶ καὶ λαογραφικαὶ ἔρευναι ἀποτελοῦν εἶδος φυγῆς εἰς τὸ παρελθόν, τὸ ὅποιον κατ' εὐφημισμὸν ὀνομάζομεν «ὁ παλαιὸς καλὸς καιρὸς». Αἱ ἔρευναι αὗται ἀποτελοῦν γνωριμίαν μας μὲ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν καὶ φωτίζουν εἰς πλάτος καὶ εἰς βάθος τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Ὡστε ἀπαξιούντες νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰς παλαιότερας κοινωνικὰς μορφὰς, δὲν ἀποφεύγομεν ματαίαν παρελθοντολογίαν, ὅπως εἶναι δυνατόν νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς, ἀλλὰ πραγματοποιοῦμεν φυγὴν πρὸς τὸν ἐλάχισσονα κόπον καὶ δικαιοδοιοῦμεν τὴν ἀγωνσίαν μας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅμως περιφρονοῦμεν τὴν σύγχρονον ζωὴν, ἡ ὁποία περιέχει τὸν κάματον τῶν παρελθουσῶν γενεῶν καὶ ὑλοποιεῖ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἢ ἐλπίδα τῶν ἀνθρώπων.

ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΕΙΣΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α

Συγγράμματα γενικά.

Φιλολογικά. Κοινωνικά. Ιστορικά. Λαογραφικά.

- Ἀλεξοπούλου Νικολ.** Μεσαιωνική Πελοπόννησος, Ἀθήναι 1951.
Ἀμπελά Τιμολ. Ἱστορία τῆς νήσου Σύρου, Ἐρμούπολις 1874.
Βακαλοπούλου Ἀποστ. Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ (τόμ. Α-Β-Γ), Θεσσαλονίκη, 1960 - 68.
Βεντήρη Γεωργίου Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910 - 1920, Ἀθήναι 1970
Γέροντα Δημ. Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων. Τουρκοκρατία, Ἀθήναι 1969
Γιαννοπούλου Νικ. Τὰ Μετέωρα, Βόλος 1926
Γκιών Καρόλου Ἱστορία τῆς νήσου Σίφνου, Ἐρμούπολις 1876
Γούδα Ἀναστ. Βίοι παράλληλοι, τ. Α' (Κλήρος), Ἀθήναι 1872.
Γούναρη Ἀντ. Ἡ Κύθνος, Ἀθήναι 1938.
Δημαρᾶ Κ. Ὁ περιηγητισμός στὸν ἑλληνικὸ χᾶρο, Ἀθήναι 1968.
Ἐσσελιγκ Δ. Κ. Βυζάντιον καὶ βυζαντινὸς πολιτισμός, Ἀθήναι 1970.
Εὐαγγελίδου Τρ. Ἡ νῆσος Σέριφος κλπ., Ἐρμούπολις 1909.
Ζαλοκώστα Χρ. Τὸ περιβόλι τῶν θεῶν, Ἀθήναι 1944.
Καζαντζάκη Ν. Ἀγγλία, ἐκδ. Β', Ἀθήναι 1945.
Καμπούρογλου Δημ. Γρ. Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, τόμ. 3, Ἀθήναι 1969
» Μελέται καὶ ἔρευναι, Ἀθήναι 1923.
Καψάλη Γερ. Ὁ Ταῦγετος, Ἀθήναι 1948.
Κοικίνου Διον. Ἱστορία τῆς ἑλλην. Ἐπαναστάσεως (τ. 6) Ἀθήναι 1967
» Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, (τ. 2) Ἀθήναι 1970.
Κρυστάλλη Κώστα Τὰ πεζογραφήματα, Ἀθήναι 1948.
Κυριακίδου Ἐπαμ. Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ (τόμ. 2), Ἀθήναι 1892.
Λουκοπούλου Δημ. Ποιμενικά τῆς Ρούμελης, Ἀθήναι 1930.
» Στ' Ἀγραφα - Στὰ βουνὰ τοῦ Κατσαντάνη, Ἀθήναι 1930.
» Νεοελληνικὴ Μυθολογία, Ἀθήναι 1940.
Μαιρυγιάννη Στρατηγοῦ Ἀπομνημονεύματα, Ἀθήναι (ἄνευ χρονολογίας)
Μάουερ Γεωργ. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς (μικρὸν μέρος μετ. ὑπὸ Καραστάθη καὶ ἐξεδόθη), Ἀθήναι 1943.
Μαρκεζίνη Σπυρίδωνος Πολιτικὴ ἱστορία τῆς νεωτ. Ἑλλάδος (τ. 4), Ἀθήναι 1970.
Μελᾶ Ἰωάννου Ἱστορία τῆς νήσου Ἰκαρίας (τ. 2), Ἀθήναι 1956.
Μελᾶ Σπύρου Ὁ γέρος τοῦ Μοριά, Ἀθήναι 1957.
» Ματωμένα ράσα, Ἀθήναι 1955.
Μιχαηλίδη - Νουάρου Ἱστορία τῆς νήσου Καρπάθου (τ. 3), Ἀθήναι 1940-47
Μπίρη Κώστα Ἀρβανίτες, Ἀθήναι 1960.
Νάστου Κλεάνθη Καταφύγι Πιερίων, Θεσ/νίκη 1971.
Παναγιωτοπούλου Ι. Ἑλληνικοὶ ὀρίζοντες, Ἀθήναι 1940.
Παπαρρηγοπούλου Κων. Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, (τόμ. 8) Ἀθήναι 1925.
Πρεβελάκη Παντ. Τὸ χρονικὸ μιᾶς πολιτείας, Ἀθήναι 1942.
Πετσάλη Θ. - Διομήδη Οἱ Μαυρόλυκοι (τ. Γ'), Ἀθήναι 1968.
Σάθα Κωνσταντίνου Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθήναι 1961.
Σαραντῆ Σταμούλη Ἐλπ. Ἀπὸ τὴν Ἀνατολ. Θράκη, Ἀθήναι 1956.

- Σισιλιάνου Δημ.
Σκουζέ Παναγή
Σπυρομήλιου Στρατηγού
- Στάθη Γεωργίου
Τερτσέτη Γ.
- Τίρς (Thiersch) Φρ.
- Τσεβᾶ Γεωργ.
- Φιλιππίδη - Κωνσταντᾶ
Φίνλεϋ Γεωργ.
- Χατζηγιάκη Ἀλ.
Χριστοβασίλη Χρ.
Ψύλλα Ἰωάνν.
Ψυχογιού Κ -
Ποπολιάνου Σ.
Μουλᾶ Παναγ.
- Μπίρη Κώστα
- Νερούτσου Ι.
Νικολίτσα Γεωργ.
Οικονομοπούλου Ἀν.
- »
»
»
- Ὁμάδος δασολόγων
Παπασωτηρίου Ἰωάνν.
Παπαχρίστου Χαρ.
- Πασσαγιάννη Κώστα
Πρωῖου Ἰωάνν.
- Σαββίδη Γ.
- Σκλαβούνου Κ.
- Στεφάνου Ἀν.
- »
- Στεφάνου - Κοφινιώτη
Στρούκ (Adolph Struck).
»
- Παλαιὰ καὶ νέα Ἀθῆναι (τόμ. 3) Ἀθῆναι 1953-55.
Ἡμερολόγιο - Χρονικὸ (ἐπιμ. Βαλέτα), Ἀθῆναι 1948
Ἡ πολιορκία καὶ ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου, Ἀθῆναι (ἄνευ χρονολογίας).
Ἀπὸ τ' Ἀγραφα, Βόλος 1957.
Κολοκοτρώνη Θ. : Διήγησις συμβάντων τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, Ἀθῆναι 1934.
Περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν μέσων ἀνορθώσεως αὐτῆς (γαλλιστί), Λεωφία 1833 (ἐλληνικὴ μετάφρασις καὶ ἐκδοσις, Ἀθῆναι 1972).
Ἱστορία τῶν Ὀηθῶν καὶ τῆς Βοιωτίας (τ. 2), Ἀθῆναι 1928 - 29.
Γεωγραφία νεωτερικὴ περὶ Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1970.
Ἱστορία τῆς Τουρκοκρατίας καὶ Ἐνετοκρατίας, Ἀθῆναι 1958.
Τ' Ἀσπροπόταμο Πίνδου, Τρίκαλα 1946.
Διηγήματα τῆς Στάνης, Ἀθῆναι 1889.
Ἱστορία τῆς νήσου Κέας, Ἀθῆναι 1899-1920.
Ἡ Πάρος, Ἀθῆναι 1937.
Ρομαντικοὶ προσκυνητῆς (Περιηγήσεις κλπ.) Ἀθῆναι 1968.
Ἱστορία τοῦ Ἐθν. Μετσ. Πολυτεχνείου (Τεχν. Χρον.), Ἀθῆναι 1953 - 54.
Τὰ δάση τοῦ Δασαρχείου Λίμνης, Ἀθῆναι 1933.
Αἱ δασικαὶ μεταφοραὶ ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1933.
Κριτικὴ ἔρευνα ἐπὶ τῆς ρητινοκαλλιέργειας, Ἀθῆναι 1922.
Οἱ ὑδροπρίονες ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1926.
Ἡ δασοτεχνικὴ ἐργασία κλπ. Θεσ/νικὴ 1935.
Ἡ ἐξέλιξις τῆς δασοπονίας ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1966.
Ὁργανισμὸς τῆς Ὑπηρεσίας χειμάρρων, Ἀθῆναι 1936
Τὰ Μετέωρα (Καλαμπάκας), Τρίκαλα 1934.
Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν βασικῶν χαρακτήρων τῆς χωρικῆς οἰκονομίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1954
Σπάρτη - Μυστράς, Ἀθῆναι (ἄχρον.)
Ἐκθεσις πεπραγμένων ἀγροκτηπίου Τίρυνθος, Ἀθῆναι 1850.
Ὁ μιλῶνδος ποιητῆς καὶ ὁ συντ/χης τοπογράφος, Περιήγησις), Ἀθῆναι 1968.
Περὶ ἐξελίξεως τοῦ ξύλου ἐν τῇ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ, Ἀθῆναι 1925.
Αἱ δρυάδες τῶν ἀρχαίων καὶ τὰ δάση τῶν νεωτ. Ἑλλήνων, Ἀθῆναι 1935.
Κακοδιοικήσις - κομματικὸν κράτος (Ἀνάτ.), Ἀθῆναι 1951.
Ἡ δασοφυλακὴ ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1934.
Chalkidike, Wien 1907.
Makedonischen Niederlande, Serajevo 1908.

- Σωτηρίου Γ.
Τραχανῆ Λ.
Τσάμπαν (Chapman Esther)
Τσέκου Εὐαγγ.
- »
Τσιτσᾶ Σερ.
- »
»
Τσοποτοῦ Δ.
Ὑπουργ. Οἰκονομικῶν
Ὑπουργ. Συντονισμοῦ
- Φραγκίσκου Ἐμμ.
- Χλωροῦ Νικ.
- Χριστοδουλοπούλου Ἀντ.
»
»
Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν
»
- Χελδράϊχ Θ. - Μηλιαράκη
Χηνοπούλου Δημ.
Χλωροῦ Νικολ.
- Τὰ Μετέωρα (Καλαμπάκας), Ἀθῆναι 1933.
Τὸ διαχειριστικὸν σχέδιον Ρόδου, Ἀθῆναι (δακτυλ.)
Syprus trees and shrubs, Nicosia 1949.
Τεχνικὴ κλπ. ἐπισκόπησις τῆς δασικῆς μας νομοθεσίας, Ἀθῆναι 1927.
Σκέψεις γιὰ τὴ δασικὴ νομοθεσία μας, Γιάννινα 1935
Στὰ ἄγρια ὄρη καὶ ἀκαρπα ξύλα (τρίτη ἐκδ.), Ἀθῆναι 1955.
Δασικὴ Ἑλλάδα, Ἀθῆναι 1953.
Τ' Ἀγραφα τῆς Πίνδου, Ἀθῆναι 1967.
Γῆ καὶ γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας κλπ. Βόλος 1912
Ὁργανισμὸς τῆς Ὑπηρεσίας τῶν δασῶν κλπ. Φυλλάδιον Α' 1905, Φυλλάδιον Β' 1907
Μελέται καὶ Ἐκθέσεις Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἡπείρου, Ἰωάννινα 1959.
Δύο κατῆγοροι τοῦ γένους. Πίου καὶ Μπάρτολντυ (Περιηγ.), Ἀθῆναι 1968.
Περὶ διαχειρίσεως δασῶν καὶ περὶ τῶν διαχ. ὀργάνων Ἀνάκδ. 1883, Μερικὴ ἐκδοσις Ἀθῆναι 1933.
Τὰ ἐκ καστανέας δάση τοῦ Πηλίου, Βόλος 1925.
Ἡ δυνατότης αὐξήσεως τῆς δασικῆς παραγωγῆς κλπ. (ἀνάτ.) Ἀθῆναι 1952.
Τὰ ὄρενὰ ἐδάφη τῆς χώρας μας καὶ τὰ προβλήματα ἀξιοποιήσεως αὐτῶν (δακτυλογραφ.), Ἀθῆναι 1951.
Περὶ τροποποιήσεως τῶν δασικῶν νόμων (ν. ΒΡΕΒ), Ἀθῆναι 1893.
Ὁργανισμὸς τῆς Δασοκομικῆς Σχολῆς Βυτίνης (ν. ΤΟΓ), Ἀθῆναι 1896.
Τὰ δημόδη ὀνόματα τῶν φυτῶν, Ἀθῆναι 1925.
Ἡ ὄρενὴ οἰκονομία τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1959
Γενικὴ δασολογία, Ἀθῆναι 1891.

B

Συγγράμματα εἰδικά

- Βοτανικά. Γεωργικά. Δασικά. Ἐδαφοπονικά. Νομικά. Τεχνικά.
- Ἀβέρωφ Εὐαγγ. - Τσιτσᾶ Τὸ πληθυσμιακὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1923.
Ἀλεβιζάτου Μπάμπη Κράτος καὶ γεωργικὴ πολιτικὴ, Ἀθῆναι 1938.
Βλησίδη Θρασυβούλου Τὸ δάσος καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ, Ἀθῆναι 1923.
Δαμιανοῦ Κ. - Λάζου Ν. Ἡ δασικὴ ἐξέλιξις κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς Παλιγγενεσίας, Ἀθῆναι 1930.
Δαμιανοῦ Κ. Ρητίνη καὶ παράγωγα, Ἀθῆναι 1933.
Δημάδη Δ. Ἡ δασικὴ βλάστησις τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1916.
Διαπούλη Χαρ. Ἡ Ἑλληνικὴ χλωρίς (τόμ. 3), Ἀθῆναι 1939, 48, 49
Δρούβα Βασ. Ἡ καταστροφὴ τῶν δασῶν ἐκ πυρκαϊῶν, Ἀθῆναι 1934
Ἐλευθεριάδου Νικ. Γαῖαι καὶ δάση τῶν Ἰ. Μονῶν τοῦ Ἀγ. Ὁρους, Ἀθῆναι 1938.

Ζέρβα Παναγ.
Ζωγράφου Δημ.
 »
 »
Καββάδα Δημ.
 »
Καρατζίδου Μιχ.
Κατακουζηνού Δημ.
Κοκκίνη Ιωάνν.
 »
Κοντού Πέτρου
 »
 »
 »
 »
Κουρίλα Εύλογίου Λαυρ.
Μαλλιάνκα Νικ.
 »
Μακρή Ασ. - Γώγου
Μαραβελάκη Μαξ.
Μαριοπούλου Πέτρου
Μέγα Γεωργίου
Μηλίτση Γεωργίου
Μουλουπούλου Χρήστου
Μπαμπή Νικ.
Μπουσιού Στεφάνου
Osswald Kurt
 »
Πάνου Δημ.
Σαμίου Κωνστ.
 »
 »
 »
Σίνου Αλεξ.
 »
Σωτηροπούλου Χ.
 »
Τσέκου Εύαγγ.
 »
Υπουργείου Γεωργίας
 »
 »
 »
 »
 »

Τὰ κυνήγια στὴν Ἑλλάδα, Ἀθήναι 1947.
 Ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς γεωργίας (τόμ. 3), Ἀθήναι 1921-24.
 Ἱστορία τῆς γεωργ. ἐκπαιδεύσεως, Ἀθήναι 1937.
 Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ γεωργία, Ἀθ. 1937
 Βοτανικὸν καὶ φυτολογικὸν λεξικὸν (τόμ. 9) Ἀθήναι 1956.
 Ἡ χλωρίς τῆς Ἑλλάδος (τόμ. Α'), Θεσ/νίκη 1938
 Ὁ περὶ γαιῶν νόμος ἐν Τουρκίᾳ, Ἀθήναι 1915.
 Γίνεται βιώσιμος ἡ Ἑλλάς; Ἀθήναι 1946.
 Ἀπὸ ὅσα εἶδα καὶ οἶδα (ἐκδ. Ὑπουρ. Γεωργίας), Ἀθήναι (ἄχρον.).
 Δάση καὶ πολιτισμὸς, Ἀθήναι 1906.
 Ἑλληνικὴ Δασοκομία, Ἀθήναι 1921.
 Δασικὴ πολιτικὴ (τόμ. Α'), Ἀθήναι 1929.
 Δασικὴ ἐλληνικὴ Ἱστορία, Ἀθήναι 1929.
 Διαχειρίσεις ἐλλήν. δασῶν (1924) καὶ Δασικὴ Διαχειριστικὴ, Θεσ/νίκη 1938.
 Ἄθως κλπ., Α' Τὰ δασονομικά, Ἀθήναι 1935.
 Βασικοὶ στόχοι ἀναδιαρθρώσεως τῆς ἀγροδασικῆς πολιτικῆς, Ἀθήναι 1965.
 Δασικὴ Νομοθεσία, Ἀθήναι 1958.
 Γεωφυσικαὶ ἐρευναι ἐν Μακεδονίᾳ, Θεσ/νίκη 1926.
 Δασικὴ Διοίκησις, Ἀθήναι 1929.
 Θεσσαλικαὶ οἰκῆσεις, Ἀθήναι 1946.
 Ἀναγωγὴ τῶν πρεμνοφυῶν δασῶν κλπ., Ἀθήναι 1951
 Οἱ χεῖμαρροι τῆς παλ. Ἑλλάδος, Θεσ/νίκη 1929.
 Σαπωνοποιεῖα, Ἀθήναι 1957.
 Ἐφηρμοσμένη δασοπονία, Ἀθήναι 1968.
 Geologische Geschichte von Griechisch - Nordmakedonien (ἐκδ. Ὑπ. Ἐθν. Οἰκονομίας) Ἀθ. 1938
 Ἡ ὄρεινὴ ὑπαιθρος, Ἀθήναι 1957.
 Εἰκόνες ἐκ τῶν ἐλληνικῶν δασῶν, Ἀθήναι 1900.
 Τὰ δάση καὶ ἡ Ἑλλάς, Ἀθήναι 1905.
 Τὸ μέλλον τῶν ἐλληνικῶν δασῶν, Ἀθήναι 1908.
 Τὰ δάση τῆς Κεφαλληνίας, Ἀθήναι 1908.
 Ἡ γεωγραφικὴ ἐνότης τοῦ ἐλλήν. χώρου (τ. Α'), Ἀθήναι 1945.
 Ἡ βυρσοδεψία καὶ αἱ πρῶται ὕλαι τοῦ βυρσοδέψου, Θεσσαλονίκη 1933.
 Τεχνικὴ, οἰκονομικὴ καὶ νομικὴ ἐπισκόπησις τῆς δασικῆς μας Νομοθεσίας, Ἀθήναι 1927.
 Σκέψεις γιὰ τὴ δασικὴ Νομοθεσία μας, Ἰωάννινα 1935
 Ὁ Ἰδρυτικὸς νόμος 853, 1917.
 Περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Ὑπ. Γεωργίας, Α.Ν. 574/1936, 1937.
 Περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Ὑπ. Γεωργίας, Β.Δ. ὑπ. ἀριθ.4 1961.
 Δασικὴ Νομοθεσία, 1920.
 Οἱ δασικοὶ κώδικες, νόμος 2939, ν. 3077, ν. 4173,

Υπουργείου Γεωργίας Ν.Δ. 86/1969.
 » Πίνακες κατανομῆς τῶν δασῶν τῆς Ἑλλάδος, 1964.
Υπουργ. Ἐθν. Οἰκονομ. Δασικὴ Νομοθεσία, Ἀθήναι 1915.
Υπουργ. Οἰκονομικῶν Ὄργανισμὸς τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας (ν. ΧΙΓ), Ἀθήναι 1877.
 » Ὄργανισμὸς τῆς Δασονομικῆς Ὑπηρεσίας (Β. Δ.), Ἀθήναι 1879.
 »

Γ

Μονογραφίαι. Φυλλάδια. Δοκίμια. Ἀνάτυπα, Μελέται. Διατριβαί.
Ἀγγέλου Ἄλκη Ὁ Πουκεβίλ καὶ ἡ Ἑλλάδα του (τόμ. Περιηγήσεις), Ἀθήναι 1968.
Βάθη Ἀθαν. Μηχανοποιήσις τῶν ἀναδασωτικῶν ἐργασιῶν, Ἀθήναι 1969.
Βασματζίδη Χρ. Ἡ τραγικὴ θέσις τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν (πολυγραφ.) Ἀθήναι 1951
Γεωργοπούλου Ἄν. Τὸ κηπευτικὸν δάσος καὶ ἡ μέθοδος ἐλέγχου, Θεσσαλονίκη (ἄχρον.)
Γρίσπου Παν. Φυτῶν. ἔρευνα τῶν Κυκλάδων νήσων (ἀνάτ.), Ἀθήναι 1964.
 » Ἡ δασικὴ φυσιογνωμία τῶν Κυκλάδων (ἀνάτ.), Ἀθήναι 1968.
 » Τὸ Σφακιανὸν κυπαρισσοδάσος (ἀνάτ.), Ἀθήναι, 1968
Δαμιανοῦ Κων. Τὰ δάση τῆς Ἠπείρου, Ἀθήναι 1914.
 » Τὰ δάση τῆς Μακεδονίας, Ἀθήναι 1929.
Δέφνερ Μιχαήλ Ὀδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Δυτ. Κρήτην, Ἀθήναι 1928.
 » Ἡ χλωρίς τῆς Τσακωνίας, Ἀθήναι 1922.
Δρούλια Λουκίας Ὁ Σπὸν καὶ ἄλλοι ξένοι στὴν Ἑλλάδα (τ. Περιηγήσεις), Ἀθήναι 1968.
Ἐλευθεριάδου Νικ. Γαῖαι καὶ δάση τῶν Ἰ. Μονῶν τοῦ Ἀγ. Ὄρους, Ἀθήναι 1938.
Εὐελπίδη Χρυσοῦ Τὰ δάση εἰς τὰ Βαλκάνια, Ἀθήναι 1930.
Ζέρβα Παναγ. Τὰ ἐλληνικὰ δάση, Ἀθήναι 1932.
Ζερλέντη Κωνστ. Συμβολὴ εἰς τὴν φυτογεωγραφίαν τῶν Κυκλάδων, Ἀθήναι 1952.
Ζωγράφου Δημ. Ἡ κοινωνία καὶ ἡ γεωργία - Ἡ γεωργία κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, Ἀθήναι 1931.
Κοκκίνη Ἰωάν. Κατασκευὴ ἀπεστερωμένων στρωτήρων, Ἀθήναι 1929
Κοντοῦ Πέτρου Δασικὴ πολιτικὴ ἰδέα ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1910
 » Ἡ δασολογία ὡς ἀρχαία ἐλληνικὴ ἐπιστήμη (Ἀντιφάνησις), Ἀθήναι 1930.
 » Δασικὴ πολιτικὴ (εἰσήγησις εἰς τὴν Ἀκαδ. Ἀθηνῶν), Ἀθήναι 1935.
Κοσσενάκη Γεωργ. Τὸ κηπευτικὸν δάσος, Ἀθήναι 1931.
 » Πίνακες παραγωγῆς πρεμνοφυοῦς δρυὸς κλπ. Ἀθήναι 1939
Κοφινιώτου Ἀναστ. Δάση καὶ χεῖμαρροι, Ἀθήναι 1935.

- Κοφινιώτου - Στεφάνου** 'Η δασοφυλακή, 'Αθήναι 1934.
βλ. Στεφάνου-Κοφινιώτη
Κουλαϊδή Ν. Διαχειριστικόν σχέδιον Καρπάθου, (δακτυλογρ.)
Κυριακού Γεωργ. 'Η δασική πολιτική άλλοτε και τώρα, 'Αθήναι 1940
Λιακάκου 'Ελευθ. 'Εγκόλπιον δασικόν 'Ημερολόγιον, 'Αθήναι 1936.
Λάζου Νικ. Τὰ δημόσια δάση τῆς 'Ελλάδος, 'Αθήναι 1929.
 » Τὰ δάση τῆς Θεσσαλίας καὶ 'Ηπείρου, 'Αθήναι 1955.
Λισμάνη - Μαρκοπούλου Δασικόν 'Ημερολόγιον, 'Αθήναι 1926.
Λισμάνη Μιχ. Αἱ ἐκχερσώσεις τοῦ δασικοῦ ἐδάφους κλπ. 'Αθήναι, 1926
 » Δασονομικαὶ Μελέται, 'Αθήναι 1897.
Μαργαροπούλου Παν. 'Η ὕδατινὴ διάβρωσις καὶ τὸ χειμάρ. φαινόμενον, 'Αθήναι 1963.
Μεταξᾶ Νικ. Οἱ διαβρώσεις στὴν 'Ελλάδα, 'Αθήναι 1953.
 » 'Η διάβρωσις, οἱ χειμάρροι κλπ., 'Αθήναι 1953.
Μιχοπούλου Γεωργ. 'Η ἐπέμβασις τοῦ κράτους ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν ἰδιωτικῶν δασῶν, 'Αθήναι 1928.

Δ

Δελτία. 'Επετηρίδες. 'Ημερολόγια. 'Αρχεῖα.

(Χρησιμοποιηθέντα στοιχεῖα. Μελέται, ἄρθρα κλπ.)

- Δελτίον 'Ελλην. Γεωγραφικῆς 'Εταιρίας (1932 - 1951) τεύχ. 10ον **Γ. Βορέαδου** «Αἱ ἡπειρογενετικαὶ κινήσεις εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου κλπ.»
 Δελτίον Γεωργικῶν τῆς 'Ελλην. Γεωργικῆς 'Εταιρίας. **Α. Γεωργακόπουλου** «Ροῦς ὁ βαφικὸς, κν. σουμάκι καὶ Ρ. ὁ βυρσοδεψικὸς, κν. ρούδι» (τ. 9ον, τόμ. 28ος)
Δρος L Adametz (τοῦ Παν. Βιέννης) «Μέσα καὶ τρόποι βελτιώσεως τῆς κτηνοτροφίας τῆς 'Ελλάδος» III αἰγοτροφία. (Μελέτη συνταχθεῖσα αἰτήσῃ τῆς Α.Τ.Ε.). Τεύχ. 10ον, τόμ. 28ος.
 Δελτίον Γεωργικῶν τοῦ 'Υπουργείου Γεωργίας. Τεύχ. 1ον, 1938 **'Ιωάν. Τσβορύνιν** καὶ **Δημ. Κατακουζηνού**. «Περὶ τῶν ἀλατούχων ἐδαφῶν τῆς πεδιάδος Θεσσαλονίκης» (σελ. 55 - 135).
 Τεύχος 4ον (1950) **'Ιωάν. Τσουμῆ** «'Ο ἀγὼν κατὰ τῆς διαβρώσεως τοῦ ἐδάφους (σ. 1 - 9). Τεύχ. 8ον (1954) «Διευθέτησις χειμάρρων καὶ βελτιώσεις βοσκοτόπων» (σ. 129).
 «Δελτίον τριμηνιαῖον, Τὸ Δάσος» **Δημ. Γκίκα**, «'Αναδρομὴ καὶ προοπτικαὶ ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν δασῶν». τεύχ. 49 - 51 (1970). **Δημοσθένη Σιδερίδη** «Δασολογικὴ ἔρευνα καὶ ταχύρρυθμος ἀνάπτυξις τῆς δασοπονίας». 'Ο συγγρ. ὁμιλεῖ περὶ τῆς κύψιστης ἀνάγκης τῆς ἀπογραφῆς τῶν δασῶν καὶ τάσσεται ἐναντίον τῆς ἀναστολῆς τῆς ἀπογραφῆς (σ. 23 - 30).
 Δελτίον Δασικῶν Πληροφοριῶν. Τεύχ. 7ον 'Οκτ. 1964 «Δάσος καὶ αἰγοτροφία». Τεύχ. 18 - 19, ἔτος 1970 «Καθολικὴ δασικὴ ἀνάπτυξις», ἐπιτεύγματα μιᾶς τριετίας.
 Δελτίον ἐβδομαδιαῖον ἐνημερωτικὸν τοῦ Τ.Ε.Ε., τεύχη ἔτ. 1971. Εἰκόνες ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἑλληνικὴν 'Επανάστασιν τοῦ 1821.

'Ημερολόγια

- Δασικόν** τοῦ 1926 (Π. Μαρκοπούλου καὶ Μ. Λισμάνη).
'Αν. Οικονομοπούλου καθ. 'Ανωτ. Δασολ. Σχολῆς «Περὶ ρητινεύσεως τῆς

χαλεπίου πύκνης». Μελέτη μετὰ πρωτοτύπων πειραματικῶν μεθόδων ρητινεύσεως (σελ. 650 - 661).

'Εγκόλπιον τοῦ 1936 ('Ελευθ. Λιακάκου). Δημοσιεύεται «Πίναξ συγγραμμάτων καὶ μελετῶν δημοσιευθεισῶν ὑπὸ 'Ελλήνων δασολόγων» ἀπὸ τοῦ ἔτους 1869 μέχρι τοῦ 1935. Δυστυχῶς ὁ Πίναξ οὔτε πλήρης εἶναι οὔτε ἡ ἀναγραφὴ τῶν δημοσιευμάτων ἐκπληροῦ τὰς βιβλιογραφικὰς ἀπαιτήσεις.

'Αττικόν τοῦ 1888 ('Ασωπίου). Πληροφορίαι δι' ἐκτεταμένους ἐμπρησμοὺς δασῶν κατὰ τὸ θέρος, τοῦ 1887.

'Ηπειρωτικόν «'Η Δωδώνη» (Γεωργ. Γάγαρη). 'Ετος Α' 1896. 'Ιδιαιτέρως ἐνδιαφέροντα ἄρθρα: «Οἱ Τσάμηδες (Θεσπρωτοί), (σ. 73 - 79). «'Ιστορικὴ καὶ γεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου» (σ. 115 - 133). Βοτανολογογραφικαὶ εἰδήσεις (σ. 119 - 120).

'Ετος Β' (1899). 'Ενδιαφέρον ἄρθρον «'Η Χειμάρρα» (σ. 21 - 26).

'Ομοιον «Ζαγοριὰ - Δρόπολις - Λιούτζη - 'Αργυρόκαστρον» (σ. 44 - 50). 'Ιδιαιτέρως ἐνδιαφέρον χρονικὸν τοῦ ἱατροῦ 'Ιωαννίνων **Γ.Κ. Σταυρίδη**, περιγράφοντος «κυνήγιον αἰγάγρου» εἰς τὸ δάσος Βάλια Κάλτνα τῆς περιοχῆς Φλαμπουραρίου (σ. 115-126).

Μεγάλης 'Ελλάδος (Γεώργιος Δροσίνης). 'Ετος Α' (1922) **Δημοσθ. Οικονομίδη** «Τὰ παρχάρια» (σ. 375 - 386) ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα μελέτη ἀναφερομένη εἰς τοὺς ὄρεινους βοσκοτόπους τοῦ Πόντου (περιοχὴ Τραπεζοῦντος) χρησιμοποιουμένους καὶ ὡς θερέτρων. **Π. Α. Φουρίκη** «Περὶ τοῦ Σουλίου τῆς 'Ηπείρου» (σ. 404-420) μελέτη εἰς τὴν ὅποιαν παρέχεται ἡ ἐρμηνεία τῆς λέξεως.

'Ετος Β' (1923) **Θεοδώρου Βελλιανίτου** «Τὰ 'Ιωάννινα» (σ. 231-251) ἀξιόλογος μονογραφία διὰ τὴν πόλιν ἐπὶ τουρκοκρατίας.

'Ετος Θ' (1929) **Δημ. Οικονομίδη** 'Εκ τῆς λαογραφίας τοῦ Πόντου (σ. 363-368).

'Ετος Ι' (1931) **Ν. Δ. Λουκοπούλου** «Βαρδοῦσια» (251 - 265), ὄρεονομικὴ βιογραφία.

'Ετος ΙΑ' (1932) **Κ. Καιροφύλλα** «'Η Ζάκυνθος ὅπως τὴν εἶδαν οἱ περιηγηταὶ (σ. 155 - 180). **Γ. Σωτηριάδου** «Τὸ Μακεδονικὸν Δῖον καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῶν Γότθων παρὰ τὸν 'Ολυμπον» (σ. 445 - 471).

'Ετος ΙΔ' (1935) Δημ. Λουκοπούλου «Τὸ Ζάλογγο» (σ. 113 - 130).

Περιοδικὸν Φιλολογικῶν Συλλόγου «Παρνασσός», ἔτος 1890. Νικ. Χλωροῦ : «'Η δασολογικὴ δραστηριότης τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων» ('Αναδ. ἐν Δασ. Ζωῆ, τεύχ. 1ον). Δρος **Θεοδ. Χελδράιχ**: «'Η χλωρίς τῆς Αἰγίνης» ἔτος 1898. ('Επετ. ἔτους Β'), (σ. 265 - 231).

Byzantinisch - Neugriechische Jahrbucher von Nikos Bees: Athen 1960.

Π. Ν. Γρίσπου: «'Η διαχείρισις τῶν δασῶν καστανιαῖς στὸ 'Αγ. 'Ορος» (σ. 9 - 15). Τοῦ αὐτοῦ: «Πραγμαστικαὶ παρατηρήσεις στὸν Πουλολόγο» (σ. 16-17). Texte und Forschungen zur Byzantinisch - Neugriechischen Philologie von Nikos Bees.

Ν. Β. Βλάχου: «Τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ 'Ανατολ. Ζητήματος» 1878 - 1908 (Nr. 16).

Μ. Β. Σακελλαρίου: «'Η Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν τουρκοκρατίαν 1715 - 1821» (Nr. 33).

Φάνη Μιχαλοπούλου: «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς» (Nr. 43).

'Επετηρίς 'Εταιρίας Κυκλαδικῶν Μελετῶν

Τόμ. Α' (ἔτος Α', 1961) **Χαρ. Διαπούλη**: «'Ενδημικὰ φυτὰ τῶν Κυκλάδων νήσων» (σ. 159 - 174). **Δημ. Πασχάλη**: «Κατάκτησις τῶν Κυκλάδων ὑπὸ τῶν Τούρκων» (σ. 215 - 233), τοῦ αὐτοῦ «Αἱ Κυκλάδες ὑπὸ τοὺς Ρώσους» (σ. 234 - 292)

Τόμ. Β' (έτος Β', 1962) του αυτού «Τουρκοκρατούμενοι Κυκλάδες κ.λ.π.» (σ. 36 - 90), του αυτού «Αι Κυκλάδες επί Καποδιστρίου» (σ. 575 - 696).

Τόμ. Γ' (έτος Γ', 1963) του αυτού «Βοσβόδα, Κοτσαμπάσηδες κλπ.» (σ. 325 - 352).

Τόμ. Ε' (έτος Ε', 1965), του αυτού «Κάστρα, πύργοι, βίγλαι εν "Ανδρω» (σ. 362 - 428). **Ίωάν. Θωμοπούλου:** «Μελέτη τοπωνυμική τής νήσου Κέας» (σ. 167 - 345).

Τόμ. Δ' (έτος Δ', 1964) **Π. Γρίσπου.** «Έρευνα φυτωνυμική των Κυκλάδων νήσων» (σ. 543 - 594).

Τόμ. Ε' (έτος Ε' 1966) του αυτού «Η δασική φυσιολογία των Κυκλαδικών νήσων» (σ. 497 - 544). **Γ. Χατζηκώστα:** «Από την ιστορίαν των Κυκλάδων κ.λ.π.» (σ. 769 - 773).

Τόμ. ΣΤ' (έτος ΣΤ', 1967) **Άνδρ. Δρακάκη:** «Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας κλπ.» (σ. 63 - 492).

Τόμ. Α' (έτος Α', 1961) **Κ. Χαρτοφυλακίδη:** «Ιστορικά ανέκδοτα Κέας» (σ. 153 - 233).

Έπετηρίς Καλαβρύτων 1969 Λουκίας Δρούλια: «Η οικογένεια Ζαΐμη ως τα 1840», **Χρ. Ζαφειροπούλου:** «Οι κοτσαμπάσηδες τής 'Αχαΐας».

Άρχεϊον Εύβοϊκών μελετών: «Έταιρίας Εύβοϊκών σπουδών» 'Αθ. 1970, τόμ. ΙΣΤ', **Δημ. Τριανταφυλλοπούλου:** «Η μεσαιωνική Χαλκίδα κλπ.», **Άγγ. Φουριώτη:** «Η Εύβοια ως τον Ζ' π. Χ. αιώνα», **Άν. Παπαποστόλου:** «Η γλώσσα Αϊδηψού - 'Ιστιαίας». **Χρυσ. Θέμελη:** «Περί 'Ιστιαίας - Ξηροχωρίου».

Βιβλιοθήκη Βουλής των 'Ελλήνων: «Άρχέτυπα και εκδόσεις του ΙΕ' και ΙΣΤ' αιώνας». Τόμ. Α', 'Αθήναι 1971.

Όλύμπια: Έκθεσις εκδιδόμενη κατά τετραετίαν επί των γενικών διαγωνισμών, αρχής γενομένης από του έτους 1860. Η δευτέρα κλάσις των εκθεμάτων περιλαμβάνει δασικά, κυνηγετικά και άλιευτικά προϊόντα.

Ε

Περιοδικά. Έφημερίδες. Χρονικά κλπ.

Ν. Άγροτική Έπιθεώρηση: Έτος Α' (1947) **Άσημ. Μακρή** Τμημ. δασών: «Δάση και αιγοτροφία» (τ. 5ον, σ. 163 - 168). Υποστηρίζεται ή γνωστή υπηρεσιακή θέσις έναντι τής αιγός. Τό ιδιαίτερον είναι ότι αποκρούεται ή εμφάνισις μη ειδικών (μη δασοπόνων) ενδιαφερομένων δια την εντός του δάσους αιγοτροφίαν, οι όποιοι ούτω υπεισέρχονται εις άλλότρια έργα των ειδικών και υπευθύνων δασοπόνων.

Κυπ. Κέδρος Δασολόγος (τ. 6 - 7, σ. 212 - 219). Ούτος συμπληρών και επεξηγών όμότιπλον άρθρον του δημοσιευθέν εις τό 1ον τεύχος τής Α. Ε. αποδεικνύει ότι τό μέτρον απαγορεύσεως τής αιγοβοσκίης εκ των δασών είναι μονομερές, προορισμένον να επιφέρει ζημίαν εις την ένθ. οικονομίαν, χωρίς να επιφέρει ωφέλειαν εις τά δάση έφ' όσον τά τελευταία διαχειρίζονται κατά τά 98% προς παραγωγήν καυσίμου ξύλου και μόνον 2% προς παραγωγήν τεχνικού ξύλου. Έπειδή δε τά εις καύσ. ξύλον λήμματα είναι άνώτερα των παραγωγικών δυνάμεων του δάσους, τούτο θα έξακολουθήση να καταστρέφεται και μετά την απομάκρυνσιν τής αιγός. Αντικρούεται επίσης ή θέσις του Μακρή περι συνεργασίας των κατ' είδος έδαφοπόνων προς διαχωρισμόν των έδαφών εις γεωργικά, δασικά και λιβαδοπονικά, με την παρατήρησιν ότι τό θέμα άπαιτεί όλόπλευρον μελέτην και ότι

ή διάσπασίς του εις μερικώτερα θέματα και ή άπομόνωσις ενός εκάστου ούδέν έχει να προσφέρει.

Κ. Γ. Μιχαήλ Δικηγόρος (έτος Β', 1948) τεύχ. 1 - 2 σελ. 1 - 7. 'Ο άρθρογράφος, καιτοι μη ών έδαφοπόνος, παρεμβαίνει εις την συζήτησιν με άξιοπροσέκτους παρατηρήσεις. Τό ιδιαίτερον τής άρθρογραφίας του είναι ότι ζητεί ή Δασ. Ύπηρεσία να περιλάβη εις τά ενδιαφέροντά της την νομαδικήν και την χωρικήν κτηνοτροφίαν. Και ζητεί άκόμη όπως ή δασοπονία προσέξη και τον όρειον άγρότην δια να τον καταστήση εύπορώτερον.

Στάθη Πανάγου γεωπόνου. «Τά προβλήματα τής όρεινης μας οικονομίας» έτος Β' (1948), τεύχ. 5ον. Έξεδόθη και άνάτυπον σελ. 16. Πρόκειται περι συμβολής εις την μελέτην τής όρεινης οικονομίας. Έξετάζονται, αι παραγωγικά δυνάμεις και αι μορφαι των εκμεταλλεύσεων (γεωργία, κτηνοτροφία, δάση). Αί σχέσεις των διαφόρων μορφών εκμεταλλεύσεως. Και παραλλήλως, ή διάβρωσις των έδαφών και ή εκμετάλλευσις των υδάτων, τέλος δε, ή δημογραφική, κοινωνική και οικονομική κατάστασις του όρεινου πληθυσμού.

Παν. Γρίσπου: Έτος Γ' (1951) τεύχη 11 - 12 (59 - 60) «Η αναδιοργάνωσις τής Δασ. Ύπηρεσίας κατά τό σχέδιον τής Άμερικ. Οίκον. Άποστολής (σελ. 428 - 432). Του αυτού, έτος ΣΤ' (1952) τεύχος 3 (63) «Η αναδιοργάνωσις τής Δασ. Ύπηρεσίας κατά τό σχέδιον του Ύπουργ. Γεωργίας (σελ. 115 - 117).

Χρυσού Εύελπίδη Έτος ΣΤ' (1952), τεύχος 1ον (61) «Τά προβλήματα τής ελληνικής γεωργίας και ή αναδιοργάνωσις των Ύπηρεσιών του Ύπουργείου Γεωργίας». Ο συγγρ. με την μεγάλην του προσωπικότητα, την ειδικότητα ως γεωπόνου και τό κύρος του ως Ύπουργού των Οικονομικών, προτείνει ριζικά οργανωτικας μεταβολάς και επιφέρει βαθείας τομας εις τον οργανισμόν του Ύπουργείου Γεωργίας, αι όποιαι διαμορφώνουν νεαν κατάστασιν εις την δασικήν Ύπηρεσίαν. Ούτω ή βελτίωσις δασικών βοσκών περιλαμβάνεται εις τό τμήμα βελτιώσεως βοσκών και εντάσσεται εις την Διεύθυνσιν Κτηνοτροφίας. Εις την αυτην Διεύθυνσιν υπάγεται και τό Γραφείον Θήρας. Τά δάση γενικώς τάσσονται εις Β' Δ/σιν Γεωργικών Βιομηχανικών, ή δε γ' Δ/σιν Δασών περιλαμβάνει 4 τμήματα, ήτοι 'Ιδιωτικών Δασών, Δημοσίων Δασών, Χειμάρρων και 'Οδοποιίας.

Τεύχος 65 - 66 (σ. 211 - 217). Τής Συντάξεως «Η αναδιοργάνωσις τής δασικής Ύπηρεσίας». Εις τό άρθρον, υπό μορφήν κρίσεων και συμπερασμάτων, περιλαμβάνονται τά θέματα «Άνάγκη αναθεωρήσεως τής δασοπολιτικής», «Η άνασυγκρότησις τής δημοσίας και ιδιωτικής δασοπονίας». «Η άνασυγκρότησις τής δασικής διοικήσεως». «Τό σχέδιο αναδιοργάνωσεως που καθήρτισε ή Δασ. Ύπηρεσία». Έν συνεχεία καταχωρείται «Άπάντησις εις τον κ. Χρ. Εύελπίδη» επί των προτάσεών του, εκ μερους του Συνδέσμου Δασοπόνων 'Αθηνών.

Ταύτα συνέβαινον έν έτει 1952. Αι προτάσεις Εύελπίδη ήρχισαν τιθέμεναι εις έφαρμογήν από του 1972, ήτοι μετά 20ετίαν.

Έτος Ζ' (1953), τεύχ. 8 (80ον) **Πάνου Γρίσπου** «Ο ρετινάρης που καταστρέφει» (σ. 309 - 310). (Τεύχος 9 - 10/81 - 82) κύριον άρθρον τής Συντάξεως: «Η κραυγή του δάσους» (σ. 351 - 352). **Τάκη Καρρά:** «Μία άπάντησις» (σ. 359 - 361).

Έτος Η' (1954) **Άνδρέα Τσαπάρα:** «Γενική τοποθέτησις του δασ. προβλήματος τής χώρας» (τεύχη 4, 5, 6, 7, 8).

(Τεύχος 10 / 94) **Έσπ. Σταυροπούλου:** «Η άνασυγκρότησις τής οικονομίας των όρεινων και ή βελτίωσις τής διαβιώσεώς των» (σ. 399 - 407).

Έτος 11ον (1957). **Άθ. Παντέκη:** «Τό πρόβλημα τής όρεινης μας οικονομίας». Συνέχεια εις τά τεύχη 128, 131 - 32.

Έτος 14ον (1960). **Π. Γρίσπου:** «Η επιβίωσις τής παραδόσεως» (τεύχ-

8/164). **Αν. Στεφάνου**: 'Απάντησις (τ. 166, σ. 506 - 508). Είς τὸ αὐτὸ τεύχος **Π. Γρίσου**: «'Ενα τρομακτικὸν ποσοστὸν» (σ. 509 - 512).

«**Τ' ΑΘΗΝΑ-Ι-ΚΑ**» Τριμηνιαῖον Περιοδικὸν τοῦ Συλλόγου τῶν Ἀθηναίων (1955 - 1972).

Γέροντα Δημ.: «'Η Στακτοθήκη» (τεύχος 3ον). Τοῦ αὐτοῦ «'Εκ τοῦ ἐθιμικοῦ Δικαίου τῶν τουρκοκρατουμένων Ἀθηνῶν» (τ. 21).

Μπῆρη Κώστα: «Τὰ Ἀττικὰ τοῦ Ἑβλιγιᾶ Τσελεπῆ» (τ. 6ον).

Κοζύρη Θ.: «Περὶ τῶν γαιοκτητικῶν συνθηκῶν τῆς τουρκοκρατίας» (τ. 21).

Preidl F. X.: «'Αναμνήσεις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τῶν ἐτῶν 1833 - 35» (τ. 30, 31 - 32).

Παπαδοπούλου - Βρετοῦ: «Αἱ Ἀθῆναι τοῦ 1860» (τ. 42, 43).

Γρίσου Παν.: «Τὸ πράσινον τῶν Ἀθηνῶν» (τ. 45).

Τοῦ αὐτοῦ: «Τὸ δάσος τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν» (τ. 46).

«**ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΔΑΣΙΚΗ**» Μηνιαῖον Περιοδικόν, 1925 - 1931. Εἰς τὰ τεύχη τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐδημοσιεύθη ὁλόκληρος ἡ «Δασικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία» τοῦ Π. Κοντοῦ ἡ ὁποία ἐκυκλοφόρησε τὸ 1929 καὶ ὡς αὐτοτελὲς βιβλίον.

«**ΔΑΣΟΠΟΝΙΚΑ**», Μηνιαῖον Περιοδικόν 1956 - 1957.

Τῆς Συντάξεως: «'Εκλιπόντες ἡγέται τῆς Δασ. Ὑπηρεσίας» (τ. 4ον, σ. 18).

Κοφινιώτη Αν.: «Σύντομη Ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν δασικῶν περιοδικῶν» (τ. 7ον). Τοῦ αὐτοῦ: «Εὐγένιος Ὀριγώνης, μετὰ κλισὴ» (τ. 16 - 17).

«**ΤΟ ΔΑΣΟΣ**», τριμηνιαῖον περιοδικὸν ἐκδιδομένον ὑπὸ τῆς Δασ. Ὑπηρεσίας. Ἀθῆναι 1947 - 1957.

'Ἔτος Α (1947) **Αν. Οἰκονομοπούλου**, καθηγ. δασολογίας: «'Η σημερινὴ θέσις τῆς ἐθνικῆς δασοπονίας». Ὀμιλία εἰς τὸν ροταριανὸν ὁμιλον Θεσ/νίκης τὴν 28-1-1947 περίληψις τῆς ἱστορικῆς μελέτης του: «'Η ἐξέλιξις τῆς δασοπονίας ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλάδι». Διὰ τῆς ὁμιλίας διασαφηνίζονται ἑνὰ σημεῖα τῆς μελέτης τὰ ὁποῖα εἰς τὴν τελευταίαν παρέμενον σκοτεινὰ (τεύχος 4ον).

'Ἔτος Β (1948): «'Η πρώτη σύνοδος τῆς Μεσογειακῆς Δασικῆς Ὑποεπιτροπῆς τοῦ F. A. O. (τεύχος 6 - 7).

'Ἔτος Γ (1949): «'Η ἐν Ἀθῆναις κατ' Ὀκτώβριον 1949 σύσκεψις τῶν δασολόγων ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ προγράμματος τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς Βοηθείας διὰ τὴν Ἑλλάδα» (τεύχος 11 - 12).

'Ἔτος 1952, τεύχ. 20ὸν «Τὸ Μεσογειακὸν δασικὸν Συνέδριον Κων/λεως», Ἐκθέσεις τῶν Τούρκων δασολόγων Fehim Firat καὶ Selaheddin Jual.

'Ἔτος 1954 (τεύχη 25 - 28): «Τὸ IV δασικὸν Συνέδριον τῶν παραμεσογείων χωρῶν».

Ἰωάν. Κοκκίνη: «'Απὸ ὅ,τι οἶδα καὶ εἶδα» (τεύχη 10, 22, 23 - 24).

Α. Λιάννη: «'Η κλαδονομία τοῦ δρυοδάσους τῆς Ροδόπης» (τεύχη 13 - 16).

Γ. Κοσσενάκη: «'Η ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς δασικῆς Νομοθεσίας ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1926» (τεύχ. 19 β τρίμηνον 1952).

Πάνου Γρίσου: «Τὰ δάση τῆς Κύπρου» (τ. 21 α' τρίμηνον 1953).

Αντ. Χριστοδουλοπούλου: «Αἱ ἀναδασώσεις ἐν Κύπρῳ» (τ. 21 α' τρίμ. 1953).

Δημ. Θαλασσινοῦ: «'Απολογισμὸς κρατικῆς ἐκμεταλλεύσεως δασῶν» (τ. 29/1952).

Πάνου Μαργαροπούλου: «Τὸ πρῶτον διεθνὲς δασικὸν Συνέδριον ἐπὶ τῶν δασικῶν βοσκῶν» (τ. 23 - 24).

«**ΕΡΕΥΝΑ**» Μηνιαῖα Ἐπιθεώρησις Μακεδονίας - Θράκης. Ἐδρα ἐν Καβάλλᾳ.

Χρ. Μουλοπούλου καθηγ. δασολογίας. «Διὰ νὰ ἔχωμεν ἐπάρκειαν ξυλείας» (τεύχ. 19 Αὐγ. 1953). Ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει ὅτι ἡ παραγωγή τῶν ἑλληνικῶν

δασῶν εἰς τεχνικὸν ξύλον δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ 1.000.000 κ.μ. ἐτησίως καὶ ἡ χώρα νὰ ἀποκτήσῃ αὐτάρκειαν.

«**ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΔΑΣΙΚΗ ΜΗΝΙΑΙΑ**». Ἐν Ἀθῆναις 1931 - 1932.

Ἀνδριανοπούλου Ἀντ.: «Μηχανικοὶ ἢ δασολόγοι διὰ τὴν διεθέτησιν τῶν χειμάρρων» (τ. 1ον, σ. 3 - 9).

Στεφάνου Αν.: «Τεχνητὰ ἀναδασώσεις», τ. 7ον (147 - 157), τ. 9ον (σ. 198 - 207), τ. 10ον (σ. 241 - 246).

«**ΕΣΤΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ**» Μηνιαῖα Ἐπιθεώρησις 1952 - 1972 (Ἰωάννινα).

Γρίσου Πάνου: «Τὸ κουρὶ στὴν Ἠπειρο». Ἔτος Α (1952), τεύχη 2 καὶ 3.

Σκαφιδᾶ Βασ.: «Ἱστορία τοῦ Μετσόβου». Ἔτος Ι «1961», τεύχη 114-134 Θάνατος τοῦ Γεωργ. Ἀβέρωφ ἐν Αἰγύπτῳ. Διαθήκη. Καταλίπει εἰς τὸ Ε.Μ. Πολυτεχνεῖον ποσὸν 30.000 χρυσῶν λιρῶν Ἀγγλίας (σ. 393) καὶ 80 πινάκας ζωγραφικῆς (ἐλαίουγρ.) πρὸς κατάρτισιν Πινακοθήκης (σ. 394).

Πατέλης Ν.: «Οἱ Μωαμεθανοὶ εἰς τὴν Ἠπειρον». Ἔτος ΙΕ (1966), τ. 172 - 178.

Στούπη Σπ.: «Δουλοπάροικοι Ἠπειρῶται κατὰ τὸν Μεσαίωνα». Ἔτος ΙΖ (1968) τ. 200 - 201/202. Τοῦ αὐτοῦ: «Πωγωνήσια παλαιογραφικὰ». Ὑπόμνημα ἐπὶ τῶν ἱμπλακίων ἐπιδοθῆν εἰς τὸν πρωθυπουργὸν Ἑλ. Βενιζέλον, τεύχ. 211 - 212 (σ. 550).

«**ΖΩΗ ΔΑΣΙΚΗ**» Μηνιαῖον Περιοδικὸν ἐν Ἀθῆναις. 1933 - 1938—.

'Ἔτος Α (1933) **Π. Γρίσου**: «'Η διαχείρισις τῶν δασῶν καστανίας τοῦ Ἀγ. Ὄρους» (τ. 1ον) **Παν. Χατζοπούλου**: «Κυνηγία ἀγριόγιδων στοὺς γκρεμοὺς τοῦ Βίκου» (τεύχ. 1ον, σ. 9). **Γεωργ. Λαμπρινοῦ**: «Τὰ δάση τῆς χώρας μας» (τ. 1ον).

Αν. Κοφινιώτη: «Προστασία, ἀναδάσωσις, τεχνικὸν μέρος διευθετήσεως χειμάρρων» (τεύχ. 2ον, σ. 17 - 18). Τῆς Συντάξεως: «Τὸ παγκοινοτικὸν ἀναδασωτικὸν Συνέδριον τῶν Σερρών» τῆς 24-9-1933 (τεύχη 10, 11, 12).

'Ἔτος Β (1934) **Α. Ἀγραφιῶτη**: «Τὰ δάση τῆς Ἡγεμονίας Σάμου» (τεύχη 22, 23).

'Ἔτος Γ (1935) **Ν. Μεταξᾶ**: «Τὰ ὑδραυλικὰ ἔργα Θεσσαλίας καὶ οἱ χεῖμαρροι» (τεύχ. 27). **Α. Χριστοδουλοπούλου**: «Αἱ βάσεις ἀναδιοργανώσεως τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας» (τ. 28, σελ. 342). **Ἰωάν. Μαντανίκα**: «Ἐπὶ τῆς οργανώσεως τῆς ὀρεινῆς οἰκονομίας» (σ. 357 - 358). **Ἰωάν. Παπαϊωάννου**: «'Η χαλέπιος πεύκη κλπ.» (τεύχη 32 - 36).

'Ἔτος Δ (1936) **Ι. Παπαϊωάννου** συνέχεια καὶ τέλος τῆς μελέτης του περὶ πεύκης (τεύχη 37 - 43). **Ε. Λαμπάκη**: «Πρότυπα δασοκτῆματα» (τ. 38, σ. 28 - 34).

Α. Χριστοδουλοπούλου: «Ἐκθέσις ἐπὶ τῶν δασῶν τῆς Ἑλλάδος» (τ. 4-43). Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς αἰγοβοσκίης εἰς τὰ δάση τῆς ἐλάτης. Συζήτησις εἰς τὴν Βουλὴν. (τεύχος 42 - 43). **Π. Γρίσου**: «'Η δασικὴ βιομηχανία ἐκχυλισματος βαλανιδίου» (τ. 44 - 45). Ἄ Πανελλήνιον ὀρειβατικὸν συνέδριον Ὀλύμπου τὴν 15 - 6 - 1936. Τῆς Συντάξεως «1836 - 1936. Ἑλληνες προεστώμενοι τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας» (τ. 47).

'Ἔτος Ε (1937). **Βασ. Μπλατσούκα**: «Τὰ δάση τοῦ Δασαρχείου Ἰστιαίας» (τεύχος 53 - 54).

'Ἔτος ΣΤ (1937 - 1938). Ἐκδοσις ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου Ἐμπόρων καὶ παραγωγῶν δασ. προϊόντων Μακεδονίας. Ἐδρα τοῦ περιοδικοῦ Θεσ/νίκης.

L. Pardé: «Αἱ ἀναγωγαὶ τῶν πολυωρόφων δασῶν ἐν Γαλλίᾳ» (τεύχη 67, 68, 69). Ἀλληλογραφία μεταξὺ Συνδέσμου Ἐμπόρων - Παραγωγῶν δασ. προϊόντων καὶ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀναγωγῆς τῶν πρεμνοφυῶν

και πολυωρόφων δασών εις σπερμοφυή. Τεύχη 68, 69. (Διακοπή τής εκδόσεως).

«ΘΡΑΚΙΚΑ» Έτησια εκδόσεις εν Αθήναις 1928 - 1970.

Έβλιγια Τσελεπή : «Η Δυτική Θράκη κατά τόν ΙΖ αιώνα», μετ. Ι. Σπαθάρη (τόμ. 4ος 1933, σλ. 113 - 128), τόμ. 5ος 1934 (σ. 179 - 217).

Έλπινίκης Σαραντή - Σταμούλη : «Από τά φυτά τής Θράκης» τόμ. 20ος 1944 (σ. 9 - 72).

Πάνου Γρίσπου : «Επιστημονικός προσδιορισμός φυτανυμίων τής Ανατολ. Θράκης», τόμ. 44ος, 1970 (σ. 20 - 31).

«ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΑΣΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ» εκδιδόμενον εν Αθήναις 1925 - 1930.

Έτος Α (1925), Λεων. Ραζέλου : «Από τήν δασικήν εξέλιξιν» τεύχ. 1ον (σ. 5 - 7). Πέτρου Μαρκοπούλου : «Περί τών ελληνικών δασών· έκτασις και κατανομή» (σ. 8 - 10). Αναστ. Οικονομοπούλου : «Οι υδροπρίονες εν Ελλάδι» τεύχη 3 - 12. Μ. Δαβερώνη : «Η δασική έκτασις τής Παλαιάς Ελλάδος κατά τόν 1912» τεύχ. 4ον (σ. 78 - 80). Π. Μαρκοπούλου : «Τό ποσοστόν δασώσεως κλπ.», τεύχ. 5ον (σ. 99 - 103). Ιωάν. Κοκκίνη : «Η ιδιοκτησία τών δασών τών Νέων χωρών», τεύχη 6 - 10. Ο συγγρ. καταλήγει εις τόν συμπέρασμα ότι βάσει τίτλων τού θρωμαν. κτηματολογίου νομίμως διεκδικείται ιδιοκτησία δασών καιτοι εν αυτοίς αναγράφεται άγρός ή βοσκότοπος και όχι δάσος.

Αν. Στεφάνου : «Δασική κατάσταση κεντρικής Πελοποννήσου (τ. 10, σ. 221 - 226). Ένδιαφέρουσαι περί διαχειρίσεως δασών άπόψεις.

Έτος Β (1926) Νικ. Έλευθεριάδου : «Τό ζήτημα τής ιδιοκτησίας τών εν ταις Νέαις Χώραις δασών» (τεύχη 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21).

Αντ. Χριστοδουλοπούλου : «Τά ελληνικά δάση κινδυνεύουν» (τεύχη 15-16).

Α. Ι. Σβώλου : «Τό 1/5 συνιδιοκτησίας τών δασών τών Νέων Χωρών κλπ.», τεύχος 16.

Ιωάν. Παπαϊωάννου : «Τά δάση τού Δασαρχείου Ναούσης» (τεύχη 16, 17).

Ιωάν. Κοκκίνη : «Η κατά χώνον κάρπωση τών δασών» (τ. 18). Γ. Μιχοπούλου : «Τά δάση εν Ελλάδι» έκτασις, κατανομή κλπ. (τεύχ. 21). Χ. Διαπούλη : «Τά δάση τού Δασαρχείου Ισθόρου» (τεύχη 21, 22). Μ. Δαβερώνη : «Περί εξέλιξεως τής δασικής Διοικήσεως» (τεύχη 22-23).

Έτος Γ (1927). Γ. Μιχοπούλου : «Τά ιδιόκτητα δάση εν Ελλάδι» (τ. 25, σ. 7 - 13).

Έτος Δ (1928). Παν. Σχιζα : «Τά δάση τής νήσου Σάμου κλπ.» (τεύχη 37 - 38).

Αν. Στεφάνου : «Δασάρχης - Γλαρχος» (τ. 38, σ. 54). Γ. Μιχοπούλου : «Η επέμβασις τού Κράτους εν τή διαχειρίσει τών ιδιωτ. δασών» (τεύχη 39 - 43).

Ιωάν. Γκουράσα : «Τά δάση τού Δασαρχείου Βόλου» (τ. 40, σ. 100-103). Πρόκειται μόνον περί τών εν καστανιάς πρεμνοφυών δασών τού Πηλίου. Άξιοπρόσεκτα είναι τά υπό τού Δασαρχείου αναφερόμενα ότι οι Πηλειοί οί όποιοι επί τουρκοκρατίας διεχειρίζοντο τά δάση των ως ιδιότητα, με τήν άπελευθέρωσιν εύρέθησαν πρό ένός Κράτους άμφισβητούντος τήν ιδιοκτησίαν των «... ως σήμερα έχουν τά πράγματα, λέγει ό άρθρογράφος, ή Δασική Υπηρεσία κατέστη μισητή» σελις 101).

Αρ. Δ. Σίδηρη καθηγ. Άνωτ. Γεωπ. Σχολής : «Τό Κράτος και τά ιδιωτικά δάση» (τ. 44). Ολιγοσέλιδον αλλά ιδιαίτερας βαρύτητος άρθρον δημοσιευθέν και εις τήν έφημ. «Ελληνική» Αθηνών τής 8-7-1928 εις τόν όποιον ή επέμβασις τού Κράτους χαρακτηρίζεται ως άρνητική, καταθλιπτική «πολύ αυθαίρετος και βαρεία».

Έτος ΣΤ' (1930). Π. Κοντού : «Η δασολογία ως αρχαία ελληνική επιστήμη»

(τεύχη 54, 55). Αντιφώνησις επί τή εισδοχή του εις τήν Ακαδημίαν Αθηνών. Ο χαρακτηρισμός τής δασολογίας ως αρχαίας ελληνικής επισμης είναι βεβαίως άτυχής και όλίγον κομπαστικός. Ο Χλωρός πραγματευθείς τόνιδιον θέμα εν όμιλία του εις τόν «Παρνασσόν» εν έτει 1870, έχρησιμοποίησε τόν μετριοφρονέστερον τίτλον : «Η δασολογική δραστηριότης τών αρχαίων Έλλήνων».

Νικ. Μεταξά : «Τά δάση τού Δασαρχείου Μεγαρίδος (τεύχ. 56). Δίαν ένδιαφέρον άρθρον ίδια σχετικώς με τόν ζήτημα ιδιοκτησίας τού ρητινοκαλλιεργουμένων πευκοδασών».

Γ. Μπένου : «Τά δάση τού Δασαρχείου Κατερίνης» (τεύχη 61 - 65) μετά συνοπτικής καταστάσεως έμφαινούσης τήν κοινοτικήν ύπαγωγήν, χαρακτηρ. ιδιοκτησίας, δασοπον. είδος και τήν άπόδοσιν αυτών κατά τά έτη 1928 και 1929.

«ΜΟΡΦΕΣ» (Θεσ/νίκη). Μηνιαίον φιλολογικόν περιοδικόν.

Έτος Α' (1946). Π. Γρίσπου : «Τοπογραφία τού Θερμαϊκού κόλπου στήν αρχαιότητα» (τ. 3, σ. 107 - 109).

Χ. Μακαρόνα : «Ο Θερμαϊκός και ή αρχαιολογία» (τ. 5ον, σελ. 185-188).

Δ. Κανατσούλη : «Η τοπογραφία τού Θερμαϊκού κόλπου στόν 5ον αιώνα π. Χ.» (τ. 7, σελ. 274 - 277).

Παν. Γρίσπου : «Τό πρόβλημα τής παλαιογεωγραφίας τού Θερμαϊκού» (τεύχη 11, 12).

Τ' άνωτέρω συσχετίσον πρός τάς μελέτας Adolf Struck «Makedonischen Niederlande και Άλ. Σίνου : «Η γεωγραφική ένότης τού ελληνικού χώρου». Σχετικόν και Π. Γρίσπου : «Η γεωμορφολογική εξέλιξις τού Θερμαϊκού κόλπου εν τῷ Περιοδικῷ τού Λεξικού «Ηλιος», τεύχ. 146 (1947).

«Ο ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΗΣ» Μηνιαίον Περιοδικόν. Αθήναι 1933 κ.έ.

Πάνου Γρίσπου : «Συν/σμοί δασικής εκμεταλλεύσεως» (τ. 10/1933). Πρώτες σκέψεις δασικής εκπαίδευσως στήν Ελλάδα» (τ. 39 - 40/1949). «Η δασική συνεταιριστική ιδιοκτησία και ή δασοπολιτική της σημασία» (τ. 68/1952). «Συν/σμοί καυσόξυλοσυλλογής (τ. 74). Διεύρυνσις τών σκοπών τών δασικών Συν/σμών» (τ. 76). «Οι κεφαλαιουχικές επενδύσεις στήν δασοπονία» (τ. 79/1953). «Μία διεθνής γλῶσσα για τή μόρφωση τού άγρότη» (τ. 81). «Η συμβολή τών δασεργατ. συν/σμών οικοδ. ξυλείας για τήν ανοικοδόμησιν» (τ. 85). «Συνεργασία κρατικών εκμεταλλεύσεων και δασεργατικών συν/σμών» (τ. 87 - 88). «Ο Δρύς» δασολογικού χαρακτήρος θέμα (τεύχη 66, 69, 70/1952).

Χρονικά

«ΔΑΣΙΚΑ» Μην. Περιοδικόν Αθήναι 1958 κ.έ.

Έτος 1958. Νικολ. Μεταξά : «Διά τήν άσκησιν ύγιούς δασ. πολιτικής» (τ. 1ον).

Γεωργ. Αύγικου : «Μέση δασική εκπαίδευσις» (τ. 1ον).

Αντ. Κωνσταντέλλου : «Ανασκόπησις τής πολιτικής τών αναδασώσεων» (τεύχος 2).

Πέτρου Μαρκοπούλου : «Από τήν δασικήν μας ιστορίαν» (τ. 2ος).

Έτος 1959. Αν. Στεφάνου : «Τά μεγάλα σουλτανικά κυνήγια τού 1668 - 1771» (τεύχος 6ον).

Π. Γρίσπου : «Ημίσεος αιώνας μάταιαι και άγονοι προσπάθειαι» (τ. 7-8).

Εύστ. Γεωργούση : «Κοντά στόν άνθρωπο πού βιοπαλαίει στό δασικό χώνο» (τεύχος 9 - 10).

Έτος 1962. Αν. Στεφάνου : «Δασικό χρονικό» (τ. 41).

Σερ. Τσιτσά : «Διήμερος συζήτησις εις τήν Βουλήν δια τά δάση πρό ένός αιώνο» (τ. 49 - 50).

Έτος 1963. Γεωργ. Στεφοπούλου : «Προστασία τών δασών του Ζαγορίου επί τουρκοκρατίας» (τ. 51 - 52).

Έτος 1964. Εύστ. Γεωργούση : «Όρεινή οικονομία» (τ. 72).

Έτος 1966. Δ. Αναστασοπούλου : «Η ελλην. Έπανάσταση και τὰ δάση» (τ. 89).

Σ. Τ. (σιτσά) : «Τὰ δάση τής Μακεδονίας» (τ. 94 - 95).

Έτος 1969. Άνωνύμου : «Παρανάλωμα του πυρός» (τεύχ. 128).

Έτος 1971. Γ. Λαμψίδη : «Για να μάθουμε Ιστορία» (τ. 153 - 54).

«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ» Τριμηνιαίον Περιοδικόν. Ιωάννινα.

Έτος Δ', τεύχη Α-Β' Παναγ. Παπασπύρου : «Παράδοσις περι δράκοντος καταστρεπτικού του χωρίου Πέτα Άρτης» (σελ. 158 - 157). Του αυτού : «Παράδοσις περι του χωρίου Πέτα Άρτης» (σ. 159).

Έτος Ζ' (τεύχ. Α' - Γ') Χρ. Ι. Σούλη : «Κοινωνική διάταξις ρυθμιστική τής βοσκής και ξυλεύσεως του χωρίου Καλαρύτες έτους 1827 (σημαντικόν έγγραφον) σ. 155. Του αυτού : «Τοπωνυμικόν τών Χουλιαράδων» (σ. 227).

Κωνστ. Στεργιοπούλου : «Ηπειρωτικά μαντεΐαι» (σ. 187).

Έτος Η' (τεύχη Α- Γ). Κωνστ. Στεργιοπούλου : «Συμβολή εις την έρευναν τών ηπειρωτικών τοπωνυμίων» (σ. 103). Υπογραμίζομεν τὰ αναφερόμενα εις τὸ δασικόν τοπωνύμιον κουρί (κ'ρι) άπαντώμενον εις τὰ χωρία Καλέντζι, Κωστήσι (Κατσανοχωρίων) Πλαισίων και Λάτον.

«ΤΕΧΝΙΚΑ» Μηνιαίον Περιοδικόν του Τ.Ε.Ε. Αθήναι.

Κώστα Μπέρη : «Ιστορία του Έθνικοῦ Μετσόβιου Πολυτεχνείου», τεύχη 322 - 323 (έτος 1951) - 361-362 (έτος 1954). Ιδιαίτερος σημειούμεν ὡς δασικοῦ ένδιαφέροντος, τὰ έπόμενα.

Περίοδος 1880 - 85 (τ. 345 - 46, σ. 61 - 66). Τεύχος 347-8. Συνιστάται έδρα δασικής και γεωργικής βοτανικής. Εις τὸ πρόγραμμα μαθημάτων του τρίτου έτους τής Σχολής Πολιτικῶν Μηχανικῶν περιλαμβάνεται τὸ μάθημα τής Δασολογίας. Όμοίως εις την Σχολήν Γεωμετρῶν - Έργοδηγῶν. Τὸ διδασκικόν προσωπικόν περιελάμβανε καθηγητὴν τής δασολογίας (σ. 121-130). Τὸ έτος 1888 διορίζεται καθηγητὴς τής δασολογίας ὁ Νικ. Χλωρός (τεύχ. 349 - 350). Τὸ 1894 άπεβίωσε ὁ Χλωρός και εις την θέση του διορίζεται ὁ Κωνστ. Σάμιος, ὁ ὁποῖος ὅμως ανέλαβε τὰ καθήκοντά του μόλις τὸ 1899 (τ. 357 - 58). Περίοδος 1900 - 1910. Τὸ Πολυτεχνεῖον εκδίδει τὰ έργα του Σαμίου **Δασολογία και Ξυλογνωσία** (1902).

Ό διευθύνων ἢ διευθυντὴς του Πολυτεχνείου, Άγγελος Γκίνης υπεστήριξε πρότασιν εις τὸ Υπουργεῖον Έσωτερικῶν εις τὸ ὁποῖον ὑπάγεται τὸ Ε.Μ.Π. τὴν έν καιρῷ ίδρυσιν Δασολογικῆς Σχολῆς (τεύχ. 363 - 64, σελ. 258). Τὸ Πολυτεχνεῖον εκδίδει τὰ έργα του Χλωροῦ «Γενική Δασολογία» (1891), «Αντίστασις τών ξύλων» και «Έγκυκλοπαίδεια τής δασολογίας και περι χειμάρρων» (1887), (τεύχ. 351 - 52/1953). Τὸν Δεκέμβριον του 1912 διορίζεται καθηγητὴς τών κατωτέρων μαθηματικῶν ὁ Νικ. Γεννηματᾶς (τεύχ. 361 - 62, σ. 188). Η Κυβέρνησις προκηρύσσει διαγωνισμούς πρὸς άποστολήν ὑποτρόφων εις τὸ Έξωτερικόν διαφόρων ειδικοτήτων. Διὰ την επάνδρωσιν διὰ διδασκικῶν προσωπικῶν, μελλούσης νά ιδρυθῆ Δασολογικῆς Σχολῆς άποστέλλεται εις Βιέννην ὁ Θρ. Βλησίδης πτυχιούχος τής Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς του Πανεπ. Αθηνῶν. Διὰ την ειδικότητα τής διευθετήσεως χειμάρρων οὔδεις τών διαγωνισθέντων ἐκρίθη ικανός. (Ό συγγρ. άγονεῖ την άποστολήν ταυτοχρόνως μετα του Βλησίδη, του επίσης πτυχιούχου τής αὐτῆς Σχολῆς του Πανεπ. Αθηνῶν, Άν. Οικονομοπούλου).

Γεωργίου Μαρίνου : «Πετναετὲς σχέδιον Κρατικῆς ἐκμεταλλεύσεως δασῶν» μετα εισηγητικῆς εκθέσεως ὑπὸ Άντ. Χριστοδουλοπούλου (τεύχ. Άπριλίου 1945).

Δ.Κ. Σβάρνα : «Θέσις και εκτασις τής δασικῆς διοικητικῆς μονάδος έν τῇ ελληνικῇ δασοπονίᾳ» (τεύχ. 306/1949).

Έφημερίδες ἡμερήσιαι και περιοδικαί τής πρωτεύουσῆς και τών Έπαρχιῶν τής 10ετίας 1961 - 1970.

[Ειδήσεις και άρθρα ἐξ ὧν ἠντλήσαμεν βιβλιογραφικῶς]

Άρθρογραφία : Εις τὰς ἡμερησίας εφημερίδας Αθηνῶν ὑπὸ χρονολ. 18, 16, 21 και 23 Μαΐου 1961 ἄρθρον τής συντάξεως περι σχεδιαζομένης εκχερσώσεως-εκτάσεως δασῶν 4.700.000 στρεμ. εις την Μακεδονίαν πρὸς άποκαταστάσιν άκτημόνων καλλιεργητῶν. Άπάντησις του Υπουργοῦ Γεωργίας **Κ. Άδαμοπούλου** ὑπεραμυνομένου του μέτρου χάριν κοινωνικῶν αναγκῶν. Παρέμβασις εις την συζήτησιν τής Πανελ. Δασικῆς Ένώσεως (Χρ. Ηλιόπουλος και Σπ. Κίλιας).

Άδαμ. Πεπελάση, καθηγ. και Υποδιοικητοῦ Α.Τ.Ε. μελέτη «Η άπασχόλησις εις την γεωργίαν κατά την περίοδον 1961 - 70 Προβλέπει σοβαρά έλλείμματα εργασίας (Οικονομ. Ταχυδρόμος 4-6-1964).

Ν. Μαλλιᾶκα Υφυπουργοῦ Γεωργίας. Παραχώρησις τμημάτων δασῶν εις τούς ὄρεινους, ὡς μέτρον νέας δασικῆς πολιτικῆς διὰ την ανάπτυξιν τής οικονομίας τών ὄρεινῶν περιοχῶν. (Σχέδιον Νομοθ. Δ/τος κατατεθέντος εις την Έπιτροπήν Νομ. Έξουσιοδοτήσεως). Ημερησ. Έφ/δες τών Αθηνῶν τής 6-8-1964 (τὸ Νομοσχέδιον άπεσύρθη προτου συζητηθῆ).

Ι. Μαρίνου : «Τραγική είναι ἡ κρίσις εις την ὄρεινήν Ελλάδα» (έτήσιον ἔθν. εισόδημα κατά ὄρεινήν οικογένειαν 6.000 δραχ. Έφ. Τὸ Βῆμα 20-9-64).

Νικ. Μαλλιᾶκα : « Η άξιοποίησις τής ὄρεινῆς Ελλάδος» (Τὸ Βῆμα 22 και 23 Δ/βρίου 1964).

Α. Γαβαθᾶ Δημοσιογράφου : «Τὸ πείραμα εις τὸ πανεπιστημιῶν δάσος Πετρούλιου» (Τρικάλων)

Ίνστιτ. δασ. Έρευνῶν : «Η βελτίωσις τών βιομηχανικῶν προϊόντων λεύκης» (4-10-1966).

Σωτ. Άγαπητίδη καθ. Ε. Μ. Π. : «Βασικός συντελεστὴς ανάπτυξεως τών δασῶν ἢ ιδιωτικὴ πρωτοβουλία» (Τὸ Βῆμα 8-10-1966).

Θέμιου Δασκαλοπούλου : «Η άξιοποίησις τών ελληνικῶν δασῶν» (Καθημερινή 9 και 11 Οκτωβρίου 1966).

Πάνου Σκλιᾶ : «Ρητίνη και κολοφώνιον» (Τὸ Βῆμα 9-10-1966).

Εὔαγγ. Άνδρουλιδάκη : «Άφέθη άνεικμετάλλευτος ἢ διεθνῆς εὔημερία πρὸς ανάπτυξιν τής ελληνικῆς οικονομίας» (Καθημερινή 20-10-1966).

Εὔστ. Γεωργούση : «Βασικός στόχος, ἢ βελτίωσις τής οικονομίας τών ὄρεινῶν». Έγκύκλιος του Γεν. Διευθυντοῦ δασῶν, πρὸς τὰς κατά τόπους Δασικὰς Αρχὰς. (22-10-1966).

Άδ. Πεπελάση : «Κράτος και γεωργία» (Τὸ Βῆμα, 25, 27 και 28 Σ/βρίου 1966). Υπεραμύνεται του μακροχρονίου κρατικῶ προγραμματισμοῦ.

Δασικῆς Υπηρεσίας : «Αἱ καλλιεργητικαί ὑλοτομαί συντελοῦν εις την άναγέννησιν τών δασῶν» (Έγκύκλιος 27-10-1966).

Δασικῆς Υπηρεσίας : «Έπανεξετάζονται τὰ μέτρα περιορισμοῦ τής αίγοβοσκῆς εις δασικὰς εκτάσεις». (Ανακοίνωσις του Υπ. Γεωργίας. Αἱ εφημερίδες πρωτεύουσῆς 7.2.1967).

Χρ. Μουλοπούλου, ὁμοτ. καθηγ. τής δασολογίας : «Εἶναι δυνατὴ ἢ άναδάσωσις τών ὄρεινῶν χώρων τής Ελλάδος». Όμιλία εις τὸ Κίγκς Πάλλας τὴν 17-6-1970 (άπόδοσις Μ. Τουφεξῆ). Κατὰ τὸν ὀμιλητὴν έν έτει 1836 τὸ ποσοστὸν δασώσεως

ήτο 44%. Σήμερα τα δάση καλύπτουν το 20%, ενώ θα έπρεπε να καλύπτουν τα 60% τουλάχιστον.

Καρόλου Τώκκερμαν: «Αί 'Αθήναι του 1870», απόσπασμα εκ του Περιηγητικού του εις την 'Ελλάδα. Εις το περιηγητικόν του, μεταφρασθέντος υπό 'Αντ. Ζυγομαλά και εκδοθέντος εν έτει 1877, όμιλεϊ δια την Ξεραϊλαν τής έποχής εκείνης και την έλλειψιν του πρασίνου. Λέγει «εκτός του έλαιώνος (...) μόλις περι τὰ δύο μίλλια από τής πόλεως εκτεινομένου (...) και τών όλίγων στρεμμάτων του δενδράδους κήπου τής βασιλίσσης 'Αμαλίας, εις παρακμήν σήμερα, ούδέν έτερον μέρος υπάρχει, του όποιου το φύλλωμα να τέρπη το βλέμμα εις τας 'Αθήνας και τὰ περίξ». Και έντεϋθεν έπίσης αποδεικνύονται μύθοι τὰ περι εκτελέσεως αναδασώσεων εις τούς περι την πρωτεύουσαν λόφους επί τών χρόνων τής 'Αμαλίας. ('Εφημ., «'Εστία» 'Αθηνών, φύλλον 18-9-1970).

«Το πρόβλημα άραιώσεως (ή μειώσεως) του πληθυσμού τής υπαίθρου». Σειρά έπιστολών και άρθρων εις «Το Βήμα» 'Απριλίου-Μαΐου 1971. Σημειούμεν τὰ σοβαρώτερα τών δημοσιευμάτων. Του **Ι. Ε. Παλαιολόγου** γεωπόνου τέως Διευθυντού Γεωργίας (3-5-71). **Σόλωνος Κυδωνιάτη** καθηγ. Ε.Μ.Π. έπιστολή 28-5-71. **Ιωάνν. 'Εξάρχου** καθηγ. Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης τέως Διευθυντού Κτηνοτροφικού Σταθμού 'Ιωαννίνων. 'Υπευθύνου του Προγράμματος Περιφερειακής 'Αναπτύξεως 'Ηπείρου. (Το Βήμα 30-5-71). Πάσαι αι απόψεις συγκλίνουν προς την ανάγκην άμέσου άραιώσεως του πληθυσμού τής όρεινης υπαίθρου.

Δασικαί Ειδήσεις. 'Η σημαντικώτερα και τραγικώτερα είδησις είναι ή έπι-συμβάσα την πρωϊαν τής Κυριακής 13 'Ιανουαρίου 1963 κατολίσθησις μεγάλων όγκων χωμάτων του όρους Χελιδόνα τής Εύρυτανίας υπό τούς όποιους έτάφη το «Μικρό Χωριό». Από τὰ 150 σπίτια κατεστράφησαν τὰ 60. 'Εκ τών 297 κατοίκων του εύρον τον θάνατον καταπλακωθέντα 13 άτομα. 'Η κατολίσθησις όφειλομένη εις την διεΐσδυσιν έντός του έδάφους του όμβριου ύδατος, δέν άπεσοβήθη μ' όλον ότι ή υπερκειμένη κλιτύς ήτο πυκνώς δασωμένη και το δάσος έπροστάτευε το έπιφανειακόν έδαφος. Παρά το γεγονός τουτο, ή αρχή ότι το δάσος είναι το άποτελεσματικώτερον μέσον προστασίας έναντίον τής διαβρώσεως, δέν εκλονίσθη. 'Ανεγνωρίσθη παρ' όλον ότι υπάρχουν θεομηνίαι έναντίον τών όποιων ούδέν μέσον ισχύει. (Βλ. έφημερίδας 'Αθηνών 15-1-63 άνταποκρίσεις έξ Εύρυτανίας, περιγραφάς αποσταλλέντων συντακτών και φωτογραφίας).

Σημαντικά τινά δημοσιεύματα τής περιόδου 1949-1960.

Γ. Θ. 'Αναγνωστοπούλου καθ. 'Ανωτ. Γεωπον. Σχολής. «Το ζήτημα του χωριού». 'Εφημ. το Βήμα 9-7-1949. 'Ο συγγραφ. πιστεύει ότι μεταπολεμικώς, δια τής άνασυγκροτήσεως, το έλληνικό χωρικό θα γίνη παράδεισος!

Παύλου Παλαιολόγου έφημ. Βήμα (13-7-49). 'Ο συγγρ. αναθεωρεϊ απόψεις του σχετικώς προς τας σχέσεις δάσους και αϊγοτροφίας κρινών, κατόπιν έπιστολής δασολόγου, «Με τὰ μάτια τής έπιστήμης».

Πάνου Γρίσπου : «Το δημογραφικόν πρόβλημα τής χώρας», έφημ. Θεσσ. Νέα Λαρίσης 9, 10 και 11 Σ/βρίου 1949.

'Ανωνύμου (άνταπόκρισις εκ Ν. 'Υόρκης), «Διατί ή 'Ελλάς είναι ξηρά χώρα. Πταίουν οι κατσίκες». Το Βήμα 1952.

Μπραΐς Μέις, 'Αμερικανού συμβούλου τής 'Ελλην. Κυβερνήσεως επί γεωργικών θεμάτων. «'Η άγροτική οικονομία τής 'Ελλάδος.» 'Εξαιρετικώς ένδιαφέρουσαι διαπιστώσεις και ύποδείξεις δια την αξιοποίησιν του δασικού πλούτου. 'Εφημ. «Το Βήμα» 1952.

Ουώλτερ Πάκαρ μέλους τής 'Αμερικανικής Βοηθείας δια την 'Ελλάδα.

«Πώς θα αξιοποιηθῆ ο δασικός πλούτος» (τής 'Ελλάδος), έφημ. «Βραδυνή» 18-3-1954.

Ιωάν. Κοκκίνη : «Τ'α δάση μας κινδυνεύουν». 'Εφημ. «'Ακρόπολις» 3-1-1954. Του αυτού, όμοια άρθρα εις διαφόρους έφημερίδας τών 'Αθηνών υπό το πνεύμα «άντι αναδασώσεως άπειλούμεν με άποψίλωσιν και τὰ άπομένοντα δάση».

Π. Λεβαντή . 'Υπουργού Γεωργίας, 'Επιστολή υπό τον τίτλον «'Η άναδημιουργία τών δασών», «Βήμα» 22-4-1954.

Γεωργ. Τρακάκη 'Υποδιοικητού τής Α.Τ.Ε. και Διευθυντού τής Τραπέζης 'Ελλάδος : «'Η εκβιομηχάνισις τής χώρας», έφημ. «Καθημερινή» 27-8-1954 (εις τρεις συνεχείας).

Αϊφνιδιαστική καμπάνια εις τας έφημερίδας τών 'Αθηνών περι άρσεως όλων τών άπαγορευτικών διατάξεων βοσκής τών δασών προς ύποστήριξιν τής κτηνοτροφίας. 'Επί τής εκστρατείας ταύτης: **Π. Γρίσπου :** «Για τον όρεινόν άγρότη» έφημ. «Το Βήμα» 16-1-1956. **Ιωάν. Παπαϊωάννου :** «'Νομαδική κτηνοτροφία», ύποδεικνύει άντι τών άκραίων μέτρων άπαγορεύσεις - άρσις, την ρύθμισιν της. **Σπ. Μελά :** «Περι γίδας» χρονογράφημα συνηγοροϋν εις την προστασίαν τής αϊγοτροφίας (άναδημ. εις «Ταχυδρόμον» Βόλου, 4-5-1956).

ΕΣΤΥΠΩΘΗ ΕΙΣ ΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΑΤΡΙΣ» Α.Ε.
ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ 58 — ΑΘΗΝΑΙ εἰς 3.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ